

TRIVANDRUM SANSKRIT SERIES.

NO XXIII

केशवस्वामिप्रणीतः

नानार्थार्णवसंक्षेपः

(प्रथमद्वितीयकाण्डौ)

EHF

NANARTHĀRṆAVASAMKṢHEPA

OF

KESAVASWĀMIN

MIRAL

IT

GANAPATI ŚĀSTRĪ

(Author of the ...)

TRIVANDRUM

Part 1—1 & 2 Kanda

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
MADRAS BY THE SAHAPAJAH OF TRIVANDRUM

TRIVANDRUM

TRIVANDRUM SANSKRIT SERIES.

NO XXIII.

THE
NÂNÂRTHÂRŪAVASAMKŚHEPA

OF

KESAVASWÂMIN

EDITED

BY

T. GANAPATI SÂSTRĪ

Curator of the Department for the publication of Sanskrit Manuscripts.

TRIVANDRUM

Part 1—1 & 2 Kandas.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE

TRIVANDRUM

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS

1918

(All Rights Reserved.)

अनन्तशयनसंस्कृतग्रन्थावलिः

ग्रन्थाङ्कः २३.

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः

संस्कृतग्रन्थप्रकाशनकार्याध्यक्षेण

त. गणपतिशान्त्रिणा

संशोधितः ।

प्रथमः खण्डः — १, २, पाण्ड्य ।

म च

अनन्तशयने

महामहिमश्रीमूलकगामवर्मकृत्तोज्ञरसहाराजशामनेन

राजकीयमुद्रणयन्त्रालये

मुद्रयित्वा प्रकृतम् ।

क०शास्त्रालयः १९८८. वि०शास्त्रालयः १९९१.

PREFACE.

THIS edition of Nanirtharṇvaśankṣhepa lexicon is based on the following six palm leaf manuscripts in Malayalam character

- (क) Belonging to Govinda Pisharodi Kulisapuram
- (ख) Running up to the word कर्त्तिकी, from the Palace Library
- (ग) Belonging to the Palace Library
- (घ) Running up to the word वाम belonging to Nilakanthan Namburi, Vaikam
- (ङ) From Mr Rajarajavarma Raja Ennakkatu
- (च) Beginning from the word भूजम्बू, belonging to Nilakanthan Namburi, Vaikam

The Nanirtha words or homonyms with their different *lingas* are arranged in this work, in six *Kandas*. The first *Kanda* contains words of one syllable and the second *Kanda*, those of two syllables and so on. Each *Kanda* is again sub divided into five *Adhyayas* namely, *कीर्तिहाष्याय*, *पुलिहाष्याय*, *नयुसकलिहाष्याय*, *वाच्यलिहाष्याय* and *नानलिहाष्याय*. For facility of reference, the words are arranged in each *Adhyaya*, in alphabetical order. The work treats of several words and meanings not found in *Amarakosa* and other common lexicons.

The work was, as is evident from the prefatory verses written at the instance of a Chola King, Sri Rajaraja, son of Sri Kulottunga Chola by Kesavaswamin a Chhandoga Brahmin living in the village of Rajendra Chola. The work is accordingly styled with another significant title 'Rajarajya'. In the work,* 'a short history of Chola Kings,' a Kulottunga is said to have lived in

* Written by Mr T. A. Copnall F. R. M. A. Superintendent of Archaeology, Travancore.

12th Century A.D., and his son was Rājarāja. Another Kulo-
ttunga is also mentioned as having lived in the first half of the
13th Century A.D., and his son was also called Rājarāja.
Either of these two Rājarājas may be the patron of the author.

The author is quoted by Mallinātha† and also by Arunā-
chalanātha* who lived before Mallinātha, in their commentaries
on Mahākāvya.

The present volume which contains the first two Kāṇḍas
forms the first part of the Nānārthārnavasunkshepa. The second
part with Tryaksharakāṇḍa, and the third, with the remaining
three Kāṇḍas will be published in due course

Trivandrum

T. GAṆAPATI SĀSTRĪ.

† "वन्न त्वद्यौ बुलिशशस्त्रयोः । मणिवेधे रत्नभेदे इति केशवः", vide his commentary
on Raghuvamśa Saṅgīta 1, Sloka 1.

* "त्रिष्वन्यत्रोपयुक्तः इति, केशवम्बामिवचनादुपयुक्तादन्यदभिधानस्य दोषशब्दस्य
विशेष्यतिङ्गत्वमवनेयम्". Vide his commentary on Kumara's ūthava, called Prakāśikā
parga 1, Sloka 10.

निवेदना ।

नानार्थार्णवसंक्षेपो नामायं कश्चिन्निघण्टुग्रन्थः । अस्य संशोधनाधार-
तया षड् आदर्शाः कैरलीलिपयस्तालपत्रात्मका आसादिताः । यथा —

- (क) कैलासपुरगोविन्दपिपारोटिसकाशादधिगतः ।
- (ख) राजकीयग्रन्थशालास्थः कार्तिकीशब्दान्तः ।
- (ग) राजकीयग्रन्थशालास्थः ।
- (घ) कण्णिकुळं नीलकण्ठनम्पूरिसंबन्धी यामशब्दान्तः ।
- (ङ) एण्णक्काटुराजराजवर्मराजसकाशादधिगतः ।
- (च) कण्णिकुळं नीलकण्ठनम्पूरिसम्बन्धी भूजम्बूशब्दमारभ्य ।

अत्र नानार्थानि सलिङ्गानि नामानि एकस्वरादीनि पदस्वरपर्यन्तानि षड्-
भिः काण्डैः संगृहीतानि । प्रतिकाण्डं च नीलिङ्ग - पुल्लिङ्ग - नपुंसकलिङ्ग - वाच्य-
लिङ्ग - नानालिङ्गभेदेन पञ्चाध्यायाः । अत्र जिज्ञासितम्य शब्दस्य सुखदर्शनार्थम-
कारादिक्रम आदिवर्णेष्यादतः । अमरकोशादिष्वनुपलब्धाः शब्दा अर्थाश्च बहु-
लमितोऽध्येतुं शक्याः ।

राजेन्द्रचोळसंज्ञाग्रहारवास्तव्यच्छन्दोगः केशवस्वामी चोळाधिपतेः श्री-
कुलोत्तुङ्गचोळसूनो श्रीराजराजदेवस्य चोदनया ग्रन्थमेतं प्रणिनायेत्येतत्पूर्व-
पीठिकातोऽवगम्यते । अत एव राजराजसंबन्धाद् 'राजराजीयम्' इत्यप्यस्य
ग्रन्थस्य संज्ञान्तरम् । चोळवंशचरितसंग्रहे* कैस्ताब्दस्य द्वादशशतके स्थित
एकः कुलोत्तुङ्गचोळः कथितः, तत्पुत्र एको राजराजश्च । त्रयोदशशतकपूर्वा-
धे स्थितोऽपरः कुलोत्तुङ्गो वर्णितः, तत्पुत्रपरश्च राजराजः । राजराजयोरेन-
योरन्यतरः केशवस्वामिन आश्रयः कामं सम्भाव्यते ।

* अयं शर्मिलभाषाग्रन्थः डि. ए. गोपीनाथराय (एम ए) महाशयेन अनन्तरायनराजदी-
यपुरातनवस्तुविचारशास्त्रालयाध्यक्षेण प्रणीतः प्रकाशितः ।

इमं केशवस्वामिनं मल्लिनाथः‡ स्वीयासु महाकाव्यव्याख्यासु प्रमाणय-
ति, तथा मल्लिनाथप्राचीनोऽरुणाचलनाथः§ ।

एष नानार्थार्णवस्य प्रथमः सम्पुटः प्रथमकाण्डद्वयात्मक इदानीं प्रका-
श्यते । द्वितीयम्यक्षरकाण्डात्मा तृतीयश्चावशिष्टकाण्डत्रयात्मा क्रमशः प्रकाशमे-
ष्यतः ।

अनन्तशयनम्,

त. गणपतिशास्त्री.

‡ “वन्न त्वन्वी युक्तिशास्त्रयो । मणिवेधे रत्नभेदे इति केशव ” इति रघुवशाप्रथमसर्गचर्च
शेषोक्तव्याख्यायाम् ।

§ “निध्वन्मन्त्रोपयुक्त इति केशवस्वामिध्वनादुपयुक्तादन्यदभिधानस्य केशवशब्दस्य
विशेषार्थप्रत्वमवसंयम् ” इति कुमारसम्भवप्रथमसर्गद्विदशश्लोकव्याख्यायाम् ।

॥ श्रीः ॥

राजराजीयापरनामा

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

एकाक्षरकाण्डः ।

श्रीतिङ्गाध्यायः ।

- श्रीकुलोत्तुप्रचोल्याग्र्यद्योत्रेष्वाभीन्महीपतिः ।
यः फलं भारताद् यपाद् पहिभ्रकेऽतिदूरतः ॥ १ ॥
येन सर्वाणि विद्यानि सकलापि पमुन्धरा ।
कार्याभ्यन्यान्यनादृत्य देवब्रह्मनसात्पृता ॥ २ ॥
सस्य सुतुरगद् देवो राजराजो महीपतिः ।
अमृतपूर्वमहिमा सन्त्यक्तो राजपापधैः ॥ ३ ॥
यौने यर्धनानोऽपि शूर्यवंशनवृष्टपान् ।
अन्वयेत् स राजेन्द्रान् परिपद्यता युगम् ॥ ४ ॥
बर्नोऽग्नौ क्षान्गौक्षानामपनीगिति विद्युतः ।
ग प्राह एव शिवाय्य स्वस्वमेवमगोऽतः ॥ ५ ॥
अदरुणैः च शक्ति च देवतामावदितिः ।
एतन्नु श्रीनिवागम्य शक्तिन्दित्तमविधनम् ॥ ६ ॥

१. 'तिः' क. द. २.

श्रीतिङ्गा

अथ शेषः

२१

पर्जन्यस्येव वर्षासु वस्तूनि बहु वर्षत ।
 न किञ्चिदपचीयन्ते कोशा प्रत्युत वर्धना ॥ ७ ॥
 धर्मन्यैव समुच्छ्रायादधर्मस्थ च निग्रहात् ।
 सुखेन वृत्ते साधूनामसाधूना नियन्त्रणात् ॥ ८ ॥
 अमुना राजराजेन कलि कृतयुगीकृत ।
 बहुना किं प्रजल्पेन महात्मानोऽपि तद्गुणान् ॥ ९ ॥
 शसितुं करयोऽशक्ता किं पुनर्मादृशो जन ।
 महाग्रहारी राजेन्द्रचोलसज्जो महात्मनाम् ॥ १० ॥
 सर्वविधासमृद्धाना श्रीमतामृषितेजसाम् ।
 निवासो विप्रवर्याणा चोलेऽवासीत् प्रतिष्ठित ॥ ११ ॥
 महामाहेश्वराणा यस्तारुण्यध्वेव यज्वनाम् ।
 राज्ञा राजेन्द्रचोलेन स्वनाम्ना स्थापित पुरा ॥ १२ ॥
 राष्ट्रस्यास्य समृद्धस्य शिरोभूषणसन्तति ।
 तत्राग्रहारे धाम्तर्यो यत्तमगोत्रसमुद्भव ॥ १३ ॥
 सामवेदविदा मान्य केशवस्वामिनामह ।
 श्रीराजरानदेवस्य सेवकोऽभूद् द्विजाग्रणी ॥ १४ ॥
 त कदाचित् समामन्त्र्य सेवमान महीपति ।
 चिराच्चिनीषितं यस्तु श्रुत्वाजापयर्वाहशम् ॥ १५ ॥
 आर्य! बल्लभसुस्तार्योत् पातुहृत्पतीव मे ।
 सल्लिङ्गोऽपष्टसाधूना नाम्ना नानार्थवाचिनाम् ॥ १६ ॥
 परम्परार्योऽस्त्वहते न चान्य शब्दोऽप्युत्तम ।
 एकद्वित्रिचतु पञ्चपरस्यैर्नामभि क्रमान् ॥ १७ ॥
 फण्डाणि प्रतिकाण्ड च पञ्चाध्यायो क्रमाद् यथा ।
 र्सीपुत्रपुनर्देवोऽप्यर्लिङ्ग सद्गीर्णोऽर्लिङ्गै ॥ १८ ॥

अनेकार्थैरकारादिक्रमोपेतादिवर्णकैः ।

जिज्ञासितस्य शब्दस्य सुखदर्शनसिद्धये ॥ १९ ॥

इत्युक्तो राजराजेन शिरसादाय शासनम् ।

शास्त्रं कर्तुमुपाक्रंस्त राजराजोक्तवर्त्मना ॥ २० ॥

ओङ्कारममृतं ब्रह्म शिवमक्षरमव्ययम् ।

यमामनन्ति वेदेषु तं प्रपद्ये विनायकम् ॥ २१ ॥

यस्यार्थं वन्दे त्वा भव! हर! महिला विलासिनी स्तननमिता ।

शिरसि सरिद् वीचीभिर्भवहरमहिलाविलासिनीस्तननमिता ॥ २२ ॥

बहुष्वाचार्यवाक्येषु बहुशः पुनरुक्तितः ।

पुनरुक्तान् विहायार्थानन्यार्थेष्वभिधास्यते ॥ २३ ॥

एकद्वित्रिचतुःपञ्चषट्स्वरैर्नामभिः क्रमात् ।

षट् काण्डाः प्रतिकण्डं च पञ्चाध्याया यथाक्रमात् ॥ २४ ॥

स्त्रीपुन्रपुंसकैर्वाच्यलिङ्गैः सङ्कीर्णलिङ्गकैः ।

अनेकार्थैरकारादिक्रमोपात्तादिवर्णकैः ॥ २५ ॥

अस्त्रीविषयजातीनां जातिमात्रे नृता स्मृता ।

अर्थे योनिमाति स्त्रीत्वं पुंस्त्वं मेदूवति स्मरेत् ॥ २६ ॥

द्वे द्वयोरिति वा शब्दावस्मिन्नर्थेऽवधारयेत् ।

ये तु शब्दाः प्रवक्ष्यन्ते स्थावरान्तरवाचिनः ॥ २७ ॥

तेषां स्वफलपुष्पेषु प्रतीयात् स्त्रीबलिङ्गताम् ।

अस्यार्थस्य यदा कापि पुनरुक्तिर्भविष्यति ॥ २८ ॥

एतस्यैव प्रपञ्चस्य स्मरणायैति मन्यताम् ।

स्त्रीपुन्रपुंसकानां ये शब्दाः स्युर्वाचकाः पृथक् ॥ २९ ॥

लिङ्गमाचक्ष्महे शब्दैस्तैरन्यत् परिभाष्यते ।

त्रि त्रिस्त्रिष्वित्यमी शब्दा वाच्यलिङ्गस्य वाचकाः ॥ ३० ॥

- प्रयोक्ष्यन्ते त्रिलिङ्गस्य त्रयशब्द प्रयोक्ष्यते ।
 क्लीबे क्ली नविति त्वन्त पुनरन्तमथादि च ॥ ३१ ॥
- अथोआदि च नेप्यन्ते पूर्वसम्बन्धभाक्तया ।
 अस्त्रीत्यादिनिषेधेषु नृपण्डादातिरद्वयम् ॥ ३२ ॥
- एव समीक्ष्य मेधावी लिङ्ग विधात् प्रयत्नत ।
 नामज्ञानेऽप्यलिङ्गज्ञा नाद्रियन्ते हि वाग्मिभि ॥ ३३ ॥
- अन्त्याध्यायद्वये यत्रकचित् स्त्रीप्रत्ययोद्भवात् ।
 शब्देषु वर्णशुद्धि स्यात् सन्महद्बृहदादिषु ॥ ३४ ॥
- तान् पश्येत् प्रकृतैर्योग्ये स्थाने वृद्धाक्षरानपि ।
 सर्तामहस्यशुभतीश्रेयसीवृहतीमुत्तान् ॥ ३५ ॥
- ग्रन्थप्रणयामिच्छूना विशेषात् काल्यकारिणाम् ।
 उपयसित्तुमिच्छूना विदुषां परिपत्स्यपि ॥ ३६ ॥
- राजगोष्ठीषु शब्दार्थलिङ्गयोर्मोहसशयात् ।
 विदुषा फलहे प्राप्ते जिगीषूणा मनीषिणाम् ॥ ३७ ॥
- आदर्शनीयमवश्य शास्त्रमिद सत्पथे विवित्शूनाम् ।
 डिडयिपमाणानामिव पतत्रयुगल पतत्राणाम् ॥ ३८ ॥
- गर्हणेनैव भोगीन्द्र स्पर्धमान पराभवेत् ।
 अवश्यमेतैद्विदुषा बहुजोऽपि वदावद ॥ ३९ ॥
- विद्वद्भूमिष्ठदेशेषु कैर्मरारादिषु तद्विदाम् ।
 शृतीरदृष्टा मन्त्रा न्वल्पत्र द्वियर्त मया ॥ ४० ॥
- नामास्तुधेरपर्यन्तान् स्वभावक्या मिश्रिडाद्रे ।
 प्रलयक्षुभिताम्भोधेरालादि मशक नियन् ॥ ४१ ॥
- यदत्र मतिमायेन स्यान्न सभविष्यति ।
 मनीषिण क्षमन्नास्तदेक एव हि सर्ववित् ॥ ४२ ॥

द्वन्द्वपूर्वनिपातेषु भूयोभूयः क्वचित् क्वचित् ।
 अन्यथाकरणं दृष्टं यौरस्त्येषु निघण्टुषु ॥ ४३ ॥
 तच्च वृत्तानुरोधेन कृतं तैर्नः प्रमादतः ।
 ग्रन्थगौरवभीत्यैव तच्चास्माभिः कृतं तथा ॥ ४४ ॥
 अथ स्त्रियां बहुप्वापः सलिले छन्दसोरपि ।
 शताक्षरेऽष्टनवतिस्त्रे हीने एव च ॥ ४५ ॥
 भूमेरघस्ताह्योकेषु यत् त्विदं जलवाचिनाम् ।
 अतिदेशो वैजयन्त्यां मुक्ते तत्र विरोचते ॥ ४६ ॥
 आप इत्येवमाज्ञातं समाज्ञायै स्वनामसु ।
 तत्र सन्दिह्यतेऽपूशब्दो जसन्तः किन्तु पठ्यते ॥ ४७ ॥
 आपशब्दोऽथवा स्वन्त इति तस्यापि दृश्यते ।
 ऋचि प्रयोगः स यथा 'मध्य आपस्य तिष्ठति'* ॥ ४८ ॥
 तस्मादर्थतया व्योम नापूशब्दस्येह कीर्तितम् ।
 ऊशब्दो रक्षणे तृप्तौ प्रीताववगतौ गतौ ॥ ४९ ॥
 वृद्धाववाप्तौ दीप्तौ च प्रवेशे श्रवणेच्छयोः ।
 स्वाम्यसामर्थ्याच्चासु क्रियायां भावर्हिसयोः ॥ ५० ॥
 आलिङ्गने च दहनेऽप्यर्थेष्वेकान्विशतौ ।
 अत्यन्तमप्रसिद्धत्वादेवमादि न वक्ष्यते ॥ ५१ ॥
 ऊर्गनावरसोत्साहत्रलेषु स्याच्चतुर्ष्वपि ।
 ऋशब्दस्त्वदितौ स्वर्गेऽप्यृग् वाण्यां पद्यमात्रके ॥ ५२ ॥
 क्ष्माशब्दो भुवि नद्यां च गिर्शब्दो वाचि योपिति ।
 ज्या भूमिमौर्व्यास्त्वग् गन्धद्रव्ये चर्मणि वल्कले ॥ ५३ ॥
 त्विङ् ज्वालादीप्तिशोभासु वृद् तु वाञ्छापिपासयोः ।
 द्वाद्वांरोपाययोरुक्ता द्योशब्दः स्वर्गनाकयोः ॥ ५४ ॥

१. 'हा' घ. पाठः. २. 'ति' घ. पाठः.

* सामवेदे (उत्त. प्रग. ८. सू. १४. म. १)

धीस्तु कर्मणि बुद्धौ च धूस्तु यानमुखेऽङ्गुलौ ।
 भारे विकृतगीतौ च गायत्राह्वयसामनि ॥ ५५ ॥
 साम्ना द्रष्टृषु चैकेषु नौर्वाकालतरिष्वथ ।
 पूर्वदेहे नगरे बुद्धौ भास्तु रश्मौ रुचावपि ॥ ५६ ॥
 भूर्भूम्यां स्थानमात्रे च सौराष्ट्र्या व्योमदेहयोः ।
 मा पार्वत्या च लक्ष्म्या च निर्लिङ्गोऽसौ निवारणे ॥ ५७ ॥
 मृन्मृत्तिकाया भैषज्यभेदे तुवरिकाह्वये ।
 मृच्छब्दो जलवाच्यस्ति धान्तदान्तत्वसशयात् ॥ ५८ ॥
 समाभायसामाज्ञातो निरूप्यात्र निवेश्यताम् ।
 रुद्र प्रभानान्तिनाञ्छामु रुद्र तु स्याद् व्याधितोदयोः ॥ ५९ ॥
 वाग् वाण्या गौणवृत्त्या तु शब्दे वक्रे च केचन ।
 श्रीरिन्दिराया शोभाया म्यान् सपत्तिवद्भयो ॥ ६० ॥
 प्रथमाया विभक्तौ च व्याचष्टे भगवानमूर्म् ।
 स्त्री प्रियद्ग्याह्वये वृक्षे वमीवनितयोगपि ॥ ६१ ॥
 लम्बाच्च सप्तमे राशौ लिङ्गभेदे च शब्दगे ।
 स्तुर्मुवे शोषणे गत्यामित्यध्याय गमाप्तवान् ॥ ६२ ॥
 इत्यकाक्षरकाण्डे श्रीरिन्दिराध्यायः ।

अर्धैकाक्षरकाण्डे पुष्टिर्नाम्यायः ।

अर्धैकाक्षरपुष्टिर्नाम अकारो दिप्सुवेषमोः ।
 कण्ठम्भानस्यरे चाथ स्यादृशरो हरे हरी ॥ १ ॥
 ओष्ठम्भानस्यरे चाथ गर्गसिमुत्तानिचन्द्रयोः ।
 आकारो दिवसं च तुः पुमानामनि पौर्णमे ॥ २ ॥

१ 'ब' न कण्ठ २ 'व' न कण्ठ ३ तु क ष कण्ठ

० 'तु' इति कर्मणि कान्त च इति तु कण्ठे । 'आकारो दिवसं च तु' (पु २७०. २०) इति दिवसस्य । १ 'दृश' इति कण्ठे ।

मास्तु मासे निशानाथे पुमध्यायः समाप्तवान् ॥ २३ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे पुलिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ क्विप् स्वमाकाशे स्वर्गे छिद्रे गृहेऽभके ।

नक्षत्रेन्द्रिययोर्ब्रह्मण्यथ हृच्चित्तवक्षसो ॥ १ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथानिधेयलिङ्गे स्तो द्वे एवैकाक्षरे मते ।

किं मशनाक्षेपकुत्सानां वितर्कस्य च गोचरे ॥ १ ॥

युङ् सहाये द्वितीयादिसमसङ्घै च वस्तुनि ॥ १३ ॥

इत्येकाक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथैकाक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

इडीद् च त्रिपु नाथे स्त्री मेदिन्यां कस्तु ना नगे ।

अर्कानिलविरिञ्चात्मशब्दबुद्धिमनस्त्वपि ॥ १ ॥

अजयस्तु शरीरेऽपि पुंस्थेवैनमभापत ।

फं नाम्न्यप्सु सुखे मूर्ध्नि भूर्ना यत्रे गुद्रे स्त्रियाम् ॥ २ ॥

गौर्नादित्ये बलीवर्दे ऋतुमेदपिमेदयोः ।

स्त्री तु स्याद् द्वित्रि भारत्यां भूर्मी च सुरभागपि ॥ ३ ॥

नृस्त्रियोः स्वर्गवज्रान्चुरश्मिद्वम्बाणलोमसु ।

अश्वानां प्रग्रहेऽप्येप* यत्साधारणनामसु ॥ ४ ॥

प्रग्रहस्य मरीचेश्च समाज्ञायेऽमुमामनत् ।

धनुर्गुणे सुपुण्याह्वयरश्मिभेदे च भास्वतः ॥ ५ ॥

द्वयोस्त्वथे तथा द्वाह स्कन्दस्वाम्यृक्षु भूरिशः ।

माधवाचार्यसूरिश्च ऽको अद्येत्यृचि भापते ॥ ६ ॥

समाज्ञाये समाज्ञातः स्तोत्रनामसु स त्रिपु ।

विकारयोर्लक्षणया दुग्धाभिपवचर्मणोः ॥ ७ ॥

चर्मणो गोविकारस्य विकारे श्लेष्मसंज्ञके ।

नृस्त्रियोरविशेषेण कश्चिदेनं समामनत् ॥ ८ ॥

अथ चित् स्यात् स्त्रिया ज्ञाने ज्ञातरि त्वेप भेद्यत् ।

अथच्छिच्छेदने स्त्री स्याच्छेत्तरि त्वेप भेद्यत् ॥ ९ ॥

आरमचान्द्रमसायन्योऽर्ना ङो ज्ञातरि तु त्रिपु ।

जूर्जवे स्त्री राक्षसे द्वे त्वशब्दोऽर्थे पुमांस्त्रि तु ॥ १० ॥

एकार्थे युष्मदर्थे च तेऽशब्दः प्रीडने स्त्रियाम् ।

कीडके त्रिपु सूर्ये तु दिवित्येप ध्वनिः पुमान् ॥ ११ ॥

स्त्री से स्वर्गे च इक् तु स्त्री ज्ञानदर्शनबुद्धिषु ।

नेत्रे च त्रिपु तु द्रष्टृज्ञानो ऽर्त्तु द्वे हरे हये ॥ १२ ॥

यदा त्वस्य स्त्रियां वृत्तिस्तदा नारीति हृदयताम् ।

दिग्देशकालविषये पूर्वोऽर्थाच्चि च भेद्यत् ॥ १३ ॥

प्राग्यवे भाद् शुते चैव प्राची तु स्त्री हरेर्दिशि ।

प्रथमापद्यमीसप्तम्यर्थेष्वध्यय एव वा ॥ १४ ॥

* अत्रयः । ऽ; 'को अथ सुरजे धुरि न कनस्य' (अट. १. अध्या. ६. वर्ग. ८)
 † अथिभक्तिको निर्देशः ।

सर्वेषु पूर्वोक्तार्थेष्वित्येवं प्राक्छब्द ईरितः ।
 मेपादिराशौ नक्षत्रे वैयाकरणसंज्ञिनि ॥ १५ ॥
 क्लीवं भं भा तु मासि स्त्री भोजराजेन संस्कृता ।
 राद् स्त्री छन्दोविशेषे स्याद् द्वार्विशत्यक्षरेऽथ ना ॥ १६ ॥
 पार्थिवे क्रतुभेदे च रैशब्दो धनरुक्मयो* ।
 नृस्त्रियोर्नाम्बुदेऽथ द्वे विः खगे त्रिषु गन्तरि ॥ १७ ॥
 परमात्मनि नाथ स्त्री विद् ज्ञाने ज्ञातरि त्रिषु ।
 ना रौहिणेये चिद् तु स्त्रीशण्डयोर्गृह्यान्नि(निःनी) ॥ १८ ॥
 अङ्गुल्यां स्त्री समाह्वये समाह्वताज(ने? ये)न चै ।
 द्वयोर्मनुष्ये वैश्ये च स्वं त्वात्मात्मीययोश्चिषु ॥ १९ ॥
 धने तु नप् पुमान् ज्ञातौ तकारान्तं तु सत् त्रिषु ।
 सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते बुधे ॥ २० ॥
 शोभने च सती तु स्त्री तुवरीसंज्ञभेषजे ।
 लक्ष्मीपतिव्रताशैलतनयासु चतुर्ष्वथ ॥ २१ ॥
 शब्देऽपि कश्चित् सच्छब्दस्तस्य लिङ्ग विचार्यताम् ।
 सञ्जनस्त्वेनमाप्तासीन्नक्षत्रे तन्नपुंसकम् ॥ २२ ॥
 परब्रह्मणि नीरे च वयं ब्रूमो नपुंसकम् ।
 सेशब्दः सेवने स्त्री स्यात् सेवके वाच्यलिङ्गकः ॥ २३ ॥

द्वयैकाक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

एकाक्षरकाण्डः समाप्तः ।

अथ द्व्यक्षरकाण्डः ।

स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

- अथ स्त्रिया भवान्या म्यु मर्वा संज्ञा क्षुमाहये ।
धान्ये रात्रेर्हरिद्राया मृमेर्मृत्स्नास्यभेपजे ॥ १ ॥
- मातुस्तु गवि पेपण्या पार्वत्या चाथ योषित ।
पियङ्गुवृक्षेऽधाम्वा म्याज्ज्येष्ठस्वसरि मातरि ॥ २ ॥
- वाचा मध्यमिकाना म्यात् सप्तानामेकवाचि च ।
अर्चा पूजाप्रतिमयोरत्ता श्वश्रा च मातरि ॥ ३ ॥
- नाट्यौक्तविषये ज्येष्ठभगिन्यामिति केचन ।
नाट्योक्तावेव वृद्धाया वैश्यायामिति सज्जन ॥ ४ ॥
- अप्या नद्या भवे रामेऽप्यम्वा तु व्योमतोययो ।
अत्रिस्तु वीट्या धारायामष्टी तु स्यात् फलास्थनि ॥ ५ ॥
- जातुकर्परयोरम्भोरन्दूस्तु गजशृङ्खले ।
पादभूषणभेदे च स्यादास्था त्ववलम्बने ॥ ६ ॥
- प्रतिश्रावत्सात्पर्यगोष्ठीषु म्यादथापरे ।
आह्वा ऋष्ठे कथाया चेत्याहुराह्वा तु नामनि ॥ ७ ॥
- कण्ठे चेत्यपरेऽथानिस्*त्कृष्टा लिङ्गभेदत ।
आमिः प्रत्ययित्तत्वे म्याट्टप्रसम्पन्धयोरपि ॥ ८ ॥
- आलिमर्धत्रये विद्यात् सेतौ सरया तथैव च ।
आवलावप्यथान्तः स्याद् योनिज्यार्था धनस्पतौ ॥ ९ ॥
- टिट्टिभाग्यखगे चाट्टत् पुनर्यागादिकर्मणाम् ।
फल्ते च परिपाट्या च साज्ञो गायत्रसञ्जिनः ॥ १० ॥
- द्वितीयपादगीत्या च तृतीयाचिऋपर्वणो ।
आट्टत्तवपि चाथाशीर्हिताशसाहिदंष्ट्रयोः ॥ ११ ॥

१ 'व' ख पाठ

* उभयैश्च नानानिर्वायाये बोलेय ।

अपीच्छायामिरा तु स्यात् सुराया सलिले दिवि ।
 दैत्यान्ने न क्षितौ वाचि स्थादिला तु गवि क्षितौ ॥ १२ ॥
 दिवि वाच्यार्घ्यनाड्योश्च देवतानुपमार्ययो ।
 इज्या तु यागे पूजाया जनन्यामपि सज्जन ॥ १३ ॥
 इष्टिर्योगेच्छयोरीपा रथसीरादिदण्डके ।
 प्रमाणभेदे भगवानघाशीतिशताङ्गुले ॥ १४ ॥
 ईहा तु वाञ्छेद्यमयोरीतिर्द्विम्बप्रवासयो ।
 उमा कीर्त्यामतस्या च गिरिजाया श्रियामपि ॥ १५ ॥
 ऊतिस्तु रक्षणे स्यूतौ चेत्येके ततु नो तथा ।
 वय तु ब्रूम ऊशब्दकथितेकोनविंशतौ ॥ १६ ॥
 अर्थेयु स्यात् तथा स्यूतौ चेत्यथो ऋद्धिरोपर्या ।
 ऋद्धिरित्येव विख्याता या वृद्धिरिति चापरा ॥ १७ ॥
 तस्यामपि विभूतो च कक्ष्या साम्यवरत्रयो ।
 कच्छाल्यगुह्यवले च कान्च्या गेहप्रकोष्ठके ॥ १८ ॥
 पार्थायङ्गसमुद्रूतैरोगभेदेऽङ्गुलावपि ।
 कथारुयानाहयग्रन्थविशेषे कथनेऽपि च ॥ १९ ॥
 कन्धा ग्रामे च भित्तौ च बहुचीरकृताम्यगे ।
 कन्पा तु पट्टराशो म्यात् प्रियङ्गुनाख्यमहीरहे ॥ २० ॥
 कुमार्या शारिवाया च तरणीसज्जगुत्तमके ।
 कर्षा हाटकपुञ्ज्या म्यादपि शालापलालयो ॥ २१ ॥
 कम्बुस्तु कुरुविन्दे म्याद् भूषणे च स्तरापि ।
 कन्दुनुष्णिगिशेषे म्याद् भूभृत शिग्रमे दिशि ॥ २२ ॥
 वाचि चैकौतपद्याशत्रात्र मत्रे तु मूमनि ।
 कान्तिः शोभेच्छयो काञ्ची मेखलापुग्मेत्रयो ॥ २३ ॥

सिध्या क्षये तथाचारातिक्रमेऽथ क्षितिर्भुवि ।
 मनुष्ये क्षयणे गेहे वासकर्मण्यथो क्खिविः ॥ २४ ॥
 कालगोत्रविशेषेऽपि क्रोष्टुजात्यन्तरेऽल्पके ।
 त्रीडा नर्मणि लीलयामपि त्रेणिस्तु त्रिकये ॥ २५ ॥
 परिग्रहे च क्षेत्रादि फलभोगाय तन्वते ।
 दत्त्वा किञ्चित् कियन्तद्वित् काल कोटिस्तु वक्ष्यते ॥ २६ ॥
 चापय्य चापमत्रेऽथौ प्ररूपे शकले तथा ।
 सङ्ख्याविशेषे लक्षणा गते क्षोणी पुनर्भुवि ॥ २७ ॥
 मौञ्ज्या च मेरुलाया स्यात् क्षोणी इति तु रोदसो ।
 खट्वा पर्यङ्क आचार्यासने त्वन्ये वदन्ति ताम् ॥ २८ ॥
 आयुर्वेदप्रसिद्धे च व्रणमन्धनयन्त्रके ।
 खर्जूर्विद्युति कण्डू च गतिर्नाडीव्रणे पथि ॥ २९ ॥
 उपाये च दशाया च विशब्दे सामर्गातिग ।
 गन्तये पुण्यपापाभ्या प्रस्थाने शरणेऽपि च ॥ ३० ॥
 प्राधुर्यादिप्रभृतिषु क्रियायुक्तेषु चेष्यते ।
 गाथा तु वाण्यामार्याया पिङ्गशानुत्तनामसु ॥ ३१ ॥
 वृत्तेष्वनुसुवासेषु यानि वृत्तानि पञ्चसु ।
 पादैश्चतुभि पञ्चभिर्वा लेष्वप्युपिष्टलेष्वसौ ॥ ३२ ॥
 गृप्ति क्षितिव्युदागे म्यात काराया गोपनेऽपि च ।
 मृष्टिः सङ्घटप्रसूताया गवि काम्येपादये ॥ ३३ ॥
 विष्वक्सेनप्रियासज्जन्धावरे चाप्यथो घृणा ।
 जुगुप्ताया दयोया च चाग्निस्तु सुखमभवे ॥ ३४ ॥
 रोगभेदे पशुना च लक्षणीयेऽथ मूर्धनि ।
 चूडा निरारण्येभ्योश्च चूर्निस्तु धनुषोऽन्तौ ॥ ३५ ॥

१ शय 'क' य 'पाठ' २ य 'क' य 'पाठ' ३ ति' 'क' य 'पाठ',
 'ग' पाठ ४ 'ग' 'क' य 'पाठ' ५ 'च' 'स', 'य' 'ग', 'प' 'ह' पाठ
 'ह' 'क' 'स' 'य' 'पाठ'

पिटके चेति विद्वांसः केचिदाचक्षतेतमाम् ।
 छविश्चर्मणि शोभायां दीप्तौ यज्वाद्विजन्मनाम् ॥ ३६ ॥
 वेद्यामास्तरणे चाथच्छायानातपशोभयोः ।
 सूर्यपत्न्यन्तरे गेहे स्यात् पङ्क्तिप्रतिविम्बयोः ॥ ३७ ॥
 जातिः समूहे मालत्यां साम न्ये जन्मगोत्रयोः ।
 ब्राह्मणादिषु वर्णेषु वेदार्थे सर्वजन्तुषु ॥ ३८ ॥
 स्वभावे प्रभेदे छन्दोभेदेष्वायुदिकेष्वपि ।
 ज्यानिस्तु हानौ बुद्धौ च रोगे जिह्वा तु वाचि च ॥ ३९ ॥
 ज्वालायां रसने चाथ मञ्जिष्ठासंज्ञभेजे ।
 जिह्वी दीर्घफलायां च क्रोशातत्रयामथो जुहूः ॥ ४० ॥
 सुग्वंशेषे पुरोडाशेष्यथ ज्योत्स्ना शशिद्युतौ ।
 ज्योतिष्मद्रजनौ चाथ शिल्ली चीर्याख्यकौटके ॥ ४१ ॥
 अपि दग्धौदनेऽथ स्यात् तन्द्रा निद्राप्रमीलयोः ।
 तन्द्रिन्तु सुप्तावालस्ये तन्त्रीर्वीणादिनो गुणे ॥ ४२ ॥
 रज्जौ सिरायामालस्ये गुडूच्यामिति पञ्चसु ।
 तण्डूद्रोणिप्लवे दव्यां ताडिराभरणान्तरे ॥ ४३ ॥
 तरुभेदेऽप्यथ तुला साहस्योन्मानदण्डयोः ।
 स्तम्भपीठे पलशते तथा राशौ च सप्तमे ॥ ४४ ॥
 तण्डूरीस्ये शूलनाभौ शुटिः संशयलेशयोः ।
 सूक्ष्मैलायामर्धमात्रोकातेऽपीत्यपरेऽपटन् ॥ ४५ ॥
 तूलिः शय्यान्तरे चित्रकूर्चिकायां च सा पुनः ।
 इच्छापिपासयोस्तृष्णा तृप्तिन्तु सुरतोययोः ॥ ४६ ॥

सौहित्ये चाप्यथ त्रेता गार्हपत्यादिकत्रये ।
 द्वितये च युगेऽथ स्याद् दीक्षा यजनपूजयो ॥ ४७ ॥
 व्रतदेशे च नियमे मौण्डने चोपनयेऽपि च ।
 दृष्टिशब्दोऽक्षिण बुद्धौ च ज्ञाने दर्शे दृपत् पुन ॥ ४८ ॥
 पेपण्यामश्ममात्रे च दृग्भूस्तु तरुसर्पयो ।
 विले च द्रोहकजनै कृतेऽथो नीलिकाह्वये ॥ ४९ ॥
 दोला स्यादोपधिस्तम्बे प्रेङ्गे चाथोत्तमस्त्रियाम् ।
 धनुर्धनुर्गुणे चान्य धनुष्यपि पठन्ति ताम् ॥ ५० ॥
 धारा प्रवाहे नद्यादे सैन्याग्रे द्रवसन्ततौ ।
 वाचि शस्त्रसुरेऽश्वानां गतिप्वास्फन्दितादिपु ॥ ५१ ॥
 धाना भ्रष्टयवे चापि फलप्रीजे च भूरहाम् ।
 ध्राजिः पिष्टकजाती स्याद् वात्यायामपि केचन ॥ ५२ ॥
 धीता बुद्धौ सुताया च कन्यायामिति कश्चन ।
 धीतिः स्यादङ्गुलौ पानेऽप्या गरे च व्यवस्थितौ ॥ ५३ ॥
 धृतिर्धारणमन्तोर्धर्म्यशैथिल्ये मीग्यके ।
 द्वांससत्यक्षरच्छन्दोविशेषे पिङ्गलोऽन्वशात् ॥ ५४ ॥
 नानाशब्दस्तु भारत्या जनन्या दुहितर्यपि ।
 नासा तु नामिजाया स्याद् गृहद्वारोर्ध्वदारुणि ॥ ५५ ॥
 नाडिस्त्वर्धमुहूर्ते स्यान्नालत्रणरिशेषयो ।
 सच्छिद्रदीर्घद्रव्ये च सिराया चति पञ्चमु ॥ ५६ ॥
 नालिर्नाडीत्रणे नाले धमन्यर्धमुहूर्तयो ।
 आयते सुपिरद्रव्ये तेष्वेवार्थेषु पञ्चमु ॥ ५७ ॥
 नान्दिः कल्याणवृद्धौ स्यान्नाट्यारम्भार्चनान्तरे ।
 निष्टोत्कर्षेऽप्यबन्धस्या नाशेऽन्ते व्रतवाच्ययो ॥ ५८ ॥

स्यान्निर्वहणनिष्पत्त्योः परमायां गतौ तथा ।

क्लेशे च कक्वत्वोश्चेत्यर्थेषु द्वादशत्वसौ ॥ ५९ ॥

निशा रात्रौ हरिद्रायां निन्दा कुत्सापवादयोः ।

निधा निधाने पाश्यायां पाश्या पाशकद्रम्बकम् ॥ ६० ॥

नीवी स्यात् कवचे वस्त्रे वणिङ्मूलधने तथा ।

स्त्रीकटीवसनग्रन्थौ नृभुः प्रतिकृतौ सुवे ॥ ६१ ॥

कश्चिद् दीर्घकिमावाह नेमिस्तु तिमिशट्टमे ।

चक्रप्रान्ते भित्तिमूले कूपे तन्मुखबन्धने ॥ ६२ ॥

पीनाहसंज्ञ इत्येके परिच्छेदेऽपि कश्चन ।

वज्रेऽप्याह समाप्तयः प्रभा त्वर्चिषि भासि च ॥ ६३ ॥

सूर्यपत्नीविशेषेऽथ प्रजा सूनी जनेऽप्यथ ।

पल्लिः कुटीरेऽल्पग्राम आश्रमे व्याधमन्दिरे ॥ ६४ ॥

प्राणिभेदे च मुसलीसंज्ञेऽथो पङ्क्तिरावलौ ।

चत्वारिंशत्स्वराद्येषु छन्दोभेदेषु सा तथा ॥ ६५ ॥

एकत्वे दशसङ्ख्यायां तत्सङ्घेषु च वस्तुषु ।

दशकस्य यदा द्वित्वन्नित्वे तत्तद्वचस्तदा ॥ ६६ ॥

पक्तिस्तु गौरवे पाकेऽथाश्रायां मातरि प्रभूः ।

पारिः षणिगुणे षण्ठ्यां पालिशिहाश्रिपङ्क्तिषु ॥ ६७ ॥

सेतौ कर्णलतायां च प्रदेशे च त्सरुच्छदे ।

जातश्मश्रुस्त्रियां क्षेत्रे वपेऽथ भासिवागियम् ॥ ६८ ॥

उदयेऽधिगमे चाथ पादुं केचित् प्रचक्षते ।

पादुकोपानहोः स्यादित्येवं शब्दविभारदाः ॥ ६९ ॥

* 'विग्रहः तिमिशो नेमी' (पृ ४८. श्लो. ६५) इति वच्यन्ती । 'नेमिको तिमिशट्टमे' इति तु वेदिनी ।

पीडा कृपाशिरोमालाव्यथासु प्रीतिवाक् पुन ।
 प्रेम्णि हर्षंऽप्यथ प्रेक्षा प्रज्ञाया नृत्तदर्शने ॥ ७० ॥
 पोला तु परिखाया च कवाटस्य च बन्धने ।
 तालसज्ञेऽथ पोटा स्यात् स्त्रीपुसाङ्गनपुसके ॥ ७१ ॥
 स्त्रिया च राज्यपालिन्या दास्या चाथ बलिध्वनि ।
 योनौ वायौ च भस्त्रा तु बहिध्मानदृतावपि ॥ ७२ ॥
 भेदे सप्तदशस्तोमविच्युतेरिपुधावपि ।
 भक्तिर्भागे सेव्यमाने लक्षणाया च सेवने ॥ ७३ ॥
 भङ्गिर्भङ्गेऽप्याकृतौ च विच्छिन्नौ चाथ भाषणे ।
 भाषा लौकिकवाक्ये चाभियोगवचने गिरि ॥ ७४ ॥
 भिक्षा तु भिक्षितद्रव्ये देयान्ने त्रासमात्रके ।
 भृतियाचनसेवासु भित्ति त्वजय आमनत् ॥ ७५ ॥
 कुड्यप्रदेशयो स्यात् तु भूमिः क्ष्मास्थानमात्रयो ।
 भृतिर्भस्मनि सम्पत्तावुत्पत्तौ भरुटेऽपि च ॥ ७६ ॥
 भृतिस्तु धारणे पोषे भृतकादेश्च वेतने ।
 मतिर्वुद्धीच्छयोर्माटिस्तदपत्रसिरास्वपि ॥ ७७ ॥
 कवचे चाथ मारिः म्यान्मसूरीसज्जे गदे ।
 सर्वलोकतते मृत्यौ तथा म्याद् देवतान्तरे ॥ ७८ ॥
 अथो मिसिः म्यान्मिश्रेयासमाख्ये भेषजान्तरे ।
 शतपुष्पासमाख्ये च वर्तते भेषजान्तरे ॥ ७९ ॥
 मुक्तिः स्वर्गंऽपमं च भृतिः काट्ठिन्यकाययो ।
 काकप्रतिमयोश्चाथ सङ्कल्पे वाचि मेनिनाक् ॥ ८० ॥

१ 'वु' क घ पाठ २ 'वा' क घ पाठ

* 'पत्रमप्यसिरा माटि' (पु ४६ श्लो १८), 'माटि स्त्री जागरा वक्षश्छद् सप्राद्वं हर्षा' (पु ११६ श्लो १५३) इति वैजयन्ती ।

यात्रा तु वर्तने गत्यामथ याच्चानुवर्तने ।
 प्रार्थनेऽप्यथ युक्तिः स्यादुपपत्तौ च योजने ॥ ८१ ॥
 समाधावथ रक्षा स्याल्लाक्षारक्षणभस्मसु ।
 शक्तिः कन्दर्पभार्यायां सुरतोत्कण्ठयोरपि ॥ ८२ ॥
 रागेऽपि परमप्रीतौ रज्जुस्तु स्याद् वराटके ।
 अष्टहस्तप्रमाणे च रास्त्रा तु सुबहाह्वये ॥ ८३ ॥
 भेषजे चापि घेनां च राठा सुश्लेषु नीचृति ।
 शोभायां चाथ राजिः स्यात् क्षेत्रेऽथो रसनश्व च ॥ ८४ ॥
 पङ्क्तौ च राजसर्पे च लेखायां च करादिषु ।
 रीतिर्दग्धसुवर्णादिमले स्थित्यारकूटयोः ॥ ८५ ॥
 प्रचारे स्रवणे पङ्क्तौ स्वभावेऽन्ये तु पित्तले ।
 रुजा भङ्गजरामृत्युरोगेष्वथ रुचिः श्रियाम् ॥ ८६ ॥
 अभिर्ष्वङ्गेऽमिलार्षेऽशौ दीप्तौ स्याद् देवतान्तरे ।
 शोभायां तिन्त्रिणीकायाः फले वृक्षाम्लसंज्ञके ॥ ८७ ॥
 रेखा तु कृत्रिमे मार्गे हस्तपादतलादिषु ।
 निरन्तरालपङ्क्तौ च वदन्ति विदितागमाः ॥ ८८ ॥
 रेतिर्वहेश्च रटिते संयतोत्कटवाचि च ।
 तिन्त्रिटीके स्पृहायां च तथा कान्त्यन्दिपारपि ॥ ८९ ॥
 लता तु वल्ल्यां शाखायां मियङ्गुस्पृङ्गयोरपि ।
 लताबृहत्यामपि च ज्योतिष्मत्यतिमुक्तयोः ॥ ९० ॥
 शारिबायामपि प्राह कश्चित् तत्र विरोचते ।
 लङ्का तु तरुशाखायां रावणस्य च पत्तने ॥ ९१ ॥
 लक्ष्मीः श्रीभूतिशोभासु वृद्धिसंज्ञे च भेषजे ।
 भद्रसंज्ञे च कस्याञ्चिद् विष्णोर्नवसु शक्तिषु ॥ ९२ ॥

लवङ्गे चाथ लीला स्याद् विलासक्रीडयोरपि ।
 लूता पिपीलिकाया स्यादूर्णनाभेऽप्यथो वपा ॥ ९३ ॥
 रन्ध्रे मेदासि च व्रज्या वगं पर्यटने गतौ ।
 बलिर्जठररेखायां जराप्रशिथिलत्वचि ॥ ९४ ॥
 कर्मा च गृहदारौ च वधुः स्त्रीमात्रभार्ययोः ।
 नवोदयोपास्नुपयो भार्याया पूर्वजस्य च ॥ ९५ ॥
 स्पृकानद्योश्च विद्या तु शास्त्रविज्ञानयोरपि ।
 शैवागमप्रसिद्धेषु तत्त्वभेदेषु केषुचित् ॥ ९६ ॥
 मन्त्रेषु चाप्यथासत्या विहगे च विहाष्वनिम् ।
 धनञ्जयो जगादाथ विद्युत् स्यात् क्षणरोचिषि ॥ ९७ ॥
 मनशिशलाया वीथी तु गृहाङ्गे पङ्क्तिमार्गयोः ।
 रूपकाणा तथैकस्मिन् वीरुत् तु स्यावरान्तरे ॥ ९८ ॥
 गुल्मान्ग्येऽपि प्रतानिन्या लताया वृत्तिवाक् पुन ।
 कृप्यादौ वर्तनेऽप्यारभञ्वादिचतसृष्वपि ॥ ९९ ॥
 शब्दोच्चारणधर्मेषु द्रुतमध्यादिषु त्रिषु ।
 ऋक्पादस्याप्युपान्तेऽप्यप्रतिबन्धप्रवर्तने ॥ १०० ॥
 व्याख्यानं ग्रन्थभेदे च सामगीतिगुणान्तरे ।
 सर्मन्तौ चापरे त्वाहुर्गणेषुऽपि विचक्षणा. ॥ १०१ ॥
 वृद्धिस्त्वादैक्षु वृद्धार ऋषेपजे वर्धने सुखे ।
 ऋणातिरिक्तदातव्ये प्रयोक्त्रे पुत्रजन्मनि ॥ १०२ ॥
 मुष्कवृष्यात्मके वध्मसङ्गे रोगान्तरेऽपि च ।
 वेणिर्व्याधौ केशवन्धे जनन्या च सरित्यपि ॥ १०३ ॥
 शङ्का नितर्कभययोः शंसा तूक्तौ स्तुतावपि ।
 इच्छाया चात्रयः प्राह तदसत् स्मर्यते यत ॥ १०४ ॥

आङ्पूर्वस्यैव शब्दज्ञै शसेरिच्छार्थगाचिता ।
 श्रद्धा स्पृहायामास्तिक्ये मन्यन्ते तु विशेषत ॥ १०५ ॥
 गर्भिण्या अपि वाञ्छाया श्वभूः श्वशुरयोपिति ।
 पितृष्वसार त्वस्यार्थं व्याचष्टे शाकटायन ॥ १०६ ॥
 शरत् सवत्सरे मेघात्यये शान्तिन्तु मङ्गले ।
 चिकित्साया शमे चाथ शिञ्चिर्निष्पावनामनि ॥ १०७ ॥
 वल्ल्या शन्या तथा शीर्षिन्स्वङ्गे विशरणे रुजि ।
 शुण्डा सलीलहस्तिन्या मदिराहस्तिहस्तयो ॥ १०८ ॥
 श्रुतिस्तु वेदे श्रवणक्रियाया श्रोत्र एव च ।
 गीतिर्धर्मविशेषे च शब्दे चाप्यभिधायके ॥ १०९ ॥
 श्रोणिः कट्यामुपस्थेऽथ संस्था स्यादाकृतो मृतौ ।
 व्यवस्थाया समाप्तौ च प्रणिधावपि केचन ॥ ११० ॥
 संज्ञाभिधाने सङ्केते हस्ताद्यैरर्थसूचने ।
 सूर्यभार्यान्तरे बुद्धौ चेतनाया च तत्र च ॥ १११ ॥
 उपाशु यच्च क्रियते स्वेष्वनीकेषु विग्रहे ।
 सन्धानयौ प्रतिज्ञाया सन्ध्यासन्धानकर्मणो ॥ ११२ ॥
 स्वसृशब्द समाप्तातो भगिन्यामङ्गुलावपि ।
 सरिल्लघा तथा छन्दोभेदे द्वासप्ततिसरे ॥ ११३ ॥
 संयद् युद्धेऽग्निचित्याया द्वादशम्विष्टकामु च ।
 संसत् सदसि सत्राख्यकतूना त्र्यपि भूमनि ॥ ११४ ॥
 चतुर्विंशतिरात्रे द्वे तयो पूर्वत्र ससद ।
 संविद् युद्धे प्रतिज्ञाया सङ्केताचारनामसु ॥ ११५ ॥
 समापणे क्रियाकारे ज्ञानतोपणयोरपि ।
 संपद् भूतो गुणोत्कर्षे स्वाहामेव्या च वाचि च ॥ ११६ ॥

अध्यय तु हविर्दाने सात्तिर्दानावसानयो ।
 वेदनाया च तीव्रायामथ स्थितिरिति ध्रुवि ॥ ११७ ॥
 व्यवस्थायामवस्थाया क्रियायामपि तिष्ठते ।
 सिद्धिः स्वच्छात्पुद्गलाख्यभेदजद्वितये गतौ ॥ ११८ ॥
 सप्तद्वयमथ सीमा स्यात् पृथिव्या हलपद्धतौ ।
 सस्ये हरितसस्येऽन्ये सस्यभूमावितीर्तरे ॥ ११९ ॥
 सुमेरुशिरस प्राग्दिग्गतगङ्गान्तरेऽपि च ।
 जानश्यामथ सीमा स्यादवधौ भूमिकूलयो ॥ १२० ॥
 क्षेत्रव्यवस्थयोश्चेति ङावन्तार्था समीरिता ।
 मन्त्रन्तापि च सीमास्ति तस्याश्चार्था इमे मता ॥ १२१ ॥
 अदन्तोऽप्यस्ति सीमा स नानालिङ्गेषु वक्ष्यते ।
 ईक्ष्यास्तदर्थास्तत्राय मुधा सोहित्यमूर्ध्वयो ॥ १२२ ॥
 गङ्गेष्टिकाया बुद्ध्यादिलेपद्रव्यान्तरेऽमृते ।
 स्नुषा स्फूर्णा तु गेहस्व तन्मे चातादिषु त्रिषु ॥ १२३ ॥
 लोटप्रतिष्ठतौ तन्त्रधारिण्यामिति पञ्चवि ।
 रश्मिमेसल्यो स्फूर्णा सृष्टित्वागस्वभावयो ॥ १२४ ॥
 उत्पादने चाथ सृतिर्मागं च गमनेऽपि च ।
 स्पृतिस्तु धर्मशाम्ने म्यादुत्तङ्गटाविन्तयोरपि ॥ १२५ ॥
 हिंसा चौर्यादिके गतेऽथा प्रस्तात्रविलासयो ।
 अवजाया च हेलाथ दोग्ग लभार्पण्ययो ॥ १२६ ॥
 अहोरात्रे च पृणाऽयमध्यायो दार्शरक्षिया ॥ १२६३ ॥

इति ध्रुवशास्त्रे खान्दशाध्यायः ।

अथ द्व्यक्षरकाण्डे पुष्टिज्ञाध्यायः ।

अथ पुंसि विरिञ्चाख्या रुद्राक्षे सुश्वतुर्मुखे ।
 तस्मिन् पञ्चमुखे शम्भो कुमारस्य तु पण्डुखे ॥ १ ॥
 गुग्गुल्लककुटजेष्विन्द्रस्याग्नेस्तु चित्रके ।
 मल्लातकेऽप्यथार्कस्य मल्लातक्यर्कपर्णयो ॥ २ ॥
 कर्पूरकाम्पिलकयोरिन्द्रोर्वज्रस्य हीरके ।
 कुन्नेरेस्य तु पर्याया वन्दाके* क्षीरवृक्षजे ॥ ३ ॥
 मुस्तेऽअकेऽम्बुदत्याथ शैलेये धरणीभृत ।
 अर्थः फले धने शाल्मे वस्तुमात्रे प्रयोजने ॥ ४ ॥
 हृदये साधने मोक्षे कार्यैश्वर्यनिवृत्तिषु ।
 वाच्ये हेतावभिप्राये याचने च हलायुध ॥ ५ ॥
 अङ्गु समीप उत्सङ्गे चिह्ने स्थानापराधयो ।
 रूपकाणां विशेषे च नाटकादेश्च पर्वमु ॥ ६ ॥
 उरस्यर्घस्तु पूजाया मूल्येऽप्यब्दस्तु वारिदे ।
 वत्सरे मुस्तकेऽथाब्द (२)पुरोडाशर्षिभेदयो ॥ ७ ॥
 वृक्षावमन्त्रभेदे च स्यादगो गिरिवृक्षयो ।
 अश्रोऽश्रे भूरेऽत्राभो ‡ (२)वाद्यावात्मन्यथार्कवाक् ॥ ८ ॥
 व्याधौ शशाङ्केऽप्यद्रिस्तु शैले सूर्ये द्रुमेऽम्बुद्रे ।
 अङ्घ्रि पादपमूले च प्राणिना चरणेऽपि च ॥ ९ ॥
 अन्धुरुवसि कूपेऽपि व्रणेऽश्रुस्त्वब्धिधवप्रयो ।
 असुध्वनिस्तु प्रज्ञायामसवो भूम्नि जीविते ॥ १० ॥
 असुस्तु याचके कालेऽप्यदमा पाषाणमेघयो ।
 आधिर्मानसपीडायामधिष्ठाने तर्धत्र च ॥ ११ ॥

* वृक्षोपरिजाते लताविशेषे । ‡ 'अयानु' इति षण्ट स्यात् ।

व्यसने वन्धके चेति चतुर्धरेषु कीर्तित ।
 आत्मारूचन्द्रवाताग्निजीवेषु परमात्मनि ॥ १२ ॥
 देहे यत्ने धृतौ कीर्तौ बुद्धौ मनसि च श्रुते ।
 धर्मे स्वभावे पुत्रेऽर्थे परस्य प्रतियोगिनि ॥ १३ ॥
 इन्द्र पुरन्दरे सूर्ये सूर्येषु द्वादश-रपि ।
 विशेषतः स्यादेकस्मिन् परमात्मनि पादपे ॥ १४ ॥
 अदमन्तकाह्वये क्ष्वेडविशेषे इति पट्स्वयम् ।
 पत्न्या च नामपूर्वोऽथो ईप्सो वायुवसन्तयो ॥ १५ ॥
 उत्सो व्योमन्यम्बुर्धा कूपे जलाधारान्तरेऽपि च ।
 ऊष्मा त्वौष्ण्यगुणे ग्रीष्मे वाप्ये शपसहेषु च ॥ १६ ॥
 ऋषिर्वेदे वसिष्ठादो चक्षुरादीन्द्रियेषु च ।
 ज्ञानवृद्धे क्षणकेऽप्यृतुस्तु शिशिरादिषु ॥ १७ ॥
 गर्भग्रहणयोग्ये च काले स्त्रीणां रजस्यपि ।
 औघः परम्पराया स्याज्जलस्रोतसि सञ्चये ॥ १८ ॥
 महाजलसमूहे च बाद्यादिद्रुतर्तने ।
 क्षणस्त्वपसरे मध्ये पारतन्ध्वे तथात्सवे ॥ १९ ॥
 मुहूर्ते पृष्ठभागे च नाड्या कालेऽतिस्क्षमके ।
 निर्व्यापारस्थितौ चाथ ऋण्डः शब्देऽन्तिके गले ॥ २० ॥
 क्षवन्तु राजिकामजसर्पि क्षवधावपि ।
 क्षयस्त्वपचये कुक्षौ ऋणान्ते राजयक्ष्मणि ॥ २१ ॥
 क्रियाया वसतेर्धातोर्हिसाया गमनेऽपि च ।
 मन्दिरे चाथ कल्पः स्यान्मयाये देवद्रुमे विधौ ॥ २२ ॥
 विभीतके विरुल्ये चै मरुते ब्रह्मणो दिने ।
 शास्त्रनातिविशेषे च सामान्य वर्णने तथा ॥ २३ ॥

छेदने कारणौपम्याधिवासेष्वथ कर्षवाक् ।
 अपाठि निष्पत्तिक्षेत्रे कन्दर्पे चेति कैश्चन ॥ २४ ॥
 कालिर्विभीतके तस्य फलेऽनर्थे च सयुगे ।
 कलिर्निश्चीरिति प्राह शब्दविच्छाकटासन ॥ २५ ॥
 विवादमात्रे त्वजय कलिशब्दमभापत ।
 युगे चतुर्थे चालक्ष्म्या कलरूपेषु धातुषु ॥ २६ ॥
 कपिर्निकृपपापाणे धातौ स्यात् कपताकपि ।
 अश्वकर्णाख्यवृक्षे च काष्ठे चाथ ऋतुर्मखे ॥ २७ ॥
 प्रज्ञाक्रियासङ्कल्पेष्वप्यथ काचोऽक्षिसमवे ।
 उपतापविशेषे स्यात् तथा भृङ्गेदक्षिण्ययो ॥ २८ ॥
 शिलाया चाथ काशिः म्यान्मुष्टौ काशाह्वये तृणे ।
 धातौ च काशतौ भूमि त्वेष स्यात्तौदन्तरे ॥ २९ ॥
 क्रिणौ रूढवणस्थाने तथा स्यात्तासनान्तरे ।
 लक्षण चालनस्यान्य वैजयन्त्या यथाभ्यधात् ॥ ३० ॥
 पञ्चासनस्यै पदयो पाणिना पृष्ठगामिना ।
 वामेन दक्षिणाङ्गुष्ठ वाम तन्येन पीडयेत् ॥ ३१ ॥
 वेतालामनमित्येतदेकाङ्गुष्ठग्रहात् क्रिण ।
 धुरस्तु कोकिलाक्षाख्यस्तम्बे गोलुरनासि च ॥ ३२ ॥
 नापितस्योपकरणे कुट्टिस्तु वृषलालये ।
 पापे वृक्षेऽपि कुम्भस्तु समुद्रे पर्वतेऽपि च ॥ ३३ ॥
 कुक्षिस्तुन्देऽन्तरुदरपार्श्वयोरपि दृश्यते ।
 इक्ष्वाको पूर्वराजस्य पुत्रे कस्मिंश्चिदप्यसौ ॥ ३४ ॥
 कृष्णा तु वाताभावे च शल्ये च क्षेपत्राक् पुन ।
 क्षिप्तिनिन्दावहेलेषु केतुस्तु ध्वजचिह्नयो ॥ ३५ ॥

प्रज्ञायां ग्रहभेदे च किरणे क्लेदुवाक् पुनः ।
 भङ्गे चन्द्रे शरीरे च क्षेत्रेऽथौपधिचन्द्रयोः ॥ ३६ ॥
 मुखप्रसेके च क्लेदः क्षोदो रजसि चूर्णने ।
 क्षोदशब्दः सामान्याये पठितो जलवाचक ॥ ३७ ॥
 कोरो वृक्षाङ्कुरे बालपुष्पे चाथ खुरः शफे ।
 शुक्तिसञ्ज्ञापथे चाथ खेदिः स्यात् किरणे तथा ॥ ३८ ॥
 रश्मौ तुरङ्गमस्याथ गर्भोऽपवरकालये ।
 अन्नेऽर्जौ कुक्षिकुक्षिसजन्वो पनसकण्टके ॥ ३९ ॥
 शिशावपत्ये शुक्रे च समूहे सारवीजयो ।
 गन्धस्तु गन्धवद्भव्ये चन्दनादौ महीगुणे ॥ ४० ॥
 प्राणस्य विषये लेशे तथा सम्बन्धि'न्ध)मात्रके ।
 गणो बहुत्वसङ्ख्याया गणने प्रमथे व्रजे ॥ ४१ ॥
 ऋषिभेदे सैन्यभेदे गुह्यास्यात् त्रिगुणे * ध्वनौ ।
 अजयस्य त्विदं ग्रन्थे दृश्यते प्रमथे चले ॥ ४२ ॥
 इत्येवं तस्य याथात्म्य समूलत्व च चिन्त्यताम् ।
 गर्तस्तु स्यात् सभास्थानौ मन्दिरेऽप्यवटेऽपि च ॥ ४३ ॥
 ग्रन्थस्तु शम्भे द्रविणे द्वात्रिंशद्वर्णसङ्घये ।
 वचस्यथ ग्रन्थिरिक्षुवेण्वादे काण्डयोर्द्वयोः ॥ ४४ ॥
 सन्धौ ग्रन्थनदेशे च रज्जुवन्नादिवस्तुन ।
 रोगभेदेऽप्यथ गरुत् पक्षिपक्षे च तेजसि ॥ ४५ ॥
 सङ्घाते च जवे चाथ ग्रामो गीतिस्वैरान्तरे ।
 शब्दभूतादिपूर्वस्तु व्रजे सवसथे तथा ॥ ४६ ॥

१. 'के' क ग घ पाठ .

‡ 'गन्ध सम्बन्धितेभ्यो.' इति हेम. । * 'त्रिगुण्यात् स्वर्यधाकम्म' । सेनापुत्र
 गुणगणौ' (प्र १०८ श्लो. ५७, ५८) इति वैजयन्ती ।

ग्रावा शैलशिलाभ्रेषु शुणो मौर्व्यप्रधानयोः ।
 उपकारे सूपकारे तन्तुरज्ज्वन्द्रियेषु च ॥ ४७ ॥
 सत्त्वादौ भाग आवृत्तौ सन्ध्यादौ द्रव्यमाश्रिते ।
 महामूतेषु शौर्यादौ दोषस्य प्रतियोगिनि ॥ ४८ ॥
 भारवाहकभेदे च वृद्धनामौ च गोण्डवाक् ।
 घर्मः स्वेदजले ग्रीष्म उप्णे दिवस आतपे ॥ ४९ ॥
 यज्ञे हविर्विशेषे च महावीरश्रुतेऽश्विनोः ।
 चयः समूहे प्राकारमूलके चयनेऽप्यथ ॥ ५० ॥
 चरुः स्थाल्यां हव्यपाके मेथेऽथ च्यूपवाग् रवौ ।
 वाते युद्धे छद्स्तु स्यात् पक्षिपक्षेऽपवारणे ॥ ५१ ॥
 वृक्षपत्रेऽप्यथच्छन्दो वंशेऽभिप्रायवान्छयोः ।
 ज्वरस्तु व्याधिमात्रे च हरकोपसमुद्भवे ॥ ५२ ॥
 रोगराजेऽप्यथो जन्तुः प्राणिमात्रे नरं त्वपि ।
 उक्तो निरुक्तेऽथ ज्ञातिरिक्ष्वाकुकुलसंभवे ॥ ५३ ॥
 नृपभेदेऽप्यथो जायुः पित्ते स्याद् मेपजेऽपि च ।
 जिन्नस्त्वर्हाति शाक्ये च जूटस्तु निकुरम्बके ॥ ५४ ॥
 केशविन्यासभेदेऽथ जोषः प्रीतौ च सेवने ।
 झाटः स्थावरभेदे च सङ्घातेऽप्यथ डिम्बवाक् ॥ ५५ ॥
 डमरे यक्षिणामण्डेऽन्तःकुक्ष्यवयवान्तरे ।
 मामुरिः प्लीहनि प्राह तच्चिन्त्यं वैद्यके यतः ॥ ५६ ॥
 भेदेनोपदिशन्त्येनौ शारीरे मुनिपुङ्गवाः ।
 तर्प*स्तु बन्धनोपाये वीतंसारूप्ये पतत्रिणाम् ॥ ५७ ॥

१. 'ण्व' क. घ. पाठः. २. 'चू' ख. पाठः. ३. 'व' क. ख. ड. पाठः.
 ४. 'तस्य' क. घ. 'तर्प' ग., 'तस्य' ड. पाठः.

† 'महावीरो यज्ञपत्रे । (पु. २७८. श्लो. २०) इति वैजयन्ती । * 'तस' इति
 स्यात् । 'वीतंसस्तुल्यकरणं बन्धने मृगपक्षिणाम्' इत्यमरः ।

रवौ तर्कस्तु काह्नोदवितर्केष्वथ तर्कुवाक् ।
 सूत्रवेष्टशलाकायामनलाधारभाजने ॥ ५८ ॥
 श्लोकस्यपीति शब्दत्राखिष्वर्थेषु स्मरन्त्यमुम् ।
 त्रासो भये मणदोषे त्यागो दाने समुज्झने ॥ ५९ ॥
 तुस्तः प्रदीपने चैव जटायामपि कश्चन ।
 तूकः पर्वतजातौ स्यादुपस्थे चाप्यथो तूर्पत् ॥ ६० ॥
 तृणभूमौ समुद्रे च चन्द्रे चाप्यथ दर्शनाक् ।
 दर्शनेऽपरपक्षान्तकार्यवैदिककर्मणि ॥ ६१ ॥
 अमावास्यातिथौ चाथ द्य इन्द्रियनिग्रहे ।
 दण्डे गृहे दयस्वमनौ वनवह्नुचुपतापयो ॥ ६२ ॥
 दात्रो दधाम्नावन्नौ च द्रुमस्त्वगिलशाखिषु ।
 नान्दिर्दृक्षे पारिजाते दृतिस्त्वम्बुदजिह्वयो ॥ ६३ ॥
 भस्त्रायां चर्मखण्डे च ऋषिभेदेऽथ धाकवाक् ।
 ओदनानद्रुहोर्धातुशब्दस्तु धनलोहयोः ॥ ६४ ॥
 स्वर्णे रेतसि पाषाणे शरीरे गैरिके रमे ।
 अस्मिन् स्वभावे आकारे म्याद् गृवादिमुबन्तयोः ॥ ६५ ॥
 वातादिशब्दस्पर्शादिगैरिकदित्वगादिषु ।
 महाभुतेष्विन्द्रियेषु पादे पद्मशरे तथा ॥ ६६ ॥
 महानामन्यां त्रिधात्वादिवान्येऽन्योऽन्योऽन्य सृज्यताम् ।
 नगो गिरौ तरो नम् ऋशौ नामानुद्रेऽप्यथ ॥ ६७ ॥
 नमिर्नमतिशानौ च जैनतीर्थरगन्तरे ।
 म्याद् विद्याधराज्ञेऽथ नामो धर्मं पलायने ॥ ६८ ॥
 मृतदग्नेने नाकुः म्याद् वल्मीके वनस्पतौ ।
 पशः पात्रगन्माज्यमहाय-मिन्द्रिषु ॥ ६९ ॥

पार्श्वद्वारे विरोधेऽर्धमासे चुल्लीबिलेऽग्निके ।
 हस्तिपार्श्वे परिज्ञाने केशशब्दात् परश्वये ॥ ७० ॥
 पणो विक्रय्यशाकादिवर्द्धमुष्टौ ग्लहे धने ।
 द्यूतेऽशीतौ वराटानां कार्षिकव्यवहारयो ॥ ७१ ॥
 मूल्ये भृतौ व्यवस्थाया विक्रयेऽप्यथ पट्टवाक् ।
 प्रशस्तक्षौमकौशेयाद्यन्वरे व्रणबन्धने ॥ ७२ ॥
 शाणस्यः नेत्रे स्वर्णादिकृतदीर्घाच्छपत्रके ।
 गुवाकनालिकेरादिपत्रमूर्लेस्थवेष्टके ॥ ७३ ॥
 पर्पेः शङ्खेऽन्वुधौ वस्त्रे पुक्षस्तु तरुषु त्रिषु ।
 अध्वत्ये पर्कटीसङ्घे गर्दभाण्डेऽप्यथो पविः ॥ ७४ ॥
 वज्रे शस्त्रमुखे वायौ दृश्यर्थे स्वव्यय पशु ।
 पुमान् मृगादौ छगले हर्षनन्दी त्वयोचत ॥ ७५ ॥
 भ्राम्भेऽप्यमुक्तात्मसु तु वय ब्रूमोऽथ पादवाक् ।
 किरणे चरणे वृक्षमूलेऽत्रे प्रान्तपर्वते ॥ ७६ ॥
 तुर्यभागे पद्यभागे परिमाणान्तरेऽपि च ।
 प्रासस्तु प्रासने कुन्तसमाख्ये चायुधान्तरे ॥ ७७ ॥
 पाणिः पलचतुर्भागे हस्तेऽप्यथ भगे गुदे ।
 पायुः पाप्मा तु रोगे च दुरितेऽप्यथ पिण्डिवाक् ॥ ७८ ॥
 निष्पीडितस्नेहपिण्डे पिष्टधानाद्विचूर्णकं ।
 पिचुस्तूले कर्ममाने पितुस्त्वन्नविरिञ्चयोः ॥ ७९ ॥

१. 'न्धे' क ग घ पाठ. २ 'लादिवेष्टने' क घ, 'लास्थिवेष्टने' ग पाठ
 ३. 'ल.' क घ, 'वे' य पाठ

† 'पद्ये नेत्रेऽपि शाणे स्वात्' (पु. २१६ श्लो ३४) इति वैजयन्ती । 'पट्ट वेपथुपाणो
 मृगादीनां च बन्धने । चतुष्पथे च राजादिशामनान्तरपीठयो ॥' इति मेदिनी । 'पट्टधनुष्पथ पीठे
 राजादेः शासनान्तरे । मृगादिवन्धने वेपाऽग्नि' इति हेमचन्द्रः ।

सूर्येऽपि सञ्जन पीकः पुनर्योनौ जलाशये ।
 भुक्तिः स्यादुदपानेऽनौ पुक्षिरग्निकुसूलयो ॥ ८० ॥
 अन्नसङ्ग्रामयो पृक्षं समाम्नाये समामनत् ।
 प्रैपस्तु प्रेपणे मर्दे बन्धस्त्वाधौ च बन्धने ॥ ८१ ॥
 सीसाख्यलोहभेदे च वैजयन्त्यामपाठि स ।
 बुधः प्रजापतौ रुद्रे पृष्ठान्ते स्वर्गतुण्डयो ॥ ८२ ॥
 वृक्षादेरप्यवाग्भागे भ्रमस्तु विचिकित्सने ।
 मिथ्याज्ञाने गृहादेश्च निर्गमद्वारि वारिण ॥ ८३ ॥
 शस्त्रमार्जनयन्त्रे च तथा भ्रमणकर्मणि ।
 अदन्तो भर्गशब्दोऽय सामभेदे महेश्चरे ॥ ८४ ॥
 भरस्त्वतिशये भारे सङ्ग्रामे गरिमप्यपि ।
 भारः सहस्रद्वितये पलाना च गरिम्णि च ॥ ८५ ॥
 वोढव्ये भरणे चाथ ज्येष्ठभ्रातरि भास्करे ।
 भावोऽथ भातुवाग् दैवे शरीरावयवेऽपि च ॥ ८६ ॥
 भुजिर्भुनक्तिधातौ स्यात् पावके भुजतावपि ।
 भुजस्तु गरुडेऽर्कान्योर्ध्रूणस्त्वर्मकमूपयो ॥ ८७ ॥
 गर्मिण्या क्षेणगर्भे च ब्राह्मण्या श्रोत्रियद्विजे ।
 आर्षे यतौ च केचित् तु माहुर्ब्राह्मणमात्रके ॥ ८८ ॥
 भूभृद् गिरौ नृपेऽथाद्रितट ऋष्यन्तरे भृगुः ।
 भेदो विशेषे व्यावृत्तानुपचापे विदारणे ॥ ८९ ॥
 भेनस्तु चन्द्रे तये च भोगो राज्ये धने सुखे ।
 रक्षणेऽभ्यवहारे च सर्पस्य कणकाययो ॥ ९० ॥
 वेदयादीना भृतौ चापि कीटिल्येऽप्यथ मन्त्रवाक् ।
 ऋग्यजु प्रभृतौ गूढमात्रणेऽप्यथ मन्थने ॥ ९१ ॥

मन्थो मथनदण्डे च द्रवसिक्तेषु सक्तुषु ।
मखो यज्ञे यशस्कामसत्रयाजिसुरान्तरे ॥ ९२ ॥
मरुस्तु निर्जले देशे शैले चेक्ष्वाकुवंशजे ।
पितामहेऽम्बरीषस्य नृपेऽपि च नृपान्तरे ॥ ९३ ॥
सोमवंशजहर्ष्यश्वपुत्रे भूम्नि तु नीवृति ।
दशेरकाख्ये मन्थी तु भास्करे राहुचन्द्रयोः ॥ ९४ ॥
गृहाख्यसोमपात्राणामेकस्मिन् यज्ञकारिणाम् ।
माथस्तु मथने मार्गे भ्रोक्षस्तु स्याद् विमोचने ॥ ९५ ॥
अपवर्गे च मृत्यौ च मुष्कराख्यद्वुमान्तरे ।
मोहः पुनः स्यादज्ञाने मूर्छायां क्रोध एव च ॥ ९६ ॥
अजयस्त्वाह तन्द्रायामपि यज्ञस्तु केशवे ।
अग्नावात्मनि योगे च यक्ष्मस्तु व्याधिमात्रके ॥ ९७ ॥
क्षयरोगे पूजने च यक्ष्मा तु व्याधिमात्रके ।
क्षयरोगे च यागस्तु यज्ञेऽप्यागमवेदिनाम् ॥ ९८ ॥
शैवानां प्रथितेषु स्यात् सर्वतोभद्रकादिषु ।
मण्डलेष्वथ यावः स्यान्मासेऽलक्तकसंज्ञके ॥ ९९ ॥
रामद्रव्ये च योगस्तु ध्यानयोजनकर्मणि ।
भेषजे सङ्गतौ प्राप्सौ जवे विस्रव्यघातिनि ॥ १०० ॥
केचित् सन्नहनोपाय इत्येकार्भं प्रचक्षते ।
अन्ये सन्नहनेऽप्याहुरुपाये चेति केचन ॥ १०१ ॥
रदो विलेखने दन्तेऽप्यथादन्तो रजध्वनिः ।
रजस्संज्ञगुणे पांसौ स्त्रीषुप्येऽप्यजयोऽब्रवीत् ॥ १०२ ॥
रागोऽनुरागे मात्सर्ये रक्तवर्णे रजस्यपि ।
लाक्षादिरत्नद्रव्ये दीप्ती क्लेशादिकेऽपि च ॥ १०३ ॥

अजयस्तु नदत्यत्र लोहितादिपितीदृशम् ।
 गीतिधर्मविशेषे च लवस्तुच्छेदकर्मणि ॥ १०४ ॥
 लेशे कालविशेषे च काष्ठाया द्विगुणेऽथ सः ।
 लिङ्गुगोत्रान्तरे मस्तौ चित्ते लेपस्तु भोजने ॥ १०५ ॥
 लिप्तिक्रियाया लोकस्तु स्थानविष्टपयोर्जने ।
 वर्गः समाना निग्रहे वज्रे शकत्याह्वये बले ॥ १०६ ॥
 तावत्कृत्यः कृतौ चाथ व(र्णो?र्णुः)जनपदान्तरे ।
 वेदे नदविशेषे च सहस्रकिरणेऽपि च ॥ १०७ ॥
 वारः क्रियाभ्यावृत्तौ स्यात् समूहेऽवसरे तथा ।
 कालभेदे नृपादीना चारे चेत्याह कश्चन ॥ १०८ ॥
 वाजोऽन्ते पक्षिपक्षे च वेगे सङ्ग्रामरेतसौ ।
 इपुच्छदावली चैके च्याजश्छन्नापदेशयो ॥ १०९ ॥
 विधिर्वेदे विरिञ्चे च काले कल्पे विधानके ।
 विधातव्येऽप्यथो विष्णुर्मेषे यज्ञे च केशवे ॥ ११० ॥
 तस्यास्तारभेदे च वामनाख्येऽशुमालिनाम् ।
 द्वादशानामन्यतमे चन्द्रे च व्रीहिवाक् पुन ॥ १११ ॥
 धान्यमात्रे पष्टिकादिधान्यभेदेऽप्यथ व्रजे ।
 विन्यासे च व्यूहशब्दो विन्यस्तेऽपीति कश्चन ॥ ११२ ॥
 वृष वार्द्रक ओषध्या बले च लग्नेऽपि च ।
 वृत्तौ तु मुष्कफलयोः कोष्ठावयवभेदयोः ॥ ११३ ॥
 वृषा तु वृषभे शक्रे श्रेष्ठे पुंसि तुरङ्गमे ।
 छन्दोभेदे निदानोक्तेऽप्यष्टपञ्चाशदक्षरे ॥ ११४ ॥
 वरियं सोमविशेषेऽथ वेगः किम्पाकरं हसोः ।
 प्रवाहे च प्रमावे च वाते रेतसि चाप्यथ ॥ ११५ ॥
 वेपः क्रियायामानुष्ये वृणुर्वशद्रुमे नृपे ।
 शब्दोऽक्षरे यमोगीन्योर्वाक्ये स्ते श्रवणे ध्वनी ॥ ११६ ॥

शम्बो वज्रे लोहमये बलये मुसलाग्रगे ।
 अरित्रेऽर्थान्तरेऽप्यस्ति शम्बबीजात् कृपाविति ॥ ११७ ॥
 शण्डो नपुंसके दाघ्नि चेत्येकेषामिदं मतम् ।
 एष च प्रतिपत्तव्यस्तालव्योष्मादिवर्णकः ॥ ११८ ॥
 शक्रः कुटजवृक्षे च महेन्द्रेऽप्यथ शम्भुवाक् ।
 हरे हरौ विरिञ्चे च स्यादर्हत्यथ शापवाक् ॥ ११९ ॥
 आक्रोशे शपथे चाथ शास्ता बुद्धे गुरौ नृपे ।
 महाशास्तरि च स्यात् तु शिपिः किरणशेफयोः ॥ १२० ॥
 अथ शुक्तिर्निदाघे स्यान्मातरिश्चनि चाप्यथ ।
 श्लेष्मा कफे चर्मणश्च विकारे दृढकाह्वये ॥ १२१ ॥
 रथस्य शीघ्रवहनसाधने चापि वस्तुनि ।
 श्लोकः पथे यशोवाचोः पण्ड इत्चरपण्डयोः ॥ १२२ ॥
 इत्यन्येषां मतं सोऽयं मूर्धन्योष्मादिरीरितः ।
 एष वर्षवरे नीलवृषोत्सर्गे च कीर्तितः ॥ १२३ ॥
 पिहो वेश्यापतावुक्तो वेश्याचार्येऽपि कैश्चन ।
 प्लवूमश्वन्द्रे जले रश्मौ तन्तौ मङ्गल इत्यपि ॥ १२४ ॥
 वैजयन्त्यामपाठ्येवं तच्चासभ्यं न रोचते ।
 यथा स पठितुं युक्तस्तथान्त्याध्याय ईक्ष्यताम् ॥ १२५ ॥
 सर्गोऽध्याये स्वभावे च निर्माणे च समुद्गने ।
 उत्साहे निश्चये चाथ स्कन्धः समुदये चये ॥ १२६ ॥
 अंसे महीपतौ वृक्षमहाविटपमूलके ।
 स्कन्दो विरिञ्चे तीरे च नद्याः स्तम्भस्तु संहतौ ॥ १२७ ॥
 तृणे च विटपे चाथ स्तम्भः स्यात् प्रतिबन्धने ।
 स्थूणायां च जडीभावे स्पर्शस्तु प्रणिधौ युधि ॥ १२८ ॥

१. 'च' क घ. पाठः.

* 'कृजे द्वितीयतृतीयशम्बबीजात् इती' (५. ४. ५८) शम्भशब्दः प्रतिलोमे ।

सवस्तु सतौ सूत्यायां सुतौ यागे च वर्तने ।
 स्वमः सुतस्य विज्ञाने स्वापे सन्धिस्तु रन्ध्रके ॥ १२९ ॥
 अन्त्यस्तोमेऽतिरात्रस्य श्लेषे भङ्गसुरङ्गयोः ।
 नाट्याङ्गेऽथ स्वरूपपशकले कुलिशेऽपि च ॥ १३० ॥
 स्वभूर्विष्णौ विरिञ्चेऽथ साधुधारोद्भूतयोः ।
 *स्त्रीभिः समुद्रे हृदये स्फीतिर्वृ(क्ष?द्र) उदाश्रिति ॥ १३१ ॥
 मृणिस्तु बहौ कुलिशे सुह्रा जनपदान्तरे ।
 मृग्नि तस्य नृपे सर्ववचनोऽथासुरान्तरे ॥ १३२ ॥
 स्याद् दारुलेखके सुन्दः स्तूपो वायौ समुच्छ्रये ।
 संयुगोपायतनयोर्मूर्धमध्यगुडे पशोः ॥ १३३ ॥
 सूरः सूर्ये गभस्तौ च स्वेदस्तु स्वेदवारिणि ।
 स्वेदनायां तथा स्वित्तिक्रियायामथ सेतुवाक् ॥ १३४ ॥
 वरणाख्यदृमे वारिवन्धेऽप्यायतने तथा ।
 स्नेहुः पिप्पे तथा रोगविशेषे सन्निपातगे ॥ १३५ ॥
 स्नेहो^१ वसायां गोस्वाङ्गे स्तोमस्तु स्तोवृष्टन्दयोः ।
 सङ्घचायां यज्ञगस्तोत्रस्तोत्रियाणां क्रतावपि ॥ १३६ ॥
 देर्यभेदेऽध्वमाने च दशधन्वन्तराह्वये ।
 इवस्तु यज्ञ आज्ञायामाह्वाने वह्निहोमयोः ॥ १३७ ॥
 इटः पाण्ड्यां चलात्कारे जलोद्भववृणान्तरे ।
 पारिपणीसमाख्येऽथ महास्नभिमृत्सुषु ॥ १३८ ॥
 इनुर्हीलिस्तु मार्ताण्डे तथोक उपगृहने ।
 उत्पत्तां कारणे वादे निमित्ते बीजकर्मणि ॥ १३९ ॥

१. 'ते' क घ ङ पाठः. २. 'स्तम्भि.' ग, 'स्त्रभि.' क घ ङ पाठः. ३. 'भिसि'
 श, 'स्त्रीभिः' क घ ङ पाठः. ४. 'हा' ख पाठः. ५. 'गोस्वाङ्गे' क घ., 'गोस्वङ्गे' ग,
 'स्वोस्वाङ्गे' ङ. पाठः. ६. 'व' कू. ग घ पाठः

* 'स्तम्भिः' इति मूहदभिधाने, 'स्तम्भि.' इति वैजयन्त्या च समुद्रवाकिर्ना दृश्यते ।
 † 'किश्चिद्' इति. श्लोको मूर्तं तैत्तु कदा तथा । मन्त्रा च' इति वैजयन्तम् ।

पञ्चस्त्रेषु पदार्थेषु हेतुर्वररुचीरित ।
प्रयोजको स्वतन्त्रस्य कर्तुरित्यपि शाब्दिका ॥ १४० ॥

इति द्व्यक्षरकाण्डे पुष्टिङ्गाध्याय ।

अथ द्व्यक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ क्लीबेऽभिधानानि सर्वाणि कुमुदस्य हि ।
रजतेऽतिदिशन्त्यार्या रुधिरस्य तु कुङ्कुमे ॥ १ ॥
रूप्यस्याङ्गनभेदे स्युर्वदरस्य तु नागरे ।
अथाभ्रशब्दो जलदे व्योममुस्तकयोरपि ॥ २ ॥
अभ्रकाह्वयघातावप्यस्त्रमायुधचापयो ।
अघं तु व्यसने पापे दु खेऽथ स्यादलम्बनि ॥ ३ ॥
हरिताले वृश्चिकस्य पुच्छकण्ठक एव च ।
अक्षि नेत्रे तथेक्ष्वादे काण्डस्यावयवान्तरे ॥ ४ ॥
अम्बुच्छन्दोविशेषे स्यान्नवत्यक्षरलक्षिते ।
लगाच्चतुर्थे राशौ स्यादिति सावत्सरा विदु ॥ ५ ॥
हीबिरे सलिलेऽथ स्यादम्भो हीबिरतोययो ।
द्व्यशीतिस्वरके छन्दस्यष्टाशीत्यक्षरे तथा ॥ ६ ॥
अम्भसा इति तु बावापृथिव्योर्द्विवचोन्तकम् ।
अर्षश्छन्दोविशेषेऽष्टसप्ततिस्वरके जले ॥ ७ ॥
अनोऽन्ने शकटे सान्त ओदने सलिलेऽपि च ।
अर्शो दुर्नामनि व्याधिमात्रेऽप्यङ्गस्तु सयुगे ॥ ८ ॥
स्वाङ्गभेदेऽपि चाङ्गस्तु रूपे कश्चित् सरोरुद्धे ।
अर्मस्तु रूपेऽपत्ये च क्रियायामप्यथो अयः ॥ ९ ॥

कालायसे सुवर्णे च स्यादाज्यं तु घृते युधि ।
 श्रीवेष्टाह्वयनिर्यासे स्तोत्रेषु च चतुर्भिः ॥ १० ॥
 स्युर्बहिष्पवमानाद्यान्यूर्ध्वान्यध्वरकर्मणाम् ।
 उन्मानभेदे चै पलसज्ञेऽप्येतदपाठिषु ॥ ११ ॥
 आष्टं तु रश्मावाज्ञेऽप्यागः पापापराधयोः ।
 रहस्ये चोक्थशब्दस्तु सामस्तोत्रेषु च त्रिषु ॥ १२ ॥
 परेष्वग्निष्टोमसाम्न औक्थिकवये सामलक्षणे ।
 वैजयन्त्या तु शस्त्रारयवागमन्त्रेषु भाषितम् ॥ १३ ॥
 अन्ये स्वयेदिका प्राहु सामवेदस्य वाचकम् ।
 सज्जन एण्ठेदेन साम्न पर्याय एव हि ॥ १४ ॥
 उरो वक्षसि मुखेऽथ गजादीना स्तनास्पदे ।
 ऊधः सीमारुथसाम्नश्च पादभेदे तथा निशि ॥ १५ ॥
 एनः पापेऽपराधे च स्यादोन्नो बलसौययो ।
 दीप्ती प्रकाशेऽगष्टम्भे फाव्यात्कारभेदके ॥ १६ ॥
 ओक्तो गृहे जलौक्यामाश्रये चाथ भूषणे ।
 फण्वं पर्वणि क्रिष्णं तु नमहसज्जवस्तुनि ॥ १७ ॥
 पिण्याके चाथ तुहिने क्षुभ्रं षण्ठभिर्गुत्तमके ।
 कूलं तीरे चमूक्या तटाके सूप एव च ॥ १८ ॥
 क्षेत्रं श्रुथियाभाज्ञाशे शरीरे योनिरुन्दयो ।
 केदारदारगारेषु नक्षत्रे पुरि राशिषु ॥ १९ ॥
 पुण्यस्थाने च खानं तु चोरनिर्मितरन्त्रके ।
 उद्धेलेऽन्यथ गात्रं म्यात तनोग्वयवे तर्जा ॥ २० ॥
 गनाना पूर्वजह्वादिपादयोग्ये गोत्रवाह् ।
 लोके यानेऽप्यथो चर्म फल्गान्यास्त्रारणे ॥ २१ ॥

त्वचि चिह्नं त्वभिज्ञाने पताक्यामथो हृदि ।
 प्रज्ञायामपि चित्तं स्याच्चोर्ध्वं तु स्यात् तरुत्वचि ॥ २२ ॥
 भृङ्गाख्यगन्धद्रव्येऽथच्छन्नस्त्रलितयोश्छलम् ।
 छन्दः श्रुतीच्छापद्येषु सामगानां विशेषके ॥ २३ ॥
 अनूहसामग्रन्थेऽर्थेच्छन्न सन्नानि कैतवे ।
 छदिस्तु पटले गेहे जन्म तूत्पत्तितोययोः ॥ २४ ॥
 जीलं करकपत्र्यां स्यात् कोशे चर्मपुटे हतौ ।
 तन्नं स्वराष्ट्रव्यापारे तन्नुवानेऽपरिच्छदे ॥ २५ ॥
 शास्त्रौषधान्त्रमुल्येषु प्रयोगेऽध्वरऋषणाम् ।
 एकस्यैवोभयार्थत्वे कुटुम्बव्यापृताऽपि ॥ २६ ॥
 सेनायां सामसूत्रे च सिद्धान्तेऽन्यकुटुम्बके ।
 ऋतुकौमाभिवादानामृक्सामानां समागमे ॥ २७ ॥
 तल्पं शय्याद्वदारेषु मङ्गे* युद्धेऽप्यथ त्रपु ।
 वङ्गे सीसेऽप्यथ तरो वले देगे तनुगित्दम् ॥ २८ ॥
 विस्तारे च शरीरे च तेजस्तु बलतोययोः ।
 नवनीतेऽनले धर्मे उयोतिष्यचिपि रेतसि ॥ २९ ॥
 प्रभावे पौरुषे सत्त्वे ज्वलत्यन्नात्मनोऽपि ।
 तौकं पुत्रे च पुंज्यां च द्रव्यं त्वर्थे गुणाश्रये ॥ ३० ॥
 औपधे पित्तले योग्यऋक्सामेभिरिष्टिगामिषु ।
 दानं हस्तिमदे त्यागे सण्डने लम्बने ध्ये ॥ ३१ ॥

१. 'सः' क. घ. प. पाठः. २. 'च' क. ग. घ. पाठः. ३. 'न' क. घ. पाठः,
 'पि' घ. ङ. पाठः. ४. 'वर्माभि' ग. पाठः. ५. 'सि' क. घ. पाठः.

‡ 'तन्नं स्वराष्ट्रव्यापारे तन्नुवाने पाठः' (पृ. २२४. पं. ११) इति धेजयन्ती ।
 * नीतिगामि ।

शोधने रक्षणे चाथ द्वारं द्वाराभ्युपाययो ।
 धुम्नं धने यशस्यजे बले दैन्यध्वनि पुन ॥ ३२ ॥
 दिनताया च शोके च यौत्रशब्दस्तु वासरे ।
 प्रमाणेऽन्ये प्रतोदेऽन्ये ज्योतिष्यथ धनं भवेत् ॥ ३३ ॥
 लमाद् द्वितीयराशौ च स्वापतेये च गोत्रजे ।
 धामं त्वदन्न तिलकतेजसोर्धाम तु त्विषि ॥ ३४ ॥
 गेहदेहप्रभावात्रभोजनव्योमजन्मसु ।
 स्थानेऽधिकरणे सारे धने लक्ष्मणि चाप्यथ ॥ ३५ ॥
 शाखाया त्वपि वैचित्र्ये नान्तशब्द प्रचक्षते ।
 पदमङ्घ्रौ शरै राणे व्यवसायापदेशयो ॥ ३६ ॥
 विहेऽङ्घ्रिचिह्नेऽङ्घ्रियासे पद्यभागेऽशुपस्तुनो ।
 स्थाने वाक्ये सुसिद्धन्ते माने पञ्चदशाङ्गुलौ ॥ ३७ ॥
 इन्द्रपुच्छेति वर्गस्याप्यादितस्त्रिषु सामसु ।
 पत्रं तु गार्हपत्येऽपि पिठरे पश्मवाक् पुन ॥ ३८ ॥
 पुष्पच्छद्रे पक्षिपक्षे तथा नयनलोमसु ।
 क्रिजलके तन्तुतूलदिरणीयोवयवेऽपि च ॥ ३९ ॥
 पयः सामान्तरे दुग्धे रजन्यामत्रतोययो ।
 पररिश्नादिकग्रन्थो धर्मं पात्रो बलाक्षयो ॥ ४० ॥
 पावः स्थानात्रगाम्भसु पाविः स्वगेन्दुपूपसु ।
 नद्या ज्योतिष्यश्रो पिञ्जं मयूरम्यं शिरसण्डके ॥ ४१ ॥
 विहङ्गपक्षमात्रे च पृष्ठं तु चरम तनो ।
 चतुर्थं सामस्तोत्रेषु कतो सामा तरे कुशे ॥ ४२ ॥
 पेणो रूपे हिरण्येऽथ सूत्रस्य हलस्य च ।
 पोत्र मुन्वाभे पौर्त्यं तु बले युद्धेऽत्र वर्हवाक् ॥ ४३ ॥

वृक्षपत्रे केकिपिच्छेऽप्यथ वीजं फलास्थनि ।
 अन्ने रेतस्यपत्ये च हेतावङ्कुरकारणे ॥ ४४ ॥
 स्वर्णवेतनयोर्धर्म भर्गस्तेजसि रेतसि ।
 भुवः सूर्ये लोकभेदे महस्तूत्सवतेजसो ॥ ४५ ॥
 जले चाथ मुखं वक्त्रे मुख्ये ताम्राभ्युपाययो ।
 आदौ निस्सरणे गेहपुरादीना च सैन्धवे ॥ ४६ ॥
 द्वारेऽथ देहिना वीजे मेढो धातौ चतुर्थके ।
 यशस्तु सत्त्वस्यातिश्रीजानमाहात्म्यवारिपु ॥ ४७ ॥
 धनप्रतापयोश्चाथ यजुर्गोत्रेऽथ तथा ।
 मन्त्रजातिप्रशेषे च योक्तं त्वङ्गुलियोक्तयो ॥ ४८ ॥
 रत्नं स्वजातिश्रेष्ठे च माणिक्यादिमणावपि ।
 समान्नाथे समान्नामीद्धने च सलिलेऽपि च ॥ ४९ ॥
 रजस्तु शरटि क्लीणा पुष्पे रेणौ जले सजि ।
 सत्त्वाद्यन्यतमे रात्रौ लोहे^३ तेजसि रेतसि ॥ ५० ॥
 अहन्यथ रहरशब्दो मैथुने विजने तु तत् ।
 अज्यय वाथ राधः स्यात् प्ररूढे च धनेऽपि च ॥ ५१ ॥
 रिपुं दु खे च पापे चेत्यामनन्ति विचक्षणा ।
 रेतः शुके^३ जले चान रोधस्तीरान्तरिक्षयो ॥ ५२ ॥
 वरणे ग्रन्थने कुड्ये रोधसा इति रोदसो ।
 ललं पङ्कन उद्याने लक्ष्म चिह्नमधानयो ॥ ५३ ॥
 स्यादुपच्छन्दने लालं गुह्यार्थपरभार्ययो ।
 लिङ्गं बुद्ध्यादिसहत्या साह्यचाना प्रकृतानपि ॥ ५४ ॥
 स्त्रीपुसादौ च सस्त्राने शरीरे चिह्नशेषयो ।
 प्रमज्ययामवयवे वेपेऽप्यथ वनं जले ॥ ५५ ॥

कानने गर्हने यज्ञे धनप्राप्तिगमस्तिषु ।
 वस्तु आमनगर्यादिपदार्थे स्वापतेयके ॥ ५६ ॥
 पदार्थमात्रेऽप्यस्यार्थे पण्डितः शाकटायनः ।
 सदित्वाह स्म वर्चस्तु विष्टायामन्नतेजसोः ॥ ५७ ॥
 लावण्येऽचिष्यथ वयो वत्सरे यौवने धने ।
 अज्ञे पक्षिणि बाल्यादौ जीवितेऽप्यथ वर्त्मवाक् ॥ ५८ ॥
 मार्गे नेत्रच्छदे चाथ वर्म स्यात् कवचे गृहे ।
 वपुः शरीरे लावण्ये जले दीप्तौ च सज्जनः ॥ ५९ ॥
 वेष्म स्थान्मन्दिरे लम्बादपि राशौ तुरीयके ।
 वैष्टं तु यकृति स्वर्गे गेहैऽपि परमात्मनि ॥ ६० ॥
 व्योमगब्दं तु पञ्चार्थे विद्यात् स्वाने जले दिशि ।
 आकाशेऽक्षितसङ्ख्यायाः सङ्ख्यायां दशकात्मनि ॥ ६१ ॥
 शर्द्धं जले सुखे चाथ शकृद् गोमयविष्ठयोः ।
 जले च शर्म तु सुखे गृहे चाथ श्वयो बले ॥ ६२ ॥
 शोषे गदे श्रवस्त्वने यशश्चोन्नवलेषु च ।
 धने शास्त्रे तु विद्यायामाज्ञायौ श्वात्रवाक् पुनः ॥ ६३ ॥
 धने क्षिप्रऽप्यथो शिल्पं काहकर्मणि कर्मणि ।
 कर्मान्तराणां निर्माणविज्ञाने शाकटायनः ॥ ६४ ॥
 शिरो मूर्ध्नि पुरःसैन्ये सामस्तोत्रान्तरे तथा ।
 प्रधानेऽप्यथ शर्पिं स्थान्मूर्ध्नि चागुरुसंज्ञके ॥ ६५ ॥

१. 'द' म. पाठः. २. 'वय' म. पाठः.

* 'वृन्दादिषु तु पदसंज्ञे निर्यरे चङ्गमितिम् । व्योम वागन्तथ सर्वथ' (५
 १८८. पं. ३०, ३१) इति वचन्यन्ती ।

गन्धद्रव्येऽथ शैत्यं स्यान्नैशित्ये शौक्ल्यकाण्डयोः ।

शीतलत्वे च शोचिस्तु पै(शःङ्ग)ल्ये* शुःदिः(ग्वि)शुद्धयोः ॥ ६६ ॥

रश्मौ ज्वलति शुद्धत्वेऽप्यथ शौर्यमिति ध्वनिः ।

लमात् तृतीयराशौ च शक्त्याह्वयवले तथा ॥ ६७ ॥

शूरस्य भावक्रिययोरथ सस्यमिति ध्वनिः ।

वृक्षादीनां फले धान्ये धान्यस्तन्वे गुणे त्वमुम् ॥ ६८ ॥

जयादित्योऽवददथो सत्रमाच्छादने वने ।

द्वादशाहादियज्ञेषु सदादानेऽथ सन्धिवाक् ॥ ६९ ॥

जरौ च शकटाङ्गे च कस्मिंश्चिदथ सन्नवाक् ।

गृहे जले च रोदस्योः सधनी इत्यथो जले ॥ ७० ॥

आज्ये च सर्पिः स्नानं तु स्नानीयाष्टवयोरथ ।

साम प्रगीतमन्त्रेषु सान्त्वसामप्रभेदयोः ॥ ७१ ॥

साधुन्यथ जले स्रोतः प्रवाहे सरितामपि ।

अन्मसो निर्गमद्वार इन्द्रियेऽप्यथ हर्षवक् ॥ ७२ ॥

प्रासादपृष्ठ इत्येके गृहभेदे गृहेऽपि च ।

हंरः क्रोधे जले लोके ज्योतिषि ज्वलति सजि ॥ ७३ ॥

अभिसामविशेषेषु पद्यस्वथ हविर्धृते ।

हव्ये जलेऽथ होत्वं स्याद् यजमानसमुद्रयोः ॥ ७४ ॥

होमहव्येऽग्निहोत्रस्य क्षालायां चेत्यपूर्ययम् ॥ ७४ई ॥

इति द्व्यक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

१. 'च' क. घ. ङ. पाठः. २. 'वै' रा. घ. पाठः. ३. 'दि' रा. ङ., 'दि' ग. पाठः.

* 'शोचिः शोकाद्युर्ध्वत्त्वशुद्धत्वेऽथ' (पु २०९. अं. ३५) इति वैजयन्ती ।

अथ अक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथाभिधेयलिङ्गः स्यादर्भो^१ वाले तथाल्पके ।
 अन्यस्त्वसदृशे भिन्नेऽप्यन्तपोऽन्तभवनीचयोः ॥ १ ॥
 शरीरिशेषिणोरङ्गी विशेषादङ्गवत्यपि ।
 सेवके याचकेऽप्यर्था व्यवहाराभियोक्तिरि ॥ २ ॥
 अदृशब्दं त्रिषु प्राहुरत्र तत्र परत्र च ।
 आप्यं तु प्रापणीये स्याद् भोजाद्यास्त्वम्भयेऽपि च ॥ ३ ॥
 आप्तः प्रत्ययिते प्रोक्तो लब्धेऽपि कृतबुद्धिभि ।
 इयत् प्रादेशमात्रेऽपि स्यादिदपरिमाणके ॥ ४ ॥
 एकशब्दस्तु धीमद्भिः समाज्ञातश्च केवले ।
 प्रदाने प्रथमेऽन्यस्मिन् समानेऽरूपेऽप्यसौ पुनः ॥ ५ ॥
 एकत्वसङ्ख्यायुक्ते स्यात् सङ्ख्येये तत्र चाप्यसौ ।
 नित्यैकवचनान्त स्यादिति प्राहुरथो कृती ॥ ६ ॥
 कुशले पण्डिते योग्ये ग्रस्तं वेष्टितमुक्तयो ।
 लसर्णपदे वाक्ये गन्तुस्तु पथिकेऽतिथौ ॥ ७ ॥
 चुष्टः क्लिन्नाक्षजन्तौ च क्लिन्ने चाक्षयथ चोत्रवाक् ।
 चोदनीयेऽद्भुते छन्नश्यादितेऽपि रहस्यपि ॥ ८ ॥
 जाल्पो नीचे च निर्बुद्धौ स्तब्धेऽनालोच्यकारिणि ।
 जाल्पो मुख्ये कुर्लने च चारौ ज्यायस्तु पूर्वजे ॥ ९ ॥
 स्यात् प्रशस्ततरे वृद्धतरे डिम्भस्त्वबोद्धरि ।
 शिशौ तिल्यन्तु तैर्लने तिलसाधौ तिलाय च ॥ १० ॥
 हितेऽथ दम्भं स्यादल्पे शिशौ हम्भेऽथ सत्बरे ।
 द्राङ्गं प्राशी च दीर्घं तु म्याद् दग्धे भासितेऽपि च ॥ ११ ॥

धृतं विलीने शीघ्रे च न्यवदीर्णेऽप्यथो रथे ।

द्वीपिचर्मावृते द्वैषं द्वीपिनोऽवयवे तथा ॥ १२ ॥

विकारेऽप्यासमुद्रान्तद्वीपसम्बन्धिवस्तुनि ।

अन्यत्र मानुषात् तत्स्याच्चाय कश्चित् स्वतन्त्रधीः ॥ १३ ॥

ध्वस्तं ग्रासीकृते लुप्ते नयहीनेऽप्यवोचत ।

धृतं तु कम्पिते त्यक्ते धृतं त्यक्तेऽपि कम्पिते ॥ १४ ॥

न्यक्षं कृत्स्ने निकृष्टे च न्यूनमूनविगर्हयोः ।

प्राप्तस्तु धीमग्जात्रोः स्यात् तत्रापि स्यात् क्रमाद् द्वयम् ॥ १५ ॥

स्त्र्यर्थे प्राज्ञा तथा प्राज्ञी पात्रशब्दस्तु वक्ष्यते ।

शोष्टरि त्रातरि पित्रे पिष्टः क्लिन्नेऽक्षिण तद्वति ॥ १६ ॥

भङ्ग्यं भाङ्गीनमङ्गव्यमङ्गसाध्वादिषु स्मृतम् ।

भाक्तस्तु भक्तसाधौ स्यात् तथा लाक्षणिकेऽपि च ॥ १७ ॥

भिन्नं विदारितेऽन्यसिन् मिश्रे चाथ महत्परे ।

भूयः स्यादितरेऽप्येष पुनरर्थेऽपि सोऽन्ययम् ॥ १८ ॥

माप्यं तु हिंस्ये मापीणे मापसाधौ च तद्धिते ।

म्लिष्टं म्लानेऽप्यविस्पष्टवाक्ये मुग्धं तु नूतने ॥ १९ ॥

मूढे सौम्ये च मेढ्यं तु वलाहकमवे तथा ।

मेघसाधौ च याप्यं तु यापनीये विगर्हिते ॥ २० ॥

रुशद् वर्णाविशेषेण युक्ते वाक्येऽप्यमङ्गले ।

हिंसितवर्षिपि पूर्वत्र स्त्र्यर्थे स्याद् रुशतीति हि ॥ २१ ॥

हिंसितुः स्त्र्यर्थविषये रुशन्ती रुशतीति च ।

न्याप्यलव्यव्ययोर्लभ्यं लोलक्षलमवृष्णयोः ॥ २२ ॥

व्यग्रस्तु विगतामे च व्यापृताकुलयोरपि ।

वाच्यस्तु कुत्सितेऽर्षाने विहाने वदितव्यके ॥ २३ ॥

विद्धं सूच्यादिभिर्भिन्ने सदृशेऽप्यथ चित्रवाक् ।

लब्धे विचारिते प्राप्तसत्ताकेऽप्यथ केचन ॥ २४ ॥

प्रचक्षते विग्रशब्द मेधाविगतनासयो ।

तत्तु मेधाविनि न्याय्य गतनासे त्वताम्प्रनम् ॥ २५ ॥

यस्मात् स्पृति'वैर्घ्र' इति न तु 'वैर्घ्र' दृतीदृशी ।

तस्माद् विघ्नो गतघ्राणे विघ्नो मेधाविनि स्मृत ॥ २६ ॥

विद्वान् विदद्भुधात्मज्ञेष्वाहान्यो विदुरेऽप्यमुम् ।

व्यूढं विन्यस्तविस्तीर्णसहतेष्वथ वैरिवाक् ॥ २७ ॥

अरातौ वैरवति च समाघ्राताथ शकृत्वाक् ।

प्रियवदे च शक्ते च शृक्षणं त्वल्पेऽपि सुन्दरे ॥ २८ ॥

मसृणे चाश्र शाली स्यात् क्षाय्यशालिमतोरथ ।

शून्यं रिक्ते मोहवतो वचस्यप्यथ सज्जवाक् ॥ २९ ॥

सन्नद्धेऽपि सतो जाते स्पर्शतं त्वृद्धप्रभृतयो ।

स्फुटं विकसिते व्याते शुक्तं विस्पष्टयोरपि ॥ ३० ॥

स्वैरस्तु मन्दे स्वच्छन्दे हर्ता चोरेऽपि नेतरि ॥ ३०३ ॥

इति अक्षरकाण्डे वाच्यत्रिहाध्यायः ।

अथ अक्षरकाण्डे नानालिङ्गानधीमहे ।

अथ नानार्थशब्देषु नानालिङ्गानधीमहे ।

प्राणिजातिषु नृत्वीत्वं पूर्वसत् स्याद् व्यवभ्यया ॥ १ ॥

१ 'ल' ख पाठ २ 'दा' ख पाठ

२ त्रिरात्र धान्यराशिषु तच्छुक्लं शुद्धमिदं (प्र १६५ श्लो ८५) इति वैजयंती ।

इन्दोः सर्वेऽपि पर्याया हंसस्यापि नपुंसके ।
 रजते स्युः खरस्यापि कुमुदे मूर्धजस्य तु ॥ २ ॥
 ह्रीरेऽथ नृलिङ्गाः स्युः स्पृक्षायां तस्कराहयाः ।
 स्योनाके तु च्छगालस्य वानरस्य तु सिहने ॥ ३ ॥
 कूर्मस्य मकरस्यापि पर्याया निधिभेदयोः ।
 अथैव स्वस्वलिङ्गाः स्युरुशीरे तमराहयाः ॥ ४ ॥
 जलमुस्तेऽटवेविन्दोः सिध्मादौ देवैर्वहते ।
 गणस्याठ्वेश्च सङ्घायां शिरसः विश्वरे तरोः ॥ ५ ॥
 अगुरुण्ययसो गुन्द्रे शरस्य मङ्गे त्वसोः ।
 पिण्डारे त्ववटोः पाणेर्वहिष्ठे मुस्तकेऽप्यपम् ॥ ६ ॥
 धूल्यश्वयोरश्वकन्दे पर्पटे मरिचेऽयसः ।
 सर्पस्य सीसके नागकेसरे द्विपसर्पयोः ॥ ७ ॥
 सङ्घामेदे तु शङ्खस्य शस्त्रस्यायामि लङ् ॥ ८ ॥
 अपराधे तु रन्ध्रस्य व्याधेः कुट्टाख्यभेषजे ॥ ९ ॥
 खस्याभ्रके ब्रह्मणि च मीनमेपविपाणनाम् ।
 मिथुनस्य कुलरिस्य सिंहकन्यातुलालिनम् ॥ १० ॥
 धनुर्मकरकुम्भानां क्रमाद् द्वादशराशिनि ।
 ध्वजधूमसृगेन्द्राणां श्लोकरासमहम्निनाम् ॥ ११ ॥
 वायसस्य चै पर्यायाः क्रमात् पूर्वादिचन्द्रमसु ।
 वाय्वालके स्युरन्नस्य शैलेयै तु शिलाहयाः ॥ १२ ॥
 त्वचो लवङ्गे पर्णस्य पक्षे ह्रीं किशुके नरः ।
 रूक्षस्याञ्जनभेदे ह्रीं पुल्लिङ्गो नागकेसरे ॥ १३ ॥
 धुधूरेऽप्यम्बुजाख्यास्तु निधिभेदे नृलिङ्गकाः ।
 शुभस्य केनिततरौ पर्यायाः स्युर्नृलिङ्गकाः ॥ १४ ॥

विद्धं सूच्यादिभिर्भिन्ने सदृशोऽप्यथ विद्मवाक् ।
लब्धे विचारिते प्राप्तसत्ताकेऽप्यथ केचन ॥ २४ ॥

प्रचक्षते विग्रशब्दं मेधाविगतनासयोः ।
तत्तु मेधाविनि न्याय्यं गतनासे त्वसाम्प्रतम् ॥ २५ ॥

यस्मात् स्मृतिर्वैश्वं इति न तु 'वैश्वं' इतीदृशी ।
तस्माद् वैश्वो गतप्राणे विप्रो मेधाविनि स्मृतः ॥ २६ ॥

विद्वान् विदद्बुधात्मजेष्वाहान्यो विदुरेऽप्यमुम् ।
व्यूढं विन्यस्तविस्तीर्णसंहतेष्वथ वैरिवाक् ॥ २७ ॥

अरातौ वैरयति च समाम्नाताथ शक्रवाक् ।
प्रियंवदे च शक्ते च श्रृङ्क्षणं त्वल्पेऽपि सुन्दरे ॥ २८ ॥

मसृणे चाथ शाली स्यात् श्लाघ्यशालिमतोरथ ।
शून्यं रिक्ते मोहवतो वचस्यप्यथ सज्जवाक् ॥ २९ ॥

सन्नद्धेऽपि सतो जाते स्फूर्तिं त्वृद्धप्रभृतयोः ।
स्फुटं विकसिते व्याते शुक्तं विस्पष्टयोरपि ॥ ३० ॥

स्वैरस्तु मन्दे स्वच्छन्दे हर्ता चोरेऽपि नेतरि ॥ ३०३ ॥

इति अक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथ अक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

अथ नानार्थशब्देषु नानालिङ्गानधीमहे ।
प्राणिजातिषु नृस्त्रीत्वं पूर्वैवन् स्याद् व्ययम्यया ॥ १ ॥

१. 'स' ख. पाठः. २. 'तो' ख. पाठः.

• 'त्रिरात्र धान्यराशिष्य नच्छुक्क शुद्धानिलयि' (उ. १६५. श्लो. ८५) इति वैजयन्ती ।

इन्दो सर्वेऽपि पर्याया हसस्यापि नपुसके ।
 रजते स्यु सरस्व्यापि कुमुदे मूर्धजस्य तु ॥ २ ॥

ह्रीन्निरेऽथ नृलिङ्गा स्यु ःपृष्ठाया सम्कराह्वया ।
 स्योनाफे तु सगालस्य चानरस्य तु सिन्धने ॥ ३ ॥

कूर्मस्य मधरस्यापि पर्याया निधिभक्तयो ।
 अथैव स्वम्बलिङ्गा स्युरुशीरे रमराह्वया ॥ ४ ॥

जलमुस्तैऽटवेनिन्दो सिन्धावो देवैव्रते ।
 गणस्यावधेश्च गह्वराया शिरस जिग्ने गणे ॥ ५ ॥

अगुरुण्यसो गुन्द्रे शरस्य मन्त्रे त्वसो ।
 पिण्डारे त्ववदो पाणेर्निर्हिष्ठे मुस्तनेऽयपम् ॥ ६ ॥

धूल्यश्वयोरश्वकन्दे पपटे मरिचेऽयस ।
 सर्पस्य सीसके नागकेमेरे द्विपमर्पयो ॥ ७ ॥

सङ्घ्याभेदे तु शङ्खस्य शस्त्रस्यायमि ल ११ ।
 अपराधे तु रन्ध्रस्य व्याधे कुष्ठाभ्यभेपा ॥ ८ ॥

रस्यासके ब्रह्मणि च मीनमेपरिपाणिनाम् ।
 मिथुनस्य कुलीरस्य मिहकन्यातुलानि ॥ ९ ॥

धनुर्मररकुम्भाना क्रमाद् द्वादशराशिनि ।
 ध्वजधूमशून्त्राणा श्वोश्वरासमहम्निनाम् ॥ १० ॥

वायसस्य च पर्याया क्रमात् पूर्वादिवेदसु ।
 वाट्याटके स्युरस्य शैलेये तु शिलाह्वया ॥ ११ ॥

त्वचो लवङ्गे पर्याय्य पक्षे श्री किशुके नर ।
 रक्षस्याज्ञानभेदे श्री पुङ्क्तिना नागकेमेरे ॥ १२ ॥

पुष्पैरेऽप्यस्युजाभ्याम्बु निधिभेदे नृलिङ्गा ।
 शुभस्य फेनिन्तरी पर्याया स्युर्द्विह्वया ॥ १३ ॥

१. 'स्युर्द्विह्वया' इति वा २. 'स्युर्द्विह्वया' इति वा ३. 'स्युर्द्विह्वया' इति वा ४. 'स्युर्द्विह्वया' इति वा

माक्षिके ह्रीं स्त्रियो लक्ष्म्यां नरः पद्मस्य सारसे ।
 अथैर्कशब्दो ना सूर्ये ब्रह्मविन्दौ पुरन्दरे ॥ १४ ॥
 ज्येष्ठभ्रातरि वज्रेऽन्ने स्फटिके स्तुतिमन्त्रयोः ।
 अध्वर्युक्रमभेदेऽर्कपर्णसंज्ञे च गुल्मके ॥ १५ ॥
 वसिष्ठजमदग्न्यादिसामभेदेषु केपुचित् ।
 नपुंसके त्वर्कपर्णगुल्मस्य फलपुष्पयोः ॥ १६ ॥
 अक्षः पुमानामलके धृतभेदे विगीतके ।
 आधारे व्यवहारे च शकटे च वराटके ॥ १७ ॥
 रथादिचक्रे कर्पाख्यमानघृतशलाकयोः ।
 चतुश्शताङ्गुले मानविशेषे (थ? च) रथादिनः ॥ १८ ॥
 चक्रधारककाष्ठेऽथ ह्रीं सौवर्चल इन्द्रिये ।
 अजयस्त्वाह नित्येऽपि तत्र स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ॥ १९ ॥
 अन्तोऽवसाने मरणे स्वरूपे निश्चयेऽन्तिके ।
 धर्मे प्रधाने च पुमान् केपाश्चित् पुत्रपुंसकम् ॥ २० ॥
 कोटेरारभ्य दशमे स्थाने दशगुणोत्तरे ।
 सङ्ख्याभेदे समुद्राख्यसङ्ख्यायां त्वपरे विदुः ॥ २१ ॥
 सा च सङ्ख्याष्टमं स्थानं कोटेरारभ्य कीर्तिता ।
 एतयोः पूर्वसङ्ख्यायां विकल्पेनाभ्यघात् त्रिषु ॥ २२ ॥
 छान्दोग्योपनिषदुक्तं सर्वेष्वन्तेष्वितीदृशम् ।
 तत्रार्थश्चिन्तनीयोऽन्यः पैदार्थं मन्वते परे ॥ २३ ॥
 अन्ता तु नृस्त्रियोर्वन्धे घर्ण्याकारेऽपि चान्ततेः ।
 अन्तनायां तु पुङ्क्तिर्भेद्यवत् तु पचाद्यचि ॥ २४ ॥

अर्ममस्त्री स्थले ग्रामे नेत्ररोगान्तरेऽपि च ।
 अट्टो नातिशये घाते क्षौमसंज्ञगृहान्तरे ॥ २५ ॥
 शुष्कस्फुटितमूमागे त्रिपु पक्षौदने तु नप् ।
 अयः शुभावहे!दैवे!धृताक्षपतने गतौ ॥ २६ ॥
 पुमान् गन्तरि तु 'प्राहुर्भेद्यलिङ्गं चदावदाः ।
 अयतेरप्येरेतेरीयतेश्च पचाद्यचि ॥ २७ ॥
 अर्यो महाशास्तरि ना द्वयोर्वैश्येऽयदा त्वयम् ।
 वैश्यजातिस्त्रियामर्या स्यादर्याणी च सा तदा ॥ २८ ॥
 यदा तु वृत्तिः पुंयोगात् तदार्या त्रिपु तु प्रभौ ।
 अर्ध्यस्त्रिप्वनपेतेऽर्थाद् 'विद्वदात्मवतोरपि ॥ २९ ॥
 न्याय्ये च कृकणारव्ये च पक्षिमैदे द्वयोरयम् ।
 शिलाजतुनि तु 'क्लीवमरं तु त्वरिते त्रिपु ॥ ३० ॥
 तत्राप्यसत्त्वे!क्ली ना!तु चक्रविष्कम्भदारुणि ।
 अजो हरे विधौ विष्णौ ताते दशरथस्य च ॥ ३१ ॥
 ना निर्जन्मनि तु त्रि!स्याद् द्वयोस्तुच्छङ्गले स्मृतः ।
 अब्जं क्ली लण्णे!पद्मे ना तु!शङ्खशशाङ्कयोः ॥ ३२ ॥
 धन्वन्तरौ चाजयस्तु शङ्खेऽमुं!क्लीवमभ्यघात् ।
 नासैः स लिङ्गे त्रिपु तु जलसम्भूतवस्तुनि ॥ ३३ ॥
 अग्रं पुरोधिकोर्ध्वेषु पैलमाने*!नपुंसकम् ।
 आधिक्यश्रैष्ठ्ययोरेके!प्रधाने त्वभिधेयवत् ॥ ३४ ॥
 लिङ्गमाचक्षतेऽस्यान्ये तत्राप्यन्ये नपुंसकम् ।
 अङ्गं शरीरावयवे शरीरोपाययोर्गुणे ॥ ३५ ॥

१. 'त्रि' ख. ड. पाठः. २. 'अस्त्रि' क. घ. पाठः. ३. 'क' क घ. पाठः.

* 'अग्रं पुरस्तादुपरि परिमाणे पदस्य च' इति मेदिनी । 'अग्रं पुरःशिक्षामानसोदृष्टपा-
 न्यफलेषु च' (पु २२४. श्लो १) इति वैजयन्ती ।

वैयाकरणसंज्ञायां प्रदेशे च नपुंसकम् ।
 नीवृद्धेदे तु पुंमूनि तद्राजे तु पुमानयम् ॥ ३६ ॥
 अङ्गशालिनि तु त्रि स्यादथ सम्बोधनादिषु ।
 अङ्गैत्यव्ययमन्त्रैस्तु पण्णामन्यतमे रसे ॥ ३७ ॥
 पुमांस्तद्व्रति तु त्रि स्यादन्धं तु तिमिरे नपुम्* ।
 त्रिषु नेत्रविहीनेऽथ स्यादर्धः शकले पुमान् ॥ ३८ ॥
 समभागे तु शण्डोऽयं रूपकार्धेऽपि रूढितः ।
 अर्हो योग्ये त्रिरर्हा तु नृस्त्रियोरर्हणे तथा ॥ ३९ ॥
 अण्डं क्लीवं विहङ्गादेः पेशीकोशेऽपरे पुनः ।
 मुक्ते त्वाहुः परेऽप्येनं पुन्रपुंसकयोर्विदुः ॥ ४० ॥
 अन्नं तु त्रिषु जग्घे स्यादोदने क्ली जलेऽपि च ।
 अस्तोऽस्तमयशैले ना त्रिषु क्षिप्ते गृहेषु नप् ॥ ४१ ॥
 अक्ष्णं क्ली नयनेऽक्षणा स्त्री रज्जौ व्याधौ पुमास्त्रि तु ।
 अस्वण्डेऽथ द्वयोरक्तः प्रेते त्रि भ्रक्षितादिषु ॥ ४२ ॥
 अश्वो विष्णवतारे ना तुरङ्गे तु द्वयोरयम् ।
 अन्ध्रस्त्वनन्यपूर्वायां निपायां जनिते द्वयोः ॥ ४३ ॥
 वैदेहेनाथ पुंमूनि नीवृद्धेदेऽथ तन्वृषे ।
 ना तद्देशनिवासे तु मनुष्ये स्याद् द्वयोरयम् ॥ ४४ ॥
 अङ्गयः स्यादङ्गनीथे त्रि स्यान्मृदङ्गान्तरे पुमान् ।
 अर्घ्यं त्रिषु जलेऽर्पाथे तद्देशेऽथो नपुंसकम् ॥ ४५ ॥
 आपाण्डुतिके मधुनि वैराग्ये त्वर्दमामनत् ।
 शण्डे पुंसि तु गत्यादावस्त्रं तु रुधिगशृणोः ॥ ४६ ॥

१. 'म्ल' क. घ पाठः. २ 'शृङ्गिकादि' ङ पाठ, 'मथिकादि' क. घ. पाठ, 'शुशिकादि' ग. पाठ.

* नपुंसकम् । 'अन्ध तु तिमिरे ज्ञेयम्' इति मेदिनी ।

ह्रीं ना तु केशे यत् त्वेतदजयेन प्रमादिना ।

अस्रः कोण इति प्रोक्तं तत्रादृत्यं मनीषिभिः ॥ ४७ ॥

तालव्योष्मा द्वितीयो हि वर्णः कोणाभिधायिनः ।

एकीयस्याश्रशब्दस्य स्यादणित्तु नरस्त्रियोः ॥ ४८ ॥

रथाद्यक्षामकीले च ह्रीवेऽश्रौ रूप्य एव च ।

वर्धमानतिथिप्रायपक्षे त्वेष पुमानथ ॥ ४९ ॥

चिक्रोडाख्ये प्राणिभेदे द्वयोर्ना त्वहिरम्बुदे ।

वृत्रासुरे च द्वे तु स्यात् पन्नगे स्त्री त्वही गवि ॥ ५० ॥

अप्सु धावापृथिव्योश्च स्यादतिस्तु नृलिङ्गकः ।

भूवादिघातुभेदेऽथ स्त्री धनुष्कोटिपीडयोः ॥ ५१ ॥

भारिस्तु शत्रौ ना द्वे तु मनुष्येऽथ त्रिरीश्वरे ।

अङ्गिः शेफे पुमान् नागकेशराह्यपादपे ॥ ५२ ॥

त्रिस्त्वृजौ व्यञ्जने शुक्ले पेपर्ण्यां तु स्त्रियामयम् ।

अश्विः स्त्री काष्ठकुदाले म्यात् कूपे तु पुमानयम् ॥ ५३ ॥

अविः पुंस्यवतौ धातौ सूर्यपर्वतयोरपि ।

द्वयोस्तु मेघेऽथाविर्ना भाःप्राकारार्कवायुषु ॥ ५४ ॥

स्त्री तु पुष्पवतीभूम्योरणुस्तु पवने पुमान् ।

परमाणौ धान्यभेदे सामुद्रलवणे तु नप् ॥ ५५ ॥

सूक्ष्मेषु त्रिषु तत्रापि स्त्र्यर्थे वाण्वीत्यथाङ्गुलौ ।

रश्मौ चाण्वी स्त्र्यथानुर्ना प्राणे मर्त्ये तु स द्वयोः ॥ ५६ ॥

अंशुः सूत्रादिसूक्ष्मांशेऽप्येकदेशे लतादिनः ।

चन्द्रे सूर्ये बुतौ रश्मौ पुमान् केचित्तु मन्वते ॥ ५७ ॥

स्त्रीलिङ्गमप्यन्तिमयोरर्थयोरङ्गुवाक् पुनः ।

द्वयोः पक्षिणिर्हिसार्थैः पुमानक्तुस्तु केशवे ॥ ५८ ॥

इन्द्रे च ना दिशि स्त्री स्यादसत् तु स्त्रीबलिङ्गकम् ।
मधानतत्त्वे साहयानां त्रिस्तु सत्प्रतियोगिनि ॥ ५९ ॥

पुंश्चल्यामसती स्त्री स्यादर्वा तु त्रिषु कुत्सिते ।
अश्वे द्वयोः पुमांस्तु स्यादशनौ च मुनीं तथा ॥ ६० ॥

अर्हस्तु त्रिषु पूज्ये ना जिनेऽली तु द्वयोरलौ ।
पुच्छकण्टकिकीटेऽथ ना स्यादष्टमराशिके ॥ ६१ ॥

अश्वी त्वश्ववति त्रि स्याद् धनुराशौ तु पुंस्ययम् ।
दस्ययोश्चाश्विनी तु स्त्री नक्षत्रेऽश्वयुगाहये ॥ ६२ ॥

अर्चिस्तु भासि ज्वालायां शस्त्रे च स्त्रीनपुसकम् ।
आशा स्त्री दीर्घतृष्णायां दिश्यवान्तरदिश्यपि ॥ ६३ ॥

समीपे सज्जनः प्राह भुक्तिव्याप्त्योस्तु पुंस्ययम् ।
आस्या स्यादासनायां स्त्री मुखे मुखविले च नप् ॥ ६४ ॥

त्रिषु तद्भवतत्साधुतद्धितक्षेप्यवस्तुषु ।
आस्रं स्त्री रुधिरं वाप्ये कचे ना व्यस्ययोगिनि ॥ ६५ ॥

आरस्त्वङ्गारके गत्यामागतौ च पुमानथ ।
क्षुद्रशस्त्रविशेषेषु स्त्रियामाराथ पित्तले ॥ ६६ ॥

पुनपुंसकलिङ्गोऽयमरसम्बन्धिनि त्रिषु ।
आर्या मृडान्यां स्त्री जातिच्छन्दोभेदे च ना पुनः ॥ ६७ ॥

सौविदह्ने सज्जने तु त्रिरागन्तव्यगम्ययोः ।
आर्ययोगिनि चाधार्द्रं शृङ्गिबेरे नृशण्डयोः ॥ ६८ ॥

आर्द्रा स्त्री रुद्रनक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ।
ङ्गिने तु स्यात् त्रिरार्थं तु त्रिषु पूर्वप्रधानयोः ॥ ६९ ॥

अदनीयेऽपि ना तु स्याद् विरिञ्चेऽधामवाक्-त्रिषु ।
अपके ना तु-रेगोऽथो आयस्त्रिष्वययोगिनि ॥ ७० ॥

पुंसि तु स्याद् घनोत्पत्तौ स्वामिभाग इतीतरे ।
लमाचैकादशे राशौ विदुः सांवत्सरा गंतौ ॥ ७१ ॥

आगतावथ पुंस्यासः क्षेपणे च धनुष्यपि ।
कैवर्तीशुस्तकाभिल्यमुस्तके तु नपुंसकम् ॥ ७२ ॥

आज्ञा तु स्त्री महीपादेः शासने लग्नराशितः ।
राशौ च दशमे वेश्याविशेषे च महीपतेः ॥ ७३ ॥

यस्याज्ञागणिकेत्याख्या त्रिषुःत्वज्ञस्य योगिनि ।
तत्रापि भेदे स्वयर्थे स्याद् रूपमाज्ञीति मन्यताम् ॥ ७४ ॥

आणिः स्त्रीपुंसयोर्युद्धे रथाद्यक्षायकीलके ।
जङ्घामर्मणि निश्रेण्यां निश्रेणिद्वारि चापरः ॥ ७५ ॥

आजिः स्त्रियां कचित् पुंसि युद्धे सममहीतले ।
आखुर्मुषिकमात्रे स्यादेकेषां सूकरे द्वयोः ॥ ७६ ॥

अन्येषां मूषिकस्यैव जातिभेदे क्रमाह्वये ।
आलुः श्लेष्मातके पुंसि श्लेष्मण्यन्येऽर्थे नपुंसियोः ॥ ७७ ॥

चक्रोद्वैसिञ्जके कन्दे कर्कर्या तु स्त्रियामियम् ।
आशुः पाटलसंज्ञे ना ब्रौहिभेदे दिवाकरे ॥ ७८ ॥

अलङ्कारसुवर्णे तु क्ली शृङ्गाकनकाह्वये ।
असत्त्वगामि चेच्छीघ्रे स्यात् सत्त्वे त्रिष्वथ द्वयोः ॥ ७९ ॥

तुरगेऽथायुशब्दो द्वे मनुष्ये शकटे तु ना ।
स्यात् पुरुरवउर्वश्योः पुत्रेऽथायुर्नपुंसकम् ॥ ८० ॥

सान्तं जीवितकालेऽन्ने धने वत्सरनीरयोः ।
 अपि स्याद् विश्वतोदावन्नित्यारण्यकसामनि ॥ ८१ ॥
 केचित् तु जीविते प्राहुः क्रतुभेदेऽथ पुत्रपोः ।
 इनः सूर्यात्मनोः पुंसि राजन्यन्येऽथ स त्रिषु ॥ ८२ ॥
 आढ्ये स्वामिनि चेष्टं तु त्रिषु वाञ्छितमित्रयोः ।
 यागक्रियाकर्मभूते पर्यासे यजने तु नप् ॥ ८३ ॥
 हृच्छायां यज्ञदाने च यज्ञे चाथो पुमानिषः ।
 ज्ञेय आश्वयुजे मास क्लीवं त्वयासि सां पुनः ॥ ८४ ॥
 इप्सा स्त्री पुत्रसन्तत्यां कुटुम्बे चेति केचन ।
 कलत्रे त्वपरे ना तु स्यादाचार्याभिषापयोः ॥ ८५ ॥
 इभ्य आढ्ये त्रिषु स्त्री तु हस्तिवातिङ्गनेऽथ तत् ।
 इष्टं स्यादात्पे क्ली त्रिर्दीपिते स्त्री त्विडा गवि ॥ ८६ ॥
 बुधपत्न्यां नाडिभेदे भुव्यन्ने दिवि वाचि च ।
 धनज्ञयस्य वचने दृष्टं भा देवता प्रसूः ॥ ८७ ॥
 इत्येवं तस्य वाक्यस्य चिन्त्योऽर्थो बहुवेदिभिः ।
 पुमांस्तु देवताभेदे द्वाकटायनभाषितः ॥ ८८ ॥
 इषुः स्त्रीपुंसयोर्वाणे क्रतुभेदे तु पुंस्ययम् ।
 विष्टुत्योस्तुभयोः स्त्रीत्वे ना त्विन्दुः शशियज्ञयोः ॥ ८९ ॥
 कर्पूरे क्ली तु सलिले ना स्वीडो देवतान्तरे ।
 स्तुतौ तु नृन्नि स्त्री भूम्यामीशस्तु गिरिशे ुमान् ॥ ९० ॥
 ईशाने नृन्वियोरीशा भवेन् स्वामिनि तु त्रिषु ।
 उष्णः पुंसि हुताशे स्याद् शीप्से शिश्रुमहीरुहे ॥ ९१ ॥

१. 'वा' ग. पाठः. २. 'दुत्योभूतयो' ग. पाठः.

६ 'वाति देहस्यगत सेवनाद् गणयति इति वानिङ्गणम्' इति वृहदभिधानम् । वैजयं
 ७ हस्तिवातिङ्गने त्विभ्या' (पु ५३. श्लो. १०३) इत्येव पाठः.

क्लीं तु वह्निगुणे त्रिस्तु तद्युक्ते चतुरेऽपि च ।
 उग्रः पुंसि महादेवे मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ ९२ ॥
 शूद्रायां क्षत्रियाज्जाते तेनोढायां द्वयोस्तथा ।
 शूद्रायां ब्राह्मणाज्जाते तेनोढायामथ स्त्रियाम् ॥ ९३ ॥
 वचायां च खराश्वाख्याजमोजान्तरमेपजे ।
 उमा क्लीपं तु लवणे घटिकाववणाह्वये ॥ ९४ ॥
 कालशेयेऽथ रौद्रे त्रि स्त्री तूसा गवि ना घृणौ ।
 उखः पुंसि स्फिचि परे कर्णपार्श्वेऽप्यर्घयिते ॥ ९५ ॥
 और्खीयानां च शाखाया ऋषिभेदे प्रवक्तारि ।
 स्त्री तु स्थाल्यामुखा यज्ञविद्यामुख्यागिसंभृतेः ॥ ९६ ॥
 साधने चतुरश्रे च स्यान्मृत्पात्रान्तरे तथा ।
 यदभिचयनेऽधोल्वं क्लीं स्याद् गर्भाशयेऽथ तत् ॥ ९७ ॥
 पुस्याहामरदत्तोऽस्मिन्नर्थे शुल्बे तु तत्रापि ।
 रजते भूमिभेदेऽपि सामभेदेऽथ ना कृती ॥ ९८ ॥
 सङ्ख्याजाने विरहिते त्वेष त्रिष्वथ पेलवे ।
 उभ्र ऊर्ध्वस्थिते च त्रिः पुमांस्तु स्याद् षोडश्वि ॥ ९९ ॥
 उद्रो द्वे जलमाज्जर ऋषिभेदे तु नाथ ना ।
 उपः प्रस्थचतुर्मासे प्रभातेऽथ भ्रियामुपा ॥ १०० ॥
 अमिहद्धस्य वा पत्नी बाणामुग्मुना च वा ।
 तस्यां गवि निर्गाधिन्यामुया व्यन्ते निर्गाऽन्यथम् ॥ १०१ ॥
 उद्भिर्दिमे द्वयोर्नप्सी नक्षत्रेऽथो उंग त्रिगु ।
 घृत्सुर्वी (तु!ति) तत्रापि म्यर्थे वा स्यादथ भ्रियाम् ॥ १०२ ॥
 उर्वी पृथिव्यां गद्यां च स्याद्दृष्टु तु त्रिपूठे ।
 दिग्देशफानविषय उर्दाच्ये चोत्पुद्गुगुगे ॥ १०३ ॥

उदीची तु स्त्रियां राजराजस्थ दिशि-वा पुनः ।
 एतेषु सर्वेष्वर्थेषु स्यादव्ययमिदं यदा ॥ १०४ ॥
 प्रथमापञ्चमीसप्तम्यर्थयुक्तमुशिक् पुनः ।
 ना गौतमर्षां वही चाप्युशीरे तु स्त्रियां त्रि तु ॥ १०५ ॥
 मेधाविनि स्यादुद्भित् तु सामभेदे नपुंसकम् ।
 एकाहकतुभेदे ना स्यादुद्भिज्जे तु स त्रिषु ॥ १०६ ॥
 उक्षा पुंसि बलीवर्दे महति त्रिरुपाः पुनः ।
 सन्ध्याप्रभातयोर्नपुंसौ स्यादूर्जः कार्तिके पुमान् ॥ १०७ ॥
 उत्साहे पुंस्त्रियोरूर्ध्वस्तूपर्यर्थे त्रिपृथ्विते ।
 ऋषिभेदे तु पुंस्यूपा पुनः स्त्री रुजि नप् पुनः ॥ १०८ ॥
 लवणे स्यादूपरजे ना क्षारमृदि नप् पुनः ।
 ऊर्षं व्योम्नि पुरे चान्ये पुंसि प्राणिनि तु त्रिषु ॥ १०९ ॥
 ऊहा न ह्री विचारे स्यात् सामग्रन्थान्तरे तु ना ।
 ऊर्णा सा स्त्री कदल्यादेस्तन्तौ मेपादिलोमनि ॥ ११० ॥
 प्रशस्तरामावर्ते च भ्रूमध्यस्त्रेऽथ हिंसिते ।
 ऊर्णस्त्रि हिंसने तु ह्री स्यादूर्कस्तु किलिञ्जकेऽ ॥ १११ ॥
 कौश्विदन्यैः पुना राशौ राशिस्थाने परैः पुमान् ।
 शाकटायनपूर्वार्थैरुक्तो द्वे तु विहङ्गमे ॥ ११२ ॥
 भवेदूर्का तु जन्तौ स्त्री स्वेदजेऽस्थिविर्जिते ।
 इति कश्चिदर्थोर्मिः स्त्रीपुंसयोजेत्तु त्रिषु ॥ ११३ ॥
 महातरङ्ग इत्यन्ये क्षुत्पिपासादिकेष्वपि ।
 अजय-तु पटत्येनामुत्पीडायामपि स्म सः ॥ ११४ ॥
 ऋते नपुंसकं विद्यात् सिलोऽष्टे प्राप्तिवज्जयोः ।
 गती सत्ये तद्भति तु त्रिषु प्राप्ते गतेऽपि च ॥ ११५ ॥

ऋक्षो द्वयोरच्छभले गुण्डवृक्षेः तु नाथ नैपः ।
 नक्षत्रेऽन्ये त्विन्द्रियेऽपि प्राहुर्निर्लोम्निः तु त्रिपुः ॥ ११६ ॥
 ऋश्यः पुंस्त्वपिमेदे स्यान्मृगजात्यन्तरे द्वयोः ।
 ऋजुस्त्रिर्नायकेऽर्थे नाहिंसे त्वृष्यो महत्यपि ॥ ११७ ॥
 त्रिररातौ तु पुंस्तेषु ऋद्धं तु स्यात् समर्धने ।
 क्ली त्रिरावासितेऽधान्ये समृद्धेऽपि द्वयोस्त्वृषुः ॥ ११८ ॥
 देवे विदुषि तु त्रि स्यात् पुमांस्तु मधुसूदने ।
 ज्येष्ठे च ब्रह्मपुत्राणां सनकादिकयोगिनाम् ॥ ११९ ॥
 गभस्तिधाराधरयोर्ऋजुस्तु त्रिगुणे त्रिपुः ।
 अन्युत्पन्ने वररुचिः पुनर्विदुषि चाब्रवीत् ॥ १२० ॥
 अंशौ तु पुंसि तेनोक्त एतस्तु नरि कर्बुरे ।
 गुणमत्रे तद्वति तु त्रिपु स्यादागतेऽप्यथ ॥ १२१ ॥
 आगतौ क्लीवमैन्द्री तु महेन्द्रस्य दिशि स्त्रियाम् ।
 विशालासंज्ञवल्ल्यां च त्रि तु स्यादिन्द्रयोगिनि ॥ १२२ ॥
 पुमांस्तु यज्ञक्रतुषु सर्वेष्वैन्द्रो द्वयोः पुनः ।
 ऐन्द्रिरिन्द्रसुते कृष्णकाकेऽप्यैभस्तु पुंस्ययम् ॥ १२३ ॥
 हस्तिकर्कोटकामिख्यवल्ल्यां क्लीवं तु तत्फले ।
 इभसम्बन्धिनि त्रि स्यादोषो दाहे नरि त्रि तु ॥ १२४ ॥
 क्षिभे रक्तफलासंज्ञवल्ल्यां (चोः त्वो)ष्टी स्त्रियामैथ ।
 ओष्ठो दन्तच्छद्रे पुंसि मार्जारिः त्वोनुवाग् द्वयोः ॥ १२५ ॥
 क्ली तु सामविशेषे स्यादौर्वोः ना बडवानले ।
 ऊर्वसम्बन्धिनि त्रि स्यात् कलयस्तु त्रिपु-नीरुजि ॥ १२६ ॥

१. 'न' ख. पाठः. २. 'शे' क. ग. घ. पाठः. ३. 'मियम्' ग. पाठः.

‡ 'दुग्धिदेयो रक्तफला विश्वोष्ठी षोडशस्यपि' (पृ. ५७. श्लो. १४७) इति वैजयन्ती ।

कल्याणवाचि दक्षे च सज्जे क्ली तु गते दिने ।
 सांवत्सरास्तु लग्नाख्यराशौ चैनमधीयते ॥ १२७ ॥
 प्रभातेऽथ सुरायां स्त्री ना कक्षः कच्छवीरुधोः ।
 तृणे स्पर्धापदे बाहुमूलेऽरण्ये च दुर्गमे ॥ १२८ ॥
 स्त्रिया तु परिधानस्य पश्चादञ्जलपल्लवे ।
 केचित् तु बाहुमूलेऽपि कक्षा स्त्रियमधीयते ॥ १२९ ॥
 कणोऽतिसूक्ष्मे बाणे च तण्डुलावयवे च ना ।
 सक्तुष्वप्याह पुभूक्ति तदेकावयवेऽन्यथा ॥ १३० ॥
 कणा स्त्री जीरके सूक्ष्मजीरकेऽप्यपरे विदुः ।
 पिप्पल्या च द्वयोस्तु स्थान्मर्त्यजात्यन्तरे क्वचित् ॥ १३१ ॥
 निषादाद् द्रमिडीजाते कर्णस्तु श्रवणे पुमान् ।
 नाव षष्ठस्यितारित्रे राधातनयभूभुजि ॥ १३२ ॥
 क्षेत्रभेदेऽप्यथ त्रि स्याच्छ्रोत्रहीनपशावपि ।
 क्षोदिष्टेऽप्यथ कर्णी स्त्री पशूना बन्धनार्थके ॥ १३३ ॥
 रज्जुभेदे फला तु स्त्री षोडशांशे हिमद्युते ।
 अशोऽवयवमात्रे च कलनाया च वैशिके ॥ १३४ ॥
 त्रिंशत्काष्ठी*प्रमाणे च काले वृद्धावृणस्य च ।
 शिल्पे मनश्शिलाया च देहधात्वन्तरे तनौ ॥ १३५ ॥
 गीतौ कुड्यच्छदि सन्धावित्युक्तार्थास्त्रयोदश ।
 यत्तु वाररुचे चात्रये कलार्थत्वेन दृश्यते ॥ १३६ ॥
 धन तद्वणवृद्धिस्थ केवल वेति सशयः ।
 पुंसि त्वद्गुणसम्पत्तौ वीणातन्त्रीषु शास्त्रिन ॥ १३७ ॥

तिलकाख्यस्य पुष्पस्य गन्धे तद्वति तु त्रिषु ।
 अव्यक्तमधुरे शब्दे मूकेऽप्यथ करो नरे ॥ १३८ ॥
 रश्मौ पाणौ महीपस्य भागधेये घनोपले ।
 अजयस्त्वाह मुद्रायां हिंसाविक्षेपयोरपि ॥ १३९ ॥
 श्वेतशालौ गजघ्राणे ह्रीं तु वारिदकर्षुके ।
 कल्कस्तुरुष्कसंज्ञाकनिर्यासे ना न तु स्त्रियाम् ॥ १४० ॥
 दम्भे पापाशये पापे स्याद् विष्टौपर्धपिष्टयोः ।
 किष्टेऽप्यथ पलोन्मानचतुर्भागे नृशण्डयोः ॥ १४१ ॥
 कर्षे कृषिक्रियायां ना कण्वस्त्वृष्यन्तरे पुमान् ।
 पापे ह्रीं बधिरे तु त्रिर्भेधाविनि च ना पुनः ॥ १४२ ॥
 क्रमोऽङ्गौ परिपाठ्यां च वेदपाठान्तरे विधौ ।
 क्रान्तौ स्थानकभेदे च द्वे त्वाखाह्वयमूषिके ॥ १४३ ॥
 क्षमा क्षान्तिप्रथिव्योः स्त्रीं त्रिषु योग्यसमर्थयोः ।
 न्याये हिते क्षपा तु स्त्रीं निशीथिन्यां पुमांस्तु सः ॥ १४४ ॥
 गोजाविमहिषाणां स्यादस्यार्द्रच्छगणे तथा ।
 धान्यस्तम्बे समाम्नाये त्वम्बुनामसु दृश्यते ॥ १४५ ॥
 क्षप इत्येवमेतस्य लिङ्गं रूपं च चिन्त्यताम् ।
 कचो बृहस्पतेः पुत्रे केशे चापि नृलिङ्गकः ॥ १४६ ॥
 नृजातिभेदे शनकीक्षणियप्रभवे द्वयोः ।
 कशा स्त्रीं वाजिताडन्यां द्वे तु रोमशपुच्छके ॥ १४७ ॥
 नकुलस्य प्रभेदे स्यान्मर्त्यजात्यन्तरे तथा ।
 डिण्डिकविंशये ह्रीं तु कर्जं पत्रे कचे तु ना ॥ १४८ ॥
 कच्छो जलाशयप्रान्ते पार्श्वे गुह्याम्बरे तथा ।
 जात्यन्तरे स्यावराणां नान्दीवृक्षाख्यपादपे ॥ १४९ ॥

कूर्मपादे च पुंसि स्यादथ स्यात् पुंसि भूमनि ।

नीवृद्धेदेऽथ सिंहोऽमुमनूपे पुंस्यमन्यत ॥ १५० ॥

कच्छं क्लीबेऽनूपदेश इति त्वमरदत्तवाक् ।

क्षरो धाराधरे पुंसि सलिले तु नपुंसकम् ॥ १५१ ॥

ऋतौ प्रावृत्समारुख्ये स्त्री क्षरी क्षरितरि त्रिषु ।

क्षतं व्रणे क्ली क्षणने लग्नात् षष्ठे च राशिके ॥ १५२ ॥

इति सांवत्सराः प्राहुस्त्रि तु स्यात् खण्डिते हते ।

क्षत्रं तु स्याद् धने तोये क्षत्रिये च नपुंसकम् ॥ १५३ ॥

पुंसि त्वमरदत्तोऽमुं क्षत्रिये प्राब्रवीदथ ।

कंसो ना पूर्वभूपालभेदे कृष्णस्य मातुले ॥ १५४ ॥

पानपात्रान्तरे त्वस्त्री लोहे घोषाम्य आढके ।

अजयस्त्वाह हंसेऽपि तत्र लिङ्गं द्वयोरिति ॥ १५५ ॥

कन्दोऽस्त्री सूरणे मूलसस्यमात्रेऽप्यथो कटः ।

पर्यन्तदेशे ग्रामादेः किलिङ्गजगण्डयोः ॥ १५६ ॥

शवे शवरथे श्रोणिफलके कालकूटके ।

सज्जनस्त्वाह बलयेऽप्येव्वर्थेषु पुमानयम् ॥ १५७ ॥

लवणे त्वब्धिजे क्लीबे वाक्पतिस्तु नृशण्डयोः ।

अविशेषेण पठति श्रोण्यां तु स्यात् कटी स्त्रियाम् ॥ १५८ ॥

चापामेषु त्रिषु पुनर्भूते कष्टं तु भेषवत् ।

कृच्छ्रे च गहने चैतत् स्यादसत्त्वे नपुंसकम् ॥ १५९ ॥

कम्पा कशायां स्त्री त्रिस्तु कामितर्यथ (याक् स्त्रिका' कर्कवाक्) ।

श्वेताश्वे द्वे पुमांस्त्वमी हर्षनन्दी त्वभापत ॥ १६० ॥

सिते वर्णे तुरङ्गस्य कश्यं त्वधस्य मध्यमे ।

म(प्येधे) च क्ली कशाहं ऽ त्रिः कतस्तु पुमानुषौ ॥ १६१ ॥

ह्यो जलेऽथ कपिः पुंसि सहस्रकिरणेऽपि च ।
 कपिभेदे तथैव स्याद् द्वे तु वानरहस्तिनोः ॥ १६२ ॥
 कविस्तु पुंसि वाल्मीकौ *कृतकोटिमुनावपि ।
 त्रिषु तु स्यात् काव्यकारे पण्डिते च स्त्रिया त्वसौ ॥ १६३ ॥
 अद्भुलित्रे खलीने च करिस्तु पुरुषे गजे ।
 द्वयोः कर्तारि तु त्रि स्यात् कटुस्तु नरि गुग्गुलौ ॥ १६४ ॥
 लशुने टङ्गने गन्धभेदे सौरभ्यसंज्ञके ।
 ऊपणाग्न्यरसे चाथ प्राक् शुण्ठेर्भेद्यलिङ्गकम् ॥ १६५ ॥
 पूर्वोक्तगन्धरसयोरेक्युक्ते समत्सरे ।
 अम्रियाकार्यतीक्ष्णेषु ह्यी शुण्ठी मरिचेऽपि च ॥ १६६ ॥
 स्त्रियां तु कटुरोहिण्यां कम्बुस्तु द्व मत्तङ्गजे ।
 त्रये तु तण्डुलरूपे शङ्खे सह्यचान्तरे तथा ॥ १६७ ॥
 शम्बुके चाथ कन्दुर्ना स्यात् कन्दर्पकुम्बूलयो ।
 कंशकशार्थवनि त्रेष वाच्यलिङ्ग. प्रकीर्तित ॥ १६८ ॥
 तुप्रत्ययेऽथ कन्दुर्ना म्रियामप्यपरे त्रिदु ।
 सूत्रिते स्यात् क्रीडनके स्वेदन्यामपरे पुन ॥ १६९ ॥
 पाकस्थानेऽथ कटुर्ना वर्णे विह्वलमंजके ।
 त्र तु तद्वाति भूमा तु नागमानरि च म्रियाम् ॥ १७० ॥
 कपुस्तु ना करीषामौ नी कुल्यातुपनोष्ठयो ।
 क्षत्ता ना सारथी हा स्ये दृते मुमल्लरथो ॥ १७१ ॥
 द्वयोस्तु क्षत्रियायां य पार्धनुक्रमञ्ज ॥
 शूद्राज्जातसूत्र केचिदन्ने त्वायोगराहये ॥ १७२ ॥

१ 'ने' वा न इ पाठ. २ 'पुं' न पाठ.

* 'कृतकोटिमुनावपि' इत्यत्र 'कोटि' इति शब्दः १ ।

वैश्यायां जनिते शूद्रादन्ये पारशवाहये ।
 ब्राह्मणाद्वैडशूद्रायां जाते प्रेष्यामुते परे ॥ १७३ ॥
 वैजयन्त्यां तु पठितं योऽयं स्यात् पारथैनुकः ।
 तस्मिन् दौत्यद्वारपाल्यवृत्ताविलथ भेद्यवत् ॥ १७४ ॥
 कचिन्निवृत्ते च मृतेऽप्यविनीतेऽप्यथो पुमान् ।
 स्वतन्त्रकारके कर्ता मव्यसंज्ञे च पादपे ॥ १७५ ॥
 क्ली तु तस्य फले त्रिभु कारकेऽथ ककुत् स्त्रियाम् ।
 पुंसि चोक्षणं स्कन्धदेशे प्रोक्षते राजलक्ष्मणि ॥ १७६ ॥
 श्रेष्ठेऽप्यथ पुमान् क्रव्यात् प्रेतदाहानले द्वयो ।
 राक्षसे त्रि तु मासादे कर्मशब्दस्तु पुत्रपो ॥ १७७ ॥
 पुण्ये पापे क्रियाशिल्पयातनासु द्रुमान्तरे ।
 भव्यसंज्ञे कारके च कर्त्रीप्सिततमादिके ॥ १७८ ॥
 अर्थप्रयोगे यज्ञे च भव्यशृक्षफले तु नैप् ।
 काली मृडान्यमिहभ्यां शक्ती नवसु शक्तिपु ॥ १७९ ॥
 शम्भो कृष्णनवाम्भोदे बहिज्वालासु सप्तसु ।
 एकस्यां प्रसहासंजवृहत्या श्रुकुटावपि ॥ १८० ॥
 क्षारकाटेऽपि सप्ताना मातृणामेकमातरि ।
 अर्हत्तीर्थकराणा तु या स्तु शासनदेवता ॥ १८१ ॥
 तासामेभ्यतमाया च कथयामास सज्जन ।
 पिप्पलीवृक्षिकारयोश्च नीव्या कृष्णे तु जीरके ॥ १८२ ॥
 काला मनदिशलाया च कृष्णत्रिवृति च स्त्रियाम् ।
 क्ली तु कालायसे कालं पुमांस्तु समये यमे ॥ १८३ ॥
 मृत्यौ चापि महादेवे काण्ये त्रिपु तु तद्वति ।
 काष्ठा स्त्री कालभेदे म्यादष्टादशनिमेषके ॥ १८४ ॥

स्थित्याख्यमर्यादायां च दिशि चाप्युपदिश्यपि ।
 दक्षिणोत्तरयोरन्यतरस्मिन् नयने रवेः ॥ १८५ ॥
 आदित्ये परमावस्थोत्कर्षयोरजिसंज्ञिनः ।
 समभूमिप्रदेशस्याप्यन्ते भूमि तु वारिणि ॥ १८६ ॥
 ह्रीं तु दारुणि कान्ता तु प्रियङ्गुतरुयोपितोः ।
 स्त्री गुमांस्तु धवे नान्दीवृक्षे चम्पकपादपे ॥ १८७ ॥
 चम्पकप्रसवे तु ह्रीं तथा दमनके त्रि तु ।
 प्रिये मनोज्ञे कामस्तु कन्दर्पे काम्यवाञ्छयोः ॥ १८८ ॥
 गुग्गुलौ च निकामे तु ह्रीं स्यादनुमतेऽव्ययम् ।
 काम्यं कामयितव्ये च कामसाधौ च भेषवत् ॥ १८९ ॥
 ह्रीं तु ताम्रेऽथ काण्डोऽस्त्री दण्डे नाले जले शरे ।
 शक्तिसंज्ञवले वर्गे स्तम्बेऽध्याये च कुत्सिते ॥ १९० ॥
 इक्ष्वादेर्ग्रन्थिर्भेदे दुप्रकाण्डेऽवसरेऽपि च ।
 काण्डी तु हस्तिपिप्पल्यां स्त्री कारस्तु महीपतेः ॥ १९१ ॥
 भागधेये क्रियायां ना स्त्री तु बन्धनवेशमनि ।
 कारा प्रसेविकायां च त्रि तु स्यात् करयोगिनि ॥ १९२ ॥
 बन्धने नृत्त्रियोः काशस्त्विक्षुगन्धान्यचीरधि ।
 अस्त्री स्त्रीपुंसयोः काशा दीप्तौ काशा तु सा स्त्रियाम् ॥ १९३ ॥
 वाराणस्यामथो कायः शरव्ये निवहे तनौ ।
 ना त्रिः कदेवते क्षारः पुनः क्षरणभस्मनोः ॥ १९४ ॥
 गुडे काचाख्यमृद्भेदे स्वर्जिकाक्षारसंज्ञके ।
 लवणेऽपि बवक्षारे तिक्तस्य लवणस्य च ॥ १९५ ॥
 रसयोर्मिश्रणाज्जाते रसे तद्वति तु त्रिपु ।
 काव्यं ह्रीं कालिदासादिग्रन्थे पुंसि तु भार्गवे ॥ १९६ ॥

काणस्त्रिषु स्यादेकाक्षे मृपायां तु स्त्रियामियम् ।
 काणा पुंसि तु शब्दे च गमने च निमीलने ॥ १९७ ॥
 क्षामस्तृणामौ ना क्षाणि त्रिषु क्षामा स्त्रिया भुवि ।
 क्ली त्विधमप्रोक्षणे कार्प्यं कृष्णसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ १९८ ॥
 कार्यं प्रयोजने क्लीय कर्तव्ये त्रिरथास्त्रियाम् ।
 कांस्थं स्याद्राढके पानपात्रे घोपाह्वयतैजसे ॥ १९९ ॥
 काको द्वे वायसे तस्य समूहे क्ली पुमान् पुन ।
 क्लीये काको तु मृद्धेदे तुवरीसज्जके स्त्रियाम् ॥ २०० ॥
 कारिः क्रियाया स्त्री त्रिस्तु शिल्पिनि स्त्री तु कर्तरि ।
 कारुरिन्द्रे तु ना विधकर्मण्यप्यथ स द्वयो ॥ २०१ ॥
 द्रात्यादपूर्वपुयोगवैश्याजे मानवान्तरे ।
 कामूः स्त्री ध्याधिवुद्यो स्याच्छक्तिस्त्रायुधान्तरे ॥ २०२ ॥
 त्रि तु वाग्विभले द्वे तु कामी सारसपक्षिणि ।
 त्रि तु कामवति स्त्री तु कामिनी ललनान्तरे ॥ २०३ ॥
 क्रिया स्त्री निष्कृतो शिक्षाचिकित्सोपायकर्मसु ।
 वरणारम्भपूजामु चेष्टाया सम्प्रधारणे ॥ २०४ ॥
 दृष्ट तून्मलमाराया प्रतिष्ठायामितीदृशम् ।
 मेपराशा तु पुष्टिं च क्रिय ज्योतिषिणा विदुः ॥ २०५ ॥
 क्षिप्तं तु पादाङ्गुष्ठस्य तर्जन्याश्चान्तरे नपुम् ।
 असत्त्वेऽपि च शीघ्रायं त्रि तु म्यात् मत्त्वगामि चेत् ॥ २०६ ॥
 क्रिञ्जाः पुष्प-युदीच्ये म्यात्कीदृशेदे स तु त्रिषु ।
 कुत्सितायुर्वेऽथो ना क्षुद्रज-त्वन्तरे क्रिमिः ॥ २०७ ॥
 तस्यापि लक्षण केचिदाहुर्गमिचरिष्णुताम् ।
 अन्ये त्वन्तर्गतामाहुर्लक्षानामथ स द्वयो ॥ २०८ ॥

ऊर्णनाभे करण्यां च जाते चंदेहकात् तथा ।
मनुष्यजातिभेदेऽथ किरिद्धं सूकरेऽथ ना ॥ २०९ ॥
धातुप्रभेदे किरतौ काले कश्चिदद्योचत ।
किष्कुः प्रमाणभेदे स्याद् द्वादशाङ्गुलसम्मिते ॥ २१० ॥
वितस्त्यास्ये चतुर्विंशत्यङ्गुले हस्तसंज्ञके ।
शाकटायनहर्षी तु मानद्रव्यमवोचताम् ॥ २११ ॥
छायायां च कुठारादिशस्त्रंमुष्टौ च नृत्सियोः ।
क्षित्वा ना केशवे वायौ क्षित्वरी तु छियां निशि ॥ २१२ ॥
कश्चिन्नचामिति प्राह कीलस्तु नरयोपितोः ।
ज्वालाशङ्कुफोणीषु वाहौ पुंसि तु शङ्करे ॥ २१३ ॥
कीरः शुके द्वयोर्वेशे कश्मरिषु नृभूमनि ।
क्षीरं ह्री सलिले दुग्धेऽन्येऽर्धर्चादिष्वधीयते ॥ २१४ ॥
ह्रीवं नपुंसकार्थे ह्री पुमांसं त्वपरे विदुः ।
त्रिषु विक्रमहीने स्याद् बलहान इतीतरे ॥ २१५ ॥
कीर्णः पुंसि चुरीसंज्ञे जलस्थानान्तरे त्रि तु ।
विक्षिते स्त्री लभिस्र्यायां कीर्त्तिः कीर्त्तयती तु ना ॥ २१६ ॥
कुम्भः पुंसि षटे मूर्धपिण्डे सामोद्भवस्य च ।
वेद्यापती सोमदत्ते सीरिरायौ महचरे ॥ २१७ ॥
कामिलाख्यव्याधिभेदे द्रोणाख्यपरिमाणके ।
तस्य द्वये विंशती च सारीणां पञ्चविंशती ॥ २१८ ॥
द्वित्रयां तु कुम्भी गार्गी स्यान् स्थालीभेदे च गज्जनः ।
दधिमन्थनगर्गी भूते स्माथ दृमान्तरे ॥ २१९ ॥
फट्फटास्ये वारिपर्णासंज्ञतोवदणान्तरे ।
त्रिभूत्संज्ञलताजातो पुनः कुम्भेति दृश्यते ॥ २२० ॥

कदफलादेस्तु मूले च प्रसवे च नपुंसकम् ।
 यथाप्रयोग बोद्धव्यं कुटस्तु कलशे पुमान् ॥ २२१ ॥
 गृहे स्त्रीपुंसयोरैके कुटी कुट इति द्वयम् ।
 अन्ये त्वाहुः क्षुद्रगृहे पल्लीसंज्ञे कुटी स्त्रियाम् ॥ २२२ ॥
 द्वयोस्तु क्षत्रियाज्जाते कुक्कुटीसंज्ञयोपिति ।
 मनुष्यजातिभेदे स्यादश्मकुट्टनवृत्तिके ॥ २२३ ॥
 कुडस्तु ना वैश्रवणे ह्रीं घटे लाङ्गलेऽपि च ।
 मनुष्यजातिभेदे तु पलिनीसंज्ञयोपिति ॥ २२४ ॥
 शूद्राज्जाते शिशौ च स्यात् कुडी कुड इति द्वयोः ।
 कुली तु घदरीकण्टकार्योर्ज्येष्ठस्वसर्षपि ॥ २२५ ॥
 भार्यायां स्त्री नपि त्वे(नःत्)दृषीणां जलतर्पणे ।
 कुलं वंशे सजातीयगणे च स्यान्निकेतने ॥ २२६ ॥
 तथा जनपदे द्वे तु मार्जारैऽथ कुथा त्रयी ।
 मतङ्गजपरिस्तामे ना तु दर्भे कुशः पुनः ॥ २२७ ॥
 अस्त्री दर्भे रामसुते ना ह्रीं ह्रीवैरवारिणोः ।
 कुशा विष्टुतिक्राष्टे स्त्री वल्गारज्जौ च वाजिनः ॥ २२८ ॥
 अघोविफारे च कुडी केचित् त्वन्धे प्रचक्षते ।
 लाङ्गलस्य मुखे फालसज्ञे ह्रीं तूषले कुवम् ॥ २२९ ॥
 द्वयोः पशौ कुजस्तु स्यात् पुमानङ्गारके तरौ ।
 भूमिजे तु त्रि कुञ्जस्तु न स्त्री गह्वरदन्तयोः ॥ २३० ॥
 हनौ लतादिपिहितोदरेऽथो पुंस्युषौ क्वचित् ।
 कुञ्जस्तु गडुले त्रि स्यान्निरखर्वे चापि सज्जनः ॥ २३१ ॥
 गडौ त्वेव नरि माहामरदत्तोऽपि सज्जनः ।
 कुम्भा मुगहनायां स्त्री धृती ह्रीं विदलेऽथ नप् ॥ २३२ ॥
 कुर्वे गृहे कर्मणि च फल्गुसङ्घटयोन्निपु ।
 द्वे गजेऽथास्त्रियां कुष्ठं गन्धद्रव्यौपधान्तरे ॥ २३३ ॥

परिभाष्याह्वये व्याधिभेदे त्रि तु शुवि स्थिते ।
 कृष्टः सामस्वराणां स्यात् सप्तानामादिमे पुमान् ॥ २३४ ॥
 रुदिते क्ली त्रि तु कृष्टिक्रियायाः कर्मतां गते ।
 कुण्डं नपुंसकं स्थाल्यां कौञ्जिके वह्निगर्तके ॥ २३५ ॥
 जलशयविशेषे च देवतादेरथो पुनः ।
 सज्जनः प्राह कुम्भेऽपि कुण्ठी तु स्त्री कमण्डलौ ॥ २३६ ॥
 कुण्डा तु जाते जारात् तु पतिवर्तीसुते द्वयोः ।
 अविवाहासु जाते च कुल्या तु सरिति स्त्रियाम् ॥ २३७ ॥
 नीरमणालिकायां च कृत्रिमालपसरित्यपि ।
 कुञ्जस्त्रियां कण्टकार्यामस्त्रि तु क्ली पुमांस्तु स. ॥ २३८ ॥
 रसभेदे कटोश्चापि कषायस्य च मिश्रणात् ।
 जाते तद्वति तु त्रि स्यात् कुन्तीनेऽपि नृभूमि तु ॥ २३९ ॥
 नीवृद्धेदे दाक्षिणात्ये मध्यदेशस्थितेऽपि च ।
 उददेशस्थिते चाथ कुत्सा स्त्री निन्दनेऽथ ना ॥ २४० ॥
 अरत्न्याद्यप्रमाणे स्याद् वज्रेऽप्युप्यन्तरेऽप्यथ ।
 तदपत्येषु बहुषु गोत्राल्येषु द्वयोरथ ॥ २४१ ॥
 क्षुद्रो दरिद्रे रूपेण नृशंसेऽल्पनिकृष्टयोः ।
 त्रि क्षुद्रा स्त्री कण्टकारीविद्याव्यज्ञानटीषु च ॥ २४२ ॥
 सरघायां च ना त्वेष उस्तथेऽथ क्षुणः पुमान् ।
 क्षोमे क्रोधे रुनि त्रिन्तु स्यादुन्मत्तेऽथ कुन्द्रवाक् ॥ २४३ ॥
 शस्त्रमार्जक्यन्त्रे ना भ्रमाद्ये पादपान्तरे ।
 शुक्लपुष्पाह्वये तस्य पुनर्नप् फलपुष्पयोः ॥ २४४ ॥
 कुन्तिर्ना नृपभेदे तनीवृद्धेदे तु भूमि च ।
 राजस्तस्य स्यपत्ये स्त्री कुन्ती कुन्तिन्तु कैश्चन ॥ २४५ ॥

कुतूसंज्ञे खेहपात्रे पठेऽन्येषां न तन्मतम् ।
 एलायां च कुण्डिस्तु स्यान्नान्दीवृक्षास्यपादपे ॥ २४६ ॥
 हस्ते च विकले पुंसि त्रि तु तद्वत्प्रथो कुट्टिः ।
 नृत्नी गृहेऽतिकुट्टिले कुट्टिः कुट्टयतौ पुमान् ॥ २४७ ॥
 अयसि स्त्री कुरुस्तु स्याद् ऋत्वित्राजर्षिभेदयोः ।
 ना नीवृदन्तरे त्वेष पुंभृन्प्युत्तराह्वये ॥ २४८ ॥
 वर्षे कुरोस्तु राज्ञः स्यात् स्यपत्ये स्त्री कुरुरथ ।
 कुन्दुर्द्वयोर्मूषिके स्यात् पालक्यांसज्ञके तु ना ॥ २४९ ॥
 शाकभेदे कुमुत् तु त्रिर्गर्हर्हर्षयुते स तु ।
 गर्हे हर्षे भ्रियां क्ली तु कुमुदे स्त्री तु कुम्भिनी ॥ २५० ॥
 भूमौ द्वे तु गजे नके स तु कुम्भप्रति त्रिषु ।
 कुण्डी त्वथे द्वयोः कुण्डवति त्रिः कुम्भवाक् पुनः ॥ २५१ ॥
 द्वे सृगाले वके त्वन्यः शिवायां कुश्वरी भ्रियाम् ।
 कूटोऽस्त्री पुञ्जमायाधेऽत्रिशृङ्गे शरान्तरे ॥ २५२ ॥
 अयश्शालाकासंज्ञाके सीराज्ञे फालसंज्ञके ।
 अयोधनेऽनृते दम्भे व्योम्नि निश्चलयन्त्रयोः ॥ २५३ ॥
 एकं निश्चलयन्त्रेति केचिदर्धमन्वत ।
 भद्रशृङ्गपशौ तु त्रिः कूर्चोऽस्त्री श्मश्रुपीठयोः ॥ २५४ ॥
 भ्रूमध्ये कथने दर्भे तन्तुवायपरिच्छदे ।
 तथा यतिपवित्रे च पादाद्गुष्ठान्तरेऽपि च ॥ २५५ ॥
 स्त्री तु चित्रकराणां स्यात् कूर्ची खरत्नसाधः
 कूर्चो द्वे हस्तिनि स्त्री तु कूर्ची कैश्चन वरि
 उदभितो विकारे च प्रमदायां
 कूपो भ्रूपितकन्यायां दातुं गः

गुणवृक्षेऽलकूपे तु कूपी स्त्री कूप्यगार् पुनः ।
 स्त्री पांडुलवगाभिल्यलवणे भेद्यवत् पुनः ॥ २५८ ॥
 कूपसाधौ त्रि तु मूरो नृशंसे कठिनोष्णयोः ।
 क्रुद्धे दरिद्रे घोरं च गुणमात्रे तु पुंस्ययम् ॥ २५९ ॥
 उष्णे च कठिने च स्यात् पूगवृक्षे स्त्रियां तु सा ।
 बदरीकण्टकायोः स्त्री त्वस्त्रि कूर्मस्तु कच्छपे ॥ २६० ॥
 द्वयोर्गोत्रस्य त्वद्भिस्त्रिप्रदेशे ना नखात् परे ।
 कृष्णं नपुंसकं सीसे मरिचे दुरितेऽप्यसि ॥ २६१ ॥
 करमर्दफले चाथ पुमान् विष्णौ हुताशने ।
 ध्वान्तपक्षे श्रीहिमेदे व्यासे मध्यमपाण्डवे ॥ २६२ ॥
 वलाहके कलियुगे करमर्दाख्यपादपे ।
 फालवर्णेऽप्यथो नैल्ययुक्ते चक्रितचेतमि ॥ २६३ ॥
 वाच्यलिङ्गो द्वयोस्तु स्यात् सर्पे शूद्रे भृगान्तरे ।
 फारुकोकिलयोरागुजातिभेदेऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ २६४ ॥
 द्रौपद्यामथ विष्पत्यां राजिक्रासंज्ञसर्पपे ।
 जलक्राजातिभेदेषु द्वादशस्वपि षट् स्मृताः ॥ २६५ ॥
 सविपास्तेषु चैत्रस्मिन् द्राक्षातिविषयोरपि ।
 हिरण्याद्यास्तु याः प्रोक्ताः सप्त जिह्वाः शिवागमे ॥ २६६ ॥
 अग्नेस्तास्वपि चैत्रस्यां या दक्षिणदिशि स्तिता ।
 कृतं तु निर्मिते त्रि स्याद् भक्ताय ग्धितकिङ्करे ॥ २६७ ॥
 स्त्रीषु त्वादिपुगेऽलादिपक्ष्म्येऽभेदिनाम् ।
 अक्षपातप्रभेदे च स्तोमच्छन्द्रप्रभेदयोः ॥ २६८ ॥

१. 'नारि' क. घ. घ. १७५

* 'वचदि तद्वत् एवम् एतद्गुणो ह्युक्तम् । सप्तदि ह्यन' (पु. ११. भो. १८.) इति
 वैश्वस्ये ।

एतेषु युगसाधर्म्यादर्थेषु त्रिषु वर्तते ।
 इत्येक आहु, पर्याप्ते क्रियायां कृत्यवाक् पुनः ॥ २६९ ॥
 त्रि क्लृप्त्तुब्धभीतावमानितेऽप्यपरे पुनः ।
 विद्विष्टेऽन्ये तु सरब्धे कर्तव्यत्रश्चितव्ययोः ॥ २७० ॥
 कर्तनीये कृतिकृतकृत्यसाधावसुं पुन ।
 अजयो विद्विषि प्राह नब्लिङ्ग तु प्रयोजने ॥ २७१ ॥
 स्त्री तु कृत्या क्रियाया स्याद् वैजयन्त्यां तु दैवते ।
 अभिचरोत्थिते स्त्री च नप् चेत्यथ कृशध्वनिः ॥ २७२ ॥
 तनुनि त्रिः पुमान् केतुग्रहेषु त्रि तुं कृष्टवाक् ।
 सामगीतिप्रकाराणा भेदेनकेन सयुते ॥ २७३ ॥
 प्राप्ते च कृष्टिक्रियया कर्पणे तु नपुसकम् ।
 कृच्छ्रं कष्टे त्वधर्मे स्त्री तद्वति त्रिषु न स्त्रियाम् ॥ २७४ ॥
 तपोमात्रे तथा प्राजापत्यसान्तपनादिषु ।
 कृत्स्नं जले स्त्री सर्वास्मिन्नि कृत्स्नस्तु मृगान्तरे ॥ २७५ ॥
 द्वयोर्नाड्यौ कृपित्तु स्त्री कृपिमृमौ च कर्पणे ।
 धात्वो कृपतिकर्पत्यो पुमान् कृष्टित्तु कर्पणे ॥ २७६ ॥
 मनुष्ये च स्त्रिया ना तु विपश्चिति कृतिः पुनः ।
 पुमान् कृणाचिद्वन्तत्यो स्त्री क्रियाया कृतेऽपि च ॥ २७७ ॥
 चतुर्गक्षरकेच्छ-दोभेदेऽशीत्यक्षरेऽपि च ।
 कृविस्तु रूपे ना तन्तुषायद्रव्ये च कैश्चन ॥ २७८ ॥
 पेटेऽथैस्तनुवाये द्वे स्त्री तु नापितभाण्डके ।
 कार्रकासज्ञकेऽथ स्याद् क्षेमशब्दो वृक्षण्डयोः ॥ २७९ ॥
 मङ्गले प्राप्तरक्षायामोक्षे त्रिषु तु निर्भये ।
 ना चण्डासज्ञभैषज्ये केशी* तु स्त्रीत्यभापत् ॥ २८० ॥

१. 'ती' इ पाठ २ 'पु' ग पाठ ३ 'त' क. इ. पाठ, 'त तु' ख पाठ.
 ४. 'पि' क ख पाठ. ५ 'रु' य इ पाठ ६ 'त्र' ख. पाठ ७ 'दी' इ पाठ

* 'वृक्ष वेदी वेदापार्श्वी' (पु १८१ अ. १०३) इति वैजयन्ती ।

चूडायां यादवाचार्यो ना तु केशः शिरोरुहे ।
 रश्मौ भगो च क्लीबं तु ह्रिचिरे क्ष्वेडवाक् पुनः ॥ २८१ ॥
 लंतायां स्यात् सुविख्याता राजकोशातकीति या ।
 विपे ध्वनौ च ना यौधसिंहनादे तु सा भियाम् ॥ २८२ ॥
 क्ष्वेडा बंशशलाकायामपि क्षेत्रं पुनर्नपि ।
 लवणे स्यादूपरजे क्षेत्रसाधौ तु तत् त्रिपु ॥ २८३ ॥
 फेशी केशवति त्रिः स्याद् दैत्यभेदे तु नाथ सा ।
 केशिनी स्त्री चोग्पुष्पीसंज्ञस्तम्बेऽथ फोणवाक् ॥ २८४ ॥
 अस्त्री स्यात् कुटूले दिव्ये विशपे गेहदेहयोः ।
 धनौषे वेष्टकद्रव्ये पुस्तकासिपिधानयोः ॥ २८५ ॥
 शास्त्रे प्रजनने पेश्यां वृषणेऽपि च केष्वन ।
 कृमिभेदस्य नाडे च कांशेषप्रकृतौ तथा ॥ २८६ ॥
 कृताकृते हेमरूप्ये सुचिरे सञ्जनस्त्वमुन् ।
 रश्मौ चारुण(!)इत्याह स्त्री तु कोर्मा विवक्षिते ॥ २८७ ॥
 तनुत्वे न पुमांस्त्वेष मेघे कोर्लं पुनर्नपि ।
 व्यापेऽर्धकरो तक्कोले शुण्ठ्यां च वद्रीकृते ॥ २८८ ॥
 स्रियां तु फोला पिप्पल्यां (जा!श)मे चज्याहृषभेऽत्रे ।
 ना तु भेलकसंज्ञे स्यात् एवे सौरौ द्वयोः पुनः ॥ २८९ ॥
 पराहे मूषिके त्रिस्तु सञ्जे कोष्ठस्तु न भिदान् ।
 कुमूलेऽन्तर्गृहे चान्तःकुक्षौ स्त्रीयेऽ यधीयने ॥ २९० ॥
 फोफो द्वे चक्रवाके च स्यादाहामृगमंज्ञके ।
 मृगान्तरे च ना त्वेष आदाने ना तु फोणवाक् ॥ २९१ ॥
 शनैश्चरेऽधौ लगुडे मन्त्रे फोणा तु नृद्वियोः ।
 वापसादनश्ण्डे द्वे गह्रिपे क्षोभवाक् पुनः ॥ २९२ ॥

एतेषु युगसाधर्म्यादर्थेषु त्रिषु वर्तते ।
 इत्येक आहुः पर्याप्ते क्रियाया कृत्यवाक् पुनः ॥ २६९ ॥
 त्रिः क्रुद्धलुब्धभीतावमानितेष्वपरे पुनः ।
 विद्विष्टेऽन्ये तु सरब्धे कर्तव्यव्रश्चितव्ययोः ॥ २७० ॥
 कर्तर्नाये कृतिकृतकृत्यसाधावसुं पुनः ।
 अजयो विद्विषि प्राह नब्लिङ्ग तु प्रयोजने ॥ २७१ ॥
 स्त्री तु कृत्या क्रियायां स्याद् वैजयन्त्या तु दैवते ।
 अभिचारोत्थिते स्त्री च नप् चेत्यथ कृशध्वनिः ॥ २७२ ॥
 तनुनि त्रिः पुमान् केतुग्रहेषु त्रि तु कृष्टवाक् ।
 सामगीतिप्रकाराणा भेदेनैकेन सयुते ॥ २७३ ॥
 प्राप्ते च कृष्टिक्रियया कर्षणे तु नपुसकम् ।
 कृच्छ्रं कष्टे त्वधर्मे स्त्री तद्वति त्रिषु न स्त्रियाम् ॥ २७४ ॥
 तपोमात्रे तथा प्राजापत्यसान्तपनादिषु ।
 कृत्स्नं जले स्त्री सर्वस्मिस्त्रिः कृत्स्नस्तु मृगान्तरे ॥ २७५ ॥
 द्वयोर्नाड्यौ कृपितु स्त्री कृपिभूमौ च कर्षणे ।
 धात्वो कृपतिकर्षत्यो पुमान् कृष्टिस्तु कर्षणे ॥ २७६ ॥
 मनुष्ये च स्त्रिया ना तु विपश्चिति कृतिः पुनः ।
 पुमान् कृणात्तिरुन्तस्यो स्त्री क्रियाया कृतेऽपि च ॥ २७७ ॥
 चतुर्क्षरकेच्छ्रदोभेदेऽशीत्यक्षरेऽपि च ।
 कृत्वास्तु रूपं ना तन्तुवायद्रव्ये च कैश्चन ॥ २७८ ॥
 पेटेऽन्यैस्तन्तुनाये द्वे स्त्री तु नापितमाण्डके ।
 कार्त्तवात्तज्ञकेऽथ म्याद् क्षेमशब्दो नृशण्डयोः ॥ २७९ ॥
 मङ्गले प्राप्तरक्षायामोक्षे त्रिषु तु निर्भये ।
 ना चण्डासजभैषज्ये कैश्री* तु स्त्रीत्यभापत ॥ २८० ॥

१. 'ती' ट पाठ २ 'पु' ग पाठ ३ 'त' क. ड. पाठ, 'त त्र' ख पाठ
 ४. 'पि' क ख पाठ. ५ 'श्र' क. ड पाठ ६ 'त्रि' ख. पाठ ७ 'शि' ट पाठ

* 'चूडा वैशी चण्डापात्री' (पु १८१ श्लो १०३) इति वैजयन्ती ।

चूहायां यादवाचार्यो ना तु केशः शिरोरुहे ।
 रश्मौ भगे च क्लीबं तु ह्रविरे क्ष्वेडवाक् पुनः ॥ २८१ ॥
 लेतायां स्यात् सुविख्याता राजकोशातकीति या ।
 विषे ध्वनौ च ना यौधसिंहनादे तु सा भियाम् ॥ २८२ ॥
 क्ष्वेडा वंशशलाकायामपि क्षेत्रं पुनर्नपि ।
 लवणे स्याद्दूषरजे क्षेत्रसाधौ तु तत् त्रिषु ॥ २८३ ॥
 केशी केशवति त्रिः स्याद् दैत्यभेदे तु नाथ सा ।
 केशिनी स्त्री चौरपुष्पीसंज्ञस्तम्बेऽथ फौडवाक् ॥ २८४ ॥
 अस्त्री स्यात् कुट्टाले दिव्ये विशेषे गेहदेहयोः ।
 धनीषे वेष्टकद्रव्ये पुस्तकासिपिधानयोः ॥ २८५ ॥
 शास्त्रे प्रजनने पेश्यां वृषणेऽपि च केचन ।
 कृमिभेदस्य नाडे च कौशेयमकृणौ तथा ॥ २८६ ॥
 कृताकृते हेमरूप्ये सुपिरे सञ्जनस्वमुन् ।
 रन्ध्रे चारङ्ग(!)इत्याह स्त्री तु फौडी विवधने ॥ २८७ ॥
 तनुत्वे न पुमांस्त्वेप मेघे कौलं पुनर्नपि ।
 ज्योतिर्धर्करिं तक्काले शुण्ट्यां च बद्रीरुते ॥ २८८ ॥
 भियां तु फोला पिप्पल्यां (शाःश)पि चन्द्राक्ष्यभाजे ।
 ना तु भेलकसंज्ञे स्यात् एवे सौर्गं हयोः पुनः ॥ २८९ ॥
 षराहे मूषिके त्रिस्तु सज्ञे फोष्टस्तु न गियाम् ।
 कुन्तलेऽन्तर्गृहे चान्तःकुशी स्वीयेऽ यधीयने ॥ २९० ॥
 फोको द्वे षक्रवाके च स्यादाहामृगसंज्ञकं ।
 मृगान्तरे च ना स्वेप आदाने ना तु फौणवाह् ॥ २९१ ॥
 शनैश्चरेऽर्धौ लगुडे शब्दे फौणा तु नृशिवेः ।
 बाघनादनदण्डे द्वे नाहिषे क्षौमराह् पुनः ॥ २९२ ॥

अष्टे नृशण्डयोः शण्डे त्वन्ये वल्लान्तरेऽनुवन् ।
 क्षोभ्यं वङ्गाख्यलोहे ह्री क्षोभणीये तु भेघवत् ॥ २९३ ॥ -
 क्रोडं ह्री कर्षमाने स्वादुत्सङ्गे द्वे तु सूफरे ।
 क्रोडा न ना स्वादुरसि स्यात् तु पुंसि शनैश्चरे ॥ २९४ ॥
 योजनस्य तु तुर्यांशे क्रोशो ना क्रोशनेऽथ नप् ।
 सामान्तरेपु क्रोष्टा तु द्वे सृगालेऽथ सा स्त्रियाम् ॥ २९५ ॥ -
 क्रोद्धी शुक्लविदार्या स्यात् क्रौञ्चस्तु कुङ्कगे द्वयोः ।
 द्वीपभेदे तृतीयेऽस्य जम्बुद्वीपस्य पुंस्ययम् ॥ २९६ ॥
 गिरिभेदे च शण्डस्तु सामभेदेषु केषुचित् ।
 सम्बन्धिमात्रे तु कुञ्चो लिङ्गमस्य विशेष्यवत् ॥ २९७ ॥
 क्षौद्रं तु सारधे ह्रीवं क्षुद्रसम्बन्धिनि त्रिपु ।
 कौशं कुशस्थलामिस्त्र्यनगरे नप्यथ त्रिपु ॥ २९८ ॥
 स्यात् कुशस्य विकारादी कौम्भं त्वाज्ये दशाब्दिके ।
 ह्री त्रिस्तु कुम्भसम्बन्धे कौन्ती तु स्त्र्यौपधान्तरे ॥ २९९ ॥
 हरेणुसंज्ञे कुन्तस्य पुनः सम्बन्धिनि त्रिपु ।
 खगः पुंसि रथौ वायौ शरसद्दामयोरथ ॥ ३०० ॥
 चातके पक्षिमात्रे च द्वे त्रिव्योमादिगामिनि ।
 खड्गो ना सायके द्वे तु गण्डकाख्यमृगान्तरे ॥ ३०१ ॥
 यादोभेदे च मकरसंज्ञेऽथो खण्डमास्त्रियांम् ।
 अर्धे गुडविकारे च कश्चित् स्वादुद्रवेऽभ्यधात् ॥ ३०२ ॥
 अङ्घ्रिजे लवणे ह्रीवं भेघलिङ्गं तु खण्डिते ।
 खपो वात्याच्छूद्रपूर्वक्षत्रियाजे नरान्तरे ॥ ३०३ ॥
 † डोम्बीचण्डालजे च द्वे प्राणिभेदेऽथ खप्पनाक् ।
 बलात्कारे च कूपे च ना दुर्मघसि तु त्रिपु ॥ ३०४ ॥

१. 'अथ इ पाठ

† 'बण्डालान् पुत्र्यां डोम्बम्' (पृ ४६ श्लो ४९) इति वैजयन्ती ।

खरः शराल्यस्तम्बे ना ककुभाह्वयपादपे ।
 रक्षोभेदे दशास्यस्य प्रवीरे दण्डनायके ॥ ३०५ ॥
 हविर्धानाल्यदेशस्य पुरस्ताद् दक्षिणस्य यां ।
 वितर्दिर्यज्ञदेशस्था तस्यामुष्णगुणे तथा ॥ ३०६ ॥
 कठिनत्वे च कार्कश्ये रसभेदे च मिश्रणात् ।
 जाते रसानां तिक्ताम्लकषायलवणात्मनाम् ॥ ३०७ ॥
 त्रिस्त्वेपामुष्णतादीनां गुणानां द्रव्य आश्रये ।
 एकैकस्य रसान्तानां चतुर्णामपि मन्वते ॥ ३०८ ॥
 शुष्कपूगफले तु ह्री लताभेदे तु सा स्त्रियाम् ।
 खरा स्याद् देवताडाल्ये रासभे तु द्वयोरथ ॥ ३०९ ॥
 खलं भूस्थानयोस्तक्रविशेषे कथिते च नप् ।
 निष्पीडितरसे कल्के पिण्याकादावथ त्रिषु ॥ ३१० ॥
 नीचे कूरे दुर्जने च पुंश्चल्यां तु स्त्रियां खला ।
 फलग्रहणदेशे तु क्षेत्रस्य ह्री नरि त्वमुम् ॥ ३११ ॥
 अस्मिन्नर्थे वैजयन्त्यामाह पुंसि तु संयुगे ।
 खल्या तु खलवृन्दे स्त्री खलाय तु हिते त्रिषु ॥ ३१२ ॥
 खजस्तु पुंसि मन्थाने त्रिस्तु व्योमादिष्वार्थजे ।
 खड्डो ना लशुने द्वे तु मर्त्यजात्यन्तरे तथा ॥ ३१३ ॥
 विप्रादन्तावसायिन्यां जाते खौडे तु स त्रिषु ।
 खनिः खनतिघातौ ना स्त्री तु स्यादाकरे निधौ ॥ ३१४ ॥
 गर्ते तु कश्चिदाहाथो खलिः स्त्री पिष्टतण्डुले ।
 घनद्रव्ये द्रव्यभेदे जलपके परे पुनः ॥ ३१५ ॥
 पिण्याके खरुशब्दस्तु गीतभेदे स्मरे हरे ।
 दर्पे च ना द्वे पुरुषे कश्चिद् दृष्टे तु स त्रिषु ॥ ३१६ ॥

खङ्गी खङ्गवति त्रि स्याद् गण्डकार्ख्यमृगे द्वयो ।

खण्डी खण्डति त्रि स्याद् वनमुद्धे तु पुस्ययम् ॥ ३१७ ॥

खातं क्ली पुष्करिण्या स्यात् खनने चाथ तत् त्रिपु ।

खननाक्रियया प्राप्ते ख्यातिः कीर्तिधियो स्त्रियाम् ॥ ३१८ ॥

ना तु ख्यारूपयोर्धात्वो खिद्रो ना शशलाञ्छने ।

ह्री तु विभे परे त्वेनमुपतापे प्रचक्षते ॥ ३१९ ॥

खिलं त्वप्रहते स्थाने त्रिपु स्यात् तु नपुसकम् ।

विध्यर्थवादमन्त्रेषु खेटं त्वस्त्री पुरेऽन्पके ॥ ३२० ॥

सज्जनस्वाह नद्याद्रिमध्यस्थे नगरे तथा ।

ना तु ग्रामविशेषे स्याद् ग्रामधानाह्वये कफे ३२१ ॥

अजयन्तु मृगव्ये च भेद्यलिङ्ग तु कुत्सिते

खेयं तु परिखाया ह्री खनितये व्यथो नरि ॥ ३२२ ॥

खेलो धेणो स्त्रिया खेला क्लीलायानथ खोड्वाक् ।

ना कुलाये त्रिपुटके त्रि तु खञ्जेऽथ गव्यगाम् ॥ ३२३ ॥

रामद्रव्यान्तरे मौर्व्या ह्री स्त्री तु निवहे गवाम् ।

गव्या गव्यृतिसङ्घे चाप्यध्वमानेऽथ गोहिते ॥ ३२४ ॥

सर्वगोसम्भवे च त्रिर्ग्रहस्तु स्याच्चवस्वपि ।

सूर्यादिषु विशेषाच्च राहौ निर्ब धने तथा ॥ ३२५ ॥

आदाने चोपरागे च सोमपात्रान्तरेऽपि च ।

उल्लखलनिभे वन्या पिशाचादौ तु स द्वयो ॥ ३२६ ॥

गण्डः कपोले ना गवं स्याद् विम्फोटकर्मणो ।

भालाया भूपणेऽधस्य त्रीयाया भूपणेऽपि च ॥ ३२७ ॥

ज्योति शास्त्रेषु ये योगा सप्तविंशतिरीरिता ।

विष्कम्भ प्रीतिरित्याद्यान्तेषामन्यतमेऽप्यसौ ॥ ३२८ ॥

चतुष्टये कपर्दीनां द्वे तु खङ्गाह्वये मृगे ।
 अजयस्य त्विदं ग्रन्थे दृश्यते साध्वमाधु वा ॥ ३२९ ॥
 गण्डको रुजि विधायान् खङ्गे पदचतुष्टये ।
 गङ्गा तु स्त्री सुरागेह आकरेऽन्यस्त्वबोचत ॥ ३३० ॥
 कोशेऽपि स्यात् तु पुंस्येष भाण्डागारेऽथ मर्जवाक् ।
 द्वे गजे गर्जने त्वङ्गी गर्जा ना तु गदो रुजि ॥ ३३१ ॥
 कृष्णास्याप्यनुजे स्त्री तु गदा प्रहरणान्तरे ।
 गधं त्वपादबन्धेषु ग्रन्थेषु ङ्गी त्रिषु त्वदः ॥ ३३२ ॥
 गदितव्ये गया तु स्त्री पुण्यक्षेत्रान्तरेऽथ ना ।
 धने गृहेऽप्यपत्ये तु द्वे गरस्तु वृलिङ्गकः ॥ ३३३ ॥
 ऋषिभेदे निगरणे विषे च कृतकेऽथ नैप् ।
 जले गरा तु स्त्री देवताडसंज्ञल्लतान्तरे ॥ ३३४ ॥
 गर्दा स्त्री द्रवधारायां धमनीषु च वाचि ना ।
 गतं तु ङ्गी गती ना तु मकारे त्रि तु दौकिते ॥ ३३५ ॥
 ग्रामादौ दौकितवति तथातीतेऽपि सञ्जनः ।
 गीतिप्रकृतिशब्देषु ये तालव्याः स्थिता अचः ॥ ३३६ ॥
 तेषामापीति शब्दोऽयं विकारो यत्र गीयते ।
 गीतिकाले स शब्दोऽयं छन्दोगैरुच्यते गतः ॥ ३३७ ॥
 गडुर्ना पृष्ठगैर्ग्रन्थौ ब्रूतेऽमुं शाकटायनः ।
 घाटामस्तकयोर्मध्ये मांसपिण्ड इति स्फुटम् ॥ ३३८ ॥
 वाक्पतिस्त्वमुमध्येष्ट वेश्योरःस्थकिणे भ्रमी ।
 कुब्जे तु विरथो गन्त्री स्त्रीलिङ्गा शकटान्तरे ॥ ३३९ ॥
 गन्ता तु यातरि त्रि स्याद् गलन्ती तु स्त्रियामियम् ।
 कर्कर्या च्यवमाने च भुजाने च गलत् त्रिषु ॥ ३४० ॥

गर्भुत् तु गरुडे सूर्ये तेजस्यपि पुमानथ ।
 द्वयो स्यान्मक्षिकाभेदे पक्षिमात्रेऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ ३४१ ॥
 कृष्णधान्यविशेषेऽथ काञ्चने स्यान्नृशण्डयो ।
 ग्राहोऽत्रहारसज्ञे द्वे यादोभेदे पुमास्तु स ॥ ३४२ ॥
 निर्वन्ध इति केऽप्याहुराचार्यस्य प्रयोगत ।
 मुनित्रयमने त्वम्य साधुत्व नोपलभ्यते ॥ ३४३ ॥
 अत्रार्थे ग्राम्यवाक् तु निर्भ्रामीणे स्त्री लतान्तर ।
 घोषसज्ञे स्वरूपफले ग्राम्याथो मालवाद् नरि ॥ ३४४ ॥
 गलने मदनाभिख्यपादपे तत्फले तु नप् ।
 बडिशेऽप्यथ गानं ह्री गीतौ शब्देऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ ३४५ ॥
 प्रौष्ठपद्या पौर्णमास्या गानी गान्तुस्तु पुस्ययम् ।
 अन्ते स्त्री तु पृथिव्याः स्याद् देवजात्यन्तरे पुन ॥ ३४६ ॥
 गन्धर्वाख्ये द्वयोर्ग्राहिशब्दस्तु निर्भ्रहीतरि ।
 कपित्थे तु पुमान् ना तु गिरि स्यान्नगमेघयो ॥ ३४७ ॥
 मूक्षे गिरीयक्क्रीडागुडके कन्दुके परे ।
 गवा च व्याधिभेदे स्याद् गृणातौ गिरतावपि ॥ ३४८ ॥
 गीर्णौ तु स्वथ गीतं ह्री गाने गानस्य कर्मणि ।
 त्रि स्त्री तु गीता योगस्य पट्टेऽन्यस्त्वाह कश्चन ॥ ३४९ ॥
 योगग्रन्थान्तरे गुञ्जा त्वर्णी स्याद् गुञ्जने स्त्रियाम् ।
 कृष्णलाया वाचभेदेऽप्यथ गुल्मो नृशण्डयो ॥ ३५० ॥
 हृदयग्रन्थिसज्ञे स्याद् व्याधिभेदेऽपि वीरुधि ।
 बलाना सज्जने सेन्यभेदे सभ्येऽपि केचन ॥ ३५१ ॥
 पट्टे च शुल्कसज्ञेऽन्ये त्वायस्थाने प्रचक्षते ।
 गुच्छ्रो ना स्तबके धान्यस्तम्बे वीरत्यु सप्तसु ॥ ३५२ ॥

एकस्यां हारभेदे च द्वात्रिंशच्चष्टिकेऽथ सा ।
 गुच्छा स्त्री माषधान्ये च गर्वी^१श्चै च गुडः पुनः ॥ ३९३ ॥
 पिण्डे चेषुविकारे च बकुलाख्यमहोरुहे ।
 गौले चैत्यपरे स्त्री तु स्तुहीगुलिकयोर्गुडा ॥ ३९४ ॥
 गुहा स्त्री पृथ्विपर्णीति प्रसिद्धायां च वीरुधि ।
 गह्वरे पर्वतस्यापि स्कन्दे तु स पुमान् गुहः ॥ ३९५ ॥
 शृङ्गिवेरपुरस्थाननिवादाधिपतावथ ।
 गुह्यं शिक्षे भगे क्लीं त्रि गोपनीये रहस्यपि ॥ ३९६ ॥
 गुन्द्रा फलिन्यां स्त्री भद्रमुत्सके क्षुद्रवान्यके ।
 *गर्वीयुसंज्ञे ना त्रेष स्तम्भभेदे शराह्वये ॥ ३९७ ॥
 गुरुर्वृहस्त्रतौ बुद्धमुनौ पित्रादिके तथा ।
 पुरोहिते च गोधूमेऽप्युपनीत्यादिकारिणि ॥ ३९८ ॥
 स्त्री तु मातृप्रभृतिषु गुर्वी दधि तु तन्नपि ।
 लग्नान्नवमराशौ च प्राहुः साव्वत्सरा इदम् ॥ ३९९ ॥
 नीलिकासंज्ञलोहे च त्रिषु तु स्याच्चतुर्वपि ।
 दुर्जरे बृहति ख्याते लघुनः प्रतियोगिनि ॥ ४०० ॥
 एष्वर्थेषु यदा स्व्यर्थस्तदा गुर्वीति वा गुरुः ।
 गृहाः पुंसूक्ति निलये भार्गवायां चैतयोः पुनः ॥ ३९१ ॥
 गृहं क्लीवेऽपि नप्त्वेव भेषप्रभृतिराशिषु ।
 विशेषाल्लभतस्तुर्ये राशौ साव्वत्सरा विदुः ॥ ३९२ ॥
 औपासनाग्नौ शैलेयेऽप्यर्थ गृह्यं नपुंसके ।
 स्मार्तकर्मविधिग्रन्थभेदे त्रिस्त्वस्वतन्त्रके ॥ ३९३ ॥

१. 'विधी' ख. पाठ. २ 'घर्मे चे' ख. पाठ. ३. 'ष्व' ग पाठ.

* 'गुन्द्रा कुत्रफला गुच्छागर्वेयुध गर्वेयुना' (पु १२८ श्लो ६१) इति वीजयन्ती ।
 'गुन्द्रा गर्वेयुनायाम्' इति बृहदभिधानम् 'स्त्री गर्वेयुर्गर्वेयुना' इति सिंह. ।

पक्ष्ये च गृहसक्तेषु मृगपक्षिषु चाथ ना ।

औपासनाग्नी गृह्या तु स्त्रीलिङ्गार्थे बहिर्भवेत् ॥ ३६४ ॥

स्त्रियामथ द्वयोर्युत्सः शुनि च ब्राह्मणेऽपि च ।

त्रि तु मेधाविनि गृध्रुध्वनिस्तु पशुषु द्वयोः ॥ ३६५ ॥

नाभिलापे गृही तु त्रिगृहवत्यथ स द्वयोः ।

गृहस्थे कौटभेदे तु गृहिणी स्त्री यदाह्वय ॥ ३६६ ॥

गृहकारीत्यथो गेयं स्त्री गाने गातरि त्रिषु ।

गातव्येऽप्यथ गेष्णो ना साममात्रे तनोरपि ॥ ३६७ ॥

अङ्गयोरुभयो स्यात् तु त्रिषु रङ्गोपजीविनि ।

गोत्रो ना भूधरे मेघे स्त्री तु नास्ति कुले बले ॥ ३६८ ॥

कुत्सितार्थे च गोत्रा तु स्त्री भूमौ गौगणे त्रि तु ।

गोत्रातर्यथ गोपस्त्रिगोपाले ना तु गोपने ॥ ३६९ ॥

गोष्ठाध्यक्षे बहूना च ग्रामाणामधिकारिणि ।

शारिवाया तु गोपी स्त्री द्वे मनुष्येऽथ गोप्यवाक् ॥ ३७० ॥

त्रिषु रक्ष्ये गृहनीये द्वे तु स्याद् दाससूनुषु ।

गोला तु गोदावर्याख्यनदीभेदे स्त्रियामियम् ॥ ३७१ ॥

नैपाल्यां बालरमणकाष्ठेऽप्यथ नपुंसकम् ।

काञ्चिके ना तु पिण्डेऽथ गोधा प्राण्यन्तरे स्त्रियाम् ॥ ३७२ ॥

निहाकासजकेऽथो नप् स्त्री च हस्तघ्नसंज्ञके ।

ज्याघातमारणे गोदः पुनर्गोदातरि त्रिषु ॥ ३७३ ॥

ना श्रीलाथा मत्स्ये गोदो दृढभेदौ कथोरपि ।

ग्रामे तु तत्समीपस्थे गोदौ नित्यं द्वितायुतौ ॥ ३७४ ॥

गोदा तु गोदावर्या स्त्री गोष्ठः सामान्तरे पुमान् ।

गोस्थाने तु नृशण्डोऽथ गोष्ठी तु सदसि स्त्रियाम् ॥ ३७५ ॥

१ 'दु' ग पाठ, 'सु' ख पाठ. २ 'गेष्णा ना' क ग घ ट. पाठ ३ 'वि'
क. ग घ ट पाठ. ४ 'गोपनी' ट. पाठ.

गोमान् गोस्वामिनि । त्रि स्यान्नदभिदे तु गोमती ।
 गोधुक् तु पुंसि भेरौ त्रिर्गोपाले गोश्च दोग्धरि ॥ ३७९ ॥
 गौरस्तु ना विरिञ्चे द्वे धववृक्षेऽसनद्रुमे ।
 शुक्लपीतारुणगुणेज्वेतशुकुत्तेषु तु त्रिषु ॥ ३७७ ॥
 अयजस्त्वाह शुद्धेऽपि स चैको लक्ष्यवेदिनाम् ।
 कृषिमत्रोक्तविटपिद्वयस्य फलपुष्पयोः ॥ ३७८ ॥
 उशीरे च द्वयोस्तु स्यान्मृगभेदेऽथ सा स्त्रियाम् ।
 गौरी शिवासरस्यत्योः प्रियायां वरुणस्य च ॥ ३७९ ॥
 अर्हत्तीर्थकराणां तु याः स्युः शासनदेवताः ।
 तामामन्यतमायां च कथयामास सज्जनः ॥ ३८० ॥
 अजातार्तवकन्यायां तीक्ष्णार्जकहरिद्रयोः ।
 घनो ना मुस्तके भेषे सङ्घाते लोहमुद्गरे ॥ ३८१ ॥
 मुद्गरेऽन्येऽपि काठिन्ये कफगन्धेऽभ्रके तथा ।
 भिक्षायाः परिमाणे च हन्तकारद्वयात्मके ॥ ३८२ ॥
 विस्तारे कठिने तु त्रिबिंदुषु मूर्तसान्द्रयोः ।
 कफस्थगन्धयुक्ते च क्लीं तु वाद्यान्तरे मुखे ॥ ३८३ ॥
 वाद्यवृत्तिप्रभेदे च लोहे तमरकाह्वये ।
 घटा स्त्री घटने गोष्ठ्यां हस्तिसङ्घटनेऽपि च ॥ ३८४ ॥
 वृन्दमात्रे परे दोहपात्रभेदे तु सा घटी ।
 तैलादिभाजने स्वल्पकाले नाडिद्वयात्मके ॥ ३८५ ॥
 मुहूर्ताख्येऽथ ना कुम्भराशौ द्रोणाख्यमानके ।
 नृस्त्रियोस्तु घटी कुम्भे घ्राणा तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ ३८६ ॥
 नासायां स्याद् त्रिराघ्राते प्रातौ तु नपि ना पुनः ।
 यासिर्युद्धे हुताशे च गर्तामाविति केचन ॥ ३८७ ॥

त्रि तु ब्रह्माशिनि घृतं त्राज्ये तोये च नप् परे ।
 पुस्यप्याहुर्घृणिस्तु स्यान्ना स्त्रियामपि केचन ॥ ३८८ ॥
 रश्मौ ज्वाले निदाघेऽहि वीच्या घोणा तु सा स्त्रियाम् ।
 नासिकाया हयप्रोथे जलस्योपरि गत्ररे ॥ ३८९ ॥
 कुम्भीरमक्षिकासज्ञे क्षुद्रज तावथो नरि ।
 *इत्वरे घूर्णने चात्र घोरास्त्रिषु भयानके ॥ ३९० ॥
 फष्ट इत्यनरे द्वे तु सृगाले क्ली तु कुड्कुमे ।
 घोलस्तु ना कपाले स्यात् क्ली दण्डाहतके तु स ॥ ३९१ ॥
 मर्त्यजात्यतरे वेश्यवर्धरीजे द्वयोरथ ।
 घोप आभीरपल्लौ ना शब्दे वाचि स्वरे परे ॥ ३९२ ॥
 ब्रह्मवाङ्मसज्ञे च विषभेदे लता तरे ।
 कोशातक्याह्वये शब्दवर्णघर्मेऽप्यथास्त्रियाम् ॥ ३९३ ॥
 फस ख्यलोहे चन्द्रस्तु ना कर्पूरशशाङ्कयो ।
 कम्पिह्लाख्यद्गुमे बर्हिमेचकेऽप्यजयोऽब्रवीन् ॥ ३९४ ॥
 सुन्दरै तु त्रिषु ज्ञेय क्ली त्सारण्यकसामनि ।
 अत्र हेत्वृक्ममुद्धूते कुमुदे रजतेऽप्यथ ॥ ३९५ ॥
 गृशण्ड कनके स्त्री तु चन्द्रार्घ्यायामथ स्त्रियाम् ।
 पूष्णो रश्मिसहस्र य शतानि त्रीणि रश्मय ॥ ३९६ ॥
 हिमोत्सर्गाय कथितास्तेषु चक्रं तु नप्यद ।
 पुम्यप्येके रथान्ने च ससारे सैन्यराष्ट्रयो ॥ ३९७ ॥
 जलावर्ते चये वृत्ते मण्डले धनलोहयो ।
 फाव्यालङ्कारभेदे च विषमे माक्षिकेऽपि च ॥ ३९८ ॥
 ददुमञ्जव्याधिभेदे व्यूहदम्भप्रभेदयो ।
 धमचक्रादिके शलभेदे च द्वे तु पक्षिणि ॥ ३९९ ॥

१ पुन' क ग घ पाठ २ पु क घ पाठ ३ थ' ग पाठ ४ रे त्रिप
 तज' ग पाठ ५ प' ख पाठ

* 'शक्त्र इति स्यात् ।

चक्रवाकाह्वयेऽथ स्त्री चर्चा चर्चिक्यचिन्तयोः ।
 मार्जारकर्णिकासंज्ञदेव्यां माष्टीं तु कश्चन ॥ ४०० ॥
 स्यात् पुंश्चल्यां च पार्वत्याः पुनर्नामसु सञ्जनः ।
 चर्चिकेत्याह चर्चस्तु राजराजस्य पुंस्ययम् ॥ ४०१ ॥
 नवानां निधिभेदानामेकस्मिन्निति निश्चितः ।
 चण्डा स्त्रियां स्याद् दुष्पुत्रसमाख्ये भेषजान्तरे ॥ ४०२ ॥
 स्येव चण्डी तु दुर्गायां त्रिषु त्वत्यन्तकोपने ।
 चम्पा स्त्री नगरीभेदे वृक्षभेदे तु पुंस्थयम् ॥ ४०३ ॥
 चको ना सर्पसत्रस्य सर्पभेदेऽपि यष्टरि ।
 व्यथने चिकणे तु स्यात् क्लीबं पूगतरोः फले ॥ ४०४ ॥
 चरं चराचरे त्रिर्ना चारे स्त्री युवतौ चरी ।
 चलं चलाचले त्रिर्ना तुरुष्क इति विश्रुते ॥ ४०५ ॥
 निर्यासभेदे वायौ च पुंश्चल्यां तु चला स्त्रियाम् ।
 विश्रुत्यथ चरिर्वायौ चरतौ ना पशौ द्वयोः ॥ ४०६ ॥
 चरणाख्यक्रियायां स्त्री यवसेऽप्यथ चाहुनि ।
 चट्टः स्त्रीशण्डयोः पुंसि त्वयं पशुपिचण्डके ॥ ४०७ ॥
 चपले तु त्रिषु स्त्री तु चञ्चुस्त्रोटी पतत्रिणः ।
 एरण्डे नाथ चर्मी ना मूर्जश्रौ शङ्करस्य च ॥ ४०८ ॥
 मृत्ये भृङ्गिरिटाभिख्ये स तु चर्मवति त्रिषु ।
 तथा फलकपाणौ च चक्री तु नरि केजवे ॥ ४०९ ॥
 द्वे कुलाले गृहस्थे च तौलिके भुजगेऽपि च ।
 त्रि तु स्यात्चक्रवन्मात्रे चारस्तु स्यान्नरि स्पशे ॥ ४१० ॥
 बन्धे प्रियालवृक्षेऽथ तत्फले क्लीबमङ्गणे ।
 चारी तु स्त्री नाट्यनान्यां गयाम्नस्य च सेचने ॥ ४११ ॥

आर्योपनीविभेदे तु चाटौ ना चटनेऽपि च ।
 मिश्रवर्णे दृष्णहरित्स्विते तद्वनि तु त्रिपु ॥ ४१२ ॥
 चान्द्री म्नी पार्णमान्वा म्याच्चन्द्रसम्बन्धिनि त्रिपु ।
 चारट्टम्पतौ पुमि चन्द्रिनाया तु सा स्त्रियाम् ॥ ४१३ ॥
 उहापोहक्षमायां च बुद्धौ चार्वी त्रिपु त्वयम् ।
 मुन्दरे चित्रवापये च चाटुस्तु स्त्रीनपुसकम् ॥ ४१४ ॥
 राजादिभुक्तिवाक्ये ना त्वय पशुपिचण्टके ।
 वर्यमे केचन प्राहुर्दर्या त्वेनाह सज्जन ॥ ४१५ ॥
 चित्रं नपुसक पुण्ड्रे म्यात्रनेम्नेऽप्यथ त्रिपु ।
 आश्रये ऋगुगामिग्यवर्णयुक्तेऽप्यथो पुमान् ॥ ४१६ ॥
 देवतानुक्रमे प्रोक्त आमुगजे चिरन्तने ।
 ऋगुराग्यगुणेऽव स्त्री चित्रा हेमन्तरात्रिपु ॥ ४१७ ॥
 पशुनामेष्टिभेदे च निश्चुते श्रुतिशालिनाम् ।
 दृष्णात्रिमृत्ताभेदे न्यम्राधीसजभूहरे ॥ ४१८ ॥
 गोदुम्बाम्बलताजातौ सुभद्राधुनिभेदयो ।
 वेदशालिमुग्ने चापि नक्षत्रे च-द्रदेवते ॥ ४१९ ॥
 तद्युक्ते कालमात्रेऽन्ये तरकारोत्पन्नयोपिति ।
 द्वयोस्तु पाठीनाभिग्यमत्स्यभेदेऽथ चित्त्ववाक् ॥ ४२० ॥
 क्षिप्तेऽदिण च त्रि क्षिप्ताशेऽप्यथ द्वे विहगान्तरे ।
 *आतापिसज्जेऽथो चिल्ली शाकजात्यन्तरे स्त्रियाम् ॥ ४२१ ॥
 मारिपात्र्ये तथाङ्गे च भूसज्जेऽथ चित्ता स्त्रियाम् ।
 चित्र्याया ह्री तु चयने चितेस्तु त्रिपु कर्मणि ॥ ४२२ ॥

१ 'क्रियाया' इ पाठ २ 'चा' क ग घ ङ पाठ

* 'स्वामी तु—आनपति' इति पाठ मयन" इत्यमरनीत्या
 भातुजीदीक्षित ।

चितिस्तु स्त्री समूहे स्याच्चितायां चयनेऽपि च ।
 ज्ञाने च चेततौ त्वेव धातौ स्यात्तरलिङ्गकः ॥ ४२३ ॥

चीनो ना पीतमुद्गे स्याद् काककङ्गट्टुमान्तरे ।
 मदनार्ये तथोदीच्यनीवृद्धेदे तु भूमि च ॥ ४२४ ॥

तद्देशराजेषु पुनर्मृगयोश्चापि पुंस्त्रियोः ।
 व्यवस्थयाथ मृगयोर्लक्षणं चैवमभ्यधुः ॥ ४२५ ॥

ताम्रवर्णो मृगो यः स हरिगः स्याद् स एव यः ।
 सितक्रोडः स चीनः स्यादित्येकः प्रोक्तलक्षणः ॥ ४२६ ॥

अन्यः कपोतवर्णो यस्त्रिशदङ्गुलमानकः ।
 इत्यङ्कितोऽथ मदनफले क्लीवमयस्यपि ॥ ४२७ ॥

चीरं क्लीच्छिद्रवस्त्रे च वल्कले च स्त्रियां त्वसौ ।
 शिलिकासंज्ञकीटे स्याच्चीरी चुक्रन्तु ना रसे ॥ ४२८ ॥

अम्लार्ये बीजपूरेऽम्लधेतसे च निमन्त्रणे ।
 गुञ्जिकायां द्वयोस्तु स्यात् सुन्दरेऽथ नपुंसकम् ॥ ४२९ ॥

यन्मस्त्वादिशुचौ भाण्डे सक्षौद्रगुडकाञ्जिके ।
 त्रिरात्रं धान्यराशिस्थं तत्र चिञ्चाफलेऽपि च ॥ ४३० ॥

त्रिस्तम्बरसमंयुक्ते चाङ्गैर्या तु स्त्रियामियम् ।
 चुम्रशब्दः पुमान् नाशे विप्रैणो तु त्रिषु मृतः ॥ ४३१ ॥

च्युतिः स्त्री च्यवने योर्नौ वायौ च च्योतर्तौ तु ना ।
 चूपा गजवरत्रायां स्त्री स्त्रीशण्डस्तु चूपणे ॥ ४३२ ॥

चूर्णमस्त्री वासयोगे धूलौ क्षारान्तरे त्रि तु ।
 दग्धेऽथ चूर्णिः स्त्रीलिङ्गा ग्रन्थभेदे कपर्दके ॥ ४३३ ॥

ना तु चूर्णयतौ द्वे तु चूर्चुर्जात्यन्तरे नृणाम् ।
 किरात्यां शम्भराज्जाते वैदेहादिति केचन ॥ ४३४ ॥

पुल्कसादपरे क्ली तु चेलं वस्त्रेऽधमे त्रिपु ।
 चैत्रः पुंसि वसन्तस्य प्रथमे मास्यथ स्त्रियाम् ॥ ४३९ ॥
 तत्स्थायां पौर्णमास्यां स्याच्चैत्री भेत्ता तु चित्रया ।
 नक्षत्रेण युते कालभेदे चित्राह्वये पुनः ॥ ४३६ ॥
 काले जाते च स यदि स्यादस्त्र्यर्थस्ततश्च सः ।
 पारिशेष्याद् यथायोगं विज्ञेयो नपि पुंसि वा ॥ ४३७ ॥
 चैत्यं चिताङ्गे बुद्धाण्डे याज्ञिकाज्याधिवासने ।
 देवालये च क्लीव स्यादुद्देशद्रौ तु केचन ॥ ४३८ ॥
 पुंस्यप्याहुरथो चैद्याश्चेदिनीवृत्ति केचन ।
 पुंभूमीत्याहुरेव द्वे चेदिराजस्य पुत्रयोः ॥ ४३९ ॥
 चोलस्तु पुंसि कृपासे करमर्दाख्यपादपे ।
 तत्फले क्ली दाक्षिणात्ये नीवृद्धेदे नृभूमनि ॥ ४४० ॥
 तद्राजे नास्य सन्ताने द्वयोर्जानपदेषु च ।
 गृहच्छदि पु न स्त्री स्याच्चोक्षस्तु त्रिपु सुन्दरे ॥ ४४१ ॥
 गीतभेदे तु नाथ स्याच्चूडाकरजकर्मणि ।
 चौलं क्ली त्रि तु चोलस्य विकारादावथो नपि ॥ ४४२ ॥
 पुंस्यप्येके छत्रमुष्णवारणे स्त्री तु भेषजे ।
 मिसिसंज्ञे द्रोणिकाख्यस्तम्बे कुस्तुम्बुरुष्यपि ॥ ४४३ ॥
 छात्रा छात्रस्तु क्षिप्ये ना मधुभेदे नपुंसकम् ।
 छागो ना करुणाभिरुष्यपादपे छगले द्वयोः ॥ ४४४ ॥
 छिद्रं रन्ध्रेऽपराधे च दूषणे त्वजयोऽप्रवीत् ।
 एतेषु शीबलिहं स्यात् त्रिपु तुच्छिद्रवत्यर्दः ॥ ४४५ ॥
 छिन्नं (घणे ! वृक्षणे) त्रिपु शी तु निश्शरे दधि सा पुनः ।
 छिन्ना गुल्फ्यां स्त्री छेफः पुनर्ना मृगपक्षिपु ॥ ४४६ ॥

गृहासक्तेषु वैदाध्ययुक्तेषु त्रिषु स स्मृतः ।

जयस्तु पीतमुद्गे ना नान्दीदृक्षे पुरन्दरे ॥ ४४७ ॥

पुरन्दरसुते जित्यां होमभेदेषु केषुचित् ।

दुर्गामां तु जया स्त्री स्याद् पार्वत्यां त्वजयोऽत्रवीत् ॥ ४४८ ॥

अन्यत्रापि कचिद् देवीविशेषेष्वपि दृश्यते ।

अर्हत्तीर्थकराणां तु याः स्युः शासनदेवताः ॥ ४४९ ॥

तासामन्यतमायां च कथयामास सज्जनः ।

जयस्य हेतुभूतायां विद्यायामपि कुत्रचित् ॥ ४५० ॥

तृतीयायां तथाष्टम्यां त्रयोदश्यां निधिष्वपि ।

शमीद्वयं हरीतकयामग्निमन्धारुयपादये ॥ ४५१ ॥

चचाजीरक्तकार्श्रीष्वथ स्तम्भान्तरे जपा ।

रक्तपुष्पे जपाख्येऽथो उपांशूच्चारणे पुमान् ॥ ४५२ ॥

शब्दस्याथ जवः पुंसि वेगे त्रिषु तु तद्वति ।

जवा तु स्त्री रक्तपुष्पस्तम्भभेदे जपाद्वये ॥ ४५३ ॥

जनयोऽपयादे नात्रार्धेऽमरदत्तोऽत्ररीन्नपि ।

जनदादे तु पुंस्येन सिंहः क्लीनेऽजयोऽपटैत् ॥ ४५४ ॥

श्री मुद्गे जनितत्रये च त्रि तूत्पादयितव्यके ।

जानितर्यपि जामानुः सिग्धेषु जातयस्तु वै ॥ ४५५ ॥

भृत्याश्चापि नवोदायास्तेषु चान्ये तु केचन ।

विगृह्येऽपि द्वयोस्त्वेव मानृवाहन्कीटके ॥ ४५६ ॥

जम्भाम्बु दंष्ट्रापार्श्वस्थदन्ते ना मुक्तिपादयोः ।

दैत्यभेदे च जम्बीरतनी शीवं तु तन्फलैः ॥ ४५७ ॥

विदारणे तु वक्रम्य जम्मा स्त्री स्त्री पुनर्जटा ।
 केशसन्दर्भभेदे च मासीसञ्ज्ञौपधान्तरे ॥ ४९८ ॥
 तरो शिफाया च जटीं त्रीकारात् प्रचक्षते ।
 द्रोणाख्यपरिमाणस्य चत्वारिंशत्यथ त्रिषु ॥ ४९९ ॥
 जटो जटावति त्रिस्तु जडोऽनालोच्यकारिणि ।
 शीतले स्तब्धनिर्वुध्यो पङ्कगन्धिजले तु नप् ॥ ४६० ॥
 पुसि शीतगुणेऽथाहाजयस्तीये जलं नपि ।
 *जले तु त्रिषु जमस्तु द्वयो स्याद् विप्रभेकयो ॥ ४६१ ॥
 जर्णो ना पादपे चन्द्रे कवे पक्षिणि तु द्वयो ।
 त्रिषु वृद्धेऽथ जर्णो ना स्वाङ्गे प्रजननाह्वये ॥ ४६२ ॥
 योनिरोम्ण्यपरे कश्चिद्भाभीरे च जन पुन ।
 जनने जननाया च प्रतिवेशविवाहयो ॥ ४६३ ॥
 रानन्यबन्धावप्राप्ते मनुष्ये रिपति सज्जन ।
 क्लीब दमनके प्राणियूते चाथ जनी स्त्रियाम् ॥ ४६४ ॥
 जतुष्टस्रज्जल्लया च स्नुपातिप्रत्योरपि ।
 जनिस्तु प् यासुत्पत्तौ वरयोपिति च स्त्रियाम् ॥ ४६५ ॥
 जायतो तु पुमास्त्री तु जम्बूनेमृष्टपादपे ।
 तल्फने जम्बु जम्बुश्च नम्त्रियो स्यादथ द्वयो ॥ ४६६ ॥
 चतुष्पाजातिभेदेऽथ जटुर्ना धर्ममेघयो ।
 क्लीपेऽनसर्नेऽमसर्धो जन्मुस्तु द्वे नरीरिणि ॥ ४६७ ॥
 अपत्ये च पुमाम्त्वेष प्रादुर्भावे प्रनापती ।
 पितर्यपि जगत् तु स्त्री जगतीति स्त्रियामपि ॥ ४६८ ॥

१ 'जु' ग पाठ

* 'जनजम्बुस्तु नपि जम्बु' (पु ०२ श्री १४) गत वैजयन्ती । † वामे

लोके स्त्री तु जगत्यष्टाचत्वारिंशत्स्वरादिषु ।
 छन्दोभेदेषु सुरमौ पृथिव्यां चाथ तत् त्रिषु ॥ ४६९ ॥
 त्रसे चराचरे चापि मनुष्ये तु द्वयोरथ ।
 जटावति जटी त्रि स्यात् प्लक्षवृक्षे तु पुंस्ययम् ॥ ४७० ॥
 जवी वेगवति त्रिः स्याद् द्वे तु वातप्रमीमृगे ।
 जालं गवाक्षभेदे स्त्री पुष्पक्षारकवृन्दयोः ॥ ४७१ ॥
 आनाये कपटे चापि भारताद् दक्षिणे क्वचित् ।
 वर्षात् स्यादन्तरद्वीपे मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ ४७२ ॥
 ऽविप्रीवैदेहजे द्वे स्यात् पटोल्यां तु स्त्रियामियम् ।
 जाली जारस्तु नादित्ये तथैवोपपत्तावथ ॥ ४७३ ॥
 अविवाहासु कन्यासु या स्यात् कन्याप्रसृतिजा ।
 कन्या तस्यां स्त्रियां जारी हिमवद्बुहितर्यपि ॥ ४७४ ॥
 क्लीबं तु रक्तकुमुदे जातं त्वस्त्री कदम्बके ।
 त्रिरुत्पन्ने जन्मानि स्त्री जामिस्तु स्त्री कुलस्त्रियाम् ॥ ४७५ ॥
 तुणेऽङ्गुली च स्वसरि नवृद्धेदे च कुत्रचित् ।
 जामि तु स्त्री जलेऽभ्यासात् समानगुणवस्तुनः ॥ ४७६ ॥
 आलस्ये चेतसो जानुस्त्वस्त्री द्वात्रिंशद्बहुले ।
 मानभेदेऽप्यूरुजङ्घासन्धौ चान्यथ जालिवाक् ॥ ४७७ ॥
 त्रिषु जालवति द्वे तु दाशे स्यात् स्त्री तु जालिनी ।
 पिप्पल्यां चित्रशालायां जिह्वं तु कुटिले त्रिषु ॥ ४७८ ॥
 अलसे स्त्री तु पापे द्वे सर्पे स्त्री तु जितं जये ।
 त्रिषु तु स्वीकृते तत् स्याद् युद्धभ्रामिभूतमोः ॥ ४७९ ॥

१. 'सु' ख. ग. पाठः.

‡ 'जालं वैदेहकाद् विप्रा' (पु. ७८. श्लो. ३२) इति तु वैजयन्तो ।

जिग्मी द्वे शकुनो कश्चित् त्वाह ना क्रोधकालयो ।
 इति जिष्णुस्तु ना विष्णाविन्द्रे मध्यमपाण्डवे ॥ ४८० ॥
 अमौ च जित्वरे तु त्रिजित्वा त्विन्द्रेऽपि योद्धरि ।
 ना स्त्री तु जित्वरी नद्या वाराणस्या च वैणिजा ॥ ४८१ ॥
 जीवो ना गीष्पतो जतौ क्षेत्रजे त्रि तु जीवति ।
 त्रये प्राणे स्त्री तु मौर्या जीवन्त्याख्यलतान्तरे ॥ ४८२ ॥
 स्याज्जीवनक्रियाया तु नृस्त्री छन्दोन्तरे पुन ।
 द्विपट्टिस्वरके क्विन् जीरस्त्वग्न्यन्नयो पुमान् ॥ ४८३ ॥
 अजाज्या तु नृशण्ड स्याद् द्वे त्वथ जीर्विवाक् पुन ।
 टङ्के ना शकटे द्रव्ये गुल्मे चाथ द्वयो पशौ ॥ ४८४ ॥
 मद्गो च चटके चाथ जीवन् स्यात् प्राणति त्रिषु ।
 जीवन्ती तु श्विया जीवासशशाकलतान्तरे ॥ ४८५ ॥
 ज्योतिष्मतीगुडुच्योश्च जूर्णस्तु स्यान्नृलिङ्गक ।
 वज्रेऽपि यावनालेऽपि त्रि तु वृद्धे श्विया पुन ॥ ४८६ ॥
 जूर्णा स्याद् बल्लनन्वेवा जृणित्तु स्त्री उररे क्लृषि ।
 शरीरे च पुमास्त्रेय आदित्ये च विरिञ्चने ॥ ४८७ ॥
 सर्मारणे हुतवहे भेद्यलिङ्गे तु सत्वरि ।
 ज्येष्ठस्तु पूर्वने वृद्धतमे शान्ततमे त्रिषु ॥ ४८८ ॥
 त्रपुद्गविरयोस्तु ही स्वाहोहे नीलिकाह्वये ।
 अपि द्वयोस्तु हसेऽथ ज्येष्ठा स्त्री शम्भुशक्तिषु ॥ ४८९ ॥
 नवम्बेकत्र चालशमीगृहगोलिङ्गधोरपि ।
 इन्द्रदैवतनक्षत्रेऽप्यथ ज्येष्ठी श्वियामिवम् ॥ ४९० ॥
 ज्येष्ठानक्षत्रसपुष्कराणाम्या पुमान् तु म ।
 शुक्रमासे त्रि तु ज्येष्ठमम्बन्धियथ जीवाद् ॥ ४९१ ॥

क्लीं ध्रुते जयनेऽथ त्रिर्जयशीले स्त्रियां पुनः ।
 जैत्र्यास्फोताख्यवल्ल्यां स्याद् विष्णुकान्तान्यनामनि ॥ ४९२ ॥
 ज्योतिरात्मनि सूर्येऽग्नौ हविर्होमा^१चिदीसिपु ।
 ग्रहनक्षत्रतारासु नक्षत्रेऽपि विशेषतः ॥ ४९३ ॥
 विलोचने धने पुत्रे सामभेदेषु केषुचित् ।
 ज्योतिष्टोमाख्ययज्ञे च क्लीवं दीप्तौ तु वा स्त्रियाम् ॥ ४९४ ॥
 नित्यं पुमांसमग्नौ चांमरदत्तोऽन्वशादिदम् ।
 पुन्नपुंसकलिङ्गस्तु ज्योतिष्टोमे मतो मम ॥ ४९५ ॥
 ज्यौत्स्त्री तु स्त्री पटोल्यां स्याज्ज्योतिष्मद्रजनावपि ।
 त्रि तु ज्योत्स्नावाति स्त्री तु श्लषा नागबलाह्वये ॥ ४९६ ॥
 भैषज्ये ना तु विपिने द्वे मत्स्ये मकरेऽपि च ।
 झरो ना निर्झरे स्त्री तु झरा स्याज्झरणे त्रि तु ॥ ४९७ ॥
 झटो झटितरि द्वे तु शूद्रामैत्रेयजे नरे ।
 टङ्कोऽस्त्री परशौ शैलशृङ्गे पाषाणदारणे ॥ ४९८ ॥
 मुद्रितोन्मानभेदे च टङ्कणे चाथ नृस्त्रियोः ।
 मृगभेदे वैयवस्थाने^२ ना तु कश्मीरविश्रुते ॥ ४९९ ॥
 महीरुहान्तरेऽथ स्यात् फले तस्य नपुंसकम् ।
 तलश्चपेटे तालाख्यद्रुमे शीतगुणे च ना ॥ ५०० ॥
 त्रि तु तद्वाति शण्डे तु तालसंज्ञतरो फले ।
 पाताले समदेशे च चतुर्भागे पलस्य च ॥ ५०१ ॥
 पाणिना दक्षिणेनैव वीणातन्त्र्याश्च ताडने ।
 अजयस्तु पठत्येमेत् कार्यवीजे धनेऽपि च ॥ ५०२ ॥

१. 'वा' ख. घ. ङ. पाठः. २. 'प्य' ख. पाठः. ३. 'तो' ग. पाठः. ४ 'नं वा' ङ. पाठः.

अध स्वरूपयोस्त्वस्त्री हस्तभे तु तला तलम् ।
 इति स्त्रिया च शण्डे चाप्यथ लिङ्गत्रये तर्कम् ॥ १०३ ॥
 प्राहुर्जलाशयप्रान्ते तीरे त्वन्येऽद्रिसानुनि ।
 तङ्कः सम्भावनाया च भयेऽप्यस्त्री ततं पुन ॥ १०४ ॥
 वीणादिवाद्ये ह्री ना तु पितरि त्रि तु विस्तृते ।
 व्यासे त्रयं तु त्रितये त्रिस्त्रिवेद्या त्रयी क्षियाम् ॥ १०५ ॥
 नप्स्त्री त्रयाणा वृन्दे स्यात् त्रस तु त्रिषु जङ्गमे ।
 त्रसी तु स्त्री त्रासभेदे यास्मिन् सति दिशा अम ॥ १०६ ॥
 गन्तु विवेकशून्यत्वादित्येव कश्चिदब्रवीत् ।
 त्र्यश्रा क्षिया त्रिवृत्सज्ञवल्त्या त्र्यश्रौ तु सा त्रिषु ॥ १०७ ॥
 त्वचं तु ह्री सूक्तटाख्यगन्धद्रव्येऽथ वल्कले ।
 त्वचा स्यान्तृक्षियोर्ना तु तटिन्तटतिधातुके ॥ १०८ ॥
 सूनाया तु क्षिया ना तु त्रिर्वैश्वानरौनले ।
 स्त्री चर्मवृत्तपेडाया नावि चाथ तनुः क्षियाम् ॥ १०९ ॥
 अक्षुग्धराया लमाख्यराशौ वैपुषि सा पुन ।
 तन्वीति विप्पलीसज्ञभेषजे ना तु पादपे ॥ ११० ॥
 नान्दीवृक्षाह्वये त्रिस्तु विरलेऽल्पे कृशेऽपि च ।
 तन्तुस्तु मूत्रे ना यज्ञसंस्थाया चाथ स द्वयो ॥ १११ ॥
 एकत्र भेदे भेदाना मण्डल्याह्वयभोगिनाम् ।
 ग्राहाख्ययादोभेदे च सामभेदे पुनर्नपि ॥ ११२ ॥
 स(र्वेन्निर्वाग्नि)र्चित्याया पुच्छे पक्ष्याङ्गारसं वस्तुन ।
 छुरिकाया च स्वप्नादिमुष्टौ चाप्यस्त्रियामथ ॥ ११३ ॥
 तस्मा स्याद् भास्करे पुंसि भेषटिङ्ग तु तापके ।
 त्वष्टा प्रजापतौ यद्दी देवतक्षणि तक्षणि ॥ ११४ ॥

विष्णवग्रजे माध्यमिकदेवे दिनकरे च ना ।
 त्रि तु त्वक्षितरि स्यात् तु तक्षा ना वर्धकौ स तु ॥ ११५ ॥
 विप्रीकरणजे मर्त्यजातिभेदे द्वयोस्तथा ।
 आयोगवे च वृत्तिश्चेत् तक्षण तस्य ना पुन ॥ ११६ ॥
 तक्षा दीपे ज्वरे सूर्य आतपे क्ली तु पुत्रयो ।
 तपस्तु नपि कृच्छ्रादौ धर्मसन्तापयोरपि ॥ ११७ ॥
 लमाचवमराशौ च प्राहु सारवत्सरा इदम् ।
 शिशिरतौ त्वचि प्राह शाश्वत पुत्रपो पुन ॥ ११८ ॥
 माघमासे तमस्तु क्ली पापे नरकशोकयो ।
 गुणत्रयस्यान्यतमे साङ्गधाना प्रकृतौ बले ॥ ११९ ॥
 अज्ञाने ज्वलति ध्वान्ते रात्रौ राहौ तु ना तैमा ।
 तालः कालक्रियामाने तृणराजाख्यपादपे ॥ १२० ॥
 अङ्गुष्ठमध्यमामाने चपेटे त्रपुसेऽपि च ।
 इयुंभेदे च नाथ स्त्री ताली दृढदलाह्वये ॥ १२१ ॥
 तृणद्रुमे तामलकीसौराष्ट्रीमुसलीपु च ।
 प्रतिताल्यामथ क्लीब हरिताले फलेपु च ॥ १२२ ॥
 अत्रोक्तम्थावराणा स्यात् कास्यताल्या तु तत् त्रये ।
 तारस्तु शुद्धमुक्ताया मुक्ताशुद्धौ च तारणे ॥ १२३ ॥
 रदेऽपि सज्जन प्राह तारा तु स्यान्नरस्त्रियो ।
 नक्षत्रे नेत्रमध्ये च रज्ज्ते तु नृशण्डवो ॥ १२४ ॥
 त्रिपु तूष्मन्तरे शब्दे विशदेऽप्यथ पङ्कजे ।
 प्रणवे च नपि स्त्री तु तारा योषिति वालिन ॥ १२५ ॥
 सुगतस्य च ताम्रं तु स्यात् क्लीब शुल्बखैपयो ।
 ना शुल्बवर्णसदृशे वर्णे तद्वति तु त्रिपु ॥ १२६ ॥

ताम्रा तु स्त्री कृष्णलाख्यवल्ग्या ताक्ष्यस्तु ना रथे ।
 गरुडे शैलजे विष्णो विष्णोर्वामनविग्रहे ॥ १२७ ॥
 सौवर्चलाख्यलपणे पुन ह्री द्वे तुरङ्गमे ।
 तान्तस्तु मासे ना तान्तिमति तु त्रि पुमान् पुन ॥ १२८ ॥
 विस्तारे तानशब्दोऽथ गीतिधमे नपुसक्तम् ।
 तापस्तसौ पुमान् स्त्री तु तापी स्यान्निम्नान्तरे ॥ १२९ ॥
 ताडो ना ताडने ताडी स्त्री तालीसज्ञपादपे ।
 तार्ण भारतवर्षस्थद्वीपभेदे नपुसक्तम् ॥ १३० ॥
 तृणसम्बन्धिनि त्रि म्यात् प्राक्तो धमे नृलिङ्गक ।
 त्रि स्याच्छरणदेशीये त्वाप्सु क्षपके पुमान् ॥ १३१ ॥
 अरत्नाना च यूपस्य स्यादरत्नौ चतुर्दशे ।
 त्वाष्टी तु स्त्री सूर्यपत्नीभेदे त्वष्ट पुनस्त्रिषु ॥ १३२ ॥
 सम्बन्धिमात्रे यस्यापि त्रया म्याद् देवतात्र च ।
 अपत्ये तु द्वयोस्त्वष्टुरथ तापिनृलिङ्गक ॥ १३३ ॥
 दैत्यभेदे तापयतो नदीभेदे तु केचन ।
 स्त्रीति पातरि तु ज्ञाना त्रिर्ना तु सितमर्षये ॥ १३४ ॥
 तिक्तस्तु पर्यटे पुसि परोले गुग्गुलावपि ।
 विरसाख्यरमे षण्णा रसात्ता कटुकेऽपि च ॥ १३५ ॥
 गधे च सुरभावेतद् गुणत्रययुते त्रिषु ।
 स्त्री तिक्ता कटुरोहिण्या निष्यन्तु नरि भारत ॥ १३६ ॥
 महादेवे कलियुगे बहौ पुष्याग्यारके ।
 तदुक्ते कालसामान्ये तज्जाते तु यव सियाम् ॥ १३७ ॥
 तिष्यामलक्या तिग्मन्तु वजे चोष्णगुणेऽपि च ।
 त्रि तु तद्वति तीक्ष्णे च तेजिते च त्रिज तु नप् ॥ १३८ ॥

पृष्ठवंशाधरे त्रिस्तु त्रयाणां निवहेऽथ ना ।

शालङ्कायनसंज्ञेषु मुनिभेदेषु भूम्नि च ॥ १३९ ॥

तिर्यक् तु साचिभेदे त्रिनरं त्वाह पशुष्वमुम् ।

त्रिवृत् स्त्री त्रिवृतासंज्ञलताभेदेऽथ पुंसि सः ॥ १४० ॥

नवसङ्ख्यात्मके स्तोमे त्रि तु स्तोत्रे च तद्वृत्ति ।

तद्युक्तेऽप्यहरादौ स्याद् रज्ज्वादौ त्रिगुणे तथा ॥ १४१ ॥

तीर्थमस्त्री पुण्यजले पुण्यक्षेत्रेऽध्वरे भगे ।

जलावगाहमार्गे च मन्त्राद्यष्टादशेष्वपि ॥ १४२ ॥

शास्त्रे निदाने योग्ये च स्त्रीपुष्पे दर्शनेष्वपि ।

उपाध्यायेऽप्युपाये च प्राहाचार्यकुलेऽपरः ॥ १४३ ॥

नदीष्वन्योऽथ तीक्ष्णोऽस्त्री विपे क्लीवं तु संयुगे ।

गरे चाप्यजयोऽवादील्लोहे कालायसाह्वये ॥ १४४ ॥

अयोभेदे परे पुंसि त्वौष्ण्ये तीक्ष्णार्जकाह्वये ।

स्तम्बे च चारभेदे चातिहिंसाकारधौरिणि ॥ १४५ ॥

सूर्येऽथ स्त्री वचायां स्यात् तीक्ष्णा त्रिर्निशितोष्णयोः ।

आत्मत्व्यञ्जि च तीक्ष्णं तु त्रि(तू^१पू^२)च्छृण्वितान्तयोः ॥ १४६ ॥

उष्णे च क्ली त्वसत्त्वेऽथ तीरं कूले नपुंसकम् ।

तीरी तु शरभेदे स्त्री योऽल्पो वेगसमन्वितः ॥ १४७ ॥

तुङ्गस्तु पुंसि पुत्रागट्टमे प्रांशौ तु स त्रिषु ।

स्त्रियां तु तुङ्गा स्याद् वंगरोचनासङ्गमेपजे ॥ १४८ ॥

अजगन्धाह्वयस्तम्बे पुनस्तुङ्गी पुमान् पुनः ।

तुग्रो यवे वरिष्ठे तु त्रिरक्षाकाशयोस्तु नप् ॥ १४९ ॥

तुत्थं रसाङ्गने क्लीब नीलीसञ्जीवधौ तु सा ।

सूक्ष्मैलायां च तुत्था स्त्री रथचक्रस्य तु स्त्रियाम् ॥ १५० ॥

तुम्वा नाभावलाब्धां तु तुम्बी तुम्वं तु तत्फले ।

क्लीवं तुच्छं तु शून्ये त्रिष्वसुखे तु नपुंसकम् ॥ १११ ॥

तुञ्जस्तु दाने वज्रे च बलादानादिके च ना ।

तुञ्जा तु रक्षणे स्त्री स्याद्विसायां तु नरास्त्रियोः ॥ ११२ ॥

तुन्नस्तु व्याथिते त्रि स्यान्नान्दीवृक्षे तु पुंस्ययम् ।

तुष्टस्तु नान्दीवृक्षे ना तुष्टौ क्ली तद्वति त्रिषु ॥ ११३ ॥

तुपस्तु पुंसि धान्यानां त्वचि तत्सदृशे तथा ।

हिरण्यादेश्च शकले विभीतकतरावपि ॥ ११४ ॥

तत्फले क्ली तुष्टिस्तु स्त्री पुंस्यप्येके प्रचक्षते ।

वाद्यभेदे लघे चाल्पकालभेदे च सशये ॥ ११५ ॥

सूक्ष्मैलाया च ना स्वेष तुटतौ स्त्री पुनस्तुरिः ।

तन्तुवायोपकरणभेदे पुंसि तु वारिधौ ॥ ११६ ॥

तुतोर्विधातौ च क्ली तु तूयं तोये हुते त्रिषु ।

तूर्योऽस्त्री वाद्यनिर्वोपे स तु वाधे नपुंसकम् ॥ ११७ ॥

तूरो ना वाद्यनिर्वोपे गतित्वरणहिसयोः ।

पुनः स्त्रीपुमयोस्तूरा तूर्णं तु स्यान्नपुंसकम् ॥ ११८ ॥

वासोदशायां तूपा तु तुष्टौ स्त्रीपुंसयोरथ ।

तूर्णं त्रिषु म्यात् त्वरिते हिंसिते क्ली तु हिंसने ॥ ११९ ॥

तूर्णं तु नपि पट्पष्टिस्वरे छन्दोन्तरे तथा ।

तृप्तौ त्रि तु स्वात् प्रीते च सुहिते चाथ तृमवाक् ॥ १२० ॥

क्लीं पापदुःखयोर्नां तु पुरोडाशे तूर्णं पुनः ।

क्लीव स्यान्महिकाभेदे सुरूपासंज्ञकेऽथ तत् ॥ १२१ ॥

दूर्वायवेक्षुप्रभृतिस्तुद्रस्थापरजातिषु ।

नृशण्डयोरथ पुमांस्तेरः कतकपादपे ॥ १२२ ॥

स्त्री तु तस्य फले वक्त्रेऽप्यथ तैलो नृगण्डयो ।
 तिलस्रोहे तिलस्य त्रि सम्बन्धिन्यथ तोम्म+वाक् ॥ १६३ ॥
 हरिषवे ना हरितवर्णे चाथ त्रि तद्वति ।
 स्त्री त्वन्ने कर्णमूलेऽथ तोड सशिवमुण्डने ॥ १६४ ॥
 स्त्रीबिऽपनयने पुसि दण्डोऽस्त्री निग्रहे मथि ।
 आज्ञाया शासने राज्ञा हिंसाया लगुडे नृपे ॥ १६५ ॥
 सेनाया वृक्षशाखायामथ दक्षः प्रजापतौ ।
 प्राचेतसे बले पुसि त्रिपु चारुणि पेशले ॥ १६६ ॥
 कुक्कुटे तु द्वयो स्त्री तु भुवि दक्षा दशा पुन ।
 परमायामवस्थायामग्रथामात्रकेऽपरे ॥ १६७ ॥
 आयुषो दशमाशेऽन्ये विपाके कर्मणं परे ।
 दीपवर्ती च वर्ती च बलस्यान्ये तु मन्त्रते ॥ १६८ ॥
 अस्मिन्नर्थे स्त्रिया भूम्नि पुभूम्यन्थेऽथ दंशवाक् ।
 दशनाख्यक्रियाया ना मक्षिकाया तु स द्वयो ॥ १६९ ॥
 वन्याया स्त्री तु तज्जातिभेदे दस्यल्पकेऽथ ना ।
 दन्तः स्याद् दशने शैलकटकैऽन्यस्त्ववोचत ॥ १७० ॥
 दष्टाया हस्तिनश्चेति दन्ती तु म्भावरान्तरे ।
 नागदन्तीसमाल्ये स्त्री दत्तं तु नपि हेमनि ॥ १७१ ॥
 त्रिपु विश्राणिते दध्नः पुनश्च दसमुद्रयो ।
 ना त्रि त्वल्पे च कुशले दलभं तु नपि बलकले ॥ १७२ ॥
 गोत्रकृत्यपिभेदे ना दर्वशब्दस्तु राक्षसे ।
 द्वयोर्देशविशेषे तु पुभूम्यप्यथ दस्मवाक् ॥ १७३ ॥

१ 'णोऽय क. ल घ ड पाठ

† 'सौत्रम कर्णमले पुसि हरिते च हरिषव' इति तु मैदिनी । 'कर्णमूल'ऽप्रहरिनोरुत्ताम मो हरिषव' (पु २३३ आं ३८) इति वचयन्ती ।

पुसि वहौ च वज्रे च त्रि तूपक्षयकारिणि ।
 द्रवो नर्मणि निर्यासे द्रवणे च पलायने ॥ १७४ ॥
 पुसि स्त्री तु द्रवा नद्या त्रिर्धनप्रतियोगिनि ।
 दर शङ्खे भये श्वभ्रे छिद्रमात्रे तु सज्जन ॥ १७५ ॥
 नृशण्ड कन्दरे तु स्त्री दरी स्वल्पार्थके पुन ।
 दरोऽन्ययमिति प्राहुर्दलं तु ह्रीं तरुच्छदे ॥ १७६ ॥
 न स्त्री भागेऽथ ना द्वन्द्व समासे चार्थचोदिते ।
 नृशण्डस्तु युधि ह्रीं तु रहस्ये मिथुनेऽपि च ॥ १७७ ॥
 युग्मे च भेदादिङ्ग तु युग्मावयववस्तुषु ।
 दाधिस्तु पुसि श्रीपिष्टसज्ञनिर्यासवस्तुनि ॥ १७८ ॥
 ह्रीं तु क्षीरविकारे स्याद् विप्रप्रियमिति श्रुते ।
 दविः समुद्रे चक्रे च ना स्त्री तु प्रतिकूलके ॥ १७९ ॥
 दस्युस्तु द्वे चतुष्पद्यो मर्त्यजात्यन्तरेषु ये ।
 चार्थादिदोषदुष्टत्वाद् भवेयु सह्यहिष्कृता ॥ १८० ॥
 तेषु ना तु रिषौ त्रिस्तु तम्परेऽर्थे द्रवत् त्रिषु ।
 पलायके द्रावके च द्रवन्ती तु स्त्रियामियम् ॥ १८१ ॥
 न्यश्रोधीसज्जकस्तम्बे दरत् तु स्त्री भये हृदि ।
 नद्या प्रपाते चेत्येके विष्टायामिति वक्ष्यन् ॥ १८२ ॥
 हिमवत्तट इत्यन्ये राजभेदे तु पुस्ययम् ।
 तस्यैव पुमपत्येषु भूमि देशस्य भूपते ॥ १८३ ॥
 दण्डी पुसि यमे द्वा स्थेऽप्यथ दण्डवति त्रिषु ।
 द्वे शुक्रे द्वे तु दंष्ट्री स्यात् सर्पे आहाख्ययादसि ॥ १८४ ॥
 वराहे मूर्धिके व्याघ्रेऽप्यथ दष्टावति त्रिषु ।
 दासो मृत्ये द्वयो स्त्री तु पदथासज्ञवीरुधि ॥ १८५ ॥

स्याद् दासी नीलशिण्ठ्यामप्यथ दासो द्वयोस्त्वम् ।
 मृत्यकैवर्तयोस्तत्र स्व्यर्थे दास्यथ नृस्त्रियोः ॥ १८६ ॥
 दाने (द्वेः च) स्त्री तु दाशात्र दशायोगिनि तु त्रिषु ।
 दान्त(स्तुः स्त्रि) दमिते दान्तियुक्ते दान्तविकारके ॥ १८७ ॥
 स्व्यर्थे तु पूर्वयोर्दान्ता वाच्ययोरुत्तमे पुनः ।
 स्व्यर्थे दान्ती दमनके पुनर्दान्तौ च तत्रपि ॥ १८८ ॥
 दाक्षस्त्रिर्दक्षसम्बन्धिन्यघ्न्यायां तु स्त्रियामियम् ।
 कपिलायां भवेद् दाक्षी दास्यस्तु त्रिषु दातरि ॥ १८९ ॥
 ना तु दाने विभक्तव्यपित्रादिद्रविणे तथा ।
 अजयस्त्वाह सोल्लुण्ठभाषिते रक्षणादिषु ॥ १९० ॥
 यौतकादिघने चाथ दास्व आयुक्तके त्रिषु ।
 ना यज्ञेऽन्यस्तु दाने क्लीत्याह दाकस्तु दातरि ॥ १९१ ॥
 त्रिद्वे तु यजमाने स्याद् दानुस्तु त्रिषु दातरि ।
 द्वयोस्तु यजमाने ना त्वर्के वातेऽप्यथो नपि ॥ १९२ ॥
 पुंस्यप्यन्ये दारु काष्ठे स्त्री पुनर्देवदारुणि ।
 दार्वी दारुहरिद्रायां स्त्री द्विजस्तु द्वयोर्भवेत् ॥ १९३ ॥
 ब्रह्मक्षत्रियाविट्स्वण्डजातेषु दशनेषु ना ।
 द्विजा तु स्त्री हरेण्यास्त्र्यगन्धद्रव्ये द्विकं पुनः ॥ १९४ ॥
 मनआत्मद्वये स्त्रीत्रं काके तु द्वे स तु त्रिषु ।
 सङ्घे द्विपरिमाणे स्याद् द्वाभ्यां क्रीतादिकेष्वपि ॥ १९५ ॥
 दिग्धस्तु विपलिष्टेपौ त्रिषु लितप्रबृद्धयोः ।
 स्त्री स्यादुपचये केहेऽप्याहेदं वैजयन्तिका ॥ १९६ ॥
 दिव्यं स्त्री ज्योति लघुने गाने तन्त्रीसमुद्भवे ।
 प्रत्यये च त्रि तु दिवि भवे दिष्टस्त्वनेहसि ॥ १९७ ॥

ना ह्री संवदने दैवे कृतान्तेऽपि धनञ्जय ।
 दैवाद् भेदेन पठति दानभूषणयोरपि ॥ १९८ ॥
 यन्मृत्तिकाम्भसा खान तत्रापि त्रि तु भाषिते ।
 वक्ते च दि(ष्ट)ष्टिस्तु पुमान् प्रमाणेऽष्टाङ्गुलेऽथ सा ॥ १९९ ॥
 स्त्री दानोक्तिसुखेषु स्यादथामित्रे द्विपत् पुमान् ।
 त्रिस्तु द्वेष्टरि मर्त्ये तु द्विपाद् द्वे व्यङ्गिके त्रिपु ॥ २०० ॥
 दीनस्तु पुंसि पुत्राग्रे केतक्या च त्रिपु त्वयम् ।
 दरिद्रे कृपणे क्षीणे दीर्णां तु ककुभि खियाम् ॥ २०१ ॥
 त्रिपु भिन्ने च भीते च दीर्णं दीप्ता तु विद्युति ।
 खिया प्रज्वलिते तु त्रि दीप्यस्तु नरि जारके ॥ २०२ ॥
 सराश्वसजभैषज्ये त्रि तु दीपयितव्यके ।
 द्वीपोऽस्त्रियामन्तरीपसत्रेऽन्तर्वारिणस्तटे ॥ २०३ ॥
 जलाशयविशेषे तु द्वीपी स्त्रीति प्रचक्षते ।
 दीर्घं त्रिप्यायते मातृद्वयकालस्वरे तथा ॥ २०४ ॥
 ह्री तु स्यादुभयो साम्नो समुन्वेतर्गगीतयो ।
 द्वीपिर्द्वे श्वापदे काले पुमान् दुग्धं तु नप्यद् ॥ २०५ ॥
 क्षीरे गवाद्रिके तु त्रि. कृतदोहे तथैव तत् ।
 पय प्रमृत्तिके चाथ दुर्गं ह्री नरके वने ॥ २०६ ॥
 राष्ट्रे तु ना परे त्वाहुर्दुष्प्रापनगरे नरम् ।
 अन्ये ह्री दुर्गमे तु त्रि कात्यायन्या तु सा खियाम् ॥ २०७ ॥
 दुर्गां वृणी तु कच्छप्या स्त्री मौर्व्यां तु वृणाथ नप् ।
 वृण घत्रुषि दुःखे तु ह्री व्यथायामथ त्रिपु ॥ २०८ ॥
 तत्साधने घृतिस्तु स्त्री प्रभाभिगमनान्तिपु ।
 पुमांस्तु घाततौ ना तु युवार्निस्वर्गराजसु ॥ २०९ ॥

१. 'भा' स ड. पाठ. २ 'पु' व घ पाठ. ३ 'वृ' क. ग. घ. ड पाठ. ४.
 'घ' स. पाठ. ५ 'दी' क घ. पाठ.

धमिगन्तरि तु त्रि. स्यादित्येके दूतवाक् पुन ।
 द्वे सन्देशहरे शुके तु ना दूती तु सा स्त्रियाम् ॥ ६१० ॥
 सञ्चारिकायामित्येके दूर्यं तु स्थूलपूययो ।
 क्ली (तु ? त्रि) दूपयितव्येऽथ दृढं बल्ययउशीरयो ॥ ६११ ॥
 हटा स्त्रियामामलक्या तमालक्या तर्थापथो ।
 तालमूलीसमारुषाया त्रि तु स्थूलेऽधिके भृशे ॥ ६१२ ॥
 बलवत्यप्यथ श्लेष्मसजे चर्मविकारके ।
 नृशण्डयोरथो दृश्या स्त्री सेनायामथ त्रिषु ॥ ६१३ ॥
 दर्शनीये भूषणे क्ली दृष्टं तु त्रिषु वीक्षिते ।
 ज्ञाते क्लीत्र तु भूपाना भये स्वपरचक्रजे ॥ ६१४ ॥
 ऐहिकार्थेऽप्यथो देवः पुमान् खड्गे महीपतो ।
 नाट्योक्तिविषयक्षमापे चक्षुरादीन्द्रियेषु च ॥ ६१५ ॥
 क्ली तु राजकुलोद्भूतगजपत्न्या तथा पुन ।
 महिष्या नाट्यभाषास्यनृपतेर्मद्यमूर्खयो ॥ ६१६ ॥
 गुडूचीःपृकयोर्वेवी सुरे तु द्वे पुमान् पुन ।
 देणो बाहौ द्वयोस्तु स्याद् यजमानेऽथ स त्रिषु ॥ ६१७ ॥
 सुरूपे दानशीले च देवा तु नरि देवरे ।
 अग्नौ च केचन त्वाहु स्त्री पितृव्यस्त्रियामिति ॥ ६१८ ॥
 देशी तु ना गुरौ त्रिस्तु त्रेचिन्मागोपदेशके ।
 स्त्री तु प्रदेशिनीनाभ्यामङ्गुल्या देशिनी भवेत् ॥ ६१९ ॥
 द्वेषी तु निम्बवृक्षे ना द्वेषशीले तु भेद्यवत् ।
 शत्रौ च दैत्यं तु क्लीवसुशीर ना विभीतके ॥ ६२० ॥
 द्वे दैतेये स्त्री तु देत्या मुरासजरुभेषजे ।
 दैष्टं क्ली याजिकाना म्याद् प्रोक्षणयासादने त्रि तु ॥ ६२१ ॥

सम्बन्धिनि स्याद् दिष्टस्य दिष्टेश्चाथ विधौ नपि ।

दैवं त्रिदेवसम्बन्धे द्रोणा स्त्री चतुरादके ॥ ६२२ ॥

दारुपात्रविशेषेऽथ काकजात्यन्तरे द्वयो ।

अश्वत्थामस्तु ताते ना शाकस्तम्बान्तरे तथा ॥ ६२३ ॥

स्त्री तु द्रोणी द्रोणपुष्पीसज्जस्तम्बे गिरिष्ठवे ।

शैलस्य शिलयो सन्धौ द्रवभाण्डे तथापरे ॥ ६२४ ॥

आहु काष्ठाम्बुवाहिन्या द्रोहस्तु द्रोहणे पुमान् ।

द्वे तु विभ्रखपीजाते मर्त्यजात्यन्तरे विदु ॥ ६२५ ॥

दोषो वातादिके दुष्टौ गुणस्य प्रतियोगिनि ।

ना दोषा तु भुजाया स्त्री स्यात् त्वाकारान्तमव्ययम् ॥ ६२६ ॥

रात्रावथ रजन्यामित्यस्मिन्नर्थे परे विदु ।

द्योतस्तु द्योतनाया ना दीप्तौ द्योता तु सा स्त्रियाम् ॥ ६२७ ॥

ज्ञेया पिङ्गलकेशादिकन्याया सुरभावपि ।

धर्मोऽस्त्री सुकृते साम्ये स्वभावे लग्नराशित ॥ ६२८ ॥

राशौ तु नवमे प्राहुर्माहूर्ता नौ तु सोमपे ।

न्यायाचारयमार्हिसास्त्रज्ञचापेषु राजि च ॥ ६२९ ॥

प्रधानशेषे सत्ये च श्रुतौ दण्डविनिर्णये ।

सता तु सङ्गतेऽप्येनमजय समुपादिशत् ॥ ६३० ॥

ध्वजं त्वस्त्री पताकाया चिह्ने पूर्वदिशो गृहे ।

शिन्धेऽथ तालवृक्षे ना वृक्षमात्रे तु सज्जन ॥ ६३१ ॥

धन्यः पुण्यवति त्रि म्याद् धनस्य च निमित्तके ।

धन्या लतावृहत्या स्त्री कुम्भुम्बुरुणि चाप्यथ ॥ ६३२ ॥

धवो ना धवने पत्यौ योषितामजयः पुनः ।

प्रभुमात्रेऽब्रवीदेनं तदसन्मूलहानितः ॥ ६३३ ॥

धुरन्धराख्यद्वौ क्लीं तु तत्फले द्वे तु मानवे ।

धरो ना भूधरे तूले कार्पास्यां स्त्री पुनर्धरा ॥ ६३४ ॥

भूमीगुडूच्योर्धत्रस्तु ना वृक्षेऽर्केऽप्यथो नपि ।

गृहे नभसि सूत्रे च धत्रा तु दिवि सा स्त्रियाम् ॥ ६३५ ॥

धनुशब्द उकारान्तः प्रियालाख्यद्वमे पुमान् ।

क्लीं तु तस्य फले पापेऽप्यथ धर्ता त्रि धारके ॥ ६३६ ॥

ना तु धर्मे धन्त्र तु क्लीं चापे व्योम्यथ शाश्वतः ।

स्थलेऽप्याह मरौ पुंसि ध्वजी तु ध्वजसंयुते ॥ ६३७ ॥

त्रिः शौण्डिके च ध्वजिनी सेनायां स्त्री धनी तु ना ।

कुबेरे त्रिस्तु धनवन्मात्रे वार्षुधिके तथा ॥ ६३८ ॥

धन्वी तु ना धनुराशौ धानुष्के तु भवेत् त्रिषु ।

धनुर्नृशण्डश्चापे क्लीं चतुर्हस्तप्रमाणके ॥ ६३९ ॥

धाना स्त्री भूरुहां बीजे कुस्तुम्बुरुणि चाप्यसौ ।

अष्टे यवे भूमनि च हर्षनन्दी त्ववोचत ॥ ६४० ॥

धाना यवानां अष्टानां स्थूलचूर्ण इतीदृशम् ।

क्लीं दौने धौरणे पाने धान्यं तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ ६४१ ॥

कुस्तुम्बुरुणि सस्ये क्लीं ध्वाङ्गस्तु चककाकयोः ।

द्वयोस्तत्रापि च स्व्यर्थे ध्वाङ्गी ध्वाङ्गा तु नृस्त्रियोः ॥ ६४२ ॥

स्याद् घोरवाशिते धात्रः पुनर्द्वे क्तित्वेऽथ सा ।

धात्री स्त्र्यामलकीभूम्योरुपमातरि चाथ ना ॥ ६४३ ॥

ध्वाङ्गिर्ध्वाङ्गतिधातौ स्याद् स्त्री तु स्याद् घोरवाशिते ।

धाता तु ना विरिञ्चे त्रिः पिबे घातरि धर्तरि ॥ ६४४ ॥

धिष्ण्यस्तु याजिकानां ना वह्निभेदेषु केपुचित् ।
 तेषां स्थानेषु चान्ये तु वह्निमात्रे प्रचक्षते ॥ ६४५ ॥

शुक्राङ्गारकयोः स्त्री तु नक्षत्रे स्थानगेहयोः ।
 अजयस्तु बलेऽप्येतत् स्वनिघण्टावचीकृतत् ॥ ६४६ ॥

आसनेऽथ स्त्रिया धिष्ण्या स्यादुल्कायामथो पुमान् ।
 धीरोऽब्धौ मन्थरे तु त्रिर्धृतिमद्विदुपोरपि ॥ ६४७ ॥

स्त्री तु धीरा गुडूच्या म्याद् धीवा व्याधौ पुमान् द्वयोः ।
 मत्स्ये कश्चित् तु देवे द्वे त्रि तु कर्मकरे स्त्रियाम् ॥ ६४८ ॥

धीवरीत्याह ना तु स्याद् ध्रुवः शम्भुविरिञ्चयो ।
 औत्तानपादौ क्रीलेऽथ त्रिर्नित्ये निश्चले स्फुटे ॥ ६४९ ॥

ध्रुवा तु स्त्री सालपर्ण्या गीतिमुग्मेदयोर्भुवि ।
 धूर्त्तः पुंसि महादेवे नीपे कुरवकेऽपि च ॥ ६५० ॥

धूर्धरे च प्रमूने तु द्वीपमेपा महीरहाम् ।
 अयोमयेऽपि पत्राङ्गे भेद्यलिङ्गे तु वञ्चके ॥ ६५१ ॥

धूर्को व्याधौ नरीत्येके कामिलाया तु केचन ।
 धूर्का स्त्रीत्यभ्यधुर्धृष्टिर्धर्षणे स्त्री पुमास्त्रयम् ॥ ६५२ ॥

रश्मौ धृ(धु?)ष्णु)र्ना सन्तापे शंभे चौरं तु म त्रिषु ।
 प्रगल्भे वैजयन्त्या तु धृष्टे चेत्याह ना पुन ॥ ६५३ ॥

धृत्वा विष्णो गिरावर्षा यतिनि स्त्री तु धृत्वरी ।
 भूमौ धेनुन्तु हस्तिन्या नवमृतगन्धीगिरे ॥ ६५४ ॥

स्त्री द्वी तु रामभेदे म्याद् ध्रौतन्तु नरि मारुते ।
 शठे तु त्रिर्नटः पुंसि दृष्टेऽवृक्षे द्वयो पुन ॥ ६५५ ॥

१. 'वह्नि' ग पाठ. २. 'प' ह पाठ ३. 'दु' ग ह पाठ

* धृष्टुष्टे प्रगल्भे च (५ २०८ श्लो १) इति वैजयन्ती ।

शैलालिनि नटी तु स्त्री स्याद् विट्टमलताह्वये ।
 भैषज्य इति कोऽप्याह परे त्वेतदसाध्विति ॥ ६९६ ॥
 तृतीयवर्गोपान्त्यत्वात् तस्येत्याहुर्नडी हि सा ।
 नडः पुंस्मृपिभेदेऽथ नृशण्डो धमनाह्वये ॥ ६९७ ॥
 स्तम्बे धात्यात् क्षत्रपूर्वक्षत्रियाजे नरे द्वयोः ।
 नडी तु विट्टमलतासंज्ञे स्याद् भेषजे स्त्रियाम् ॥ ६९८ ॥
 नदो नामरदत्तेन शब्दे ख्यातः सरस्स्वति ।
 स्तोतर्यपि नदी तु स्त्री निम्नगायां नतं पुनः ॥ ६९९ ॥
 वक्रे नमस्कृते च त्रिर्वन्पुरेऽप्यथ तन्नपि ।
 अगुरौ तगरै* चैव गन्धद्रव्यप्रभेदयोः ॥ ६६० ॥
 नमनेऽप्यथ नन्दा स्त्री सुहिसंज्ञमहीरुहे ।
 तिथिषु प्रतिपत्पष्ठचोरेकादश्यां तिसृष्वपि ॥ ६६१ ॥
 पार्वत्यां चाथ ना पूर्वराजभेदेषु केपुचित् ।
 गौपालाधिपभेदेऽपि नन्दनाख्ये तु कर्मणि ॥ ६६२ ॥
 नृस्त्रियोरथ नम्रः स्यात् पुंसि वैतालिकादिषु ।
 दिगम्बरे तु त्रिः शास्त्रप्रोक्ताशिरहिते तथा ॥ ६६३ ॥
 नरः पुंस्पर्जुने विष्णोरवतारान्तरे नये ।
 मनुष्यजातौ तु द्वे स्यात् स्त्र्यर्थे नारीति तत्र च ॥ ६६४ ॥
 नपुंसकं तु सलिले नखरे तु नखोऽस्त्रियाम् ।
 स्त्री तु शुक्त्याख्यभैषज्ये नक्रस्तु ग्राहसंज्ञके ॥ ६६५ ॥
 द्वयोर्जलचरे ग्राह शाकटायन इत्यमुम् ।
 ग्राहादन्यत्र कुम्भीरेऽमरसिंहादयोऽभ्यधुः ॥ ६६६ ॥

१. 'द' क घ. ड. पाठः, 'ग' ग. पाठः.

* 'नद्यावर्ते तु तगरः' (पु. ६१. श्लो. १९५) इति वैयाकृत्ये ।

नवस्तु नाः स्तुतीं त्रिस्तु नवीने स्त्री तु सा नवा ।
 कार्पासीसत्रके गुल्मे नष्टस्तु त्रिस्तिरोहिते ॥ ६६७ ॥
 पलायिते मृते चाथ नष्टा स्त्री स्पृष्टमेधुना ।
 या कन्यका भवेत् तस्या नन्दिस्तु स्त्री मुखे तथा ॥ ६६८ ॥
 भेरीसज्जकवाचेऽथ देवदेवस्य शूलिन ।
 प्रतीहारे नृलिङ्ग स्याद् धातावपि च नन्दती ॥ ६६९ ॥
 न्यङ्कुर्गुरुकुलेवासिशिष्ये मुन्यन्तरे च ना ।
 मृगभेदे द्वयोर्नप्ता पुनर्दोहित्रपौत्रयो ॥ ६७० ॥
 पौत्रपुत्रेऽपि च द्वे स्याद् द्वेऽपत्ये तदनन्तरे ।
 नपादेप तकारान्त सपे दान्त नपाद्ध्वनिम् ॥ ६७१ ॥
 प्रमादात् सज्जनो दृष्ट्वा सपेऽपरयेऽभ्यभाषत ।
 नन्दी नन्दीश्वरे मापे नाट्यनान्याश्च पाठके ॥ ६७२ ॥
 ना नन्दिनी तु स्त्री गौर्या हरीतक्या ननान्दरि ।
 सूक्ष्मैलायामयोध्याया प्रशन्ते वाम्तुभूतले ॥ ६७३ ॥
 नभः (क्लीनाभयो स्वर्गे स्वर्गाभयो क्लीत्र) सूर्ये वारिणि चाथ तत् ।
 नभसी इति तु चात्राष्टधिव्योरास्त्रिया पुन ॥ ६७४ ॥
 श्रावणे मासि वर्षाम्बध्यनयस्तु पठत्यमुम् ।
 वृद्धेऽपि त्रिषु तत्र स्यादथ नामो नृलिङ्गक ॥ ६७५ ॥
 सूर्येऽन्तरिक्षे तु त्वंगेऽप्येन केचिनृशण्डयो ।
 पुत्रयोस्तु द्वयोर्नागः पुनर्ना नागकेसरे ॥ ६७६ ॥
 मेघे च नागदन्त्या च नागवल्ल्या च कश्चन ।
 अस्त्री तु वहे सीते च द्वे तु प्राटान्ययादसि ॥ ६७७ ॥
 गजे सपे त्रि तु म्थूले तस्मिन्स्रधे त्रिया यदा ।
 तदा नागीति ङीपि म्यानाथस्त्विन्द्रे पुमास्त्रि तु ॥ ६७८ ॥

प्रभौ स्त्रीपुंसयोस्तु स्याद् याञ्जैश्वर्यादिकेष्वयम् ।
 नाली त्रयी धान्यकाण्डे नाला चाञ्जादिदण्डके ॥ ६७९ ॥
 क्ली तु रन्ध्रे च शेफे च नादो ना स्तोतरि ध्वनौ ।
 नदसम्बन्धिनि त्रिः स्यान्नाट्यं घोषाख्यलोहके ॥ ६८० ॥
 नृत्ते तौर्यत्रिके च क्ली त्रि तु नाटयितव्यके ।
 नारं क्ली भारताद् वर्षाद् दक्षिणे प्रतिजानके ॥ ६८१ ॥
 कर्त्सिश्चिदन्तरद्वीपे त्रि तु स्यान्नरयोगिनि ।
 नारीति योषित्तिन्त्रिव्योः स्त्री स्याल्लिङ्ग त्वनिश्चितम् ॥ ६८२ ॥
 आपो नारा इति प्रोक्ता इत्यत्राथान्यलिङ्गकः ।
 नाथो नेतरि ना त्वेष प्रापणे स्त्री त्वथो दिशि ॥ ६८३ ॥
 नायी नाभिस्तु जन्त्वङ्गे यस्य संज्ञा प्रतारिका ।
 रथचक्रस्य मध्यस्थपिण्डिकायां च ना पुनः ॥ ६८४ ॥
 आयक्षत्रियभेदेऽन्त्यमनौ मुख्यमहीपतौ ।
 वर्षे तु भारते क्लीबं नाम तु क्लीबमम्भासि ॥ ६८५ ॥
 अस्त्री तु प्रातिपदिके संज्ञायां चाव्ययं पुनः ।
 प्राकाश्योपगमादीनामर्थानां धोतकं विदुः ॥ ६८६ ॥
 निष्कोऽस्त्री हेम्नि दीनारे साष्टकर्षशते पले ।
 अजयः शाश्वतश्चैनं हेम्न एव पलेऽपटीत् ॥ ६८७ ॥
 बक्षोभूषान्तरे कर्षे सज्जनस्तु रहस्यापि ।
 त्रि तु निर्गतकाशेषु निजं तु त्रिः सनातने ॥ ६८८ ॥
 आत्मिये च स्वभावे तु क्ली पुंसि त्वात्मनि स्मृतम् ।
 निर्भं तु स्यान्नपि व्याजे तत् तूत्तरपदं त्रिषु ॥ ६८९ ॥
 सदृशे निष्पद्यशब्दस्तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ।
 अन्ध्रीशवरजे निष्ठ्या पुनः स्वातौ खियामथ ॥ ६९० ॥

नीली स्योपधिभेदे स्यात् कालीसजे पुमास्तु स ।

काण्ये शौक्ल्ये च गुणयोस्त्रि तु तद्वति तत्र च ॥ ६९१ ॥

स्व्यर्थे नीलैव वस्त्रे स्याद् सजाया तु द्वय भवेत् ।

नीला नीली च नील्येव प्राणिनि स्यादथो पुमान् ॥ ६९२ ॥

नीच शनैश्चरे नीचे स्वरे च त्रि तु तद्वति ।

वामने च निरूपे च नीड त्वस्त्री कुलायके ॥ ६९३ ॥

गृहे च नार्थशब्दस्तु पूर्वगजे ऋचिन्नरि ।

द्वे ब्राह्मणे धर्मशाले पुनस्त्रिरथ नीकवाक् ॥ ६९४ ॥

द्वे ज्ञातौ च स्वगे चाथ न्युब्जो भव्याह्वये तरौ ।

ना तत्फले तु ङी त्रिस्तु कुब्जेऽधोमुख एव च ॥ ६९५ ॥

वैजयन्त्या तु ना व्याधावित्युक्त *न्युद्भवाक् पुन ।

षट्सोङ्कारेषु ना त्रिस्तु सुन्दरेऽधाजयोऽनदत् ॥ ६९६ ॥

अतिप्रिये द्वयोस्तु स्त सूतमागधयो पृथक् ।

नूधा (नूधाश्च स' अनूधाश्च) प्रोक्ता सकारान्तौ मनीषिणि ॥ ६९७ ॥

नेत्रे नाड्या तरोर्मूले वस्त्रे दृशि मथो गुणे ।

ङी पुसि चान्ये नेपस्तु नये वृक्षे पुरोहिते ॥ ६९८ ॥

ना त्रिस्तु भूतके नेमम्पने वस्त्रे पुरोहिते ।

अर्धे च ना त्रि सदृशे समीपे चाथ त्वे नपि ॥ ६९९ ॥

नेत्वं द्यावापृथिव्योश्च पुमास्तु शशलाञ्छने ।

नेता भव्यतरौ पुसि तत्फले ङी त्रि सारथी ॥ ७०० ॥

१ 'की' इ पाठ २ 'द' क ग घ पाठ ३ 'च' इ पाठ ४ 'ङी' च पाठ
५ 'नेनविद्' इ पाठ

* 'न्युद्भ' गम्यइमनाऽ च छाश्च षट्सोङ्कारेषु च' इति तु मदिता ।

नीतिक्रियाकर्त्तरि च प्रभौ चाथ नृशण्डयोः ।
 पक्षं सरोरुहे क्लीवं सङ्ख्याभेदे तथेन्द्रिये ॥ ७०१ ॥
 गजबिन्दुष्वष्टकायां नागराजान्तरे तु ना ।
 निधिभेदे व्यूहभेदे वर्णे पीतसितासिते ॥ ७०२ ॥
 त्रि तु तद्वति पद्मा तु लक्ष्मीभाग्योः स्त्रियामियम् ।
 तथैव पद्मचारिण्यां कश्चित् त्वाहाप्यविश्रुतम् ॥ ७०३ ॥
 स्याद् पद्मनालिकायामित्यथ सामान्तरे पुवः ।
 उडुपे ष्ठवने मेघे जलपूरेऽप्यथ द्वयोः ॥ ७०४ ॥
 चण्डाले मर्कटे भेके पक्षिजात्यन्तरे तथा ।
 यस्याख्या शर्कटविल* इत्यथ स्यात् त्रि^३ पक्षिषु ॥ ७०५ ॥
 श्वेतवारलपर्यन्तहंससारसकादिषु ।
 सौश्रुतोक्तेषु कैवर्तीषुस्तके तु नपुंसकम् ॥ ७०६ ॥
 परं प्रकृष्टे द्विपति पूर्वावाक्प्रतियोगिनोः ।
 अन्यसिन् केवले दूरे त्रिषु ना परमात्मनि ॥ ७०७ ॥
 शण्डः परार्धसंज्ञायाः सङ्ख्याया द्विगुणात्मनि ।
 सङ्ख्यायां वैजयन्ती तु तत्सङ्ख्येयेषु वन्तुषु ॥ ७०८ ॥
 वा त्रिष्वित्याह पथ्यं तु त्र्यनपेते पथो हिते ।
 यागाङ्गेषु च नित्येषु विष्टुत्यादिषु मन्वते ॥ ७०९ ॥
 ऋक्सामेषु तथा दाशरात्रिकेष्वथ सा स्त्रियाम् ।
 जातिच्छन्दोविशेषेऽस्य स्यादायाः स्य चान्तरे ॥ ७१० ॥
 गणेषु त्रिषु यस्यादावर्धयोर्दृश्यते यतिः ।
 बृहतीच्छन्दसो भेदे यस्य स्याद् द्वादशाक्षरम् ॥ ७११ ॥

१. 'घः' रा. ग. पाठः. २. 'बवि' ग. पाठः. ३. 'त्रिषु' ग. पाठः.

* दाल्बुधाय पाठ्याविले ऋवपरिच्यौ (पु. २७. श्लो. १२) इति तु वैजयन्ती ।

उपोत्तमं पदं पादास्त्रयोऽन्येऽष्टाक्षराः स्मृताः ।
 हरीतक्यां च पथ्याथो गायत्र्यादिषु सप्तसु ॥ ७१२ ॥
 छन्दस्सु नप्यथो पद्या स्त्री मार्गे वृषले द्वयोः ।
 स्त्री पादबद्धग्रन्थे^१ स्यात् त्रिः पद्यं पदसाधुनि ॥ ७१३ ॥
 पदाङ्गयोग्यदेशे च यच्चाकरणकं स्वयम् ।
 पादस्य वेधकं तत्र शर्करादावथो नपि ॥ ७१४ ॥
 पत्रं पुंस्यपि चान्येषां पक्षिपक्षे तरुच्छदे ।
 वाहने छुरिकायां च पर्णे तु स्त्री तरुच्छदे ॥ ७१५ ॥
 पलाशवृक्षप्रसवे पलाशाख्यतरौ तु ना ।
 पलं नृशण्डयोर्मांसे मानेऽप्यक्षचतुष्टये ॥ ७१६ ॥
 प्रस्थोऽस्त्री गिरिसानौ च कुडुवानां चतुष्टये ।
 प्रज्ञा बुद्धौ स्त्रियां त्रिस्तु विदुषि प्रश्नवाक् पुनः ॥ ७१७ ॥
 त्रि पुराणे छन्दासि तु स्त्रीं पञ्चाशदक्षरे ।
 पङ्क्तोऽस्त्री कर्दमे पापे पण्डा स्त्रीपुंसयोर्गतौ ॥ ७१८ ॥
 तत्त्वबुद्धौ स्त्रियामेव पुमानेव नपुंसके ।
 पकं तु कथिते नाशोन्मुखे परिणते त्रिषु ॥ ७१९ ॥
 अजयस्तु खलेऽप्याह तस्यार्थश्चिन्त्यतां बुधैः ।
 स्त्रीं तु पचने विद्याच्छृतक्षीरैजदग्नि च ॥ ७२० ॥
 पटस्तु वस्त्रे केचित् तु सुवस्त्रे पुत्रपुंसकम् ।
 पटी तु स्त्री विशिष्टे स्यात् पटे प्रावरणात्मके ॥ ७२१ ॥
 इति कश्चित् प्रियालाख्यतरौ ना स्त्री तु तत्फले ।
 पच्छः शिलायां ना त्रिस्तु पादपीठेन गन्तरि ॥ ७२२ ॥

पाण्डिसंज्ञे तु पच्छी स्त्री भवेद् वारुटकान्तरे ।
 पन्नं स्कन्ने त्रिषु क्ली तु जिह्वायां पद्रवाक् पुनः ॥ ७२३ ॥
 पुंसि ग्रामनिवेशे त्रिः शून्ये पर्वस्तु ना हरे ।
 इक्ष्वादीनां तु काण्डस्थग्रन्थिमध्ये नपुंसकम् ॥ ७२४ ॥
 पर्विः काके द्वयोर्हिंसे पुनस्त्रिषु पतिस्तु ना ।
 पाणिग्राहे च पततिघातौ चायाजयोऽब्रवीत् ॥ ७२५ ॥
 गतौ मूलेऽप्यथो पत्नी भार्यायां स्त्री त्रि तु प्रभौ ।
 वृद्धादिस्तु पतिर्यस्यास्तन्नान्यार्थसमासके ॥ ७२६ ॥
 वृद्धपत्नी वृद्धपतिरित्याद्यं रूपमुजयेत् ।
 ग्रामादेश्च यदौ स्व्यर्थः स्वामित्वेन विवक्ष्यते ॥ ७२७ ॥
 ग्रामपत्नी ग्रामपतिरित्याद्यं तत्र च द्विधा ।
 पत्तिः पुनः स्त्रियां ज्ञेया पतने पदनेऽपि च ॥ ७२८ ॥
 एकेभैकरथव्यश्वपञ्चपद्मबले तथा ।
 लेपेन कृतलेखायां बाह्वादौ पतिके तु ना ॥ ७२९ ॥
 पठिस्तु विदुषि त्रिः स्यान्ना तु वेदस्य पाठके ।
 स्त्रियां फेलाकिकायां स्यादल्पायां युद्धकारिणाम् ॥ ७३० ॥
 पचिस्तु नाम्नौ पचतौ बुभुक्षायां तु सा स्त्रियाम् ।
 पणिस्तु वाणिजि त्रि स्याद् धातौ ना पणनार्थके ॥ ७३१ ॥
 पपीस्तु सूर्ये रश्मौ च ना हस्तिनि तु स द्वयोः ।
 पटुः पुंसि पटोल्याख्यवल्लीजातौ रसान्तरे ॥ ७३२ ॥
 लवणाख्ये तद्वति तु त्रिषु निर्व्याधिशूरयोः ।
 अमन्ददक्षयोश्चान्ये विशदप्रज्ञ ऊचिरे ॥ ७३३ ॥
 अन्यो विस्पष्ट आचष्टे ब्रूते त्वजयशाब्दिकः ।
 तीक्ष्णे च निस्त्यरे चैषु यदा स्व्यर्थेऽस्य वर्तनम् ॥ ७३४ ॥

१. 'प्लो' ख. पाठः, 'गिठ' ग. पाठः. २. 'त्सिः' क. घ. पाठः. ३. 'दास्यर्थे स्वा'
 क. घ. पाठः. ४. 'दि' ख. क. पाठः. ५. 'पल्लिका' ख. क. पाठः.

तदा पट्टी पट्टुरिति क्लीं तु स्याल्लक्षणद्वये ।
 ऊषाख्ये सैन्धवाख्ये चेत्येव नानावृत्तान् बुधा ॥ ७३९ ॥
 प्रत्यर् प्रतीच्येऽभिमुखे प्रतीच्यभिमुखे त्रिषु ।
 देशे पुसि प्रतीची तु पश्चिमाया दिशि स्त्रियाम् ॥ ७३६ ॥
 प्रथमांपञ्चमीसप्तम्यर्थेष्वेपोऽपि वाव्ययम् ।
 पर्व सर्वेऽपि चाचार्या क्लीवमन्ये समामनन् ॥ ७३७ ॥
 भाष्यकारस्तु भगवान् योगसूत्रे प्रयुक्तवान् ।
 गुणपर्याण इत्येव पृष्ठीतत्पुरुषे नरम् ॥ ७३८ ॥
 विपुवाद्वाववसरे पञ्चदश्या तथोत्सने ।
 प्रतिपत्पञ्चदश्याश्च सन्धां ग्रन्थिद्वयान्तरे ॥ ७३९ ॥
 इक्षुवेण्यादिदण्डानां ग्रन्थौ त्वेवेति केचन ।
 पद्मा वस्ते द्वयो पुसि त्वन्ये गत्यवमानयो ॥ ७४० ॥
 पद्मी पुसि शरे द्वे तु श्येने सर्वस्वमेवपि ।
 पत्रिणी तु स्त्रिया पत्न्या कनिष्ठस्वसरि स्मृता ॥ ७४१ ॥
 पत्रं तु (यत्रे यम्यापि) तत्र स्याद् भेदलिङ्गकम् ।
 पद्मी द्वयोर्गजे पञ्चवति तु त्रि स्त्रिया पुन ॥ ७४२ ॥
 पद्मिनी सरसीलक्ष्म्यो पद्मस्तम्बेऽथ पक्षिवाक् ।
 द्वे स्वगे पण्डिते तु त्रि पक्षवत्यथ पक्षिणी ॥ ७४३ ॥
 पक्षाभ्यामिव याहोभ्या रानिर्युक्तात्र सा स्त्रियाम् ।
 प्राणास्तु पुस्त्यसुप्त्वेने त्वस्मिन्नर्थे प्रचक्षते ॥ ७४४ ॥
 बहुत्वमस्याथ बले वायुनाशुनिशेषयो ।
 द्वन्द्वान्ता प्रथमे साम्नि चक्षुर्गदीन्द्रियेषु च ॥ ७४५ ॥
 शशाख्यभेषजेऽर्थे त्रि पूर्णे स्त्रीषु तु पूरणे ।
 त्रयी तु भाजने पात्री स्त्री तु योग्ये मुगादिके ॥ ७४६ ॥

आढके पण्डिते वित्ते नद्या. कूलद्वयान्तरे ।
 प्रधानाङ्गे च सुगुणे पारस्तु नरि पारणे ॥ ७४७ ॥
 क्ली नद्यादेः परे तीरे घटीसज्ञे तु गोदुहाम् ।
 दोहपात्रे स्त्रिया पारी पालस्तु त्रिपु पालके ॥ ७४८ ॥
 ना त्राणे जडकन्याया पुन पाली स्त्रियामियम् ।
 अस्त्री द्रोणाद्द्वये दारुपात्रे पाकस्तु पर्वते ॥ ७४९ ॥
 पक्तौ परिणतौ दैत्यभेदे सूर्ये तरो फले ।
 करमर्दतरौ पुंसि तत्फले तु नपुसकम् ॥ ७५० ॥
 शिशौ द्वे त्रिः प्रशस्येऽथ पातं त्रिस्तातशुष्कयो ।
 ना तु राहौ च पतने क्ली तु त्राणे च शोषणे ॥ ७५१ ॥
 पापस्तु कुस्मिते क्रूरे त्रिपु क्लीब तु दुष्कृते ।
 विभीतकफले चाथ विभीतकतरौ पुमान् ॥ ७५२ ॥
 पाशो ना पाशनाया सुब्धातो. पाशयतेर्धञि ।
 रज्ज्वादिप्रान्तविन्यस्तग्रन्थिभेदे तथा पुन ॥ ७५३ ॥
 मृगपक्ष्यादिबन्धार्थयन्त्रभेदे च तत्कृते ।
 अन्ये त्वाहुः परः कर्णात् सुकर्णे केशतन्धये ॥ ७५४ ॥
 स्त्री तु केशाच्छिखाया स्यात् केशपाशिन्यथ त्रिपु ।
 याप्ये प्रत्ययसजः स स्वार्थिको निहतस्वर ॥ ७५५ ॥
 पाठो ना पठने स्त्री तु प्राचीनाख्यलतान्तरे ।
 पाठा पार्श्वे तु न स्त्री स्यात् पर्शुवृन्ददात्मके तनोः ॥ ७५६ ॥
 कक्षाधोवयवे किञ्च वक्रोपायेऽस्तिकेऽथ ना ।
 आर्हताना तीर्थकरभेदे पा(र्श्वीः इव्यौ) तु ते स्त्रियौ ॥ ७५७ ॥
 घात्रापृथिव्योः पानं तु त्राणशोषणयोर्नपि ।
 पीतौ च ना तु निःश्वासवायौ प्रायः पुनः पुमान् ॥ ७५८ ॥

बाहुल्येऽप्यशनत्यागे मृतौ प्रगमने तथा ।
 बाल्यादिवयसि त्रिस्तु तुल्येऽर्थे प्राच्यवाक् पुन ॥ ७९९ ॥
 प्राग्दाक्षिणे शरावत्या देशे ना प्राग्भवे त्रिषु ।
 पाक्यं तु त्रिषु पक्तव्ये क्लीन तु विडसज्ञके ॥ ७९० ॥
 लवणे भूमिलक्षणसज्ञे च लवणेऽथ नप् ।
 प्राध्व स्याद् दूरमार्गे च बन्धने चेति मन्वते ॥ ७९१ ॥
 प्रवणे तु क्षिरित्येव केचिदन्ये तु मन्वते ।
 आनुकूल्यार्थं प्राध्वमव्यय चेत्यथ स्त्रियाम् ॥ ७९२ ॥
 पाटिंजरुन्मत्तनार्या स्यात् पादग्रन्थेरधोऽपि च ।
 पुमास्तु पृतनाकञ्चा पाण्डुस्तु नरि राजनि ॥ ७९३ ॥
 घृतराष्ट्रानुजे पाण्ड्यदेशराजान्तरेऽपि च ।
 शालिजात्यन्तरे रोगभेदे खर्जूरपादपे ॥ ७९४ ॥
 वर्णभेदे तद्वति तु त्रि खर्जूरफले तु नप् ।
 पातुः पुंसि विरिञ्चेऽन्यस्त्वाह रक्षितरि त्रिषु ॥ ७९५ ॥
 श्लाघी तु पश्चिमृगयोर्द्वयोरथ नपुंसम् ।
 पाथिज्योतिषि नद्या च खर्गे चन्द्रेऽप्यथास्त्रियाम् ॥ ७९६ ॥
 सूर्ये प्रियस्तु करुणसज्ञवृक्षे धवे त्रि तु ।
 बह्वभे सुन्दरे स्त्री तु प्रियाभीप्सितयोषिति ॥ ७९७ ॥
 पिङ्गो मण्डलिसर्पाणा प्रभेदे महिषे द्वयो ।
 ना पिशङ्गाह्वयं वर्णं ऋषिभेदे च सर्पे ॥ ७९८ ॥
 पिशङ्गवर्णयुक्ते तु त्रि स्त्रिया पिङ्गलाह्वये ।
 पिङ्गा पश्यन्तरे ब्रह्मगीतिसज्ञे च लोहके ॥ ७९९ ॥
 पिण्डो मुडोरफेः पुंसि सङ्घाताजीवयोरपि ।
 अजयम्पु निवापेऽपि शब्दवित् प्राग्गवीर्दमुम् ॥ ७७० ॥

१ वंऽर्थे क घ ङ पाठ २ 'ह्य' न ग पाठ ३. 'दिदम्' ग पाठ

† 'पिशङ्ग मुडरक । गण्डोत्थ गण्डोत्थ' (पु १६७ ओ १०१) इति तु वैजयन्त

पुङ्गले बोलसंज्ञे च भेषजे वपुषि त्वमुम् ।
 पुमांसं कश्चिदाह स शण्डं पिण्डी त्वियं स्त्रियाम् ॥ ७७१ ॥
 भक्तपिण्डे देवपीठेऽप्यथ रोमपुटे पिटः ।
 कण्डोले च पुमान् क्ली तुच्छदिवोऽवयवान्तरे ॥ ७७२ ॥
 पिटाटिकाह्वये पिच्छा पुनः शल्मलिषेष्टके ।
 यवाग्वामोदनोद्भूतमण्डे माह तु सज्जनः ॥ ७७३ ॥
 सर्वपिच्छलमण्डेषु पक्षिपक्षे तु नप्यदः ।
 पिच्छस्तु गुणभेदे स्याद् यद्भान् पिच्छिल उच्यते ॥ ७७४ ॥
 शाकटायन इत्याह पिश्या पुनरियं स्त्रियाम् ।
 पौर्णमास्यां ति तु पितृदैवते पितुरागते ॥ ७७५ ॥
 पितृसाध्वादिके चाथ पत्तु पतितुमेष्टरि ।
 पित्सं त्रिविहगे तु द्वे पीतस्तु नरि गन्धके ॥ ७७६ ॥
 हरिद्रावर्णसदृशे वर्णे तद्वति तु त्रिषु ।
 पिवतेः पीयतेऽपि क्रियायाः कर्मतां गते ॥ ७७७ ॥
 क्ली तु पीतिक्रियायां स्याद् हरिद्राया तु सा स्त्रियाम् ।
 पीताथ पीथशब्दस्तु क्लीवं क्षीरे जलेऽपि च ॥ ७७८ ॥
 बालपेयघृते तु स्यादन्ये तु नवनीतके ।
 अमौ च पीतिस्त्वश्चे द्वे क्रियायां पिवतेः स्त्रियाम् ॥ ७७९ ॥
 पीतुर्ना भास्करे बालघृतपानार्थभाजने ।
 चक्षुषि द्वे तु विहगे पीलुस्तु नरि पादपे ॥ ७८० ॥
 ज्ञेयो गुडफलामिष्ये काण्डे पुष्येऽथ सज्जनः ।
 वृक्षे कट्फलनाम्न्याह ब्रूते त्वजयशाब्दिकः ॥ ७८१ ॥
 फालास्त्रिखण्डकेऽप्येन द्वे त्विभे पीयुवाक् तु ना ।
 आदित्ये किरणे काले स्यादुलूके तु स द्वयोः ॥ ७८२ ॥

पुष्यस्तु ना कलियुगे नक्षत्रे तिष्यन्नामनि ।
 तद्युक्ते कालसामान्ये त्रिस्तु जातेऽत्र नप् पुन ॥ ७८३ ॥
 वैरूपाष्टकवर्गस्य स्यादन्त्ये साम्नि तत् तथा ।
 कृद्भाण्डस्य फले पुष्यं पुन. ह्रीं जलपुष्ययो ॥ ७८४ ॥
 व्योम्नि हेम्नि तथा धर्मे (ब्रु^१ व्र)ते च शुभकर्मणि ।
 गङ्गार्धयोस्तु पुष्या स्त्री मनोजे तु त्रि पावने ॥ ७८५ ॥
 अजयस्तु मनोज्ञात् त भेदेनाह मनोहरे ।
 पुण्ड्रं तु तिलके न स्त्री पुमानिद्वन्तरे क्रिमौ ॥ ७८६ ॥
 पुष्यगुल्मेऽतिमुक्तास्थे नीचुद्धेदे तु भृन्नि च ।
 वरन्द्नीसजकेऽथ स्याद् धवलाया गवि स्त्रियाम् ॥ ७८७ ॥
 पुण्ड्रा पुष्यं तु कुसुमे ह्रीवमन्ये तु पुष्यपि ।
 आर्तवे योपिता ना तु विकासे स्त्री तु पुष्यसौ ॥ ७८८ ॥
 भेषजे तु बलाभ्येऽथ कर्तरीनाम्नि पत्रिणाम् ।
 स्यात् पुङ्गोऽवयवे पुसि श्येनपक्षिणि तु द्वयो ॥ ७८९ ॥
 पुत्रस्तु तनये पुसि पुत्री दुहितरि स्त्रियाम् ।
 पुटी त्रयी करण्ड्या ह्रीं नगरे ना समुद्रके ॥ ७९० ॥
 द्वे नृजात्यन्तरे शूद्रकवटीजे मुतं पुन ।
 भवने ह्रीवमश्वस्य गतिभेदेऽप्यथ त्रिपु ॥ ७९१ ॥
 तद्वत्यश्वे त्रिमात्रे च वणं सिक्तेऽप्यथास्त्रियाम् ।
 पुस्तो लेख्ये किं लेप्यादिकर्मणि द्वे तु पुत्त्ववाक् ॥ ७९२ ॥
 दर्बीकराख्यभुजगभेदे कौटुकमिष्वपि ।
 कौटेपु च पुरं तु ह्रीं पुस्यन्ये गेहदेहयोः ॥ ७९३ ॥

ध्यामाह्वयभेषजस्तन्वे सर्वतोभद्रकादियु ।

शैवागमप्रसिद्धेषु मण्डलेष्वपि ना तु सः ॥ ७९४ ॥

गुग्गुलौ नगरे त्वेषा पुरी लिङ्गत्रये द्वयोः ।

मर्त्यजात्यन्तरे शूद्रमहिषीजेऽथ केचन ॥ ७९५ ॥

आहुः पुरिमिकारान्तामपि स्त्री नगरे बुधाः ।

कश्चित् तु पुंसि राश्याह ना तु शैलान्तरे पुरुः ॥ ७९६ ॥

गङ्गाद्वारप्रदेशस्य मनुष्ये तु द्वयोरयम् ।

महति त्रिषु नैरुक्ताः पुनर्वहुषु मन्वते ॥ ७९७ ॥

पूर्वा स्त्रियामिन्द्रदिशि त्र्यपरप्रतियोगिनि ।

दिग्देशकालत्रिपयेष्वग्रप्रथमयोरपि ॥ ७९८ ॥

पुराणे पुंवहुत्वे तु पूर्वेष्वेष वर्तते ।

पितामहादिष्वथ ना पूज्यः स्याच्छ्वशुरे त्रि तु ॥ ७९९ ॥

पूजनीयेऽथ पूरो ना नद्याः सलिलवृंहणे ।

पुनर्नद्यायां नृक्षी तु पूर्ती पूरी तु सा स्त्रियाम् ॥ ८०० ॥

वंशवायेऽथ पूर्तं ह्रीं स्वातादौ पुण्यकर्मणि ।

त्रि तु पूर्णे रक्षिते च पूर्णं तु सालिले नपि ॥ ८०१ ॥

पूर्तो च पौर्णमास्यां तु पूर्णा स्त्री स्यात् तिथिष्वपि ।

पञ्चमीदशमीपञ्चदशीषु तिष्ठतु त्रि तु ॥ ८०२ ॥

पूरिते च समग्रे च प्रवदन्ति मनीषिणः ।

आकर्णकर्षणे चेषोः पूगस्तु निवहे पुमान् ॥ ८०३ ॥

क्रमुकेऽद्रौ च केचित् तु पूगीमर्थेऽत्र मन्वते ।

स्त्रियां तस्य फले ह्रीवं पूपस्तु नरि पादपे ॥ ८०४ ॥

ब्रह्मदारुसमाख्येऽथ पूपा स्त्रीपुंसलिङ्गकः ।

वृद्धिक्रियायां पूतिस्तु वृणजात्यन्तरे पुमान् ॥ ८०५ ॥

दु खदुर्गन्धयोश्च स्याद् दुर्गन्धवति तु त्रिषु ।
 पवनाख्यक्रियाया तु स्त्री कुन्त्या तु पृथा स्त्रियाम् ॥ ८०६ ॥
 त्रयोदशाङ्गुले त्वेष माने पुंसि मुनीरित ।
 मुनिराक्यविरुद्धत्वात् पृथो हस्ततले जर्गे ॥ ८०७ ॥
 व्याख्यात्रा येन तेनैतदसम्यगभिभाषितम् ।
 पृश्निर्ना किरणे स्वर्गे सूर्ये देवान्तरेषु च ॥ ८०८ ॥
 क्लीब तुन्ने च साम्नोश्च बृहद्विरिति गीतयो ।
 त्रिषु त्वल्पनपुर्जन्ती बिन्दुचित्रपशावपि ॥ ८०९ ॥
 विराज पृथय इति त्वत्र वर्णनिबन्धन ।
 बिन्दुमत्वानिमित्तो वा प्रयोग इति सशय ॥ ८१० ॥
 पृथुः पुस्यादिराजन्यभेदे वैन्य इति श्रुते ।
 अन्यत्रापि क्वचित् पक्ष्ये वासुदेवस्य राजनि ॥ ८११ ॥
 राजस्त्रिशङ्कुसङ्गस्य जनकेऽप्यनरण्यजे ।
 विस्तीर्णे तु त्रि तत्रापि पृथु पृथ्वीति वा स्त्रियाम् ॥ ८१२ ॥
 स्त्री तु पृथ्वी पृथिव्या स्यादुभय कृष्णजरिके ।
 पृथु पृथ्वी च वाष्पारयभेपजे पृथुरेव सा ॥ ८१३ ॥
 मर्कटे तु द्वयो क्ली तु पृषत् पुण्ड्रे तु (१) विशुपि ।
 तथा दध्युपसिक्ताज्ये पशुगात्रस्यबिन्दुषु ॥ ८१४ ॥
 तन्तुयामस्य तन्त्रे च मृगभेदे तु स द्वयो ।
 त्रयी तु पेटी पेडाया पेटिकाया च सा पुन ॥ ८१५ ॥
 पेडा दास्या स्त्रियामेव पेया तु विरलात्मनि ।
 यवाग्वा त्रिस्तु पातव्ये रक्षितव्येऽथ नृम्नियो ॥ ८१६ ॥
 मेहा मेहोलने च स्यादासन्धा च द्वयो पुन ।
 दासे मेतन्तु मृतके त्रि द्वे मृतान्तरेऽथ नर् ॥ ८१७ ॥

पैत्वं तसे भुवो भागे द्वे तु मेपे पर पुन ।
 पशौ गालितमुष्केऽमु व्याचष्टे तदसद् विदु ॥ ८१८ ॥
 पेरुर्ना भास्करे शैले समुद्रे द्वे तु पक्षिणि ।
 कलविङ्काह्वयेऽथ स्यात् प्रेम प्रेमा च न स्त्रियाम् ॥ ८१९ ॥
 स्नेहे केलौ च दासे तु प्रेष्यो द्वे भेषवत् पुन ।
 प्रेषितध्येऽथ पोतो ना यानपात्रे द्वयो पुन ॥ ८२० ॥
 शिशौ दशाब्दद्विरदे पुत्रयोरपरे विदु ।
 चतुष्पदा तु तरुणे केचिदन्ये प्रचक्षते ॥ ८२१ ॥
 प्रोथोऽस्त्री ह्यघोणाया त्रि प्रिये यूनि तु द्वयो ।
 प्रोट्टः पुस्त्यपमे प्रोष्ठी शक्या स्त्र्यथ पौरगाक् ॥ ८२२ ॥
 चलमद्रे श्वेतशालौ ना ङी तु ध्यामकाह्वये ।
 भेषजे पुरवास्यादिपुरसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ ८२३ ॥
 पौषस्तु तैपमासे ना सामभेदे नपुसङ्गम् ।
 पौषी तु पौर्णमास्या स्त्री सयुक्ता पुष्यभेन या ॥ ८२४ ॥
 पौंसं पुसचने ङ्गिब पुस सम्बन्धिनि त्रिषु ।
 फलं फाले धने बीजे निष्यचौ भोगलाभयो ॥ ८२५ ॥
 सस्ये हेतुश्रुते चर्मसज्जशस्त्रनिवारणे ।
 शस्त्राणा च मुखेऽत्रोक्तस्त्रावराणा प्रसूनयो ॥ ८२६ ॥
 ङ्गी पुस्त्यप्यपरे ना तु करमर्देऽथ सा स्त्रियाम् ।
 कार्पास्या लवलीराजङ्गोशातकयो फलाथ सा ॥ ८२७ ॥
 फोशातन्या फलिन्या च ताम्रादिफल्के तथा ।
 फली स्यादजयस्तमाह मत्स्यभेदेऽपि शब्दचित् ॥ ८२८ ॥
 फल्गु तु त्रिष्वसारे स्त्री कामोदुम्भरिमाह्वये ।
 वृक्षभेदे त्रि तु फली फलशुक्ते स्त्रिया पुन ॥ ८२९ ॥

१. 'के' ग पाठ २. 'द' द पाठ ३. 'प्रो' ग घ पाठ

४. 'ङ्गिब पुस्त्यप' ग पाठ

कोशातवया च फलिनी प्रियङ्गवाह्वयपादपे ।
 फालो लाङ्गलकृटे ना श्वेतार्के दा डेमे तथा ॥ ८३० ॥
 निष्पत्तो शरणेऽथ क्री तैकोले च फलम्य तु ।
 विमारादौ त्रि फुल्लं तु त्रये विमसने त्रि तु ॥ ८३१ ॥
 आश्वये स्याद् विरुसितेऽप्यथो विशरणे नपि ।
 निष्पत्तो चाथ शण्ड स्यात् पुसि चत्यरे विद् ॥ ८३२ ॥
 बलं रूपेऽस्थनि स्थाल्ये शक्तिरेतश्चमूष्वथ ।
 बलमद्रे यावन्नाख्ययमभेदे च नाथ तम् ॥ ८३३ ॥
 कश्चिद् दैत्वान्तरेऽप्याह तदसाश्विव लक्ष्यते ।
 दैत्ये दन्तौष्ठचर्मणादर्शशब्दम्य दर्शनात् ॥ ८३४ ॥
 त्रिषु तु स्याद् बलवति स्त्री तु चाट्यालके बला ।
 पिप्पल्या च परे त्वेन काके प्राहुर्द्वयोरिति ॥ ८३५ ॥
 अन्ये तु तदसत् प्राहुर्दन्तौष्ठ्यादित्वमङ्गरात् ।
 वरुम्भु ना दाल्भ्यमुनाधेरु चनापतावपि ॥ ८३६ ॥
 द्वे तु कह ह्वये पक्षिभेदे जाल्यतरे नृणाम् ।
 पुल्लक्षीशत्रिषोद्धृते ब्रह्मन्तृप्यन्तरे पुमान् ॥ ८३७ ॥
 सूर्ये म्वर्गं द्वयोस्तु स्याद् ब्रह्मणे तुरगेऽपि च ।
 बलिः पूजोपहारे ना भागधेये नृपम्य च ॥ ८३८ ॥
 प्राणनार्थनघातौ च दैत्वभेदेऽथ नृश्रियो ।
 देवतार्चनतूर्येऽथ चाग्निद्वे श्येनशक्यो ॥ ८३९ ॥
 वभुर्ना केशवे पूर्वरात्रभेदार्थभेदयो ।
 अर्गो कटारवृषभे धने वणे च पिङ्गले ॥ ८४० ॥
 त्रि तु तद्वति गलगाटे द्वे न्योनैः नतुलेऽपि च ।
 वभू चापिलग या स्त्री दन्तुर्ना वने म्वरे ॥ ८४१ ॥

लसाच्चतुर्थराशौ च बन्धुं सांवत्सरा विदुः ।
 भेद्यलिङ्गं त्वधिकेष्ये बन्धुनोति तु सूत्रकृत् ॥ ८४२ ॥
 शब्दस्वरूपनिष्ठत्वे प्राहेत्याहुर्वहुन्तु ना ।
 व्रतान्तहोमवहौ स्याद् भेद्यलिङ्गं तु वाच्ययोः ॥ ८४३ ॥
 त्रित्वादिसङ्ख्यासङ्ख्येये महार्थेऽप्यत्र च स्त्रियाम् ।
 यदा वृत्तिस्तदा बह्वी बहुरित्यपि वा द्वयम् ॥ ८४४ ॥
 ब्रह्मा रुद्रहृषीकेशविरिञ्चाकेंदुवहिनु ।
 यज्ञे विषे च भृग्यादिष्वृत्विग्भेदे च पुंस्ययम् ॥ ८४५ ॥
 द्वीयं तु वेदे मन्त्रेऽज्ञे खेऽध्यात्मात्मतपस्तु च ।
 मोक्षे जपे धने चाथ बलभद्रे व(लेःली) पुमान् ॥ ८४६ ॥
 कारवेलाविशेषे च बृहत्कर्मोऽटकाहये ।
 शोणाग्लाने नालिकेरे मापधान्ये च मञ्जि च ॥ ८४७ ॥
 पष्ठे शरीरधातूना बलयुक्ते(पु'तु) स त्रिपु ।
 वर्हिंस्तु ह्नी कुशे यज्ञे जले ज्योत्स्नि महत्यपि ॥ ८४८ ॥
 ना त्वमौ वाणशब्दन्तु बलिपुत्रासुरे पुमान् ।
 इक्ष्वाकोश्च प्रवैत्रे स्यात् सथैवानोकहान्तरे ॥ ८४९ ॥
 ककुभास्ये नृशण्डस्तु शरतद्भेदयोरथ ।
 वाणा नृन्वी नीलशिण्ठ्यां बालन्तु शिशुमूर्तयो ॥ ८५० ॥
 त्रिर्ना तु नालिकेरेऽथ पञ्चवर्षगजे द्वयो ।
 बाला तु मल्लिकाम्भेदे हरिद्राया च सा स्त्रियाम् ॥ ८५१ ॥
 ब्राह्मं त्रिर्ब्रह्मसम्बन्धे स्त्री तु सप्ततु मातृपु ।
 एकस्यां दिशि चोर्ध्वायां ब्रह्मरीत्यास्त्वलोहके ॥ ८५२ ॥
 मत्स्याक्ष्याख्यतृणस्तम्बे वाचि ब्राह्मी पुमान् पुन ।
 रात्रे. स्यात् पश्चिमे यामे पुमान्त्नशृणि वाप्पवाक् ॥ ८५३ ॥

१. 'त्वा' स ग षठ् .

१ 'नालिकेरे तु लाङ्गली । दाक्षिणत्याऽप'गेऽजलं गुाङ्गं बृचिरेसर. । सदापलो बली च' (पु. ६३. 'लो. २२०, २२१) इति वैजयन्ती ।

मुखतोयादिमभूते धूमाभासे च वस्तुनि ।
 शान्भेदे च वाष्पी तु स्त्रीलिङ्गा भेदजान्तरे ॥ ८९४ ॥
 हिङ्गुपर्नाह्वये वाया न स्त्री द्वु खनिषेधयो ।
 ना तु क्षुद्रफले पूगे वले चाथ प्रनाहणे ॥ ८९५ ॥
 वाहा नृस्त्री स्त्रिया वाहौ वाह्यं तु त्रिर्भवे ।
 स्त्री तु स्वरूपिते नृत्ते वाहं तु स्याद् भृशे त्रिषु ॥ ८९६ ॥
 स्त्रीं त्वनुमतौ च स्यात् प्रतिज्ञया च धिक् पुन ।
 अवश्यमर्थे देवानापिय ग्राह हलायुध ॥ ८९७ ॥
 वाहुः पुरुषभेदे ना कचिन्नृस्त्री पुनर्भुजे ।
 प्रमाणभेदे षट्त्रिंशद्द्विगुलेऽप्यत्र श्रीमुनि ॥ ८९८ ॥
 गृहादिद्वारपादस्त्रियाजिकरयातदारुषु ।
 त्रिंशोऽस्त्री मण्डलसमप्रतिनामुखलक्ष्मसु ॥ ८९९ ॥
 प्रतित्रिंशे तत्रकृता समानत्रयोपधानयो ।
 आदर्शे स्त्री तु त्रिंशो स्याद्गोष्ठीसज्जलतान्तरे ॥ ९०० ॥
 स्त्री तु तस्या फले द्वे तु वृत्तलसान्तरे विदु ।
 यो नानावर्णभाक् तस्मिन्नथ त्रिलयः पुमान् द्वुभे ॥ ९०१ ॥
 श्रीफलाख्ये फले त्वम्य ङी मानेऽपि पलाह्वये ।
 त्रिन्दुर्ना त्रिषुपि पशुशरीरम्भृषु च ॥ ९०२ ॥
 लवेऽन्योऽन्यत्रेऽन्यो वैतन्य वा तु दृश्यते ।
 नश्यत्प्रसृतियोपाया रीलिङ्गो दृश्यते पुन ॥ ९०३ ॥
 पुलिङ्गोऽमरकोशम्य शेषे नारम्बतोदिते ।
 बीजो ना यावन्मूलाख्ये यत्र सारान्ते तथा ॥ ९०४ ॥
 धाम्ये स्याद् वगने तु त्रिर्बीजो बीजवति त्रिषु ।
 साते तु पुंसि बुद्धौ ना ऽगते त्रि तु षष्टिते ॥ ९०५ ॥

ज्ञातरि ज्ञायमाने च फुल्ले च क्ली तु बोधने ।
 विद्वद्भोद्भोस्त्रिषु बुधो ना तु चान्द्रमसाथनौ ॥ ८६६ ॥
 अजयस्तु सुरेऽप्याह तत्र न्यायाद् द्वयोर्मवेत् ।
 बुधा तु धिपणायां स्त्री वृद्धिसंज्ञे च भेषजे ॥ ८६७ ॥
 मुण्डीसंज्ञनृणस्तन्मे बुसं त्वस्त्री कडङ्करे ।
 मलनिष्पूतधान्यस्य कडङ्कर इति स्मृतम् ॥ ८६८ ॥
 गोकरीषेन्धने तु स्त्री बुसा क्लृप्तिं तु वारिणि ।
 बुस्तः प्रहंसने षंसि धनुष्कोटौ नपुंसकम् ॥ ८६९ ॥
 मूषायां तु बुका स्त्री स्याच्छिवमल्लयां तु ना बुकः ।
 बृहत् त्वारण्यके साम्नि त्वामिद्धीत्यृक्समुद्भवे ॥ ८७० ॥
 स्त्री त्रिर्महति तत्रापि स्त्र्यर्थे स्याद् बृहतीत्यथ ।
 प्रसहासंज्ञवार्ताक्यामिति केचिदथापरे ॥ ८७१ ॥
 सर्वेऽपि क्षुद्रवार्ताक्यां छन्दोभेदेषु केषुचित् ।
 षट्त्रिंशदक्षराद्येषु गन्धर्वाधिपतेरपि ॥ ८७२ ॥
 विश्वावसोः स्त्री वीणायां बृहती पठति त्विमाम् ।
 अजयो वा(पि!चि) च स्त्रीवं पुनर्वोल्गामिति ध्वनिः ॥ ८७३ ॥
 साज्ये मधुनि तक्कोले ना तु स्यादम्भसां अमे ।
 जायौ गन्धरसामित्ये मयौ लेखनिकोद्भूते ॥ ८७४ ॥
 बोधिस्त्वर्थे स्त्रियां सम्यग्ज्ञाने च द्वे तु कुक्कुटे ।
 अश्वत्थे तु पुमान् बुद्धे त्वप्ययं सज्जनोऽपटीत् ॥ ८७५ ॥
 भगः पुनः स्मृतो यत्ने यशोवीर्यार्कभूतिषु ।
 कान्तीच्छाज्ञानवैराग्यधर्मैर्धर्यतपस्सु च ॥ ८७६ ॥
 धैर्यसौभाग्यमाहात्म्यधनशुक्रश्रुतेषु च ।
 बुद्धौ चादित्यभेदानामेकस्मिन्नपि नाथ नप् ॥ ८७७ ॥

योनां केचित् त्वभेदेन मन्यन्ते पुत्रपुसकम् ।
 सूर्यतद्भेदयोस्त्वेष पुमानेन न सशय ॥ ८७८ ॥
 भद्रस्तु ना तरङ्गे स्याद् भजने च खिया पुन ।
 मातुलान्याह्वये धान्ये भक्ता भद्रस्तु नोक्षणि ॥ ८७९ ॥
 गजभेदे द्वयो ङी तु सामभेदे शुभे सुरसे ।
 एतयोस्त्वर्थयोरेकयुक्ते वृहति च त्रिषु ॥ ८८० ॥
 साधौ च स्त्री तु भद्रा स्याद् दूर्वाशारिष्योस्तथा ।
 राक्षाया चाथ पक्षस्य त्रय स्युन्तियिपञ्चरा ॥ ८८१ ॥
 तेषा द्वितीयतिथिषु भवन्तु प्राक्सिसत्तयो ।
 शम्भौ जन्मनि सप्तारे शुभेऽप्याह तु सज्जन ॥ ८८२ ॥
 कोपेऽथ भवितयेष त्रि भण्डं तु नपुसकम् ।
 कोशस्थेऽर्थे धनवता हास्यकारिणि तु त्रिषु ॥ ८८३ ॥
 भण्डी मण्डूकपर्णार्यतृणस्तम्भे^१ खियाभियम् ।
 परिहासे तु भण्डा स्त्रीपुसयोर्भक्तवान् पुन ॥ ८८४ ॥
 सेगायामोदने ङी त्रि भेविते भक्तिमत्त्वपि ।
 भद्रस्तु योषे ना मर्त्यजातिभेदे तु स द्वयो ॥ ८८५ ॥
 नटीविप्रोद्भवे भव्यः पुनर्ना पाटपान्तरे ।
 कर्मरङ्गाह्वये ङी तु फले तस्य धने तथा ॥ ८८६ ॥
 फल्याणाण्यगुणे च स्याद् भेचलिङ्ग तु तद्वति ।
 योम्ये भवितरि प्राप्ये भवितये तु तत्रपि ॥ ८८७ ॥
 भ्रमि स्त्री भ्रमणे धात्वोर्भ्रमर्ता भ्राम्यर्ता च ना ।
 भद्रस्तु भर्तरि त्रिर्ना वणं भर्तृ त्रि षोष्टरि ॥ ८८८ ॥
 स्वामिधारक्योर्ता तु पाणिप्राहे भवन् पुन ।
 सर्वनाम त्रि पृञ्जे म्यात् म्यथे तत्र भवत्यसौ ॥ ८८९ ॥

१ 'नागर' ख पाठ २ 'तामुपा' ग पाठ

३ 'मण्डूकपर्णा मण्डीरी भाण्डा दानवनायवि' (पु ५७ अ १४५) इति.

त्रि त्वेव जायमाने च विद्यमाने च तत्र च ।
 स्म्यर्थत्वे स्याद् भवन्तीति ना तु गोत्रस्य कर्तरि ॥ ८९० ॥
 ऋषिभेदे भवन्तीं तु स्त्रीलिङ्गा लक्ष्मणौ स्मृता ।
 भसत् तु स्त्री दकारान्ता विद्यायां गुह्यकोष्ठयोः ॥ ८९१ ॥
 आस्ये तु क्लीत्रमाचार्याः केचिदेनं प्रचक्षते ।
 भावो लीलाक्रियाचेष्टामृत्युभिप्रायजन्तुषु ॥ ८९२ ॥
 पदार्थमात्रे सत्तायामात्मयोनिस्वभावयोः ।
 केचित् त्वात्मनि योनौ च प्रौत्सिल्यस्कारजन्मसु ॥ ८९३ ॥
 शृङ्गारादे रसस्यापि कारणे चान्तरात्मनि ।
 नाद्योक्तिविषये प्राज्ञे पुंसि त्रिषु तु मानिनि ॥ ८९४ ॥
 भवसम्बन्धिनि बुधे भवितर्यपि ना पुनः ।
 भागो भाग्ये तुरीयांशे रूपकार्धेऽशमात्रके ॥ ८९५ ॥
 भगसम्बन्धिनि पुनस्त्रिं क्लीं सामान्तरेऽथ नप् ।
 भाग्यं जन्मान्तरकृते शुभे कर्मणि चाशुभे ॥ ८९६ ॥
 अशुभे च शुभे चापि कर्ममात्रे परे विदुः ।
 मक्तव्ये तु त्रि वृद्ध्यायलामशुल्कोपदात्मना ॥ ८९७ ॥
 दीयते यत्र भागोऽसौ तत्र तत्रापि साधुनि ।
 भार्या स्त्री सहधर्मिण्यां ना त्वादिक्षत्रियान्तरे ॥ ८९८ ॥
 भारसाध्वादिके तु त्रिर्भासस्तु द्वे खगान्तरे ।
 शकुन्तास्ये नृस्त्रियोस्तु दीप्तौ सामान्तरे तु नप् ॥ ८९९ ॥
 भामस्तु कुषि ना स्त्री तु भामा योषिति सा त्रि तु ।
 ईर्ष्यावत्यथ भार्त्रं क्लीं पोषे त्रिषु तु यो नरः ॥ ९०० ॥
 भूर्ति गृहीत्वा वसति तत्र भर्तुश्च योगिनि ।
 भाण्डं क्लीत्रमन्त्रेऽधभूपणे भूपणे तथा ॥ ९०१ ॥

वणिङ्मूलधनेऽन्ये तु पण्ये केचिदुपस्करे ।
 भाण्डी तु स्त्री शिरीषद्रौ भण्डसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ ९०२ ॥
 भ्राजो ना श्लोकभेदेषु क्वचित् सामान्तरे तु नपुं ।
 भाप्यं तु क्ली विवरणग्रन्थजात्यन्तरे यथा ॥ ९०३ ॥
 महाभाष्यादि तत्र स्याद् भाषणीये तु भेद्यत् ।
 भानुर्ना भास्करे घञ् नृस्त्रियोस्तु गभस्तिषु ॥ ९०४ ॥
 भास्वानिन्दौ रवौ पुंसि भेद्यलिङ्ग तु भास्करे ।
 भास्वतीति स्त्रियां नद्यामुपस्यथ भिल्लवार् ॥ ९०५ ॥
 नृजातिभेदे शवरान्निष्ठापूर्वान्ध्रिक्कामुते ।
 द्वयोः स्यात् सज्जनस्त्वाह पुल्लिङ्गं पक्षणे त्रि तु ॥ ९०६ ॥
 भिन्द्रं स्याददृढे क्ली तु व(स्त्रेऽङ्गे)ऽन्यो दरणेऽवदत् ।
 भिष्णुः पुंसि परिव्राजि त्रि तु भिक्षणशीलके ॥ ९०७ ॥
 चतुर्थकालाशिनि च भिदुस्तु नरि मन्मथे ।
 वज्रे च घुणसजे तु किमौ द्वे ना तु भीमवाक् ॥ ९०८ ॥
 शम्भौ च भीमसेने च त्रि तु क्रूरे भयानके ।
 भीष्मः शान्तनवे पुंसि भेद्यलिङ्ग भयानके ॥ ९०९ ॥
 भीहः पुंसीद्गुदतरौ स्त्रियां †चोर्वाख्योपितोः ।
 योषिद्वेदे परे त्रिस्तु कातरेऽथ भुजः पुमान् ॥ ९१० ॥
 मूर्जेसंज्ञहृमे नृम्त्री बाहौ भूमानगोचरे ।
 पदार्थभेदे च भुरिक् पुनः स्त्री बाहुकन्दयोः ॥ ९११ ॥
 उक्ताद्युत्कृतिपर्यन्तच्छन्दस्त्वेकाक्षराधिके ।
 छन्दोभेदे वसायां च कश्चिन् तु भुवि चावदत् ॥ ९१२ ॥

अन्यस्तु राजनि पुमानित्याह क्ली तु भूतवाक् ।
 महाभूतेषु भवनाक्रियाया प्राप्तिस्तयोः ॥ ९१३ ॥
 न्याय्ये प्राणिनि ज्ञान्यस्तु वाच्ययोरेतयोस्त्रिषु ।
 अतीततुल्यलक्ष्येषु देवयोन्यन्तरे पुनः ॥ ९१४ ॥
 वृक्षण्डो मातरि त्वस्य भूता स्त्री भूरिवाक् पुनः ।
 प्रचुरे त्रिषु हेन्यस्त्री भूर्णिस्तु स्त्री भृतौ तथा ॥ ९१५ ॥
 कश्चित् तु धरणौ ब्रूते त्रि तु भ्रमणशीलके ।
 द्वयोस्तु भृङ्गो धूम्याटे भ्रमरे च पुमान् पुनः ॥ ९१६ ॥
 भृङ्गराजे परस्माद् भृङ्गारेऽन्यो लवङ्गके ।
 अन्ये तु वर्णभेदे त्रिः पुनस्तद्वति नप् पुनः ॥ ९१७ ॥
 त्वक्पत्रसङ्गमैपज्ये भृत्यो दासे द्वयोः स्त्रियाम् ।
 भृत्या स्याद् वेतनेऽथो ना (भूर्भु)भिर्वायौ जलेऽपि च ॥ ९१८ ॥
 द्वयोस्तु हस्तिनि त्रिस्तु भेरवाक् कातरेऽथ सः ।
 स्त्रियां स्याद् दुन्दुभौ भेरी भे(ल्लैल)स्तु त्रिषु कातरे ॥ ९१९ ॥
 पूज्याप्रौज्यप्रहीणेषु पुमांस्त्वृष्यन्तरे कश्चित् ।
 *चिकित्सामन्थकारे स्यादुडुपेऽप्यथ भेरुवाक् ॥ ९२० ॥
 भेषे ना द्वे तु मण्डूके मर्त्यजात्यन्तरेऽपि च ।
 निषादब्राह्मणीजाते कातरे तु त्रिषु स्मृतः ॥ ९२१ ॥
 उदीच्यनीवृद्धेदे तु भोलाः पुंभून्पथ द्वयोः ।
 द्वीपिसंज्ञकशार्दूलभेदे भोजः पुनर्द्वयोः ॥ ९२२ ॥
 राजन्यमात्रे भोजान्यनीवृद्धेदेऽस्य राजनि ।
 मर्त्यजात्यन्तरे चापि ज्ञेयः क्षत्रियगोलके ॥ ९२३ ॥

१. 'अन्ति' ग. पाठः. २. 'प' क ख. ग. घ. पाठः. ३ 'पुत्रज' ग. पाठः.

१ 'भेल्लै वृद्धाभीर्वा' (पु २३४. खं. ५२) इति वक्ष्यन्ती । * चिकित्सामन्थय इत्ययोरभेदाद् भेदमाहितेन्युच्यते ।

पुभूमनि तु विन्ध्याद्रिपार्श्वस्थे नीवृद्धन्तरे ।

भोगी तु सर्पे द्वे स्त्री तु भोगिनी नृपयोपिति ॥ ९२४ ॥

अन्या कृताभिपेकाया या तस्या भेद्यवत् पुन ।

भोगवत्यजयस्त्वाह वैद्यावृत्त्यकरेऽथ तथा ॥ ९२५ ॥

भूपालेऽप्यथ भौमो ना पृथिवीतनयग्रहे ।

भूमिसम्बन्धिनि त्रि स्याद् मद्रं तु स्त्री सुखे तथा ॥ ९२६ ॥

रुज्जनस्तु शुभे प्राह त्रि तु तद्वति भाषित ।

पुभूमि नीवृद्धेऽथ मन्द्रो ना सामार्तिनाम् ॥ ९२७ ॥

स्वराणामपि संज्ञाना स्वरे पष्ठेऽथ स त्रिषु ।

गम्भीरशब्दे मन्द्रा तु वाचि स्त्री मन्दवाक् तु ना ॥ ९२८ ॥

शनैश्चरे त्रि तु स्वल्पे तथाज्ञापदुरोगिषु ।

निर्माण्ये च कनिष्ठे च दधिभेदे तु नप्यद ॥ ९२९ ॥

मन्दजाते द्वयोस्त्वेष गजभेदे मद्रस्तु ना ।

गजदानजलेऽन्ये तु तद् यन्मेहान् प्रवर्तते ॥ ९३० ॥

सत्रैवेत्यश्रुन हर्षं गवें गन्धे च रेतसि ।

मदी तु मत्तावस्थाया स्त्री मध्यं तु नपुसकम् ॥ ९३१ ॥

यस्तुद्वयस्यान्तराले सहघामेदेऽपि कुत्रचित् ।

समुद्रसजसह्यचाया य स्याद् दशगुणोत्तरः ॥ ९३२ ॥

छद्दसामुक्तपूर्वाणा तृतीये छन्दसि त्रि तु ।

न्याय्ये चलनसत्रे तु शरीराङ्गे नृशण्डयो ॥ ९३३ ॥

हिमोत्सर्गीय सनित् रमय स्यु शतत्रयम् ।

सत्रैकत्र शते ह्यदिन्यास्येषु रचिरदिमपु ॥ ९३४ ॥

स्त्रियो मध्या अथो मत्स्यं द्वी समीकृतिसाधने ।

क्षेत्रस्य वृष्टस्य मतिमतसार्थी तु स त्रिषु ॥ ९३५ ॥

मत्स्यस्तु मीने द्वे नीवृद्धेदे तु नरि भूमनि ।
 तद्राजे तु पुमान् मीनराशौ चाथो मर्घं धने ॥ ९३६ ॥
 ह्रीं स्त्रीभूमि मघा, अग्निनक्षत्रे कालमात्रके ।
 तद्युक्तेऽथ मयः पुंसि दैत्यतक्षाणि हिंसने ॥ ९३७ ॥
 प्रक्षेपणे च द्वे तूष्ट्रे तथाश्वेऽथो मलोऽस्त्रियाम् ।
 स्यात् पापकिट्टविष्ठासु वातादिषु च नप् पुनः ॥ ९३८ ॥
 कास्याख्यलोहे स्यात् त्वेष मर्त्यजात्पन्तरे द्वयोः ।
 मालुकीशङ्खजेऽथोक्तो मल्लो योषे परैः पुमान् ॥ ९३९ ॥
 बलीय, पुरुषे तन्वैः पात्रभेदे तु नृस्त्रियोः ।
 मल्लो मल्ली च मल्ली तु मल्लिकाम्पीठयोः स्त्रियाम् ॥ ९४० ॥
 नृस्त्रियोर्धारणे मल्लो मल्ला चेति द्वयोः पुनः ।
 ब्राह्म्यपूर्वक्षत्रियाजे ब्राह्म्याज्जात्यन्तरे नृणाम् ॥ ९४१ ॥
 महः पुंभ्युत्सवे स्त्री तु मही वाचि गवि शितौ ।
 सज्जनस्तु नदीभेदेऽप्याह द्विवचनेन तु ॥ ९४२ ॥
 धावापृथिव्योराघ्नासीद् मङ्गलैस्त्वैर्योपजीविनि ।
 त्रिर्मङ्गलस्य पाठितर्येके मङ्गा तु मङ्गले ॥ ९४३ ॥
 स्त्रीं मङ्गं त्रस्त्रियां नावः शिरस्यह्रीं तु मङ्गने ।
 मङ्गनं गमन विद्यादथ सर्वरसाग्रके ॥ ९४४ ॥
 मण्डमस्त्री स्त्रियां मण्डी *वागुल्यां मण्डने पुनः ।
 नृस्त्री मण्डाऽथ ना रश्मौ ह्रीं तून्मानान्तरे भवेत् ॥ ९४५ ॥
 पञ्चमापे मर्तं तु ह्रीं स्यादाकृतेच्छयोमथा ।
 ज्ञाने च वाञ्छिते तु त्रिर्जायमानेऽथ मत्तवाक् ॥ ९४६ ॥

१. 'ख्य' क. ग. घ. पाठ. २. 'म्व' क. घ. ग. घ. पाठः.

* 'वागुली मण्डिका समे' (पृ. १६५. श्लो. ७८) इति तु वैजयन्ती ।

त्रि(तु'पु) क्षिपे च हृष्टे च ऋषिं तु मदकर्मणि ।
 मर्त्तस्त्वृष्यन्तरे पुंसि मर्त्यलोकेऽप्यथ द्वयो ॥ ९४७ ॥
 मनुष्ये मर्कशब्दस्तु देवदारुतरौ पुमान् ।
 मनोविरिञ्चयोर्वायौ कश्चित् स्नाहाभ्रचन्द्रयो ॥ ९४८ ॥
 आदित्येऽप्यथ सर्पे द्वे त्रि तु विघ्नस्य कर्तरि ।
 मणिः स्त्रीपुंसयो रत्ने मणिवन्द्येऽप्यलिङ्गरे ॥ ९४९ ॥
 अजादिकण्ठप्रभवे स्तनाकारे च वस्तुनि ।
 काष्ठलोहादिनिष्पाद्यगुलिकायामथाजय ॥ ९५० ॥
 गोलमात्रे परे त्वेन गुह्यमध्यगुले विदु ।
 मेहनावयवे त्वन्द्ये शेफाग्र स च मन्यताम् ॥ ९५१ ॥
 कश्चित् प्रायुङ्क्त घण्टाया धातौ तु मणतौ पुमान् ।
 मल्लिस्तु मत्स्यभेदे स्त्री स्यात् कपालकरङ्कयो ॥ ९५२ ॥
 इत्येवमजय स्माह धातौ तु नरि मल्लती ।
 मसिस्तु शस्य्या कृपणतृष्णायामिति कश्चन ॥ ९५३ ॥
 द्विंया पुसि त्वविधास्यो वाक्पति पठति स्म तम् ।
 धातौ तु मस्यतौ पुसि महिस्तु घरणौ स्त्रियाम् ॥ ९५४ ॥
 उदाहृतो ह्यसौ भागवृत्तिकारेण वाक्त्तिन ।
 इत्यत्र कृदिकारान्तो महति त्वेप भेद्यवत् ॥ ९५५ ॥
 मधुस्तु ना चैत्रमासे वसन्ते दानवान्तरे ।
 पूर्वक्षत्रियभेदे च विप्रभेदे च कुत्रचित् ॥ ९५६ ॥
 मधूकद्रौ बुरवके मद्यभेदे च कुत्रचित् ।
 मध्वासवास्ये मधुररसे मिथरसे तथा ॥ ९५७ ॥
 वैजयन्त्याह कडुकस्याद्भुतिक्रयात्मके ।
 एतद्रसद्वयवति पुनस्त्रि ऋी तु वारिणि ॥ ९५८ ॥

क्षीरे पुष्परसे मधे मन्त्रभेदेषु केषुचित् ।
 शाकवह्न्यां तु जीविन्तीसंज्ञायां स्त्री नृनप् पुनः ॥ ९९९ ॥
 क्षौद्रपौष्टिकपूर्वेषु मधुभेदेषु * तत्पुरे ।
 मनुस्तु पुंसि मन्त्रे स्यात् पूर्वे च क्षत्रियान्तरे ॥ ९९० ॥
 स्त्रियां तु तस्य भार्यायां मनावी च मनाय्यपि ।
 मयुद्धे किन्नरे ना तु प्रक्षेपे मन्तुवाक् तु ना ॥ ९९१ ॥
 वैमनस्येऽपराधे च तथा शोके प्रजापतौ ।
 अजयस्त्वाह विज्ञे त्रिस्तथैव स्यात् प्रियंवदे ॥ ९९२ ॥
 मन्युर्दैन्ये कृपायां च शोके क्रोधे क्रता च ना ।
 त्रिषु मेधाविनि द्वे तु मद्रुः सलिलवायसे ॥ ९९३ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे निष्प्रवरुटीजे तथा पुनः ।
 माहिष्य आयुर्वेदेन जीवत्यम्बष्ठसंज्ञके ॥ ९९४ ॥
 स्यात् पारधैनुके चापि यस्याचोपणश्रुतिता ।
 मस्तुस्तु वृत्तियोर्मुष्टौ पिण्डिताङ्गुलिरूपके ॥ ९९५ ॥
 वैजयन्त्यामिदं प्रोक्तं दधिमण्डे तु तन्नपि ।
 मर्जुः सम्मार्जनीशुब्धोर्नदीतीरे परः पुनः ॥ ९९६ ॥
 नद्यां तीरेऽपि चेत्याह शिलायां च स्त्रियामियम् ।
 रजके तु द्वयोः कश्चिन्ना तु मन्ता प्रजापतौ ॥ ९९७ ॥
 त्रिरेष्टृज्ञानुविद्वत्सु महत्तु † तु ह्रीवचारिणोः ।
 राज्ये वृन्दे च पूज्ये तु त्रि वृहत्यापि ना पुनः ॥ ९९८ ॥
 महलोके च बुद्धौ च महती तु स्त्रियामियम् ।
 त्रिवृत्सञ्जलताजातौ वीणायां नारदस्य च ॥ ९९९ ॥

१. 'च' क. घ. पाठः.

* तेषां मुरा तत्पुर 'विभाषा सेनामुरा -' (२. ४. २५) इति ह्रीवत्वम् । † मह-
 त्त्वन्दः ह्रीवे चारिवाचक इत्यर्थेभ्यत् प्रव्येतव्यः, तर्हि 'महत् ह्रीव तु चारिणि' इति पाठो भवेत् ।

हृदयते वेदसूत्रेषु रात्रेरवयवान्तरे ।
महच्छब्दस्तस्य लिङ्गं विविञ्चतु विचक्षणाः ॥ ९७० ॥

रात्रेरवयवः सोऽपि पश्चिमो याम ईरितः ।
कैश्चिदन्यैस्त्रिभागावशेषा रात्रिरितीरितः ॥ ९७१ ॥

मरुत् तु ना देवभेदे पवने शिखरे गिरेः ।
केचित् तु मरुदेशेऽपि रूपे चर्त्विजि नप् पुनः ॥ ९७२ ॥

हेमि स्याद् देवमात्रे तु द्वे स्पृक्षायां तु सा स्त्रियाम् ।
मद्वा पुंस्पृषिभेदे स्यात् त्रीडाकान्तिशिरस्तु च ॥ ९७३ ॥

तृप्तां तु कश्चित् त्रिषु तु मदितर्यथ मन्निवाक् ।
राज्ञो धीसचिवे पुंसि स्यात् तु मन्त्रवति त्रिषु ॥ ९७४ ॥

मास्ता स्त्री स्त्रजि मालस्तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ।
सूतीशुद्रोद्भवेऽत्रार्थे स्त्र्यर्थे मालीति जातिङीप् ॥ ९७५ ॥

पुमांस्तु कालपर्ण्याख्यतुलस्यां च कठिञ्जरे ।
धारणे चान्तरद्वीपे पुनः क्ली दक्षिणामुतः ॥ ९७६ ॥

वर्षा(त्) स्याद् भारतात् त्रिस्तु प्रहतक्षेत्रभूतले ।
माया स्त्री शाम्बरीबुद्धोर्विष्णोर्नचसु शक्तिषु ॥ ९७७ ॥

एकस्यां साङ्गचतत्त्वे च प्रधानाख्येऽथ सा त्रिषु ।
मायते यथ मां याति तत्रापि स्यादथ स्त्रियाम् ॥ ९७८ ॥

मात्रा प्रवृत्तां कर्णस्य परिष्कारान्तरे* धने ।
परिच्छेदे परिच्छेदे शैलेऽन्ये त्वेकदेशके ॥ ९७९ ॥

ह्रस्ववर्णप्रयोगस्य काले पौरे तु कश्चन ।
स्यात् तूत्तरपदे क्लीवं मात्रं कात्स्न्येऽनधारणे ॥ ९८० ॥

१ 'के' क. ख. ड. पाठः. २. 'व' ख. पाठ. ३. 'कारस्तु' क. ख. घ. ड.

* 'माना परिच्छेदेऽर्थेऽथे प्रवृत्तां कर्णभूषणे' (पु. २३५. श्लो. ६२) इति वैजयन्त

अन्ये तु त्रायते मां यस्तत्र त्रिष्विति मन्वते ।

मानं तु क्ली परिच्छेदे प्रस्थादौ चापि हिंसने ॥ ९८१ ॥

लज्जाद् दशमराशौ च विदुः माव्वत्सरा इदम् ।

प्रक्षेपे प्रणिदाने च सम्भवे सम्भवस्त्वसौ ॥ ९८२ ॥

आधारानतिरिक्तस्वमाधेयस्येह ना पुनः ।

ज्ञाने चित्तसमुन्नत्यां पूजायां च स्त्रियां पुनः ॥ ९८३ ॥

मानी कुडुबसंज्ञस्य परिमाणस्य सा द्वये ।

म्लानं म्लानवति त्रि स्यात् क्ली तु म्लानौ द्वयोः पुनः ॥ ९८४ ॥

मण्डूकभेदे गृहजे मारस्तु नरि मन्मथे ।

मृतिभारणयोः स्त्री तु मारी स्याद् देवतान्तरे ॥ ९८५ ॥

देवतान्तरमप्येतत् कालरात्राति सज्जनः ।

माल्यं क्ली कुसुमे पुष्पमालायां चाथ भेद्यवत् ॥ ९८६ ॥

धार्थे माध्यस्तु कुन्दारुखट्टुमे ना प्रसवेऽस्य नप् ।

भाघसाधौ पुनस्त्रि स्यात् पौर्णमास्यां पुनः स्त्रियाम् ॥ ९८७ ॥

मघानक्षत्रयुक्तायां माघी मासे तु तद्वति ।

माघो ना त्रिर्मघासंज्ञनक्षत्रयुक्तकालजे ॥ ९८८ ॥

मार्गो नाध्वानि मार्घी च मार्गशीर्षाख्यमासि च ।

तथा मृगमदे सौम्यनक्षत्रेऽप्यब्रवीदिदम् ॥ ९८९ ॥

वैजयन्त्यां नृस्त्रियोस्तु मार्गा मार्गणकर्मणि ।

मार्गी तु पौर्णमास्यां स्त्री मार्गशीर्ष्या त्रिषु त्वियम् ॥ ९९० ॥

मृगस्य स्याद् विकारादौ मांसं तु पिशिते नपि ।

बावपातिस्तु नरेऽन्याह निर्मूलत्वादसाधु तत् ॥ ९९१ ॥

मांसी तु स्त्र्याभिपीसंज्ञगन्धद्रव्येऽथ मापवाक् ।

ना क्लीवं चापरे वृष्यसंज्ञधान्यान्तरे तथा ॥ ९९२ ॥

पञ्चगुञ्जात्मकोन्मानभेदेऽन्येषां पुनर्मतम् ।

७ तण्डुलोन्मानतुलिते वस्तुनीत्यपरः पुनः ॥ ९९३ ॥

कार्पापणप्रभेदेऽथ पुंस्येव मपणे विदुः ।

मपणं हिंसनं विद्यात् सर्वलोकतते पुनः ॥ ९९४ ॥

मृत्यौ मरणसंज्ञे स्त्री मारिर्मारयतौ पुनः ।

धातौ ना मातृशब्दस्तु पार्वत्यां जननीगवोः ॥ ९९५ ॥

ब्राह्मद्याद्यासु च देवीषु *वेषणीसरितोरपि ।

अकारादिकवर्णानामाप्ताये तारकासु च ॥ ९९६ ॥

अश्विन्यादिषु पौष्याख्यपौर्णमास्यां च सा स्त्रियाम् ।

मानकारिणि तु त्रि स्यात् स्वयर्थे मात्रीति तत्र च ॥ ९९७ ॥

मित्रं तु भेषजे क्लीवं स्थौणेष्याख्ये सुहृद्यपि ।

लम्नाच्चतुर्धराशौ च मित्रं सार्व्वत्सरा विदुः ॥ ९९८ ॥

ना त्वर्के चार्कभेदे च मिपं तु क्ली छलेऽय तत् ।

घर्षरीन्द्रपसम्भूते मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ॥ ९९९ ॥

मानो ना द्वादशे राशौ द्वे तु मस्ये त्रि हिंसिते ।

यष्टौ तु मीना स्त्री क्ली तु हिंसने मीढवाक् पुनः ॥ १००० ॥

मेपे द्वयोर्मूत्रणे क्ली भेद्यलिङ्गं तु मूत्रिते ।

देचरे तु नियुक्ता या यात्यन्यं साभिसारिका ॥ १००१ ॥

तस्यां मीढा स्त्रियां मीरं पुनः स्यात् क्लीवाल्लिङ्गम् ।

सांस्फन्दन्यासुस्तार्थं च पुनस्त्यैः कृन्द् पुनः ॥ १००२ ॥

मुण्डः स्यान्मस्तके त्रिस्तु परिवापितकेशके ।

स्त्री तु मुण्डा च मुण्डी च स्तम्भे श्रमणिकाहये ॥ १००३ ॥

सा तु मुण्डैव भिक्षुक्यां मुण्डने तु नरस्त्रियोः ।

अजयस्त्वाह् मुख्यं स्यात् क्ली वक्रोपाययोरिति ॥ १००४ ॥

* वेपणशब्दः पुनिङ्गो भाग्याववाची ।

त्रिषु तु स्यान्मुखभवे प्रधाने प्रथमेऽपि च ।
 मुष्कस्तु वृषणे न स्त्री स्त्रीभगावयवे तु ना ॥ १००५ ॥
 मुक्ता स्त्री मौक्तिके त्रिस्तु विसृष्टेऽतीतसंस्तौ ।
 मुस्ता तु मुस्तके लिङ्गत्रये पुंशण्डयो. पुनः ॥ १००६ ॥
 विपभेदे सुरा तु स्त्री गन्धकुट्राख्यभेषजे ।
 दैत्यभेदे तु ना मुद्रा पुनः स्वादप्सरोन्तरे ॥ १००७ ॥
 लान्छने चाङ्गुलीये च यत्तु स्याद्विखिताक्षरम् ।
 हस्तविन्यासभेदेषु स्थापनीनिष्ठुरादिषु ॥ १००८ ॥
 मुद्रस्तु दातरि वि स्यान्मुनिस्तु स्यादूर्ध्वं पुमान् ।
 अगस्त्यर्षी च मुगते कुशे दमनके तथा ॥ १००९ ॥
 अगस्त्यसंज्ञवृक्षे च मण्डूके तु द्वयोन्नि तु ।
 वाचंयमेऽथ मुष्टिः स्त्रीपुंसयोः फलकादिनः ॥ १०१० ॥
 खड्गादिनश्च ग्रहणप्रदेशे फलसंज्ञके ।
 उन्मानभेदे सुदृढपिण्डिताङ्गुलिसंहती ॥ १०११ ॥
 धानुष्कहस्तविन्यासभेदे ग्राहे च मुष्टिना ।
 द्रव्ये मूलं तु नप्यन्ये पुंभ्यप्यादिसमीपयोः ॥ १०१२ ॥
 नक्षत्रभेदे पादे च भूरुहाणां चर्मीकृतौ ।
 स्त्रीये च कारणे चाथ मूल्यं वेतनवन्नयो ॥ १०१३ ॥
 स्त्रीवं त्रिषु तु यस्य स्यान्मापमुद्रादिवस्तुन ।
 ग्रहणे मूलमुत्पाद्यं तेषु मापादिवस्तुषु* ॥ १०१४ ॥
 यः पटादिरुपादानद्रव्यनुल्यप्रयोजनः § ।
 तत्रापि मूलमब्दम्तु नीहावातगने च ना ॥ १०१५ ॥
 आचमन्यां तृणैरेद्धभारे त्रीणादिवम्तुन ।
 वस्त्रोद्यनवन्धेऽथ चक्रे त्रिः स्त्री तु वन्धने ॥ १०१६ ॥

* 'मूलमन्त्रार्थ' (४ ४. ८०) ५ 'नैरुदो. नीहावातगन्तु' शम्भिरु' (४. ४ ९९) इति सूत्रान्तरमुभयत्र यत्रत्ययः ।

मूकस्तु त्रिप्पवाचि स्यात् झीवमान्निव्वारिणि ।

अध्याया वेसराज्जाते चतुष्पादन्तरे द्वयो ॥ १०१७ ॥

दैत्यभेदे तु पुल्लिङ्गो यो वराहत्वमागत ।

किरातार्जुनयोर्मध्ये म्पर्धाहेतुतया तयो ॥ १०१८ ॥

तेजसावर्तनीसज्ञे पुनर्लोहकृता छियाम् ।

भाण्डे मूपाथ नृस्त्री स्याच्चौर्यं चोरे तु स त्रिपु ॥ १०१९ ॥

प्रहेलिकान्तरे तु स्त्री मूढा स्यात् काव्यकारिणाम् ।

त्रि तु स्यात् तन्दिग्देऽप्यजे त्रुद्धमूर्च्छितयोरपि ॥ १०२० ॥

झीन तु मोहने ना तु पश्चन्वेपणयोर्मृगः ।

मृगशीर्षाख्यनक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ॥ १०२१ ॥

मकराह्वयराशौ च विदु सावत्सरा अमुम् ।

द्वे तु हस्तिविशेषे च कुरङ्गेऽप्यथ भेद्यवत् ॥ १०२२ ॥

मृतः प्रेते याचिते तु भैक्षे क्ली मरणेऽपि च ।

मृत्युस्तु मरणे न क्ली पुमानेवान्तरेऽथ नप् ॥ १०२३ ॥

मृदु वङ्गे कोमले तु त्रि स्यादरुठिनेऽपि च ।

मेघ्यः प्रावृषि ना त्रिस्तु मेघसाधुनि तद्भवै ॥ १०२४ ॥

मेधा स्त्री धारणाशक्तधिपणाया धनेऽपि च ।

ना तु यजे सङ्गमे तु नृस्त्री मेधाविनि त्रिपु ॥ १०२५ ॥

मेध्यं तु शुचिनि त्रि क्ली बले धनमुद्यर्णयो ।

ना तु मुजेऽथ नद्या स्त्री मेध्यार्नस्य तु रश्मिपु ॥ १०२६ ॥

वृष्टिसर्जनकायेषु शतेष्वेव चतुर्ष्वपि ।

द्वितीये रश्मिपु शते मेघ्या मेपः पुनर्नरि ॥ १०२७ ॥

सर्वेषा प्रथमे राजावुरभे तु द्वयोरयम् ।

हिमोत्सर्गार्थिरश्मिना शतेषु त्रिपु कुत्रचित् ॥ १०२८ ॥

शते रदिमपु मे(ध्यो!प्यो)ऽथ मेनो ना पूर्वपाथिवे ।
पृषदश्चाह्वये स्त्री तु मेना नार्या बियां पुनः ॥ १०२९ ॥

येहा भूर्मा पुमान् मूत्रव्याधिभेदेऽपि मूत्रणे ।
म्लेच्छाः स्युर्म्लेच्छवाचो ये विप्रकृष्टा वनौकसः ॥ १०३० ॥

तत्र द्वयोर्म्लेच्छने तु म्लेच्छा नृत्वी नपि त्वदः ।
ताम्रे मेला तु(मे!म)प्या* स्त्री मेलस्तु नरि सङ्गमे ॥ १०३१ ॥

मेदा तु स्व्योपधीभेदे मेदने ना द्वयोः पुनः ।
वेदेहकनिपादीजे मर्त्यजात्यन्तरे भवेत् ॥ १०३२ ॥

मेही तु द्वीपिसञ्जे स्याद् व्याघ्रजात्यन्तरे द्वयोः ।
भेचलिङ्गं तु यस्यास्ति मेहस्तत्र द्वयोः पुनः ॥ १०३३ ॥

मैत्रो विप्रे तथान्यत्र मर्त्यजात्यन्तरेऽपि च ।
वैश्यपूर्वकवैश्याजे ब्राह्म्यात् स्यात् तु नपुंसकम् ॥ १०३४ ॥

पुरीषोत्सर्जने मित्रसम्बन्धिनि तु स त्रिषु ।
स्त्रीशण्डयोस्तु मित्रत्वे मैत्री मोचा तु शल्मलौ ॥ १०३५ ॥

कदलीमात्र इत्येके सुगन्ध्यल्पफला तु या ।
तस्यां कदल्यामित्यन्ये वृक्षस्य तु रसे पुमान् ॥ १०३६ ॥

शिर्मा तु काश्चित् पाटल्यां पुनः स्त्रीपुंसयोरपि ।
मोकस्तु मोचने शिष्ये ना चतुष्पदि तु द्वयोः ॥ १०३७ ॥

मोकी तु रात्रौ स्त्री मौढी† पुनर्भक्षान्तरे स्त्रियाम् ।
मर्मरासंज्ञके मूढसम्बन्धिनि तु सा त्रिषु ॥ १०३८ ॥

मौलिस्तु नृत्त्रियोर्मूर्ध्नि चूडामकुटयोरपि ।
तथा संयतकेशेषु यज्ञो वैश्रवणे पुमान् ॥ १०३९ ॥

१. 'प्या' ड. पाठः. २. 'य' ख. पाठ.

* 'मिदम मसीजल पत्राञ्जन च स्यान्ममिर्द्वयो.' इति त्रिशाण्डशेष. † 'मोकी तु मर्मरा' (उ. १६४. श्लो. ७०) इति तु वैजयन्ता ।

देवजात्यन्तरे तु द्वे सापेयारये तथा शुनि ।
 यमो वैप्रस्वते पुत्रि यमने च शनेश्वरे ॥ १०४० ॥
 शब्दवर्णविशेषेषु शिक्षाकाराश्चतुर्ष्वपि ।
 शरीरसाधनापेक्षे सत्यादा मित्यङ्गमणि ॥ १०४१ ॥
 वलितारयस्य घोटाना गतिभेदस्य चाष्टमु ।
 भेदेऽप्येकत्र भेदे स्यात् ङी तु युग्मे त्रिषु त्वद ॥ १०४२ ॥
 यमजे युग्मवति च यमा तु यमुनाबुनो ।
 स्त्री यम्याविति तु घात्रापृथिव्योद्ध तु वायसे ॥ १०४३ ॥
 हीनाधिराङ्गतुरगेऽप्यथ ङीन यतं स्मृतम् ।
 यमने हस्तिपाना च पादङ्गमणि तत् स्मरेत् ॥ १०४४ ॥
 भेद्यलिङ्ग तु बद्धे स्यात् तथैत्रोपरनेऽपि च ।
 यन्त्रं तु ङी लघूपायङ्गनिर्माणसाधने ॥ १०४५ ॥
 यन्त्रपाया तु नाथ स्त्री यवा रभिमर्णापयो ।
 भेद्यलिङ्ग तु महति यवोत्पत्त्युचिते पुन ॥ १०४६ ॥
 क्षेत्रे यव्य त्रिषु यवसाधो यग्रहिते तथा ।
 यव्या तु नद्यो स्त्री यम्या पुना रात्रौ स्त्रिया त्रि तु ॥ १०४७ ॥
 विधाद् यमयितव्ये च यन्त ये यमसाधुनि ।
 यजिस्तु यजमाने द्वे इति कश्चिदवोचत ॥ १०४८ ॥
 धातौ तु यजर्तो पुस्त्वे यतिस्तु त्रिजितेन्द्रिये ।
 परित्राज्यपरे स्त्री तु यमने पञ्चकारिणाम् ॥ १०४९ ॥
 पदच्छेदान्तरे कारागृहे धातो तु पुस्त्ययम् ।
 यततौ यष्टिशब्दस्तु नृस्त्रियोर्दण्डमात्रके ॥ १०५० ॥
 गृहस्थदण्डे त्वाह्वान्यन्तोमरात्पायुधान्तरे ।
 तरवारिसमारयेऽ ये राज्ञादन्यत्र चायुधे ॥ १०५१ ॥

तथा हारलतायां च मधुकाख्ये तु भेषजे ।
 स्त्री यथास्तु पुमान् सूर्ये भोक्षमार्गेऽप्यथ द्वयोः ॥ १०५२ ॥
 अथे स्याद् ब्राह्मणे कश्चित् स्त्री स्वाप्तावपरे पुनः ।
 दिव्यवृष्टौ दीर्घवृष्टावित्यन्ये ययुवाक् पुनः ॥ १०५३ ॥
 द्वे (त्वःअ)श्चे नाश्वमेधाश्चे यजुस्तु नरि पावके ।
 अध्वर्यां यजमाने तु शिष्ये च द्वे यदुस्तु ना ॥ १०५४ ॥
 आदिक्षत्रियभेदे तद्वंशजेषु तु स द्वयोः ।
 मनुष्ये चाथ यन्ता ना सूते हस्तिपके त्रि तु ॥ १०५५ ॥
 कारके यमनस्याथ यावोऽलक्तकमापयोः ।
 यवसम्बन्धिनि त्रि स्याद् यामस्तु प्रहरे पुमान् ॥ १०५६ ॥
 यमने च नपि त्वेष सामभेदेषु केषुचित् ।
 ष्यो यमाचोति वक्तव्यमित्येतद्वचनं यतः ॥ १०५७ ॥
 अनार्षं तत एवास्य याम्यशब्दस्य द्रष्टता ।
 अर्थेषु यमसम्बन्धियमदेवतकादिषु ॥ १०५८ ॥
 अतः स इह नास्माभिरुक्तो यातं तु नच् गतौ ।
 †हस्त्यारोहकमर्त्यस्यादङ्कुशस्य च वारणे ॥ १०५९ ॥
 गते तु त्रिर्यतियतसम्बन्धिनि च नप् पुनः ।
 अपि पुंस्यपरे यानं वाहने गमने तु नप् ॥ १०६० ॥
 यातु स्त्री राक्षसे ना तु पाप्मन्यन्यस्तु मन्यते ।
 पथिके त्रिष्विति स्त्री तु याता देवरयोषिति ॥ १०६१ ॥
 त्रिस्तु गन्तरि तत्रापि स्व्यर्थे यात्रीति मन्यताम् ।
 युगं तु स्त्री चतुर्हस्तप्रमाणेऽन्य(तमं?मते) पुनः ॥ १०६२ ॥
 षडशीत्यङ्गुले माने प्रोक्तं चाङ्गुलमानकम् ।
 अणुसंज्ञकधान्यानां चतुर्दशकमङ्गुलम् ॥ १०६३ ॥

१. 'षु' ग. पाठः.

† 'हस्त्यारोहककृत्वे' इति पाठः स्यात् ।

इत्येवमथ कालेषु वृत्तत्रेतादिषु स्मृतम् ।

जन्मपर्वसु युगे च त्रि तु तद्वत्यथो नृनप् ॥ १०६४ ॥

लाङ्क्यस्यन्दनादीनामीपाध-धनदारणि ।

ऋद्धिसञ्ज्ञरुभंपज्ये पुन स्त्री म्याद् युगाऽथ नप् ॥ १०६५ ॥

युग्यं शर्वम्य धनुषि वाहने त्रि तु वोढरि ।

युगस्य युगसाधो च युक्तस्तु त्रि समाहिते ॥ १०६६ ॥

न्याय्यसयुक्तयोश्चाथ प्रकरे भागवृत्तिवृत् ।

हरतेर्गतताच्छील्य* इत्यत्र नरमभ्यधात् ॥ १०६७ ॥

युतं पृथवृते युक्ते ऋद्धे च त्रिषु नप् पुन ।

मिश्रणे च पृथक्कारे बन्धने च युक्तादि० (१) ॥ १०६८ ॥

युद्धस्तु शत्रौ सङ्ग्रामे ना योद्धरि तु म त्रिषु ।

गृधमस्त्री सिग्श्चा म्याद् वृन्दे वृथी पुन स्त्रियाम् ॥ १०६९ ॥

मागधीसज्जे पुष्पवलिभेदेऽथ वृषवाक् ।

व्यञ्जनस्य रसे न स्त्री छायाया नु स्त्रियामियम् ॥ १०७० ॥

यूपा श्रीपुमयोस्तु म्याद्धिसाया योग्यवाक् पुन ।

अपूपे चन्दने क्षरि वाहने च नपुमरम् ॥ १०७१ ॥

वृद्धिसञ्ज्ञापथे नाथ त्रि प्रवीणे क्षमे परे ।

उपायिन्यपरेऽस्मात् त्वर्हे श्रीशण्डयो पुन ॥ १०७२ ॥

ऋद्धिसञ्ज्ञरुभंपज्ये ना नु पुष्याग्यतारके ।

अथो पुनर्नयाया श्री गत्ताया गुणनेऽपि च ॥ १०७३ ॥

भरणीसञ्ज्ञनक्षत्रे पुनर्भूमनि चाप्यथ ।

योनिः श्रीणा भगे म्याने गृहे कार्गणनाम्नयो ॥ १०७४ ॥

— १ 'युतानेन' एत युन-इत्यत्र न नप् २ 'य न पत्' ३ 'म' ।
प इ पत्

आकरे च स्त्रियां पुंसि योगी तु नरि पादपे ।
 नागरङ्गाहये यावत्काल्यलवणे त्रि तु ॥ १०७१ ॥
 समाधिशीले संयोगशीले योगवति स्मृतः ।
 योगिनी तु स्त्रियां शैलराजपुष्यामथ त्रिषु ॥ १०७६ ॥
 यौनं स्याद् योनिसम्बन्धे क्लीं गर्भाधानसंस्कृतौ ।
 रसो रागे विषे वीर्ये तिक्तादौ पारदे द्रवे ॥ १०७७ ॥
 रेतस्यास्वादने हेम्नि निर्यासेऽमृतशब्दयोः ।
 देहधातुविशेषे च शृङ्गारादौ फले जले ॥ १०७८ ॥
 कषायभोजनान्नेषु खेहे हिङ्गुलबालयोः ।
 लशुने च हरिद्वर्णे शाकस्तम्भान्तरे तथा ॥ १०७९ ॥
 देवमारिपसंज्ञेऽथ कश्चिदन्यः स मन्यते ।
 मांसेक्षुसुरशुक्तेषु नागे चेति पुमान् परे ॥ १०८० ॥
 शण्डेऽप्याह रसा तु स्त्री दूर्वापातालभूमिषु ।
 द्राक्षायामपि पाठायामथ रक्तं नपुंसकम् ॥ १०८१ ॥
 रुधिरं कुङ्कुमे ताम्रे स्त्रीषुप्ये रागवस्तुनि ।
 यन्नाङ्गाख्ये पुमांस्त्वेष रोहीतक इति श्रुते ॥ १०८२ ॥
 महीरुहप्रभेदे स्यात् तथा वर्णे च लोहिते ।
 त्रि तु तद्वद्रागवतोरनुरक्तेऽपि यत् पुनः ॥ १०८३ ॥
 आपादितान्यवर्णं स्याद् वर्णात् तत्राप्यथो रथः ।
 वेतसे स्यन्दने पुंसि चक्रवाके तु स द्वयोः ॥ १०८४ ॥
 रथी तु गन्ध्यां स्त्री रथ्या पुनः स्त्री रथसंहतौ ।
 विशिखामार्गयोः स्यात् तु रथस्य त्रिषु वोढरि ॥ १०८५ ॥
 तस्य स्वीये तद्धिते च रम्या तु रजनौ स्त्रियाम् ।
 रमणीये त्रिषु रणः पुनः पुंशण्डयोर्युधि ॥ १०८६ ॥

१. 'पो' ग, 'पो' ड. पाठः. २. 'स्तु' ग. पाठः. ३. 'क' क. घ, 'र' ड. पाठः.

४. 'पु' क. रा. घ. ड. पाठः.

ना तु शब्दे परे त्वाहुरतिशब्देऽपरे पुनः ।
 नृशण्डमविशेषेण रण्डा तु विधवास्त्रियाम् ॥ १०८७ ॥
 न्यग्रोधीसंज्ञकस्तम्बे स्त्री ना तु पुरुषेऽथ नप् ।
 स्वसम्बन्धार्थं शून्येऽन्त करणे ना तु रङ्गवाक् ॥ १०८८ ॥
 स्थानमात्रेऽपरे नृत्ययुद्धस्थाने पुन परे ।
 अजयस्त्राह दर्पेऽपि ऋी तु म्यात्रागसीसयोः ॥ १०८९ ॥
 रतं तु सुरते ऋीव कृतगमे तु तत् त्रिपु ।
 तन्निष्ठेऽप्यथ पुलिङ्गो रन्तो दण्ड उदाहृतः ॥ १०९० ॥
 द्वे त्वथे स्त्री पुना रम्भा कदल्यामप्सरान्तरे ।
 गौर्यर्णकदल्या तु केचित् सौत्री तु मेराला ॥ १०९१ ॥
 या तस्यामपि नैरुक्ताः पुनर्दण्डे नर विदुः ।
 रमा तु लक्ष्म्या म्नी त्रिस्तु रन्तरि ऋी तु रन्ध्रवाम् ॥ १०९२ ॥
 विवरे चापराधे च भूपणे त्वपरे विदुः ।
 लम्नादप्यष्टमे रागौ विदुः सावत्तरा इदम् ॥ १०९३ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे तु द्वे विप्रमैत्रीसमुद्भवे ।
 रयिस्तु तोयधनयोर्नृस्त्रियोरथ रश्मिवाक् ॥ १०९४ ॥
 पुसि क्वचित् स्त्रिया च म्यात् प्रभ्रहे त्रिणेऽपि च ।
 ज्वालायामपि च प्राह वैजयन्त्या द्वयो पुनः ॥ १०९५ ॥
 रङ्कुर्मृगान्तरे नीवृङ्गेऽं तु नरि ना पुन ।
 रतुर्द्वैते स्त्रिया नद्या बन्धने पयि चाथ ना ॥ १०९६ ॥
 रामो दाशरथौ विष्णौ रतो परशुरामके ।
 बलभद्रे ध्वजे शब्दे माली लक्ष्मणि षण्यो ॥ १०९७ ॥
 शुद्धे कृष्णे वररश्मिस्त्राहामुं शन्येऽथ सः ।
 वाच्यलिङ्ग शुद्धकृष्णशबलेषु गुणिव्वर्त्ता ॥ १०९८ ॥

चारुप्रधानयोश्चापि रामा तु स्यन्तरे स्त्रियाम् ।
 राकशब्दस्तु पुल्लिङ्गो ज्ञेय आतपसूर्ययोः ॥ १०९९ ॥
 राकाः पुनः स्त्रियां पूर्णचन्द्रे स्यात् पूर्णमान्तरे ।
 जातार्तवायां कन्यायां रातं तु त्रिषु दाशिते ॥ ११०० ॥
 रतसम्बन्धिनि स्यर्थे राता राती यथाक्रमम् ।
 उक्तयोरर्थयोः क्ली तु दाने कन्यान्तरे पुनः ॥ ११०१ ॥
 राता विहारश्लेष्ठी स्त्री राधा स्त्री कर्णमातरि ।
 विशाखास्ये च नक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ॥ ११०२ ॥
 जाते तु तत्र त्रिर्ना तु राधो वैशाखमासि च ।
 पौर्णमास्यां तु वैशाख्यां राधी स्त्री राष्ट्रवाक् पुनः ॥ ११०३ ॥
 नृशण्डयोरजन्ये च विषयेऽप्यथ राम्भवाक् ।
 ना दण्डे वैणवे रम्भासम्बन्धिनि तु स त्रिषु ॥ ११०४ ॥
 राशिः क्रत्वन्तरे पुञ्जे मेपादावाढके च ना ।
 साम्नोस्त्वमिन्नरोवर्गगीतयोः स्यान्नपुंसकम् ॥ ११०५ ॥
 राजा ना सोमवल्ल्यां च चन्द्रे च द्वे तु पार्थिवे ।
 क्षत्रिये च प्रभौ तु त्रिरसिन्नर्थत्रये यदा ॥ ११०६ ॥
 स्यर्थे वृत्तिस्तदा राज्ञी ब्रह्मरीत्याहये पुनः ।
 लोहे राज्ञी स्त्रियामेव रितं तु क्ली गतौ त्रि तु ॥ ११०७ ॥
 गर्तेऽथ वेद एवेदं हिंसने क्ली त्रि हिंसिते ।
 रिष्टं स्वभावे क्ली पापेऽप्यथ त्रिरशुभे शुभे ॥ ११०८ ॥
 गाय्त्रे च रिक्तशब्दस्तु शून्ये त्रि क्ली तु रेचने ।
 क्षीयमाणातिथिप्रायपक्षे तु नरि स स्वयम् ॥ ११०९ ॥
 चतुर्थ्यां च नवम्यां च चतुर्दश्यां तिथौ पृथक् ।
 रिक्ता स्त्री रिपुशब्दस्तु शत्रौ ना त्रि तु चोरके ॥ १११० ॥

रुक्मं ह्री हेम्ययोभेदे तीक्ष्णसंज्ञे पुमान् पुनः ।
 वक्षोविभूषणे निष्कसंज्ञे रुच्यस्तु ना स्मृतः ॥ ११११ ॥
 पाणिग्राहे रुचिकरे पुन(स्त्रीः?)रथ भूषणे ।
 विलेपने च शण्डोऽथ रुम्भो ना सूर्यसारथौ ॥ १११२ ॥
 विनाशे दर्शनीये तु त्रिद्वयोर्ब्राह्मणे स्मृतः ।
 रुण्डो नृजातिभेदे द्वे वरुडीशुद्धसम्भवे ॥ १११३ ॥
 चतुष्पाज्जातिभेदे च स्यादश्राविसरोद्भवे ।
 रुद्राणी त्वद्रिजायां ह्री ना तु रुद्रः शिवेऽनले ॥ १११४ ॥
 देवभेदेषु मन्त्रेष्वप्येकेषु स्तोतरि त्रिषु ।
 रुहा तु स्यान्नरि प्राष्टृकाले प्राष्टृवृष्यनस्पतौ ॥ १११५ ॥
 भूमौ तु रुह्री स्त्री स्यादथ रूपं नपुंसकम् ।
 स्वभावाकृतिसौन्दर्यवपुष्पु श्लोकशब्दयोः ॥ १११६ ॥
 नाटके नाटकाद्येषु शुकृकृष्णादिकेष्वपि ।
 ग्रन्थावृत्तौ च मृगाजात्यन्तरे तु द्वयोरयम् ॥ १११७ ॥
 रूपणे तु पुमान् रूपो रूप्यं तु ह्री विभूषणे ।
 आहते हेमरजतद्वये रजत एव च ॥ १११८ ॥
 त्रि तु प्रशस्तरूपेऽपि रूपणीयेऽथ रूक्षवाक् ।
 निश्शरे दधनि ह्रीवमप्रेणि त्वप्यचिक्वणे ॥ १११९ ॥
 त्रिषु वृक्षे तु ना रूढः पुनः पुंसि यवे त्रि तु ।
 कृतप्ररोहणे शब्देऽवयवार्थवहिष्कृते ॥ ११२० ॥
 रेंफस्तु पुंसि मूर्धन्यान्तःस्त्रावर्णं त्रि कुत्सिते ।
 स्तोतर्यप्यथ रेणुः स्त्री हरेण्वाहयभेपजे ॥ ११२१ ॥
 ह्रीपुंसयोस्तु पांसौ स्यात् वसरेण्वष्टकेऽपि च ।
 रोकौ रश्मी पुमान् ह्री तु रन्ध्रे रोहित् पुनर्नरि ॥ ११२२ ॥

अमेरश्चे तथा वर्णभेदे त्रिषु तु तद्वति ।
 स्त्रियां त्वृद्यस्य भार्यायां नद्यङ्गुलिलतासु च ॥ ११२३ ॥
 अजयस्तु द्वयोराह मत्स्यजात्यन्तरेऽपि च ।
 रोही रोहितकामिस्यद्वमे ना रोहवस्तु तु ॥ ११२४ ॥
 त्रिषु रोदः पुनः शण्डे स्त्रियां च व्योन्न्यथापरे ।
 पृथिव्यां च यदा तु स्त्री तदा भवति रोदसी ॥ ११२५ ॥
 इति ङ्यन्तमथाप्यन्ये रोदसी इति मन्वते ।
 सहोक्तौ भूदिवोरेव रौद्रं तु क्लीत्रमातपे ॥ ११२६ ॥
 पार्वत्यां तु स्त्रियां रौद्री शिवशक्त्यन्तरेऽपि च ।
 उग्रतायां च सप्तानां मातृणामेकमातरि ॥ ११२७ ॥
 त्रिषु तूग्रसे रुद्रसम्बन्धिन्यथ लक्ष्मवाक् ।
 शरव्ये क्ली नृशण्डस्तु व्याजे करुणनाम्नि तु ॥ ११२८ ॥
 महीरुहप्रभेदे ना दर्शनाङ्गनयोरपि ।
 अयुते तु दशाम्यस्ते लक्षं लक्षा च नपस्त्रियोः ॥ ११२९ ॥
 लक्ष्यं शरव्ये क्ली शब्दे सिद्धे लक्षणतस्तथा ।
 द्रष्टव्ये त्वङ्गनीये च त्रिषु लग्नस्तु न स्त्रियाम् ॥ ११३० ॥
 राशानामुदये त्रिस्तु सक्ते मत्तगजे तु ना ।
 लद्वा स्त्री पक्षिभेदे च कुमुम्भेऽप्यथ केचन ॥ ११३१ ॥
 लङ्ः कटाहे पुंसीति प्राहुर्लक्ष्यैः पुनः पुमान् ।
 ऋषिस्थाने द्वयोस्तु स्यादपत्ये लम्बवाक् पुनः ॥ ११३२ ॥
 नृस्त्रियोर्लम्बने स्त्री तु लम्बोक्तोचे परः पुनः ।
 आह भूमिविशेषेऽथ लघु निस्तारशीघ्रयोः ॥ ११३३ ॥
 त्रिर्गुरुप्रतिपक्षे च स्यादिष्टेऽल्पमनोज्ञयोः ।
 एकमात्रस्वरे चैषु स्वयर्थे लघ्वी लघुस्तथा ॥ ११३४ ॥

क्लीवं त्वर्गुरुसंज्ञाकगन्वद्रव्येऽप्युशीरके ।
 गुगुलौ तु पुमान् स्त्री तु स्पृहायां लघुरेव सा ॥ ११३५ ॥
 लघण् मेघे टकारान्तो वायौ च नरलिङ्गकः ।
 हिरण्यमापकस्यापि भेदे स्त्री त्वप्सरस्यसी ॥ ११३६ ॥
 ललत् त्रिपु विलासस्य कर्तरि स्त्री तु भूपणे ।
 लम्बनास्ये ललन्ती स्याद्दाला तु मुखजे जले ॥ ११३७ ॥
 लवलीवृक्षसंज्ञां च स्त्री काञ्च्यां त्वजयोऽनर्वात् ।
 द्वे तु जात्यन्तरे नृणां मैत्रेयब्राह्मणीसुते ॥ ११३८ ॥
 विलासे तु पुमाँलः स्यादुपच्छैन्दने तु नप् ।
 लातशब्दस्तु पुल्लिङ्गो वृत्तिकादानभाजने ॥ ११३९ ॥
 आत्ते तु भेदलिङ्गः स आदाने तु नपुंसकम् ।
 लिप्तं तु भुक्ते दिग्धे च त्रि. क्ली भोजनलेपयोः ॥ ११४० ॥
 लिखित्तु शिल्पिनि द्वे स्यात् कश्चित् तु विदुषि त्रिपु ।
 धातौ तु लिखतौ पुंसि भूपदेशे तु ना लिगुः ॥ ११४१ ॥
 गोत्रभेदे सज्जनन्तु मन्त्रेऽप्याह द्वयोः पुनः ।
 मृगे लुब्धस्तु मृगयो ना कद्रये तु स त्रिपु ॥ ११४२ ॥
 फाह्नावति च लेखम्बु पुमाँलस्ये विलेखने ।
 द्वे तु द्वेवेऽथ लेखा स्त्री कृत्रिमायां लि(स्ता!पा)*विति ॥ ११४३ ॥
 वैजयन्त्यां शाश्वतम्बु राज्या वररुचिः पुनः ।
 सीमायामपि लेख्यं तु क्ली पत्रे लिखिताक्षरे ॥ ११४४ ॥
 त्रि तु लेखयितव्यं च लेखितव्येऽप्ययो नरि ।
 लेयः भिहाग्यरागौ स्यादादेये तु न भेदवत् ॥ ११४५ ॥

१. 'ग' ट. पठः. २. 'न्या' ट. पठः. ३. 'क' ट. पठः.

† 'लवलीवृक्ष' इति पठः इत्यम् । * 'लिखित्तु' इत्येवमेव स्यात् रेखा तु स्यात्-
 दरिमा...रेखा तु 'दृत्रिमा' (पु. १३८. श्लो २८) इति वैजयन्ती ।

लैढा तु मृदुवाते ना लेहके त्रिरथो नृनप् ।
 लौहं तैजसमात्रे च मरिचे हेमन्ययस्यपि ॥ ११४६ ॥
 गन्धद्रव्येऽप्यगुर्वाख्ये लोपस्तुच्छेदने पुमान् ।
 अदर्शने च शब्दस्य शुक्रभेदे तु सा स्त्रियाम् ॥ ११४७ ॥
 लोषा लोभ्यं स्वारकूटे क्ली ना मुद्गे त्रिषु त्वयम् ।
 लोभनीयेऽथ लौहं स्याल्लोहसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ ११४८ ॥
 क्लीबलिङ्गं त्वयस्येतद् वैजयन्त्यामधीयते ।
 वरो ना भूपजामात्रोर्देवादेरीप्सिते कुधि ॥ ११४९ ॥
 सम्मत्तौ च निरोधे च बृह्वृजोर्माववाचकः ।
 यवक्षारे तुरुष्कार्यनिर्यासे मारिषान्तरे ॥ ११५० ॥
 लतमागिरिष इत्युक्ते चटके तु द्वयोरयम् ।
 अथोचरेषु षट्सु क्ली तकोले कुङ्कुमेऽपि च ॥ ११५१ ॥
 गुग्गुलौ हरिताले च महोदर्याख्यमुस्तके ।
 वर्तुलाकाररचितवद्विकुण्डेऽप्यथ स्त्रियाम् ॥ ११५२ ॥
 पथ्यागुञ्जाहरिद्रासु दूर्वादारुहरिद्रयोः ।
 आस्फोर्ताकण्टकार्योश्च वराथ स्याद् वरी इति ॥ ११५३ ॥
 कण्टकारीशतावरीरथ श्रेष्ठे विशेष्यवत् ।
 क्लीबमेव मनागिष्टे केचिदाहुस्तदव्ययम् ॥ ११५४ ॥
 वर्णास्त्वक्षर एवाक्ली केषांचिदपरे पुनः ।
 विलेपने प्रकारे च शोभायां चास्त्रियां विदुः ॥ ११५५ ॥
 ना तु द्रव्याश्रितगुणमात्रे गुक्लादिके पुनः ।
 विशेषादथ विप्रादौ स्तुतौ गीतिक्रमे कुथे ॥ ११५६ ॥
 अजयस्त्वाह चित्रेऽपि उक्तिमात्रे च दृश्यते ।
 आकृत्यां माल्ययज्ञसोर्वृते वेपे परे पुनः ॥ ११५७ ॥

ब्रह्मचर्ये च वर्णा तु तुचरीसंज्ञधान्यके ।
 पृथुवीजे स्त्रियां वज्रं त्वस्त्री कुलिशशस्त्रयोः ॥ ११५८ ॥
 मणिवेधे रत्नभेदेऽप्यशनौ चासनान्तरे ।
 जङ्घे पद्मासनावस्थे तत्सन्धिनिहितौ करौ ॥ ११५९ ॥
 ताभ्यामेव स्थितौ भूमावन्तरिक्षासनं च तत् ।
 इति लक्षणमप्युक्तं यस्य नामान्तरं तथा ॥ ११६० ॥
 व्रतभेदे च गोमूत्रयावकाहारजीवने ।
 मासमेकं पुमांस्त्वेष यज्ञभेदे जिघांसतः ॥ ११६१ ॥
 द्विपजनपदं स्त्री तु वज्रा स्नुह्याख्यभूरुहे ।
 तत्रैव पत्ररहितस्नुह्या वज्री भवेत् पुनः ॥ ११६२ ॥
 ह्रींशे ह्रीं वशा तु स्त्री वन्ध्यायां दुहितर्यपि ।
 स्त्रीमात्रे चेति केषाञ्चिन्मतमन्ये तु मन्यते ॥ ११६३ ॥
 वन्ध्यस्त्रियां वन्ध्यगत्यामित्यथो गजयोपिति ।
 अमिमन्थाख्यवृक्षे ना त्वायत्तत्वप्रभुत्वयोः ॥ ११६४ ॥
 जने स्पृहायां त्रिस्त्वेष आयत्ते द्वे तु मानुषे ।
 करणीवैश्यसम्भूते स्यादथो वर्षमस्त्रियाम् ॥ ११६५ ॥
 वृष्टौ संवत्सरे जम्बूद्वीपगो भारतादिके ।
 प्रावृट्सज्जर्तुभेदे तु वर्षाः स्त्रीभृष्टि ना पुनः ॥ ११६६ ॥
 वत्सः सवत्सरे वृक्षभेदे कुटजसंज्ञके ।
 ऋषिभेदे च तद्वंश्यपुरूपे तु भूमनि ॥ ११६७ ॥
 फले तु कुटजस्य ह्रीं द्वे तु तर्णकसंज्ञके ।
 गोपोते बालमात्रेऽन्ये तनयादौ त्रिषु त्वयम् ॥ ११६८ ॥
 चर्ये स्याद् बक्षसि त्वस्त्री ना वज्रो मूल्यमेद्वयोः ।
 आगमे ह्रीं तु लवणे रुमाजे ध्रमवाक् पुनः ॥ ११६९ ॥

अस्त्री क्षेत्रे वास्तुभूमौ प्राकारे सानुरोधसोः ।

प्राकारमूलके त्वाह वैजयन्त्यां पुमांस्त्वसौ ॥ ११७० ॥

पितरि त्रि तु बन्ध्यं स्यान्निष्फले स्त्री तु योषिति ।

अयोग्यायां गर्भघृतेर्ब्रह्मस्तु नरि पर्वते ॥ ११७१ ॥

मेघे दैत्यविशेषे च धान्ये निष्पावसंज्ञके ।

द्वे तु काकेऽथ बह्ना स्त्री तुवरीसंज्ञधान्यके ॥ ११७२ ॥

द्वे नृजात्यन्तरे मूर्धाक्षत्रियप्रभवेऽथ सा ।

नृस्त्रियोः स्यात् संवरणे बल्कस्तु दशने नरि ॥ ११७३ ॥

अस्त्री तु बल्कले ना तु बधो हननवज्रयोः ।

बले स्त्री तु कलन्व्यास्यजलशाके बधा त्रि तु ॥ ११७४ ॥

हिसके वैजयन्त्याह बहस्तु नरि मारुते ।

स्कन्भदेशे गवाश्वादिर्वहा तु सरिति स्त्रियाम् ॥ ११७५ ॥

वर्या स्त्री तरुशास्त्रार्या ना तु गत्यशनादिषु ।

व्रजस्तु नान्ये षण्डेऽपि गोष्ठे मार्गसमूहयोः ॥ ११७६ ॥

आपस्तम्बप्रयोगेऽसावश्वगोष्ठे च दृश्यते ।

ना तु मेघे च शैले च नियमे तु व्रतोऽस्त्रियाम् ॥ ११७७ ॥

ह्री त्वृतौ वत्सरे मासे विष्णावग्नौ घनान्नयोः ।

भुक्तौ कर्मणि चाथाह विधाने चापि सज्जनः ॥ ११७८ ॥

महाव्रतसमाप्त्ये स्यात् क्रतुभेदेऽप्यथ त्रिषु ।

ष्यक्तं स्यान्निश्चिते स्पष्टे विदुष्यन्मस्त्वभापत ॥ ११७९ ॥

पुमांसं विदुषि ह्री तु व्यज्रनाह्वयकर्मणि ।

व्यज्रस्तु भेके (द्विःद्वे) त्रिस्तु विरुपाङ्गगताङ्गयोः ॥ ११८० ॥

ना तु नीलपुष्पद्रूपवक्रव्याधौ नृभक्ति तु ।

घङ्गाः स्युर्देशभेदे तद्राजे वाङ्गः पुमानथ ॥ ११८१ ॥

तस्यापत्येषु बहुषु वज्राः पुंभूमि नप् पुनः ।
 त्रपुणि स्यान्वृत्तियुस्तु गतौ वज्रा भवेत् तु ना ॥ ११८२ ॥
 वंशः पृष्ठास्थि गेहोर्ध्वकाष्ठे वेणौ गणे कुले ।
 नासोर्ध्वास्थनीक्षुभेदे च वंशवाद्ये तु सा स्त्रियाम् ॥ ११८३ ॥
 वंशी वन्यस्तु पुंसि स्याद् धान्ये मर्कटकाह्वये ।
 वेत्रे च स्त्री तु वन्या स्याद् वनवृन्दे लतान्तरे ॥ ११८४ ॥
 तिक्तकोशातकीसञ्जे स्त्री तु कंसोत्पले त्रि तु ।
 वनसाधौ वंशभवे पुनर्वैश्यत्रिषु स्त्रियाम् ॥ ११८५ ॥
 वंश्या कुस्तुम्बरीसंज्ञभेजे स्यात् तु वर्यवाक् ।
 त्रिषु श्रेष्ठे स्त्रियां वर्या तत्र या स्यात् पतिवरा ॥ ११८६ ॥
 वटी रज्जौ त्रयी ना तु न्यग्रोधेऽन्यस्त्ववोचत ।
 अपूपभेदे द्वे त्वेष वेणुकीवैश्यजे नरे ॥ ११८७ ॥
 वण्टो दात्रस्य मुष्टौ ना भागे विभजने पुनः ।
 नृत्त्रियोरथ वण्टो ना पुरुषे मृतमार्यके ॥ ११८८ ॥
 अनिविष्टे त्रिषु स्त्री तु वण्डं निष्कुपितत्वचि ।
 अमाशिक्षे सज्जनस्तु शिक्षमात्रेऽथ स त्रिषु ॥ ११८९ ॥
 दुक्षर्मणीति कोऽप्याहच्छिन्नपुच्छपशावपि ।
 फेचित् त्वल्पेऽथ वक्रो ना विष्णावपि शनैश्चरे ॥ ११९० ॥
 अक्षारके च स्त्रीत्वं तु गन्धद्रव्यान्तरे विदुः ।
 सगराण्ये स्त्रियां त्वेषा वक्रा चीणान्तरे त्रि तु ॥ ११९१ ॥
 फुटिले वक्रशब्दस्तु स्त्रीत्वे पुंस्यपि चापरं ।
 अनुपप्लुन्दसो वृत्तविशेषेषु तथा मुखे ॥ ११९२ ॥
 घम्रः पुंस्यपिभेदे स्याद् घूमवर्मभेदयोः ।
 उपदीकाजातिमात्रे यमो यमी च नृत्त्रियोः ॥ ११२३ ॥

व्ययो वित्तसमुत्सर्गे विगमे पक्षिणो गतौ ।

लमाच्च द्वादशे राशौ ना त्रिस्तुल्ये त्रयाययोः ॥ ११९४ ॥

वर्तिर्दापदशायां स्त्री दीपे गात्रानुलेपने ।

वस्त्रस्य तु दशायां स्यान्नृस्त्रियोरथ नृस्त्रियोः ॥ ११९५ ॥

वस्तिर्मुत्राशये नाभेश्चाधोदेशे भिषज्यताम् ।

स्यात् केहनोपकरणे कश्चिन् एताहान्वरम्य च ॥ ११९६ ॥

दशायां ना तु धातौ स्याद् वसा(पा०वा)दादिके तथा ।

वकिः* पशुसमारुयेऽस्थिन् पार्श्वस्य स्त्री पुमान् रथे ॥ ११९७ ॥

अहि च त्रिस्तु कुटिले शल्यके तु द्वयोरयम् ।

वह्निस्त्वमौ पुमानक्षिण द्वे त्वश्वे वह्निवाक् तु ना ॥ ११९८ ॥

अमानुक्षिर्णे द्वयोस्त्वश्वे वनिस्त्वमौ च सानुनि ।

याच्चायां वनतौ धातौ वनोतौ च पुमानथ ॥ ११९९ ॥

शकुनौ द्वे वमिस्त्वमौ धातौ च वमतौ पुमान् ।

स्त्री तु वान्तावथो वर्त्मनीर्ना महेन्द्रसमुद्रयोः ॥ १२०० ॥

त्रिः सान्द्रे स्त्री तु वन्दिः स्यात् प्रग्रहे ना तु वन्दतौ ।

त्रि तु वन्दिनि वर्षीस्तु शकटे स्त्री द्वयो पुनः ॥ १२०१ ॥

शरभाख्यमृगेन्द्रे स्यादिति कश्चिदवोचत ।

वर्तिरुद्देहिकाशूननाभ्योः कल्केऽपि कश्चन ॥ १२०२ ॥

स्त्रियां पुंसि तु धातौ स्याद् वटतौ वेष्टनार्थके ।

वसुर्नासौ हृदे योक्ते किरणेऽन्धुकपादपे ॥ १२०३ ॥

पादपे पीतमुद्रे चारस्त्रिसंज्ञप्रमाणके ।

आदिक्षत्रियभेदे च देवगेदेऽथ त्रिषु ॥ १२०४ ॥

१. 'सूत्रिस्तु त्रयाययो.' ग. पाठ. २. 'अ ग' क ख घ ङ. पाठ. ३. 'की' क ख, घ पाठः. ४. 'दि' क. पाठ. ५. 'न' ग ङ पाठ. ६. 'स्त्रित.' ग., 'मि' ङ. पाठ. ७. 'च्छ' ग, 'स्त्रि' क घ पाठ. ८. 'दी ररदेहि' ग. पाठ. ९. 'ति' ख. ङ. पाठ.

* 'पार्श्वस्य वकिः पार्श्वस्त्री पृष्ठस्यास्थिन्' (पु १८० श्लो. ११०) इति तु वैजयन्ताः ।

प्रशस्तेऽथाजयः प्राह स्वादौ च द्वे तु मानुषे ।
 स आह शण्डलिङ्गं तु सलिले द्रविणे मणौ ॥ १२०५ ॥
 वसिराख्ये च भैषज्ये क्षीरस्वामी वचोऽपठीत् ।
 वल्गु तु त्रिषु चारौ च मधुरे वाचि तु स्त्रियाम् ॥ १२०६ ॥
 ह्रीं नेत्रोष्णि वसा तु त्रिषु व्रीह्यादिवापके ।
 फारके मुण्डनस्यापि ना तु ताते वणिक् पुनः ॥ १२०७ ॥
 क्रयविक्रयिके त्रि स्याद् वणिज्यायां पुनः स्त्रियाम् ।
 व(र्मे/र्ष्म) न स्त्री परिच्छेदे शरीरश्रेष्ठयोरपि ॥ १२०८ ॥
 सुश्रुतिस्तु महत्याह सज्जनस्तु पठत्यद ।
 शुष्मसज्जवलेऽन्यन्तु वदत्युच्छायवाचिनम् ॥ १२०९ ॥
 वज्री तु वज्रयुक्ते त्रि पुल्लिङ्गस्तु पुरन्दरे ।
 वर्णा वर्णवति त्रि स्याद् ब्रह्मचारिण्यथ स्त्रियाम् ॥ १२१० ॥
 स्त्रीमात्रे स्त्रीविशेषे च हरिद्राया च वर्णिनी ।
 व्रती व्रतवति त्रि स्याद् द्वे त्वन्वे त्रि तु चण्डिवाक् ॥ १२११ ॥
 पाठके स्तुतिवाक्यस्य द्वे तु म्त्वनजीविनो ।
 धैदेहे मागधे चापि वशी तु त्रिः प्रभो भृशतः ॥ १२१२ ॥
 द्वयोस्तु जलमार्जारे वार्ता तु स्यात् स्त्रियामियम् ।
 वार्तास्थं वर्तनोदन्तशृणुपिप्रभृतिशृत्तिषु ॥ १२१३ ॥
 निःसारारोग्ययोस्तु ह्रीं वृत्तिमन्नीरजोऽधिषु ।
 सम्बन्धनि च वृत्तम्य वृत्तेश्वाथ त्रिषु भृशतः ॥ १२१४ ॥
 वामः स्यात् सुन्दरे सख्ये प्रतिहृष्टे स्त्रिया पुनः ।
 महादेवस्य नवमु शक्तिप्वेऽत्र योऽपिति ॥ १२१५ ॥
 योऽपिदेदे परे वामा भ्यादश्याया तु चाम्यमौ ।
 सज्जनस्तु द्वयोर्ग्रेषु ना तु म्याद् वग्ने म्मरे ॥ १२१६ ॥

१. 'वस्तु' क. ग. घ. ङ. पाठ. २. 'न' क. ख. घ. ङ. पाठ. ३. 'ही' क. ख. पाठ. ४. 'ह' क. ख. ङ. पाठ. ५. 'ष्टि' ङ. पाठ.

बालस्तु ना सत्रणे चलने केशपुच्छयो ।
 केचित्तु करिण पुच्छे केचित् त्वयम्य बालधौ ॥ १२१७ ॥
 हीवीरे तु नपि स्त्री तु तत्र या जतुराहला ।
 वाली हर्षुलकन्यायामपि स्यात् तु नृलिङ्गक ॥ १२१८ ॥
 व्यासो द्वैपायनमुनो विस्तारे चाप्यसौ तु नप् ।
 धनुर्विशेषे विगतक्षेपादौ तु ज्यथो पुमान् ॥ १२१९ ॥
 व्यालो दुष्टगजे द्वे तु श्वापदे भुजगे तथा ।
 अजयस्त्रपठद् व्याघ्रे स एव त्रि सलेऽपठात् ॥ १२२० ॥
 बहुप्रदे शठे चाय शार्दूले व्याघ्रवाग् द्वयो ।
 व्याघ्री तु कण्टकार्या स्त्री चाटस्तु नरि वेष्टने ॥ १२२१ ॥
 मण्डले नगरे सीम्नि भोजने वलये गृहे ।
 नयी तु वाटी गेहान्त कृषे फलफले ऽने ॥ १२२२ ॥
 इरुकटे तु धियामेव वागी मर्यान्तरे पुन ।
 विष्णोःत्रीजे द्वयोरग्नी वृतां वाशा पुन न्निवाम् ॥ १२२३ ॥
 आटरूपे वाचि तु म्याद् वाशी नरुक्तयन्मता ।
 आदित्यस्य गभस्तीनां शतानि त्रीणि सृष्टये ॥ १२२४ ॥
 हिमस्य तेषामेकरिमन् गते रश्मिषु ता लिय ।
 वाश सामप्रभेदे क्ली कद्देदेत्युचि स्थिते ॥ १२२५ ॥
 अथ त्रिर्वशसन्धे वाशिते तु स नृशियो ।
 स्व्यर्थे वाशीति पूर्वत्र स्याद् वाशा तु परत्र सा ॥ १२२६ ॥
 वाशस्तु पुरुषे शब्दे सद्भाते च पमानय ।
 वाश्रा धेनां त्रिया वानः पुनर्वाया नरि त्रि तु ॥ १२२७ ॥
 कृतवाने क्रियाया तु याते त्रीमथ त्रिषु ।
 वानं शुष्कफले शुष्के व्युत्तिशोपणयोन्तु नप् ॥ १२२८ ॥

वातेर्धानो' क्रियाया च कटे त्वप्यजयोऽर्ध्वीत् ।
 वाणस्तु पुंसि धीणायां शब्दे चाथ नपुंसकम् ॥ १२२९ ॥
 जेयं हुडुकाहिकाया वाणी तु गिरि सा त्रियाम् ।
 वाद्य तु क्लीयमानोद्ये त्रिवर्धे वादनीयके ॥ १२३० ॥
 वाहस्तु ना बर्लावर्दे बहनेऽन्यन्त्रयोचत ।
 प्रमथद्वयेऽर्धस्वार्या म्यादन्य कसयुगेऽवदत् ॥ १२३१ ॥
 सारीचतुष्टये त्वन्ये द्वे तु गर्दभघोटयो ।
 वाह्यं वाहयितव्ये च बोद्धन्ने वाहसाधुनि ॥ १२३२ ॥
 त्रिषु क्ली वाहने चाट्याः पुन स्त्री भेषजान्तरे ।
 बलागजे त्रिषु पुनर्वर्धेष्टयित्तययो ॥ १२३३ ॥
 व्रातस्तु ना समूहे व्यादन्ये तु व्रातलक्षणम् ।
 प्राहुरत्मेधर्जावाश्च नानाजातीयका अपि ॥ १२३४ ॥
 अथयस्थितवृत्ताश्च सद्वा वाना स्तीदगम् ।
 मनुष्ये तु द्वयोरन्ये पुनर्त्रास्ये प्रचक्षते ॥ १२३५ ॥
 कुर्वन्त्यनुपनीता ये विचार ब्राह्मणादय ।
 धात्या वाताश्च ते सर्वं तरतुनाश्चावृणान्तु ये ॥ १२३६ ॥
 इत्येवमाहुर्वातस्य लक्षण व्रात्येवाक् पुनः ।
 कुर्वन्त्यनुपनीता ये विचार ब्राह्मणादय ॥ १२३७ ॥
 तेषु नान्ये तु सम्प्रवृत्तियुगे पचन्तो ।
 द्वयान्तु प्रनिर्गन्ता नो न मज्जानुषं ॥ १२३८ ॥
 वाहसा पुनाचर्षणा ती रि त वनाधुनि ।
 वासी हिन वने वृत्तान्त्रिणिः पुन रितु ॥ १२३९ ॥
 वाजिन्तु पद्मसने (?) वेगपञ्जासि त्रियाम् ।
 द्वे स्वये वाजिसक नृपार्थिरे तु द्वयोरगम् ॥ १२४० ॥

वानिस्तु वायौ ना धातौ गतिगन्धनकर्मणि ।
 स्त्री तु तत्क्रिययोः शोषे वारिस्तु स्त्री मत्तङ्गजाः ॥ १२४१ ॥
 यत्र देशेषु गृह्यन्ते तत्र त्वाहाजयः कृती ।
 कलश्याप्सु* तु न क्लीबे वाग्निस्तु नरि पावके ॥ १२४२ ॥
 स्याद् वाग्तौ वाशयती वाश्यतावपि धातुषु ।
 भेद्यलिङ्गं तु भीरौ स्यादिति केचित् स्त्रियां पुनः ॥ १२४३ ॥
 चतुष्पदि स्यात् प्रजनप्रसायामपरः पुनः ।
 द्वे गोमायाविति प्राट् वारुस्तु द्वे तुरङ्गमे ॥ १२४४ ॥
 जङ्घायां तु स्त्रियां शुष्कफले तु नरि मन्यते ।
 पटुर्गश्वरस्वामी वास्तुस्तु नरशण्डयोः ॥ १२४५ ॥
 गृहभूमौ गृहे सीम्नि सुरुहायां पुरेऽपि च ।
 वाजी तु ना शरे वहौ पर्वतेऽपि धनञ्जय ॥ १२४६ ॥
 द्वे त्वश्वपक्षिणोर्वाजवति तु त्रिरथोपसि ।
 वाजीति स्व्यथ वाग्मी स्याद् वाचोयुक्तिपटौ त्रिषु ॥ १२४७ ॥
 शुके तु द्वे अथो वाली पुमान् सुग्रीवपूर्वजे ।
 अधिन्याख्ये तु नक्षत्रे वालिन्यौ (तु'स्त') भित्रयावथ ॥ १२४८ ॥
 केशह्रीवैरपुच्छादिसयुक्तार्थेऽभिधेयवत् ।
 विश्वा त्वतिविषाभूम्यो स्त्री शुण्ट्यां स्त्रीनपुंसकम् ॥ १२४९ ॥
 सर्वनाम तु सर्वसिंघित्रिषु क्ली तु जगत्पद ।
 विश्वे तु देवैरेदेषु पुंसि भूमि च मन्यताम् ॥ १२५० ॥
 विषा त्वनिविषायां स्त्री ध्वेडे तु स्यान्नृशण्डयोः ।
 जले तु ह्री विषा तु स्त्री भृती बुद्धिप्रदायवो ॥ १२५१ ॥

१. 'अट् तङ्ग' च स ग पट. २. 'स' ग. पट ३. 'तु' ग. पट.
 ४. 'स्त' ग पट.

* 'कलश्याप्तु च श्रुते' इति शब्द, सप्तम्या तद्विपर्यय नञ्चित्कथा इति नञ् ।

तथा विधाने हस्त्यत्रे विधाने तु नपुंसकम् ।
 उच्चारणप्रभेदेषु स्पृष्टतादिषु न पुन ॥ १२५२ ॥
 वित्तं धने त्रिषु पुन प्रथितेऽपि विचारिते ।
 विष्टिस्तु कर्मणि हठात् कारिते नाव तच्छ्रुति ॥ १२५३ ॥
 त्रिराजसञ्ज्ञके त्वर्थे स्त्रीलिङ्गा शब्धत पुन ।
 वेदनायामिति प्राह कालभेदे प्रवेशने ॥ १२५४ ॥
 अजयम्वाह मूल्येऽपि हठात्कारितकारिणि ।
 विभुस्तु ना कुन्नेरेर्के त्रि तु मर्थगनित्ययो ॥ १२५५ ॥
 स्वामिन्यथ विधुः पुमि विष्णो चन्द्रे हुताशने ।
 वायौ काले राक्षसे तु द्वे त्रि तु स्वाद्युपद्रुते ॥ १२५६ ॥
 अजयस्तु प्ररुग्णे दन्त्योष्ठ्यादिपदाथले ।
 दन्त्योष्ठ्यादि च विदुषो वाचक त्रिन्दुरित्यमुम् ॥ १२५७ ॥
 विमुद्वाचिनमोष्ठ्यादित्रिन्दुशब्द च विभ्रमात् ।
 एक मत्वा द्वयोरर्थो विन्दुर्जातरि विप्रुनि ॥ १२५८ ॥
 इत्युक्तान् प्रहातय त्वेतद् वेदविचारदे ।
 विष्वक् तु नानागतिके त्रिस्तत्र स्यर्थता यदा ॥ १२५९ ॥
 तदा विपूची स्त्री त्वेव रोगभेदे विप्रच्यय ।
 इद सर्गत इत्यर्थं स्यादव्ययमयो त्रिराट् ॥ १२६० ॥
 स्त्री छन्दोनातिभेदेषु केषुचिन् क्षत्रिये पुन ।
 द्वे यज्ञभेदे तु पुमान् त्रिणौ त्रियन् पुन त्रियान् ॥ १२६१ ॥
 तडिति त्रिषु तु जेय दीपे विष्टेषु पुन श्रियाम् ।
 दिवि पुमि तु सद्येऽय त्रिरे ना अर्थगतयो ॥ १२६२ ॥
 सन्दे कुन्नेरे राहा च पुत्रे श्रे तु स त्रिषु ।
 अजयस्तु परेऽप्याह तद् विचार्य त्रिराण ॥ १२६३ ॥
 विगतमेरणे पक्षिक्षेपके नृरियो पुन ।
 विक्षेपे पक्षिणा क्षेपेऽप्यथ वीर्यं नपुंसकम् ॥ १२६४ ॥

अक्षरहस्तितुरगे हस्त्यारोहाङ्बिर्गुमणि ।
 वारणे चाङ्कुशस्य स्याद् गतिकान्त्यशनादिषु ॥ १२६९ ॥
 विगतौ त्रिस्तु विगते शान्ते कान्तगतादिषु ।
 वीथ्रं पुस्यनले वायौ मेघे ह्रीं तु नभस्यथ ॥ १२६६ ॥
 विमले त्रिषु वीर्यं तु ह्रीं म्यादन्नरेतसो ।
 शक्त्याह्वयनले शौर्यसज्जे च पराक्रमे ॥ १२६७ ॥
 अजयस्त्वाह दीप्तौ च नेतदन्यत्र दृश्यते ।
 माहात्म्ये स्त्री तु वीर्यातिनलासन्नौषधेऽथ ना ॥ १२६८ ॥
 स्याद् वीकोऽर्थेऽनिले नाशे वसन्तेऽक्षिमले पुन ।
 वीका स्त्रीत्यत्रगीत् ऋश्चिद् वीक्षाशब्दन्तु नृस्त्रियो ॥ १२६९ ॥
 विस्मये वीक्षणामिख्यक्रियाया चाप्यथ स्त्रियाम् ।
 वीचिः पङ्कचूर्मिलेशेषु स्यात् पुस्यपि च कश्चन ॥ १२७० ॥
 वीडुर्द्वे त्रि ह्रीं तु बले व्युष्टं तु नप्यद ।
 प्रभाते च विवासे च व्युपिते तु त्रिषु स्मृतम् ॥ १२७१ ॥
 व्युष्टिः प्रयोजनाभिरयफले प्राह तु सज्जन ।
 महीरुहफले तत्तु म्यात् प्रमत्तस्य भाषितम् ॥ १२७२ ॥
 शास्त्रव्युष्टिरिति प्राहु शास्त्रस्यैव प्रयोजनम् ।
 अभिचित्येष्टकाना च भेदेषु द्विविधासयो ॥ १२७३ ॥
 स्त्री ना तु क्रतुभेदे स्याद् व्रतिभेदे तु स त्रिषु ।
 कालेऽष्टभेऽष्टमे भुक्ते यन्तत्र वृषवाक् तु ना ॥ १२७४ ॥
 वृहस्पतौ बलीवर्दे धर्मे पुमि पुरन्दरे ।
 राक्षौ च वृषभाभिर्ये पैठयते बलर्णयो ॥ १२७५ ॥
 द्वे त्वथे मृषिके देवे त्रि तु स्याद् भूरिरेतसि ।
 श्रेष्ठेऽपि सुकुले ह्रीं तु रेतम्यन्त पुगेऽथ सा ॥ १२७६ ॥

वृषा कदल्यां न्यग्रोधीसंज्ञस्तम्बेऽपि भेषजे ।
 क्रद्धिसंज्ञेऽथ वृष्यं त्रिर्यत् किञ्चिच्छुक्रवर्धनम् ॥ १२७७ ॥
 तस्मिन् पुंसि तु मापाख्यधान्य इक्षौ च सा पुनः ।
 वृष्या स्त्रियां विदार्या स्याद् वृद्धिसंज्ञे च भेषजे ॥ १२७८ ॥
 वृत्तं तु ह्रीं नरेऽप्यन्ये स्वरूपाचारवृत्तिषु ।
 पद्यव्योक्तिषु मन्मैक्तौ त्रिषु तु स्याद् दृढे मृते ॥ १२७९ ॥
 अतीताधीतकठिनवर्तुलेषु वृतेऽथ नप् ।
 वृन्तं तरुणां प्रसववन्धने चूचुकेऽथ ना ॥ १२८० ॥
 कालिङ्गसंज्ञवरुल्यां स्याद् वृद्धस्तु स्थधरे त्रिषु ।
 त्रिमात्रसामवर्णे च स्यादेधितमनीपिणोः ॥ १२८१ ॥
 ना तु वैवम्बते ह्रीं तु शैलेये वृत्रयाक् तु ना ।
 दैत्यभेदे गिरौ मेघे शत्रौ ध्वान्ते च नप् पुन ॥ १२८२ ॥
 पापे वृकस्तु ना सूर्ये चन्द्रे जाटरपावके ।
 वज्रे वृके देशभेदे पुनर्भूमि च नप् पुन ॥ १२८३ ॥
 लाङ्गले त्रिषु तु म्तेने धूर्ते द्वे तु मृगान्तरे ।
 ईहामृगाख्ये शुनि च वृकी तु स्त्री यथोदितम् ॥ १२८४ ॥
 निरुक्ते वृद्धवाशिन्यां वृष्णिस्तु क्षत्रियान्तरे ।
 तद्वंश्येषु च मेघे तु द्वे अथावेष्टके स्त्रियाम् ॥ १२८५ ॥
 वृत्तिनिरोधे सम्भक्तौ ना तु धात्वोः स वर्ततौ ।
 वृत्यतौ चाथ ना वेशो वेद्याजनसमाश्रये ॥ १२८६ ॥
 अजयस्तु पठत्येन गृहमात्रेऽपि शब्दवित् ।
 प्रवेशे वेशके तु त्रिरथोग्रीवैश्यजै द्वयोः ॥ १२८७ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे वेद्यं पुनः ह्रीं मल्लिकान्तरे ।
 गणिकाया तु वेद्या स्त्री ना तु वेषम्बिविष्टे ॥ १२८८ ॥

रूपे च कश्चित् क्लीबं तु व्योम्नि कश्चित्तु वारिणि ।
 वेणस्तु द्वे मनुष्याणां जातिभेदे प्रकीर्तितः ॥ १२८९ ॥
 पुत्रे वैदेहकाम्बष्ठयोर्वेननामन्येव जीवति ।
 लङ्घनप्लवनाद्यैः स्यात् तूग्रराज्ञीसुतेऽपि च ॥ १२९० ॥
 मायासम्मोहनादीनि घृत्तिश्चेत् तस्य स त्वयम् ।
 वेणा स्यान्नृस्त्रियोर्ज्ञाननिशामनगतिष्वपि ॥ १२९१ ॥
 चिन्तायामपि वादित्रग्रहणेऽप्यथ वेनवाक् ।
 द्वे नृजात्यन्तरेऽम्बष्ठीवैदेहकसमुद्भवे ॥ १२९२ ॥
 स्यात् पारशैनुके चाथ वैदेहाम्बष्ठजेऽपि च ।
 ना तु प्रजापतौ थञ्जे मेधाविनि तु स त्रिषु ॥ १२९३ ॥
 ध्यानिन्यप्यथ वेलो ना चूते क्ली तत्फलेऽथ सा ।
 वेला कूले समुद्रस्य तदम्बुविकृतावपि ॥ १२९४ ॥
 तरङ्गे वत्सरे काले व्यवस्थायामपि स्त्रियाम् ।
 वेष्टा तु वेष्टने नृस्त्री विडङ्गे तु नपुंसकम् ॥ १२९५ ॥
 वेटी स्त्री नावि वेटस्तु ना शब्दे वेष्टवाक् तु ना ।
 श्रीविष्टसंज्ञे निर्यासे वेष्टने तु नरस्त्रियोः ॥ १२९६ ॥
 वेष्टा वैध्यं शरव्ये क्ली वाद्यभेदे तु सा स्त्रियाम् ।
 वेध्या वेणिस्तु केशानां बन्धभेदे जलस्रुतौ ॥ १२९७ ॥
 कश्चित्तु मध्ये नद्यादेर्मेष्यां स्याच्च लतान्तरे ।
 देवताडाह्वये ना तु धातौ स्याद् वेणतावथ ॥ १२९८ ॥
 वेदिर्वितर्दी यागाय परिष्कृतमहीतले ।
 अग्निकुण्डे चतुष्कोणे त्वग्नि(द?कु)*ण्डे परे विदुः ॥ १२९९ ॥
 ना तु वेदयतौ ज्ञेयो वेगी तु नरि मारुते ।
 त्रि तु वेगवति त्रिस्तु वेधा विदुपि तं पुनः ॥ १३०० ॥

१. 'पुत्र' ग. पाठः. २. 'ज्ञनि' ग. पाठः.

* 'कुण्डं हविनी हवनी कुण्डे स्याद् वर्तुले परम् । वेदिः स्त्रियां चतुष्कोणे' (उ. ९२. श्लो. १०९. ११०) इति वैजयन्ती ।

कश्चित् सर्वविदि साह ना तु विष्णुत्रिरिच्योः ।
 देवोऽप्यन्येऽथ शङ्खोऽस्त्री ललाटास्थिमर्मणो ॥ १३०१ ॥
 सह्याभेदे निखर्वाख्यसह्याया दशकात्मके ।
 कम्धौ च धलये चाथ निधिभेदे पुमानयम् ॥ १३०२ ॥
 अमावास्यातिथौ सर्पराजभेदपिभेदयो ।
 मणिभेदे शुक्तिमञ्जुभेपजेऽपि प्रयुज्यते ॥ १३०३ ॥
 शठो ना मातुलुङ्गे च भयधुर्धूरयोरपि ।
 सिते च सर्पपे तस्य फले चार्थं नपुसकम् ॥ १३०४ ॥
 पापे वङ्गाख्यलोहे च प्रसूनेऽत्रोक्तशाखिनाम् ।
 त्रिस्तु धूर्तं च शत्रौ च मार्जारे तु द्वयोरयम् ॥ १३०५ ॥
 शल्यमस्त्री शलाकाया शङ्कुसजाधुधान्तरे ।
 अजयस्तु वदत्येन काण्डेऽर्धस्त्वस्य चिन्त्यताम् ॥ १३०६ ॥
 विष्ठा शरीर लघेऽन्त पुमास्तु मदनट्टमे ।
 मद्रराजान्तरे चाथ श्वाधिःसञ्जमृगे द्वयो ॥ १३०७ ॥
 शय्या स्त्री शयनीये च ग्रन्थगुम्फे च सा त्रि तु ।
 शयनाधी पाणिभये मन्दिरे तु नपुसकम् ॥ १३०८ ॥
 शय्या तु युगकीले स्त्री माने षट्त्रिंशद्गुले ।
 अथो शमयितये त्रि शमितये तु तत्रापि ॥ १३०९ ॥
 शमन्तु शान्ती पुल्लिङ्गो माने च चतुरद्गुले ।
 शमी तु म्यात् सत्तुफलासजावृक्षान्तरे स्त्रियाम् ॥ १३१० ॥
 सुद्रमापादिसस्याना बीजभेदयो च र्मणि(१) ।
 शशस्तु रोमर्णाग्न्यमृगे हे ना तु भेपजे ॥ १३११ ॥
 बोलसङ्गे शलं तु ह्ये श्वानिड शल्पे त्रि तु ।
 गन्तरथ द्वयो म म्याद् गर्भाग्न्यस्तु पदि ॥ १३१२ ॥

शद्रिस्तु पर्वते पुंसि द्वयोस्तु गजमेपयोः ।
 शङ्कुः शम्भौ चतुर्वक्त्रे पुमान् सङ्घचान्तरेऽपि च ॥ १३२५ ॥
 शतादिसङ्घचानपत्वस्य बाधार्थं लिङ्गमन्वशात् ।
 शङ्कुः पुंसीति भगवांस्तच्च सङ्घचान्तरं विदुः ॥ १३२६ ॥
 कोटीनां लक्षमाचार्याः केचित् पुंशण्डयोः पुनः ।
 फाले मेद्रेऽन्नभेदे च गोत्रे चान्ये तु मन्वते ॥ १३२७ ॥
 वृक्षपत्रसिराजाले द्वे तु मार्जारहंसयोः ।
 जलजन्तुप्रभेदे च राक्षसेऽथ नपुंसकम् ॥ १३२८ ॥
 एतमुल्यादिवर्गस्य तृतीये साम्न्यधापरे ।
 पुत्रपुसकयोरेनमविशेषेण मन्वते ॥ १३२९ ॥
 अप्राण्यर्थं तथा प्रौह शङ्कुरप्राणिगोचरः ।
 इत्यर्धर्चादिवर्गस्य वैजयन्त्या प्रपञ्चने ॥ १३३० ॥
 शयुस्तु नार्के स्वप्ने च द्वयोस्त्वजगरेऽथ ना ।
 गरुः स्यादायुधे क्रौञ्चि द्वयोस्तु स्यात् कपिजले ॥ १३३१ ॥
 शत्रुस्तु पुंस्यमित्रे स्यात्समात् पष्ठे च राशिके ।
 त्रि तु शातयितर्शुक्तमिन्द्रशत्रुपदे यथा ॥ १३३२ ॥
 शस्ता प्रजापतौ पुंसि चण्डाले तु द्वयोरिति ।
 कश्चित् कश्चित्तु शस्ता स्यात् स्तोतरि त्रिषु ना पुनः ॥ १३३३ ॥
 मित्रावरुणयोश्चेति पितरीति च मन्यते ।
 शका तु हस्ते ग्रन्थादौ पुंस्यथो शकरी स्त्रियाम् ॥ १३३४ ॥
 नद्यां विद्युति काञ्च्यां च वाहौ छन्दोन्तरे तथा ।
 पट्पञ्चाशत्स्वरे स्त्री तु गङ्गिणी स्थावरान्तरे ॥ १३३५ ॥
 चौरपुष्पसमाख्येऽथ शङ्गी शङ्खवति त्रिषु ।
 श्यामो ना हरिस्ते वर्णे वर्णे कृष्णे तथा(र्वु/म्बु)द्वे ॥ १३३६ ॥

१. 'त्रि' ख. ड. पट. २. 'हृष' ग. पाट. ३. 'धी' क. ४. 'प्या' ड. पाट.
 ५. 'म्बरे' ख. ड. 'म्बरो' क. प. पाट.

पीलुद्दुमे च श्यामा तु निशीथिन्यां स्त्रियामियम् ।
 पिप्पलीफलिनीविद्युत्पालिनीशारिवासु च ॥ १३३७ ॥
 स्त्रीव्यञ्जनकृतायां च कन्यायां विहगान्तरे ।
 पोतकीसंज्ञकेऽथ क्ली मरीचे व्योम्नि च त्रि तु ॥ १३३८ ॥
 उक्तवर्णवतोः श्यावः पुनर्ना सवितुर्ह्ये ।
 वर्णं च कपिशे त्रिस्तु तद्वति त्रिस्तु शान्तवाक् ॥ १३३९ ॥
 शमिते शान्तियुक्ते च ना तु स्यात् सुनिपण्णके ।
 नाख्यस्थरसमेदे च क्ली तु *शान्ताथ सास्त्रियाम् ॥ १३४० ॥
 शाको हरितके पत्रपुष्पादिदशके तरोः ।
 मूलपत्रकरीराम्रफलकाण्डाधिरूढकम् ॥ १३४१ ॥
 त्वक् पुष्पं कवकं चेति शाकं दशविधं स्मृतम् ।
 इत्युक्ते वृक्षभेदे तु ना पृथुच्छदसंज्ञके ॥ १३४२ ॥
 अजयो द्वीपभेदेऽपि ब्रवीत्यस्य ह्यनन्तरे ।
 शकटे च पुमांस्त्री तु शाकी शके महत्यसौ ॥ १३४३ ॥
 नानाजातीयशाकानां समाहार इतीतरे ।
 शाणस्तु निकपे पुंसि स्यादुन्मानान्तरे तथा ॥ १३४४ ॥
 चतुष्टये स मापाणां दाने शाणी तु सा स्त्रियाम् ।
 गोणीसमाख्यावपने त्रि तु स्याच्छणयोगिनि ॥ १३४५ ॥
 शादस्तु शप्ते पङ्के च शौदने स्वर्णबन्धयोः ।
 ना त्रिस्तु शचरि शदसम्बन्धिनि च सा पुनः ॥ १३४६ ॥
 गृहकारस्यै शौदामिरित्युक्तेऽश्विन्यतां गतिः ।
 शाला तु गेहे गेहैकदेशे तु स्त्री तरोस्तथा ॥ १३४७ ॥

१. 'स्यात्' घ. पाठः. २. 'दशने' क. ग. घ. ङ. पाठः. ३. 'स्तु' ग. पाठः. ४. 'दा-
 शाभि' क. ग. घ. पाठः. ५. 'के चि' क. घ. पाठः.

* 'शान्तावथास्त्रियाम्' इत्येव पाठ्य भाति । † आनन्तर्यं च स्वप्नपुराणे कौमारिका-
 क्षण्डे ३७. तमाप्याये १६. १७. लोकोक्तमनुसन्धेयम् ।

स्कन्धसज्जातशाखायां सूक्ष्मलायां च ना पुनः ।

पत्तरे गमने त्रिस्तु गन्तरि श्वाल्वाक् तु ना ॥ १३४८ ॥

आशुगत्यां द्वयोस्तु स्याच्छ्रुति शिखा पुनः स्त्रियाम् ।

तरोर्लेतायां देहस्य पादे नही तथाद्बुधौ ॥ १३४९ ॥

वेदव्यक्तिपु चाथो ना स्कन्ददेवस्य पृष्ठजे ।

देवभेदे नृस्त्रियोस्तु व्याप्तौ श्राद्धं पुनर्नपि ॥ १३५० ॥

पितृणां भोजनायां स्यात् तत्रु श्रद्धावति त्रिपु ।

तत्रापि स्वयर्थवृत्तित्वे श्राद्धा श्राणा त्विय स्त्रियाम् ॥ १३५१ ॥

यवाग्रां त्रि तु पक्के स्यात् क्षीराच्च हविपस्तथा ।

अन्यत्र क्ली तु पाकेऽथो शार्ङ्गं क्ली सामसु कञ्चित् ॥ १३५२ ॥

द्वे तु पश्यन्तरे शार्ङ्गं पुनर्धनुषि शार्ङ्गिणः ।

अजयः शृङ्गविहितचापेऽप्याह विशेषतः ॥ १३५३ ॥

धनुर्मात्रे च नप् शृङ्गविकारे तु त्रिपु स्मृत ।

शृङ्गसम्बन्धिमात्रे चाप्यथाह तु ग्वैदिकौ ॥ १३५४ ॥

शार्ङ्गः पक्षिविधेये द्वे इति शारः पुन पुमान् ।

वायौ कर्बुरवणे च त्रि तु तद्वत्यथो नैनप् ॥ १३५५ ॥

द्यूतशारीं वराटेऽपि शरस्त्राम्यनोचन ।

शारिः स्त्री शारिकासंज्ञविट्जे नृस्त्रियोः पुन ॥ १३५६ ॥

पर्याणभेदे द्यूतस्य गुडे शारयर्तो तु ना ।

दास्तुः कपाये ना त्रिस्तु तद्वति द्वे तु दर्दुरे ॥ १३५७ ॥

शार्ङ्गी तु पुंसि गोविन्दे तथा शार्ङ्गवति त्रिपु ।

शिवः गम्भौ पद्मरागे गोरसे शीधुक्तीलयोः ॥ १३५८ ॥

मुनिपण्णाप्त्यशक्ते च नाथ दातृमृगे द्वयोः ।

अथो शिवा स्त्री पार्वत्यां गम्भोर्ननु शक्तिपु ॥ १३५९ ॥

१. 'स्तु' इ पठ. २. 'न' क. ग प., 'न न' ख. पठ. ३. 'स्त्रियां तु शा'
ग. पाठ.

एकशक्तौ गवीध्वाख्यक्षुद्रधान्ये नदीषु च ।
 हरीतक्यामामलक्या तामलन्या शमीद्वये ॥ १३६० ॥
 तुलस्या क्रोष्टुभेदे च दीप्तजिह्वाह्वयेऽथ तत् ।
 क्लीव वारिणि कल्याणे स्थोणेये मूलकान्तरे ॥ १३६१ ॥
 चाणक्यमूलकाभिरत्ये व्योम्नि त्रि तु शुभान्विते ।
 शिला त्वद्मनि पेपण्या द्वाराध स्थितदारुणि ॥ १३६२ ॥
 मन शिलाया शैलेये धातौ माक्षिकसज्जे ।
 द्वारनासाविधारण्या स्थूणाशरिपे तु सा द्विधा ॥ १३६३ ॥
 शिला शिली च वध्वा तु शिली गण्डूपदस्य च ।
 ण्णु स्त्री क्ली तु धान्यानामार्जने हिलसज्जे ॥ १३६४ ॥
 शिखा तु स्त्री शिफाशाखाघृणिज्वालान्सु मूर्धनि ।
 चूडाया केकिचूडाया चूचुकेऽप्यग्रमात्रके ॥ १३६५ ॥
 अजयस्तु प्रधानेऽपि सज्जनोऽग्रेऽपि भूरुह ।
 ना तु सर्पान्तरे सर्पसत्रयाजिफणाभृताम् (१) ॥ १३६६ ॥
 शिम्बो द्वे मृगजातौ स्याद् वीजकोड्या तु सा स्त्रियाम् ।
 शिम्बा मुद्गादिसस्यानामथोचे शाकटायन ॥ १३६७ ॥
 शिम्बा निष्पावघल्लीति मितं तु त्रिषु तेजिते ।
 ना तु वाणे शितित्तु स्त्री तेजने ना तु वर्णयो ॥ १३६८ ॥
 शुक्ले कृष्णेऽप्यजौ वर्णद्वयैकवति तु त्रिषु ।
 शिरिर्द्वयोर्व्यालमृगे शृणातौ तु पुमानयम् ॥ १३६९ ॥
 शिशुः पुंस्युपिभेदे च स्कन्दे च द्वे तु बालके ।
 शिशुर्भोजनशक्ते स्त्री ना तु शोभाजनद्वये ॥ १३७० ॥
 श्लिकुर्न ना विपादे ना ज्योतिषेऽपि मृगास्थनि ।
 शिखी नाम्न्यशुवृक्षेषु शरे केतुग्रहे द्विजे ॥ १३७१ ॥

परिघ्राजि तथा वृक्षविशेषेऽद्रमन्तकाह्वये ।
 अथो शिखावति त्रि स्याद् द्वे कुक्कुटमयूरयो ॥ १३७२ ॥
 शीलमस्त्री स्वभावेऽपि सद्बृत्तेऽप्यथ शीतवाक् ।
 क्लीब जले च शैत्ये च त्रिस्तु तद्वति ना पुन ॥ १३७३ ॥
 श्लेष्मातके वेतसे च शीघ्रो ना मारुते त्रिषु ।
 क्षिप्रे क्लीब त्वसत्त्वे चेत्याहुरेकेऽथ शरीरवाक् ॥ १३७४ ॥
 द्वयोरजगरे स्त्री तु जीरा कार्पासिकाह्वये ।
 स्तम्बे लताशुशे त्वेके शरीरत्याहुर्द्वयो पुन ॥ १३७५ ॥
 शीर्षा न्यङ्कौ कूमौ चाथ मघे शीधुर्नृशण्डयो ।
 पकैरिक्षुरसै सिद्धमद्यभेदेऽपि मन्वते ॥ १३७६ ॥
 श्रीमांस्तु पुंसि गोविन्दे कुबेरे गृहकेतुषु ।
 इत्चराख्यवलीवर्दे कद्रम्बतिलकाख्ययो ॥ १३७७ ॥
 वृक्षयोर्गुगुलो द्वे तु शुके लक्ष्मीवति त्रिषु ।
 शीया त्वजगरे द्वे स्यात् सर्प इत्यपरे पुन ॥ १३७८ ॥
 सगाल इत्यथ शुभं ह्री जले मङ्गले तथा ।
 लग्नाच्च नवमे राशौ भेद्यलिङ्ग त्वत परम् ॥ १३७९ ॥
 मञ्जुप्रशस्तयोश्चापि मङ्गलेन समन्विते ।
 अर्घ्याया तु शुभा स्त्री स्याच्छुद्धमूर्त्त्वर्कसितत्वयो ॥ १३८० ॥
 अध्वगे दक्षिणामावप्यसौ चन्द्रे च भार्गवे ।
 ज्येष्ठमासे क्रतावशो यज्ञपात्रगृहान्तरे ॥ १३८१ ॥
 ना द्वे द्विजे शिशौ चाथ ह्री जने धनपुण्ययो ।
 रेतम्याक्षिरुनाभेदे सामभेदे च काञ्चने ॥ १३८२ ॥
 त्रि तु मेध्ये सिते चाथ पर्ममर्जनरश्मिषु ।
 शतत्रये स्त्रिय शुभः शुभस्तु नरलिङ्गक ॥ १३८३ ॥

ज्योत्स्नापक्षे श्वेतवर्णे त्रि तु तद्वति नञ् जले ।
शुक्लस्तु कीरे द्वे क्ली तु स्थौणेयाह्वयमेपजे ॥ १३८४ ॥
ना तु व्यासमुनेः पुत्रे रावणानुचरेऽप्यथ ।
शुक्तं क्ली काञ्जिके कल्कजातावित्यपरे विदुः ॥ १३८५ ॥
यन्मस्त्वादि शुचौ भाण्डे सक्षौद्रगुडकाञ्जिके ।
त्रिरात्रं धान्यराशिस्थं तत्रापि त्रि तु पूतिताम् ॥ १३८६ ॥
आपन्ने परुषेऽभ्ले च शुल्कं त्वस्त्री महीपते ।
मार्गादिषु प्रदेयेऽर्थे विवाहाय वराद् घने ॥ १३८७ ॥
ब्राह्मे शुष्मं तु नप् तोये संयोगत्रलयोरपि ।
कश्चित्तु पुंसि सवितर्यपि मारुतकालयोः ॥ १३८८ ॥
शुद्धा त्रयी पल्लवस्य कोश्यां वृक्षस्य ना पुनः ।
ऋषिभेदेऽमुना प्रोक्तमधीते वेत्ति वापि यः ॥ १३८९ ॥
तत्राय क्ली ध्रुतं शास्त्रे श्रवणाख्ये च कर्मणि ।
त्रिषु स्वाकर्णितेऽस्मात्तु वैजयन्त्यां शृधग् जगौ ॥ १३९० ॥
आकर्णितादवधृते क्लीवं शुद्धस्तु ना स्वी ।
त्रि तु पूते केवले च क्ली तु शुद्धौ जले त्रि तु ॥ १३९१ ॥
शुभ्रं दीप्तिमति स्याच्च शुके शौक्ल्ये तु पुंस्ययम् ।
शुण्ठी ना वृणभेदे स्यात् पशौ पेश्यां च स त्रि तु ॥ १३९२ ॥
अल्पे स्त्रीपुंसयोस्तु स्याच्छोपणे शुष्णवाक् तु ना ।
अर्के कश्चित्तु रश्मौ च वृते कुक्षिनिदाचयोः ॥ १३९३ ॥
मले तु क्ली शुनस्तु द्वे शुनि वायो तु ना नपि ।
सुखेऽथ शुचिरीशाने सूर्ये चन्द्रेऽमिर्गाक्ल्पयोः ॥ १३९४ ॥
उपपाशुद्धसचिरे मीप्ने चापादमासि च ।
त्रि तु शुद्धेऽनुपदते शुके शुक्तिः पुनः स्त्रियाम् ॥ १३९५ ॥

मुक्तास्फोटेऽङ्गोलदलसज्जभेपजवस्तुनि ।
 तिन्त्रिर्ह्या तिन्त्रिर्डीकाया फले दुर्नामिकाह्वये ॥ ११९६ ॥
 जलजन्तौ च घोढाना रोमावर्तान्तरेऽपि च ।
 सज्जनस्त्वपठीदेनामुन्माने कर्पसजके ॥ १३९७ ॥
 वैजयत्या तु कर्पाख्यमानस्य द्विगुणेऽपठीत् ।
 अक्षिरोगविशेषे च पुमास्त्रुप्यन्तरे स्मृत ॥ १३९८ ॥
 सखाय आनिपीदेति पञ्चवर्गस्य दर्शके ।
 शुभिस्तु नार्के यतिनि स्यादृषाविति कश्चन ॥ १३९९ ॥
 द्वे तु विधे सुन्दरे तु ज्यथ स्त्री शोषणे शुषिः ।
 रन्ध्रे च ना तु धातौ स्याच्छुष्यतां शुष्णित्वाक् तु ना ॥ १४०० ॥
 धातौ स्याच्छुष्णतां स्त्री तु नागरे शुष्णित्वाक् तु ना ।
 सूर्येऽग्नावहनीत्यन्य शकुनौ तु द्वयोरथ ॥ १४०१ ॥
 शुन्ध्यवोऽप्सु स्त्रिय शूरः पुनर्धरे त्रिषु द्वयो ।
 कुक्कुटे श्वेतशाला तु पुमान् शूलं तु न स्त्रियाम् ॥ १४०२ ॥
 रुग्भेदे शस्त्रभेदे च शूद्रवाक् तु द्वयोरियम् ।
 तुर्यवर्णे सङ्करजेऽप्येतयो पुनर्थयो ॥ १४०३ ॥
 स्व्यर्थे शूद्राथ पुयोगे शूद्री स्त्री भूमि तु स्मृता ।
 धर्मोत्सर्गार्थिरश्मीना त्रिशत्या प्रथमे शते ॥ १४०४ ॥
 शूद्रा स्त्री रश्मिषु क्ली तु रजते शूकवाक् पुन ।
 अस्त्री धान्यस्य सूक्ष्माग्ने शुक्लानुशोशयोरथ ॥ १४०५ ॥
 परिमाणान्तरे शूर्पमग्नी द्रोणद्वयात्मके ।
 सज्जन पुनराहैनमर्धप्रस्थे तथैव स ॥ १४०६ ॥
 द्रोणाद्यपरिमाणभ्य माने प्राह चतुर्गुणे ।
 प्रस्फोटनत्रियाया च साधने त्रूपवाक् तु नप् ॥ १४०७ ॥

बले सुखे च श्रूपा तु शाकभेदे स्त्रियामियम् ।
 वैजयन्त्यां कासमर्दे साह शूली तु शङ्करे ॥ १४०८ ॥
 पुंसि शूलवति त्वेष त्रिषु शृङ्गस्तु न स्त्रियाम् ।
 विषाणे शैलशिखरे वररुच्यादयः पुनः ॥ १४०९ ॥
 सानौ क्रीडाम्बुयन्त्रे च प्रधानेऽन्यस्तु मन्यते ।
 प्राधान्येऽन्यः प्रमुत्वेऽथ जीवकाह्वयभेषजे ॥ १४१० ॥
 ना ह्यी तु ज्वलिनि स्त्री तु शृङ्गी स्याद् भेषजान्तरे ।
 यस्य कर्कटशृङ्गीति संज्ञा यस्याह्वयो विषा ॥ १४११ ॥
 तत्रापि भेषजे मत्स्यविशेषेऽन्ये त्वभुत्सत ।
 गङ्गाख्यस्य मत्स्यस्य प्रियायामित्यथो शृङ्गः ॥ १४१२ ॥
 गुदे स्त्री कृमिजातौ च ना तु स्याद् दानवान्तरे ।
 ख्याते बलिरिति स्यात्तु शृङ्गी ना वृषभाह्वये ॥ १४१३ ॥
 भेषजे वृषभेऽथे च यस्य शृङ्गपदे भवेत् ।
 मांसवुद्बुद उक्ता तु शृङ्गिणी सुरभौ स्त्रियाम् ॥ १४१४ ॥
 महिषे तु द्वयोः शृङ्गवति तु त्रिः पुमान् पुनः ।
 शैपोऽप्रधानेऽनन्ताख्यसर्पराजेऽथ शार्ङ्गिणः ॥ १४१५ ॥
 अवतारान्तरेऽपत्ये त्रिस्त्वन्यत्रोपयुक्ततः ।
 माल्याक्षतादिदाने तु स्त्री शैपा शैववाक् तु नप् ॥ १४१६ ॥
 सुखे धने च शैवा तु निद्राभेदे स्त्रियामियम् ।
 प्रचलासंज्ञके श्वेतस्त्वृषिभेदे नृलिङ्गकः ॥ १४१७ ॥
 कुलशैलान्तरे मेरोरुत्तराञ्जीलपर्वतात् ।
 उत्तरे शुक्लवर्णे च स्यादथो त्रिषु तद्वति ॥ १४१८ ॥
 ह्यीवं तु दधि रजतेऽप्यथ श्वेता सुरान्तरे ।
 पैष्टिकीसंज्ञके स्त्री स्यान्नदीभेदे लतान्तरे ॥ १४१९ ॥
 निरूपितः श्वेतशब्दः श्वेतस्तु श्वेतवर्णके ।
 पुमांस्तद्वति तु त्रि स्यात् तत्रापि स्व्यर्थता यदा ॥ १४२० ॥

तदा श्येता तथा श्येनी मृगे द्वे त्वपि पक्षिणि ।
 श्येनसंज्ञतृणप्राणिजात्योः स्यादेतयोर्देवा ॥ १४२१ ॥
 स्व्यर्थे वृत्तिस्तदा रूप श्येतीत्येवाथ पुंस्ययम् ।
 श्येनः सामान्तरेपु स्यात् क्रतुभेदे जिघांसतः ॥ १४२२ ॥
 द्वे त्वथे पत्रिसञ्जे च पक्षिभेदे स्त्रियां पुन ।
 श्येना स्यात् प्राचिकासञ्जपक्षिजातावथ द्वयोः ॥ १४२३ ॥
 शकुनावप्यजगरे श्येत्यः श्रेष्ठः पुनस्त्रिषु ।
 स्यात् प्रशस्यतमे क्ली तु ताम्रे श्रेणिस्तु नृस्त्रियोः ॥ १४२४ ॥
 समानजातीयाना स्याच्छिल्पिना सहतावथ ।
 व्याचष्टेऽष्टादशगणविशेष इति शब्दवित् ॥ १४२५ ॥
 हर्षनन्दी तथा पङ्क्तौ धारायामपि नप् पुनः ।
 श्रेयः सामद्विशेषे स्याद् होदयेमानुकोद्भवे ॥ १४२६ ॥
 तथा मोक्षे च धर्मे च मङ्गले त्रि तु तद्वति ।
 स्यात् प्रशस्यन्तरे चाथ स्व्यर्थे वृत्तिर्यदा तदा ॥ १४२७ ॥
 एतयोरर्थयो रूप श्रेयसीति स्त्रिया पुनः ।
 श्रेयसी हस्तिपिप्पल्या स्यात् पथ्यापाठयोरपि ॥ १४२८ ॥
 शैलस्तु भूधरे पुंसि शिलासम्बन्धिनि त्रिषु ।
 वृत्तौ शीलभनाया स्त्री शैलीत्येव प्रचक्षते ॥ १४२९ ॥
 शैखः पुनर्द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे यदुद्भवः ।
 अनन्यपूर्वब्राह्मण्या विप्रनात्यात् प्रकीर्तित ॥ १४३० ॥
 क्षिरसासम्बन्धिनि पुनश्चिरथो शोणवाद् नरि ।
 हिरण्यनाहुसञ्जे स्यान्नदभेदेऽपि पादपे ॥ १४३१ ॥
 टुण्डुसञ्जे रक्तवर्णे त्रि तु तद्वति तत्र च ।
 स्व्यर्थे शोणी च शोणा च घोटभेदे तु न द्वयोः ॥ १४३२ ॥

उक्तः कोकनदच्छाये शोकस्तु शुचिं ना स्त्रियाम् ।
 शोकी रात्रावथो शौण्डः शुण्डासम्बन्धिनि त्रिषु ॥ १४३१ ॥
 भवे च कुक्कुटे च द्वे शौण्डी तु जलदावलौ ।
 पिप्पल्या च स्त्रिया षट्कः पुन षण्णा गणे त्रिषु ॥ १४३४ ॥
 विशेषात् काममदयोर्लेभिहर्परुषामपि ।
 मानस्य चेत्यमीषा ना षण्णा सङ्घेऽथ षट्ध्वने ॥ १४३५ ॥
 सम्भवत्सु समासेषु कशब्देन कृतेष्वद ।
 तत्तत्समासप्राप्त स्याल्लिङ्गमित्यवधार्यताम् ॥ १४३६ ॥
 षष्ठं तु पूरणे षण्णा त्रि षष्ठी तु स्त्रिया त्रिथौ ।
 म्कान्धा षष्ठविभक्तौ च पार्वत्या चाथ षण्डवाक् ॥ १४३७ ॥
 अस्त्री वृक्षसमूहे स्यात् पद्मादीनामितीतरे ।
 शाश्वतस्तु गवा पत्यौ पुस्याद् दृशूमवाक् पुन ॥ १४३८ ॥
 कैश्चिदेवेष्यते नान्यैर्लिङ्ग तस्य पुमान् भर्त ।
 चन्द्रे रश्मौ तथा तन्तौ मङ्गले चाथ नञ् जले ॥ १४३९ ॥
 सत्त्वं स्वभावे सत्ताया द्रव्येऽन्त करणे वले ।
 पराक्रमे साङ्ख्यगुणे व्यवसायात्मभावयो ॥ १४४० ॥
 माहात्म्ये पौरुषे त्वस्त्री पिशाचादौ च जन्तुषु ।
 प्राणे चाथ समं तुल्ये साधौ च त्रिषु स त्वयम् ॥ १४४१ ॥
 सर्वज्ञब्दस्य पर्याय सर्वनामसु सा त्वियम् ।
 स्त्री समा वत्तरे केचित् स्त्रीभूम्नचर्थेऽत्र मन्वते ॥ १४४२ ॥
 सभा सभ्येषु सङ्घाते द्यूते सदसि मन्दिरे ।
 स्त्री त्रिस्तु तत्र यद् वस्तु व्योमाद्य भेन सञ्जुतम् ॥ १४४३ ॥
 सहा तु पुष्पस्तम्बेषु त्रिषु स्त्री तरणे तथा ।
 नीलक्षिण्ड्या पीतक्षिण्ड्यामित्यप्यतिषलाह्वये ॥ १४४४ ॥

बलासंज्ञे च भैषज्यस्तम्बयोरोपधावपि ।
 मुद्गपर्ण्यभिधानायां भेद्यलिङ्गं तु सोढरि ॥ १४४५ ॥
 सङ्ख्यमस्त्री रणे स्त्री तु सङ्ख्या स्याद् गणने तथा ।
 एकत्वादौ विचारे च सव्यं तु त्रिषु दक्षिणे ॥ १४४६ ॥
 शरीरभागे वामे च सोत्तव्यसवितव्ययोः ।
 तथा भ्रैरयितव्ये च मृतके त्वनले पुमान् ॥ १४४७ ॥
 सभ्यः त्रिः सभासाधौ तथा सामाजिकेऽपि च ।
 सज्जनेऽप्यथ यागस्थे पूर्वैऽप्याहवनीयतः ॥ १४४८ ॥
 अग्निभेदे पुमान् सङ्ख्यः पुनर्ना पर्वतान्तरे ।
 पश्चिमार्णवपार्श्वस्थे सोढव्ये तु त्रि नप् पुनः ॥ १४४९ ॥
 आरोग्ये स्त्री तु सत्यं स्याच्छपथे तथ्य एव च ।
 त्रि तु तद्गति सत्या तु सत्यभामाह्वये स्त्रियाम् ॥ १४५० ॥
 पत्न्यन्तरे केशवस्य स्पशस्तु नरि सयुगे ।
 चारेऽथ यजमानस्य पत्न्या सन्नहने स्पशा ॥ १४५१ ॥
 योक्त्रेण स्यथ ना स्पर्शा उपतापमदानयोः ।
 स्पर्शने कादिवर्णेषु मावसानेषु सज्जन ॥ १४५२ ॥
 पुनर्जरेऽवदद् द्वे तु स एवावृत किङ्करे ।
 त्रि तु स्पष्टरि सिंहस्तु पठति स्तोपतसरि ॥ १४५३ ॥
 स्वरः पद्जालुदात्ताद्योरज्वर्णे कण्ठजम्बने ।
 अरे च शोभने पुंसि त्रि तु स्याच्छ्रोमनारके ॥ १४५४ ॥
 अतिशमिऽप्यथो सामम्बेपज्जाद्रिषु पट्सु नप् ।
 स्वर्णं पुनर्नहुवीही मुजग्धे रचिते त्रिषु ॥ १४५५ ॥
 शोभनत्वादिसयुक्ते त्वजे तत् म्यान्नपुंमकम् ।
 स्वर्णं तु हेमि स्त्री रक्तनाम्बिकेरे तु पुम्ययम् ॥ १४५६ ॥

स्वक्षस्तु त्रिषु यस्याक्षशब्दार्थः शोभनोऽक्षि वा ।
 तत्र तत्रापि च स्व्यर्थे स्वक्षा पूर्वे परत्र तु ॥ १४९७ ॥
 स्वैक्षी स्याच्छोभने त्वक्षे परवल्लिङ्गतां सरेत् ।
 स्वजस्तु शोभने छागे द्वयोरीरसपुत्रयोः ॥ १४९८ ॥
 प्राणिजात्यन्तरे त्रिस्तु स्वशब्दार्थसमुद्भवे ।
 प्रशस्ताजार्थयुक्ते च प्रशस्ते त्वजवस्तुनि ॥ १४९९ ॥
 परवल्लिङ्गतां विद्यादथ स्तनमवे त्रिषु ।
 स्तन्यं क्षीरे तु तत् क्लीबं सरस्तु नरि मारुते ॥ १४६० ॥
 क्षीरे तु क्ली द्वयोस्त्वेप निपादशनकीसुते ।
 मर्त्यजात्यन्तरे त्रिस्तु स्थिरस्य प्रतियोगिनि ॥ १४६१ ॥
 सलस्तु देवदेवस्य भृत्ये भृङ्गिरिटाह्वये ।
 पुमान् पत्राङ्गशब्देन प्रसिद्धे तु नपुंसकम् ॥ १४६२ ॥
 भेषजेऽथ सटा च स्त्री जटायां व्रतिनामथ ।
 सिद्धस्य फेसरे नै(प)ष्ठी* मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ १४६३ ॥
 द्वे भटीविप्रजेऽथ स्युर्नावृद्धेदे(ऽथः)भूमनि ।
 सल्वाः सल्वां मुनः स्त्रीत्वे क्षत्रियाभेद ईरिता ॥ १४६४ ॥
 सद्गो ना सद्गमे युद्धे लवणे तु नपुंसकम् ।
 सैन्यवाल्क्येऽथ नपुंस्त्रीत्वे स्थली स्थलमिति द्वयम् ॥ १४६५ ॥
 विद्यादुन्नतभूभागे दावन्ता तु स्थला ख्रियाम् ।
 क्षेत्रादिनिष्प्रभामिष्टसलिलस्य निरारणे ॥ १४६६ ॥
 कृत्रिमे मृन्मये सन्नं त्वनुदात्तविदीर्णयोः ।
 अल्पे चाप्यवसन्ने च भेषालिङ्गं समायनम् ॥ १४६७ ॥

१. 'नृ' क. ग. घ. ङ. पाठः. २. 'जाः' रा पाठः. ३ 'ल्वा' ख. पाठः.

* 'सटा नडाङ्गणयो' इति मंदिनी ।

गते च वृद्धा सतौ तु क्ली सखा तु त्रिपु स्मृत ।
 सहायसुहृदो स्व्यर्थे यदा वृत्तिस्तदा सखी ॥ १४६८ ॥
 इति भाषाप्रयोगे स्याद् रूप बन्धौ तु केचन ।
 पुमानिति प्रब्रुवते सनिस्तु पथियाच्चयो. ॥ १४६९ ॥
 दाने नदीतटे नृस्त्री द्वे तु म्लेच्छे पुमान् पुन ।
 सनतौ च सनोतौ च धात्वो स्त्री तु स्थविः (फ'च)ले ॥ १४७० ॥
 कुष्ठी(१)भासे द्वयोस्तु स्यात् तुलवाये त्रि कुष्ठिनि ।
 स्तरिर्व्यूमे पुमान् स्त्री तु तृणे सर्जूः पुन स्त्रियाम् ॥ १४७१ ॥
 वनस्पतौ विद्युति च फश्चिद् वणिजि तु द्वयो ।
 स्रष्टा तु स्रष्टिकृन्मात्रे त्रिर्ना हरिविरिञ्चयो ॥ १४७२ ॥
 सम्राट् तु पुंसि विष्णवर्कहुताशेन्द्रेषु राज्ञि तु ।
 येनेष्ट राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च य ॥ १४७३ ॥
 शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञस्तत्र स्यादथ सा स्त्रियाम् ।
 पङ्क्तिशत्यक्षरेऽन्त स्थाछन्दोभेदे स्वराद् पुन ॥ १४७४ ॥
 चतुस्त्रिंशत्स्वरेऽन्त स्थाछन्दोभेदे स्त्रिया पुमान् ।
 विष्णावेश्वर्यवद्भेदे स्वस्य राज्ञि च भा पुन ॥ १४७५ ॥
 स(र'रा): सान्तथान्तमन्थे वायो भेषे द्रुमान्तरे ।
 सरीसृपपतन्व्योस्तु द्वे संश्रुत् तु नृलिङ्गक ॥ १४७६ ॥
 अघ्वर्या कुट्टके तु त्रि स्रवत् तु सावके त्रिपु ।
 सवन्ती तु स्त्रिया नद्या स्रज्या पुनरसा त्रिपु ॥ १४७७ ॥
 मालाकारे परस्त्वाह मत्स्यधाते पुमान् पुन ।
 पदसङ्घात इत्येक सत्री पुनरसौ पुमान् ॥ १४७८ ॥

सञ्चारचारभेदे स्याच्छब्दना यस्य वर्तनम् ।
 भेदलिङ्गस्तु विपिनयज्ञभेदादिमत्ययम् ॥ १४७९ ॥
 सदो यज्ञमहावेदेर्हविर्धानद्वयस्य यः ।
 पश्चाद्देशस्तत्र शण्डो गोष्ठ्यां तु स्त्रीनपुंसकम् ॥ १४८० ॥
 धानापृथिव्योस्तु स्त्रीने द्वित्ववत् सदसी इति ।
 सरस्तु सलिले स्त्रीवं तटाके तु नपि स्त्रियाम् ॥ १४८१ ॥
 तत्रापि स्व्यर्थवृत्तित्वे सरसीति स्त्रियां पुनः ।
 महासरस्तु सरसीं दाक्षिणात्याः प्रयुञ्जते ॥ १४८२ ॥
 सहो जले बले च स्त्री हेमन्ते तु पुमानयम् ।
 मार्गशीर्षे तु मासि स्यात् पुन्रपुंसकयोरयम् ॥ १४८३ ॥
 साधिस्तु नपि संयोगे ना त्वमावनडुबपि ।
 सहिष्णौ त्रिपु सारस्तु तरोर्मज्जि धने बले ॥ १४८४ ॥
 स्थिराङ्गे* रेतसि व्योम्नि सरणे च नरि त्रि तु ।
 सुन्दरोत्कृष्टयोर्दत्तस्तूत्कृष्टे नरमभ्यधात् ॥ १४८५ ॥
 न्याय्ये तु सिंहास्त्रिरिति दत्तस्तु स्त्रीति सा पुनः ।
 सारी स्त्री शुकुटौ सालैः पुनर्नान्ये तु नप्यपि ॥ १४८६ ॥
 प्राकारे ना तु विटपिमात्रे वृक्षान्तरे तथा ।
 अधकर्णाङ्घ्रिये गत्यां मत्स्यभेदे तु स द्वयोः ॥ १४८७ ॥
 स्थालं भोजनपात्रे स्त्री स्यादुखायां तु सा स्त्रियाम् ।
 स्वाडी ना तु महादेवे स्थितिकर्मणि चाप्यथ ॥ १४८८ ॥
 स्थानं स्त्रीवं नरेऽप्यन्ये प्राहुर्गेहावकाशयोः ।
 सम्बन्धभेदे जन्तूनां स्यान्नित्प्रसङ्गयोः ॥ १४८९ ॥
 अपकर्षे च सादृश्ये स्त्रीवं तु स्थितिकर्मणि ।
 एकारान्तं पुनः केचित् स्थाने इत्यव्ययं विदुः ॥ १४९० ॥

१. 'सं' क. घ. पाठः. २. 'जन्तूनां' क., 'जन्तूनां' ग. पाठः. ३. 'प्र' ग. पाठः.

* 'स्थिराङ्गे' इति स्यात् ।

युक्तार्थं कारणाधि च तत्रेह ब्रूहे वयम् ।

शब्दभेदाद(व'थ) स्थायः स्थाने ना भुवि तु त्रियाम् ॥ १४९१ ॥

स्थाया स्थातरि तु ति न्यात् स्थाणं तु स्थापनीयके ।

त्रिनिक्षेपे तु ना क्ली तु हीनेरे स्वाल्लगार्ह पुन ॥ १४९२ ॥

ना पलाभानरि स्त्री तु भ्याली पन्था स्वमर्थसौ ।

वैजयन्त्या तु निर्मूल पन्था जनुजघोर्द्वयो ॥ १४९३ ॥

इत्युक्तमथ सान्त्वं क्ली सान्त्वनं भेदवत् पुन ।

मन्वंत मधुरे चाक्ये सार्थान्त्वर्थवनि त्रिषु ॥ १४९४ ॥

समूहभेदे तु पुमान् प्राणिना राज्ञ्यमन तु ना ।

गणदेवप्रभेरेषु रश्मौ च त्रिवु तु स्पृन ॥ १४९५ ॥

साधनीये ति तु स्फारं प्रम- गदुगणे तु ना ।

मार्था तु सद चापम्य लान्तेने स्वात्पुमकम् ॥ १४९६ ॥

सातं तु क्री सुये त्रिभु ज्ञेय ति गानेगिति ।

एतयोरर्थयो पूव स्त्रीं राता परत्र तु ॥ १४९७ ॥

सातो साज्यं तु नम आहोमेः गतादयेऽहनि ।

त्रिस्त्राज्यतदिते साज्याः पुन पुननि नीदृति ॥ १४९८ ॥

मध्यदेशन्वियो वाक्य भीतार्थे तथा पुन ।

प्राच्या नीदृतिशेषे च मयो गतो ज्ञानयम् ॥ १४९९ ॥

द्वयोन्तु नमस्त्येवु स्थापुत्तु त्रिभियो पुमान् ।

कुरदेव्य चाय न गी पुत्रेन सातु तु त्रिषु ॥ १५०० ॥

चाशौ व्युत्तु शब्दे न गान्तेऽप्यतिन्दपि च ।

केनित् तु सर्वशोऽप्ये पुन गत त्रिभे ॥ १५०१ ॥

ना तु वास्तुतिके नैवित तदित मन्मत्त त्त ।

स्थाभापयित्वावद्वन्नामन ति त्रिभे तम् ॥ १५०२ ॥

पतिव्रताया तु स्त्री स्यात् साव्वी स्वादुस्तु पुम्ययम् ।
 मधुरास्वरसे त्रिस्तु तद्युक्ते त्रिगमृष्टयो ॥ १९०३ ॥
 मनोज्ञे च जले तु क्री द्राक्षाया तु त्रियागियम् ।
 स्वाह्वी कृत्रि तु पठित् शाकटायनसूरिणा ॥ १९०४ ॥
 लिङ्गानुशासने तस्य चिन्त्योऽर्थः स्याद् त्रिचक्षणैः ।
 सात्मा ना प्रकृतावात्ममहिते तु त्रिषु स्मृत ॥ १९०५ ॥
 अत्यन्ताभ्यस्तताहेतोः प्रकृतित्व गते परे ।
 ऊर्णाया तु कदल्यादे स्नावः खाद्युनि चाय नप् ॥ १९०६ ॥
 शाकटायन आह स्म हर्षनन्दी च पुम्यमुम् ।
 स्वामी तु स्कन्ददेवे ना त्रि तु नाथे त्रिया पुन ॥ १९०७ ॥
 स्वामिन्यनृपवशोत्थराजपत्न्या तथा पुन ।
 नाट्योक्तिराजपत्न्या च जीरदोग्रनतोस्तु ना ॥ १९०८ ॥
 सितः शौक्ये च तद्युक्ते पुनस्त्रिर्द्ध एव च ।
 प्रासावसाने च स्त्री तु शर्कराया सिता स्मृता ॥ १९०९ ॥
 स्थिरं त्रिनिश्चले ना तु शनौ स्त्री तु स्थिरा भुवि ।
 सालपर्ण्यार्यमैपज्येऽप्यथ स्थित इति त्रिषु ॥ १९१० ॥
 सप्रतिजे निवृत्ते च गतेः स्याद्दूर्ध्वता गते ।
 स्थितो तु ह्री मृगेन्द्रे तु सिंहो द्वे श्री तु सिद्धतो ॥ १९११ ॥
 वार्ताफीकण्टकार्योश्च वाजाया च पुमान् पुन ।
 वेङ्कटार्यगिरौ स्त्रिन्ध्रः पुन स्याद् वेङ्कटिकम् ॥ १९१२ ॥
 वयस्येऽपि ससौहार्दे हृतमेहनकर्मणि ।
 पुमान् तु गुग्गुली मन्त्रिबने (तु^१)^२ वेदने तु नप् ॥ १९१३ ॥
 स्मितं तु त्रिषु कुले स्याद् भित्तव शपि नप् पुन ।
 अहृष्टदशने हासे विमाने तु पुमस्त्र च ॥ १९१४ ॥

१ 'र' क ख पाठ. २ 'दुपरे स्म' ग. पाठ

सिद्धस्तु सनकादौ ना देवजात्यन्तरे द्वयोः ।
 निम्पन्ने तु त्रिषु क्ली तु सिद्धौ गत्यादिकेष्वपि ॥ १५१५ ॥
 सिद्धो ना वृक्षभेदे स्वादय साधुजने त्रिषु ।
 *सिद्धस्तु द्वे किशोरे स्यात् पुमानेप वनस्पतौ ॥ १५१६ ॥
 मधूच्छिष्टे तु सिक्थोऽस्त्री पुलकेऽन्नस्य पुस्पयम् ।
 सिनमन्ने शरीरे च क्ली बिल्वाख्यद्रुमे तु ना ॥ १५१७ ॥
 सिमोऽनुदात्त सर्वार्थे सर्वनाम त्रिषु स्मृतः ।
 ग्रामगोचरभूमौ तु पुमान् नो सर्वनाम स ॥ १५१८ ॥
 क्षेत्रस्य मर्यादाया च द्वयोस्तु स्यात् तुरङ्गमे ।
 सिमा श्वियो महानान्नीसन्नसामान्तरे तथा ॥ १५१९ ॥
 स्फिगुर्गुदे ना स्त्री त्वेषा शरीरावयवान्तरे ।
 सिन्धुस्तु नद्या स्त्री ना तु समुद्रेऽपि नदान्तरे ॥ १५२० ॥
 -शीत्यक्षरैश्च-दोभेदे च कृतसन्नके ।
 गजाना दानतोये च कटनेत्रसमुद्भवे ॥ १५२१ ॥
 नीरुद्रेदे तु पुभूमि सिन्धये द्वे तु कुञ्जरे ।
 क्ली तु सैन्धवसन्ने स्वाहवणे सीमवान् तु ना ॥ १५२२ ॥
 क्षेत्रस्य मर्यादाया च ग्रामगोचरभुज्यपि ।
 जश्वे तु द्वे पुमान् सीर आदित्ये लाङ्गलेऽपि च ॥ १५२३ ॥
 लताङ्गुरे तु सीरी स्त्री लाङ्गलिक्या च कश्चन ।
 नद्या तु नीरा सीत्यं तु धान्ये क्ली भेद्यत् पुनः ॥ १५२४ ॥
 सीतायामपि साधौ स्यात् वृष्टभूमितलेऽपि च ।
 अथ प्रण्यार्पणे ऽर्थातिः स्त्री नम पयसो (भकेः) ॥ १५२५ ॥

१ 'यन्स' च स प. ५८.

* 'शिव शरणा हनुमो वय' (उ ५ ६२) इति श्रुतिरिति । † 'स्त्री' इति
 इत्यन् । अन्ते चोदान्तरेण नम पयसोऽर्थात् इत्यन् ।

तनौ च शोणिते चाथ स्यादजे द्वे सुखं तु नप् ।
 लमाद् राशौ चतुर्थेऽप्सु शस्त्रखे शर्मणि त्रि तु ॥ १५२६ ॥
 तत्साधने शोभनखयुक्तेऽप्यथ सुखा स्त्रियाम् ।
 शम्भोर्नवानां शक्तीनां शक्तावेकत्र ना पुनः ॥ १५२७ ॥
 सुतः सोमरसे मूषे लमाद् राशौ च पञ्चमे ।
 पुत्रयोस्तु द्वयोः स्त्री तु शाकवह्न्यन्तरे सुता ॥ १५२८ ॥
 लपोदकाल्ये त्रिषु तु प्रसूतेऽभिपुतेऽपि च ।
 सुरस्तु देवे स्त्रीत्वे तु सुरा मद्ये जलेऽपि च ॥ १५२९ ॥
 सूर्यं तु त्रिषु निद्राणे प्रशस्तजटकेऽपि च ।
 खड्गराटे पुनः कृष्णवक्षसि द्वे स्त्रियां पुनः ॥ १५३० ॥
 सुप्ता जटायां शस्तायां स्त्री तु स्वापे सुवा पुनः ।
 सहस्रयामपि मूर्ध्नायां पुमांस्त्वाधारणाह्वये ॥ १५३१ ॥
 यज्ञपात्रविशेषेऽथ स्थूलं दूप्ये नपुंसकम् ।
 गुरुके तु ना सुहृत् तु त्रिभिन्ने स्त्री शोभने हृदि ॥ १५३२ ॥
 ना तु मन्त्रिण्यथ स्थूलं जडे बृहाति पीवरे ।
 (स्त्री तु ? त्रि स्त्री) दाक्षि त्रि तु स्थूरं पीवरेऽथ स्त्रियामियम् ॥ १५३३ ॥
 यश्चाद्भागो च जहायां गोधूमादितुपेषु च ।
 स्थूराथ सूक्ष्ममत्यल्पे त्रिरध्यात्मे तु तत्रपि ॥ १५३४ ॥
 शक्तौ त्वेकत्र शक्तीनां नवानां शार्ङ्गधन्वनः ।
 सूक्ष्मा स्त्री ना तु सूर्यः स्याद् भास्करे चांघ्रि तु स्त्रियाम् ॥ १५३५ ॥
 सूर्या स्याद् गिरिकर्ण्यौ च श्वेतायां स्यूतवाक् तु ना ।
 प्रसवेऽथ त्रिरुते स्यात् सूतस्तु नरि सारथौ ॥ १५३६ ॥
 पारवे द्वे तु तक्षिण स्याद् वन्दिन्यापि पठन्त्यमुम् ।
 ब्राह्मण्यां क्षत्रियाज्जाते जनिते तु त्रिषु स्मृतः ॥ १५३७ ॥

भवेत् सर्पिणि तैले वा ना तु चन्द्रे स्त्रियां पुनः ।
 स्रपा ह्युज्जयिनीपार्श्ववाहिन्यां सरिति स्मृता ॥ १५४९ ॥
 स्रकः पुंसि शरे वज्रे निरये द्वे पुनर्बके ।
 स्रगाले चाथ स्रष्टं ह्रीं सर्जने त्रि तु निश्चिते ॥ १५५० ॥
 बहुनिर्मितयोर्मुक्ते सृणिस्तु नरि पावके ।
 अङ्गुशे तु स्त्रियामेव केचिदन्ये तु पुंस्यपि ॥ १५५१ ॥
 सृपां तु द्वे शिशौं संपं यतिनि ल्येय भेद्यवत् ।
 सृत्वा प्रजापतौ यद्वा पुंसि द्वे नीचज्जातिषु ॥ १५५२ ॥
 सृत्परी तु स्त्रियां वीचि जननीवेद्ययोरपि ।
 सेव्यं तु सेवनीये त्रिवर्तन्येऽप्यथ नञ् जले ॥ १५५३ ॥
 उशारे निःशरे दक्षि पत्राज्ञाह्वयभेपजे ।
 अन्धिजे लवणे ना तु मध्वासव इति ध्रुते ॥ १५५४ ॥
 मद्यभेदे स्त्रियां तु स्यात् सेव्या नीवारधान्यके ।
 वन्दाकेऽन्यज्जटासंज्ञस्तम्बेऽथ चटके द्वयोः ॥ १५५५ ॥
 स्यूतौ तु सेवो ना न ह्रीं भजने त्रि तु सेनवाद् ।
 इनेन सहिते स्त्री तु सेना चम्बामथास्त्रियाम् ॥ १५५६ ॥
 स्नेहस्तैलघृतादौ च प्रेम्णि चाह स्वतः पृथक् ।
 सौहार्दे आश्रतः ह्रीं तु वैजयन्ती समामनत् ॥ १५५७ ॥
 जले स्थेयः पुनः सद्ये कैश्चिदुक्तोऽभिधेयवत् ।
 विवादपद्मनिर्णेत्यन्ये स्यात्तद्यके तु नप् ॥ १५५८ ॥
 सेक्ता पुंसि ध्वे त्रिम्बु सेनके सैन्यवाद् तु नप् ।
 सेनायां समवेते तु सेनायां त्रिः पुमान् पुनः ॥ १५५९ ॥

चतुर्विधेषु कृष्णस्य कचिदश्वैः नृमृभिः तु ।
 सैराः स्युर्मध्यदेशस्थनीवृद्धेदेऽथ स त्रिषु ॥ १५६० ॥
 सीरस्य च सिरायाश्च सम्बन्धिन्यथ भेद्यत् ।
 स्वैरी स्वतन्त्रे वर्धक्या पुनः स्यात् स्वैरिणी स्त्रियाम् ॥ १५६१ ॥
 सोमो ब्रह्मणि पूर्णान्दौ बहौ पुण्ये लतान्तरे ।
 याज्ञिकानां प्रसिद्धे ना सोमयागेषु चामृते ॥ १५६२ ॥
 वीर्येऽमृतरसे त्वाह कात्य शैत्येऽथ तद्धति ।
 त्रिपूमया च सहिते ऊमेन सहितेऽपि च ॥ १५६३ ॥
 स्योनं तु झी सुखे त्रिस्तु साधने तस्य ना पुनः ।
 सूर्ये सूर्यस्थ रश्मौ च समुद्रे तन्तुसन्ततौ ॥ १५६४ ॥
 तन्तुवायस्य विन्दौ तु स्तोत्रो नाल्पे तु स त्रिषु ।
 सोतः पुनर्जनयितर्थभिषोतरि च त्रिषु ॥ १५६५ ॥
 उपाध्याये तु ना सौम्यः पुनस्त्रि सोमदेवते ।
 सुन्दरे च पुमास्त्वेप वत्सरे च बुधग्रहे ॥ १५६६ ॥
 यूप सप्तवशारत्निर्वाजपेयस्य य श्रुतः ।
 तस्य पञ्चदशेऽरत्नौ सोमयागे च नप् पुनः ॥ १५६७ ॥
 तुरायणान्यतपसोद्विद्ये कृनयुगेऽपि च ।
 स्त्रिया तु सा निशीथिन्या सोम्या स्यादित्यवादिषु ॥ १५६८ ॥
 सौधोऽर्त्नी सुधया शुद्धीकृतगेहे नपि त्वदः ।
 रजते भेद्यलिङ्ग तु सुधासम्बन्धिनि स्मृतम् ॥ १५६९ ॥
 हंसोऽकन्दो स्मरे विष्णो बहौ निर्लोभभृशुजि ।
 राजादिशब्दपूर्वम्नु श्रेष्ठे चेत्यजयोऽत्रवीत् ॥ १५७० ॥
 भिक्षौ श्वेतवृषे नृभि द्वयोस्तु स्यात् तुरङ्गमे ।
 विहङ्गमविरोषे च श्वेतपथादिमज्जे ॥ १५७१ ॥

अजयस्तु विशुद्धेऽपि तत्र न्यायात् त्रिषु स्मृतम् ।

हस्तः किष्कुप्रमाणे ना पाणौ ब्राजे च दन्तिनः ॥ १९७२ ॥

केशार्थात् तु परः केशसमूहेऽपि च दृश्यते ।

अपि सावित्रनक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ॥ १९७३ ॥

ह(तां तुःस्तस्त्रि) तत्र जानेऽथ पूर्वोक्तार्थेषु कश्चन ।

शण्डेऽप्येनं समाप्तासीद् हतं तु त्रिषु मारिते ॥ १९७४ ॥

गते गतवति स्त्री तु गमने हननेऽपि च ।

स्त्री तु कुम्भितकन्यायां हतः स्यादथ न हतः ॥ १९७५ ॥

मार्गे कश्चित्तु तं प्राह विषण्णे त्रिर्हरस्तु ना ।

शर्वेऽसौ गर्दभे तु द्वे हत्वस्तु त्रिषु घातकं ॥ १९७६ ॥

स्त्रीवं तु सन्निपातेऽपि बलाधानेऽथ ना हृद्ः ।

स्यादगाधजलाधारे द्वे तु मेघेऽथ भेद्यत् ॥ १९७७ ॥

ह्रस्वोऽल्पे वामने चैकमात्रवर्णं यमे तु ना ।

हयस्तु ना धनुराशौ गतौ च तुरगे पुनः ॥ १९७८ ॥

द्वयोन्तत्रापि च स्व्यर्थे स्याद् ङीपन्ता हयी इति ।

हरिर्ना विष्णुसूर्येन्द्रचन्द्रामियमवायुषु ॥ १९७९ ॥

भंशौ शकहये मुद्गे रुक्मे रुक्माभवर्णके ।

श्रुते वररुचिर्वर्णे ब्रूते तु जयमङ्गलः ॥ १९८० ॥

हरिद्वर्णेऽपि कपिले त्रिषु त्वेष गुणैर्युते ।

एतैश्चतुर्भिर्द्वे त्वेष मर्त्यजात्यन्तरे भवेत् ॥ १९८१ ॥

गृहानिपादजे सिंहकपिभेरुशुक्राहिषु ।

अश्वेऽथभेदे हरितपीतवर्ण इतीदृशः ॥ १९८२ ॥

हरिशब्दः समुद्दिष्टो वाच्यानामेकविंशती ।

वैद्यास्तु केचिन्नारीणां भगेऽप्येनं समामनन् ॥ १९८३ ॥

न तत् प्रमाप्यतेऽस्माभिः स्वतस्तेपामनासितः ।

इनुस्तु नृस्त्रियोर्गण्डस्योर्ध्वभागे द्वयोः पुनः ॥ १९८४ ॥

वैदेहशनकीजाते मर्त्यजात्यन्तरेऽथ ना ।

हरित् सूर्येऽपि सूर्याश्वे वर्णे च हरिते त्रि तु ॥ १९८५ ॥

तद्वति स्त्री तु दिङ्घोरहुलौ चाथ तत् तृणे ।

शग्दमेके नरं त्वन्ये हस्ती द्वे च मतङ्गजे ॥ १९८६ ॥

पद्पदेऽथ स्यन्तरे स्त्री कामशास्त्रेषु विश्रुते ।

हस्तिनी हास्तिनपुरेऽप्यथ पुंसि हली भवेत् ॥ १९८७ ॥

बलमद्रे हलवति पुनस्त्रिर्हलिनी पुनः ।

शक्रपुष्प्याह्वये स्तम्बे हसत् तु त्रिषु हासके ॥ १९८८ ॥

विकसत्यपि चाङ्गारशकट्यां तु स्त्रियामियम् ।

हसन्ती ना तु हरणे हारो मुक्तावलावपि ॥ १९८९ ॥

स्त्री तु देवनिवासस्थ हारा कक्ष्यामु सा पुनः ।

हारी नामैव दृष्टायां कन्यायामथ स त्रियु ॥ १९९० ॥

हरस्य च हरेश्चापि सम्बन्धिन्यथ हाल्वाक् ।

हलसम्बन्धिनि त्रि स्यान्मृलिङ्गस्तु विलेखने ॥ १९९१ ॥

स्त्री तु हाली कनिष्ठायां पत्न्या. स्वसरि सा पुनः ।

हाला सुरायामथ नप् चन्दने तुहिने हिमम् ॥ १९९२ ॥

कर्पूरे तु पुमान् शतितृणेषु त्रि तु तद्वति ।

हिमा तु स्त्री निशाभिन्त्यां मृडान्यां च द्विनं पुनः ॥ १९९३ ॥

त्रिः पथ्ये धारिते दत्ते हरितम्यां तु सा द्विता ।

स्त्री ह्री तु धारणे दानेऽप्यथ हिंस्रिषु घातके ॥ १९९४ ॥

स्त्री हिमा क्रोष्टुकोली लताभेदे च पण्डिताः ।

आहुर्गृध्ननस्त्रीमंशे द्विका तु स्त्री रतगन्तरे ॥ १९९५ ॥

पिङ्गलासंज्ञके हिंकासंज्ञरोगान्तरेऽपि च ।
 नृस्त्री तु हिक्केने त्रिस्तु हिक्के हीनवाक् पुनः ॥ १५९६ ॥
 त्रिरूनगर्भयोर्ना तु नागकेसरपादपे ।
 हीरः पुंसि शिवे द्वे तु सयै सिंहे च स त्रि तु ॥ १५९७ ॥
 ह्रीको लज्जापरे द्वे तु नकुले हीकवाक् पुनः ।
 लज्जापरे लिङ्गिनि च नकुले तु द्वयोरयम् ॥ १५९८ ॥
 ह्रीर्कूर्लज्जावति त्रि स्यात् कश्चित् त्वाह वकै द्वयोः ।
 ह्रीर्कूर्लज्जावति त्रि स्याद् वनमार्जारके द्वयोः ॥ १५९९ ॥
 ह्यस्तु ना वशीकारमन्त्रे स्याद् वैदिके द्रुमे ।
 कपित्थाख्ये तत्फले तु स्त्री दधन्यनुलेपने ॥ १६०० ॥
 मधुमये च माध्वीकसंज्ञे त्रिषु तु हृद्भवे ।
 हृत्तिये हृद्धिते हृज्जे चारी हृवा तु सा खियाम् ॥ १६०१ ॥
 मनःशिलायां छा(ख्याःग्ना)*मप्यृद्धिसंज्ञौषधान्तरे ।
 हृष्टं तु हर्षे स्त्री त्रिस्तु विस्मिते हर्षवत्यपि ॥ १६०२ ॥
 तथा प्रतिहतेऽन्ये तु सरोमाञ्चेऽप्यधीयते ।
 मनोहरे त्वप्यजयः स्यात् तथा स्तब्धरोमसु ॥ १६०३ ॥
 आयुर्वेदप्रयोगस्तु स्तब्धे मेद्रेऽप्यथो हृपिः ।
 स्त्री दीप्तिषुष्ट्योर्ना धात्वोर्हर्षतौ हृप्यतावपि ॥ १६०४ ॥
 अलीकवादिनि त्रि स्यात् स्त्री तु कुपि हृणिस्त्रि तु ।
 ज्वलत्यथ हृपुस्तुष्टे त्रिष्वलीके तु पुंस्ययम् ॥ १६०५ ॥
 हेन्ना त्वनादरे नृस्त्री कुपि ना हेतिवाक् पुनः ।
 रवेरक्षिपि वद्वेश्च ज्वाले स्त्री नृक्षियोः पुनः ॥ १६०६ ॥

१. 'हि' म. पाठः. २. 'लि' म. पाठः. ३. 'डा' ख. ड. पाठः.

नानार्थार्णवसंक्षेपे

सस्तेऽथ हेमं क्लीं तीये कनकेऽप्यथ पुंसि सः ।

हेमन्ते स्त्री तु होत्रा स्यात् वाचि यजे तथर्त्विजि ॥ १६०७ ॥

होत्रं तु भवने क्लीव होत्वस्तु नरि वारिधौ ।

यजमाने द्वयोर्होता त्वृत्विग्भेदे पुमानयम् ॥ १६०८ ॥

दावके त्रिपु काण्डोऽयं व्यक्षराणामपूर्यत ॥ १६०९ ॥

इति व्यक्षरकाण्डे नानार्थार्णवसंक्षेपे ।

व्यक्षरकाण्ड समाप्तः ।

TRIVANDRUM SANSKRIT SERIES,

NO XXIX

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

THE
NÂNÂRTHÂRŪNAVASAMKSHEPA
OF
KESAVASWÂMIN

EDITED

BY

T GANAPATI SÂSTRÎ

Director of the Department for the publication of Sanskrit manuscripts

TRIVANDRUM

Part II—3rd Itanda

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE

TRIVANDRUM

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS

1913

(All Rights Reserved.)

शस्त्रेऽथ हेमं स्त्री तौये कनकेऽप्यथ पुंसि सः ।

हेमन्ते स्त्री तु होत्रा स्यात् वाचि यज्ञे तथर्त्विजि ॥ १६०७ ॥

होत्रं तु भवने स्त्रीव होत्वस्तु नरि वारिधौ ।

यजमाने द्वयोर्होता त्वृत्विग्भेदे पुमानयम् ॥ १६०८ ॥

दावके त्रिषु काण्डोऽयं द्व्यक्षराणामपूर्यत ॥ १६०८३ ॥

इति द्व्यक्षरकाण्डे नानान्विद्वाध्याय ।

द्व्यक्षरकाण्ड समाप्तः ।

TRIVANDRUM SĀNSKRIT SERIES.

NO XXIA

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

THE
NĀNĀRTHĀRṆAVASAMKṢĪEPA
OF
KESAVASWĀMIN

EDITED

BY

T. GAṆAPATI SĀSTRĪ

Curator of the Department for the publication of Sanskrit manuscripts

TRIVANDRUM

Part II—3rd Kanda.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE

TRIVANDRUM

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS

1913

(All Rights Reserved.)

TRIVANDRUM SANSKRIT SERIES.

NO. XXIX.

THE
NÂNÂRTHÂRŅAVASAMKSHEPA

OF

KESAVASWÂMIN

EDITED

BY

T. GANAPATI SÂSTRÎ

Curator of the Department for the publication of Sanskrit manuscripts,

TRIVANDRUM

Part II—3rd Kanda.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE

TRIVANDRUM

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS

1913

(All Rights Reserved)

अनन्तशयनसंस्कृतग्रन्थावलिः

ग्रन्थाङ्कः २९.

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः

संस्कृतग्रन्थप्रकाशनकार्याध्यक्षेण

त. गणपतिशास्त्रिणा

संशोधितः ।

द्वितीयः सम्पुटः—तृतीयः काण्डः ।

स च

अनन्तशयने

महामहिमश्रीमूलकरामवर्मकुलशेखरमहाराजशासनेन

राजकीयमुद्रणयन्त्रालये

मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

कोळम्बाब्दाः १०८८, क्रैस्ताब्दाः १९१३.

॥ श्रीः ॥

राजराजीयापरनामा

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

त्र्यक्षरकाण्डः ।

स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथ खल्वयमत्यन्तः काण्ड. प्रस्तूयतेऽधुना ।
नानार्थत्र्यक्षराणां यः सर्वस्वं काव्यकारिणाम् ॥ १ ॥
तत्रादौ तावदध्यायः स्त्रीलिङ्गानां प्रणीयते ।
अथ स्त्रियामभिरुया स्याच्छोभायां कीर्त्तिसंज्ञयोः ॥ २ ॥
प्रज्ञायामपि विख्यातावभिधा तुक्तिसंज्ञयोः ।
अहल्या तु सरोभेदे भार्यायां गौतमस्य च ॥ ३ ॥
अवका स्याज्जलवृणे ज्ञेया चिञ्चोटिकाह्वये ।
शैवले चाप्यथाध्यण्डा त्वामलक्यात्मगुप्तयो. ॥ ४ ॥
असिक्नी तु निशीथिन्यां नदीभेदे तु कश्चन ।
तथैवान्त पुरप्रेष्यस्त्रियां स्यादवनिः पुनः ॥ ५ ॥
भूमिनद्यङ्गुलीषु स्यादङ्गुलिस्तु गजस्य च ।
नराभ्रे कर्णफासङ्गे शरसास्वध्वङ्गाग्निहस्तयोः ॥ ६ ॥
अनुष्णु छन्दसो भेदे ज्ञेया द्वात्रिंशदक्षरे ।
तथा देवासुरादीनां छन्दोभेदेषु च स्मृता ॥ ७ ॥
वाचि सम्भावनाया तु स्यादाशङ्का भयेऽपि च ।
आकृतिस्तु शरीरे स्यादाकारव्यक्तिजातिषु ॥ ८ ॥
अष्टाशीत्यक्षरे च स्याच्छन्दोभेदेऽप्यथाततिः ।
अन्धकारे तथा मार्गे विस्तारे च प्रकीर्तिता ॥ ९ ॥

आयतिर्दार्घितायां स्यात् प्रभावागामिकालयोः ।
 आहृतिर्यज्वनां स्याच्च सुगासादनकर्मणि ॥ १० ॥
 ताडने चाप्यधालप्तिः कीर्तिता गीत्युपक्रमे ।
 तथैवालपने विद्यात् त्वासन्दीमासनान्तरे ॥ ११ ॥
 केचिद् वेत्रासनेऽन्ये तु वदन्त्यासनमात्रके ।
 इन्द्राणी तु शचीदेव्यां रतवन्धान्तरे तथा ॥ १२ ॥
 स्त्रीणां स्यात् सिन्धुवाराख्यवृक्षे च स्यादथोपधा ।
 शब्दस्यान्त्यादलः पूर्ववर्णे च सुपरीक्षणे ॥ १३ ॥
 उपधानक्रियाया चच्छन्दनायां च कीर्तिता ।
 माघस्य कोपधेत्यत्र* मृग्योऽर्थ उपधापदे ॥ १४ ॥
 उर्वरा सर्वसस्याद्यभूमौ स्याद् भूमिमात्रके ।
 ऋच्छरा त्वङ्गुलौ ज्ञेया वेद्यायां चाथ कर्णिका ॥ १५ ॥
 करिहस्ताङ्गुलौ पद्मबीजकोश्यां च भूपणे ।
 कर्णस्य मध्यमाङ्गुल्यामपि कश्चिदभापत ॥ १६ ॥
 कर्णिका तिलमण्डेऽ गोधूमे तच्चूर्णके लवे ।
 कलशिर्भेपजस्तम्भे पृथिपर्णीति विश्रुते ॥ १७ ॥
 दधिप्रमथनस्थाल्यां स्यात् कृपाण्यां तु कर्तरी ।
 इपोः पुङ्खे च कर्णान्धूः० पुनरुत्क्षिप्तिकाहये ॥ १८ ॥
 कर्णभूषणभेदे स्यात् कर्णपाल्यामपि स्मृता ।
 फाकणी मानदण्डस्य मापस्य च पणस्य च ॥ १९ ॥
 तुर्येऽशे पादुकाया च कपर्दीनां च विंशती ।
 एकार्त्विश्व कपर्दे स्यादिति प्राहुर्मनीषिणः ॥ २० ॥

१. 'श्या' ग पाठः

* 'अयशोभिर्दुरास्येके कोपधा मरणाहते' (म १९. श्लो ५८) इति माघः । उपधा उपायः । ० 'कर्णिका तिलकाण्डेऽशे' (पृ २४७. श्लो. ४) इति तु वैजयन्ती । ० अन्धः शब्दः पादभूषणार्थको वैजयन्त्यादिषु दृश्यते । वृहदभिधाने तु कर्णान्दशब्दस्य कर्णभूषणार्थकत्वमुक्तम् ।

कारवी वाष्पिकासंज्ञभेयजे कृष्णजीरके ।

अजमोजाविशेषे च खराधासंज्ञके तथा ॥ २१ ॥

शतपुष्पासमाख्ये च भैषज्ये भाषिता बुधैः ।

कालिन्दी यमुनानद्यां कृष्णभार्यान्तरे तथा ॥ २२ ॥

किणिही स्यादपामागं गिरिकर्ण्या च भाषिता ।

कुसृतिस्तु कुमागं स्यात् कुगतौ शब्द एव च ॥ २३ ॥

कूर्चिका मस्तुपिण्डे स्यात् सूचिनूलिकयोरपि ।

कवाटस्याङ्गुटे चापि खलिनी तु खलत्रजे ॥ २४ ॥

वाराहीमुसलीत्यादिपदैः स्तम्भे च विश्रुते ।

ग्रहणी तूदरव्याधिविशेषे मृत्युमेद्भ्योः ॥ २५ ॥

भद्राशंख्योस्तु गन्धालीत्येतद् रभसगापितम् ।

गुडूची(त्वःत्व)मृतानाम्नि बलघां कुस्तम्बुरुण्यपि ॥ २६ ॥

गोजिह्वा दार्बिकासंज्ञस्थायरे परिकीर्तिता ।

मनःशिलायां गोश्वापि जिह्वायां भुद्रधान्यके ॥ २७ ॥

गवीशुगिति विख्याते गोलोमी तु वचाह्वये ।

भेयजे सितदूर्वायां भूतकेशाख्यवस्तुनि ॥ २८ ॥

घटिका तु मुहूर्ताख्ये काले नाडीद्वयात्मके ।

गवादिदोहपात्रे च पारिसंज्ञे प्रकीर्तिता ॥ २९ ॥

घृताची त्वप्सरोभेदे निशायं च प्रकीर्तिता ।

चर्चरी चर्मदिरिति प्रसिद्धे हास्यबाक्यके ॥ ३० ॥

उक्ता कर्पटिकानां च रीतभेदे मनीषिभिः ।

चिरैष्टी त्ववगन्तव्या द्वितीयचयभि स्त्रियाम् ॥ ३१ ॥

मुवासिर्नाति प्रथिते स्त्रीविशेषे च कोविदैः ।

सुलफी शिशुमा(रीःरी)स्यात् कुण्डीभेदे कुलान्तरे ॥ ३२ ॥

• 'बी' ख. द. पाठः. २. 'शा' क. द. पाठः. ३. 'रि' ग. द. पाठः.

• सुपदी शिशुमारे स्यात् कुण्डीभेदे कुलान्तरे' इति तु मेदिनी ।

जिगीषाशब्द उद्दिष्टो व्यवसायजयेच्छयोः ।
 जुगुप्सा तु घृणायां च निन्दायां चाथ झल्लरी ॥ ३३ ॥
 वायभेदेऽजयस्त्वाह हुडुक इति चिन्त्यधीः ।
 अबक्षामभेदमापन्ने केशभेदे च कीर्तिता ॥ ३४ ॥
 झम्पटिक्षुविशब्दाभ्यां प्रसिद्धे शब्दवेदिनाम् ।
 छत्रान्तालम्बिवस्त्रे च तृणता तु धनुष्यपि ॥ ३५ ॥
 तृणस्थे चेति बह्वभिः कविना चोररीकृतम् ।
 तच्चास्मभ्यं न रोचिष्णु तृणतन्नेपशङ्कया ॥ ३६ ॥
 दीधितिस्त्वङ्गुलौ रश्माविभीधेन्वोस्तु धेनुका ।
 नालिका तु चतुर्हस्तप्रमाणे युगसंज्ञके ॥ ३७ ॥
 नवहस्तप्रमाणे च मुनिभिः परिभाषिता ।
 चुल्लीरन्ध्रे च रन्ध्रे च नाले काले तथैव च ॥ ३८ ॥
 वेणुभाजनभेदे च जलशाफलतान्तरे ।
 कलम्बीशतपर्वादिशब्दैः शास्त्रेषु विधुते ॥ ३९ ॥
 निर्वृतिर्मनसस्तोपे मोक्षेऽस्तमयबाढयोः ।
 नियतिः संयमे दैवे निरुक्तिः शठशाठ्ययोः ॥ ४० ॥
 नितन्निस्तु तृतीयस्यां कृत्तिकायां निबोधत ।
 सप्तानां कृत्तिकानां तु दूर्वायामपि मन्वते ॥ ४१ ॥
 निःश्रेणिस्त्वाधिरोहण्यां खर्जूरीभूरुहेऽप्यथ ।
 शोफालिकायां निर्गुण्डी सिन्दुवारेऽथ नैचिकी ॥ ४२ ॥
 उत्तमायां गवि प्रोक्ता शिरोदेशे च सा गवाम् ।
 मत्क्रिया त्वधिकारे स्याच्छब्दस्योत्पादनेऽपि च ॥ ४३ ॥
 प्रकारे च मतिप्रा तु स्थितौ माहात्म्य एव च ।
 षोडशाक्षरके चापिच्छन्दोभेदे च गौरवे ॥ ४४ ॥

क्षितौ हस्वेऽपि पठिता समाज्ञाये मनीषिणा ।
 प्रतिमा तु प्रतिकृतौ गजानां दन्तबन्धने ॥ ४९ ॥
 रभसोऽनुकृतौ चाह खेये तु परिखाम्बुधौ ।
 भ्रूस्त्यपि समाज्ञाता समाज्ञाये मनीषिणा ॥ ४६ ॥
 प्रकृतिः पञ्चभूतेषु स्वभावे मूलकारणे ।
 कारणे शिक्षयोन्मोश्च जन्त्वमात्यादिभ्रातृषु ॥ ४७ ॥
 प्रत्ययात् पूर्वभागे चच्छन्दसोश्चोभयोरपि ।
 अष्टाक्षरेऽप्यत्युक्ताख्ये तथा सलिलसंज्ञके ॥ ४८ ॥
 विज्ञेया चतुराशीतिस्वरे च प्रसूतिः पुनः ।
 तन्तौ वाचि च जाले चा तत्पर्येऽपि च बन्धने ॥ ४९ ॥
 अथ प्रवृत्तिर्वातीयां व्यापारे हस्तिनां मदे ।
 कुलत्यसंज्ञधान्ये चाप्युच्चारेऽपि च सज्जनः ॥ ५० ॥
 प्रवाहे च प्रसूतिस्तु पुत्रयोरपि जन्मनि ।
 प्रसवाख्यक्रियायां च बह्नीविस्तारयोः पुनः ॥ ५१ ॥
 प्रततिर्वजयन्त्यां तु वीरुधीत्याह शब्दवित् ।
 पक्षतिः पक्षमूलेऽपि प्रतिपत्संज्ञके तिथौ ॥ ५२ ॥
 पद्धतिः पथि पद्धौ च परीष्टिस्तु परीक्षणे ।
 मार्गणे परिचर्यायामभितो यजनेऽपि च ॥ ५३ ॥
 प्रवेणी तु कुथाया च वेण्यां चाथ प्रतोल्यसौ ।
 पुरम्य गोपुरे चापि रथ्यायां प्रतिपत् पुनः ॥ ५४ ॥
 स्याद् बहिष्पवमानस्य प्रथमायामृचि स्मृता ।
 पक्षस्य प्रथमाया च तिथौ भाधेऽपि कीर्तिता ॥ ५५ ॥
 प्राचिका तु भवेत् तत्र या भवेद् वनमक्षिका ।
 स्येनासंज्ञविहङ्गे च पालङ्क्या तु प्रकीर्तिता ॥ ५६ ॥
 शाकभेदे च रभसः सल्लव्यामप्यभापत ।
 पापार्द्धिर्दृग्यायां स्यान् पापद्धौ च प्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥

पाताली वागुरास्थाल्योर्जङ्घामासे तु पिण्डिका ।
 रथचक्रस्य नाभौ च गृहधिष्ण्येऽथ पूतना ॥ ५८ ॥
 देवजातिविशेषे च हरीतक्या च तेषु च ।
 रवे शतानि चत्वारि रश्मीना वृष्टिसृष्टये ॥ ५९ ॥
 तेषा तुर्यशते ये स्यू रश्मय पृतना पुन ।
 मेनाभेदे च बाहिन्यास्त्रिगुणात्मनि सा तथा ॥ ६० ॥
 सेनायामपि युद्धे च पृथिवी तु महीस्यो ।
 पृथ्वीका पुनरेलाया स्यात् तथा कृष्णजरिके ॥ ६१ ॥
 बलाका तूदिता सर्वेविसकण्ठ्याख्यपक्षिणि ।
 शाकटायनसूरिस्तु व्याचष्टे स्मादिशाब्दिक ॥ ६२ ॥
 बन्धक्या कुलटाया चेत्यधान्न रभसोऽपटीत् ।
 म्याद् धारललनाया च व्रीहिभेदे च वर्षटी* ॥ ६३ ॥
 भित्तिका तु नदीभेदे शरावत्याह्वये स्मृता ।
 तथा मापादिचूर्णे च वजयन्त्या त्वभूद् भ्रम ॥ ६४ ॥
 लिपिसङ्करत स्थाने शरावत्या शतावरी ।
 अस्यार्थत्वेन निर्दिष्टा स्थेयान् च शाकटायन ॥ ६५ ॥
 ब्रवीति वज्रे रभस पुनरत्र पठत्यमुम् ।
 भूजम्बूरिति गोधूमे विकृङ्कतफलेऽपि च ॥ ६६ ॥
 मञ्जूपावात् तु पेडाया पुरे च कथिता बुधैः ।
 मर्यादा तु व्यवम्बाया मीमाया च प्रकीर्तिता ॥ ६७ ॥
 अथो मनासा कामिन्या हस्तिना च प्रकीर्तिता ।
 अधात्र रभसेनायमर्थश्चोक्त उदीरित ॥ ६८ ॥

१ 'ति' इ ग ब पाठ ।

* मानूकस्य वार्षासद्व पात्रा यद्यपि दृश्यते, तथापि वाणांतरघनुपादादनुगार्थत्वं
 निश्चितम् ।

स्यात् कृत्रिमा मातृका या दातृका कारणे स्त्रे (?) ।

इत्येवमथ मीमांसा वेदवाक्यार्थचिन्तके ॥ ६९ ॥

शास्त्रे विचारणायां च सूरिभिः परिभाषिता ।

सुरली वशवाये च काहलायाश्च भेदके ॥ ७० ॥

पुण्ड्रिकासंज्ञकेऽथ स्याद् भेखला कटिसूत्रके ।

काञ्च्यामिति तु सिंहाद्याः श्रोणिस्थाने तु केचन ॥ ७१ ॥

खड्गत्सहं निवध्नन्ति येन द्रव्येण तत्र च ।

पर्वतस्य नितम्बेऽपि रशना त्वङ्गुलावपि ॥ ७२ ॥

काञ्च्यां च रेणुका तु स्याद्भरेष्वाह्वयभेपजे ।

जमदग्नेश्च भार्यायामथ स्याद् रेवती गवि ॥ ७३ ॥

बलमद्रस्य पत्न्यां च पौष्णनक्षत्र एव च ।

तद्युक्तकालमात्रे च तत्र जातस्त्रियामपि ॥ ७४ ॥

मालत्यां भेपजस्तम्बे नागदन्तीति विश्रुते ।

केषुचित् सामभेदेषु रेवत्य इति भूमि च ॥ ७५ ॥

प्रत्येकं स्युस्तृचे चापि रेवतीर्नोपक्रमे ।

मानृष्वप्याह रभसः शब्दवेदी सुधीरथ ॥ ७६ ॥

पथ्यायां गव्युमाकन्यालोहिनीषु च रोहिणी ।

कण्ठरोगप्रभेदे च नक्षत्रे च प्रजापतेः ॥ ७७ ॥

तद्युक्ते कालमात्रे च तत्र जातस्त्रियामपि ।

श्रुतौ तु मूलनक्षत्रेऽप्यास्मात्ता दृश्यते बुधः ॥ ७८ ॥

कृष्णस्य पत्नीभेदेषु प्रधानेष्वेकयोगिति ।

लक्तिका गवि गोधायां वाद्यभेदे च कीर्तता ॥ ७९ ॥

१. 'दि' ख. ग. पाठ. २. 'के' ख. ग. पाठ.

† 'धातृका' इति स्यात् । तथा च भेदिका 'मातृका मातृकासाप्तोर्द्वीभिर्द्वर्गमा-
कयोः' इति ।

छिन्विका तु द्वियां वाद्यभेदे भक्षान्तरे तथा ।
 उलम्बसंज्ञे वनिता पुनः श्लिग्धस्त्रियामपि ॥ ८७ ॥
 स्त्रीमात्रे च वरत्रा तु वध्यां बर्तौ च कीर्तिता ।
 वसतिस्तु गृहे रात्राववस्थाने जिनाश्रमे ॥ ८१ ॥
 वर्तनिस्तु भवेद् वृत्तौ मार्गे स्यात् तक्रपिण्डके ।
 स्याद् वल्लरिस्तु मङ्गर्यां लतायां च धनञ्जय ॥ ८२ ॥
 बल्लभिस्तु पुरीभेदे कूटागारेऽपि कीर्तिता ।
 वाशिता तु करिण्यां च स्त्रियां चाप्यथ वाणिनी ॥ ८३ ॥
 मत्तयोपिति नर्तक्यां विदग्धायां च कीर्तिता ।
 वाणीचिस्तु स्मृता योगे छायायामपि वाचि च ॥ ८४ ॥
 विरजा तूद्देशस्थे पूर्भेदे जम्बुपादपे ।
 वितण्डा तु भवेत् फच्छीशाके रभसभापिता ॥ ८५ ॥
 स्वपक्षस्थापनाहीनवादे तार्किकविश्रुता ।
 विपणिः पण्यवीथ्यां स्यादापणेऽपि प्रकीर्तिता ॥ ८६ ॥
 स्याद् विच्छित्तिस्तु विच्छेदे भावभेदे च योपिताम् ।
 स चायं ध्वजमाल्यादेर्न्यासोऽनास्थोपशोभित ॥ ८७ ॥
 अथो विपञ्ची वीणायां वीणाभेदे च सोऽप्यसौ ।
 नवतन्त्रीकोऽल्पदण्डो विदारो तु रुगन्तरे ॥ ८८ ॥
 क्रोष्टीसंज्ञलताभेदेऽप्युक्ता वेद्यां तु वेदिका ।
 तथैवाङ्गुलिमुद्रायां शर्करा तु शिलान्तरे ॥ ८९ ॥
 रोगभेदे सितायां च शकलाल्पकपालयोः ।
 शर्करावत्प्रदेशे च गुडे चाप्याह यादवः ॥ ९० ॥
 शूते तु श्लण्डविकृतौ रभसो नास्रभापणः ।
 शलाका तु भवेत् सूच्यां शूतोपकरणेऽपि च ॥ ९१ ॥

अस्थूलदीर्घकाष्ठादिमये वस्तुनि चाप्यथ ।
 श्वदंष्ट्रा गोकुुराभिव्यस्तम्बे यन्त्रान्तरेऽपि च ॥ ९२ ॥
 परिखाया बहिर्भूमौ राज्ञां दन्तान्तरे शुनाम् ।
 श्ववृत्तिस्तु शुनां वृत्तौ सेवायां चाथ शङ्कुली ॥ ९३ ॥
 अपूपभेदे कर्णस्य प्रदेशे च क्वचित् स्मृता ।
 शकन्धुर्देवताभेदे तथैव स्याद् वनस्पतौ ॥ ९४ ॥
 शिञ्जिनी नूपुरे मौर्व्यां शुश्रूषा तु कथानके ।
 उपास्तौ श्रोतुमिच्छायां पण्डाली तु सरस्यपि ॥ ९५ ॥
 ख्रियामपि सरागायां तैलमानेऽथ सप्तला ।
 सातलायां तथा गुञ्जानवमालिकयोरपि ॥ ९६ ॥
 सन्धिला तु सुरङ्गायां नदीमन्दिरयोरपि ।
 सरघा तु शुनीभेदे देवानां माक्षिकान्तरे ॥ ९७ ॥
 मधुकारिण्यथ श्रेणौ सरणिर्मार्ग एव च ।
 सन्ततिस्त्वन्ववाये स्यात् पारम्पर्येऽपि पुत्रयोः ॥ ९८ ॥
 सम्मतिस्त्वपि वाञ्छायामनुज्ञापूजयोरपि ।
 समितिः परिपत्स्थाने युद्धे संसदि सङ्गमे ॥ ९९ ॥
 स्यात् संवित्तिस्तु संवादे ज्ञाने संसिद्धिवाक् पुनः ।
 सम्यक्सिद्धौ स्वभावे च मेदोभ्रायां च कश्चन ॥ १०० ॥
 स्यन्दिनी त्वपि लालायां गोभेदे च क्षरत्स्तने ।
 सन्धिनी त्वप्यकाले या दुग्धा गौस्तत्र केचन ॥ १०१ ॥

१. 'घं' क. ख. ग. पाठः. २. 'र' क. पाठः.

† 'मन्दिरयोः' इति स्यात् । 'सन्धिला तु सुरङ्गायां नदीमन्दिरयोः ख्रियाम्' इति
 ली ।

द्विकालदोषा सत्येककालं गौर्दुह्यते हि या ।
 तत्रेत्यन्ये परे त्वाहुर्वृषाक्रान्तगर्वाप्विति ॥ १०२ ॥
 वत्सान्तरस्य सन्धानात् मन्थनीत्यपरे विदुः ।
 सिकतास्तु बहुष्वैकैर्वालुकार्यामुदीरिताः ॥ १०३ ॥
 सिकतावति देशे च तथैव ब्रुवते परे ।
 सिंहिका तु जनन्या स्याद् राहो किञ्च महार्णवम् ॥ १०४ ॥
 लङ्घयन्त हनूमन्त याप्यगच्छज्जिघासया ।
 तस्यामपि च राक्षस्या कन्याभेदेऽस्य लक्षणम् ॥ १०५ ॥
 अविवाहासु कन्यासु नतजानुरिति स्मृतम् ।
 एतत् त्वदृष्टपूर्वं च द्वेष्य च रभसोदितम् ॥ १०६ ॥
 सिथिन्दा तु नदीमद्यमुरुन्नासु भवेदिति ।
 स्तिहिनी तु महीजम्य फले स्यादङ्कुरे तथा ॥ १०७ ॥
 सुषधी तु भवेत् कारवल्लया कृष्णे च जीरेके ।
 हारिणस्तु भवेन्मृत्या कुन्याया हादिनी पुन ॥ १०८ ॥
 चञ्जे तटिति चेत्येव त्र्यक्षयव्यायः समाप्तवान् ॥ १०८३ ॥

इति त्र्यक्षरकाण्डे खालिङ्गाध्यायः

अथ त्र्यक्षरकाण्डे पुल्लिङ्गाध्यायः ।

अथ त्र्यक्षरपुल्लिङ्गशब्दाध्यायः प्रणेप्यते ।

अथ पुंस्यर्णवोऽम्भोधौ तथा पणवतिन्वरे ॥ १ ॥

छन्दोभेदेऽन्वयस्त्वन्ववायेऽनुगमने तथा ।
 सम्बन्धे चात्ययस्तु स्यान्मरणे दोषदण्डयोः ॥ २ ॥
 अतिक्रमे च कृच्छ्रे च मृग्यं त्वर्थान्तरं बुधैः ।
 †'नानात्ययानां वृक्षाणां' 'कामा नानात्यया' इति ॥ ३ ॥
 एवमाद्यौपनिषदप्रयोगेषु मनीषिभिः ।
 अनलाश्वित्रके बह्वावनयस्तु विषयपि ॥ ४ ॥
 व्यसनेष्वशुभे दैवेऽप्यनीतौ च चतुर्विपि ।
 स्याद्भावस्त्वसत्तायां मृत्यौ च रभसोऽपठीत् ॥ ५ ॥
 अस्य विष्णोश्च भावेऽथो अल्लिन्दः प्रघणाह्वये ।
 गृहैकदेशे विद्वांस्तु व्याचष्टे शाकटायनः ॥ ६ ॥
 तद्यथा भोजनस्थान इत्यथ स्यात् प्रसाधने ।
 अल्लुप्तोऽग्नौ नापितेऽथो अल्ललिः करसम्पुटे ॥ ७ ॥
 तथा कुडुवसंज्ञे च परिमाणेऽर्द्धतिः पुनः ।
 अग्नौ च *शास्त्रभेदे च याञ्ज्यायामवधिः पुनः ॥ ८ ॥
 विवरे सीम्नि काले चाप्यथर्चा तृप्तिभेदके ।
 वेदेभेदे च तत्रत्यमन्त्रेष्वपि तथास्य च ॥ ९ ॥
 अध्येतर्यङ्गिरास्तु स्याद्यथेभेदे तथास्य च ।
 वंश्येष्वङ्गिरसो भूमि शाकटायनदृक् † पुनः ॥ १० ॥
 बृहस्पतावङ्गिरसं प्रोक्तवानथ कथ्यते ।
 अनेहा काल इन्द्रे चाप्यनेधाम्त्वग्निवातयोः ॥ ११ ॥
 आम्नायस्तु भवेद् वेदे सम्प्रदायान्वयाययोः ।
 पाठाभ्यामे चानमस्तु शान्नेऽप्यागमनेऽपि च ॥ १२ ॥

‡ 'नानात्ययानां नानाफलानाम्' नानात्यया, अत्ययेऽतिगमन, वस्तुस्वरूपमतीत्य विषयेषु प्रवेश.' (छा ९. ९ १, ४. १०. ३) इति आनन्दगिरि । * 'शास्त्रभेदे' इति स्यात् ।

† शाकटायनसंज्ञित इत्यर्थः ।

उपदेशेऽप्यथाकपों धूते च धूतपाशके ।

आकृष्टौ शारिफलके हस्तिनोऽवयवान्तरे ॥ १२ ॥

स चात्रयव एष स्यादूर्ध्वैर्द्वं कराङ्गुलेः ।

विभज्य सप्तधा तेषां भागानामादितो हि यः ॥ १४ ॥

द्वितीयभागस्तत्र स्यात् पार्श्व आनर्त्तवाक् पुनः ।

नृत्तस्थाने जनपदप्रभेदे च जने युधि ॥ १५ ॥

आवर्त्तीऽम्भोभ्रमे रोमप्रभृतेर्घञ्जिते चये ।

थावर्त्तनायामावृत्तावाकन्दन्तु प्रभौ नृपे ॥ १६ ॥

मित्रे च रभसम्वातर्याह्वाने रदिने युधि ।

आगत्रेऽन्ये ढारुणे च म्यादाकल्पन्तु कल्पने ॥ १७ ॥

वेपेऽर्प्याङ्गुरंधारम्भ उद्यमेऽपि वधेऽपि च ।

उपक्रमे च निर्माणेऽथान्दम्भः स्पर्शने वधे ॥ १८ ॥

आकरन्तु समूहे म्यादुत्पत्तिस्थान एव च ।

स्याद् रत्नलवणादीनामाङ्गारम्बवाग्भ्रूते ॥ १९ ॥

आह्वाने चाकृतां चापि म्यादधाहार ओदने ।

आनीती भक्षणे नाभो आरोग्ये द्रव्ये उन्नती ॥ २० ॥

दुमाङ्गेऽप्यररोहाङ्गे हस्तिराते च नीर्त्तितः ।

श्रोण्यामारोहणेऽन्ये न् दगगेहाकृष्टिस्थले ॥ २१ ॥

आग्रहन्तु र्वात्तरेण विर्वन्धे निम्नोऽपि च ।

आमन्त्रे चाप्यधानाहो वन्धने चोडग्न्य च ॥ २२ ॥

अपोमृच्यात्मके व्यागवासरदास्तु कान्तुःप्रपि ।

नीमृङ्गेदे ह्यपोस्तु म्यान् हस्तिनोऽन्तुःकन्दु ॥ २३ ॥

तद्देशोद्भवघोटे स्यादाघाटः भीमघातयोः ।

आघातस्ताडने घातेऽप्यापातः पतने तथा ॥ २४ ॥

तदात्वे चाप्यापतनेऽप्याधारस्तरालवालके ।

अम्बुबन्धेऽधिकरणे चाप्यां त्वजय उक्तवान् ॥ २५ ॥

आरामः स्यादुपवने विरामे परिकीर्तितः ।

आयासस्तु *प्रसन्ने स्यात् क्लेशे चायामवाक् पुनः ॥ २६ ॥

दैर्घ्ये रज्जुपटादीनामभितश्च विरुषणे ।

आचामस्त्वोदनस्य स्यान्निःस्त्रावे मासराह्वये ॥ २७ ॥

आचान्तौ चाप्यधावाप आलवाल्ले तथैव च ।

प्रक्षेपे न्यसने त्वन्येऽथाश्वासो विश्रमे तथा ॥ २८ ॥

ग्रन्थावच्छेदभेदे च काव्यादीनां प्रकीर्तित ।

आद्युक्षेपेऽप्यधातङ्को रोमे सन्तापशङ्कयोः ॥ २९ ॥

आलेपः पुनरालिप्तावनुलेपनवस्तुनि ।

आक्षेपः पुनराकृष्टौ निन्दामर्त्सनयोरपि ॥ ३० ॥

वातव्याधिविशेषेऽथो परिपूर्णत्वयत्नयोः ।

आभोगो वारुणच्छत्रेऽप्यामोदः पुनरुच्यते ॥ ३१ ॥

हर्षे गन्धविशेषे च स च गन्धोऽयमीदृशः ।

विमर्दोत्थः परिमलो गन्धो जनमनोहरः ॥ ३२ ॥

स एव योऽतिनिर्हारी स म्यादाल्लोकवाक् पुनः ।

उद्द्योते दर्शनेऽपि स्यादिति प्राहुर्मनीषिणः ॥ ३३ ॥

आयोगोऽञ्जाश्रुतौ गन्धमाल्याद्युपहृतौ तथा ।

आजीवस्तु क्षपणके जीविकायां च कीर्तितः ॥ ३४ ॥

* 'रतावपि की' ख पाठ. २ 'व' ड पाठ

'प्रयत्ने' इति स्यात् ।

आपीडः शेखरे जातिच्छन्दोभेदेऽप्यथासवः ।

पूगवृक्षे तथा मद्यसन्धाने यस्य चापरम् ॥ ३५ ॥

नाम स्यादासुतिरिति तत्र मद्यान्तरे तथा ।

अपकेक्षुरसैः सिद्धे स्यादायन्धस्तु वन्धने ॥ ३६ ॥

योक्त्रे च स्यादधारक्षो हस्तिनः कुम्भयोरधः ।

प्रदेशे नगरदीनां चोरादिपरिहारके ॥ ३७ ॥

आत्मभूर्मन्मथे विष्णौ विरिञ्चे चाप्यथोत्सवः ।

उत्सेकामर्षयोरिच्छाप्रसरे च महे तथा ॥ ३८ ॥

रभसस्तूत्सुके स्माह तदेतदसमञ्जसम् ।

उत्सेधो मकुटच्छत्रध्वजेपूर्णापकाययोः ॥ ३९ ॥

प्रसोमदेववर्गस्य चतुर्थं सान्नि चोन्नतौ ।

उत्सङ्गः पुनरङ्गे स्याद् गजम्भावयवान्तरे ॥ ४० ॥

गजस्य पूर्वपादस्य पिण्डिकान्तं नग्वात् परम् ।

विभज्य सप्तधा तत्र क्रमाद् भागश्चतुर्थक ॥ ४१ ॥

अधः प्रारभ्य जानीयात् तत्राप्यवयवान्तरम् ।

अग्न्याधाने च रभसोऽधोन्मर्गस्त्यागदानयोः ॥ ४२ ॥

सामान्यवाक्येऽथोद्धातः कुट्टजे समुपक्रमे ।

स्यात् पादस्वलने चापि स्यादुद्धननकर्मणि ॥ ४३ ॥

गजस्य कर्णमूलाच्च चूलिकासंज्ञकात् परे ।

प्रदेशे मानभेदे च प्राणायामस्य कालतः ॥ ४४ ॥

तस्य लक्षणमप्युक्तं योगविद्धिः पुगतनैः ।

चोटिका त्रिः परामृश्य जानु स्फोटक्रियाथ ताः ॥ ४५ ॥

पद्त्रिंशन्मन्द उदातो द्विगुणत्रिगुणौ पुनः ।*

उत्पावस्तुदितः साद्विरुपप्लव्य इति ध्रुते ॥ ४६ ॥

१. 'त' ख. पाठ .

* इत.पर 'मप्यनर्धवोक्तमथ प्रथमे उदातो वा' इत्यनेनपेक्षितम् ।

अजन्ये स्याच्चोत्पत्तन उच्छ्वासः पुनरुच्यते ।
ग्रन्थावच्छेदभेदे स्यात् क्वचिदुच्छ्वासनेऽपि च ॥ ४७ ॥

उच्चासस्तु भये सतदभारलेररलिके ।
यूपस्य मूलादारम्य द्वितीयेऽथ विवाहके ॥ ४८ ॥

उद्गाह ऊर्ध्ववहने पुत्रेऽप्युद्धारवान् पुनः ।
ऋणे चावृद्धिके किञ्च भवेदुद्धरणेऽपि च ॥ ४९ ॥

उद्दालस्तु भवेद् वृक्षे श्लेष्मात्तक इति श्रुते ।
उन्नते मुकुलाकारे मत्स्यग्रहणसाधने ॥ ५० ॥

दाशानां स्यादथोद्गीतः सान्निभ्यात् पञ्चधा कृते ।
द्वितीयमक्तौ विद्वांसु व्याचष्टे आकटायनः ॥ ५१ ॥

सामगाने शुनामूर्ध्वमुखानां च विरावके ।
उदकां भाविकालस्यफलेऽन्तावयवेऽपि च ॥ ५२ ॥

रभसस्त्वाह मदनकण्ठके शब्दविचाम ।
उद्यस्तुदयाद्रौ स्याद् धनोत्पत्तौ तथोद्गमे ॥ ५३ ॥

उन्नतां चाह रभस, उपरिस्थेऽप्यधीयते ।
उच्चयो बलनीव्या स्याद्भस्तादाने च चौर्यतः ॥ ५४ ॥

अधः स्थितस्य पुष्पादेरूर्ध्वमुखिचियरे यथा ।
उपायः पर्वभेदे स्याद् पूर्वेऽस्मिन् सामपर्वणाम् ॥ ५५ ॥

निधनात् कर्मणां सिद्धेर्लघुमार्गणसाधने ।
राज्ञां च सामदानार्दां विशेषाच्चोपसर्पणे ॥ ५६ ॥

उपवस्तु रवौ दाहेऽप्युपधिः पुनरुच्यते ।
उपधानक्रियायां च रथस्यावयवान्तरे ॥ ५७ ॥

औपधेयसमाख्ये च व्याजे चोपाधिवाह् पुनः ।
कुटुम्बव्यापृते धर्मचिन्तायां च यदप्यदः ॥ ५८ ॥

कार्यान्वयव्यवच्छेत् तत्राथोदयनोऽपठीत् ।
 साधनाव्यापकत्वे स्यात् समव्याप्तिकता तु या ॥ ५९ ॥
 साध्यैनायमुपाधिः स्यादित्येवमथ ऋक्षरः ।
 कण्टके च जलस्थानेऽप्युत्विञ्चपि तथापरे ॥ ६० ॥
 पठन्ति तोयधारायामित्येधितुपदं पुनः ।
 अग्नौ समुद्रे शैले च ककुभस्त्वर्जुनद्रुमे ॥ ६१ ॥
 वीणाप्रसेवके गेयभेदे च कलमः पुनः ।
 लेखन्यामङ्कुरे शालिप्रभेदे तस्करेऽपि च ॥ ६२ ॥
 कल्लोलस्तु महत्सूर्मा शत्रौ च रभसोदितः ।
 कपर्दस्तु जटाजूटे देवदेवस्य शूलिनः ॥ ६३ ॥
 दृश्यते च जटाजूटमात्रे स्याच्च वराटके ।
 कर्दमस्त्वत्र पद्मारे पद्मे च रभसोदित ॥ ६४ ॥
 कलङ्कस्त्वपवादे च चिह्ने च कलहः पुनः ।
 युद्धे द्वन्द्वे च करभः पुनः कीर्तित आतपे ॥ ६५ ॥
 तथोक्तो धान्यपवने कटहः पुनरुच्यते ।
 पर्जन्ये कर्णवति च काटायसविनिर्मिते ॥ ६६ ॥
 जलपात्रेऽथ कणयः शरभेदे च भाषितः ।
 ऋतुभेदे च कचपः पुनः शाकपल्लवयोः ॥ ६७ ॥
 पत्रे तिले कल्लुशास्तु नीवृद्धेदे हि भूमनि ।
 स्यात्तु क्षत्रियभेदेऽसौ सर्वश्च वर्चनयुतः ॥ ६८ ॥
 वैषस्तु तण्डुलरूपे कश्चिद् वृते तु सज्जनः ।
 कुसुले रभसस्त्वाह कदरः स्वद्विरे सिने ॥ ६९ ॥

१. 'स्य विच्छेद त' (१) ट. पठ .

* 'एषतुः पुरुषेऽग्री ना' इति तु मादिनी ।

रोगक्रकचयोश्चाथ कटभेदे कटोलवाक् ।
 तथा वादित्रभेदे च कर्करस्तु महीरुहे ॥ ७० ॥
 नवनीतेन मिश्रे च तत्रे नवविलोलिते ।
 क्षचपुस्तु क्षुते कासे कारुजः पुनरुच्यते ॥ ७१ ॥

* नाकौ च कलभे चापि जानीयात् पण्डितो जनः ।
 किरणस्त्वश्वरश्मौ च रश्मौ च कथितो बुधैः ॥ ७२ ॥

किंशारस्तु शरे धान्यशूके च स्यात् तु कीचकः ।
 वातोद्भूतस्वनेद्रेणौ दैत्यभेदे च यः किल ॥ ७३ ॥

स्यालो विराटराजस्य तत्र स्यात् कुडुवैः पुनः ।
 परिमाणे पक्षिनीडे कुबेरस्तु द्रुमान्तरे ॥ ७४ ॥

नान्दीवृक्षाहये राजराजे च धुरकः पुनः ।
 कोकिलाक्षाहयस्तम्बे तिलकाख्ये च पादपे ॥ ७५ ॥

कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाङ्कुशलकर्मसु ।
 किंनारः कुम्भिनरके शिरःकापालसन्धिषु ॥ ७६ ॥

इत्येवं रमसेनोक्तमुत्तरार्धे च तद्वचः ।
 † कोट्टारो नरके कूपे पुष्करिण्याश्च पाटके ॥ ७७ ॥

खजकस्त्वपि मन्थाने घृते चाप्यथ खर्वर ।
 भिक्षापात्रे कपाले च करे चाप्यथ खण्डिकः ॥ ७८ ॥

१ 'तां' ड, 'करस्तु' ग. पाठः २ 'भौ' क. पाठः, ३. 'व' क. ख ग. च पाठः
 ४. 'क' क पाठ ५ 'यं' ख ग घ पाठ

* 'कारुज कलभे फेने वल्मीके जागकेसरे । गैरिके शिरिपना चित्रे स्वयञ्जातदृणेऽपि च ॥'
 इति हेमचन्द्रः । 'कारुजः शिरिपना चित्रे वामन्द्रे गजार्भक' इति मेदिनी । 'कारुजः
 कलभे नाके' (ए २४०. खो १८) इति तु वीजयन्ता । † 'किंनार कुम्भिनरके
 शिरःकपालसन्धिषु' इति मेदिनी । ‡ कोट्टारो नागरे कूपे पुष्करिण्याश्च पाटके'
 इति तु मेदिनी ।

हरेणुसंज्ञधान्ये च कलायास्थ्ये च धान्यके ।
 गमथस्तु पश्चि ज्ञेयो जलधाने च कीर्तितः ॥ ७९ ॥
 गालवस्त्वपिभेदे च लोभ्रे च गिरिणः पुनः ।
 आचार्ये जलदे ग्रामे रभसस्त्वाह गुण्डकः ॥ ८० ॥
 क्लोक्तौ मलिने धूर्त्वा स्नेहपात्र इर्ताद्वयम् ।
 गोधूमस्तुदितो नागरङ्गधान्यप्रभेदयोः ॥ ८१ ॥
 गोपीथो गौनिपाने च तीर्थे कालान्तरेऽपि च ।
 गोकिलो मुसले सीरे गोविन्दस्त्वपि शाङ्गिणि ॥ ८२ ॥
 गवामधिकृते चाथ गौसर्जः सर्जने गवाम् ।
 प्रभाते गौरमस्तु स्यात् कालशेये च दग्नि च ॥ ८३ ॥
 गोपातिस्तु रवौ शण्डे शिवे च रभस पुन ।
 नमे वन्दिनि गोरङ्गुरित्याह घृटिकः पुन ॥ ८४ ॥
 गुल्फे गजतुरङ्गादे पश्चाच्चरणबन्धके ।
 शङ्कावथ म्याज्जम्बीरो जम्बलाहयपादपे ॥ ८५ ॥
 तथा मृगवकार्ण्ये च स्तम्बेऽथ म्याज्जरुढवाक् ।
 अमौ सवत्सरे मासे शरीरेऽप्यथ जर्तिलः ॥ ८६ ॥
 ऋपिभेदे तथैव म्यादरप्यजनितेऽपि च ।
 जसुरिस्त्वरैर्णा पत्रे वह्नौ चाथ जटायुवाक् ॥ ८७ ॥
 रामायणप्रसिद्धे स्याद् गृध्रराजेऽपि गुम्फुली ।
 जनिमा मातापितराबुत्पत्तिस्तनयोऽपि च ॥ ८८ ॥
 जागृचिस्त्वमिन्नृपयोर्जामाता त्वात्मजापत्ता ।
 तथा श्वेततिले चापि सूर्यावर्ते च वक्ष्यन् ॥ ८९ ॥

जीमूतस्तु गिरौ मेघे देवताडाख्यवह्नियु ।
अथोत्तरार्धे रमसः पपाठ बहुविचम ॥ ९० ॥

तमालो वरुणे खड्गे तापिञ्छे तिलकेऽपि च ।
तपनस्तु रवौ चन्द्रे घर्मेऽपि च पशावपि ॥ ९१ ॥

त्र्यङ्गः शिष्यभेदे च विधौ जन्या च कीर्तितः ।
तन्यतुस्तु रवावुक्तौ गिरौ च परिकीर्तित ॥ ९२ ॥

तमोनुत् त्वग्निचन्द्रार्केष्वथ तापिञ्छ इत्ययम् ।
सिंहेनोक्तस्तमालद्रौ काकतुण्ड्या तु यादव ॥ ९३ ॥

त्रिवर्गो धर्मकामार्थत्रयेऽप्योपे फलत्रिके ।
स्थितिश्चिक्षये राज्ञा त्रयाणा वर्गे एव च ॥ ९४ ॥

त्रिककुत् तु त्रिकृटाख्यपर्वतेऽपि च शार्ङ्गिणि ।
त्रिधामा वासुदेवेऽमौ दलवस्तु दलान्तरे ॥ ९५ ॥

धनञ्जयस्तु विदले प्राह प्रहरणेऽप्यथ ।
कुलालचक्रे वहने ढण्डारः स्थिरयन्त्रके ॥ ९६ ॥

दरथो विवरे भीत्या दिक्षु चापि प्रसारणे ।
दयुनास्तु रवौ बहावुत्तरार्धे तु राभसम् ॥ ९७ ॥

स्यान्मयूरशिखाया च शवान्यामपि दीव्यकः ।
दृघणास्तु विरिञ्चे च मुद्गलेऽप्यथ देवलः ॥ ९८ ॥

ऋषिभेदे तथा देवाजीवे चाप्यथ देवयुः ।
धार्मिके याजके होमे दैत्याग्निर्विष्णुदेवयो ॥ ९९ ॥

नरेन्द्रस्तु नृपे मन्त्रवादिन्याह तु यादवः ।
विपर्वधेऽथ नभस ऋता व्योम्नि मरित्यतौ ॥ १०० ॥

नर्मठस्तु भवेत् पिद्मे चूचुके नमसः पुनः ।
 वेत्रे प्रणामे नमुचिः पुनर्देत्यान्तरे स्मरे ॥ १०१ ॥
 नदनुस्तु मृधे मेघे नार्थातस्तु मजायतौ ।
 आहारे चाथ निगमो नगरे च वणिक्पथे ॥ १०२ ॥
 वेदे च निश्चये मार्गे पदानामर्थशासके ।
 ग्रन्थभेदेऽथ रमसो वणिज्यपि कटेऽपि च ॥ १०३ ॥
 निवापस्तु भवेदुसौ पितृणामपि तर्पणे ।
 निपातः स्यादध.पाते चादिप्रभृतिषु स्मृत. ॥ १०४ ॥
 निघातस्त्वमुदात्ताख्यस्वरे निहननेऽपि च ।
 निकायस्तु शरव्ये स्यात् समूहेऽपि सधर्मणाम् ॥ १०५ ॥
 गृहे बहूनामेकत्रकरणे परमात्मनि ।
 निष्कुटस्तु गृहारामे कवाटे च प्रकीर्तित ॥ १०६ ॥
 सहस्राशुरङ्गे तु *निर्नरस्तुपपावके ।
 निकारस्तु तिरस्कारे धान्यस्योक्षेपणेऽपि च ॥ १०७ ॥
 नितम्यस्तु वधूकृत्या पश्चाद्भागे परे पुनः ।
 श्रोणिमात्रेऽद्रिकटके निर्यूहस्त्वपि शेखरे ॥ १०८ ॥
 द्वारे कथे च निर्यासे नागदन्त्याख्यशङ्कुषु ।
 निष्कामो बुद्धिसामर्थ्यं निर्गतौ दुष्कुले तथा ॥ १०९ ॥
 निर्वेश उपमोगे म्याद् वेतने मूर्च्छनेऽपि च ।
 स्यान्निपङ्गस्तु तूर्णारे सङ्गेऽप्यथ निसर्गवाक् ॥ ११० ॥
 स्वभावे सर्जने न्यासे निर्गमेऽप्यजयोऽपठीत् ।
 निष्पावः शिम्बिसज्ञे म्याद् धान्ये ब्रूते तु यादवः ॥ १११ ॥

१ 'माणे न' क. ग. पाठ. २ 'धा' ग. पाठ. ३. 'भि' ग. पाठ.

श्वेतशिम्वौ च निष्पूतिक्रियायां रभसः पुनः ।

कडङ्गैरे तथा प्राह पवने निर्विकरूपके ॥ ११२ ॥

निःसावणक्रियायां तु निःसावो भक्तमण्डके ।

निवेशस्तु विवाहे स्याच्छिविरे च निवेशने ॥ ११३ ॥

निवेशनं च रचना स्थितिनिपदनं तथा ।

निमेषोऽष्टादशींशे स्यात् काष्ठयाश्च निमीलने ॥ ११४ ॥

निक्षेपस्तु निधाने म्यात् तयोपनिधिसंज्ञके ।

द्रव्यभेदे परवशस्थापितेऽथ निपेधवाक् ॥ ११५ ॥

प्रसोमदेववर्गस्य पञ्चमे साग्नि कीर्तिता ।

प्रतिपेधे निरोधस्तु रोधे संक्षयनाशयोः ॥ ११६ ॥

निचोलः प्रच्छदपटे कञ्चुके निलयः पुनः ।

गृहे निलयने चाथ नियमः म्यान्नियन्त्रणे ॥ ११७ ॥

आज्ञायां च प्रतिज्ञाया व्रतनिश्चययोरपि ।

निवहस्तु समूहे स्याद् वायुस्कन्धान्तरेऽपि च ॥ ११८ ॥

निह्वस्त्वपलापे स्याद् विश्वासे निकृतावपि ।

यादवस्तु सुविश्वासे नमस्कारेऽपि साज्जला ॥ ११९ ॥

निग्रहो भर्त्सने सीम्नि रभसो बन्धनेऽपि च ।

निर्दीपस्त्वर्धरात्रे स्यात् प्रदोषे कश्चिदब्रवीन् ॥ १२० ॥

निकुम्भः कुम्भकर्णस्य पुत्रे स्तम्भान्तरेऽपि च ।

नागदन्तीममार्येऽथ हिमानिलनिवारणे ॥ १२१ ॥

प्रावारभेदे निस्तारस्त्पूर्णाणि कश्चिदब्रवीन् ।

मत्स्योऽपीनशपथज्ञानविधासहेतुषु ॥ १२२ ॥

रन्ध्रे च प्रथितत्वे चाप्याचारप्रतियानयोः ।
 सर्नादिशब्दावयवे तथैव स्यात् सुवादिषु ॥ १२३ ॥
 प्रभवः स्यादपां मूले विक्रमे जन्मकारणं ।
 आद्योपलब्धिस्थानेऽथ प्रतापे स्यात् प्रभाववाक् ॥ १२४ ॥
 माहात्म्ये च प्रग्रहस्तु बन्ध्यामारग्वधदुभे ।
 तुलासूत्रेऽश्वादिरश्मौ रश्मौ नियमनेऽर्चने ॥ १२५ ॥
 प्रग्राहस्तु तुलासूत्रे तथैवाश्वादिरश्मिषु ।
 प्रवहो वायुभेदे स्याद् वायुमात्रे बहिर्गता ॥ १२६ ॥
 प्रवाहस्तु प्रकृष्टाश्च जलवेगे प्रवर्तने ।
 परम्परायामपि च प्रकरस्तु कदम्बके ॥ १२७ ॥
 तथैव ततपुष्पादौ भेदसादृश्ययोः पुन ।
 प्रकारोऽथ प्रपाथः स्याद्धिसाया च प्रमन्थने ॥ १२८ ॥
 वैजयन्तीसमुद्दिष्टो धन्विना *लस्तकग्रहे ।
 प्रस्तरौ मणिपापाणकुशेषु कथितौ बुधैः ॥ १२९ ॥
 प्रस्तारस्तु प्रस्तरणे वृत्तधिन्यसनेऽपि च ।
 प्रस्तावः स्यादवसरंऽधिकारे साभवेदिनाम् ॥ १३० ॥
 सान्नः प्रथमभक्तौ च प्रक्रमः म्यादुपक्रमे ।
 प्रमाणभेदे सोऽप्युक्तो द्विपदत्रिपदोऽपि वा ॥ १३१ ॥
 अथ प्रयामो नीवाके प्रयात्यौ च प्रकीर्तितः ।
 प्रसवो जननानुजापुत्रेषु फलपुष्पयोः ॥ १३२ ॥
 पारम्पर्यप्रसङ्गेऽपि प्राणिनां गर्भमोचने ।
 प्रेरणे प्रसूतौ चाथ प्रसरः प्रणवे स्मृतः ॥ १३३ ॥

१. 'सा' क. घ. पाठ २ 'व' क. ड. पाठ

* 'लस्तको धनुषो मध्यम्' (ष्ट ११८. श्लो. १७७) इति वैजयन्ती । † 'प्रायस्ये' इति स्यात् । ‡ 'पारम्पर्ये प्रसङ्गेऽपि' (ष्ट. २४१. श्लो. ४८) इति तु वैजयन्ती ।

बेगो च प्रणयस्तु स्याद् याच्यायां सौहृदेऽपि च ।
 विस्रम्भे स्यात् परिचये निर्माणे रभसः पुनः ॥ १३४ ॥
 प्रसरे चाप्यभापिष्ट प्रणवस्तु स्तुतावपि ।
 ओङ्कारे प्रलयस्तु स्यान्मृत्यावस्पन्दनस्थितौ ॥ १३५ ॥
 मूर्च्छायामपि कल्पान्ते श्लेषे चापि क्षयेऽपि च ।
 मद्दरस्तु भवेद् भङ्गवाणयोः स्त्रीरुजान्तरे ॥ १३६ ॥
 रक्तक्षुत्यात्मके दीर्णां प्रपञ्चस्तु विपर्यये ।
 विस्तारे सञ्चये च स्यात् प्रवेष्टुस्तु मुजे भवेत् ॥ १३७ ॥
 गजस्य दन्तमूलाच्च करीर्याख्यात् परं भवेत् ।
 प्रदेशेऽथ प्रकोष्ठः स्यादालिन्दे राजसङ्गनाम् ॥ १३८ ॥
 कक्ष्यान्तरे च हस्तस्य कफोणिमणिवन्धयोः ।
 मध्ये चाथ प्रयोगः स्यात् सुरतर्णप्रतानयोः ॥ १३९ ॥
 कर्मणां च त्रिधौ चापि प्रयुक्तौ प्रेरणात्मनि ।
 उच्चारितेषु शब्देषु शब्दम्योच्चारणेऽपि च ॥ १४० ॥
 प्रदेशस्त्वेकदेशे स्यादुपदेशप्रदानयोः ।
 प्रदेशेऽप्याह रभसः प्ररोहस्तु प्ररोहणे ॥ १४१ ॥
 अङ्कुरेऽथ प्रतोदः स्यात् तोत्रे चापि प्रतोदने ।
 सामप्रभेदयोश्चापि परितेत्युचि गीतयोः ॥ १४२ ॥
 प्रमादस्तु प्रसक्तौ स्यात् स्वच्छत्वेऽप्यनुरोधने ।
 काव्यालङ्कारभेदे च प्रभासस्तु प्रभामने ॥ १४३ ॥
 तार्थभेदे प्रचारस्तु प्रायशश्चरणे तथा ।
 खड्गे चाथ प्रतापः स्यात् प्रभावमृशतापयोः ॥ १४४ ॥
 प्रपातस्तु प्रपतने तथा सौसिरुरोधमोः ।
 गिरेर्भृगौ च प्रस्त्रावः पुनः प्रमुतिमूत्रयोः ॥ १४५ ॥
 भक्तमण्डे प्रघाणस्तु तरुस्कन्धेऽयलिन्दके ।
 प्रघणस्तु तथालिन्दे लोहसुद्वरयोः मृतः ॥ १४६ ॥

प्रतिघस्तु प्रतिहती स्यात् क्रोधवधयोरपि ।
 परिघस्त्वर्गले दण्डे परिघातास्त्रयोरपि ॥ १४७ ॥
 कालयोगविशेषे च मूढगर्भे च मुद्धरे ।
 पराकस्तु द्वादशाहोपवासात्मव्रतान्तरे ॥ १४८ ॥
 अहीनक्रतुभेदानां त्रिरात्राणां तथा क्वचित् ।
 दूरे खड्गे परागस्तु पुष्परेणौ रजस्यपि ॥ १४९ ॥
 स्नानीयादौ च रभसस्त्वद्रिभेदोपरागयोः ।
 विख्यातौ चाथ सम्प्रोक्तः पर्यायोऽवमरे क्रमे ॥ १५० ॥
 सामस्तोत्रगतस्तोमत्तृतीयांशेऽप्यथ स्मृतः ।
 पर्यन्तिक्रियायां खट्वायां पर्यङ्कः स्याच्चतुर्वर्षपि ॥ १५१ ॥
 ज्ञेय †आसनभेदेषु पर्जन्यस्तु पुरन्दरे ।
 गर्जदभ्रेऽन्ननिन्दे वास्तुदेवान्तरे तथा ॥ १५२ ॥
 अस्त्रयन्त्रे पर्वतस्तु मुनिभेदे गिरावपि ।
 मेघेऽप्यथ पटीरः स्यात् कन्दर्पे चापि चन्दने ॥ १५३ ॥
 कन्दरे त्वपरे चाहुः पत्सलस्तु प्रकीर्तितः ।
 प्रहारेऽन्यैः प्रहासेऽन्यैः पणवस्त्वपि डिण्डिमे ॥ १५४ ॥
 गजस्कन्धेऽप्यथो चारे प्रणिधिः प्रार्थनेऽपि च ।
 प्रणिधाने च रभसः प्राहार्थस्त्रोकमुत्तरम् ॥ १५५ ॥
 खड्गधेनुदले फेने परञ्जस्तैलापत्रके ।
 परिधिर्यज्ञियतरोः शाखायामुपसूर्यके ॥ १५६ ॥
 प्राकारे दृश्यते चापि षट्सु शुक्रियमामसु ।
 परिधानक्रियायां च परशुस्तु परश्वधे ॥ १५७ ॥

† पद्मार्धपद्मनिगूडचरणपादोपवेशात्मकेषु । † 'यन्त्रके' इति स्यात् । 'परश्वस्तीत्यन्त्रे
 स्याच्छुक्रियामामसोः' इति मेदिनी ।

वज्रे च टङ्गणे क्षारे पर्लाण्डुस्तु निरूपितः ।
 कन्दभेदे सुकन्दाख्ये दुर्गन्धे त्यक्तभक्षणे ॥ १९८ ॥
 दशानामपि तज्जातिभेदानां कुत्रचित् स्मृतः ।
 परिज्वा तु मरुद्बह्वोश्चन्द्रे भागभास्वाक् पुनः ॥ १९९ ॥
 विज्ञेयो गिरिशृङ्गाग्रे तथैवातिशयेऽपि च ।
 प्रकृष्टासादने तु स्यात् प्रासादो मन्दिरान्तरे ॥ १६० ॥
 नृपाढ्यदेवतादीनां प्राणयस्तु प्रजापतौ ।
 मदनाख्यदृमे चाथ पार्यरो रभसोदितः ॥ १६१ ॥
 भक्तासिक्थे कदम्बस्य केसरे रमसः पुनः ।
 पाटीरो मूलके वङ्गे वातिके लितहैन्यापि(?)* ॥ १६२ ॥
 केदारे वेणुसारे च ग्राह चारिधरेऽपि च ।
 इत्येवं पुलकस्तु स्याच्छन्नस्थास्वगुराजिषु ॥ १६३ ॥
 हीरके रमसस्त्वत्र पठति श्लोकमुत्तरम् ।
 कृमिप्रभेदे गल्बर्कमणिदोषप्रभेदयोः ॥ १६४ ॥
 रोमाञ्चे हरिताले च रत्नभेदेऽप्यथोदितः ।
 स्यात् पुलकास्तुच्छधान्ये सक्षेपे भक्तसिक्थके ॥ १६५ ॥
 पुद्गलस्तु शरीरे स्यात् परमाणौ तथात्मनि ।
 पुद्गवस्तृपभे पुंसां श्रेष्ठे पुन्नागवाक् पुनः ॥ १६६ ॥
 केसराख्यदृमे पुंसां श्रेष्ठे जातिफलेऽपि च ।
 पुरन्धिः पुनरिन्द्रे च वरुणे चाथ वण्डरः ॥ १६७ ॥
 करीरकोशे तालस्य पल्लवे रभसोदितः ।
 बिन्दुलस्तु भवेदम्बुवेतसे वेतसेऽपि च ॥ १६८ ॥

१. 'रा' ख, 'ल' ग. पाठ. २. 'च' ग. पाठ. ३. 'ज्ञे' क. पाठ. ४. 'पालिके'
 क. ग. ड. पाठः. ५. 'हा' ग. पाठ. ६. 'न्धी' ग. पाठः

† 'पार्यरो भक्तसिक्थे स्यात् कनादो राजयस्मणि । जराटेऽपि कदम्बस्य केसरे च मदा-
 न्तरे' इति तु मैदिनी । * 'लितहैन्यापि' इति स्यात् । 'पाटीरो मूलके वङ्गे लितभी वातिके-
 ऽम्बुदे' इति हेमचन्द्रः ।

भरतस्त्वृत्विजि नटे रामस्य च कनीयसि ।
 आद्यक्षत्रियभेदे च वर्षेऽस्मिन् नृत्तशास्त्रके ॥ १६९ ॥
 भास्करस्तु भवेद् ब्रह्मावाहित्ये रमसः पुनः ।
 भाकूटः शैलभेदे स्यात् तर्धवानिमिषान्तरे ॥ १७० ॥
 भुवन्युर्भास्करे बहौ भूतात्मा तु विरिञ्चने ।
 जीवात्मनि शरीरे च पवने चाथ मन्दरः ॥ १७१ ॥
 अन्धिमन्थनशैले च हारभेदेऽष्टयष्टिके ।
 महेन्द्रस्तु भवेच्छैलविशेषेऽपि पुरन्दरे ॥ १७२ ॥
 मगधस्तु भवेद् राजभेदे तस्य तु नीवृत्ति ।
 मगधा भूमि च स्यात्तु वाचभेदे च मङ्गुके ॥ १७३ ॥
 मुष्टी च फलकादीनां मारिषस्तु निरूपितः ।
 जीवशाकाह्वये शाकस्तम्भे नाट्योक्तिगोचरं ॥ १७४ ॥
 आर्यं स्यादथ मारीचः फाफोले याजके द्विष ।
 रक्षोभेदे मासरस्तु भक्तमण्डे तर्धव च ॥ १७५ ॥
 मद्यस्य साधनद्रव्ये बलकामाग्येऽथ मारुतिः ।
 भीमसेने हनुमति मुदिगो मेघतुर्पयः ॥ १७६ ॥
 मुकुरस्तु कुलात्म्ये दण्डे चादर्शनेऽपि च ।
 बभ्रुके चाथ मुग्धः सण्डिः सण्डिनपात्मके ॥ १७७ ॥
 मानभेदे वाचभेदे मुष्मुग्स्तु हृष्यानेले ।
 ज्वलदक्षारपूर्णाग्नी त्वपरिऽथ मुहुन्द्रवात् ॥ १७८ ॥
 नवानां निषिभेदानामिन्द्रनिध्न निषाद्यपि ।
 वासुदेवेऽथ मुहुरिः मूर्धे चाप्यननुद्वपि ॥ १७९ ॥
 मोरटः वृष्णर्जरे च गम्भाग्नि मण्डोद्भवे ।
 यजनस्तु दामाद्रे स्याद् यज्ञद्रव्येऽप्य मन्मथे ॥ १८० ॥

रमतिः स्वर्गसमयोल्लुब्धकस्तु निगद्यते ।
 आर्द्रायां मृगयौ चाथ लोहित्यो दक्षिणाम्बुधौ ॥ १८१ ॥
 वीहौ च नदभेदे च वञ्चुलस्तु द्रुमान्तरे ।
 तिमिशाल्येऽप्यशोके च वेतसेऽथ वरूथवाक् ॥ १८२ ॥
 रथगुप्तौ मृगे चाथ वण्डालः स्यात् खनित्रके ।
 नौकायां शूरयोर्युद्धे वरण्डस्त्वपि संहतौ ॥ १८३ ॥
 तृणकाष्ठादिभारे च मुखरोगान्तरे तथा ।
 पुंम्बलाल्येऽन्तरावेदौ प्रारुरेऽथ वटम्बवाक् ॥ १८४ ॥
 शैले च तृणपुञ्जे च वन्दीकस्तु पुरन्दरे ।
 तथैव तोरणस्तम्भे वराणस्तु पुरन्दरे ॥ १८५ ॥
 वास्त्यायनमुनी चाथ व्यवायो मैथुनेऽपि च ।
 व्यवधानेऽथ बहतिः कुटुम्बेऽमात्यपुत्रयोः ॥ १८६ ॥
 बहस्तु बलीवर्दे कालेऽग्रीं वमथुः पुनः ।
 वमने गजहस्तोत्थशीकरे चाथ वारिदे ॥ १८७ ॥
 अमोघ उत्पत्तिक्षेत्रेऽप्युक्तो वार्वीर इत्यथ ।
 व्यायामः पौरुषे व्यामे स्पर्शाया दुर्गसञ्चरे ॥ १८८ ॥
 आकर्षणे च वखादेः स्याद् दीर्घाकरणेऽपि च ।
 आयासेऽप्यथ विज्ञेयो व्याघातो व्याहतावपि ॥ १८९ ॥
 आस्रवप्रदुमे कालयोगभेदे च भाषितः ।
 बाग्योनिर्वचने कल्पे व्याघ्रपात् तु विकङ्कते ॥ १९० ॥
 ऋषिभेदेऽथ विस्रम्भो विश्वाससेहयोरपि ।
 स्यात् केलिकलहाभिल्यधिप्रलम्भे च संस्तवे ॥ १९१ ॥

१. 'वु' क. ख. ग. पाठ. २. 'न्दि' ख. ग. ड. पठ. ३. 'पी' क, 'डी' ख. पाठ.

† 'युस्रज. पुन. १ पुहलोऽपि वरण्डेऽप' (पृ. १८२. श्लो. १२५) इति तु वीजयन्ती ।

विष्कम्भः प्रतिबन्धे च प्रतिबन्धस्य साधने ।
 अर्गलादौ मूढगर्भभेदयोः शस्त्रदार्ययोः ॥ १९२ ॥
 कूपकाङ्गप्रभेदे च कालयोगान्तरे तथा ।
 विस्तारे चाथ विष्टम्भः प्रतिबन्धे प्रकीर्तितः ॥ १९३ ॥
 महावैराजनाम्नश्च साम्नः प्रस्तावभक्तितः ।
 परेषु दशसु स्तोभेष्वथ कान्तौ च विक्रमः ॥ १९४ ॥
 तथैत्र शक्तिसम्पत्तौ क्षान्तौ च रभसोऽपठीत् ।
 विष्टरस्त्वासने वृक्षे दर्भमुष्टौ च भापितः ॥ १९५ ॥
 रभसस्त्वाह विस्तारं विस्तृतिस्तन्मयोरथ ।
 विपाकः पचने स्वेटे* विरुद्धे कर्मणः फले ॥ १९६ ॥
 विस्मयस्त्वद्भुते दर्पे विशयस्त्वपि संशये ।
 वे(श्या)श्चा(पि) शयने ज्ञेयो विषयस्त्वपि गोचरे ॥ १९७ ॥
 देशे रूपरसादौ च तथा स्यान्नित्यसेविते ।
 पृथक् तु रभसः ग्राह देशाज्जनपदेऽप्यमुम् ॥ १९८ ॥
 विदुलस्तु भवेदम्युवेतसे वेतसेऽप्यथ ।
 विद्रुमः पादपे च स्याद् प्रवालेऽप्यजयः पुनः ॥ १९९ ॥
 त्रूते किसलये चापि तथैव मणिभूरुहे ।
 विलम्बस्त्वपरैरुक्तो विषभेदे विलम्बके ॥ २०० ॥
 विटङ्कः पादपाङ्गे च गृहस्यावयवेऽपि च ।
 विसर्गस्तु परित्यागे पुरीषेऽथ विवेकवाक् ॥ २०१ ॥
 पृथकारे पृथग्भावे जलद्रोण्यां विचारणे ।
 विश्लेषस्तु पृथकारे विरहेऽथ विलासवाक् ॥ २०२ ॥
 लीलायां भावभेदे च स च स्याच्छिष्टविक्रिया ।
 विकुलस्तु समुद्रे च चन्द्रे चाथ विस्तारवाक् ॥ २०३ ॥

* 'वेदे' इति तु भेदिनी ।

रोगे चाप्यन्यथाभावे विवधस्तूदितः पथि ।
 पर्याहारे च भारे च विश्वप्सा त्वन्तरेऽनिले ॥ २०४ ॥
 पुरन्दरेऽथ विश्वात्मा विरिञ्चेऽपि च भास्करे ।
 वीवधस्तु भवेन्मार्गे स्यात् पर्याहारभारयोः ॥ २०५ ॥
 वीफाशस्तु रहस्तुक्तः प्रकाशे वृषभः पुनः ।
 उक्षिण श्रेष्ठेऽथ वृत्तान्तः प्रहारे कारत्स्यवार्तयोः ॥ २०६ ॥
 भवेत् प्रकरणे चाथ भङ्गाते स्याद् वृषाङ्गवाक् ।
 महादेवेऽथ वेशन्तः पल्वलाकाशयोरथ ॥ २०७ ॥
 वैकुण्ठः केशवे शक्रे शपथन्तु सुतादिभिः ।
 शपने कार आक्रोशे शमथः पुनरप्सु च ॥ २०८ ॥
 शान्तौ चाप्याश्रमपदे श्वयीचिन्तु निशाकरे ।
 श्वयथौ च शिखण्डन्तु चूडायां वर्हिर्वर्हके ॥ २०९ ॥
 श्रीवत्सः श्रीपतौ तस्य लाञ्छनेऽप्यथ शार्ङ्गिणि ।
 श्रीपिद्याख्ये च निर्यासे श्रीवासो वसतौ श्रियः ॥ २१० ॥
 श्रीगर्भस्तु श्रियो गर्भे खड्गे श्रीद्भ्रुवाक् पुनः ।
 हृदे श्रियः प्रपायां च श्रीकण्ठन्तु महेश्वरे ॥ २११ ॥
 द्वितीयमर्थमाचष्टे रभसः कुरुजाङ्गले ।
 इत्येवमथ शुद्धान्तो गुह्ये कक्ष्यान्तरे तथा ॥ २१२ ॥
 अन्तःपुरे च जानीयाद्ध विद्याद् विचक्षणः ।
 सम्भवः कारणोत्वन्त्योः सङ्केते सङ्गमेऽपि च ॥ २१३ ॥
 मास्यर्थे मापयत्यर्थे तौ चार्थौ सद्भिरीरितौ ।
 अकर्मको मातिधातुः प्रस्वादीनां घटादिषु ॥ २१४ ॥
 प्रवतंतेऽन्तर्भाषेऽर्मा सम्भूत इति सूत्रगः ।
 सकर्मको मापयतिः स्थास्यायाधारवन्तुना ॥ २१५ ॥

ग्रहणेऽन्तर्भावनायामाढकादेः प्रवर्तते ।
 स चायं 'सम्भवत्यादिभूत्रे सूत्रकृतोदितः ॥ २१६ ॥
 तत्र ह्याकृष्यते कर्म *तद्धरत्यादिसूत्रत ।
 'असम्भवो हेमम(थाःय)जन्तो' 'रूपामसम्भवे' ॥ २१७ ॥
 इत्यादिषु प्रयोगेषु भूयिष्ठेषु कृतात्मभिः ।
 अर्थः सम्भवशब्दस्य चिन्तनीयो त्रिचक्षणैः ॥ २१८ ॥
 संरम्भः पुनराटोपे क्रोधे सम्भेदवाक् पुन ।
 भेदे च मिश्रणे चाथ सम्भोगो रतभोगयोः ॥ २१९ ॥
 षष्ठित् करिदरे व्रूते वय तु नूनं घुवम् ।
 गजस्य करमहुल्या विभज्योर् हि मत्तथा ॥ २२० ॥
 अहुल्या परतो भागे तृतीये सम्भ्रमः पुनः ।
 अत्यादरे च सधेगे व्यग्रनाया च साधमे ॥ २२१ ॥
 सद्गुरुस्तु महोद्वेगे स्वीकारे च समुच्छ्रये ।
 श्रीसद्गुरोऽपि सन्नेपे सद्ग्राहन्नुदित पर ॥ २२२ ॥
 प्रदेशे फलकादीनां ग्रहणार्थं परे पुन ।
 मुष्टिमात्रेऽथ सन्तानः कल्पवृक्षान्तरे कुत्रे ॥ २२३ ॥
 परम्पराया चापत्ये सञ्चारमभ्यपि सङ्गती ।
 अपि सङ्गमणे चारभेदे नोऽरीहस मृत ॥ २२४ ॥
 सस्यचराण्यजागता यथा गत्या पर प्रति ।
 जिज्ञामते यः संशयः पुनश्चन्द्रस्य दीर्घिणी ॥ २२५ ॥
 विभज्य गजलाहूत नृधर्मस्य नृपत ।
 द्वितीयभागे संशयः पुन स्यात् कर्म नर ॥ २२६ ॥
 राजधान्या च संशयः पुन गमित्ये तथा ।
 भास्यभेदे च तस्यापि न संशयः सति ॥ २२७ ॥

शमिता^१ त्वम्लदुग्धाद्रौ पका खण्डे घृतोचरे ।
 संयावोऽयं युतश्चूर्णैः खण्डैलामरिचार्द्रकैः ॥ २२८ ॥
 इत्येवमथ सङ्घातः समूहे हननेऽस्थनि ।
 काव्यजातिविशेषे च तथैव नरकान्तरे ॥ २२९ ॥
 संस्त्यायस्तु गृहे चैव सन्निवेशसमूहयोः ।
 रभसो विस्तृतौ चाथ सं(स्ता)स्त)रः सुस्तरेऽध्वरे ॥ २३० ॥
 स्वस्तरस्तु स्तृतौ स्वस्य विक्षिसतृणसञ्चये ।
 संस्कार उत्कर्षाधाने सतः सङ्कल्प एव च ॥ २३१ ॥
 स्यमीकस्त्वपि बल्मीके नृपगोत्रे च कुत्रचित् ।
 वृक्षेऽप्यथ समीकः स्यादर्णवे मिथुनेऽपि च ॥ २३२ ॥
 सम्मर्दो मर्दने युद्धेऽप्यथ सन्दंश इत्ययम् ।
 लोहकारोपकरणभेदे सन्दंशनेऽपि च ॥ २३३ ॥
 एकाहकृतभेदे चाप्यभिचारात्मके द्विपाम् ।
 सन्नयः समवाये च पृष्ठस्थायिवलेऽपि च ॥ २३४ ॥
 संवर्तस्त्वृषिभेदे स्याद् वत्सरे च जगत्क्षये ।
 संवर्तनायां संवृत्तौ सङ्घर्षः स्पर्धने तथा ॥ २३५ ॥
 सङ्घर्षणे संपुटस्तु समुद्रे मन्त्रवादिनाम् ।
 मन्त्राक्षरप्रग्रथनप्रभेदे चाजयः पुनः ॥ २३६ ॥
 कैलिकायां शिवरुकेऽप्यथ संमर्श इत्ययम् ।
 तर्के संमर्शने चाथ सन्देहः संशये तथा ॥ २३७ ॥
 आत्मसंज्ञे मध्यकाये सहोरस्तु महीधरे ।
 विष्णौ चाप्यथ संरोधः क्षये संरोधनेऽपि च ॥ २३८ ॥

१. 'शु' ख. पाठः. २. 'त' ख. ग. पाठः.

समिधन्तु समृहेऽग्नौ युद्धगोधूमपिष्टये ।
 स्वापे तु संलयश्चैकीभावे च स्वधितिः पुन ॥ २३९ ॥
 वज्रे कुठारे स्थपतिः पुन स्यात् साधिदल्लके ।
 तक्षप्यधिपतौ चापि बृहस्पतिसंवेष्टिनि ॥ २४० ॥
 धनपे शिल्पिभेदे चैन्यजय सन्निधिः पुन ।
 सन्निधाने चेन्द्रियाणा गाचरे सद्गुरिः पुन ॥ २४१ ॥
 अन्धकारे च युद्धे च सप्तपिंस्त्रपि दीधिनौ ।
 सप्तर्षयन्तु स्याच्चित्रशिक्षण्टिप्रथ कीर्त्तिते ॥ २४२ ॥
 स्वाध्यायन्तु भवेद् वेदे वेदस्य च जपे तथा ।
 स्थासकस्त्वपि चर्चिजये बुद्धुदे हतिनामपि ॥ २४३ ॥
 ज्ञेयो नक्षत्रमान्वायभूपणे स्नातनः पुन ।
 गृहस्थे स्यात् वृत्तममावर्तनेऽप्यथ सानासिः ॥ २४४ ॥
 ऋणे नखे हिरण्येऽथ स्त्रीवासो वामरूके ।
 स्त्रीणा वासे मुम्तरन्तु भवेच्छयनमानयो ॥ २४५ ॥
 सांक्षिरून्तु प्रपानाण्यशत्रुनिग्रहर्षणि ।
 तद्वर्णनपरे चापि भवेद् भारतपयणि ॥ २४६ ॥
 हयंश्वन्तु भवेत् पूर्वराजभेदे पुग्न्दरे ।
 हरिद्रुस्तु कलाप्यत्तेशामिनि प्रथमे स्मृत ॥ २४७ ॥
 तथा दाम्हरिद्राया गृभनात्रे तु कथन ।
 हिमारिस्तु रथो वहाँ ह्यन्त्रूप त्वपि मन्मये ॥ २४८ ॥
 उदयमी हेमन्तु स्यान्न्हावागद्वये गणे ।
 बुद्धभेदे च रमस इत्य चाप समसगन् ॥ २४९ ॥

अथ व्यक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अयनं निलये मार्गे सूर्योदयदक्षिणागतौ ।
 स्यात् सांवत्सरिकाद्येषु सत्राख्यक्रतुकर्मसु ॥ १ ॥
 एषां प्रयोगभेदे च गतिमात्रे च दृश्यते ।
 अम्बरं वाससि व्योम्नि सुगन्धिद्रव्यकान्तरे ॥ २ ॥
 अंशुकं वस्त्रमात्रे च सूक्ष्मवस्त्रोत्तरीययोः ।
 अलीकं त्वनृते च स्यादप्रियेऽथो अनूकवाक् ॥ ३ ॥
 शीलेऽन्वये च प्राण्यङ्गभेदे कण्ठसमीपगे ।
 अवनं रक्षणे तृप्ती याचनादिष्वपि स्मरेत् ॥ ४ ॥
 अब्जचनं त्वर्चने गत्यामङ्गनं त्वङ्गने भवेत् ।
 अर्थे सोऽप्यतियोगः स्याच्छस्त्राणां च निवारणे ॥ ५ ॥
 वेत्रादिरचिते खेटभेदेऽथाशनमोदने ।
 भुक्तौ च व्यापने चाथो अकुलं जलपोतयोः ॥ ६ ॥
 अपत्यं तु भवेत् तोके सामगानां च विश्रुते ।
 आरण्यके सामभेदे 'उच्चतेजे'त्यृचि स्थिते ॥ ७ ॥
 आस्पदं तु भवेत् कृत्ये स्थाने चालानवाक् पुनः ।
 आदाने स्तम्भमात्रे च बन्धनार्थे च हस्तिनाम् ॥ ८ ॥
 स्तम्भ आदानवाक् तु स्याद् ग्रहणे चोत्तरायणे ।
 आधानं तु निधाने स्यात् त्रेताग्न्याधान एव च ॥ ९ ॥
 आपानं तु सुरापानमोष्ठ्यामाकुप्य पानके ।
 आयानं त्वश्वभूपायामागतौ वचने पुनः ॥ १० ॥
 आरूपानं स्यात् कथायां च स्यादासाराग्रं त्विपोर्भवेत् ।
 अग्ने तथाप्र आराया इन्द्रियं धनरेतसोः ॥ ११ ॥

हर्षाक इन्धनं तु स्याद् दीपनाग्न्यर्थकाष्ठयोः ।
 ईक्षणं तु क्रियायां स्यात् पश्यतेर्नयनेऽपि च ॥ १२ ॥
 उदकं तु भवेत् तोये हीवरे द्विशतखरे ।
 छन्दोभेदे भगवता निदानोक्तं प्रतीयताम् ॥ १३ ॥
 उत्थानमुद्गमे वास्तौ तन्त्रेहापौरुषेषु च ।
 औदरस्य मलस्यापि स्तुतौ स्याद् रभसः पुनः ॥ १४ ॥
 हर्षमुस्तकयोराजावङ्गणे चोद्यमेऽपि च ।
 उद्यानं सङ्घहोद्गत्योर्वनभेदे प्रयोजने ॥ १५ ॥
 तथा निःसरणेऽथ स्याद्बुधं हि गुदानिले ।
 वृक्षायुर्वेदसिद्धे च भूरुहादेर्गदान्तरे ॥ १६ ॥
 ऋजीपं पिष्टपचनसाधनान्तर एव च ।
 वैद्युतामौ च नैरुक्ता औशीरं पुनरासने ॥ १७ ॥
 चामरे शयने दण्डे कटीरं त्वपि कन्दरे ।
 जघने च जले चाथ कटिर्त्रं यत्र तद्विदः ॥ १८ ॥
 द्यूते रमन्ते सुस्यूते तस्मिंश्चर्मणि किञ्च तत् ।
 रशनायां च रभसः कटिवेष्टनचर्मणि ॥ १९ ॥
 अथ श्रोण्यां च भार्यायां कठत्रं स्यात् कलत्रवत् ।
 कलत्रं तु नृपादीनां दुर्गस्थाने च कीर्तितम् ॥ २० ॥
 क्रन्दनं पुनराह्वाने रोदनेऽप्यथ कज्जलम् ।
 कंसोत्पलाल्ये वनज उत्पलेऽप्यञ्जनान्तरे ॥ २१ ॥
 धूमयोनिन्यथ ज्ञेयं कश्मलं मोहविष्टयोः ।
 अथ स्यात् कत्तृषां कुट्यां तृणभेदेऽथ काननम् ॥ २२ ॥
 ब्रह्मास्ये च वने चाथ कीलालं रुधिरं जले ।
 अक्षे पक्वान्निःप्यन्देऽप्यमृते रभसोऽपठीत् ॥ २३ ॥

स्यात् कुत्राणं तु कुण्डे च शिष्ये चाथं कृपीटवाक् ।
 उदरे सलिले चाथ ध्वजे चोपनिमन्त्रणे ॥ २४ ॥
 केतनं स्यादकार्यं च चापे कृत्येऽथ कैतवम् ।
 धूते च कपटे चाथ कैवल्यं मोक्ष एव च ॥ २५ ॥
 केवलत्वेऽथ कोदण्डं वेणुचापे धनुष्यापि ।
 चापे चतुररत्नौ च कौतुफं तु कुनूहले ॥ २६ ॥
 मङ्गले विपयाभोगे कामे ख्याते तथैव च ।
 हस्तसूत्रेऽथ कौपीनं गुह्ये चाकार्यं एव च ॥ २७ ॥
 केचित् कक्षापुटेऽप्याहुश्चिरे त्वन्येऽध्यगीपत ।
 स्यात् कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्चदिपक्षिणाम् ॥ २८ ॥
 अपवादे कुलीनत्वे ग्रहणं त्विन्दुसूर्ययोः ।
 उपरागे चोपलब्धौ वन्द्यादानादरेषु च ॥ २९ ॥
 प्रत्यये गैरिकं तु स्यात् पीतघातौ च हेम्नि च ।
 गोपुरं तु पुरद्वारं द्वारमात्रे तथैव च ॥ ३० ॥
 मुस्ताभेदे च कैवर्तिमुस्तकाख्येऽथ गोरुतम् ।
 गवां रुते च गव्यूतौ गोशीर्षं त्वपि चन्दने ॥ ३१ ॥
 ताम्रसारे गवां मूर्ध्नि चमकं तु प्रकीर्तितम् ।
 ह्रीविरेऽपि यजुर्मन्त्राध्यापभेदेऽथ चामरम् ॥ ३२ ॥
 प्रकीर्णके च ह्रीविरे छदनं तु तरुच्छदे ।
 पक्षिपक्षेऽथ जघनं ह्रीकट्याः पूर्वभागके ॥ ३३ ॥
 फटिमात्रे परे पश्चाद्भागे फस्यापि वस्तुनः ।
 जयनं तु रथादीनां सत्राहे विजयेऽपि च ॥ ३४ ॥
 अधचर्मणि तु प्राह रभसोऽथ जनिस्त्ववाक् ।
 कुले चावापृथिव्योश्च मातापित्रोश्च कीर्तिता ॥ ३५ ॥

तालिम् कुट्टिमे तल्पे द्वारयन्त्रे तु तालकम् ।
 कर्णभूषणभेदे च तालपत्राह्वयेऽप्यथ ॥ ३१ ॥
 तालितं *तूलितपटे गुणवादित्रभाण्डयोः ।
 वाद्यभेदेऽजयः प्राह व्यञ्जने त्वपि तेमनम् ॥ ३७ ॥
 क्लेदेऽथ तोदनं तोत्रे व्यथने द्रविणं पुनः ।
 धने बले दुकूलं तु क्षौमेऽन्ये सूक्ष्मनाससि ॥ ३८ ॥
 शुक्लवस्त्रे परेऽथ स्याद् दौहदं दोहलाह्वये ।
 इच्छाविशेषे गर्भिण्या द्विद्वत्त्वे रमसः पुनः ॥ ३९ ॥
 दौर्वीणं †म्लिष्टपर्णे च दूर्वायाश्च रसेऽन्यथात् ।
 नाभीलं नाभिगन्धे स्याद् वङ्क्षणे च वरस्त्रियाः ॥ ४० ॥
 अजयो नाभिगर्ताण्डे रमसस्त्वाह शब्दवित् ।
 गन्धर्वकृच्छ्रयोः स्यात्तु निमित्तं हेतुलक्षयोः ॥ ४१ ॥
 शुभादेः सूचके चाथ नियुतं लक्षसंज्ञके ।
 सहस्राभेदे परे त्वाहुर्लक्षणां दशके तथा ॥ ४२ ॥
 उशीरेऽथ निदानं स्यात् कारणेऽप्यादिकारणे ।
 सूत्रभेदे च भगवत्पतञ्जलिमुनीरित्ते ॥ ४३ ॥
 खण्डनेऽप्यवदाने च निर्याणं त्वपि हस्तिनः ।
 नेत्रान्ते निर्गमे मोक्षे मरणे च प्रकीर्तितम् ॥ ४४ ॥
 प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु ।
 सम्यग्वक्तरि नित्ये स्यादेकतावोधयोरपि ॥ ४५ ॥
 छन्दोबृहत्विशेषेऽथ प्रमाणं मरणे गती ।
 नेत्रपूर्वप्रदेशे च हस्तिनामिति यादवः ॥ ४६ ॥

१. 'क' क. पाठ .

* रञ्जितपटे । † 'दौर्वीणं म्लिष्टपर्णे स्याद्' इति छु मेदिनी ।

आदौ प्रधाने प्रमुखं प्रज्ञानं बुद्धिचिद्धयोः ।
 प्रसूनं पुष्पफलयोः प्रपदं तु पदाग्रके ॥ ४७ ॥
 निगदाख्ययजुर्वेदविशेषे प्लवनं पुनः ।
 उन्मज्जने ह्युत्तीभावे क्रमणे च प्रकीर्तितम् ॥ ४८ ॥
 पञ्चत्वं पञ्चतायां च मरणेऽथ षचत्रवाक् ।
 स्थाल्यां स्याद् रन्धनार्थायां तथैवापूपकारके ॥ ४९ ॥
 पतन्नं गरुति व्योम्नि पत्राङ्गं रक्तचन्दने ।
 भूर्जे च पतनं तु स्यात् पा(त्रे)श्ते तरुपलाशके ॥ ५० ॥
 द्विजातिकर्मभ्यो हानौ पत्तनं तु पुरे विदुः ।
 पुटभेदनसंज्ञे तु क्षुद्रग्रामे परे विदुः ॥ ५१ ॥
 क्रयविक्रयभूमौ तु केचिदन्ये तु सूरयः ।
 नौमिरेव तु यद् गम्यं पत्तनं तत् प्रचक्षते ॥ ५२ ॥
 पट्टनं तु पुरेऽन्ये तु पुटभेदनसंज्ञके ।
 क्षुद्रग्रामे परे त्वाहुः सर्वशब्दार्थकोविदाः ॥ ५३ ॥
 पट्टनं शकटैर्गम्यं घोटकैर्नौमिरेव च ।
 पद्मकं पद्मकाष्ठे स्याद्द्वस्तिनां बिन्दुजालके ॥ ५४ ॥
 परीरं तु हले ज्ञेयं तथा हलमुखेऽपि च ।
 पवीरं तु हले केचिद् रङ्गस्थाने परे विदुः ॥ ५५ ॥
 मान्तरं तु वने ज्ञेयं दूरश्न्ये च वर्तमानि ।
 रसातले तु पातालं बडवानल एव च ॥ ५६ ॥
 पीपूपं त्वमृते दुग्धे नवसूतगयीभवे ।
 सुरीपं मृत्तिकाचूर्णे विष्टायां सलिलेऽपि च ॥ ५७ ॥
 मालाबन्धविशेषे तु भक्षभेदे च पूरिर्मैम् ।
 षडिंशं त्वध्वमानस्य विशेषे स्याद् विरज्जुके ॥ ५८ ॥

मत्स्यवेधनयन्त्रे च ब्राह्मण्यं तु द्विजन्मनाम् ।
 समूहे ब्राह्मणानां च जानीयाद् भावकर्मणोः ॥ ५९ ॥
 अथ वाह्वं *मित्येतद्विद्गुक्कुड्कुमयोः स्मृतम् ।
 भस्मकं तु विहङ्गे स्याद् व्याधिभेदेऽथ भण्डनम् ॥ ६० ॥
 परिहासे च दुग्धे च कवचे च प्रकीर्तितम् ।
 भावित्रं तु भवेद् भद्रे त्रैलोक्ये चाथ भूतिकम् ॥ ६१ ॥
 भूमिन्धे भूस्तृणे चैव यवान्यामपि कतृणे ।
 भोजनं तु भवेद् भुक्तौ मन्दनं स्तुतिमोदयोः ॥ ६२ ॥
 गतौ भदे च स्वप्ने च मणीचं त्वपि मौक्तिके ।
 अग्रहस्ते च पुष्पेऽथ महिनं राज्यशय्ययोः ॥ ६३ ॥
 मैथुनं रतिसङ्गत्योर्यागोपकरणे पुनः ।
 यजत्रसंज्ञे यजनं यागे चाप्यथ यावसम् ॥ ६४ ॥
 मित्रे भक्तृणे चाथ तारुण्ये यौवनं तथा ।
 युवतीनां समूहे च वचनं तूक्तिवाक्ययोः ॥ ६५ ॥
 आच्छादनक्रियायां तु वसनं वस्त्र एव च ।
 स्यान्निवासक्रियायां च वहनं त्वपि धारणे ॥ ६६ ॥
 भारस्य स्यन्दतेश्चार्थं रथादीनां च यापने ।
 रथभेदे च विज्ञेयं चतुरश्रे सकृदरे ॥ ६७ ॥
 बाहित्रं तु विजानीयाद् वहनाख्यरथान्तरे ।
 मानपात्रे च पोताख्ये वधत्रं त्वासुधे स्मृतम् ॥ ६८ ॥
 दूरे धवयिमर्माख्ये(?) कन्दुके च प्रकीर्तितम् ।
 तन्तुवापस्य दण्डे च शाकटायन उक्तवान् ॥ ६९ ॥

१. 'हह' ग. पाठः. २. 'ही' ड. पाठः.

* 'बाहीक रमटेऽपि च' इत्यमरः । वेदान्तरे तु कुङ्कुमायुक्तौ वाह्वं कश्चिद् इत्यने ।

व्यसनं सक्तिविपदोर्दवानिष्टफलेऽहसि ।

पैशुन्यादौ च क्रोपार्थे मृगयादौ च कामजे ॥ ७० ॥

निक्षेपे निष्फलोयोगेऽप्यशुभे च प्रकीर्तितम् ।

वार्धकं वृद्धसङ्घाते वृद्धत्वे वृद्धकर्मणि ॥ ७१ ॥

उत्तरस्त्वद्भुतश्लोको रमसेन समीरितः ।

*काकचिण्डीभवे वज्जे धारिक्रिमिजनीरयोः ॥ ७२ ॥

दक्षिणावर्तशङ्खे च †वार्द्धरं स्याद्वितीदृशम् ।

विधानं हास्तिकवले प्रेरणेऽभ्यर्चने धने ॥ ७३ ॥

वेदनायामुपाये च प्रकारे वैरकर्मणि ।

विष्टपं त्वपि देवानां विमाने भुवने तथा ॥ ७४ ॥

व्युत्थानं प्रतिकूलत्वे स्वातन्त्र्यकरणेऽपि च ।

सिहस्तु प्रतिरोधे च विरोधाचरणेऽपि च ॥ ७५ ॥

वेष्टनं मुकुटोष्णीपवाटेषु श्रोत्रशङ्कुलौ ।

तथा परिश्रुतौ चाथ वैकक्ष्यमुरसि स्थिते ॥ ७६ ॥

तिर्यक्क्षिप्ते पुष्पमाल्ये तथा प्रावरणेऽपि च ।

शमलं तु भवेत् पापे विष्टायां च प्रकीर्तितम् ॥ ७७ ॥

शासनं निग्रहे लेख्ये वेदवाक्येषु कर्मणि ।

चाङ्गनियोगे प्रहरणे शास्त्रे ग्रामे च निष्करे ॥ ७८ ॥

आज्ञायामुपदेशे च शालूकं तूदलादिनः ।

कन्दे स्यात् पङ्कगन्धे च जले शान्दारवाक् पुनः ॥ ७९ ॥

सोपाने स्याद्धस्तिनखे पक्षिणामपि पत्ररे ।

अथो शिताम(ः) दोष्णि स्याद् योनी यद्भृति मेदसि ॥ ८० ॥

* मुष्पपर्यायोऽयं 'काकचिणी' इति पठ्यते बोधान्तरे । † 'वार्द्धरं कृष्णलावीजदक्षि-
वर्तशङ्खयोः' इति तु मेदिनी ।

श्रीपुष्पं तु श्रियः पुष्पे सितपद्मेऽथ भोजने ।
 आस्वादने च स्वदनं शोभनेऽप्यदने विदुः ॥ ८१ ॥
 सदनं तु गृहे तोये सदित्यर्थं च कीर्तितम् ।
 स्तननं स्तनिते ध्वाने स्तरणं छादने वधे ॥ ८२ ॥
 संस्थानं तु समाप्तौ च सन्निवेशे चतुष्पथे ।
 सम्यक्स्थितौ च मरणे संन्यानं तृत्तरीयके ॥ ८३ ॥
 तथा संवरणे चापि सन्दानं त्वपि वन्धने ।
 पशुबन्धनरज्जोश्च विशेषे सलिलं पुनः ॥ ८४ ॥
 जले छन्दोविशेषे च प्रकृत्याख्येऽक्षराणि द्वै ।
 यस्य चत्वार्यंशीतिश्च तत्र स्याच्च बहून्यपि ॥ ८५ ॥
 स्वरसं तु दिने गेहे स्थानकं त्वालवालके ।
 लङ्घनं कर्तृकामानां सिंहादीनां क्रमाह्वये ॥ ८६ ॥
 अवस्थानविशेषे च स्थानीयं तु पुरे तथा ।
 स्यात्तल्येऽपि महाग्रामे सामर्थ्यं तु बले भवेत् ॥ ८७ ॥
 शक्तिसंज्ञे तथैकार्थ्यं सम्बन्धार्थत्व एव च ।
 कश्चित्तु योग्यतायां च कथयामास नामवित् ॥ ८८ ॥
 साभूतं *चर्हिंसद्वाते पण्यवीथ्यातपत्रके ।
 मुल्लोहं त्वारकृटे स्याच्छ्लस्तलोहेऽथ मेचनम् ॥ ८९ ॥
 नावः स्यात् सेकपात्रे च सिकौ चाप्यथ सौष्टवम् ।
 अवष्टम्भे प्रमस्तल्वे ह्यनं तु गतावपि ॥ ९० ॥
 कर्पारिथाख्ये च तथा रथभेदेऽथ पाशने ।
 दिरुष्यं मानभेदे च धने चापि कपर्दके ॥ ९१ ॥

१. 'धी' ग. पाठः

* क्लेशान्तरे 'साभूतम्' इति पदसुप्पार्थक्यं दृश्यते ।

अक्षये चाप्यकुप्ये च रेतस्यप्यथ बोधत ।
 वराटहेमरेतस्तु हिरणं रभसोऽपठीत् ॥ ९२ ॥
 हृदयं तुरसि स्वान्ते वृके च रभसोऽपठीत् ॥ ९२३ ॥

इति त्र्यक्षरकाण्डे नपुंसरलिङ्गाध्यायः ।

अथ त्र्यक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथाभिधेयलिङ्गानां त्र्यक्षराणां प्रणीयते ।
 अध्यापोऽध्यक्षशब्दोऽयं प्रत्यक्षेऽधिकृतेऽप्यथ ॥ १ ॥
 अभ्यग्नोऽभिमुखे नव्ये नमीपेऽप्यधमः पुन ।
 न्यूनेऽपि गहितेऽधीरः पुनर्भीरौ च चञ्चले ॥ २ ॥
 अवरस्त्वपशस्ते स्यादर्वाच्यप्यखिलं पुन ।
 कृत्स्ने गर्धेऽनुगस्तु स्यादनुगामिनि सेवके ॥ ३ ॥
 अगादोऽनवगादे चाप्यभृशे च प्रकीर्तितः ।
 अथानक्षरवाक्ये चाप्यवक्तव्येऽप्यवाच्यवाक् ॥ ४ ॥
 अगर्धे चाथ रभसः प्रमादीदमवोचत ।
 अवद्यमपशब्दे च गर्धे चेत्यापुनः पुनः ॥ ५ ॥
 स्नाते चापि समावृत्तेऽधात्मीयो निजमित्रयोः ।
 आविर्द्धं कुटिले क्षिप्ते रभसस्तु पराहते ॥ ६ ॥
 आहार्यमाहर्तव्ये चाभिनये मूषणादिभिः ।
 कृते स्यादाहतं तु स्यात् ताडिते गुणिते हते ॥ ७ ॥
 मृषार्थवाक्येऽप्याहाथो आहतः सादरेऽर्चिते ।
 आपन्नस्तु विपन्ने च प्राप्ते च कथितो जुधैः ॥ ८ ॥

अनाकुलेऽथ कलितं सङ्घ्याते शार्तवद्धयोः ।
 आप्ते च विहिते चाह रभसः कमरः पुनः ॥ २० ॥
 मूर्खे च कामुके चाथ कनीयांस्तु जघन्यजे ।
 युवतरे चाल्पतरे क्षुद्रकस्त्वल्पनीचयोः ॥ २१ ॥
 दरिद्रे चाथ कुचरः कुवादे मूचरेऽपि च ।
 गान्धिको लेखके चापि सुगन्धव्यवहारिणि ॥ २२ ॥
 जठरः कठिने जीर्णे कुक्षौ च ज्वलितं पुनः ।
 दीप्ते च ज्वलिते चाथ डिङ्गरौ क्षेप्यगङ्गरौ ॥ २३ ॥
 तालिनं विरलेऽल्पेऽथ तीरितं पारिते तथा ।
 तीरं च प्रापिते तीरीकृते च व्यवहारगैः ॥ २४ ॥
 सदेवासत्कृतं सभ्यैर्यत् तत्राप्यथ दुर्विधः ।
 नीचे दरिद्रे दोषज्ञः पुनर्मिपजि पण्डिते ॥ २५ ॥
 दोषस्य बोधके चाथ नदीपणः कुशले मतः ।
 तरणे यः यदुस्तस्मिन् नदीपण इति सज्जनः ॥ २६ ॥
 नश्वरं नाशशीलादौ दैन्यगर्भवचस्यपि ।
 निवातस्त्वाश्रये शस्त्राभेधवर्मण्यमारुते ॥ २७ ॥
 निकृता विप्रलब्धेऽपि हते विप्रकृतेऽपि च ।
 निमृष्टं जनिते न्यस्ते निरस्तस्तु निराकृते ॥ २८ ॥
 निष्कृत्युते प्रास्तबाणे च वचने च द्रुतोदिते ।
 निहतस्तु हते नीचस्वरयुक्तेऽक्षरेऽपि च ॥ २९ ॥
 निर्ग्रन्थः स्यात् क्षणके दरिद्रे ग्रन्थवर्जिते ।
 निर्दटः परदोषोक्तिपरे निष्ठुरमापिणि ॥ ३० ॥
 महष्टस्तु सरोमाञ्चे प्र(क?ह)र्षवति विस्मिते ।
 तथा प्रतिहते चाथ प्रमीतः प्रोक्षिते मृते ॥ ३१ ॥

प्रतीतो हर्षिते ख्याते ज्ञाते प्रत्यायिते बुधे ।
 सादरे प्रतिघातेऽथ प्रणीतः स्यात् प्रवेशिते ॥ ३२ ॥
 उपसम्पन्नौदनादौ निर्मितक्षिप्तयोरपि ।
 स्थानात् स्थानान्तरं नीते बहौ च विधिना स्मृतः ॥ ३३ ॥
 प्रबुद्धो विरतस्त्रापि सावधानेऽपि पण्डिते ।
 प्रबुद्धस्त्वेधिते चापि प्रसृतेऽथ प्रसिद्धवाक् ॥ ३४ ॥
 ख्यातभूषितयोः सिद्धे अभिन्नस्तु विदारिते ।
 मत्तहस्तिनि चाथ स्याद् व्युत्पन्नक्षुण्णयोरयम् ॥ ३५ ॥
 प्रहतः प्रयतस्तु स्यात् संस्कृते पूत एव च ।
 प्रततं वितते क्षुण्णे प्रदीप्तं त्वपि भासिते ॥ ३६ ॥
 दग्धेऽप्यथ प्रगाढः स्याद् भृशे कृच्छ्रेऽप्यथ स्मृतः ।
 प्रतीक्ष्यः प्रतिपाल्ये च पूज्ये चाथ प्रणाययवाक् ॥ ३७ ॥
 असम्मते च निष्कामे प्रसव्यं पुनरुच्यते ।
 प्रतिकूलेऽनुकूले च सव्यदक्षिणयोरपि ॥ ३८ ॥
 आयत्ते पतितम्वेष धर्मशास्त्रनिरूपितः ।
 द्विजातिकर्मभ्यो हीने प्रम्कन्ने परुषः पुनः ॥ ३९ ॥
 अग्निभ्ये कर्बुरे मिश्रे तथा निम्नुरभाषिते ।
 प्रयोक्ता तूत्तमर्णे स्यात् तथैव स्यात् प्रयोजके ॥ ४० ॥
 प्रत्यर्था त्ववगन्तव्यः शास्त्रवप्रतिवादिनोः ।
 पामरस्तु भवेदज्ञे नीचे च रमसः पुनः ॥ ४१ ॥
 खण्डेऽप्याह प्रादितं तु हतयाचितयोरपि ।
 अभियुक्ते पेशलस्तु चारो दक्षे च क्रीर्तितः ॥ ४२ ॥
 प्रोक्षितं निहते सिक्ते बहुलं त्वपि पुष्कले ।
 सान्द्रे च बालिशस्तु स्याद् बाले मूर्खेऽथ वेटकः ॥ ४३ ॥
 सज्ञातयौवने चापि तथा वैकटिकेऽपि च ।
 भङ्गुरो नश्वरे नम्रे भावितं त्वपि चासिते ॥ ४४ ॥

तथैवोत्पादिते लब्धे मलिनं तु मलीमसे ।
 कृष्णे च मत्सरी तु स्यात् परसम्पदसोढरि ॥ ४५ ॥
 कदर्याब्धे मूर्च्छितस्तु मूढसोच्छ्राययोरपि ।
 अजयस्तु प्रवृद्धेऽपि वदान्यस्त्वपि दातरि ॥ ४६ ॥
 वल्युवाग्वाग्मिनोश्चापि वरदस्तु समर्थके ।
 प्रसन्ने बल्लभस्तु स्यादध्यक्षे दयितेऽपि च ॥ ४७ ॥
 वर्णाटो गायने चित्रकरे स्त्रीकृतजीवने ।
 वक्तव्यः कुत्सिते नीचेऽप्यधीनकथनीययो ॥ ४८ ॥
 वठरस्तु भवेत् स्थूले रभसस्तु शठेऽपि च ।
 वरीयान् स्यादुरुतरे प्रशस्ततर एव च ॥ ४९ ॥
 व्यायतं व्यापृते दीर्घे हृदे विगतवाक् पुनः ।
 वीते च निष्पमे चाथ विस्मृतं विगते तते ॥ ५० ॥
 विदितं संश्रुते ज्ञाते विधुतं त्वपि कम्पिते ।
 त्यक्ते च विकृतं तु स्याद् दूरूपे व्याधितेऽपि च ॥ ५१ ॥
 तथा विकारापन्ने च वीभरसेऽथ विविक्तवाक् ।
 निर्जने च पृथग्भूते शुद्धे चापि विचारिते ॥ ५२ ॥
 असम्बाधेऽथ विच्छिन्नं समालब्धे द्विधाकृते ।
 विस्रब्धं निभृते शस्ये तथा विश्वसितेऽपि च ॥ ५३ ॥
 विवशस्त्वस्वतन्त्रात्मन्यवश्ये रभसोऽपटीत् ।
 अरिष्टदुष्टबुद्धौ च कथयन्ति मनीषिणः ॥ ५४ ॥
 विज्ञेयं विधुरं सद्भिः कष्टविस्लिष्टयोरपि ।
 विकले ऽपत्यवेते च विलीनं त्वपि विद्वते ॥ ५५ ॥
 लीनेऽथ वेष्टितं वक्त्रे कम्पिते स्याद् रथे पुनः ।
 व्याघ्रचर्मावृते ज्ञेयो वैघ्राग्रो व्याघ्रयोगिनि ॥ ५६ ॥

§ 'पत्यवेते' इति स्यात् । 'विधुरः पत्यवेते स्यात् स्त्रियस्त्रियोरपि' (पृ. २५५
 श्लो. १७) इति वैजयन्ती ।

शिरःस्थो व्यवहारस्येऽभियोक्तारि शिरःस्थिते ।
 समर्थस्तु समानार्थे सम्बन्धार्थे हितेऽपि च ॥ १७ ॥
 न्याय्ये शक्ते सदस्यस्तु यज्ञानां विधिदर्शिनः ।
 सम्ये च संस्थितस्तु स्यात् समाप्ते च भृतेऽपि च ॥ १८ ॥
 सम्यक्स्थिते सत्तमस्तु श्रेष्ठे चाप्यतिशोभने ।
 तथा पूज्यतमे चाथ सङ्कीर्णो निश्चितेऽपि च ॥ १९ ॥
 अशुद्धव्यासयोश्चापि कुत्रचिद् वर्णसङ्करे ।
 सङ्कुलं तु भवेद् व्याप्ते परस्परपराहते ॥ २० ॥
 वचने स्यादविस्पष्टवचनेऽन्येऽथ मिश्रिते ।
 संसृष्टशब्दं जानीयाच्छुद्धे च वमनादिभिः ॥ २१ ॥
 समूहः पूजिते भुम्भे सद्योजातेऽप्युपप्लुते* ।
 संहतं दृढसन्धौ च सङ्गते स्थायुकः पुनः ॥ २२ ॥
 स्याद् ग्रामाधिकृते स्यात्सावथ साधिष्ठ इत्ययम् ।
 भवेद् भृशतमे चैव तथा साधुतमेऽपि च ॥ २३ ॥
 अथो भृशतरे साधुतरे साधीय इत्यदः ।
 स्तिमितं निश्चले क्लिप्ते तृप्ते तु सुहितो भवेत् ॥ २४ ॥
 तथा सुष्ठु हितेऽपि स्यात् सेनारक्षे तु सैनिकः ।
 स्यात् सेनासमवेते च हृषितन्तु मनोहरे ॥ २५ ॥
 सरोमाच्चे प्रतिहृते सहर्षे विस्मितेऽपि च ।
 तथा स्तब्धे च रोमादावित्यध्यायः समाप्तवान् ॥ २६ ॥

इति त्र्यधरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथ त्र्यक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

अमृतं व्योम्नि देवान्ने यज्ञशेषे रसायने ।
 अयाचिते जले जग्धौ मोक्षेऽन्ने हेम्नि गोरसे ॥ १ ॥
 धारोष्णदुग्धेऽप्यमृतौ क्षीरमात्रे धनञ्जयः ।
 एतेष्वर्थेषु जानीयात् क्लीवं वेदे तु पुंस्ययम् ॥ २ ॥
 देवे तु द्वे स्त्रियां तु स्यादमृता मद्यभिक्षयोः ।
 आमलक्यां हरीतक्यां गुडूच्यां रभसः पुनः ॥ ३ ॥
 मागध्यां चाह सूर्यस्य पुनस्तेषु गभस्तिषु ।
 ये वृष्टिसर्जने प्रोक्ता येषां सङ्ख्या चतुःशती ॥ ४ ॥
 त्रिस्त्वप्र(तीर्मी)त एकान्तस्तुन्दरे स्वादुनित्ययोः ।
 ह्ये चाथाक्षरः पुंसि विरिञ्चे विष्णुस्वङ्गयोः ॥ ५ ॥
 क्लीं तु वाचि विधौ धर्मे वर्णेऽम्बुतमसोः कर्तौ ।
 अक्षराख्ये सामभेदे खे मोक्षे मूलकारणे ॥ ६ ॥
 परमाणौ ब्रह्मणि च प्रणवे तु नृशण्डयोः ।
 त्रिस्त्वक्षरितरि स्याच्चाविद्यमानक्षरे तथा ॥ ७ ॥
 अनन्तः पुंसि विष्णौ स्यान्नागराजे हलायुधे ।
 क्लीवं तु व्योमन्यनन्ता तु वौर्णमास्यां मरुद्दिशि ॥ ८ ॥
 शारिबामूमिदूर्वास्तु विशल्यानाम्नि चौपधौ ।
 दुःस्पर्शे च स्त्रियां भेषलिङ्ग त्वन्तचि(सःघ)र्जिते ॥ ९ ॥
 अन्तरं तु नपि प्रत्यासत्तौ मध्यावकाशयोः ।
 तादर्थ्येऽवसरे कालभेदे मन्वन्तराह्वये ॥ १० ॥
 विशेषविचरान्तर्धिष्ववसानविनार्थयोः ।
 अवधौ च त्रिषु पुनस्तुल्येऽल्पपरिधानयोः ॥ ११ ॥

बाह्ये र्वायै प्रतिभुवि नृनपोस्त्वन्तरात्मनि ।
 अर्जुनस्तु पुमान् ऋतवीर्ये मध्यमपाण्डवे ॥ १२ ॥
 मातुरेकमुते शौङ्गचे यमे दृष्टिरुजान्तरे ।
 ककुभास्यदृमे ह्री तु तृणे रूपे च हेस्त्रि च ॥ १३ ॥
 स्त्रिया तु सुरभो रात्रावुपस्यप्यापगान्तरे ।
 बाहुदास्येऽर्जुनी च स्यात् त्रि तु स्यादग्रचशुक्रयो ॥ १४ ॥
 रभसस्तु द्वयोरारह केत्रिनि ह्री तु दृष्टुजि ।
 अरिष्टस्तु पुमान् निम्ने फेनिलास्ये महीरुहे ॥ १५ ॥
 लशुने दैत्यभेदे च कृष्णेन विनिपातिते ।
 स्याद् दशवन्धने चाथ ह्रीव भरणलाञ्छने ॥ १६ ॥
 अप्यारण्यकयो साज्ञो 'पवित्र त'ऋगुत्थयो ।
 अशुभे च शुभे वर्णविकारे सज्जन पुन ॥ १७ ॥
 अजनाभे वर्ण इति निम्नार इति चापठीत् ।
 सुराया सूतिकामेहे स्त्रिया त्रेकोऽपठीद् भिषक् ॥ १८ ॥
 कटुकानागबलयोस्तके तु नृनपोस्तथा ।
 भेषजद्रवभेदे च द्वे तु काके त्रिषु त्वयम् ॥ १९ ॥
 अहिंसिते तथा च्याधिनिर्मुक्ते निरुपद्रवे ।
 अदृष्टं बद्धितोयादिदैवभीतौ महीभुजाम् ॥ २० ॥
 ह्री त्रि त्वनीक्षितेऽथ स्यादक्षत ह्रीबलिङ्गकम् ।
 धान्येऽपि तण्डुलेऽथ खीनपोर्लाजेषु ना यवे ॥ २१ ॥
 अन्यस्मिस्तु क्षतात् त्रि स्यादक्षित तु जले नपि ।
 सङ्घातविशेषे चान्यस्मिन् क्षितात् त्रि स्यादधान्युतः ॥ २२ ॥
 पुमान् विष्णौ त्रिषु पुनश्च्युतादन्यत्र वस्तुनि ।
 अन्तस्था तु स्त्रिया प्रोक्ता यरलेषु वकारके ॥ २३ ॥

तथा छन्दोविचित्या च व्यक्षरप्रभृतिष्वपि ।
 षड्विंशतौ चच्छन्दस्सु चतुर्वृद्धेषु दृश्यते ॥ २४ ॥
 प्रयोगे ब्राह्मणेनोपास्थानीया जीयकै तथा(?) ।
 त्रिष्वन्तावस्थिते चापि तथैवान्तरवस्थिते ॥ २५ ॥
 अरुणा स्त्री विषया च मञ्जिष्ठात्रिवृत्तोरपि ।
 स्त्री तु ताम्रे पुमास्तु स्यात् सूर्ये सूर्यस्य सारथौ ॥ २६ ॥
 शशिजे चाप्युषसि च काण्डर्षिष्वपि केपुचित् ।
 अन्यक्तरागवर्णे च सन्ध्यारागे तु केचन ॥ २७ ॥
 लोहितेऽन्यस्तु कपिले त्रि त्वत्र कथिता गुणा ।
 अन्यक्तरागादयो ये तेषामन्यतमेन यत् ॥ २८ ॥
 युक्त वस्तु भवेत् तत्र नि शब्दे चाजयादय ।
 अजिर स्त्री शरीरे च विषये चाङ्गणेऽपि च ॥ २९ ॥
 शैष्ये च नगरे चास्य प्रयोगोऽर्थान्तरेऽपि च ।
 दृश्यते भारते क्रोञ्चधरणीधरवर्णने ॥ ३० ॥
 कुरङ्गास्तनिर्घोषमुद्गान्तस्यमराजिरम् ।
 इत्यत्रार्थश्चिन्तनीयोऽथ नद्यामजिरा स्त्रियाम् ॥ ३१ ॥
 उमायामपि च प्राह रमस शब्दवित्तम ।
 त्रि तु शीघ्रे जर्जरे च स्यादथो अमरा स्त्रियाम् ॥ ३२ ॥
 गुडूचीन्द्रपुरीस्थूणास्वमर्तरे तु वाच्यवत् ।
 द्वे तु देवेऽथ पुंसि स्यादररः सोमसज्जे ॥ ३३ ॥
 यज्ञाङ्गेऽमौ च युद्धे तु लोहलोहशलाकयो ।
 अपि स्त्रीन क्वाटे तु स्यात् स्त्रीशण्डेऽररी इति ॥ ३४ ॥
 आरायामररा ऋष्येव शीघ्रे स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ।
 अर्गला तु न ना द्वाग्क्वाटद्वयनन्धने ॥ ३५ ॥

क्लीबं तु द्वारपटले विदण्डे तु त्रिलिङ्गिका ।
 रमसस्त्वाहं कङ्कोले दण्डिकान्तःकपोलयोः ॥ ३६ ॥
 अचलो ना गिरी विष्णौ पृथिव्यां स्वचला स्त्रियाम् ।
 देव्यां च काञ्चिकस्त्रालमधितिष्ठति या सदा ॥ ३७ ॥
 निश्चले तु त्र्यमात्यस्तु राज्ञो धीसचिवे पुमान् ।
 त्रिस्त्वमाभवजातादावहर्तं त्रिर्नवांशुके ॥ ३८ ॥
 अहिंसितेऽप्यहिंसायां पुनः क्लीबेऽहितः पुनः ।
 ना रिपौ त्रि त्वपथ्येऽथ स्यादपाढा स्त्रियामियम् ॥ ३९ ॥
 अब्देवते च नक्षत्रे वैश्वदेवे च भे तथा ।
 तद्युक्ते काष्ठसामान्ये ताभ्यां यज्ञद्विजन्मनाम्(?) ॥ ४० ॥
 अग्निचित्येष्टकाभेदेऽप्यथ स्याद् भेषलिङ्गकम् ।
 असोढरि तथापाढापुरुककालजवस्तुनि ॥ ४१ ॥
 अभिज्ञा तु स्त्रियां स्मृत्यां निपुणे त्वभिधेयवत् ।
 अन्नादौ ना व्रतान्ताभावन्नस्याचरि तु त्रिषु ॥ ४२ ॥
 मनुष्ये तु द्वयोराह शब्दवेदी धनज्ञयः ।
 अजितस्तु पुमान् विष्णौ दूर्वायामजिता स्त्रियाम् ॥ ४३ ॥
 अनिर्जिते पुनस्त्रि स्यादव्यक्तस्तु पुमान् हरौ ।
 परमात्मनि च क्ली तु साहचयत्त्वान्तरेऽपि च ॥ ४४ ॥
 प्रधानाख्ये त्रिषु पुनरस्पष्टे मूर्खे एव च ।
 रमसस्तु प्रमाद्याह परमात्मन्ययं नपि ॥ ४५ ॥
 अव्ययोऽस्त्री स्वराघाद्येष्वीश्वरस्य दशसपि ।
 ज्ञानं वैराम्यमैश्वर्यं तपः सत्यं क्षमा धृतिः ॥ ४६ ॥
 स्रष्टृत्वमात्मसम्बोधो ह्यधिष्ठातृत्वमित्यपि ।
 एतेषु त्रि तु यस्यास्ति न व्ययस्तत्र वस्तुनि ॥ ४७ ॥

पार्वत्यां त्वद्रिजा स्त्री स्यात् क्ली शिलाजतुनामनि ।
 धातुभेदे त्रिषु पुनरद्रिजाते नपि त्वदः ॥ ४८ ॥
 शिलाजतुन्यश्मजं स्यादश्मजाते पुनस्त्रिषु ।
 अनीकं तु नृशण्डे स्यात् सेनायां समरेऽपि च ॥ ४९ ॥
 वाणावयवभेदे चाप्यथानूकं नपुंसकम् ।
 देहावयवभेदे च शीले चान्वय एव च ॥ ५० ॥
 गते जन्मानि नाथ स्यादनूपो महिषे द्वयोः ।
 जलप्राये तु देशे त्रिरथाहीनो नृलिङ्गकः ॥ ५१ ॥
 द्विरात्रादिषु यज्ञेषु प्राक् त्रयोदशरात्रतः ।
 अथ त्रिषु स्यादन्यूने स्यादहीनामिनेऽपि च ॥ ५२ ॥
 अक्षीचं त्वन्धिजे क्लीबं लवणे ना तु त्रिभुके ।
 अमत्ते तु त्रिरमतः पुनर्मृत्यौ नृलिङ्गकः ॥ ५३ ॥
 द्वे तु मत्सेऽधरस्तु स्यादोष्ठे पुंस्यथ भेद्यवत् ।
 अवाचीने च हीने क्ली त्वध्वरं खे मखे तु ना ॥ ५४ ॥
 अत्वरस्तु त्वराहीने त्रि द्वे तु महिषे स्मृतः ।
 अधृष्या तु नदीभेदे स्त्री त्रिषु त्वप्रधृष्यके ॥ ५५ ॥
 नाड्यतो वैश्वदेवामौ महदाश्चर्ययोस्त्रिषु ।
 अखातं क्ली देवखातजलाधारेऽथ भेद्यवत् ॥ ५६ ॥
 खातादन्यत्र पुल्लिङ्गस्त्वपायोऽपगमे तथा ।
 पलायनेऽथापेताये त्रिरपाङ्गः पुनः पुमान् ॥ ५७ ॥
 नेत्रान्तेऽपगताङ्गे तु त्रिरलिङ्गं तु नप्यदः ।
 प्रधानाल्ये साङ्ग्यतत्त्वे निर्लिङ्गे त्वभिधेयवत् ॥ ५८ ॥
 त्रिस्त्वनङ्गोऽङ्गरहिते क्ली तु व्योम्नि सरे तु ना ।
 अङ्गनाशब्द आख्यातः कल्याणाङ्ग्यां स्त्रियां स्त्रियाम् ॥ ५९ ॥

गतिप्राङ्गणयोस्त्वन्ये कथयन्त्यङ्गनं बुधाः ।
 ग्रन्थावच्छेदभेदे तु नाध्यायोऽध्ययनेऽपि च ॥ ६० ॥
 ध्यातुरन्यत्र तु त्रिः स्याद्व्यथा तु स्त्रियामियम् ।
 हरीतक्यां स्तम्भभेदे यस्याख्या पद्मचारिणी ॥ ६१ ॥
 महाश्रावणिकायां च वैचः कश्चिदभापत ।
 पीतज्ञिण्ड्यां तु पुंस्येप निर्व्यथे त्वभिधेयवत् ॥ ६२ ॥
 पन्नगेऽपि पठत्येन रभसस्तद् विचार्यताम् ।
 अश्वत्थस्तु नृलिङ्गः स्याद् वृक्षे पिप्पलमंजके ॥ ६३ ॥
 अश्विनीसंज्ञनक्षत्रे स्यान्मुहूर्तान्तरेऽपि च ।
 पौर्णमास्यां त्याश्वयुज्यामश्वत्था स्यात् स्त्रियामियम् ॥ ६४ ॥
 अशोकः पुंसि कङ्कलिसंज्ञवृक्षे स्त्रियां पुनः । •
 अशोका कटुरोहिण्यां धीतशोके तु भेद्यवत् ॥ ६५ ॥
 पथ्याविडङ्गयोः स्त्री स्यादमोघा सफले त्रिषु ।
 अशोत्रः सूरणे पुंसि तके तु स्यान्नपुसकम् ॥ ६६ ॥
 अशोर्मा मुसलीसज्ञस्तम्भे स्त्री भेद्यवत् पुनः ।
 अर्शसो घातकेऽथ स्यादयोगः पुंसि कीर्तितः ॥ ६७ ॥
 वियोगे विशुरे तु त्रियोगहीनेऽपि लोहगे ।
 अन्तिका तु स्त्रिया बुल्ल्या समीपे भेद्यलिङ्गिका ॥ ६८ ॥
 अण्डजस्तु द्वयोर्मत्स्ये कृकलासपतत्रिणोः ।
 स्त्री त्वण्डजा स्यात् कस्तूर्यामण्डजाते पुनस्त्रिषु ॥ ६९ ॥
 अग्निजा तु स्त्रियां लक्ष्म्यां भेद्यवत् तु समुद्रजे ।
 अञ्जनः पुंसि वरुणादिगजेऽथाञ्जना स्त्रियाम् ॥ ७० ॥
 हालाहलाख्यजन्ती स्याद् जनन्यां च हनूमतः ।
 लेप्यनार्यां तु रभस ईदन्तामाह चाञ्जनीम् ॥ ७१ ॥

क्ली त्वनक्तिक्रियायां स्यान्नेत्रसंस्कारवस्तुनि ।
 रसाङ्गने च रभसो विशेषादिदमव्रवीत् ॥ ७२ ॥
 नप्लियोस्त्वङ्गयत्यथे त्रिपु त्वङ्गनसाधने ।
 अम्बुर्जं पङ्कजे क्लीवं पुंस्यपि स्नाह वाक्पतिः ॥ ७३ ॥
 अनाप्तत्वादनादत्य तद् ना निचुलशङ्खयोः ।
 अम्बुजा तु स्त्रियां लक्ष्म्यामिति केचित् त्रिपु त्वद् ॥ ७४ ॥
 जलजाते नपि त्वेप सङ्ख्याभेदे च सेदृशी ।
 कोटिरारभ्य याः सङ्ख्याः क्रमाद् दशगुणोत्तराः ॥ ७५ ॥
 सप्तमी तासु या सङ्ख्या सा ज्ञेयाथाङ्गजः स्मरे ।
 केशे च ना द्वे तु पुत्रे क्ली तु रोमेऽपि शोणिते ॥ ७६ ॥
 त्रिस्त्वङ्गजातेऽथावर्द्धंस्त्रिर्निरर्थकवाचि च ।
 अनैन्यबन्धेऽबन्धे तु क्लीवेऽथ स्यात् स्त्रियामियम् ॥ ७७ ॥
 अपर्णा गिरिजायां स्यात् पर्णहीने तु भेद्यवत् ।
 असनो ना पीतसालसंज्ञवृक्षे नपि त्वद् ॥ ७८ ॥
 क्षेपणे गतिदीप्त्योश्च स्यादादानेऽप्यथार्जकः ।
 सिते कटिञ्जरे पुंसि स्यादार्जपितरि त्रिपु ॥ ७९ ॥
 अरूढस्तु यवे पुंसि त्रिपु त्वकृतरोहणे ।
 रूढादन्यत्र चास्थानं पुनस्त्रिपु जलाश्रये ॥ ८० ॥
 अगाधे स्थानहीने च क्ली तु स्थानात् परत्र च ।
 अङ्गुलोऽश्री तिर्यगष्टयवमाने पुमांस्तु सः ॥ ८१ ॥
 †पक्षिलस्वामिसंज्ञर्षावङ्गुष्ठेऽश्वत्थपादपे ।
 हर्षनन्दी तु पर्यायमङ्गुलेरिममामनत् ॥ ८२ ॥

१. 'इ त्रिरनर्थ' ग. २. 'भवद्वेऽपवद्वे तु' ख. ड. पाठः. ३. 'ति' क. पाठः
'ले' ग. पाठः.

† 'श्राविलः पक्षिलस्वामो मलनागोऽङ्गुलीऽपि च' (पृ. ९९. खो. १५०) इति वास्याय
यन्ती ।

अङ्गारस्तु पुमान् भौमे स्यादुष्णगुण एव च ।
 त्रिस्तु तद्वति निर्वाणज्वाले त्वमौ नृशण्डयो ॥ ८३ ॥
 निर्वाणात्माविन्धने च स्यात् स्वपानं गुदेऽपि च ।
 वृषणे च पुमास्तु स्याच्छारीरपवनान्तरे ॥ ८४ ॥
 आरण्यके सामभेदेऽप्यथ स्यादक्षयो नरि ।
 विष्णोरकारवाच्यस्य गृहादौ च त्रिषु त्वयम् ॥ ८५ ॥
 क्षयहीनेऽष्टका तु स्त्री मार्गशीर्ष्या परत्र या ।
 तापिस्राष्टमिकास्तिक्षस्तासु तासु च कर्म यत् ॥ ८६ ॥
 पितृनुद्दिश्य कर्तव्यं तत्र च क्ली तु सूत्रके ।
 अष्टावयवके त्रिस्तु तस्याध्येतरि यस्य च ॥ ८७ ॥
 सङ्घस्यावयवा अष्टौ तस्मिन्नध्ययनस्य च ।
 यम्याद्याष्टयन्तस्मिन्नष्टमी तु स्त्रियामियम् ॥ ८८ ॥
 निथौ रुद्रस्याष्टम स्यादष्टानां पूरणे त्रिषु ।
 अम्बकं नयने क्लीव पार्वत्या त्वम्बिका स्त्रियाम् ॥ ८९ ॥
 जनन्यामपि शब्दज्ञं पुनर्वृत्ते धनज्ञय ।
 स्त्रीमात्रे चाप्यथामाधमतलम्पर्शवारिणि ॥ ९० ॥
 त्रि क्ली तु विवरेऽहार्यः पुनर्ना धरणाधिरे ।
 अहर्तव्ये पुनस्त्रि म्बादभ्यासो गुणने पुमान् ॥ ९१ ॥
 द्विरुक्तपातुपूर्वार्धेऽप्यभीतस्त्रिस्तु निर्भये ।
 अम्बलानस्तु पुमान् पुष्पस्तम्भे यम्य महासहा ॥ ९२ ॥
 इति सङ्घान्तर तस्य पुन पुष्पे नपुसकम् ।
 त्रिस्त्वम्बलानवाति त्रिस्तु स्यादभीकश्च निर्भये ॥ ९३ ॥

कमितर्यपि ना तु स्याद्विभेदे च सामगे ।
 रमसस्तु कवौ चाह पुंस्येवैन बहुश्रुतः ॥ ९४ ॥
 अजिनं चर्मणि क्लीवं जिनहीने तु भेद्यवत् ।
 अजपस्त्वसदध्येतर्ययं ना निर्जपे त्रिषु ॥ ९५ ॥
 अजस्य पातर्यपि च क्लीवं त्वर्दितमामये ।
 वातजे हिंसने गत्वां याचने च त्रिषु त्वदः ॥ ९६ ॥
 गते हते याचिते च न्यादधो अर्बुदोऽन्नियाम् ।
 मांसकीलाह्वये रोगभेदेऽन्ये त्वाहुरक्षिजे ॥ ९७ ॥
 रग्मेद इति शण्डस्तु सङ्घाया कोटिनामानि ।
 ना तु सर्पान्तरे सर्पसत्रयाजिफणाभृताम् ॥ ९८ ॥
 एकास्मिन्नपरे त्वेनं शैलभेदेऽपि चाम्नन् ।
 अविपस्तु पुमानब्धौ गिरी स्त्रीपुंसयोः पुनः ॥ ९९ ॥
 दिवि स्त्री त्वविपी भूमौ निर्विपे त्वभिधेयवत् ।
 तत्रापि स्यात् स्त्रियां वृत्तिर्यदा स्यादविषा तदा ॥ १०० ॥
 अरुपस्तु पुमान् सूर्येऽरोपे वर्णेऽपरे पुनः ।
 रूपवत्त्वाहुरधे तु द्वयोरुपसि तु स्त्रियाम् ॥ १०१ ॥
 अरुपात्त्वपुपस्त्वमौ नासारोगे पुनस्त्रिषु ।
 अर्षिपं बालवत्साया दुग्धे स्यादग्रमांसके ॥ १०२ ॥
 क्लीवमन्ये पुनः प्राद्वर्हस्तिनि द्वे अधो नपि ।
 लालेऽप्यभ्योपमाहान्यः साज्याम्भःपेयसक्तुषु ॥ १०३ ॥
 पुमांसर्मद्रूपस्तु द्वे पक्षिजातौ न हस्तिनि ।
 धनञ्जयस्त्विमं प्राह पुमांसं हस्तमाचरम् ॥ १०४ ॥

१. 'रि' न. पाठ. २. 'गरे' ग. पाठ. ३. 'इ' क. ख. ट. पाठ. ४. 'वि'
 १., 'वि' ख पाठ. ५. 'मां' क ख ट. पाठ. ६. 'मत्सु' न पाठ.

अगस्त्यस्तु पुमान् कुम्भसम्भवे स्यान्महामुनी ।
 अगास्तिसंज्ञवृक्षे च क्लीत्वस्य फलपुष्पयोः ॥ १०५ ॥
 अजन्यं क्लीवमुत्पाते जन्यहीने तु तत् त्रिषु ।
 अरालो यक्षधूपाह्यनिर्यासे पुंसि कीर्तितः ॥ १०६ ॥
 नटाना हस्तविन्यासभेदे भुमे तु भेद्यवत् ।
 अतिप्रमाणकाये तु गजभेदे द्वयोरयम् ॥ १०७ ॥
 अलातमुल्मुके (क्लीव)मनात्ते त्वभिधेयवत् ।
 अद्भुदं नपि केयूरे बालिपुत्रे तु पुम्ययम् ॥ १०८ ॥
 रभसां वामनाख्यस्य दिग्गजस्याह योपिति ।
 अर्द्धं तु गतौ क्लीवि याचने चापरे पुनः ॥ १०९ ॥
 अर्दना याचने स्त्रीत्ये हिंसायां त्वर्दना न ना ।
 अपटी स्त्री काण्डपटे पटहीने तु भेद्यवत् ॥ ११० ॥
 तत्रापि च स्त्रिया वृत्तिर्यदा म्यादपटा तदा ।
 अवटस्तु पुमान् गते कृपे मानान्तरेऽपि च ॥ १११ ॥
 चतुर्विंशत्यङ्गुलके वटहीने तु स त्रिषु ।
 अगमस्तु गिरौ वृक्षे गतिहीने तु भेद्यवत् ॥ ११२ ॥
 अनृतं तु कृपौ क्लीवमसत्ये(तु) च त्रिषु त्वदः ।
 असत्ययुक्तेऽप्यनृतेऽप्यपुंस्त्वे त्वनृता स्त्रियाम् ॥ ११३ ॥
 असुरस्तु पुमान् भेधे वास्तुदेवान्तरेऽपि च ।
 कोष्ठपङ्क्तौ पश्चिमायां पष्ठे दक्षिणतः स्थिते ॥ ११४ ॥
 द्वे तु दैत्ये गजे च क्ली पुनः कांस्थान्यलोहके ।
 आसितस्तु पुमान् ज्ञेय इक्ष्वाकुकुलजे नृपे ॥ ११५ ॥

शनैश्चरे च वर्षे च कृष्णे तद्वति तु त्रिषु ।
 अबद्धे चाप्यथासाध्यजिह्वारोगान्तरेऽलस ॥ ११६ ॥
 पादरोगविशेषे च स्यादुष्टस्य ज्वरेऽपि च ।
 आलस्यवति तु त्रि स्यादलसा तु स्त्रियामियम् ॥ ११७ ॥
 हसपाद्यामथाध्वर्याचविनः पुंसि पावरे ।
 तथाविधाने गुप्तावप्युदकेऽपि नपुसकम् ॥ ११८ ॥
 द्वयोस्तु चित्ते भासे मृगे चाथाकृतं नपि ।
 यवत्रीङ्गादिसत्पहविष्यजनिते त्रिषु ॥ ११९ ॥
 अधरस्तु पुमान् चन्धुसमूहे मूहान्तरे ।
 ह्री तु दुर्धे द्वयोस्तु स्यान्मातृवाहास्वयजन्तुके ॥ १२० ॥
 जलपक्षिविशेषं च स्यादथो अतसः पुमान् ।
 वनस्पतिप्रभेदे म्यादतसी तु स्त्रियामियम् ॥ १२१ ॥
 उमासङ्गे धान्यभेदे वने तु स्याद् नपुसकम् ।
 अवसं ह्री भवेच्चापे ना पाथेयाशनीयके ॥ १२२ ॥
 वसाहीने पुनस्त्रि स्यादबला तु स्त्रियामियम् ।
 तथा चर्वितताम्बूलरसे भार्याग्रजे तु ना ॥ १२३ ॥
 बलहीने पुनस्त्रि स्यादजयस्योत्तर वच ।
 अवेळः पुस्यपालापे म्यवेला पूगचूर्णके ॥ १२४ ॥
 इत्यन्यत्र च वेलाया वैलाहीने तु भैद्यवत् ।
 अलर्कस्तु सिताके ना ह्री तु तत्फलपुष्पयो ॥ १२५ ॥
 शाकभेदेऽप्यैलर्काह्ये द्वे तु म्याद् रोहिते शुनि ।
 अलका स्त्री कुनेरस्य नगरे मूर्धने पुन ॥ १२६ ॥
 कुटिले पुंसि शण्डस्तु स्यादश्वीयं वदम्यके ।
 अधाना त्रिस्त्वश्वहिते स्त्री त्वश्वीयाश्वलाञ्छने ॥ १२७ ॥

अगस्त्यस्तु पुमान् कुम्भसम्भवे स्थान्महामुनी ।
 अगस्तिसंज्ञवृक्षे च क्लीत्वस्य फलपुष्पयोः ॥ १०५ ॥
 अजन्यं क्लीवमुत्पाते जन्यहीने तु तत् त्रिषु ।
 अरालो यक्षधूपास्यनिर्यासे पुंसि क्लीर्तितः ॥ १०६ ॥
 नटानां हस्तविन्यासभेदे मुग्धे तु भेद्यवत् ।
 अतिप्रमाणकाये तु गजभेदे द्वयोरयम् ॥ १०७ ॥
 अलातमुल्मुके (क्लीव)मनाते त्वभिधेयवत् ।
 अद्भुतं नपि केयूरे वालिपुत्रे तु पुम्ययम् ॥ १०८ ॥
 रभसो वामनाव्ययस्य दिग्गजस्याह योपिति ।
 अर्दनं तु गतौ क्लीव याचने चापरे पुन ॥ १०९ ॥
 अर्दना याचने स्त्रीत्वे हिंसायां त्वर्दना न ना ।
 अपटी स्त्री काण्डपटे पटहीने तु भेद्यवत् ॥ ११० ॥
 तत्रापि च स्त्रियां वृत्तिर्यदा म्यादपटा तदा ।
 अवदस्तु पुमान् गते कृपे मानान्तरेऽपि च ॥ १११ ॥
 चतुर्विंशत्यद्भुलके चटहीने तु स त्रिषु ।
 अगमस्तु गिरौ वृक्षे गतिहीने तु भेद्यवत् ॥ ११२ ॥
 अनृतं तु कृपा क्लीवममत्ये(तुं' च) त्रिषु त्वदः ।
 अमत्ययुक्तेऽप्यनृतेऽप्यपुंत्वे त्वंकृता स्त्रियाम् ॥ ११३ ॥
 असुरम्बु पुमान् मेघे वास्तुदेवान्तरेऽपि च ।
 कोष्ठपङ्क्तिं पश्चिमायां पष्ठे दक्षिणतः स्थिते ॥ ११४ ॥
 द्वे तु दैव्ये गजे च स्त्री पुनः कांस्याग्न्यलोहके ।
 अमितम्बु पुमान् ज्ञेय दध्वाकुडुलजे नृपे ॥ ११५ ॥

१. 'के मने त्वत्वे' (१) त्व' न. ग. पाठ २. 'पु' क. ख. द. पाठ.
 र. ग. पाठः

शनैश्चरे च वर्णे च कृष्णे तद्वति तु त्रिषु ।
 अबद्धे चाप्यधासाध्यजिह्वारोगान्तरेऽलसः ॥ ११६ ॥
 पादरोगविशेषे च स्यादुष्टस्य ज्वरेऽपि च ।
 आलस्यवति तु त्रि स्यादलसा तु स्त्रियामियम् ॥ ११७ ॥
 हंसपाद्यामथाप्यर्वाचविनः पुंसि पावके ।
 तथाविधाने गुप्तावप्युदकेऽपि नपुंसकम् ॥ ११८ ॥
 द्वयोस्तु विहगे भासे मृगे चायाकृतं नपि ।
 यवत्रीद्यादिसतुपहविष्यजनिते त्रिषु ॥ ११९ ॥
 अघरस्तु पुमान् बन्धुसमूहे भूरुहान्तरे ।
 क्ली तु युद्धे द्वयोस्तु स्यान्मातृवाहाभ्यजन्तुके ॥ १२० ॥
 जलपक्षिविशेषे च स्यादथो अतसः पुमान् ।
 वनस्पतिप्रभेदे स्यादतसी तु स्त्रियामियम् ॥ १२१ ॥
 उमासंज्ञे धान्यभेदे वने तु स्याद् नपुंसकम् ।
 अवसं क्ली भवेच्चापे ना पाथेयाशनीयके ॥ १२२ ॥
 बसाहीने पुनस्त्रिः स्यादत्रला तु स्त्रियामियम् ।
 तथा चर्वितताम्बूलरसे भार्याग्रजे तु ना ॥ १२३ ॥
 बलहीने पुनस्त्रिः स्यादजयस्योत्तरं वच ।
 अवेलः पुंस्यपालापे म्यवेला पूगचूर्णके ॥ १२४ ॥
 इत्यन्यत्र च वेलाया बेलहीने तु भेद्यवत् ।
 अलर्कस्तु सिताकं ना क्ली तु तत्फलपुष्पयोः ॥ १२५ ॥
 शाकभेदेऽप्यैलर्काद्यौ द्वे तु न्याद् रोहिते शुनि ।
 अलका स्त्री कुवेरस्य नगरे मूर्धजे पुनः ॥ १२६ ॥
 कुटिले पुंसि शण्डस्तु स्यादधीयं कदम्बके ।
 अधानां त्रिम्बन्धहिते स्त्री तस्वीयाधन्याञ्छने ॥ १२७ ॥

अण्डीरः पुरुषे पुंसि सज्जने मुष्कवत्पशौ ।
 त्रि तु शक्तेऽधाण्डुको ना मुष्के स्याद् द्वे तु टिट्ठिभे ॥ १२८ ॥
 अङ्कुरस्त्वस्त्रियां वीजप्ररोहे किञ्च शास्त्रिणाम् ।
 प्रतानभेदे क्लीबं तु रुधिरं रोम्णि वारिणि ॥ १२९ ॥
 अथापरं क्लीबलिङ्गं सिद्धान्ते मुनयो विदुः ।
 गजपाश्चात्यभागेऽथ त्रिः पूर्वप्रतियोगिनि ॥ १३० ॥
 अन्यस्मिन्नप्यथापारः समुद्रे ना त्रिषु त्वयम् ।
 अविद्यमानपारे स्यादक्षिन्नस्तु पुमानयम् ॥ १३१ ॥
 अग्नौ क्लीं रश्मिहविषोरम्बष्ठस्तु द्वयोरयम् ।
 वैश्यायां ब्राह्मणाज्जाते विवाहादपरे पुन ॥ १३२ ॥
 ब्राह्मणात् क्षत्रियाजाते विवाहेनेति मन्वते ।
 सवर्णास्थे नृपात् तूढवैश्यायामपरे विदुः ॥ १३३ ॥
 जाते माहिष्यसज्ञाके स्त्री त्वम्बष्ठा विधीयते ।
 पाठाशास्त्रार्थयोर्ग्रन्थीचाक्षर्योः स्थावरान्तरे ॥ १३४ ॥
 मयूरविदलासंज्ञे काकमाच्यां च कश्चन ।
 वैजयन्त्यां तु पिप्पल्यामप्यम्बष्ठामभाषत ॥ १३५ ॥
 अग्निष्ठः पुंस्युपस्थावसंज्ञयूपद्वयान्तरे ।
 स्थितयूपे त्रिषु त्वेष वहिष्ये क्लीं त्वपष्ठवाक् ॥ १३६ ॥
 अङ्कुशाप्रे पष्ठहीने पुनः स्यादभिषेयवत् ।
 पष्ठश्च पर्वतप्रस्थ आख्यातः कृतबुद्धिभिः ॥ १३७ ॥
 अत्यूढो गजमेद्रे ना त्रि त्वत्यर्थोहकादिषु ।
 अत्यूहा नीलिकायां स्त्री नीलकण्ठस्त्रगे द्वयोः ॥ १३८ ॥
 अण्णीचिन्तु पुमान् वेणौ त्रिषु शाकटिके मतः ।
 असौम्येऽक्षप्यदाष्टेः स्त्री दृष्टिहीने तु भेषवत् ॥ १३९ ॥

अरणिः पुंस्त्रियोर्यज्ञवह्निमन्थनकाष्ठयोः ।
 ना मुहुर्वचने स्त्री तु या कन्या निःस्पृहा खतः ॥ १४० ॥
 अविवाह्या भवेत् तस्यामथ स्यादङ्कतिः पुमान् ।
 वायौ प्रजापतौ च स्त्रीलिङ्गस्त्वर्थान्तरेऽस्त्ययम् ॥ १४१ ॥
 इति बह्वादिपाठेन विज्ञेयमथ नाञ्चतिः ।
 अग्रावर्थान्तरे त्वास्ति स्त्रीलिङ्ग इति निश्चय ॥ १४२ ॥
 बह्वादिपाठादेवास्प स्यादथो अंहतिः स्त्रियाम् ।
 दाने व्याधौ च पिशिते पुल्लिङ्गस्त्वेहिषालुके ॥ १४३ ॥
 अमतिस्त्वमिधातौ ना द्वयोस्त्वाहुर्विचक्षणाः ।
 छागचातकयोर्लिङ्गं त्वस्मामिर्नैव निश्चितम् ॥ १४४ ॥
 रूपे प्रावृषि च त्रिस्तु निर्मतावरतिस्तु ना ।
 असुखक्रोधयोस्त्रिस्तु रतिर्हीनेऽदिति. पुनः ॥ १४५ ॥
 ज्ञेया शैलेन्द्रकन्याया पृथिव्यामपि सूरिभिः ।
 देवमातरि गोवाचोर्होमार्थसमिदुक्षणे ॥ १४६ ॥
 द्यावापृथिव्योस्त्वदितिः स्त्री त्रिस्तु दितिवर्जिते ।
 अगस्तिस्तु पुमान् कुम्भसम्भवे मुनिपुङ्गवे ॥ १४७ ॥
 अगस्त्यवृक्षे च स्त्री तु स्यात् तस्य फलपुष्पयोः ।
 अवन्तिर्ना राजभेदे नीवृद्धेदे च मूर्ध्नि च ॥ १४८ ॥
 स्त्रियां त्ववन्तिराजस्य स्यादवन्ती स्वयपत्यक ।
 उज्जयिन्याख्यनगरेऽप्यस्ततिस्तु पाथे स्त्रियाम् ॥ १४९ ॥
 पुमांस्त्वततिधातौ स्यादातीर्थेस्तु पुमानयम् ।
 कुशस्य तनयेऽपि स्यात् तथैव गृहमागते ॥ १५० ॥
 अबन्धौ भोक्तुकामे च तिथिर्हीने तु भेषवत् ।
 अरणिः पुंस्त्रियोर्हस्ते सप्रकोष्ठतताहुलौ ॥ १५१ ॥

कीलकूर्परयोश्चान्ये पुनर्मनान्तरे विदुः ।

चतुर्विंशत्यङ्गुलेऽथ स्यादग्नाचमनिः पुमान् ॥ १९२ ॥

कश्चित् त्वाह स्त्रियां रोगे पुत्रियोस्त्वशनिः पत्नी ।

वज्रनिर्घातयोश्च त्रि. पुन स्याच्छनिवर्जिते ॥ १९३ ॥

अ(त्प्र?त्र)निस्तु पुमानग्नौ जयहस्तिन्यथ स्त्रियाम् ।

पशूनां भक्षणे द्रोण्यां तालुन्यप्यथ दीधितौ ॥ १९४ ॥

अभीशुः प्रमहेऽश्वम्य वाही चाथाङ्गुलौ स्त्रियाम् ।

अविष्टस्तु द्वयोरथे पुल्लिङ्गस्त्वपहोनरि ॥ १९५ ॥

अजिष्णुस्तु पुमानग्नावुदके तु नपुंसकम् ।

अररुस्त्वसुरे द्वे म्यान्मन्थनेऽथायुधे नपि ॥ १९६ ॥

अगुरु द्वौ शिशपाया जोङ्गके पुनपुंसकम् ।

लघुनि स्याद् भेद्यलिङ्गमश्वयुक् तु स्त्रियामियम् ॥ १९७ ॥

अश्विन्याह्वयनक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ।

जाते तु तत्र त्रिरथो अहिभृग् गरुडे पुमान् ॥ १९८ ॥

द्वे मयूरं भेद्यलिङ्गस्त्वहिभोजिनि कीर्तितः ।

अंशुमांस्तु पुमान् सूर्ये चन्द्रे चाद्यमहीपतौ ॥ १९९ ॥

दिलीपाह्वयस्य नृपतेस्तातेऽथांशुमती स्त्रियाम् ।

पृश्निपर्णासालपर्णोरंशुयुक्ते तु भेद्यवत् ॥ २०० ॥

सहूर्तभेदे त्वभिजित् ऋतुभेदे च पुंसि सः ।

नक्षत्रभेदे तद्युक्तकालमात्रे च स त्रि तु ॥ २०१ ॥

तत्र जाते पुमांस्तु स्यादहिजिद् विष्णुशक्रयोः ।

अहेस्तु जेतरि त्रि स्यादरुन्धत् त्वभिधेयवत् ॥ २०२ ॥

अरोधके वसिष्ठर्षिपत्न्यां तु म्यादरुन्धती ।

वचायां च स्त्रियामग्निशंसुक्ते त्वभिधेयवत् ॥ २०३ ॥

- अस्थिमानस्थिसङ्घातसंज्ञवल्लचन्तरे तु ना ।
 अङ्कुरी तु वसन्ते ना वृक्षे चाथ त्रि साङ्कुरे ॥ १६४ ॥
- अद्दिद्विड् गरुडे पुंसि शत्रे च नकुले पुन ।
 द्वे मयूरे त्रिपु पुनरहेर्द्वेषस्य कारिणि ॥ १६५ ॥
- अनङ्गास्तु बलीवर्दे नार्ध्याया तु स्त्रियां द्विधा ।
 अनङ्गुलप्यनङ्गाहीत्यापादा तु स्त्रियामियम् ॥ १६६ ॥
- आपादानक्षत्रयुक्तपौर्णमास्या पुमांस्त्वयम् ।
 आपादः शुचिसंज्ञे स्यान्मामे दौलान्तरेऽपि च ॥ १६७ ॥
- आचष्टे वैजयन्त्यां तं विद्वान् मलयभूधरे ।
 पालाशे व्रतिनां दण्डेऽप्यथालीढं नपुसकम् ॥ १६८ ॥
- धानुष्कस्थितिभेदे स्यात् तस्योक्तं चापि लक्षणम् ।
 वाममाकुञ्च्य चरण दक्षिणे प्रततेऽप्रतः ॥ १६९ ॥
- इत्येवमास्वादने च त्रिपु त्वास्तादिते भवेत् ।
 आढकोऽस्त्री चतुष्प्रस्थपरिमाणे स्त्रियां पुनः ॥ १७० ॥
- आढकी तुवरीसंज्ञधान्ये स्यात् त्वाश्रमोऽस्त्रियाम् ।
 मुनिस्थाने ब्रह्मचर्यगार्हस्थ्यार्दौ मठेऽपि च ॥ १७१ ॥
- आश्रवोऽङ्गीकृतौ पुंसि त्रि तु स्याद् वचनस्थिते ।
 आग्नेयः पुंस्यगस्त्यर्षी द्वापराख्ययुगेऽपि च ॥ १७२ ॥
- संवत्सरे च ऋषिं तु रुधिरिऽप्युत्तरायणे ।
 दशाहकार्यश्राद्धे च त्रेतायां तु युगे स्त्रियाम् ॥ १७३ ॥
- आग्नेयी भेषवत् त्वामिसम्बन्ध्वर्थे स्त्रियां पुनः ।
 रजस्वलायामाग्नेयी नदीभेदे च कीर्तिता ॥ १७४ ॥
- ङ्गी तु सामविशेषे स्याद् द्वयोस्त्वत्रेरपत्यके ।
 अयहुप्तेव धातौ तु शारीरे रससंज्ञके ॥ १७५ ॥

ज्ञेयोऽभिनवमृत्पात्रे प्रीतेऽप्याख्यातमित्यदः ।

क्लीबं तिङन्ते त्रिस्तुक्तेऽथाचितं स्यान्नपुंसकम् ॥ १९९ ॥

तुलाविंशतिरूपाणां भाराणां दशके स्मृतम् ।

ना तु शाकटभारे स्यान्निश्चिते त्वभिधेयवत् ॥ २०० ॥

स्यादातिथ्यमतिथ्यर्थे त्रिः पुमांस्त्वतिथौ मतः ।

आचार्य उपनीत्यादिकारिणि स्यान्नृलिङ्गक ॥ २०१ ॥

मन्त्रन्याख्याकृतीत्येक आचार्या तु स्त्रियामियम् ।

स्वतो या स्यादुपाध्याया तस्यां भार्या तु या भवेत् ॥ २०२ ॥

आचार्यस्य भवेत् तस्यामाचार्यानी स्त्रिया पुनः ।

ज्ञेया यवाग्वामाश्राणा पके त्वन्यत्र भेद्यवत् ॥ २०३ ॥

क्षीराच्च हविषश्चापि स्यादथो आशरो द्वयोः ।

राक्षसे शरसम्बन्धहीनसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ २०४ ॥

आशिरस्तु पुमान् विष्णो सूर्ये बहौ च भोजने ।

तथा क्षीरविकारे स्यादथ बह्वाशिनि त्रिषु ॥ २०५ ॥

ॐ 'नाशिरं दुह' इत्यत्र चिन्त्योऽर्थोऽथाशुगः पुमान् ।

अके वायौ शरे त्रिस्तु श्रीप्रगेऽथ नृलिङ्गकः ॥ २०६ ॥

आलिङ्गो वाद्यभेदे स्यादित्यूचे शाकटायनः ।

आलिङ्गने च त्रिषु तु स्यादलिङ्गम्य योगिनि ॥ २०७ ॥

आलिङ्ग्यः पटहे पुंसि मध्यमे भेद्यवत् पुनः ।

आलिङ्गनीये विज्ञेय आज्ञनः पुनरुच्यते ॥ २०८ ॥

१. 'ज्यहविषश्चापि' ग. पाठः.

* अथ च प्रयोगः ऋग्वेदे ३.
सोममिध्रण्योरथ पय इति तद्भाष्यः

मन्त्रे हरयते । तत्र आशिर

पुंसि सप्तदशारक्षैर्यूपस्य स्याच्चतुर्थके ।
 आदितः स्यादरत्नौ च तथा चाञ्जन एव च ॥ २०९ ॥
 त्रिषु त्वञ्जनसम्बन्धिन्यथ क्ली मत्तवारणे ।
 आलम्बमालम्बने तु पुंस्यालस्यं तु नप्यदः ॥ २१० ॥
 अलसत्वेऽलसे तु त्रिराचारस्तु पुमानयम् ।
 चारित्रे स्त्री तु शक्तीनां नवानां शार्ङ्गिणः क्वचित् ॥ २११ ॥
 शक्तौ तदा स्यादाचारा स्यादासारस्तु पुंस्यदम् ।
 सार्थे स्याद् वेगवद्वर्षे नृपाणां च सुहृद्भक्ते ॥ २१२ ॥
 सैनिकानां प्रसरणे प्रसृतौ च स्त्रियां पुनः ।
 आसारी स्यात् स्थलेऽथ स्यादाक्षिको नरलिङ्गकः ॥ २१३ ॥
 व्याधौ दीव्यति तु त्रि स्यादक्षैरादित्यवाक् तु ना ।
 त्रिविक्रमायतारे स्याद् विष्णोश्च द्वादशत्वपि ॥ २१४ ॥
 देवतागणभेदस्थेष्वर्के देवे तु स द्वयोः ।
 अदित्यादित्ययोः पुत्रेऽप्येष तु स्यात् त्रिषु स्मृतः ॥ २१५ ॥
 अदित्यादित्यसम्बन्धिन्यथ क्ली रजति स्मृतम् ।
 आभीलं क्ली भवेत् कष्टे त्रि तु तद्भति भीकरे ॥ २१६ ॥
 आग्नीध्रस्तु पुमानृत्विग्विशेषेऽथ नपुंसकम् ।
 वग्निधिष्ण्यविशेषे स्यादाग्नीन्नी तु स्त्रियामियम् ॥ २१७ ॥
 अमिषार्येऽय पुंसि स्यादाद्विको ग्रन्थकारिणाम् ।
 प्रपाठकाख्ये ग्रन्थस्थावच्छेदे भेषवत् पुनः ॥ २१८ ॥
 अहर्निर्वृत्तकादौ स्यात् क्ली तु नित्यक्रियाशने ।
 इत्याह रभसः प्राज्ञ आधेयं तु नपुंसकम् ॥ २१९ ॥
 अग्न्याधत्ते निधेये तु त्रिराधारधृतेऽपि च ।
 आदेशके त्रिरादेशा नाग्न्यवतिनि स्मृतः ॥ २२० ॥

आत्माशी तु द्वयोर्मस्त्ये त्रि तु स्यादात्मभक्षिणि ।
 इल्वका मृगशीर्षाख्यनक्षत्रे स्त्री तथा युते ॥ २२१ ॥
 कालमात्रे च नप् त्वेतत् सामभेदेषु केषुचित् ।
 व्यापके तु व्यथ द्वे स्यादिल्वलो मत्स्यरक्षसो ॥ २२२ ॥
 यूषे तु पुसीत्यपरे भ्रान्तिमूलास्तु केचन ।
 मृगशीर्षाख्यनक्षत्रशिरोदेशस्थितोडुषु ॥ २२३ ॥
 इल्वला स्त्रिय इत्येवमभाषिपत तन्मृषा ।
 इप्वासो न स्त्रिया चापे नप् त्विपोरसने त्रि तु ॥ २२४ ॥
 इपो क्षेप्त्यथ पुमान्निपिरो जातवेदसि ।
 ऐषिराख्यस्य साप्तश्च द्रष्टरि स्याद्विषावपि ॥ २२५ ॥
 तृणे तु ह्री त्रिषु पुनरिरिणं शून्य ऊपरे ।
 क्लीव तु केचिन्मन्यन्ते क्लीव दुर्गे वनेऽपि च ॥ २२६ ॥
 इत्वरं गत्वरे त्रि स्यात् पुश्चल्या त्वितरी स्त्रियाम् ।
 इपीकास्तु नृभूमि स्युर्दक्षिणापथवर्तिनि ॥ २२७ ॥
 नावृद्धेदे तृणस्तम्बे तूलिकाया त्विय स्त्रियाम् ।
 इपीका तृणजातौ तु शाकटायन उक्तवान् ॥ २२८ ॥
 हलायुधस्य स्वलनमिपीका काश इत्यद ।
 इडुदी तापसतरौ स्त्रिया पुंसि च मापित ॥ २२९ ॥
 ज्योतिष्मत्या स्त्रियामेव स्यादिह्वाकुः पुनर्नरि ।
 वैवस्वतमनो पुत्रे राजन्ये मदनद्रुमे ॥ २३० ॥
 तिकौलाव्या पुन स्त्री स्यादिरात्रांस्त्रियया युते ।
 भेद्यलिङ्गो नदीमात्रे पुन स्त्री स्यादिरानती ॥ २३१ ॥
 नाङ्गीरदेशप्रथितनदीभेदेऽप्यथ स्त्रियाम् ।
 ईपिका हस्तिनो नेत्रकृटे स्याद् भेद्यन् पुन ॥ २३२ ॥

ईर्यंको गन्तृदिसिन्नोर्द्रष्टरि स्यात् तु मन्मथे ।
 ईश्वरो ना महादेवे स्यात् तथा शण्डगोपतौ ॥ २३३ ॥
 त्रिरतु स्वामिनि तत्रापि यदा स्व्यर्थस्तद्रेधरा ।
 पार्वत्यां तु स्त्रियां त्रिधाद् द्वे रूपे ईधरीश्वरा ॥ २३४ ॥
 ईशानो ना महादेवे पार्वत्यां त्वाह यादवः ।
 ईशानीति स्त्रियां त्रिन्तु प्रभौ तत्र यदा स्त्रियाम् ॥ २३५ ॥
 ईशानैति तदा भाव्यमिति शाब्दिकनिश्चयः ।
 उत्सेधो मकुटच्छत्रध्वजोष्णीपतमूपु ना ॥ २३६ ॥
 'प्रसोमदेव'वर्गस्य चतुर्थे सान्नि चोन्नतौ ।
 अत्र तूच्छाल्ममाचष्टे रभसः स्वमनीपया ॥ २३७ ॥
 नृशण्डलिङ्गमुच्छ्राये शरीरे तु नपुंसकम् ।
 उत्पलं त्वस्त्रिया केचिद् विदुः कुवलयेऽथ नप् ॥ २३८ ॥
 कुष्ठाख्यभेषजेऽथ स्यादुपरः पुंमि वाग्दि ।
 यूपस्य त्वक्षते मूले स्त्री स्त्री स्यादुपरा दिशि ॥ २३९ ॥
 उपलस्तु पुमान् मेवे पाषाणे पुत्रपुंसकम् ।
 मणौ च शकटयां तु दृप्तपुत्रेऽपि च स्त्रियाम् ॥ २४० ॥
 उपला सज्जनन्त्वाह त्रिभि चाथो(पलोऽल्यो[†])-त्रियाम् ।
 आदिसर्गस्थभूतानामन्नभेदे नपि स्वडः ॥ २४१ ॥
 गुल्मिन्यां ललिते काष्ठेऽन्युर्थे ग्लाहये पुत्र ।
 स्तम्भभेदे कलापाख्यमुने शिष्यान्तरे च ना ॥ २४२ ॥
 हलायुधेन तूक्तं यदुर्लभा बल्वजा इति ।
 तत्प्रमादकृत विधादुडुपं तु ह्ये नपि ॥ २४३ ॥

१. 'दि' क. पाठः. २. 'नी' ख. पाठः. ३ 'पला व' ख. ग. पठः.

† 'चन्द्रे पुंस्युलपो न स्त्री गुल्मिन्या ना तृणान्तरे' इति मेदिनी ।

ना चन्द्रेऽयोऽज्ञोऽग्नी स्याद्वयीणां पर्णवेश्मनि ।
 गृहमात्रेऽपु(दिं ? द्)ञ्चन्तु पुमान् वाइनदण्डके ॥ २४४ ॥
 कोणाख्ये परपुष्टे तु द्वे उदात्तः तु पुंन्ययम् ।
 उच्चैःस्थरे तद्भति तु महारनानि च भेद्यत् ॥ २४५ ॥
 उद्दान्तो निर्मदगजे पुमानुच्छदिते त्रिषु ।
 उद्भिवं कूप्यलवणे ह्यीवं ना तु जलोद्गमे ॥ २४६ ॥
 कूपादेस्त्रिषु त्त्रिज्जे तरुगुल्मादिवस्तुनि ।
 उल्मुकं स्यादलोते स्त्री पूर्वराजान्तरं तु ना ॥ २४७ ॥
 उत्तंसस्तु नृशण्डं म्यान् कर्णपूरेऽपि शेषरे ।
 उत्तरं प्रतिवाप्त्ये ह्यी त्रिम्भूवां दीच्ययोन्मथा ॥ २४८ ॥
 श्रेष्ठे चाप्यजयन्त्वाह परे चैतत् स्त्रियां पुनः ।
 कौवेर्यां दिशि ना तु स्यान्निम्नादुत्तारणे तथा ॥ २४९ ॥
 उत्तमस्तु विमक्तीनां पाश्चात्यत्रितये त्रि तु ।
 उल्कृष्टे दुग्धिकायां तु स्त्रियां स्यादुत्तमाथ ना ॥ २५० ॥
 उद्गनो यत्र निक्षिप्य काष्ठे काष्ठम्य तक्षगम् ।
 तत्रोद्गतथनादौ तु त्रिरुद्वया तु सा स्त्रियाम् ॥ २५१ ॥
 ऋतुमस्यां प्रियाचारज्ञे तु स पुमान् मतः ।
 उदकाहं पुनास्त्रि म्यात् तथैषोदकसाधुनि ॥ २५२ ॥
 उपस्थोऽस्त्री भगे नेत्रेऽप्युत्तमद्वेऽप्यौरसे पुनः ।
 उरस्थो द्वे सुते ना तु स्तने त्रिम्भूरसा सह ॥ २५३ ॥
 एरुदिके तत्र साधावुरोभव उरोहिते ।
 उचितं तु स्वभावे ह्यी निश्चिनाभ्यस्तयोः पुनः ॥ २५४ ॥
 त्रिर्युकेऽनुमते चाथ प्रोक्तवान्डाकृतायनः ।
 योग्यं चिरानुयाते चेत्यथोद्दानं ननुमरुम् ॥ २५५ ॥

बुल्लामुद्रमने च त्रिः पुनः स्यादुद्रते तथा ।
 उष्णीषमस्त्री मकुटे शिरोवेष्टेऽप्यथ द्वयोः ॥ २१६ ॥
 उच्छीतष्टिद्विभे स्वप्ने पुनर्नाथोपवर्हणे ।
 उच्छीर्षे क्ली त्रिपु पुनरुन्मूर्धनि पुमान् पुनः ॥ २१७ ॥
 उदारः काककङ्कौ स्यात् त्रिस्त्वग्राम्यमहात्मनोः ।
 दानशौण्डेपु चैतेषु स्व्यर्थे वृत्तिर्यदा तदा ॥ २१८ ॥
 उदारा चाप्युदारी चेत्येवं रूपद्वयं भवेत् ।
 उदरं तु न ना ज्ञेयं जठरे क्ली तु संयुगे ॥ २१९ ॥
 उद्दामो वरुणे पुंसि त्रिपु तु स्याद् विश्वहृत्ते ।
 उद्धोलः पुंसि कङ्कोले भृशलोले तु भेषवत् ॥ २२० ॥
 उन्मत्तः पुंसि धुर्धरे तत्फले क्ली त्रिपु स्वयम् ।
 उन्माद(स्त्रिपुः वति) पूर्वास्य पुनः क्लीव फले भवेत् ॥ २२१ ॥
 उद्देगमिति सिंहोक्तं वैजयन्त्यां तु खण्डिते ।
 पूगस्य फल इत्युक्तं पुमांस्तूद्देजने त्रि तु ॥ २२२ ॥
 भवेदुद्रतवेगादानुष्णिङ्का तु स्त्रियानियम् ।
 यवागवापुष्पकस्तु त्रिर्दक्षे क्लीव तु चेतसि ॥ २२३ ॥
 उच्चलं चापभेदे च त्रिपु तूच्चलितर्यदः ।
 उद्धर्षस्तु महे पुंसि त्रिपु तूत्कटहर्षके ॥ २२४ ॥
 उन्मदस्तु पुमान्द्रूपे कच्छपे तु द्वयोरयम् ।
 उत्सृष्टस्त्रिपु दत्ते स्यात् स्वक्ते चाथ नृलिङ्गकः ॥ २२५ ॥
 शाकजातिविशेषस्य मारिषाख्यस्य भेदके ।
 देवमारिषसंज्ञेऽथो उन्माथः पाशयन्त्रके ॥ २२६ ॥
 ना हिंसायामथोन्मार्गे त्रिः सुंवे चाजयोऽन्नवीत् ।
 उत्साहोऽध्यवसाये ना सूत्रे च रमसोऽन्नवीत् ॥ २२७ ॥

१. 'च्छि' क. इ. पाठः. २. 'श' क. ग. इ. पाठः. ३. 'गे स्यात् पु' य. पाठ.
 'धु' क. ग. इ. पाठः. ४. 'हो व्यव' क. ख. ग. पाठः

उत्साहा तु सियामुक्ता वैजयन्त्यां मनीषिणा ।
 भारकूटादये लोहभेदेऽथोत्कीर्ण इत्ययम् ॥ २६८ ॥
 जलाशयविशेषे ना पुरीसंज्ञेऽथ स त्रिषु ।
 भवेदुल्लिखितेऽथार्यम् (!) उपेन्द्रस्तु पुमानयम् ॥ २६९ ॥
 विष्णावुपगते त्विन्द्र त्रिरथो उच्छ्रुतः पुमान् ।
 वैशाखमासे त्रिषु तु स्यादुद्भूतशुनादिके ॥ २७० ॥
 उद्भूता विषमे धृतविशेषे स्त्री त्रि तूत्सवे ।
 उत्पिचो द्वे चकोराख्यपक्षिण्युत्पातरि त्रिषु ॥ २७१ ॥
 उत्करस्तु पुमान् पुजे यज्ञभूमेश्च कुत्रचित् ।
 प्रदेशभेदे त्रिषु तु स्यादुद्भूतकरादिके ॥ २७२ ॥
 उत्कटं तु भवेत् स्त्रीव योगिनामासनान्तरे ।
 उद्भूतक्षीवयोस्तु त्रिरुदीच्यं तु नपुंसकम् ॥ २७३ ॥
 ह्रीवरे त्रिः पुनरुदग्भवाद्दौ स्यात् पुमान् पुनः ।
 उल्लम्बने स्यादुद्भूतो मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ २७४ ॥
 खनकात् क्षत्रियाजाते द्वे उत्तमं तु नप्यदः ।
 शुष्कमांसे त्रिषु पुनस्तप्ते दीप्तेऽप्यथो पुमान् ॥ २७५ ॥
 उर्वारुश्चिद्विटे स्त्री तु कर्कट्यामेतयोः पुनः ।
 फले स्त्रीवमयोद्भवाता पुमान् स्याद्विगन्तरे ॥ २७६ ॥
 उच्चैर्गातरि तु त्रि स्यादुद्भेता तृत्विगन्तरे ।
 पुमानुन्नायके तु त्रिरुहितर्यप्यथो पुमान् ॥ २७७ ॥
 उदर्चिद्रमौ त्रि पुनरुद्भूतार्चिप्यथो नपि ।
 उद्भूरं स्यादावैपने भेद्यलिङ्गं तु दुर्वले ॥ २७८ ॥

१. 'त्यम्' इ. पाठः. २. 'यी' क. पाठः. ३. 'ल' ख. पाठः.

+ 'उद्भूतं खनकाच्छ्रुतं' (पृ. ७५. श्लो. ४१) इति तु वैजयन्ती ।

ऊघस्पं तु नपि क्षीरे त्रिषु तूष्णोभवादिने ।
 ऊरव्यस्तु द्वयोर्वैश्ये त्रिषु तूरुमवे भवेत् ॥ २७९ ॥
 ऊरुजस्तु द्वयोर्वैश्य ऊरुजाते पुनस्त्रिषु ।
 ऊपणो ना कटुरसे विज्ञेयास्त्रि तु तद्वति ॥ २८० ॥
 ह्रीवं तु मरिचे शुण्ठावूषणाख्ये च कर्मणि ।
 विष्वख्या तूषणा स्त्री स्यादूर्णायुस्तु द्वयोः क्रिमौ ॥ २८१ ॥
 मेषाख्यपशुजातौ स्यान्ना तु तल्लोमानिर्मिते ।
 कम्बले क्षीणभङ्गे च रभसः प्रोक्तवानमुष् ॥ २८२ ॥
 वेदकीर्तितगन्धर्वभेदेऽयोर्जस्वति त्रिषु ।
 ऊर्जस्वत् स्त्री तु नद्यां स्यादूर्जस्वत्यथ ना भवेत् ॥ २८३ ॥
 ऋषभो वृषभे कर्णरन्ध्रे नक्रस्य पुच्छके ।
 स्वराणामपि सप्तानां पञ्जादीना कश्चित् स्वरे ॥ २८४ ॥
 एकाह्वतुभेदे च सामभेदेषु केपुचित् ।
 अर्हतीर्थकराणां च कस्मिंश्चिन्मत्तहस्तनि ॥ २८५ ॥
 शृङ्गिसंज्ञे च भैषज्ये केचिच्छ्लेष्टेऽपि मन्वते ।
 अन्ये शब्दात् परः श्रेष्ठ इत्यृचू रभसः पुनः ॥ २८६ ॥
 वराहपुच्छे च स्त्री तु नराकारस्त्रियां भवेत् ।
 ऋषभा शूकशिम्ब्यां च रभसेन प्रकीर्तितः ॥ २८७ ॥
 ह्रीवे त्वृजीकं वषे स्याद्वपिभेदे परे नरि ।
 एधितं तु यने ह्रीवलिङ्गमौणादिका विदुः ॥ २८८ ॥
 ना स्याद् गिरिसरिद्धाहेऽयैकाज्ञो ना बुधग्रहे ।
 त्रिस्त्वेकावयवे क्षाणे त्वेकाक्षो भेद्यलिङ्गकः ॥ २८९ ॥

१. 'शी ति' क. पाठः.

१ 'ऊर्णायुनी वृषाभङ्गे मेषकम्बलमेषयोः' इति भेदिनी ।

श्रुतौ च स्त्री तु कल्याणी क्षमागिरिजयोस्त्रि तु ।
 शुभयुक्ते आश्रयतस्तु वदत्यक्षयमात्रके ॥ ३०२ ॥
 पत्नयोरर्थयोः स्त्रीत्वे यदा वृत्तिस्तदा द्वयम् ।
 कल्याणा चापि कल्याणीत्यथ पुंसि चिरन्तने ॥ ३०३ ॥
 कचिदाङ्गिरसे मर्त्ये कलापस्तु पुमानयम् ।
 काञ्चीतूणीसमूहेषु भूषणे वर्हिर्वर्हके ॥ ३०४ ॥
 कलापी तु श्रियामेषा कणिशेऽन्यस्तु कश्चन ।
 व्रूते कणिशपूलेऽथ कनकः पुंसि चम्पके ॥ ३०५ ॥
 नागकेसरधुर्धूरकिशुकेषु बृहस्पता ।
 क्लीवं तु काञ्चनेऽत्रोक्तवृक्षाणां फलपृष्पयोः ॥ ३०६ ॥
 कपिलस्त्वृषिभेदेऽसौ ना कडारास्यवर्णके ।
 तुरूफकारस्ये च निर्यासे बभ्रुवर्णे कद्रुन्नति ॥ ३०७ ॥
 कडारवर्णयुक्ते तु त्रिः स्त्री तु कपिला द्रुमे ।
 शिंशपासंज्ञके बभ्रुवर्णाया सुरभात्रपि ॥ ३०८ ॥
 ब्रह्मरीतिसमास्ये च लोहभेदे जलौकमाम् ।
 जातिभेदे द्वादशानां तस्योक्त लक्षणं यथा ॥ ३०९ ॥
 मनःशिलारजिताभ्यां पाश्चाभ्यामिव लक्षिता ।
 पृष्ठे स्निग्धा मुद्गवर्णेत्येभिर्दिग्वासिहस्तिनः ॥ ३१० ॥
 करिण्यां विद्युति तथा हरेण्वास्ये च भेषजे ।
 द्वयोस्तु शुनि ना तु स्यात् कपिशः श्यावसंज्ञके ॥ ३११ ॥
 वर्णे तद्वति तु त्रिः स्त्री मध्यासव इति श्रुते ।
 मध्वभेदेऽथ कलशः कुम्भे लिङ्गद्वयान्वितः ॥ ३१२ ॥
 म्वालयां तु वेधिमन्थन्यां कलशी स्त्रीति केचन ।
 द्रोणान्त्रपरिमाणे तु पुमानथ करीरवाक् ॥ ३१३ ॥

वशाङ्कुरे घटे चापि कुङ्गरारये च पादपे ।
 करीरी तु खिया हस्तिदन्तमूलेऽत्र भेद्यवत् ॥ ३१४ ॥
 करिण प्रेरयितरि करकम्तु पुमानवम् ।
 कमण्डलौ च कर्करीं शण्डे त्वप्याह कश्चन ॥ ३१५ ॥
 करङ्गे तु पुमानात्रे दाडिभेऽप्येतयोस्तु चप् ।
 फले स्त्रीपुसयोस्तु स्यात् करका जलदोपले ॥ ३१६ ॥
 द्वयोस्तु पक्षिभेदे म्यादित्याह रभस कवि ।
 कटकस्त्वखिया शैलनितम्बे बलयेऽपि च ॥ ३१७ ॥
 सैन्ये च राजधान्या चामरदत्तम्तु पुम्यमुम् ।
 हस्तमुष्टावभापिष्ट खिया तु कटिका वृते ॥ ३१८ ॥
 सूत्रस्यूतशलाकाभिरामुधम्य निवारणे ।
 परिमण्डलसस्थानद्रव्येऽथो कण्टकोऽखियाम् ॥ ३१९ ॥
 वृक्षस्यावयवे सूचिसदृशे भुद्रत्रिद्विपि ।
 रोमाञ्चे वेणुवृक्षे च कण्टका तु खियामियम् ॥ ३२० ॥
 कण्टकास्ये कीटभेदे धनुमाकम्तु कण्टिका* ।
 कर्कटो द्वे कुर्लीरे म्यात् कङ्कसङ्गे च पश्चिणि ॥ ३२१ ॥
 ना तु राशो चतुर्थे स्यात् कचिच्चावयमान्तरं ।
 आरोह्यार्यैस्तु राश्या म्यात् कर्कशम्तु त्रिषु स्मृत ॥ ३२२ ॥
 कठिने मखरस्पर्श निर्देये साहसप्रिये ।
 ना तु सङ्गे तथान्ये च कश्चिन्वाग्यमहाग्ने ॥ ३२३ ॥
 पटोलसज्जराद्या च म्यादि गौ चाव कन्दो ।
 खिया म्याद् बदरीभेदे नरकोत्पत्ति मिश्रणे ॥ ३२४ ॥
 कर्करस्तु पुमानभिश्च पाषाणैर्दण्डपि च ।
 दृष्टे तु भेद्यत्किञ्च स्वान्त्वित्पुत्रय कर्कश ॥ ३२५ ॥

१. 'म्' न पाठ. २. 'त्' न पाठ. ३. 'चा तु' क न पाठ
 न क पाठ ४. 'म्बि' न पाठ

* क्वाशान्तरेणनुवाववाचा का उष्णं दात उमभ्या दन्वत ।

स्त्रियां स्यात् करकेऽथ क्ली कङ्कणं करभूषणे ।
 तथा भूषणमात्रे च सूत्रे त्वजय उक्तवान् ॥ ३२६ ॥
 कङ्कणी तु स्त्रियां क्षुद्रघण्टायामथ कङ्कतः ।
 केशमार्जनकद्रव्ये त्रयी द्वे फलकजातिषु ॥ ३२७ ॥
 चतस्रप्वेकजातौ स्यात् कमलं तु नपुसकम् ।
 पद्मे रक्ताम्बुजे तोये स्यौण्डे लुरिकादिनः ॥ ३२८ ॥
 हेमाराश्वित्रिते चर्मण्यथ स्त्री कमला श्रियाम् ।
 मृगे तु द्वे कश्मलं तु क्लोवं मोहपुरीषयोः ॥ ३२९ ॥
 मलीमसे तु त्रिः क्ली तु फलन् चर्मकोशके ।
 अस्थन्यप्यथ न स्त्री स्याद् रेतमो गर्भतां यतः ॥ ३३० ॥
 स्यादवस्थान्तरे सिंहवैजयन्तौ तु पठतुः ।
 उल्बेऽथ ताम्रकलशे क्रिष्टे लोहमलेऽपि च ॥ ३३१ ॥
 कालिलं तु नपि ज्ञेय समूहे कायपापयोः ।
 गाम्भीर्ये सङ्गतेऽप्यात्माधिष्ठिते शुक्रशोणिते ॥ ३३२ ॥
 गहने तु त्रिषु ज्ञेय कल्पुषं तु नपि ह्यथे ।
 सूक्ष्मलायां तु कल्पुषी स्त्री त्रिषु त्वाघिलद्रवे ॥ ३३३ ॥
 महिषे तु द्वयोर्ना तु कृष्णे वर्णेऽन्यकीर्तितः ।
 तद्युक्ते भेद्यवदथो कल्पमापः कृष्णपाण्डुरे ॥ ३३४ ॥
 ना मिश्रवर्णेऽन्ये त्वाहुश्चित्रवर्णेऽथ भेद्यवत् ।
 वर्णयोरेतयोरेकवर्णयुक्ते नपि त्वद. ॥ ३३५ ॥
 आरप्यके सामभेदे 'कया नश्चित्र' इत्युचि ।
 सर्पसामाह्वये गीते कालिङ्गन्त नृपान्तरे ॥ ३३६ ॥
 नाप्येषु बहुष्वस्य भूमि चैषां च नावृति ।
 द्वे तु धूम्याटसंज्ञे स्यात् पक्षिभेदेऽथ नपुमियोः ॥ ३३७ ॥

कलिङ्गा कुटजाख्यस्य फले वृक्षस्य यत् पुन ।
 दृश्यतेऽजयकोशेऽत्र कलिङ्गाख्ये युंपस्थिते ॥ ३३८ ॥
 तिक्तकेशर इत्येव ताचिन्त्य फदली पुन ।
 म्रिया स्यात् करिणा केतो चर्मयोनी मृगान्तरे ॥ ३३९ ॥
 तस्य लक्षणमप्युक्त मृगजै पूर्वसूरिभि ।
 फदली तु मिले शते मृदुरूक्षोच्चर्बुरै ॥ ३४० ॥
 नलिग्नै रोमभिर्युक्ता सा विद्यत्यङ्गुलायता ।
 इत्येव नृस्त्रियोस्तु स्यात् फदल रुदलीति च ॥ ३४१ ॥
 रम्भाया स्यात् त्रिलिङ्गया तु रुन्दली नमपल्लवे ।
 शाटमेवे कच्छरूढेऽचिनयोनिमृगान्तरे ॥ ३४२ ॥
 तस्य लक्षणमप्युक्त मृगजै पूर्वसूरिभि ।
 रुन्दली तु श्यामवर्णा हस्तायामा महोदरी ॥ ३४३ ॥
 इत्येव रभसस्त्वाह त नलापोपरागयो ।
 स्त्रिया तु क्षणिका जेषा विद्युति क्षणप्रतु यत् ॥ ३४४ ॥
 तत्र त्रि क्षणमात्रावस्थायिप्रस्तुनि चाथ स ।
 राजन्ये क्षत्रियो द्वे स्यात् तत्र योनियुते यदा ॥ ३४५ ॥
 अथे वृत्तिस्तदा द्वे स्त क्षत्रिया क्षत्रियाण्यपि ।
 पुयोगात् तु म्रिया वृत्तौ क्षत्रियात्यय न त्रियाम् ॥ ३४६ ॥
 कपायस्तुवराभिर्यरसे वाधरसे तथा ।
 निर्यासे सौरने च स्यादनुरागाङ्गगयो ॥ ३४७ ॥
 रागद्रव्ये रक्तवर्णे रक्तर्पातद्वयात्मके ।
 मिश्रवर्णे तथा क्रोधलोमादौ भेद्यत् पुन ॥ ३४८ ॥
 रक्तवर्णयुते रक्तर्पातरणद्वयान्विते ।
 सुरभौ तुवराग्येन र्मेन च समन्विते ॥ ३४९ ॥

कपालोऽस्त्री कचित् स्त्री च कपालीति शिरोस्थनि ।
 घटादिशकले केचित् पुनः शकलमात्रके ॥ ३९० ॥
 कदाहो ना कर्णवति विशाले लोहभाजने ।
 द्वीपभेदे च महिषे पुनर्द्वे अथ भेद्यवत् ॥ ३९१ ॥
 करालो दन्तुरे तुङ्गे विशाले विकृतेऽपि च ।
 फडारवर्णयुक्ते च कराली तु स्त्रियामियम् ॥ ३९२ ॥
 अग्निजिह्वाविशेषे च दंष्ट्राभेदे च भोगिनः ।
 पार्वत्यामपि ना तु स्यात् कालमाले गुणे तथा ॥ ३९३ ॥
 कर्दूर इति विख्याते चर्मकोशे तु नप्यदः ।
 अविश्वास्योऽत्र रभसो वाक्यमेतदधीतवान् ॥ ३९४ ॥
 कलहस्तु पुमान् खल्लकोशे मण्डन एव च ।
 क्लीवं युद्धे च रागे चेत्येवं चैतदसाम्प्रतम् ॥ ३९५ ॥
 फडारं तु जले क्लीवं रूक्षताशूलयोस्तु ना ।
 तथा कपिलवर्णे च तद्युक्ते त्वभिधेयवत् ॥ ३९६ ॥
 विपभीभूतदशने निःसारेऽपि द्वयोः पुनः ।
 आचष्टे रभसो दासे शब्दवेद्यथ नप्यदः ॥ ३९७ ॥
 कण्डारं रक्तपद्मे स्याद् वर्णभेदे तु पुंस्ययम् ।
 सितकाचरमिथे स्यात् त्रिस्तु तद्वति कः पुनः ॥ ३९८ ॥
 काचरो वर्णभेदोऽयं कृष्णधूमलमिश्रकः ।
 पुनपुंसकयोस्तु स्यात् सजाहे कवचं तथा ॥ ३९९ ॥
 रभसस्त्वाह पटहे नान्दीशुके च पुंस्ययम् ।
 कर्मारस्तु पुमान् वेणावयम्कारे ह्ययोरथ ॥ ३६० ॥
 कञ्जारो ना गृहे गृहे मणौ कश्चिदथ त्रिषु ।
 अगोमनेऽथ कवचं क्लीमस्तुच्छिष्टमिस्मयोः ॥ ३६१ ॥

मर्त्यजात्यन्तरे तु द्वे पुलकसीशद्रुतम्भवे ।
 ऋकरस्तु करीग्रौ दीनकरुचयोश्च ना ॥ ३६२ ॥
 द्वयोस्तु पक्षिभेदे स्यादेतद्रभसभापितम् ।
 करदस्तु पुमान् विल्वे गजगण्टेऽप्यथात्रवीत ॥ ३६३ ॥
 रभसोऽमुं नवश्राद्धे शब्दवेदी द्वयोः पुनः ।
 काके दुर्दुरुटे तु त्रिः कुङ्कुमे तु नपुंसकम् ॥ ३६४ ॥
 करटा तु स्त्रियां दुःखदोषाया गवि नप् पुनः ।
 करोटं वल्लकोशे च कपाले धिरसस्तथा ॥ ३६५ ॥
 द्वे तु भृत्ये घनाम्लायां श्वागुल्या म्यात् करोटिका ।
 कर्पटो ना वर्णभेदे त्रिस्तु तद्वत्यथ द्वयोः ॥ ३६६ ॥
 कितवेऽथ कर्पोतो ना वर्णभेदे त्रि तद्वति ।
 द्वे तु पारावताभिरुप्यस्वगेऽन्यन्मिन्नपि क्वचित् ॥ ३६७ ॥
 गृहप्रवेशनायोम्ये पक्षिभेदेऽथ कर्परः ।
 पुमान् घटादिशकले कपालाम्ब्ये शिरोस्वानि ॥ ३६८ ॥
 कटाहे शस्त्रभेदे च वृक्षस्यावयधान्तरे ।
 रसाजने तु स्त्रीलिङ्गा कर्परीति विदुर्बुधाः ॥ ३६९ ॥
 कर्पूरोऽश्वी चन्द्रसंज्ञगन्धद्रव्ये स्त्रियां पुनः ।
 कर्पूरी नागवह्न्यास्यवह्नीभेदेऽथ कर्पूरम् ॥ ३७० ॥
 झीवं स्वर्णे हरिच्छुक्रमिश्रवणे तु पुंस्ययम् ।
 सिंहस्तु चित्र इत्याह त्रि तु वर्णसमन्विते ॥ ३७१ ॥
 तद्वर्णयुक्तसुरभौ पुनः स्त्री कर्बुरा तथा ।
 जलौकाजातिभेदे च सविपे तस्य लक्षणम् ॥ ३७२ ॥
 या छिन्नोन्नतकुक्षिः स्याद् बर्निमत्स्यवदायता ।
 सविपा कुबुरी नामेत्यथ म्यात् कच्छुरभ्रियु ॥ ३७३ ॥

पामाभिः संयुते जन्तौ कच्छुरा तु स्त्रियामियम् ।
 शब्दामप्यात्मगुप्तायां यथासे कण्डुरस्तु ना ॥ ३७४ ॥
 सूरणेऽथात्मगुप्तायां कण्डुरा स्त्री नृभूमि तु ।
 कम्बोजा देशभेदे स्यान्ना तु स्यात् तस्य राजनि ॥ ३७५ ॥
 द्वयोस्तु तदपत्ये स्याद् गजभेदे च ना पुनः ।
 शङ्खेऽपि रभसेनोक्तः कपर्दस्तु पुमानयम् ॥ ३७६ ॥
 महादेवजटाजूटे जटानूट इतीतिरे ।
 जलजन्तुविशेषे तु वराटाल्ये द्वयोरथ ॥ ३७७ ॥
 क्रमुको ना पूगवृक्षे पट्टिकाप्ये च पादपे ।
 ब्रह्मदारुसमाल्ये च भद्रमुस्ते च नप् पुनः ॥ ३७८ ॥
 एषां प्रसूने क्रमणं पुनर्विद्याजपुंसकम् ।
 पादे क्रान्ते तथा द्वे तु तुरङ्गे कन्दरा पुनः ॥ ३७९ ॥
 त्रयी गिरेरथयवे दरीसंज्ञे द्वयोः पुनः ।
 स्यादुच्चजानुके भेदे मृगजातिरथो पुमान् ॥ ३८० ॥
 कन्धरो वारिदे त्रीवासिरयोस्तु स्त्रियामियम् ।
 कन्धरा कथिता सद्भिः पुत्रपुंसकयोः पुनः ॥ ३८१ ॥
 क्षुद्रग्रामे द्रोणमुखसज्ञे कर्बट इत्ययम् ।
 देशसन्धिषु संस्त्यायो यस्तस्मिन्निति शाकटः ॥ ३८२ ॥
 कर्बरो नाज्जलं देशे पापे च रभसोऽब्रवीत् ।
 द्वयोस्तु रक्षसि व्याघ्रे ह्रीवं तु जलकर्मणोः ॥ ३८३ ॥
 सतृणाभ्यवहारी तु रभसः शबले त्रिषु ।
 कर्बरी तु स्त्रियां भूमौ शिवायां चाथ कच्छपः ॥ ३८४ ॥
 द्वे क्रूमें निधिभेदे तु पुंसि म्यात् स्त्री तु कच्छपी ।
 वीणायां स्यात् सरस्वत्या ऋषिभेदे तु कश्यपः ॥ ३८५ ॥

ना द्वे तु कच्छपे त्रिस्तु मयपे कम्बलस्तु ना ।

कस्मिंश्चित् पार्वतीभक्ते रभसम्भूक्तवानमुम् ॥ ३८६ ॥

उत्तरासङ्गमात्रे च सास्त्राया च गवामथ ।

रभस सलिले क्लीव रल्लके तु त्रिलिङ्गकम् ॥ ३८७ ॥

कम्बली स्त्री तु विज्ञेया सज्जनाया च हस्तिन ।

कल्पना क्ली तु कल्लसौ स्याच्छेदने चाथ नपुंसियो ॥ ३८८ ॥

क्रियाया स्यात् कल्पयतेरथ स्यात् कर्पकः पुमान् ।

अक्षरके कष्टरि तु भेद्यवच्च कृपीवले ॥ ३८९ ॥

ककुदोऽस्त्री बलीवर्दस्कन्धयोर्मध्य उन्नतं ।

प्रधाने राजचिह्नं च हस्तिनो भेद एव च ॥ ३९० ॥

कठिनं तु कठोरे त्रिः कठिना तु स्त्रियामियम् ।

शुक्रधातुसमाख्ये स्यादित्याहुर्द्विपदन्तरे ॥ ३९१ ॥

रभसो गुडशर्करैरेत्यनुमर्थमभाषत ।

कमठः कच्छपे द्विः स्याद् वामने भेद्यलिङ्गकम् ॥ ३९२ ॥

कर्मास्थानि तु ना क्ली तु भिक्षापात्रेऽथ कस्त्वटम् ।

कठिने त्रिः कनखटी तु शुक्रधातुसमाख्यके ॥ ३९३ ॥

पापाणभेदे स्त्री त्रिस्तु कनिष्ठोऽल्पतमेऽनुजे ।

तथा सुवतमे स्त्री तु कनिष्ठाल्पतमाङ्गुलौ ॥ ३९४ ॥

क्री तु भूलवणे कूप्यसनेऽथ करजः पुमान् ।

नखे करजवृक्षे च क्री तु व्याघ्रनखाह्वये ॥ ३९५ ॥

भेषजे कञ्जुकस्वर्खा कवचे वारषाणके ।

निर्मोके भोगिनश्चाह रभस शब्दवित्तम ॥ ३९६ ॥

वर्षापकगृहीताङ्गस्थितवस्त्रेऽप्यभाषत ।

कर्पाकं तु खनित्रे स्यात् क्लीवलिङ्गमथ स्त्रियाम् ॥ ३९७ ॥

मक्षिकायां कषीका स्यात् कर्णिका तु वनस्पतैः ।

बोजे स्त्री स्यात् तथा भिन्नतण्डुलावयवेऽत्र तु ॥ ३९८ ॥

पुंस्याहार्ये हर्षनन्दी ना त्वेव पटवासके ।

कर्णिकोऽथ कचन्धोऽस्त्री क्रियायुक्तेऽपमूर्धके ॥ ३९९ ॥

शरीरे सलिले चापि रक्षोभेदे तु पुंस्ययम् ।

रभसस्तूदरे राहावपि भाषितवानमुम् ॥ ४०० ॥

करण्डो ना समुद्रे स्यात् पुटीसंज्ञे तु भाजने ।

स्त्री करण्डी द्वयोस्तु स्यात् पक्षिभेदेऽथ ना स्मृतः ॥ ४०१ ॥

कलम्बो व्यञ्जनीभूतशाकनाले द्रुमान्तरे ।

स्त्री तु तत्प्रसवेऽथो ना कलम्बः शाकनालके ॥ ४०२ ॥

बाणे चाथ कलम्बोऽस्त्री शतपूर्वसमाख्यके ।

स्तम्बे शाके कर्दम्बस्तु सर्पे ना च नीपके ॥ ४०३ ॥

क्लीवं तु प्रसवे तस्य समूहे चाथ ना स्मृतः ।

करम्बः सेकमिश्रान्ने मिश्रमात्रे तु भेषवत् ॥ ४०४ ॥

केचित् तु पुण्ये क्लीत्याहुः कवरस्तु नृलिङ्गकः ।

लवर्णोऽ(म्बे)* च रसयोर्भेद्यालिङ्गस्तु तद्वतोः ॥ ४०५ ॥

केशविन्यासभेदे तु कवरी स्त्री तथैव सा ।

वापिकासंज्ञभेषज्ये शोकेऽपि रभसोऽपटीत् ॥ ४०६ ॥

१. 'वि' ख. ड. पाठः. २. 'णी' क. ख. घ. पाठः. ३. 'तौ' ग. पाठः.
४. 'वा' क. ख. ड. पाठः. ५. 'म्बेऽशोके' ग. पाठः. ६. 'द' ग. पाठः. ७. 'द' ग. पाठः.
८. 'जे चरयो' क., 'जे चारसौधरयो' ख., 'जे चारसरयो' ड. पाठः.

व्याकीर्णमाल्यकवरां कवरीमिति सत्कवेः ।
 वाक्ये कवरशब्दस्य चिन्त्योऽर्थोऽथ करम्भवाक् ॥ ४०७ ॥
 पुंसि स्याद् दधिमिश्रेषु सक्तुषु स्त्री पुनर्भवेत् ।
 करम्भी पात्रभेदेऽथ करभो गर्दभे द्वयोः ॥ ४०८ ॥
 उष्टस्य च शिशौ पाणेर्मणिबन्धकनिष्ठयोः ।
 मध्ये स्यात् कर्तनं तु क्ली छेदने सूत्रसर्जने ॥ ४०९ ॥
 अधस्य धूलिलुठने कर्तनी तु स्त्रियामियम् ।
 नापितस्योपकरणे कर्तुं (त्रिं) *काख्येऽथ नप्लियोः ॥ ४१० ॥
 कर्तना कर्तयत्यर्थे स्यादथेदं नपुंसकम् ।
 करणं कारणे काये साधने कर्मणीन्द्रिये ॥ ४११ ॥
 क्षेत्रेऽपि साधकतमे नाट्यगीतिप्रभेदयोः ।
 रतेबन्धे तथा ज्योतिःशास्त्रज्ञानां च कुत्रचित् ॥ ४१२ ॥
 ग्रहचारेक्षणोपायप्रभेदे च निरूप्यताम् ।
 स्पृष्टाद्युच्चारणाभेदे योगिपद्मासनादिषु ॥ ४१३ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे तु द्वे शूद्रायां वैश्यसम्भवे ।
 करुणा तु स्त्रियां चित्तवृत्तौ क्लिष्टेषु जन्तुषु ॥ ४१४ ॥
 धार्मिकस्य त्रिषु पुनः करुणाविषये तथा ।
 सैरूपे चाथ वदति हर्षनन्दी नपुंसकम् ॥ ४१५ ॥
 दैन्ये करुणमित्येतन्ना तु च्छागारूपपादये ।
 कर्मण्या तु भृतौ स्त्री स्यात् कर्मसाधौ तु भेदवत् ॥ ४१६ ॥
 सम्पादिनि च विज्ञेयं कर्मणा स्यान्मनीषिभिः ।
 कद्वङ्गस्तु द्वमे ढुण्डुसंज्ञे ना द्वे खगान्तरे ॥ ४१७ ॥

१. 'धैतप्र' क. ख. ड. पाठ. २. 'य' क. ख. ग. पाठः. ३. 'स्व'
 ४. 'डु' ड. पाठ.

कस्वरं तु धने क्लीवं त्रिः स्यात् कसनशीलके ।
 कथेरः शकुनौ द्वे त्रिः कथके कुहकेऽपि च ॥ ४१८ ॥
 कणीचिः स्त्री लतायां स्यान्मनस्यपि धनञ्जयः ।
 अन्ये तु केचिद् भाषन्ते तुरङ्गे स्याद् द्वयोरिति ॥ ४१९ ॥
 करेणुरिभ्यां स्त्री नेमे कर्णिकारद्वयेऽपि च ।
 काशिपुस्त्वस्त्रियामन्नवस्त्रयोस्तद्द्वयेऽपि च ॥ ४२० ॥
 कुथे च वैजयन्ती तु शय्यायामिति भाषते ।
 कठारस्तु द्वयोर्ज्ञेयः खन्ने-शिल्पिनि चाप्यथ ॥ ४२१ ॥
 कर्करुः पुंसि कूटकाण्डे कालिङ्गे चानयोः पुनः ।
 क्लीवं स्यात् मसवेऽथ स्यात् कर्कन्धूः पुंस्त्रियोरपि ॥ ४२२ ॥
 बदर्यां क्रोष्टुबदर्यां व्रणविष्टम्भयोरपि ।
 स्त्री तु मध्वाज्यससिक्तयवलाजजतर्पणे ॥ ४२३ ॥
 रथादीनां युगे चाथ कफेन्द्रुः पुंसि पादपे ।
 श्लेष्मातकसमाख्येऽथच्छादिषेयतृणे स्त्रियाम् ॥ ४२४ ॥
 कशेरुः स्त्रीनपोः पृष्ठस्यास्थनि क्लीबकं पुनः ।
 स्तम्भप्रभेदे सजलपङ्कज्जले कशेरुवथ ॥ ४२५ ॥
 वैशावेदयाकर्णिकारे कशेरु रमनः स्त्रियाम् ।
 कटपूर्णा महादेवे स्त्री तु खेलगतौ स्मृता ॥ ४२६ ॥
 ककुब्भान् वृषभे पुंसि पण्डसंज्ञे च गोपतौ ।
 ककुब्भती तु श्रोण्यां स्त्री कण्टकी तु पुमानयम् ॥ ४२७ ॥
 अरिमेदाख्यवृक्षे च वृक्षे च मदनाह्वये ।
 त्रि तु कण्टकसंयुक्ते कञ्जुकी तु द्वयोरहौ ॥ ४२८ ॥
 सौविदल्ले तु ना त्रिस्तु कञ्जुकेन समन्विते ।
 कलापी ना महादेवे पर्वट्खाख्ये च पादपे ॥ ४२९ ॥

व्याकीर्णमाल्यकवरां कवरीमिति सत्कवेः ।
 वाक्ये कबरशब्दस्य चिन्त्योऽर्थोऽथ करम्भवाक् ॥ ४०७ ॥
 पुंसि स्याद् दधिमिश्रेषु सक्तुषु स्त्री पुनर्भवेत् ।
 करम्भी पात्रभेदेऽथ करभो गर्दभे द्वयोः ॥ ४०८ ॥
 उष्टस्य च शिशौ पाणेर्मणिबन्धकनिष्ठयोः ।
 मध्ये स्यात् कर्तनं तु स्त्री छेदने सूत्रसर्जने ॥ ४०९ ॥
 अधस्य धूलिलुठने कर्तनी तु स्त्रियामियम् ।
 नापितस्योपकरणे कर्तुं ? त्रिं* काल्येऽथ नपुंसिभ्योः ॥ ४१० ॥
 कर्तना कर्तयत्यर्थे स्यादर्थेदं नपुंसकम् ।
 करणं कारणे काये साधने कर्मणीन्द्रिये ॥ ४११ ॥
 क्षेत्रेऽपि साधकतमे नाट्यगीतिप्रभेदयोः ।
 रत्नबन्धे तथा ज्योतिःशास्त्रज्ञानां च कुत्रचित् ॥ ४१२ ॥
 ग्रहवारेक्षणोपायप्रभेदे च निरूप्यताम् ।
 स्पृष्टाद्युच्चारणाभेदे योगिपद्मासनादिषु ॥ ४१३ ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे तु द्वे शूद्रायां वैश्यसम्भवे ।
 करुणा तु स्त्रियां चित्तवृत्तौ क्लिष्टेषु जन्तुषु ॥ ४१४ ॥
 धार्मिकस्य त्रिषु पुनः करुणाविषये तथा ।
 सैरूपे चाथ वदति हर्षनन्दी नपुंसकम् ॥ ४१५ ॥
 दैन्ये करुणमित्येतन्ना तु ख्यागाख्यपादपे ।
 कर्मण्या तु भृतौ स्त्री स्यात् कर्मसाधौ तु भेद्यवत् ॥ ४१६ ॥
 सम्पादिनि च विज्ञेयं कर्मणा स्यान्मनीषिभिः ।
 कदम्बस्तु हेमे टुण्डुसंज्ञे ना द्वे खगान्तरे ॥ ४१७ ॥

१. 'धतव' क. ख. द. पाठ. २. 'य' क. ख. ग. पाठः. ३. 'स्व' द. क. पाठः.
 ४. 'डु' द. पाठ.

* 'शुभेऽस्य वपन शब्द कर्मिका कर्तनी शूरी' (पृ. १२८. श्लो. २६) इति वैजयन्ती ।

कस्वरं तु धने क्लीवं त्रिः स्यात् कसनशीलके ।
 कथेरः शकुनौ द्वे त्रिः कथके कुहकेऽपि च ॥ ४१८ ॥
 कणीचिः स्त्री लतायां स्यान्मनस्यपि धनञ्जयः ।
 अन्ये तु केचिद् भाषन्ते तुरङ्गे स्याद् द्वयोरिति ॥ ४१९ ॥
 करेणुरिभ्यां स्त्री नेमे कर्णिकारद्वयेऽपि च ।
 काशिपुस्त्वस्त्रियामजवस्त्रयोस्तद्वयेऽपि च ॥ ४२० ॥
 कुये च वैजयन्ती तु शय्यायामिति भाषते ।
 कठारस्तु द्वयोर्ज्ञेयः खङ्गे शिल्पिनिः चाप्यथ ॥ ४२१ ॥
 कर्करुः पुंसि कूटकाण्डे कालिङ्गे चानयोः पुनः ।
 क्लीवं स्यात् प्रसवेऽथ स्यात् कर्कन्धूः पुंस्त्रियोरपि ॥ ४२२ ॥
 बदर्यां क्रोष्टुवदर्यां त्रणविष्टम्भयोरपि ।
 स्त्री तु मध्वाज्यसंसिक्तयवलाजजतर्पणे ॥ ४२३ ॥
 रयादीनां युगे चाथ कफेनूः पुंसि पादपे ।
 स्लेष्मातकसमाह्वयेऽथच्छादिपेयतृणे स्त्रियाम् ॥ ४२४ ॥
 कशेरुः स्त्रीनपोः पृष्ठस्यास्थानि क्लीवकं पुनः ।
 स्तम्भप्रभेदे सजलपङ्कजुदे कशेरुवथ ॥ ४२५ ॥
 वैशाखेद्याकर्णिकारे कशेरु रमनः स्त्रियाम् ।
 कटपूर्णा महादेवे स्त्री तु खेलगतौ स्मृता ॥ ४२६ ॥
 कङ्कमान् वृषभे पुंसि पण्डसंज्ञे च गोपतौ ।
 ककुभ्रती तु श्रोण्यां स्त्री कण्टकी तु पुमानयम् ॥ ४२७ ॥
 अरिमेदाख्यवृक्षे च वृक्षे च मदनाह्वये ।
 त्रि तु कण्टकसंयुक्ते कञ्चुकी तु द्वयोरहौ ॥ ४२८ ॥
 सौविदले तु ना त्रिस्तु कञ्चुकेन समन्विते ।
 कलापी ना महादेवे परकट्याह्वये च पादपे ॥ ४२९ ॥

ज्ञेयश्च पर्कटीं श्लक्षो द्वे मयूरे स्त्रियां पुनः ।
 कलापिनी स्यात् पार्वत्यां कलापवति तु त्रिषु ॥ ४३० ॥
 ककुदी तु पुमान् पण्डसंज्ञके गोपतौ त्रि तु ।
 ककुदेन समायुक्ते काञ्चनं तु नपुंसकम् ॥ ४३१ ॥
 हेन्यञ्जकेसरे ना तु धुधूरे नागकेसरे ।
 उदुम्बरे च रभसो हरिद्रायां तु काञ्चनी ॥ ४३२ ॥
 ब्रह्मरीतिसमाख्ये च लोहभेदेऽस्त्रियामथ ।
 विषप्रभेदे काकोलः पुत्रपुंसकयोः स्मृतः ॥ ४३३ ॥
 द्वयोस्तु कृष्णकाके स्यात् काकोलीति स्त्रियामियम् ।
 वयस्यासंज्ञके वल्लीजातिभेदेऽथ काहला ॥ ४३४ ॥
 स्त्री वायभेदे सुपिरे स्थ्यावादे* तु नप्यदः ।
 त्रि तु निगुरवाक्ये स्यादाकुले चाथ न स्त्रियाम् ॥ ४३५ ॥
 कान्तारः स्यान्महारण्ये दुर्गमार्गे च त पुनः ।
 रभसो वनमात्रे च प्रोक्तवानथ पुंस्ययम् ॥ ४३६ ॥
 इक्षुभेदेऽथ कादम्बः कलहंसे द्वयोरयम् ।
 कदम्बसम्बन्धिनि तु त्रिषु स्यान्मार्गणे तु ना ॥ ४३७ ॥
 काम्बोजी तु स्त्रियां मापपर्णाति प्रथितौषधी ।
 ना तु पुत्रागवृक्षे च बलक्षखद्विरे तथा ॥ ४३८ ॥
 तद्देशसम्भवे तु स्याद् द्वयोरेष तुरङ्गमे ।
 क्लृप्तं तु कारणं हेतौ रभसस्त्वभिधानविन् ॥ ४३९ ॥
 करणेऽपि पठत्येनं^१ स्त्रीनपोस्त्वपि कारणा ।
 क्रियायां स्यान् कारयतेर्पाति चेत्यजयोऽब्रवीन् ॥ ४४० ॥

१ 'ये' ग पाठः. २. 'तु' क. पाठ. ३. 'नत्' म, 'तत्' म. पाठः.

* 'स्थ्यावादे तु कौटिल्य' (पु ३३. श्लो. २५) इति तु वीज्यन्ती ।

कारणा तु स्त्रियां तीव्रवेदनायामथो नपि ।
कार्मुकं स्याद् धनुर्मात्रे, धनुर्भेदे च ना पुनः ॥ ४४१ ॥
वेणौ त्रिस्तु मभवति कर्मणे तत्र वस्तु यत् ।
कावृकः कृकवाकौ द्वे पीतमस्तककौकयोः ॥ ४४२ ॥
त्रि तु स्याद् रभसेनोक्तः कार्मणः कर्मकारके ।
मन्त्रादियोजने^१ तु ह्रीं मूलकमेति तद् विदुः ॥ ४४३ ॥
कार्मिकस्तु भवेद् राज्ञां शुल्केष्वधिकृते त्रिषु ।
कर्मणां तु समूहे ह्रीं कातरस्वभिधेयवत् ॥ ४४४ ॥
भीरौ स्यात् पण्डके त्वेष पुमान् स्याद् भेषवत् पुनः ।
कालैर्यैः कालसम्बन्धिन्यर्थे सर्वत्र नप् पुनः ॥ ४४५ ॥
कलिना साम्नि दृष्टे स्याद् कलिनां च कदम्बके ।
रागद्रव्ये जापकाख्ये दाव्यां त्वेव पुमानयम् ॥ ४४६ ॥
दाव्यां दारुहरिद्रोक्ता काकाण्डस्तु पुमानयम् ।
कृष्णशिम्ब्रौ नपि त्वेतत् काकस्याण्डे पुमान् पुनः ॥ ४४७ ॥
क्षालनोऽरत्तिके पष्ठे यस्य यूपस्य सप्त च ।
दश चारत्नयो मानं तस्य स्त्रीशण्डयोः पुनः ॥ ४४८ ॥
प्रक्षालनेऽथ कामार्ङ्गं चूतवृक्षे पुमानयम् ।
कामस्य पुनरङ्गे ह्रीं काश्यपस्तु पुमानयम् ॥ ४४९ ॥
ऋषिभेदे च चन्द्रे च स्याद्विष्वाकोः कुलस्य यः ।
द्वितीयो नृपतिस्तत्र महीचिंतनये स्मृतः ॥ ४५० ॥
काश्यपस्य तु पुत्रे द्वे काश्यपीति स्त्रियां मुवि ।
ह्रीं तु मांसेऽथ काण्डीरस्त्रिषु काण्डवति स्मृतः ॥ ४५१ ॥
पुमांस्तु हस्तिपिप्पलयां क्षारकस्तु नृशण्डयोः ।
पक्षिमत्स्यादिपिटके तथा स्यात् पुष्पजालके ॥ ४५२ ॥

१. 'का' - अ. द. पाठः. २. 'का' अ. पाठः. ३. 'केतु त्रि म्' ग. पाठः.
४. 'म' ग. पाठः.

क्षरितृक्षारयित्रोस्तु भेषवद् कासिका पुनः ।
 स्त्री वनस्पतिभेदेऽन्ये छेदनद्रव्य ऊचिरे ॥ ४९३ ॥
 त्रिस्तु कासयितर्येष कासकः कसितर्यपि ।
 काचिकस्तु पुमान्ज्ञेयः कमण्डे द्वे तु मृषिके ॥ ४९४ ॥
 काकली तु कले सूक्ष्मे शब्दे स्त्री काकलं पुनः ।
 ग्रीवाया उन्नते देशे स्त्री कण्ठमणिसंज्ञके ॥ ४९५ ॥
 कारुजस्तु पुमान्ज्ञेयो बलमीके कलहे तथा ।
 चित्रे चित्रकराणां च त्रिः पुनः कारुसम्भवे ॥ ४९६ ॥
 काश्मीरी कृष्णवर्णायां वचायां स्यात् स्त्रियामियम् ।
 स्त्री तु पुष्करमूलाख्यभेषजे कुङ्कुमेऽपि च ॥ ४९७ ॥
 त्रिः कश्मीरनिवासे च कश्मीराभिजनेऽपि च ।
 काणकस्त्रिपु हिंसे स्यात् स्त्रीत्वं त्वक्षिमले विदुः ॥ ४९८ ॥
 कायस्थो लेखके त्रिः स्याच्छरीरस्थेऽप्यथ स्त्रियाम् ।
 हरीतक्यामिदं चोक्तं रमसेनैव धीमता ॥ ४९९ ॥
 फानीनः पुंसि कर्णे स्याद् ज्यसे च रमसोऽपठीत् ।
 द्वयोस्त्वपत्ये कन्याया लुब्धे स्वेष त्रिपु स्मृतः ॥ ५०० ॥
 कायिका तु स्त्रियां ज्ञेया प्रदेये स्याद् दिने दिने ।
 ऋणवृद्धिविशेषेऽथ त्रिः कायकृतकर्मणि ॥ ५०१ ॥
 कारिका स्त्री यातनायां व्याख्याश्लोके कृतावपि ।
 क्रियानिर्वर्तके तु स्त्री कर्मादौ त्रिस्तु कर्तरि ॥ ५०२ ॥
 हिंसके च स्वयं दृष्टे त्वृणवृद्धन्तरे स्त्रियाम् ।
 कारितापि च कारित्वे त्रिस्तु नि(र्वाःर्मा)पितेऽप्यथ ॥ ५०३ ॥

म(सुःरौ)* रोगविशेषे ना कामुके त्रिषु कामलः ।
 कालिका तु स्त्रियां मासि मासि देयेऽधमर्णकैः ॥ ४६४ ॥
 ऋणवृद्धिविशेषे स्याद् भेद्यलिङ्गं तु यस्य वै ।
 कालः प्रातः प्रकृष्टोऽस्ति तत्र तत्र च वर्तते ॥ ४६५ ॥
 यदा स्त्रियां तदा रूपं कालिकात्यथ कालिका ।
 अङ्गारकसमाख्यस्य शकुनेयोंपिति स्त्रियाम् ॥ ४६६ ॥
 कालिका त्विति सौराष्ट्रीसंज्ञके भेषजे भवेत् ।
 प्रशान्ताद्यौ दग्धकाष्ठे भृगुभेदेऽस्य लक्षणम् ॥ ४६७ ॥
 कालिका त्वसिता यद्वा कपोता पिङ्गविन्दुका ।
 इत्येवमविवाहानां कन्यानां कन्यकान्तरे ॥ ४६८ ॥
 अस्योक्तं लक्षणं कुब्जा दुर्दर्शा कालिका च सा ।
 अधस्य दन्तरेलायां सूक्ष्मजीरक एव च ॥ ४६९ ॥
 मनोविकारप्रभवकायवैवर्ण्य एव च ।
 भेषजाले च चिक्रोडसंज्ञप्राण्यन्तरेऽपि च ॥ ४७० ॥
 क(यःम)दियैवस्तुमूल्यै काञ्चद्यां च रमसोऽपठीत् ।
 कालकस्तु पुमान् कायविकारे पिप्पुसंज्ञके ॥ ४७१ ॥
 रक्ते तु कालद्रव्येण पटादौ भेद्यलिङ्गकः ।
 कोपादिना च काले स्यान्मुखादौ कलितर्यपि ॥ ४७२ ॥
 तथैव कालयितरि कार्तिकी तु स्त्रियामियम् ।
 कृत्तिकाख्यर्क्षसंयुक्तपौर्णमास्यां पुमान् पुनः ॥ ४७३ ॥

१. 'ज्ञो' च पाठः. २. 'श' क, च, पाठः. ३. 'ले' ग, पाठः.

* 'कामला रोगभेदे वा ना ना मरुत्प्रसन्तयोः' इति मेदिनी । † कालिका...
कमदेये वस्तुमूल्ये' इति मेदिनी, 'कालिका योगिनीभिदि.....कमदेयव.
 वस्तुमूल्ये' इति हेमचन्द्रध ।

कार्तिकी यत्र मासेऽस्ति तस्मिन्नथ नृलिङ्गकः ।
 किष्किन्धः शैलभेदे स्यात् किष्किन्धा तु स्त्रियामियम् ॥ ४७४ ॥
 धराधरविशेषस्वगुहामेदे पुमान् पुनः ।
 किञ्जल्कः केसरे क्ली तु स्यादाकाशे च लान्छने ॥ ४७५ ॥
 इदं धनञ्जयेनोक्तं किरातस्त्वभिधेयवत् ।
 स्वल्पकायेऽथ रभसो भूनिम्बे पुंस्यधीतवान् ॥ ४७६ ॥
 स्त्रियां चामरवाहिन्यां मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ।
 शबरात् पर्णशबरी निष्टचपूर्वासविष्ट यम् ॥ ४७७ ॥
 तत्र द्वे तु किराटः स्यान्स्लेच्छे वणिजे चाप्यथ ।
 किम्पीरः स्यात् पुमान् रक्षोविशेषे चित्रवर्णके ॥ ४७८ ॥
 त्रि तु तद्दर्णयुक्ते स्माद् विद्यायां तु नपुंसकम् ।
 किल्बिपं क्ली पापहर्जोर्वेश्यायां किल्बिपी स्त्रियाम् ॥ ४७९ ॥
 कितवः पुंसि धुर्धुरे क्ली तु तत्प्रसवे त्रि तु ।
 घूतकारेऽथ रभसो मत्तवद्यकयोरपि ॥ ४८० ॥
 शीवलिक तु विशेयं किमिजं गन्धवस्तुनि ।
 अगुर्वात्ये किमेस्तु स्याज्जाते त्रि किमिरस्तु ना ॥ ४८१ ॥
 सितलोहितसम्मिश्रवर्णे तद्वति तु त्रिपु ।
 श्रेया तु किमिरा खीत्वे मृगभेदे विलेशये ॥ ४८२ ॥
 किमिघ्नो ना विदन्नात्यभेपजे त्रि तु हन्तरि ।
 अमनुष्ये किमेः खी तु किन्नरी पित्रत्याहये ॥ ४८३ ॥
 पक्षिभेदे तथा वीणाभेदे चण्डालवहक्री ।
 इति स्याते किंशुकस्तु पलाशास्त्र्यमहीरुहे ॥ ४८४ ॥
 इहुदाहयवृक्षे च तयोस्तु प्रसवे नपि ।
 सिपण्युस्तु पुमान् वायावायुषेर्ध्वसन्तयोः ॥ ४८५ ॥

स्त्री विद्युति किरीटी तु नार्जुने त्रिः समौलिके ।
कीनाशोऽग्नौ यमे पीतहरिते मिश्रवर्णके ॥ ४८६ ॥

पीतप्रधाने पुंसि स्याद् राक्षसे तु द्वयोस्त्रि तु ।
कदर्यानार्यभृतकवृत्तत्रेषु कृपावले ॥ ४८७ ॥

पूर्वोक्तवर्णवद्वय्येऽप्याममांसाशकेऽप्यथ ।
स्त्री करञ्जफलस्यैकबीजे मधुरभेषजे ॥ ४८८ ॥

स्त्रीतकं स्त्रीतकी तु स्त्री नीलिसंज्ञौषधौ स्मृता ।
कीचको ना वेणुभेदे यो ध्वनत्यनिलोद्भूतः ॥ ४८९ ॥

स्याले विराटराजस्य महाभारतविश्रुते ।
स्त्री तु कीचकवृक्षस्य प्रसवे क्षीरिकः पुनः ॥ ४९० ॥

राजिलौहयसर्पे द्वे क्षीरिका तु स्त्रियामियम् ।
दुग्धिकासंज्ञकस्तम्बे फलाध्यक्षाख्यपादपे ॥ ४९१ ॥

क्षीराशस्तु द्वयोर्हसे क्षीरस्य त्वाशके त्रिषु ।
कीकसं त्वस्थानि स्त्रीषु क्रिमिषु त्वणुषु द्वयोः ॥ ४९२ ॥

कीकटस्तु द्वयोरश्वे भेद्यवत् तु मितम्पचे ।
नीवृद्धेदे त्वनार्याणां निवासे पुंसि भूमि च ॥ ४९३ ॥

कृतपः सूर्यवह्मघोर्ना वृषमेऽप्यतिथावपि ।
भागिनेये द्वे तु विभ्रे पुत्रपुंसकयोः पुनः ॥ ४९४ ॥

दर्वेऽप्यहोऽष्टमे भागे तिळे छागर्जेकम्बले ।
वाद्यवादकसामग्र्यां नाट्यस्येत्याह यादवः ॥ ४९५ ॥

वाद्यविन्यास इत्याह शाश्वतः सजनः पुनः ।
सायमास्तरणे प्रौह परे त्वास्तरणे विदुः ॥ ४९६ ॥

देहल्यां चाथ कुशलं निपुणे त्रिः क्षमेऽपि च ।
 क्षेमे मङ्गलयुक्ते च दीक्षितेऽप्यजयोऽथ नप् ॥ ४९७ ॥
 पर्याप्तौ मङ्गले पूर्णे स्यात् कुसुम्भं तु कुङ्कुमे ।
 क्ली महारजतेऽप्यस्य पुनः स्तम्बे स्त्रियामियम् ॥ ४९८ ॥
 कुसुम्भी पुंसि तु प्राहं वरधान्यान्तरे परः ।
 कमण्डलौ च कुसुमस्त्वस्त्री श्रीपुष्पपुष्पयोः ॥ ४९९ ॥
 नेत्ररोगविशेषे च फले च रभसोऽपटीत् ।
 कुर्णपस्तु किमौ द्वे स्यात् कुत्सिते भेद्यलिङ्गकः ॥ ५०० ॥
 हंसारिकायां त्वाचष्टे रभसः कुर्णपी स्त्रियाम् ।
 कुणपोऽस्त्री शवे क्लीं तु पूयेऽथो कुङ्कुटो द्वयोः ॥ ५०१ ॥
 कृकवाकौ च भासे च मर्त्यजात्यन्तरेऽपि च ।
 शूद्रायां मागघाज्जाते निपादीवैश्ययोः सुते ॥ ५०२ ॥
 शूद्राज्जाते निपाद्यां च मुनिषण्णाहये पुनः ।
 शाके पुंसि द्वयोस्तु स्यात् कुङ्कुरः श्रुनि नप् पुनः ॥ ५०३ ॥
 सौण्यसंज्ञके गन्धद्रव्ये द्वे तु कुरङ्गवाक् ।
 स्यान्महाहरिणे चापि वानरेऽप्यथ सा स्त्रियाम् ॥ ५०४ ॥
 कुरङ्गी भोजपुत्र्यां स्यात् पुत्रपुंसकयोः पुनः ।
 कुङ्कुमः स्यात्त्रिकुञ्जे चच्छदिव्यप्यथ सा त्रयी ॥ ५०५ ॥
 चदर्यां कुवली क्लीं तु तत्फलेऽप्युत्पलेऽप्यथ ।
 कुवेलमुत्पले क्लीव त्रिस्तु कुत्सितवेलके ॥ ५०६ ॥
 कुम्भीकः पुंसि पुत्रागवृक्षे तत्प्रसवे तु नप् ।
 कुमुदस्य फलेऽप्युक्तमायुर्वेदविचक्षणैः ॥ ५०७ ॥

१. 'हा' क. ड. च. पाठः. २. 'पुनः' ग. पाठः. ३. 'विणञ्जि कि' क. ड. च. पाठः.
 ४. 'विणञ्जि' क. ड. च. पाठः. ५. 'पु' क. ड. च. पाठः.

कुरीरस्तु पुमान् मालाविशेषे कम्बलेऽपि च ।
 क्लीवं तु मैथुने पद्मे जाले च मुनिभाषितम् ॥ १०८ ॥
 रभसस्त्वाह कुटजो मुनौ पुंसि द्रुमान्तरे ।
 क्लीबलिङ्गं तु वृक्षस्य तस्य पुष्ये फलेऽपि च ॥ १०९ ॥
 कुररस्तु द्वयोरुत्क्रोशाख्यपक्षिणि सा पुनः ।
 कुररी स्त्री भवेन्मेप्यां कुमुदं तु नपुसकम् ॥ ११० ॥
 पुस्यप्यन्ये कैरवे स्याद् रक्ताब्जेऽप्यथ ना स्मृतः ।
 स्याद् दिग्गजविशेषे च कपिभेदे च विश्रुते ॥ १११ ॥
 रामायणकथाया स्त्री पुनः कट्फलसंज्ञके ।
 पादपे कुमुदा ब्रूते पुनर्गम्भारिकाह्वये ॥ ११२ ॥
 पादपे रभसोऽथ द्वे कुमुदः सूकरे त्रि तु ।
 कुत्सितास्ये कुमारस्तु स्कन्दे ना वरुणद्रुमे ॥ ११३ ॥
 अश्वानुचारके चापि युवराजे मृतावपि ।
 कुत्सिताया द्वयोस्तु म्याद् बाले स्त्रीपुसयो, पुनः ॥ ११४ ॥
 जम्बुद्वीपे कुमारी तु कन्यायां म्यात् स्त्रियामसौ ।
 मृगजात्यन्तरे चापि हिमामे नवमालिका ॥ ११५ ॥
 इति प्रसिद्धवह्वया च तैरणीसंज्ञगुल्मके ।
 कुस्तुम्बुर्यो मृडान्यां च तथा जनपदान्तरे ॥ ११६ ॥
 तद्राजेऽप्यथ यस्मास्ति दुर्मारस्तत्र भेद्यवत् ।
 कुचेलस्तु त्रिषु ज्ञेयः कुवासासि नपि त्वदः ॥ ११७ ॥
 कुत्सिते वाससि स्त्री तु कुचेलो स्याल्लतान्तरे ।
 आविद्धकर्णिपाठादिसजाभिः शास्त्रविश्रुते ॥ ११८ ॥
 कुल्माषः कुरुविन्दाख्यमणौ व्रीह्यन्तरे च ना ।
 यवभेदे यावद्भास्ये परे तु यवपिष्टके ॥ ११९ ॥

सूपमक्ते परेऽन्ये तु विदले ह्रीं तु काञ्चिके ।
 कुलमाय. पकमुद्गादिपिण्डे ना शबलाहये ॥ ५२० ॥
 वर्णे च त्रि तु वर्णेन शबलाख्येन संयुते ।
 नागराजविशेषे तु कुहरः स्यान्नृलिङ्गकः ॥ ५२१ ॥
 ह्रीवलिङ्गं तु विज्ञेय गह्वरे विवरेऽपि च ।
 कुलिशस्त्रभ्रियां वज्रे मत्स्यभेदे तु स द्वयोः ॥ ५२२ ॥
 कुलालो द्वे कुम्भकारे कुलाली तु स्त्रियामियम् ।
 चक्षुष्यासंज्ञमैपज्ये कुलायस्तु नृलिङ्गकः ॥ ५२३ ॥
 पक्षिनीडे गृहे च स्यादेकाहकृतभेदकं ।
 कुलस्य त्वायके त्रिः स्यात् कुणालस्तु पुमानयम् ॥ ५२४ ॥
 कृतमाले ह्रीं तु पुरमभेदेऽथ कूकूलवाक् ।
 स्यात् ह्रीवं शङ्कुभिः कीर्णे श्मश्रे ना तु तुपानले ॥ ५२५ ॥
 कुहनस्तु त्रिरीप्याली मायाविनि च ना पुनः ।
 वर्त्मके चेन्द्रजाले तु वैजयन्त्यामभापत ॥ ५२६ ॥
 नपत्री तु दम्भचर्याया दम्भशीलत्व एव च ।
 कुहना ह्रीं तु मायायां मूषिके तु द्वयोर्भवेत् ॥ ५२७ ॥
 कुलकरस्तु पुमान् काकतिन्दुकाख्यमहरिहरे ।
 वृक्षे कुरवकाख्ये च ह्रीवं तु स्यादुत्तान्तरे ॥ ५२८ ॥
 पटोलसंज्ञे काञ्चालङ्कारभेदे च तत् त्रि तु ।
 संयुक्ते कुतली तु स्त्री शकभेदे नृनप् पुनः ॥ ५२९ ॥
 कुतली भूतलेऽथ स्युः कुन्तलाः पुंसि भूमि च ।
 मध्यदेशस्थिते नीवृद्धेदे जनपदान्तरे ॥ ५३० ॥
 दक्षिणापथदेशस्ये अथ स्यात् कुन्तलः पुमान् ।
 तस्य राजनि तस्यापि स्युरपत्येषु भूमि च ॥ ५३१ ॥

बहुष्वथ स्व्यपत्ये तु कुन्तली स्त्री पुमान् पुनः ।
 केशेऽथ रभसः प्राह कालेऽपि बहुशब्दवित् ॥ ५३२ ॥
 अथ स्यात् कुटलो गात्रकृत्युषौ पुंसि नप् पुनः ।
 विद्यादाभरणेऽथ त्रिः कुटिलं कुञ्चिते भवेत् ॥ ५३३ ॥
 तगरे तु स्त्री तगरपादिकायां स्त्रियामिति ।
 रभसेनोदितायास्त्री कुङ्मलो मुकुलेऽथ नप् ॥ ५३४ ॥
 विद्यादासनभेदेऽस्य लक्षणं च प्रचक्षते ।
 वैजयन्त्यां यथा प्रोक्तमासीनस्यासनेष्वदः ॥ ५३५ ॥
 नागदन्तकमूर्ध्वज्ञोर्जानुसौ प्रसृतौ भुजौ ।
 सूचीमुखमिदं पाणितलौ चेत् संहतौ मिथः ॥ ५३६ ॥
 अर्धसूची तु तौ द्वौ चेत् प्रादेशान्तरितौ* मुखात् ।
 कुङ्मलं मुकुलीमृतौ तौ चेद्दूर्ध्वमुखौ स्थितौ ॥ ५३७ ॥
 इत्येवं योगशास्त्राणि समीक्ष्य कृत्तिनोदितम् ।
 कुमुलं कुसुमे स्त्रीवं हिरण्ये च द्वयोः पुनः ॥ ५३८ ॥
 शिशौ त्रिषु पुनः कान्ते कुरुलस्तु पुमानयम् ।
 भलके स्त्री तु कुरुली लक्षवेधे धनुष्मताम् ॥ ५३९ ॥
 कुरुमस्तु द्वयोः कारौ भौजने तु पुमानयम् ।
 अथ स्त्री कुपितं पार्ते निष्कृष्टे त्वभिधेयवत् ॥ ५४० ॥
 कुत्सितं स्यात् पर्युषिते त्रिष्वृणे तु नपुंसकम् ।
 कुसीदं तृणवृद्धौ स्त्री कश्चित् तु विवृणोति तत् ॥ ५४१ ॥
 ऋणवृद्ध्या जीविकायां भेद्यवत् त्वलसे तथा ।
 वृद्धिजीविनि पुंयोगात् पुनर्भृत्तिः स्त्रियां यदा ॥ ५४२ ॥

१. 'ह' ग. पाठः. २. 'कु' क. ट. च. पाठः. ३. 'भो' ग. पाठः. ४. 'क' ग.

* 'अर्धसूची तु तौ द्वौ चेत् प्रादेशान्तरितौ मुखात्' (श्र. १००. श्रो. २१५) इति तु मुदि-

तदा खियां कुसीदायीऽ कुटीरस्तु पुमानयम् ।
 क्षुद्रागारे कर्कटे तु द्वे कुम्भीरस्त्वयं द्वयोः ॥ १४३ ॥
 नके चोरे पुन(खीऽखि)स्यात् कुम्भीलस्तु पुमानयम् ।
 स्यालाख्यमत्स्ये त्रिपु तु श्लोकच्छायादिहारिणि ॥ १४४ ॥
 चोरे च कुन्दुमस्तु स्यात् पुमान् पुञ्जे द्वयोः पुनः ।
 मार्जारे कुट्टिनी तु स्त्री शम्भल्यां कुट्टना पुनः ॥ १४५ ॥
 छेदने कुत्सने चापि न ना स्यात् कुनटी पुनः ।
 खियां मनःशिलायां स्यात् कुसिते तु नटे द्वयोः ॥ १४६ ॥
 कुशिकस्तु क्रोष्टरि द्वे स्यादुलूकेऽप्यथो नपि ।
 क्षुद्रकं फाणिताभिल्ये विकारे स्याद् गुडस्य हि ॥ १४७ ॥
 तथैव कुप्यलवणसंज्ञे स्याल्लवणान्तरे ।
 द्वे तु क्षत्रियभेदे स्यात् क्षुरमस्तु पुमानयम् ॥ १४८ ॥
 अर्धचन्द्राख्यशस्त्रे स्यात् कुञ्चित् त्वश्चान्तरेऽभ्यधात् ।
 कुञ्जिका त्वङ्कुटाभिल्यं कर्पोटोद्घाटयन्त्रके ॥ १४९ ॥
 तूलीसूचिकयोश्चाह रभसो भीरुमीपणे ।
 साधने कुञ्चितरि तु त्रिरथो कुञ्जरा खियाम् ॥ १५० ॥
 पाटलायां च धातवया द्वे तु हस्तिन्यथ खियाम् ।
 काञ्चनद्रौ गुल्फ्यां च कुण्डलीं स्त्री तु पाशके ॥ १५१ ॥
 अस्त्री तु कर्णवेष्टे स्यात् त्रिलिङ्गचा च परोऽवदत् ।
 कुदालस्तु पुमान् गोदारणाख्ये खानसाधने ॥ १५२ ॥

१. 'द्वयोरय' क इ. च. पाठः. २. 'लु' ग. पाठः. ३. 'च्छे' ग. पाठः. ४. 'हय' ग. पाठः. ५. 'वा' क. पाठः.

§ 'धृपाकप्यमिद्व सितव सिदानामुदात्त.' (४. १. ३७) इति सूत्रे 'कुसिदशब्दो ह्रस्वम-
 भ्यो, न तु दीर्घमभ्य.' इति सिद्धान्तकौमुदी ।

ङ्गीवं तु वैजयन्त्याह कोविदारद्रुमे तु ना ।
 ङ्गीवं तु प्रसवे तस्य कुठेरस्त्वभिधेयवत् ॥ ११३ ॥
 अपेतसारे स्तम्बे तु ना कठिञ्जरसंज्ञके ।
 कुरण्डो द्वे शपे ना तु वृद्धिसंज्ञे रुजान्तरे ॥ ११४ ॥
 मुष्कवृद्ध्यात्मके स्तम्बप्रभेदे त्वाह यादवः ।
 किङ्किराताह्वयेऽमौ तु †कुर्फाकुर्ना द्वयोः पुनः ॥ ११५ ॥
 मर्कटे ना तु कुतनुर्धनदे त्रि तु कुत्सिता ।
 तनुर्यस्य भवेत् तत्र कुटरस्तु द्रुमान्तरे ॥ ११६ ॥
 वर्धकौ च द्वयोस्तु स्वाच्छकुनौ भेद्यवत् पुनः ।
 कुमुदान् कुमुदप्रयदेशे स्त्री तु कुमुद्वती ॥ ११७ ॥
 कुमुदस्य भवेत् स्तम्बे कुण्डली तु द्वयोरयम् ।
 मयूरे चित्रलमृगे तथैव स्याद् भुजङ्गमे ॥ ११८ ॥
 पुमांस्तु चरणे प्रोक्तस्त्रि तु कुण्डलवत्यसौ ।
 कूर्पावले कुडुम्बी द्वे कुडुम्बवति तु त्रिषु ॥ ११९ ॥
 कूर्शमाण्डस्तु पुमान् विघ्नराजस्य प्रियभृत्यके ।
 गणभेदे शालिजातिभेदे स्त्रीपुंसयोः पुनः ॥ १२० ॥
 फलवल्लीविशेषे स्यात् कूर्शमाण्डी ङ्गी तु तत्फले ।
 'अवतेऽहेड' इत्यादिप्वृग्विशेषेषु नपुंस्रियोः ॥ १२१ ॥
 कूबरस्त्वस्त्रियां गन्त्रीसमाख्ये स्याद् रथान्तरे ।
 युगन्धराख्ये तु रथावयवे स्यान्तुलिङ्गकः ॥ १२२ ॥
 वीणावंशशलाकायां कृणिका स्त्री त्रिषु त्वसौ ।
 ज्ञेया कृणापितर्याहुः पुनः कृन्तत्र इत्यदः ॥ १२३ ॥
 अन्तरिक्षे लाङ्गलाभे लाङ्गले चापरे विदुः ।
 सुवर्णस्याभिघातार्थसाधने मशके पुनः ॥ १२४ ॥

१. 'घा' ग. पाठः. २. 'जलभे' ग. पाठः.

† 'कृपाकः कपिवहपके भा' इति तु मेदिनी ।

नानार्थार्णवसंक्षेपे

कृन्तत्रो द्वे कृत्रिमस्तु वृरुपूपाह्वये पुमान् ।
 तुरुष्काह्वये च निर्यासे लवणे च विडाह्वये ॥ १६९ ॥
 क्ली तु कांस्याह्वये लोहभेदे स्याद् भेद्यवत् पुनः ।
 श्रेयः स्यात् कृतिनिर्वृत्ते कृसरस्तु पुमान् द्वुभे ॥ १६९ ॥
 इङ्गुदाह्वये मिश्रवर्णभेदे च त्रिस्तुं तद्वति ।
 कशेरुसंज्ञे तु जलस्तम्भभेदे नपुंसकम् ॥ १६७ ॥
 तिलतण्डुलमापैस्तु कृतायां कृसरा त्रयी ।
 ध्वागुल्यां स्यात् कृतज्ञस्तु शुनि द्वे भेद्यवत् पुनः ॥ १६८ ॥
 उपकारं विजानाति यस्तत्राथ कृपाणवाक् ।
 खङ्गे ना छुरिकायां तु स्त्री कृपाण्यथ यादवः ॥ १६९ ॥
 आह सौनिकशखे तां कर्तनीसंज्ञकेऽथ ना ।
 कृन्तरः स्याद् वृक्षभेदे मक्षिकाकार्य एव च ॥ १७० ॥
 आलोचने तु त्रिर्नां तु कृदरः* खदिरे सिते ।
 केचित्तु हिंसे त्रिष्वाहुः कृपकस्तु पुमानवम् ॥ १७१ ॥
 कूटसंज्ञे लाङ्गलाङ्गे भेद्यवत् तु कृपीवले ।
 कृपिकस्तृणजातौ ना लाङ्गले तु नपुंसकम् ॥ १७२ ॥
 केसरस्त्वस्त्रियां पुष्पकिञ्जल्केऽप्यश्वसिंहयोः ।
 सटे स्थान्मातुलुङ्गाह्वयफलस्यान्तर्द्रवास्पदे ॥ १७३ ॥
 सूक्ष्मकोशे पुमांस्तु स्याद् वकुले नागकेसरे ।
 पुत्रागे वेङ्कटाह्वये च पर्वते केसरा पुनः ॥ १७४ ॥
 कार्पास्यां स्यात् स्त्रियां क्ली तु प्रसवेऽत्रोक्तमूरुहाम् ।
 हिङ्गुन्यपि पठत्येतद् रभसः शब्दवित्तमः ॥ १७५ ॥

१. 'तु' ग. ट. पाठः. २. 'पू' ग. ट. पाठः.

* खदिरो दन्तधावनः । सिते तु तस्मिन् मदरः' (पु. ५०. श्लो. १३) इति तु बीजयन्ती ।

केरलास्तु नृमूनि स्युर्दक्षिणापथवतिनि ।

नीवृद्धेदेऽथ तद्देशसम्भूतेषु नृषु द्वयोः ॥ १७६ ॥

तद्राजे तु पुमाञ्ज्येयः केरलः स्त्री तु केरली ।

तद्राजन्यस्यपत्ये स्यात् तथा स्याद् भेपजान्तरे ॥ १७७ ॥

केशवस्तु पुमान् विष्णौ पुत्रागे त्रि तु केशिनि ।

केवलस्तु त्रिरेकाकिङ्कल्लयोरवधारिते ॥ १७८ ॥

ज्ञाने तु पूर्णे क्लीवं स्यात् केचिदन्येऽवधारणे ।

निर्गति त्वपरेऽथ स्यात् क्षेत्रज्ञो निपुणे त्रिषु ॥ १७९ ॥

क्षेत्रस्य विज्ञातरि च ना त्वात्मन्यथ सा स्त्रियाम् ।

क्षेत्रिया क्षुद्रधान्ये स्याद् गर्वाधुरिति विश्रुते ॥ १८० ॥

त्रिस्तु स्याद् दुष्प्रतीकारव्याध्यादौ धान्यवप्रजे ।

निराकार्यतृणे पारदारिके यत् पुनर्विषम् ॥ १८१ ॥

देहान्तरे सङ्गमय्य चिकित्स्यं तत्र ना पुनः ।

क्षेत्रिकः स्यात् तुरुष्कास्यनिर्यासे क्षेत्रिणि त्रिषु ॥ १८२ ॥

क्षेपणं तु नपि क्षिप्ते पुत्रपुंसकयोः पुनः ।

पादाङ्गुष्ठाङ्गुलीमध्ये नौदण्डे क्षेपणी स्त्रियाम् ॥ १८३ ॥

केशकस्तु यमे नाथ क्रेष्टरि केशितर्यपि ।

तथा केशयितर्येनं भेद्यलिङ्गं प्रचक्षणे ॥ १८४ ॥

केदारस्त्वस्त्रियां क्षेत्रे शालिक्षेत्रे तु केचन ।

पुण्यस्थानविशेषे च रभमस्त्वालवालके ॥ १८५ ॥

केसरी तु पुमान् सिंहे मातुलुङ्गे तुरङ्गमे ।

पुत्रागे चाप्यथो भेद्यलिङ्गः केसरवत्यर्मा ॥ १८६ ॥

कैडर्यस्तु पुमान् निम्ने कट्फलाख्ये च पादपे ।

मदनाख्यद्रुमेऽथैषा त्रयाणा प्रसवे नपि ॥ ५८७ ॥

कटभस्त्वसुरे पुसि कस्मिश्चित् स्त्री तु कैटमी ।

दुर्गादेव्या कैशिकं तु क्री केशनिकुरुम्बके ॥ ५८८ ॥

केशिकी तु स्त्रिया वृत्तिविशेषे नृत्तकारिणाम् ।

कैतवं तु च्छले क्रीच घृते चाथ निमोधत ॥ ५८९ ॥

भेद्यलिङ्ग तु कितवसम्बन्धिनि मनीषिण् ।

कैराती तु स्त्रियामूर्ध्वाघोगतौ क्षिप्तपत्रिण ॥ ५९० ॥

किरातसम्बन्धिनि तु कैरात त्रिरथ द्वयो ।

क्रोकिलः पक्षिभेदे स्यान्ना तु तूलेऽथ कोटिका ॥ ५९१ ॥

स्त्री मण्डूके श्वेतमुखे कृष्णे त्रि कुटितर्यसौ ।

मोधनी द्वे शुनि त्रिस्तु क्रोधशीले नपि नृधि ॥ ५९२ ॥

फोहली तु स्त्रिया ज्ञेया कूशमाण्डाख्यलतान्तरं ।

भृश मुखरकन्याया कूशमाण्डप्रसवे तु नप् ॥ ५९३ ॥

आवेशभाजि तु गृहसारमेये द्वयोन्मथा ।

मर्त्यजात्यन्तरेऽम्बष्ठ्या वेश्याजानेऽथ कोमलम् ॥ ५९४ ॥

द्रीम जले पुमान् स्वर्गे मृदुनि त्वेष भेद्यवत् ।

फोणिका तु स्त्रिया नीडे फोणित्वेष भेद्यन् ॥ ५९५ ॥

कोरकम्बस्त्रिया पुष्पफलिनाया त्रिपु त्वयम् ।

शब्दकारिण्यथ द्रीम कोलङ्गं मरिचे तथा ॥ ५९६ ॥

केशोले च स्त्रिया तु स्यात् कोटिका मृषिकादृता ।

दुतदुमापोहशीले प्राणिभेदे द्वयो पुन ॥ ५९७ ॥

निर्विपाहिप्रभेदेऽथ कोरुङ्गः स्याद् द्वयोरयम् ।
मृगे जन्तुधराभिल्ये क्षुद्रे पुंसि तु वेऽमनः ॥ १९८ ॥

† इन्द्रकोशाख्यावयवे कोशिका तु स्त्रियामियम् ।
दीपाधारे महिकाल्ये गिरिभेदे तु कोशकः ॥ १९९ ॥

पुमानथ स्युः पुंभृञ्चि कौसला नीवृदन्तरे ।
मध्यदेशस्थिते सर्ववचने तृपिभेदके ॥ २०० ॥

मिश्रवर्णविशेषे च पाण्डरश्यामले त्रि तु ।
तद्युक्ते कौशिकस्त्रिन्द्रे गुग्गुलौ ना द्वयोः पुनः ॥ २०१ ॥

उलूके कुशिकापत्ये व्यालमाहे च नप् पुनः ।
कौशिकं मज्जधातौ स्यात् कौशिकी तु स्त्रियामियम् ॥ २०२ ॥

पार्वत्यां निम्नगामेदे कौमुदी तु स्त्रियामियम् ।
कार्तिक्यां पौर्णमास्यां स्याच्चन्द्रिकायां च ना पुनः ॥ २०३ ॥

कार्तिकीयुक्तमासेऽथ त्रिः स्यात् कुमुदयोगिनि ।
फौणपो नरके पुंसि राक्षसे तु द्वयोरयम् ॥ २०४ ॥

कौक्कुटं क्लीवमायासे त्रि तु कुक्कुटयोगिनि ।
कौसला तु स्व्ययोध्यायां त्रिस्तु कौसलयोगिनि ॥ २०५ ॥

खर्जुरो ना परूपाख्यपादपे सा पुनः स्त्रियाम् ।
तज्जातिभेदेऽल्पतरे खर्जुरे क्लीवके पुनः ॥ २०६ ॥

रजते हरिताले च प्रसवेऽत्रोक्तमूरुहोः ।
वृश्चिकाल्ये पुनर्दीर्घकाटे द्वे रभसः पुनः ॥ २०७ ॥

भेचालिङ्गं खले प्राह शब्दवित् खदिरः पुनः ।
गायत्रीसंज्ञके वृक्ष ऋपिभेदे द्वयोः पुनः ॥ २०८ ॥

दुश्चिकित्सविषे वृश्चिस्तन्तरे म्यात् स्त्रिया पुन ।
 नमस्कारीसमाख्याया क्षुद्रवल्ग्या तथैव सा ॥ ६०९ ॥
 शर्माफलासमाख्ये च जलशाकलतान्तरे ।
 खशयस्तु द्वयोर्भेके त्रिस्तु खे शयितर्थसौ ॥ ६१० ॥
 खराद्गस्तु द्वयोर्भेके कर्कशाङ्गे तु भेद्यवत् ।
 खण्डिका तु स्त्रिया प्रावृद्धरात्रौ शकलिते पुन ॥ ६११ ॥
 त्रि स्याद् विरहिते तस्य वाक्ये च स्त्री तु खण्डना ।
 वैधव्यलक्षणोपेता या कन्या शास्त्रदर्शिता ॥ ६१२ ॥
 अविवाह्यासु कन्यासु तस्या स्त्रीशण्डयो पुन ।
 खण्डन खण्डना चेति धातो खण्डयते कृतौ ॥ ६१३ ॥
 खपुरो ना पूगवृक्षे पूगपट्टे च शाखिनाम् ।
 नियासि भद्रमुस्ते च रभस प्रोक्तवानमुम् ॥ ६१४ ॥
 गन्धद्रव्यविशेषे च बालसजेऽजय पुन ।
 अत्रार्थे शण्डमाचष्टे ङी तु पूगफले स्मृतम् ॥ ६१५ ॥
 अस्त्री तु खण्डलं खण्डे चीरबन्धेऽप्यथ द्वयो ।
 खञ्जनः खञ्जरीटे ङी पुन खञ्जनकर्मणि ॥ ६१६ ॥
 खजकस्तु पुमान् मन्थदण्डे द्वे रसपाचके ।
 खजाकस्तु पुमान् मन्थदण्डे ङी तु विहायसि ॥ ६१७ ॥
 शरीरे च खजाका तु स्त्री दर्व्यामसतीस्त्रियाम् ।
 खनको मूषिके द्वे स्यान्मर्त्यजात्यन्तरे तथा ॥ ६१८ ॥
 राज्ञीभागधयोजति त्रि तु स्यादवदारके ।
 तथा स्याद् भूमिवित्तजे खनिर्त्रं तु नपुसकम् ॥ ६१९ ॥
 कुदाले म्यात् खनिर्त्री तु दण्डभेदे तपस्विनाम् ।
 विशासिक्रासमाख्ये स्यात् खचित्तं स्वभिधेयवत् ॥ ६२० ॥

विद्यान्मणौ लोहविद्ध उद्धृतस्नेह एव च ।

घृतहीने तु दक्षि क्रीत्याह हर्षः स्त्रिया पुन ॥ ६२१ ॥

जेया कृष्णाविपाणाया यजमानस्य खर्जनी ।

खर्जनं तु नपि जेय क्रियाया खर्जतेरथ ॥ ६२२ ॥

खलीनोऽस्त्री सुरङ्गाणां मुखसयमने त्रि तु ।

छिद्राकाशादिलीने स्यात् (ख'स्त्रि)दिरैस्तु पुमान् भये ॥ ६२३ ॥

इन्द्रे च तस्करे तु त्रि खिङ्गारस्तु पुमानयम् ।

किर्खारके च खट्वाङ्गे क्रोष्टौ तु द्वेऽजय' पुन ॥ ६२४ ॥

शिवाभेद इति ब्रूते रभसाद्यास्तु मन्वते ।

खिङ्गिरो ना वारिवाह खट्वाङ्गे च द्वयोः पुन ॥ ६२५ ॥

शिवाभेदे खिङ्गिरा तु बन्धद्वन्द्वे स्त्रियामिति ।

*खुण्डकस्तु पुमान् ह्रस्वनालिकेर इतीरितम् ॥ ६२६ ॥

वैजयन्त्या त्रि तु ह्रस्वमात्रेऽल्पेऽन्येऽथ खेचरः ।

विद्याधरे दुश्चिक्रिसविषे द्वे वृश्चिकान्तरे ॥ ६२७ ॥

पक्षयुक्ते त्रिषु पुनर्व्योमचारिण्यथो नपि ।

खेटकं फलके ग्रामघा(ने'न्ये)* त्वन्ये त्रिषु त्वद ॥ ६२८ ॥

उनासके खोलकस्तु पूगकोशागिरक्षयो ।

बल्मीके पाफभेदे च पुमान् स्यात् खोलिका पुनः ॥ ६२९ ॥

ग्रीतिसंत्या च काञ्चया च क्षीत्यैवमजयोऽपठीत् ।

बहुवेदी गभीरं तु त्रिनिम्ने वाचि तु स्त्रियाम् ॥ ६३० ॥

१ 'रा' ग पाठ २. 'कि' क. ग पाठ ३. 'व' ट पाठ. ४ 'भेदे रा' क
च पाठ ५ 'कि' ग पाठ ६ 'लभूले मि' ट पाठ ७ 'भू' क च पाठ ८ 'ल'
क च. पाठ. ९ 'ख' ग पाठ १० 'स्तु' ट पाठ

† 'खिङ्गिरी कोट्टधट्वाङ्गी' (पृ २४०. श्लो. २२) इति वैजयन्ती, खिङ्गिरस्तु शिवा
भेदे म्दयमात्रे वारिवाङ्के इति मेदिनी च । * 'ग्रामघाणे वला चारिमा ह्रस्वे स्य न् गुहृ' (पृ ६१. श्लो २०१) इति तु वैजयन्ती । † 'ग्रामघान्य तु खेटकम्' (पृ. १६० श्लो ११) इति वैजयन्ती । ‡ 'ग्रीतस्तु 'गाम्' इति इयान् ।

गर्भीरा धावाष्टथिव्योर्गर्भारे इति नप् पुन ।
 जलेऽथ त्रिषु गम्भीरं निम्ने हर्षस्तु बुद्धिमान् ॥ ६३१ ॥
 ब्रूते दुरवगाहे तद् गम्भीरा तु द्वियामियम् ।
 वाचि धावाष्टथिव्योश्च गम्भीरे इति ना पुन ॥ ६३२ ॥
 समुद्रे चान्धकारे च मन्मथे च द्रुमान्तरे ।
 जम्बीरसजे शीघ्रं तु तत्फले सलिलेऽपि च ॥ ६३३ ॥
 गहनं ह्रीं जलेऽरण्ये तु सगद्गरयोमि तु ।
 दुष्प्रवेशे महारं तु ह्रीं गुहादम्भवारिषु ॥ ६३४ ॥
 रत्स्यप्सुक्तवानेतच्छब्दवेदी धनज्ञाय ।
 निवृत्ते तु पुमानुक्तो रभसेनाथ भेषयत् ॥ ६३५ ॥
 (श्री/भी)प्से च दुष्प्रवेशे च गर्गरी तु द्वियामियम् ।
 दधिमन्थनपात्रे च क्षेत्रपक्ष्या द्वयो पुन ॥ ६३६ ॥
 उर्ध्वैर्देहजे मर्त्यजानिभेदे तपेऽपि च ।
 गर्वरः पुस्पदकारे मर्त्ये तु क्षमोरथ ॥ ६३७ ॥
 सन्ध्याया गर्वरी श्री म्याद् गन्धर्वस्तु द्वयोर्हिये ।
 मृगभेदे गोत्रपुनगमात्त्रे द्वियगायने ॥ ६३८ ॥
 आह गायनमात्रे च रभम शब्दविजितम् ।
 बन्तरामवसन्त्ये च वाग्मुदेवान्तरे तु ना ॥ ६३९ ॥
 फोहपङ्कौ टक्षिण्य्या प्रोक्तं पद्यपदं स्थिते ।
 पुष्कोक्तिरे च रभम प्रोक्तवानथ गन्धना ॥ ६४० ॥
 न ना प्रकाशने चापि हिम्यै नूचनेऽपि च ।
 परम्बोन्माहने चापि च मेता पृष्मृतिनि ॥ ६४१ ॥

गर्मुदस्तु द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे निषादतः ।

श्वपावयां जनिते स्त्री तु गर्मुदी गर्मुदाह्वये ॥ ६४२ ॥

तृणधान्यविशेषे च गण्डूपा मुखपूरणे ।

द्रवप्रपञ्च आस्थेन निरोध्ये शाकटायनः ॥ ६४३ ॥

गजस्य पुष्करेऽन्ये तु प्रसृतोन्मितवस्तुनि ।

अन्ये तु प्रसृते लिङ्गत्रयेऽसौ कीर्तितो बुधैः ॥ ६४४ ॥

प्रसृते तु द्रवाधारे गण्डूपा इति यादवः ।

गण्डोलस्तु पुमान् पिण्डे गजस्य मुखपार्श्वयोः ॥ ६४५ ॥

उपरिप्रदेशयोश्च क्रिमिभेदे तु स द्वयोः ।

गण्डीरस्तु पुमान् कन्दजातिभेदे समाष्टिला ॥ ६४६ ॥

इति संज्ञान्तरं यस्य बहुभेजसाधिते ।

उपयोग्यद्रवद्रव्ये क्ली तु स्यात् तण्डुलीयके ॥ ६४७ ॥

चञ्चे च स्त्री तु गण्डीरी विपत्रायां स्नुहि स्मृता ।

गण्डकस्तु द्वयोः सङ्गमृगे ना लिङ्गमूषणे ॥ ६४८ ॥

नदीविशेषे विख्याते खलिलिङ्गा गण्डकी स्मृता ।

गर्दभः पशुभेदे द्वे रासमाह्वये नपि त्वदः ॥ ६४९ ॥

कुमुदे रभसस्त्वाह श्वेते कुमुद इत्यदः ।

रूप्ये च गरलं तु क्ली विषे पुंसि तु पादपे ॥ ६५० ॥

मदनाह्वयेऽथ गवलं विषाणे महिषस्य नप् ।

द्वयोस्त्वरण्यमहिषे गर्जितस्तु पुमानयम् ॥ ६५१ ॥

मत्तहास्तानि तन्नादे पुनः क्ली स्तानितेऽपि च ।

अम्बुदस्याथ पुंसि स्याद् गर्जनो गृज्जनाह्वये ॥ ६५२ ॥

पलाण्डुजातिभेदेऽथ क्रियायां गर्जतेर्नपि ।

ग्रन्थिर्कं तु नपि ज्ञेयं पिप्पलीमूलसंज्ञके ॥ ६५३ ॥

भेषजे अन्विषाम्बिमनजे च पुनान् पुन ।
 नाट्ये भेषजिद्रु नु अन्वो यत्रान्नि तत्र वे ॥ ६५४ ॥
 अन्विल्लसु पुनान्त्रेय वर्गैरद्रौ विककते ।
 भेषजद् अन्विमहिते न्मनेनेद्रमंगित् ॥ ६५५ ॥
 गहैरन्तु प्रसवणशाले त्रिष्वेष सुप्ति तु ।
 म्यात् प्रसवणभूमो हि गरुडन्तु पुमानयम् ॥ ६५६ ॥
 वैनतेत्रे द्वे तु पक्षिजातिभेदे स्त्रिया पुन ।
 जट्राया गहडा ना तु गवाक्षो वानवर्मनि ॥ ६५७ ॥
 वातायनास्थे सुभ्रीवमचिचे वानरान्तरे ।
 गवाक्षी तु स्त्रियामेषा गौदुम्बास्यस्ततान्तरे ॥ ६५८ ॥
 गिरिस्पर्शाख्यवहद्या च मंड्विजायामपि त्रि तु ।
 गणकः स्याज्ज्यौतिषिके तथा गणयितर्यपि ॥ ६५९ ॥
 गणिका तु स्त्रियामेषा वेद्याया त्रिश्च भूपते ।
 वनूदाया कलाजाया प्रियाया पुत्रियो पुन ॥ ६६० ॥
 रदमा गभस्तिरार्हा तु ना गणेरः पुन स्त्रियाम् ।
 वजायामपि वेद्याया कर्णिकारे पुन पुमान् ॥ ६६१ ॥
 णव रभसनिर्दिष्ट म्यात् गरन्मास्तु पुस्ययम् ।
 गरुडे विहगे तु द्वे गन्धवत् तु त्रिषु स्थितम् ॥ ६६२ ॥
 गन्धयुक्ते गन्धवर्ता पुन पृथ्व्या स्त्रियामियम् ।
 पुर्यो योजनगन्धाया सुराया रभमरिता ॥ ६६३ ॥
 अनादिसम्प्रदायस्तु गाण्डीवा न स्त्रियामयम् ।
 पार्थचापे चापमात्रेऽप्यथकोऽप्याह गाण्डिवम् ॥ ६६४ ॥
 पार्थचापे च चापि च न स्त्रीयेने व्यवस्थिता ।
 असाधुमेनमाच्छेदे दोषज्ञो भागवतचित्तुन ॥ ६६५ ॥

गार्गेयस्तु पुमान् स्कन्दे भीष्मे चायामिधेयवत् ।
 अपत्यमात्रे गङ्गायाः क्ली तु हेमकशेरुणोः ॥ ६६६ ॥
 रागप्रभेदे गान्धारः पुंसि क्ली नागसम्भवे ।
 मान्धर्वस्तु द्वयोरेव गन्धर्वे खे तु नप्यदः ॥ ६६७ ॥
 गीतमेदेऽथ वाचि स्त्री गान्धर्वा गारुडं पुनः ।
 विषशास्त्रप्रभेदे क्ली रत्ने मरतकाह्वये ॥ ६६८ ॥
 स्वर्णे च त्रिस्तु गरुडसम्बन्धिन्यथ गर्भिणाम् ।
 सीमन्तोन्नयनामिष्ये स्त्रीणां संस्कारकर्मणि ॥ ६६९ ॥
 गर्भिणीनां समूहेऽथ गर्भिणीयोगिनि त्रिषु ।
 ग्राहकस्तु त्रिषु ज्ञेयो ब्रह्मीतरि पुमान् पुनः ॥ ६७० ॥
 पक्षिणा येन गृह्यन्ते पक्षिणोऽन्येऽत्र लुब्धकैः ।
 गारित्रस्तु पुमानुक्त आचार्ये गहने तु नप् ॥ ६७१ ॥
 ग्रामीणा नीलिकानान्यामोषधौ स्व्यथ भेदवत् ।
 ग्राम्ये स्त्रियां तु गायत्री खदिराख्यद्रुमे स्त्रियाम् ॥ ६७२ ॥
 खीनपोस्तु चतुर्विंशत्यक्षरप्रभृतिष्वसौ ।
 आर्षादिषु स्याच्छन्दःसु गायत्रस्तु पुमानयम् ॥ ६७३ ॥
 ब्रह्मचारिविशेषे स्यादुपकुर्वाणसज्ञके ।
 प्रगाथेषु च तेषु स्याद् येषामादेर्ऋचो भवेत् ॥ ६७४ ॥
 गायत्रीसंज्ञकच्छन्दो ग्रामणीस्तु पुमानयम् ।
 नापिते मोगितेऽप्याह रभसस्त्रिस्तु नायके ॥ ६७५ ॥
 उत्तमेऽपि भवत्येष गिरीशस्तु पुमानयम् ।
 महादेवे गिरेस्त्वरीशे त्रिषु स्याद् गिरिजा पुनः ॥ ६७६ ॥

पार्वत्या निम्नगाया च मातुलुङ्ग्या च सा स्त्रियाम् ।
रभसस्तु क्लीवमाह शिलाजतुनि चार्जके ॥ ६७७ ॥

भेद्यलिङ्गस्तु स ज्ञेयो धरणीधरसम्भवे ।

गुणना तु न नाभ्यासे शून्याङ्के चाथ गुन्दिलः ॥ ६७८ ॥

ना महलध्वनौ क्ली तु वनेऽथो गृञ्जनः पुमान् ।

मधुशिशुसमाख्ये स्याच्छिशुवृक्षान्तरे तथा ॥ ६७९ ॥

पलाण्डुजातिभेदाना दशानामपि कुत्रचित् ।

भेदेऽर्थे त्वत्र मन्यन्ते क्लीव केचन सूरय ॥ ६८० ॥

विषदिग्धपशोस्तु क्ली मासे ना तु गृहस्थवाक् ।

द्वितीयाश्रमिणि त्रिस्तु मन्दिरस्थेऽथ पुस्ययम् ॥ ६८१ ॥

गैरेयः शैलजाते म्यात् पूगवृक्षेऽर्थे नप्येद ।

शिलाजतुन्यथ क्लीव गोष्पदं गोखुरावटे ॥ ६८२ ॥

गोमिथ्र सेविते देशे केचित् त्वर्थेऽत्र भेद्यत् ।

गोस्तनी ना चतुर्यष्टिहारभेदे गथा स्तने ॥ ६८३ ॥

गोस्तनी तु स्त्रिया द्राक्षाभेदेऽथो पुत्रपुसकम् ।

गोमुखो वाद्यभेदेऽथ क्लीव स्यादुपलेपने ॥ ६८४ ॥

वृत्ते तु कुटिलागारे रभस. शब्दवित्तम. ।

द्वयोस्तु नक्रेऽथ पुमान् गोरुणोऽनामया सह ॥ ६८५ ॥

अङ्गुष्ठे वितते मान यत् तत्र श्रवणे च गो ।

ईश्वरस्थानभेदे च मृगभेदे पुनर्द्वयो ॥ ६८६ ॥

परम्पर इति ग्याते भुजगे च स्त्रिया पुन ।

दूर्वासिजौपथी ज्ञेया गोरुणां स्याद् द्वयो पुन ॥ ६८७ ॥

गोनासः स्यात् तिलित्साख्यसर्पजातौ स्त्रियां पुनः ।

गोर्नासिकायां गोनासा गोपुच्छस्तु द्वियष्टिके ॥ ६८८ ॥

हारभेदे पुमान् गोस्तु लाङ्गूले पुत्रपुंसकम् ।

गोरक्षो नागरङ्गे ना गवां तु त्रातरि त्रिषु ॥ ६८९ ॥

गोपालस्तु पुमान् राज्ञि त्रि तु गोः पातरि त्रि तु ।

गोसङ्घश्च इति गोपे स्याद् गोसङ्घश्चा तु स्त्रियां गवाम् ॥ ६९० ॥

सङ्घचायामथ गोयुद्धे गोसङ्घं पुत्रपुंसकम् ।

गोविन्दो वासुदेवे ना गोषु त्वधिकृते त्रिषु ॥ ६९१ ॥

गोमतं तु नपि ज्ञेय गव्यूतिरिति विश्रुते ।

क्रोशद्वयात्मके ह्यध्वमानेऽपि मनने गवाम् ॥ ६९२ ॥

गोर्नर्दस्तु पुमान् देशविशेषे द्वे तु पक्षिणि ।

सारसाख्ये नपि त्वेतज्जलमुस्तेऽपरः पुनः ॥ ६९३ ॥

कैवर्ते मुस्तकेऽधीते गोलकस्तु द्वयोरयम् ।

जारजे भर्तरि मृते ना तु पिण्डेऽपि कम्बले ॥ ६९४ ॥

मणिके चाजयस्त्वस्य वाच्यत्वेनापठद् द्वयम् ।

गुडं गोलं च तदसत् प्राणिभेदे तु सा स्त्रियाम् ॥ ६९५ ॥

गोलिका वेष्टनद्रव्ये गोस्वामी तु पुमानयम् ।

नात्र्योक्तिवियये राजपुत्रे स्यात् त्रि तु गोमति ॥ ६९६ ॥

गौतमं तु धनुर्भेदे क्ली (जडे तु त्रि) ना पुनः ।

ऋषिभेदे शाक्यमुनौ गौतमो गौतमी पुनः ॥ ६९७ ॥

स्त्रियां मृडान्यां रोचन्यां भेदोधातौ तु नप्यदः ।

कुञ्जरे तु द्वयोराह शब्दवेदी धनञ्जयः ॥ ६९८ ॥

*गौरिलस्तु न, ना लोहचूर्णे पुंसि तु भापितः ।
 गौरसर्पप इत्येवं रभसेनातिधीमता ॥ ६९९ ॥
 गौरवं तु गुरुत्वे च कुङ्कुमे च नपुंसकम् ।
 सम्माने च त्रिपु पुनर्गुरुसम्बन्धिमात्रके ॥ ७०० ॥
 घट्टनं तु हिमे क्लीबं द्वे तुरङ्गोपजीविनि ।
 अना संवरणे चापि चलने चापि घट्टना ॥ ७०१ ॥
 घर्घरः पुनरष्टादेरधोद्वारकवाटके ।
 न स्त्री वायविशेषे तु वादित्रलगुडेऽपि च ॥ ७०२ ॥
 घर्घरी स्त्री द्वयोस्तु स्यान्मर्त्यजात्यन्तरे विश्वः ।
 रन्ध्यां जातेऽथ घृतवद् घृतयुक्ते त्रिपु स्त्रियाम् ॥ ७०३ ॥
 रोदस्यौ घृतवत्यौ स्तो घोपयुक्ते तु घोपवान् ।
 त्रिपु घोपवती तु स्त्री वीणायामथ न स्त्रियाम् ॥ ७०४ ॥
 चरणः प्राणिनां पादे वृक्षमूले च ना पुनः ।
 बह्वृचादौ नपि त्वेतदाचारे गतिभक्षयोः ॥ ७०५ ॥
 चपलस्तु त्रिपु ज्ञेयश्चञ्चलेऽप्यनवस्थिते ।
 दुर्विनीते च शीघ्रे च पारते तु पुमानयम् ॥ ७०६ ॥
 तुरुष्कार्ये च निर्यासे मर्कटे तु द्वयोरथ ।
 पिप्पलीविद्युतास्तु स्त्री लक्ष्म्यां तु रभसेरिता ॥ ७०७ ॥
 तेनैव करिपिप्पल्यां चपलाथ त्रि चञ्चलः ।
 चले विद्युति तु स्त्री स्याल्लक्ष्म्यां च पवने तु ना ॥ ७०८ ॥
 सज्जरीटखगे तु द्वे चञ्चत्कस्तु पुमान् मणौ ।
 अतीव मासुरे तु द्वे खयोते दर्दरेऽपि च ॥ ७०९ ॥

१. 'तां तु स्त्री' क. इ. च. पाठः.

* 'गौरिलस्तु पुमान् लोहचूर्णे स्याद् गौरसर्पपे' इति तु मेदिनी ।
 विप्रा.....रन्धी पर्यरय' (पृ. ७३. श्लो. १८) इति तु चैत्रयन्ती ।

चन्दना स्त्री नदीभेदे न स्त्रियां मलयोद्भवे ।
 चन्द्रकस्तु पुमान् पक्षभेदे मेचकसंज्ञिते ॥ ७१० ॥
 चन्द्रिका तु स्त्रियां ज्योत्स्नासंज्ञे चन्द्रातपे तथा ।
 चन्द्रभागाख्यनद्यां च चन्द्रिरं तु जले नपि ॥ ७११ ॥
 ना तु चन्द्रे हस्तिनि तु द्वयोः पुंसि तु चङ्कुरः ।
 रथे भगाङ्कुरे च द्वे पुनर्द्वैत्येऽथ चङ्गमः ॥ ७१२ ॥
 ना संक्रमे पुंस्त्रियोस्तु चङ्गमश्चङ्गमापि च ।
 भवेच्चङ्गमणे तच्चाप्यल्पेऽध्वनि गतागतम् ॥ ७१३ ॥
 *चण्डिलस्तु पुमान् शाकविशेषे वास्तुकाद्वये ।
 नापितेऽथ शुनि द्वे स्यात् कोपने तु त्रिषु स्मृतः ॥ ७१४ ॥
 चपकोऽस्त्री पानपात्रे रमसस्त्वत्र भाषते ।
 पाने मधुप्रभेदे च चपकः सरके(?)‡ इति ॥ ७१५ ॥
 चण्डातः करवीराख्यपुष्पगुल्मे पुमान् नपि ।
 प्रसवेऽस्य वरस्त्रीणामप्यर्थोऽस्त्ववाससि ॥ ७१६ ॥
 चक्षुष्यः सुमगे त्रिः स्यात् तथा स्याच्चक्षुपो हिते ।
 ना पुनः पीतमुद्गे च सक्तुष्वपि तथापरे ॥ ७१७ ॥
 रमसः पुण्डरीकाख्यतरौ कतकपादपे ।
 कुलाल्याख्ये तु भैषज्ये ऽद्रोणपु(प्पा?प्या)ख्यझाटके† ॥ ७१८ ॥
 चक्षुष्या स्त्री पुमांस्तु स्याच्छयवनो मुनिपुङ्गवे ।
 क्रीवं तु प्रच्युतौ ना तु चलनोऽह्रौ त्रिषु त्वयम् ॥ ७१९ ॥

१. 'व स्वल्पे' ग. पाठः. २. 'त्रि' ग. ड. पाठः.

* 'चण्डिलः धुरमदी स्यात्' (पु. १३८. श्लो. २६) इति वैजयन्ती, 'चन्द्रिकः पुषि वास्तुकाशाके भगे च भाषित' इति तु मेदिनी । † चपकसरको पर्यायौ । 'सरको मदितापात्रे मदितापानमणयोः' इति हेमचन्द्रः । ‡ द्रोणपुष्पी धुपभेदो द्रोणरुद्राश्च । † 'झाटो निकुञ्जे कान्तारे वृणादीनां च मार्जने' इति मेदिनी ।

भवेच्चलनशीले झी पुनर्मृषणकम्पयोः ।

गमने वस्त्रभेदे च चलना तु स्त्रियामियम् ॥ ७२० ॥

पुंश्वल्यां गौतमेनोक्ता तथान्यैश्च महर्षिभिः ।

चर्वणा तु स्त्रियां नीलमक्षिकायामथो नपि ॥ ७२१ ॥

सौदने चमसो न स्त्री यजपात्रे परः पुनः ।

कर्णावयवभेदे चेत्याह मेघे तु पुंस्ययम् ॥ ७२२ ॥

स्त्रियां तु चमसी भित्ते मुद्गादीनां कृते भवेत् ।

व्यञ्जने चरितं तु स्त्री गतिभक्षणयोस्तथा ॥ ७२३ ॥

आचारे भक्षिते तु त्रिध्नकोरस्तु द्वयोरथम् ।

पक्षिभेदे पुमांस्तु स्याद् गिरिभेदे च चत्वरम् ॥ ७२४ ॥

स्यैण्डिले प्राङ्गणे च स्त्री पुमांस्तु स्याच्चतुष्पथे ।

स्त्री तु स्याद् देवताभेदे रथ्यायामपि चत्वरी ॥ ७२५ ॥

चक्रादो विपवैधे द्वे दीनारे तु पुमानयम् ।

चतुर्थं तु चतुर्णां त्रिः पूरणे च चतुर्थ्यसौ ॥ ७२६ ॥

द्वारीयायां विभक्तौ स्त्री विनायकतिथावपि ।

*चप्पदस्तु चपटे ना पर्पटे च त्रिषु स्वयम् ॥ ७२७ ॥

स्यात् स्फारविपुले चैव रमसेन समीरितः ।

चतुरस्रं त्रि दशे स्याद् धीमत्यप्यथ भापते ॥ ७२८ ॥

विदुषाममणीरेनं विदग्धे श्राकटायनः ।

स्त्रीपं स्वल्पश्लुकृत्यां स्याच्छालायामपि हस्तिनः ॥ ७२९ ॥

मृगभेदे तु चतुरा स्त्री तस्या लक्षणं विदुः ।

चतुरा तु घनस्निग्धरोमा श्यामा सविन्दुका ॥ ७३० ॥

१. 'त्र' क. च. पाठ. २. 'वा' क. च. पाठ. ३. 'श्या' क. च. पाठ.
४. 'र तु त्रि' क. पाठ.

* 'चपटं' इति स्यात् । तथाच मेदिनी—'चपटः स्फारविपुले चपटे पर्पटेऽपि च' इति ।

इत्थं स्त्री चतुष्की स्यात् ख्याते यवनिकान्तरे ।
 आढ्यानां मशकहरीत्यजयस्त्वाह शब्दावित् ॥ ७३१ ॥
 लिङ्गभेदमनुक्तैव भवने यष्टिकान्तरे ।
 ना तु सङ्घे चतुर्णां स्यात् एक्षवृक्षे तु दृश्यते ॥ ७३२ ॥
 शास्त्रे वररूपेर्ना तु चक्राङ्कः शार्ङ्गधन्वनि ।
 दध्यालीसंज्ञवृक्षां तु चक्राङ्का स्त्री द्वयोः पुनः ॥ ७३३ ॥
 चक्राङ्गो हंसविहगो चक्राङ्गी तु स्त्रियामियम् ।
 उक्ता कडुकरोहिण्यामथानौ चर्षणिः पुमान् ॥ ७३४ ॥
 वध्वां बुद्धौ मनुष्ये च व्यवसाये च ना पुनः ।
 चतुष्पाद् रावणे त्रिस्तु चतुरङ्गौ पुमान् पुनः ॥ ७३५ ॥
 मयूरे चन्द्रकी द्वे तु व्याघ्रेऽथो भेद्यलिङ्गकम् ।
 ज्ञेयं चन्द्रकवलयैर्षे चातुरस्तु पुमानयम् ॥ ७३६ ॥
 शकटे चक्रगण्डौ च त्रिस्तु स्याद् इष्टिगोचरे ।
 तथा चतुरसम्बन्धिन्याशुकारिष्यय द्वयोः ॥ ७३७ ॥
 चाक्रिको घाण्टिके चापि तैलिके चाप्यथो नपि ।
 प्रकीर्णके चापरं स्याद्धीविरे च त्रिषु त्वदः ॥ ७३८ ॥
 यत् स्याच्चमरसम्बन्धि तत्र चाम्पेयवाक् पुनः ।
 स्वर्णकिङ्गलकयोश्चापि तथा चम्पकपादपे ॥ ७३९ ॥
 नागकेसरशूक्षे च पुमान् क्लीबं पुनस्तयोः ।
 मसवेऽथ मुधैरुक्तधारणो ना कुशीलवे ॥ ७४० ॥ ।
 देवजातिविशेषे तु द्वयोः स्त्रीशण्डयोः पुनः ।
 अर्थे चारयतेर्षातोश्चारणा चालनी पुनः ॥ ७४१ ॥

क्षीनपोस्तितउन्वर्थे तथा चालयतेरपि ।
 रूपे तु तत्र भवतश्चालनं चालना तथा ॥ ७४२ ॥
 चित्रकस्तु पुमान् वहिसंज्ञायां भेपजौषधौ ।
 तन्मूले च तथैरण्डे द्वे तु रात्रिलभोगिनाम् ॥ ७४३ ॥
 त्रयोदशानां भेदानामेकस्मिन् व्याघ्र एव च ।
 क्लीबं तु पुण्ड्रेऽथ पुमान् कालिङ्गाख्यलतान्तरे ॥ ७४४ ॥
 चित्रलञ्चित्रला तु स्त्री छात्र्यां चित्रवति त्रिषु ।
 चित्राहो द्वे व्याघ्रभेदे *पिण्डाकारसमाख्यके ॥ ७४५ ॥
 त्रि तु चित्रशरीरे स्याच्चिकुरस्तु पुमानयम् ।
 केशे वृक्षे वृक्षभेदे रभसः प्रोक्तवानमुम् ॥ ७४६ ॥
 द्वयोस्तु गृहवधौ स्यात् सरीसृपविहङ्गयोः ।
 चञ्चले च त्रिषु ज्ञेयं युवतीनां विलोचने ॥ ७४७ ॥
 ईपनिर्मालिते क्लीबं चिक्षणस्त्वभिधेयवत् ।
 मसृणे ना तु कैट्वाख्यधान्येऽथ चिपिटः पुमान् ॥ ७४८ ॥
 पृथुकाह्वयभक्षे स्यात् त्रि तु पिच्छितविस्वृते ।
 चित्रकृत् तु पुमानुक्तस्तिमिशाह्वयपादपे ॥ ७४९ ॥
 त्रि तु चित्रकरेऽथ स्त्री चुलुम्पा छागयोषिति ।
 पुमांस्तु गमनेऽथ द्वे चुलुकौ द्वीपिसंज्ञके ॥ ७५० ॥
 व्याघ्रभेदे द्रवाधारमसृते तु नरस्त्रियोः ।
 चुलुकौ रभसस्तवाह भाण्डभेदे पुमानयम् ॥ ७५१ ॥
 इत्येवं चूलिकस्तु स्यात् तिले ना द्वे तु कुक्कुटे ।
 चूलिका तु स्त्रियां जातिच्छन्दोभेदे गजस्य च ॥ ७५२ ॥

१. 'ण स्वभि' द. पाठः. २. 'स' इ. पाठ. ३. 'को' ग. क. पाठः.

* 'पिण्डारक' इति स्यात्. 'पिण्डारकस्तु चित्राहो महादण्डः' (पृ. ९५. श्लो. ४) इति
 वृजयन्ती ।

कर्णमूले तथाधीते रभसः शब्दवित्तमः ।
 नाटकाङ्गस्थ चूटालस्तु चूटाख्यमहीरुहे ॥ ७९३ ॥
 त्रिस्तु चूटावति स्त्री तु वेदवाक्ये हि चोदना ।
 कर्कट्यां चोदनीति स्याद् विरोधोक्तौ तु नप्लियोः ॥ ७९४ ॥
 चोदना चोदनं चेति प्रेयणे च विदुर्बुधाः ।
 चोलकी तु त्रिपु ज्ञेयश्चोलकेन समन्विते ॥ ७९५ ॥
 पुमांस्तु नागरङ्गे च करीरे किन्कुपर्वणि ।
 चौरिको ना पुराध्यक्षे द्यूतकारे तु स द्वयोः ॥ ७९६ ॥
 स्त्रियां तु चौरिका स्तेये छत्वरस्तु पुमानयम् ।
 निकुञ्जे कुड्यहीने तु मन्दिरे स्यान्नपुंसकम् ॥ ७९७ ॥
 शय्योत्तरपटे च त्रिः पुनः स्याद् भर्त्सके परे ।
 कुत्सकेऽथो अहिच्छत्रे छत्राकं स्त्री स्त्रियां पुनः ॥ ७९८ ॥
 छत्राकीत्येव रास्त्रायां छगलस्तु द्वयोरजे ।
 ऋषिभेदे तु ना स्त्री तु छगली वृद्धराजकेऽ ॥ ७९९ ॥
 रभसेनोदिता ना तु च्छर्दनी मदनद्रुमे ।
 निम्बास्यपादपे चैनं रभसी वक्त्यलम्बुके ॥ ७६० ॥
 शुनामपि ज्वरेऽथ स्यात् त्रपुसे छर्दनी स्त्रियाम् ।
 छर्दना तु न नोद्धान्तौ छान्दसः श्रोत्रिये पुमान् ॥ ७६१ ॥
 छन्दःसम्बन्धिनि त्रि स्यात् करीपामौ पुनः पुमान् ।
 छागणस्त्रि तु सम्बद्धे छगणेनोच्यतेऽपि तत् ॥ ७६२ ॥
 छगणं पशुविष्टेति च्छत्वरस्तु पुमाञ्छरे ।
 हर्षनन्दी तु शठ इत्याह तत्रैष भेद्यवत् ॥ ७६३ ॥

१. 'ड' क. च. पाठः. २. 'मांथरे' ग. पाठः.

§ 'वृद्धदारके' इति स्यात् । 'छगलरागे छगली वृद्धदारकभेजे' इति हेमचन्द्रः,
 गल नीलवस्त्रे ना रागे वा वृद्धदारके' इति मेदिनी च ।

छिदिरस्तु पुमानग्नौ वज्रेः क्ली मृषिके द्वयोः ।
 अस्त्री त्वायुधसामान्ये वज्रशब्दः प्रयोगवान् ॥ ७६४ ॥
 तस्येह ग्रहणं युक्तं तथा चाह धनञ्जयः ।
 छिगुरस्तु द्वयोः सर्पे गेहवज्रौ च नप् पुनः ॥ ७६५ ॥
 सौत्प्राशहासे छुरितं त्रि तु च्छिन्नेऽथ नम्यदः ।
 छेदनं वश्चने विद्यात् कतकस्य फलेऽपि च ॥ ७६६ ॥
 साधने तु त्रिषुच्छित्तेरना तु च्छेदना भवेत् ।
 घातोश्छेदयतेरर्थे नृलिङ्गस्तु परस्मृतः ॥ ७६७ ॥
 शङ्खे स्याज्जलजं तु क्ली पद्मे द्वे मत्स्यकर्मयोः ।
 जलद्रस्तु पुमान् मेघे जलदा विद्युति खियाम् ॥ ७६८ ॥
 जलप्रदे तु त्रिः क्ली तु जतुकं हिङ्गुनि स्मृतम् ।
 खियां त्वजिनपत्राख्यक्षुद्रपक्ष्यन्तरे स्मृता ॥ ७६९ ॥
 स्याच्चक्रवर्तिनीसंज्ञे प्रोक्ता च स्थावरान्तरे ।
 जयन्तस्तु पुमानिन्द्रपुत्रे स्त्री तु जयन्त्यसौ ॥ ७७० ॥
 कात्यायन्यामिन्द्रपुत्र्यां तर्कार्या तिथिभेदके ।
 त्रिस्तु जेतर्थथो जीर्णे जरणं क्ली च हिङ्गुनि ॥ ७७१ ॥
 जीरके तु पुमान् कृष्णजीरके रभसोऽपटीत् ।
 अना तु जरयत्यर्थे जरणाथो जरन्तवाक् ॥ ७७२ ॥
 स्थविरे भेद्यलिङ्गः स्यान्महिषे तु द्वयोरपम् ।
 जर्जरस्त्वस्त्रियामिन्द्रध्यजे वाद्यान्तरे तु ना ॥ ७७३ ॥
 दण्डिकासंज्ञके द्वे तु कोकिले भेद्यवत् पुनः ।
 जीर्णे भिन्ने परे ना तु जगलं पिष्टमद्यके ॥ ७७४ ॥
 मेदके कितवे तु त्रि जङ्गलन्तु त्रि निर्गले ।
 देशे क्लीपं तु मांसेऽथ जम्बुको वरणे पुमान् ॥ ७७५ ॥

द्वे स्रगालेऽथ जम्बालः पङ्कशैवलयोरयम् ।
 अस्त्री पुंसि तु जम्बीरः पादपे जम्भलाह्वये ॥ ७७६ ॥
 फणिर्जकाख्यस्तम्बे च स्त्री तु तत्प्रसवेऽथ ना ।
 जम्भलो यक्षभेदे स्याज्जम्बीराख्यतरावपि ॥ ७७७ ॥
 स्त्री तु तत्प्रसवेऽथो ना ज्वलनोऽग्नौ नपि त्वदः ।
 दीपने ज्वालने तु स्याज्ज्वलना न पुमानथ ॥ ७७८ ॥
 जवनो वेगयुक्ते त्रिर्गतौ तु स्त्री परे पुनः ।
 हेतौ गतिविशेषस्य वेगो इत्यनिले तु ना ॥ ७७९ ॥
 जठरं तूदरे न स्त्री त्रिर्बद्धे कठिनेऽपि च ।
 जनित्रं तु नपि प्रोक्त सामभेदेषु केपुचित् ॥ ७८० ॥
 धनञ्जयेन तु प्रोक्ता जनित्री मातरि स्त्रियाम् ।
 जनकः पुंसि पितरि सीताताते च राजनि ॥ ७८१ ॥
 उत्पादके तु त्रिषु स स्त्रीयं तु जननं कुले ।
 उत्पत्तौ च स्त्रियां त्वेषा जननी मातरि स्मृता ॥ ७८२ ॥
 करुणायां च जटिलः पुनस्त्रिर्जटया युते ।
 जटिला तु स्त्रियां मांस्या वचायां चापि नप्यदः ॥ ७८३ ॥
 ह्रीवरेऽथ जघन्यस्त्रिः पाश्चात्ये गार्हिते तथा ।
 जघर्न(त्वेः स्थे) नपि त्वेतद् विज्ञेयं रक्तचन्दने ॥ ७८४ ॥
 जहकस्तु पुमान् काले त्रि तु क्षुद्रे परः पुनः ।
 त्यागिन्याह जराघुस्तु न स्त्री गर्भाशयेऽथ नप् ॥ ७८५ ॥
 आरष्यके सामभेदे जलात्मा तु द्वयोरयम् ।
 महिषे त्रि तु तत्र स्याद् यस्यात्मा जडतां गतः ॥ ७८६ ॥
 कालेयके तु स्त्रीयं स्याज्जपापकं भेषवत् पुनः ।
 जपकारिण्यथ स्त्री स्याज्जहायां जाघर्नी त्रि तु ॥ ७८७ ॥

जघनस्य तु सम्बन्धिन्यथो जावालवाग् द्वये ।
 अजाजीवि जवालाया अपत्ये चाथ जाह्नवी ॥ ७८८ ॥
 स्त्री गङ्गायामपत्ये तु द्वे जहोर्जाह्वः स्मृतः ।
 धनञ्जयेन तु क्लीबं जाह्नवं जन्तुनि स्मृतम् ॥ ७८९ ॥
 अथात्र रभसेनोक्तं जाह्नको द्वे विडालके ।
 ना तु कारुण्डिकायां च घोह्वे चेति महाधिया ॥ ७९० ॥
 गन्धद्रव्ये त्वगुर्वाख्ये जाह्नलं क्लीं त्रिषु त्वदः ।
 यज्जहलस्य सम्बन्धि तत्र द्वे तु कपिजले ॥ ७९१ ॥
 स्त्रियां तु शूकशिम्ब्यां स्याज्जाह्नली ना तु जालकः ।
 तिले क्षारकसंज्ञे तु बालपुष्पान्तरे नपि ॥ ७९२ ॥
 गवाक्षभेदे त्वपरे स्त्री त्वयौमयकद्रुटे ।
 जालिकाथो वायुरिके दाम्भिके च त्रि जालिकः ॥ ७९३ ॥
 द्वयोस्तु रक्तिकासंज्ञक्षुद्रजन्वन्तरे मतः ।
 जाम्बवांस्तु पुमान् ऋक्षराजभेदे महाबले ॥ ७९४ ॥
 रामसाहायकं कर्तुं रावणस्य यथे पुरा ।
 ब्रह्मणो जृम्भमाणस्य वक्राद् यः समजायत ॥ ७९५ ॥
 तत्र जाम्बवती तु स्त्री तस्य जाम्बवतः सुता ।
 पत्नी कृता या कृष्णेन त निहत्य रसातले ॥ ७९६ ॥
 तस्यामथ द्वयोर्ज्ञेयो जिह्वालः सारमेयके ।
 वृषदंशे च ना तु स्याज्जिगर्तुर्वहिमार्गयोः ॥ ७९७ ॥
 तथा प्राणेषु दिवसेऽप्यथ द्वे ब्राह्मणेषु ना ।
 शत्रौ जिघांसुलिषु तु हन्तुमिच्छौ पुमान् पुनः ॥ ७९८ ॥
 जीवकः स्यान् क्षपणके तथैवासनपादपे ।
 त्रि तु श्रेष्ठे प्राणितरि वृद्धजाजीविनि सेवके ॥ ७९९ ॥

स्त्रियां तु जीविका ज्ञेया जीवन्त्याख्यलतान्तरे ।

आजीवे च स्मृताथ क्ली जीवितं प्राणने तथा ॥ ८०० ॥

प्राणेषु च त्रिषु त्वेतज्जीवेर्ष्यन्तस्य कर्मणि ।

तथैव प्राणितवति जीवला तु स्त्रियामियम् ॥ ८०१ ॥

वचायामृषिभेदे तु नाथ कूर्ममयूरयोः ।

जीवथो द्वे अथ पुमान् जीवन्त ऋषिभेदके ॥ ८०२ ॥

जीवन्ती तु स्त्रियां ज्ञेया जीवन्त्याख्यलतान्तरे ।

ज्योतिष्मत्यां गुलूच्यां च त्रि तु स्याज्जीवतादिति ॥ ८०३ ॥

स्यादाशीविंशये जीवितरि क्लीवं तु जीवनम् ।

जीविकायां जलेऽन्ने च प्राणने च स्त्रियां पुनः ॥ ८०४ ॥

जीवन्त्याख्यलताजातौ जीवनी शार्ङ्गिणस्तथा ।

नवानामपि शक्तीनामेकशक्तावियं पुनः ॥ ८०५ ॥

भेदासंज्ञौषधीभेदे टावन्ता स्यादना पुनः ।

जीवना जीवयत्यर्थे जीवदस्तु रिपौ पुमान् ॥ ८०६ ॥

वैधे च भेद्यवत् त्वेष जीवस्य स्यात् प्रदातरि ।

जीवस्य स्याच्छेत्तरि च जीवातुस्तु नृशण्डयोः ॥ ८०७ ॥

स्याज्जीवनौषधे केचित् त्वौषधे सलिलान्नयोः ।

द्रव्ये च रभसस्त्वाह जीवे बहुविदां वरः ॥ ८०८ ॥

जुङ्गितस्तु द्वयोर्हीनवर्णे त्रिषु तु वर्जिते ।

क्लीवं तु वर्जनेऽथ क्ली जृम्भितं स्याद् विचेष्टिते ॥ ८०९ ॥

जृम्भणे च त्रि तूत्फुले विवृद्धेऽप्यथ पुंस्यम् ।

नीललोहितसम्भिभ्रवर्णे तद्वति तु त्रिषु ॥ ८१० ॥

यावनालाख्यधान्ये तु जौनालां स्त्री त्रिपु त्वद. ।
 ज्योतिष्मज्ज्योतिषा युक्ते स्त्री तु ज्योतिष्मती स्मृता ॥ ८११ ॥
 पिण्ड्याख्यस्यावरे क्षुद्रधान्ये यस्याह्वयान्तरम् ।
 गवीथुरिति ना तु स्याज्ज्योतिषो मासि कुत्रचित् ॥ ८१२ ॥
 ज्योतिःसम्बन्धिनि त्रि स्याज्जङ्घरं तु कलौ युगे ।
 नदप्रभेदे च प्राह रभस शब्दवित्तम ॥ ८१३ ॥
 वाघभेदे च ना त्रिस्तु विशीर्णं दृष्टरस्तु ना ।
 भेरीनादे दृष्टरी तु लम्बापटहसंज्ञके ॥ ८१४ ॥
 वाघभेदे गिर्या मिथ्यावादे च रभसोऽपठीत् ।
 *दागरदृष्टनक्षरे केकराग्ये तु वीक्षिते ॥ ८१५ ॥
 अजय. प्राह रभसो हेलाविभ्रमगोचरं ।
 ना भेचलिह तु तथा केकराक्षे शरीरिणि ॥ ८१६ ॥
 †दुण्डुकान्तु पुमान् वृक्षभेदे शोणसंज्ञके ।
 स्तोत्रार्थे तु पठत्येन रभसो भेचलिहकम् ॥ ८१७ ॥
 तरलं तु त्रिपु ज्ञेय चञ्चले भास्वरंवि च ।
 दारमध्यगर्भे तु पुमान् हारं च नप् पुन. ॥ ८१८ ॥
 चर्मकोशे शिवा तु स्याद् यवागृग्योर्भेदेन ।
 अथाग्री मज्जके फले नष्टकोऽन्यात्सोचत ॥ ८१९ ॥
 व्याख्यातामरकोशस्य लुब्धोभेद इति अमान ।
 तत्रस्तु पुमान्गौ भेचलिह तु वृक्षजे ॥ ८२० ॥

१ 'यवानला' इ. च, 'जौनाला' इ. पठ २, 'वि' इ. पठ ३ 'त्रिरेवि शोण्य'
 इ. पठ ४ 'दु' इ. पठ

* 'दागरदृष्टनक्षरे च केकराग्ये त्रिपु' (पृ. २८० अ. ११) इति तु वैजयन्त
 'दागरदृष्टनक्षरे हेलाविभ्रमगोचरे' इति केचित् । अत्र दागरदृष्टनक्षरे इति हेलाविभ्रम
 † 'दुण्डुक' इति वाचस्पत्ये 'दागरदृष्ट' इति ।

तरुणस्तु द्वयोर्यूनि नवीने त्वभिधेयवत् ।
 परण्डवृक्षे तु पुमान् रभसस्त्वन्यथावदत् ॥ ८२१ ॥
 कुब्जपुष्पैरण्ड इति तमिक्षा तु खियामियम् ।
 ध्वान्तरात्रौ तथा रात्रौ स्यादन्धतमसे त्वना ॥ ८२२ ॥
 तमोमात्रे परेऽथास्त्री ऋसरः सूत्रवेष्टने ।
 शलाकामण्डले ना तु वर्णकौशेयसूत्रके ॥ ८२३ ॥
 तपनस्तु पुमानमौ सूर्ये च नरकान्तरे ।
 भङ्गातकतरौ ग्रीष्मे क्लीचलिङ्ग तु मन्वते ॥ ८२४ ॥
 तप्तावथ पुमान् सर्पराजभेदे हि तक्षकः ।
 तक्षिण चाथो तक्षितरि त्रिस्त्वक्सारस्तु पुंस्ययम् ॥ ८२५ ॥
 वेणौ तृणद्रुमाख्येषु तालहिन्तालकादिषु ।
 क्ली तु तत्पसवे स्त्री तु त्वक्सारा वल्लिषु स्मृता ॥ ८२६ ॥
 त्वरितं तु त्वरायां क्ली स्याच्छीघ्रे त्वभिधेयवत् ।
 तण्डुलस्तु नृलिङ्गः स्याद् व्रीह्यादिफलबीजके ॥ ८२७ ॥
 विडङ्गे त्व.स्त्रियां तु स्यात्.पिप्पल्यां तण्डुलाथ ना ।
 तर्कारीः पादये तके नवनीतेन सयुते ॥ ८२८ ॥
 स्यात् सद्योमथिते स्त्री तु तर्कारी स्थावरान्तरे ।
 नैऋत्यन्तीति स्थित्यते तम्पस्तु तु स्थित्यमित्यम् ॥ ८२९ ॥
 नदीभेदे परेरुक्तो ना रूपाध्यवसाययोः ।
 त्वक्पत्रं तु वराङ्गाख्यगन्धद्रव्ये नपुंसकम् ॥ ८३० ॥
 त्वक्पत्री रभसेनोक्ता स्त्रियां बाष्पाख्यमेपजे ।
 तगर्त्तु नताभिल्ये गन्धद्रव्ये नपुंसकम् ॥ ८३१ ॥

नन्दावर्तस्य पुष्पे च ना पुन पुष्पगुल्मके ।
 नन्दावर्ताहये त्रिस्तु तरन्तः स्यात् त्रीतरि ॥ ८३२ ॥
 अन्यस्तु भेक इत्याह तत्र द्वे अथ नप्यद ।
 तरंनं स्यात् द्वे त्रिस्तु घासहारिण्यथ त्रिषु ॥ ८३३ ॥
 नवाम्बरे तन्त्रकं स्याद् गुलूच्या तु स्त्रियामियम् ।
 तन्त्रिकेति वदत्येकस्तर्पणं तु नपुंसकम् ॥ ८३४ ॥
 तृप्तावपि गुडाद्याद्यलाजसक्तुषु चैन्धने ।
 अना तु तर्पयत्यर्थे शृङ्गाटाख्ये तु पुंस्ययम् ॥ ८३५ ॥
 स्तम्बे जलोद्भवे ना तु तर्विषः* सिन्धुनाकयो ।
 बले च स्त्री तु तर्विषी स्याद् वात्यादेवकन्ययो ॥ ८३६ ॥
 भुवीन्द्रपुत्र्या चाथ त्रिस्तलिर्न विरलाल्पयो ।
 अजयस्त्वव्रवीत् तुच्छे तलिनी तु स्त्रियामियम् ॥ ८३७ ॥
 अट्टालिकाया तपसः पुनश्चन्द्रे पुमास्त्रि तु ।
 महति स्यादथो सूर्ये तरणिर्वारिधावपि ॥ ८३८ ॥
 स्त्रिया तु नावि नद्या च पुष्पस्तम्बान्तरे तथा ।
 कुमारीसंज्ञके किञ्च व्रजस्तम्बे स चाप्ययम् ॥ ८३९ ॥
 गवामुत्थापन काष्ठ पतिताना समीरितम् ।
 सज्जनन्तु रयेऽप्याह त्रि तु क्षिप्ते पुमान् पुन ॥ ८४० ॥
 तपस्वी शिशिरती च चन्द्रे च त्रिस्तु तापसे ।
 ज्ञोच्ये च स्त्री तु माम्याख्यगन्धद्रव्ये तपस्विनी ॥ ८४१ ॥

१ 'तर्विषु' ग पाठ २ 'ह' ग पाठ ३ 'स्त्र' ग पाठ ४ 'रि' च ।
 ५ 'ति' क च पाठ ६ 'स्त्री तु नावि च नद्या च पु' क ल च पाठ .

* 'भुवीन्द्रपुत्र्या तर्विषी तार्विष्यन्निधादवानरी' (पृ १९० आ ४२) इति वैजयन्त
 'तरीय घामनकरे भन्डुजिप्रव्यवमयथा । तारिषा प्राङ्गुल्याया पुत्रि स्वर्ग महोदधौ'
 इति मेदिनी ।

तरस्वीति द्वयोर्व्याघ्रे वानरेऽप्यथ भेद्यवत् ।
 वेगवद्वलिनोरन्ये पुनः शूरेऽप्यधीयते ॥ ८४२ ॥
 तरङ्गवति तु त्रि स्यात् तरङ्गी स्त्री तु कीर्तिता ।
 तरङ्गिणी हरिद्रायां निम्नगायां च ना पुनः ॥ ८४३ ॥
 स्वर्गे स्यात् ताविपः स्त्री तु ताविधीन्द्रसुताभुयोः ।
 वात्यायां देवकन्यायां ह्री तु तेजसि ताविपम् ॥ ८४४ ॥
 तारका त्वपुमानक्षितारानक्षत्रयोस्तथा ।
 दैत्यभेदे तु ना क्री तु तारकं सर्वविन्मतौ* ॥ ८४५ ॥
 भेद्यलिङ्गं तु तरितृतारयित्रोरथो नपि ।
 कवाटोद्घाट्यन्त्रे च तालकं भूषणान्तरे ॥ ८४६ ॥
 पुमांस्तूप्णगुणे त्रिस्तु तद्वत्यथ नपुंसकम् ।
 ताम्बूलं वृक्षपत्रेऽपि मुखभूषणवस्तुनि ॥ ८४७ ॥
 शुक्तिचूर्णं पूगफलं नागवल्लीदलं तथा ।
 इति त्रयाणां वस्तूनां समाहारात्मके भवेत् ॥ ८४८ ॥
 रभसस्तूक्तवानेतद् गुचाकफलमात्रके ।
 ताम्बूली तु स्त्रियां नागवल्लीयां स्यात् स्त्री तु तामसी ॥ ८४९ ॥
 प्रावृष्णिशायां दुर्गायां निशामात्रे तु कश्चन ।
 त्रिस्तमोगुणसंयुक्ते तमःसम्बन्धिमात्रके ॥ ८५० ॥
 ताण्डवस्त्वक्षियां नृसे तृणभेदे च भाषितः ।
 तारणस्तु पुमान् मासे सङ्क्रान्त्यवधिके रवेः ॥ ८५१ ॥
 तारणी तु स्त्रियां गोष्ठ्यामथ स्यात् तारणा न ना ।
 अर्थे तारयतेऽस्ति तरणेस्तरणस्य च ॥ ८५२ ॥
 सम्बन्धिनि त्रापुषं तु रजते ह्री त्रिपु त्वदः ।
 विकारे त्रपुषो ना तु तातलो लोहकूटके ॥ ८५३ ॥

* 'ओश्वरः प्रणवस्तारस्तारकं सर्वविन्मतिः' (पृ. १०२. श्लो. २३२) इति वैजयन्ती ।

मनोजवे तु त्रि स्याच्च तप्तेऽथो तातगुः पुमान् ।
क्षुद्रताते त्रि तु हिते तातायाथास्त्रियां भवेत् ॥ ८९४ ॥

तिलकः पुण्ड्रके क्षुद्रतिले त्वेप पुमांस्तथा ।
श्रीमत्संज्ञे वृक्षभेदे तथा कुरवकाह्वये ॥ ८९५ ॥

तिलकालकसंज्ञे च पिष्टुभेदे नपि त्वदः ।
जठरावयवे क्लोमसंज्ञे द्वे तु हयान्तरे ॥ ८९६ ॥

एतद् रभसकोशोक्तमथ स्यात् तिमिरोऽस्त्रियाम् ।
अन्धकारेऽक्षिरुग्भेदे तिमिरा तु स्त्रियामियम् ॥ ८९७ ॥

बाधभेदे तिरीटस्तु रक्तलोभे पुमानयम् ।
मैकुटे तु नपि स्त्री तु वैदर्यां स्यात् तिरीटिका ॥ ८९८ ॥

त्रिकूटस्तु सुबेलाख्यगिरिभेदे नृलिङ्गकः ।
सामुद्रलवणे तु क्ली समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ८९९ ॥

तिलित्सस्तु द्वयोः सर्पभेदे गोनैससंज्ञके ।
तरक्षुसंज्ञके व्याघ्रभेदे त्रिदिक्वाक् पुनः ॥ ९०० ॥

ना स्वर्गाकाशयोः क्लीवे त्वन्ये केचित् स्त्रियां पुनः ।
पलायां निम्नगाभेदे त्रिदिवा त्रिपदी पुनः ॥ ९०१ ॥

हस्त्यङ्घ्रिबन्धरज्जी स्त्री पदत्रयसमाहृतौ ।
त्रि तु यस्म पदानि स्पृञ्जीणि तत्र स्त्रियां पुनः ॥ ९०२ ॥

श्वेतासंज्ञलतायां स्मात् त्रिपुटा त्रिपुटीति च ।
पलायां त्रिपुटैव स्यात् सूहमायां रभसः पुनः ॥ ९०३ ॥

१. 'इष्मनि' क. ड. च. पाठः. २. 'कच्छे' ग. पाठः. ३. 'विदार्या' ग
४. 'पुत्रव' ग. पाठः. ५. 'ना' ग. च. पाठः.

मल्लिकायामपि प्राह नरं तीरसतीनयोः ।
 बहुव्रीहौ पुनस्त्रि स्यात् त्रिवृता तु लतान्तरे ॥ ८६४ ॥
 श्वेताख्ये स्त्री त्रिगुणिते पुनः स्यात् त्रिरथ स्त्रियाम् ।
 चिञ्चायां त्तिन्त्रिणी दैत्यविशेषे तु पुमानयम् ॥ ८६५ ॥
 त्रिष्टुभा तु स्त्रियां गौरसर्षपे सितसर्षपे ।
 पुनर्नाथ त्रिपक्षी स्त्री पक्षत्रयसमाहृतौ ॥ ८६६ ॥
 पक्षत्रयान्तकर्तव्यश्राद्धे प्रेतस्य च त्रि तु ।
 बहुव्रीहौ त्रिमार्गा तु स्त्री गङ्गायां त्रिमार्ग्यसौ ॥ ८६७ ॥
 मार्गत्रयसमाहारे बहुव्रीहौ तु स त्रिषु ।
 अथ त्रिमन्धमेलात्यक्पत्राणां क्ली समुच्चये ॥ ८६८ ॥
 अर्थलिङ्गसमासांस्तु तर्कयेदत्र पूर्ववत् ।
 पुरत्रये तु त्रिपुरी नस्त्रियोस्त्रिपुरस्तु ना ॥ ८६९ ॥
 मदमत्ताख्यधुर्धूरभेदेऽथ द्वे त्रिरेखवाक् ।
 चिक्रोडसज्ञाखुभेदे ना तु शङ्खेऽथ भेदवत् ॥ ८७० ॥
 बहुव्रीहावथ क्लीवं त्रिशिखं स्यात् त्रिशूलके ।
 शिरोमूषणभेदे च भेदलिङ्गं तु मन्यताम् ॥ ८७१ ॥
 बहुव्रीहौ तित्तिरस्तु त्रिरकाणाख्यपक्षिणि ।
 ऋषिभेदे च नाथ द्वे त्रिकेतुः शुरुपक्षिणि ॥ ८७२ ॥
 बहुव्रीहौ पुनस्त्रि स्यात् त्रिशङ्खस्तु पुमानयम् ।
 ताक्ष्यं मतङ्गराजे च मार्जारे तु द्वयोरयम् ॥ ८७३ ॥
 त्रिधामा तु पुमान् विष्णोर्वामौ चाधामिधेयवत् ।
 बहुव्रीहौ वैश्रवणे पुनर्ना त्रिशिरा अयम् ॥ ८७४ ॥

१. 'तौ चार्गा' इ. च. पाठः.

+ "त्रिकृतेषु तदस्तेषु त्रिष्वाममङ्गजाख्यम् । ऋषिभ्यास्तित्तिराथ कलविद्याथ सर्व-
 ॥" (उपो. अ. १०. श्लो. ४१) इति महाभारतम् । 'तित्तिरस्तु अरकाणः' (पृ. २८.
 १. ३५) इति तु ध्वज्यन्ती ।

दशास्यसम्बन्धिनि च रक्षोभेदेऽथ भेषवत् ।
 त्रिमूर्धे स्त्री तु गङ्गायां त्रिस्रोता रमम पुनः ॥ ८७९ ॥
 अन्यस्यामपि कस्याञ्चिन्नयामाहाथ भेषवत् ।
 बहुव्रीहौ "त्रिवारं तु क्ली बलेऽथ द्वयोर्भवेत् ॥ ८७६ ॥
 धीवर्यां ब्राह्मणाज्जाते मर्त्यजात्यन्तरेऽप्यथ ।
 तुपारः शीकरे पुमि हिमभेदेऽपि कश्चन ॥ ८७७ ॥
 प्रालेये शैल्यधर्मे च भेषलिङ्गं तु तद्वति ।
 तुवरो ना कृपायाएपरसे त्रिपु तु तद्वति ॥ ८७८ ॥
 तुवरी तु स्त्रिया धान्य आढकीसज्ञके तथा ।
 मुराष्ट्रकाह्ये चापि भेषजेऽथ तुरुष्कवात् ॥ ८७९ ॥
 ना सिल्हसज्ञे निर्यासे राजभेदे च तस्य तु ।
 स्य्यपले स्यात् तुरुष्कां स्त्री देशे त्वस्य नृभूमनि ॥ ८८० ॥
 तुरुष्कास्तुमुलं तु क्ली व्यामिश्रसमरेऽथ ना ।
 म्वरं म्याद् व्याकुले त्रिन्तु वैजयन्त्यामभापत ॥ ८८१ ॥
 रमसन्तु नरि प्राह विभीतकमहीरुहे ।
 तुरगी त्वध्वगन्धाया स्त्री द्वयोस्तु तुरङ्गमे ॥ ८८२ ॥
 गन्धर्वाधिपभेदे तु तुम्बुरुः पुंसि भाषित ।
 तिन्दुकीसंज्ञवृक्षे च क्लीबलिङ्गं तु तदफले ॥ ८८३ ॥
 त्वैरस्तु पुमान् कालेऽप्यजातस्मश्रुपूरुषे ।
 वैजयन्त्या तु कथित भेषलिङ्गं त्रिपु त्वदः ॥ ८८४ ॥

१. 'क' ग पाठ २. 'ब' इ, च पाठ

* 'तीवरम्' इति स्यात् । तथाच वैजयन्ती—'सूते धावरी तीवर तत । एते ब्राह्मण-
 उवा स्यु' (पृ ७२ श्लो ११) इति । † 'पशु कल्पेऽपि नि यज्ञो नरोऽप्यश्रुथ त्वरी'
 पृ. २५५. श्लो १२) इति तु वैजयन्ती । आश्वने च 'तमसा ये च त्वरा' (११, ११, २०)
 इति श्रुतेः ।

कालेऽप्यजातशृङ्गे स्यात् पशोः शुष्कतृणे पुनः ।
 तृफलं शुष्कपर्णं च क्ली लतायां तु सा स्त्रियाम् ॥ ८८९ ॥
 तृफलाथ तृतीयः स्यात् त्रयाणां पूरणे त्रिपु ।
 तृतीया तु तृतीयस्यां विभक्तौ स्त्री तथा तिर्यौ ॥ ८८६ ॥
 धनदस्याथ वेणौ ना तेजनः शरसंज्ञके ।
 स्तम्बे च स्त्री तु मूर्वायां ज्योतिष्मत्यां च तेजनी ॥ ८८७ ॥
 रुधिरे च विचार्य तु सूत्रकारप्रयोगगम् ।
 दृष्टं न तेजनीदन्तादिति (!) यत् तदर्थो न ना ॥ ८८८ ॥
 आकर्णकर्पणाच्चापि यदध्यर्थाधिकाङ्गुलम् ।
 आकर्षणमथाकृष्य धानुष्कैर्यदिपोर्भवेन् ॥ ८८९ ॥
 सन्धानं तेजना तत्र निशाने चाथ तैतिलम् ।
 कायविन्यासरूपाणां करणानां क्वचिद् भवेत् ॥ ८९० ॥
 एकसिन् करणे क्लीबं गण्डके तिलापिर्जडे (!) ।
 नीवृद्धेदे तु पुम्भूमि कलिङ्गाख्ये हि तैतिलाः† ॥ ८९१ ॥
 त्रैपुभं तु नपि व्योम्नि त्रिपुपृच्छन्दसि च त्रिपु ।
 त्रिपुप्सम्बन्धिनि स्यात् तु प्रगाथे त्रिपुवादिके ॥ ८९२ ॥
 तोरणस्त्वस्त्रियां गेहे(!)वहिर्द्वारे नपि त्वदः ।
 तरुभेदेऽस्य फले त्वरायां चाथ तोपणम् ॥ ८९३ ॥
 तुष्टौ क्ली वोपणी तु स्त्री हरिद्रायामना पुनः ।
 तोपणा तोपयत्यर्थे तोदकस्तु पुमान् सिते ॥ ८९४ ॥
 सर्पे तोत्तरि त्वेप त्रिर्गुलिङ्गस्तु तोयदः ।
 मेघे क्लीबं तु धनुषि स्यादथो दक्षिणस्त्रिपु ॥ ८९५ ॥

१. 'दू' क. ग. च. पाठः. २. 'न तथाकृष्टधनु' ग. पाठः. ३. 'विदके' ड., 'वृजडे'
 ग. पाठः. ४. 'लिङ्गस्त्वप तो' ग. ट. पाठः.

† 'तैत्रुलाष्ट कलिङ्गाः' (पृ. ३७. ओ. २६) इति तु वैयाकृत्या ।

त्रिदशे च परच्छन्दानुवर्तिन्यापि भापते ।

कुशले हर्षनन्दीम तथा यमककुब्भवे ॥ ८९६ ॥

शरीरावयवे चापि वामस्य प्रतिभोगिनि ।

दक्षिणा तु स्त्रिया याम्याशायामृत्विग्भृतावपि ॥ ८९७ ॥

पठति त्वत्र रभस इमा दानप्रतिष्ठयो ।

*दक्षार्यस्तु पुमानग्रा वैनतेयेऽप्यथ द्वयो ॥ ८९८ ॥

गृध्रेऽथ दहनः पुंसि वद्वावुष्णगुणेऽपि च ।

त्रि तु तद्वति शण्डे तु दाहेऽथ दर्शनं नपि ॥ ८९९ ॥

द्विधाभावे शुके तु द्वे दण्डकम्बस्त्रियामयम् ।

समासप्रायवाक्ये स्यादुत्कृतेरधिकेषु च ॥ ९०० ॥

छन्द सु नीवृद्धेदे तु महाराष्ट्राहये नरि ।

दण्डका भूमि च स्त्री तु दण्डिकाल्पकलम्बने ॥ ९०१ ॥

वाचभेदे दण्डरूपेऽथो दण्डयितरि त्रिषु ।

अथ स्याद् दर्दुरो भेके द्वयो पुंसि तु हस्तिन ॥ ९०२ ॥

गलस्य पार्श्वयोरुक्तो रभसस्त्वाह वारिदे ।

वाचभेदे च सा तु स्त्री चण्डिकाया प्रकीर्तिता ॥ ९०३ ॥

दर्दुरस्तु पुमान्छैलप्रभेदे कलशीमुख ।

इति प्रसिद्धवाचे च त्रि त्वीपद्मवस्तुनि ॥ ९०४ ॥

दण्डिकस्तु पुमान् वाणभेदे सोऽप्युक्तलक्षण ।

त्रिभारशाल्यनाराचरूप इत्यथ भेदवत् ॥ ९०५ ॥

दण्डवत्यथ पुच्छिज्ञो दन्तिको गृहभित्तिगे ।

नामदन्ताहये शङ्कावध दन्तवति त्रिषु ॥ ९०६ ॥

नियुम्भसशौपधौ तु स्त्रीलिङ्गा दन्तान्ति)का भवेत् ।

दहरस्तु द्वयोरल्पमूपिके बालके त्रिषु ॥ ९०७ ॥

१ 'त्यं' च पाठ २ 'दु' च पाठ

* 'दक्षार्य' इति स्यात् ।

अल्पेऽथ भ्रातरि पुमान् रभसेन समीरित ।
 अथ ऽत्रैराज्यजे द्वे स्यान्मर्त्येजात्यन्तरेऽपि च ॥ ९०८ ॥
 वेद्यपूर्वक्षत्रियाया ब्राह्म्याज्जाते प्रयुज्यते ।
 द्रमिलो दर्शनं तु क्ली नेत्रे शास्त्रे मते धियाम् ॥ ९०९ ॥
 ज्ञाने च स्वप्नवीक्षासु क्रियाया पश्यतेरपि ।
 धर्मदर्पणयोम्त्वाह रभस शब्दवित्तम ॥ ९१० ॥
 दर्शनी तूपरंथ्याया त्री पुरादेर्गदस्य च ।
 यन्त्रभेदे दर्शनार्थे दर्शना तु न ना तथा ॥ ९११ ॥
 दर्शने दर्शयत्यर्थे दर्शकस्तु पुमानयम् ।
 द्वा स्वेऽथ भेद्यवद् द्रष्टृदर्शयित्रोरथो पुमान् ॥ ९१२ ॥
 दन्ते स्याद् दशनो दष्टिक्रियाया तु नपुसकम् ।
 दशमं तु दशाना स्यात् पूरणे त्रि स्त्रिया पुन ॥ ९१३ ॥
 दशमी यमतिथ्या स्याद् दर्वरस्तु पुमानयम् ।
 वज्रै स्त्रिया तु सेनाया दर्वरी स्याद् द्वयो पुन ॥ ९१४ ॥
 दशेरः सारमेये च सर्पे चाथो नृभूमनि ।
 मरुसज्ञे जनपदे दशेरा दर्पकस्तु ना ॥ ९१५ ॥
 कन्दर्पे त्रि पुनर्हस्तदर्पयित्रोरथो पुमान् ।
 आदर्शे दर्पणः क्ली तु हस्तौ दर्पयते पुन ॥ ९१६ ॥
 क्रियाया दर्पणा तेन(१) दमयन्ती पुन स्त्रियाम् ।
 स्याद् ब्रह्मचारिदण्डे च भार्याया च नलस्य हि ॥ ९१७ ॥
 त्रिस्तु स्याद् दमयितरि दमयैत् तनये पुन ।
 दायादो द्वे सपिण्डेऽपि यस्त्वन्यो दायभाग् भवेत् ॥ ९१८ ॥

१ 'धा ग पाठ २ 'राध्याया' क च पाठ . ३ 'गुरस्य' ग पाठ . ४ 'के'

क. च पाठ ५ '(यन्त्र)यस्त' न' क ट च पाठ

तत्र त्रि रभसस्त्वाह त्रिलिङ्गा दाडिर्मा दुध ।
 एलाया मुच्चिलिङ्गा-दा)यपादपे ब्रमहे वयम् ॥ ९१९ ॥
 क्लीबलिङ्ग तु विज्ञेय प्रसवे तस्य नप् पुन ।
 व्याधौ स्याद् दारुणं भेषलिङ्ग तु म्याद् भयङ्करे ॥ ९२० ॥
 पुल्लिङ्गो रभसेनोक्तो द्रावको घोषनाशनो ।
 अथ द्रावयितयेप द्रोतर्यपि च भेषवत् ॥ ९२१ ॥
 दारुणस्तु द्वयोर्बलि क्षश्चित्तु तैरुणैऽवदत् ।
 धनञ्जयस्तु व्रते स पत्रे शब्दत्रिदा वर ॥ ९२२ ॥
 त्रि तु भेत्तर्यथो कृष्णसारथौ दारुणः पुमान् ।
 दैत्यभेदे च नूनपो पुन कुत्सितदारुणि ॥ ९२३ ॥
 दास्युष्टः कालकण्ठास्यस्यो द्वे चातङ्ग तथा ।
 दारुणस्तु पुमान् सिन्धुसज्जके नववृदन्तरे ॥ ९२४ ॥
 पौरुदे श्वेडभेदे तु पुत्रपुसकयोरयम् ।
 कतकास्ये तु वृक्षे ना द्रावणो लग्नपान्तरे ॥ ९२५ ॥
 विडसजे फले तु क्ली कतरुम्याथ नप्त्रियो ।
 द्रावणा द्रावणस्यर्थे क्लीबलिङ्ग तु दानयम् ॥ ९२६ ॥
 गन्धे दमनकास्ये स्याद् दनुजे तु द्वयोरथ ।
 द्वापरोऽस्त्री तृतीये म्याद् युगे सशयनेऽप्यथ ॥ ९२७ ॥
 द्वादशो द्वादशाना त्रि पूरणे द्वादशी पुन ।
 स्त्रिया विष्णुतिथौ त्रिस्तु द्वितीयं पूरणे द्वयो ॥ ९२८ ॥
 स्त्री तु द्वितीया भार्गोयामजदैवतके तिथौ ।
 द्वितीयस्या विमर्कौ च द्विजिह्वस्तु त्रि सूचके ॥ ९२९ ॥

१. 'पुन' क ग च पाठ २ 'व'—

३. 'त्रि' च पाठ

४. क ट च पाठ .

द्वे तु सर्पे दिक्करी तु स्त्री किञ्चित्प्रौढयोषिति ।
 बहुव्रीहौ पुनस्त्रि स्याद् द्विजातिस्तु द्वयोरयम् ॥ ९३० ॥
 ब्राह्मणे क्षत्रिये वैश्ये पक्षिण्यपि पुमान् पुनः ।
 पुनर्भवा दिधिपुः पत्न्यौ दिधिपूस्तु त्रियामियम् ॥ ९३१ ॥
 कनिष्ठपत्न्याभरतौ पुनर्भूपरिविन्नयोः ।
 आहुतौ च द्विजन्मा तु ना दन्ते रभसोदितः ॥ ९३२ ॥
 द्वयोस्तु पठितः पूर्वैः स्याद् ब्रह्मक्षत्रविट्सु च ।
 पक्षिण्यथ दिवौकास्तु देवचातकयोर्द्वयोः ॥ ९३३ ॥
 काव्यालङ्कारभेदे तु स्वरूपे चापि दीपकम् ।
 स्त्री त्रि तु स्याद् दीपयितृदीपित्रोर्ना तु पक्षिणि ॥ ९३४ ॥
 पक्षिणा येन गृह्यन्त पक्षिणोऽन्येऽत्र ना पुनः ।
 महाकदम्बे नीपाल्ये दीपनः स्त्री तु दीपनम् ॥ ९३५ ॥
 दीपिक्रियायां त्रिपु तु दीपर्ना दीप्तिसाधने ।
 दीदिविस्तु पुमान् स्वर्गे पाचके च बृहस्पतौ ॥ ९३६ ॥
 नृत्त्रियोस्त्वोदनेऽथ द्वे दीर्घवाक् कुंकुटे त्रि तु ।
 बहुव्रीहौ द्वीपवांस्तु समुद्रे च नदे च ना ॥ ९३७ ॥
 स्त्री तु द्वीपवती नयां भूमौ चाथ नृलिङ्गकः ।
 दीर्घायुः शल्मलीवृक्षे तथा जीवतरायपि ॥ ९३८ ॥
 मार्कण्डेये च काके तु द्वे त्रिः स्याच्चिरजीविनि ।
 दुर्वारस्तु चमे पुंसि दूराधे त्वभिषेधघ्नम् ॥ ९३९ ॥
 दुरागः कृकलासे द्वे दुष्टाशे त्वभिषेधवत् ।
 दुरितं स्त्री दुर्गमनेऽप्यथ स्याद् भवलिङ्गकम् ॥ ९४० ॥
 दुर्गते दुष्कृतं तु स्त्री पापे त्रिस्त्वशुभं कृते ।
 दुहिणस्तु नृलिङ्गः स्याद् वामुदेवविरिञ्चयोः ॥ ९४१ ॥

भेद्यत् तु भवेत् क्षुद्रे क्लीत्रलिङ्ग तु पाप्मनि ।
 दुष्टगन्धे तु दुर्गन्धः पुमान् सोवर्चले तु नप् ॥ ९४२ ॥
 बहुव्रीहौ तु त्रिस्थो दुर्वर्णं रजते नपि ।
 एलावाल्कुरुसजे च भेषजे रभसोऽपठीत् ॥ ९४३ ॥
 दुष्टवर्णं तु नृनपोर्वहुव्रीहो पुनस्त्रिपु ।
 दुर्जातं व्यसने क्लीं त्रिरसम्यग्जातवस्तुनि ॥ ९४४ ॥
 दुर्धरस्तु नृलिङ्गं स्याद् वृषभाह्वयभेषजे ।
 भेद्यलिङ्गं तु दुर्धारे दुर्भरे च प्रकीर्तितम् ॥ ९४५ ॥
 दुर्लभस्त्वत्तिदुष्प्रापे यवापे तु पुमानयम् ।
 दुर्मुखस्तु पुमान् नागराजभटे द्वयो पुन ॥ ९४६ ॥
 धानरे भेद्यलिङ्गं तु मुखरे कविभि स्मृतम् ।
 दुर्दर्शा त्वचिराहासु कप्राम्बेरुत्र या भवत् ॥ ९४७ ॥
 बुब्बा तत्र त्रिपु पुनर्दुष्प्रेक्षेऽथ नृलिङ्गक ।
 दुःस्पर्शाऽश्व(१)यवापे स्याद् दु स्पर्शा तु स्त्रियामियम् ॥ ९४८ ॥
 कण्डकायां परस्त्वात्मगुप्ताया पठति त्रि तुं ।
 दुष्प्रवेशे दुर्गमस्तु पुमान् स्याद् भूधरे त्रि तु ॥ ९४९ ॥
 दुष्प्रवेशे दुर्गतिस्तु नरके स्त्री नर पुन ।
 पठत्यमरदत्तोऽमु ढारिद्ये तु स्त्रियामियम् ॥ ९५० ॥
 दुष्टाया च गता त्रिस्तु बहुव्रीहावथो पुमान् ।
 भेद्यां स्याद् दुन्दुभिर्दित्यविशेषे वरणेऽपि च ॥ ९५१ ॥
 स्त्री तु घृतशलाकाया द्वे तु मीढान्तरे भवेत् ।
 दुग्धाशीं तु शुक्रे द्वे स्यात् क्षीराशिनि तु भेद्यत् ॥ ९५२ ॥
 दुर्नामं त्वर्शासि क्लीबं किमौ तु द्वे स्त्रिया पुन ।
 स्याद् दीर्घकोट्यकासश्जलजन्ता त्रिपु त्वद ॥ ९५३ ॥

दुःसंज्ञे दुष्टसंज्ञायां पुनः क्लीं दूषिका पुनः ।
 स्त्री क्रोधवशकन्यायां त्रिषु दूषयितर्यसौ ॥ ९९४ ॥
 दूषिकं त्वक्षिजमले नपुंसियोः स्यात् पुनः स्त्रियाम् ।
 वीणाज्जातौ च वर्तौ च लतायां चापरः पुनः ॥ ९९५ ॥
 लतायामित्यभाषिष्ट दृष्टान्तस्तु पुमानयम् ।
 शास्त्रे तथोदाहरणे बहुव्रीहौ तु भेद्यवत् ॥ ९९६ ॥
 दृशानस्तु त्रिषु द्रष्टर्यादित्ये त्वभ्यधुर्नरम् ।
 दर्शकस्तु त्रिषु वपुष्मति क्लीबं तु लोचने ॥ ९९७ ॥
 देवाहं तु सुवर्णे स्याद् रत्नविद्धे नपुंसकम् ।
 देवयोग्ये पुनस्त्रि स्यादथ स्यात् पुंसि देवनः ॥ ९९८ ॥
 ज्यो द्यूतशलाकायां क्लीं क्रीडाविजिगीषयोः ।
 व्यवहारे द्युतौ कान्तौ स्तुतिगत्योरना पुनः ॥ ९९९ ॥
 देवना देवयत्यर्थे परिदेवन एव च ।
 देवयुस्त्वृत्विजि पुमान् होमे च त्रि तु धार्मिके ॥ १०० ॥
 देवज्ञो ना ज्यौतिषिके देवज्ञा तु स्त्रियामियम् ।
 ज्ञेया गृहगोलिकायां देवस्य ज्ञातरि त्रिषु ॥ १०१ ॥
 द्रोहकस्तु पुमान् गाथात्रिशेये परिकीर्तितः ।
 वैडालवृत्तिके त्वेष भेद्यलिङ्गः समीरितः ॥ १०२ ॥
 दोहलं तु नपीच्छायामिति सिंहो नरे पुनः ।
 दत्त आहाथ गर्भिण्या इच्छाभेदे प्रकीर्तितः ॥ १०३ ॥
 श्रद्धासंज्ञे स्थावराणां पुष्ट्यर्थं यत् प्रदीयते ।
 करीषादि भवेत् तत्र स्त्रियां तु द्योतना भवेत् ॥ १०४ ॥
 उपसि द्योतनं तु क्लीं धने द्योततिकर्मणि ।
 अदिण प्रकाशनायां तु स्त्रीनपोद्योतिनाथ नप् ॥ १०५ ॥

दोलकं पङ्कजे त्रिस्तु स्यादुत्क्षेपि ना पुनः ।
 दौष्पन्तो नृपभेदेऽथ मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ॥ ९६६ ॥
 कक्ष्याजिविऽम्बष्ठ एव स्यादुग्राख्ये च जीविनि ।
 मत्स्यघातादथ स्त्री स्याद् दौन्दुभी दम्भ एव च ॥ ९६७ ॥
 विवाहार्थं वरस्यापि यात्रायामथ दुन्दुभेः ।
 सम्यन्धिनि त्रिः क्लीबं तु लेख्याना व्यवहारिणाम् ॥ ९६८ ॥
 अष्टानामेकैलेख्ये स्याद् धवलस्तु नृलिङ्गकः ।
 वृषभे श्वेतवर्णे च त्रिस्तु श्रेष्ठेऽपि मुन्दरे ॥ ९६९ ॥
 श्वेतवर्णयुक्ते चाथ सुरभौ धवला त्रियाम् ।
 धनदस्तु कुबेरे ना भेद्यत् तु धनप्रदे ॥ ९७० ॥
 धनुका तु त्रियां वध्वां भेद्यलिङ्गं तु साधुनि ।
 धनेदस्तु कुबेरे ना स्यात् त्वाष्ट्रि भेद्यलिङ्गकः ॥ ९७१ ॥
 अथ क्लीं धर्षणं धार्ष्ट्येऽभिभवे मुग्धेऽप्यथ ।
 धर्षणी कुलटायां स्त्री धमनस्तु पुमानयम् ॥ ९७२ ॥
 नडसंज्ञे स्त्राधरे स्यात् तथा म्यान्नामिकापुटे ।
 रभसस्तु त्रिषु सूरे भ्रात्राध्यापक एव च ॥ ९७३ ॥
 धमनी तु त्रियामेषा विज्ञेया वाचि वामिभि ।
 तथा दृष्टविलासिन्यां मिगया रभसोऽरटीत ॥ ९७४ ॥
 धर्मणं त्वष्टके हेमपत्नानामपि मत्तर्ता ।
 पत्नानां ताम्रमंत्रस्य लोहस्य द्रुमके पुनः ॥ ९७५ ॥
 अन्येषां रूप्यरूपे च धारणेऽप्यथ नृपस्त्रियां ।
 म्यादुन्मानक्रियायां स्याद् धारणा धारणस्तु ना ॥ ९७६ ॥

१. 'व' ग पठ .

१ धारणा रूप्यरूपे च धारणेऽप्यथ नृपस्त्रियां ।
 २ धारणा रूप्यरूपे च धारणेऽप्यथ नृपस्त्रियां ।

स्नेने धातरि लोकेऽके सलिले तु नपुसकम् ।

धर्णासिस्तु पुमाञ्छैले सलिले तु नपुसकम् ॥ ९७७ ॥

* धाराद्भवतारेऽश्रावित्युक्त यादवैर्नपि ।

रमसेन तु पुसीति धाराद्भस्तीर्थस्वङ्गयो ॥ ९७८ ॥

धाराटस्तु द्वयोरश्वे चातकेऽप्यथ धावनी ।

धौता(जैश्च)लेऽष्टिपण्या रजक्या च स्त्रियामथ ॥ ९७९ ॥

गतिशोधनयो प्राहु क्लीबलिङ्गमिदं बुधा ।

धावनं धावयत्यर्थे त्वपुमान् धावनाथ ना ॥ ९८० ॥

धारणैकः पूर्वशास्त्रज्ञैरुक्तश्छिद्रविधानके ।

हविषा च ग्रहे शाणतृतीयाशे तु सा स्त्रियाम् ॥ ९८१ ॥

धारणैका धारणा तु स्त्री चित्तस्य स्त्रिरबन्धने ।

क्वचिद्ध्येये वस्तुनि स्याद् योगिना हृदयस्थिते ॥ ९८२ ॥

रमसस्त्वत्र पठति ड्यन्तमेतत् सुधीर्यथा ।

वौद्धोक्तमन्त्रभेदे च नाडिकाया च धारणी ॥ ९८३ ॥

अना तु बहने किञ्च मर्यादायामथो पुमान् ।

धार्मिको नृपतेर्धर्माधिकृते पुरुषे त्रि तु ॥ ९८४ ॥

पाठके धर्मशास्त्राणां धर्मस्य चरितर्यपि ।

स्त्रिया तु धिपणा बुद्ध्या स्त्रीचिहे पार्वतीगिरी ॥ ९८५ ॥

धिपणे इति रोदस्योधिपणस्तु बृहस्पतौ ।

ना क्ली तु धीवरं काललोहे जात्यन्तरे पुन ॥ ९८६ ॥

कैवर्त्या वृषलाज्जाते द्वे दाशेऽप्यथ धृसरः ।

र्चाक्रिके द्वे परे ना तु वणे स्यात् स्तोत्रकाण्डुरे ॥ ९८७ ॥

१ 'तौ' क च पाठ २ 'व' क च पाठ ३ 'जै च च', 'नै' क. पाठ ४. 'र्ण' क पाठ ५ 'रि' क ग च. पाठ ६ 'व' ग पाठ ७. 'ख' ग. क पाठ ८ 'ण्ड' क क. च पाठ -

* 'धाराद्भवतारेऽश्री' (पृ २५१ श्लो १८) इति तु मुद्रिनवैजयन्तीपाठः ।

§ 'धौताश्च रजक्या च धावनी' (पृ २८० श्लो ४०) इति वैजयन्ती ।

त्रिस्तु तद्वत्यथो पुसि धूमलः कृष्णलोहिते ।
 मिश्रवर्णे तद्वति तु त्रिरथो पुन्नपुसकम् ॥ ९८८ ॥
 देवतार्चनतूर्येऽथ धोरणं चाहने नपि ।
 बाजिना गतिभेदे च धारितारये त्रि तद्वति ॥ ९८९ ॥
 हसे तु द्वेऽथ नलिनं नैलिकाया नपुसकम् ।
 पक्षे तु पुस्यप्येकेषामन्येषा तु स्त्रियामपि ॥ ९९० ॥
 नलिनी तु स्त्रियामेव पद्मन्तम्भे सरम्यपि ।
 रभसस्त्वपठीद् व्योमनिम्नगाथा च ना पुन ॥ ९९१ ॥
 न्यग्रोधो व्योमसज्ञे स्यात् प्रमाणे वटपादपे ।
 फले त्वम्य लुकोऽभावाच्चैयग्रोधमिति मृतम् ॥ ९९२ ॥
 न्यग्रोधी तु स्त्रिया स्तम्भे द्रवन्तीसज्ञेऽथ ना ।
 नन्दको वासुदेवस्य खज्ञे नन्दितरि त्रिपु ॥ ९९३ ॥
 नन्दनस्तु द्वयो पुत्रे क्ली तूद्याने शचीपते ।
 नन्दथौ च पुमास्तु स्यादर्थे नन्दयतेस्त्रि तु ॥ ९९४ ॥
 स्यान्नन्दयितरि स्त्री तु नन्दन्ती स्यात् सखीजने ।
 नन्दन्तस्तु पुमान् सरथौ भेद्यलिङ्ग तु नन्दताम् ॥ ९९५ ॥
 इत्यार्थार्थे तत्र स्यान्नमस्या तु स्त्रियामिवम् ।
 पूजाया पूजनीये तु त्रिर्नभाक्ता त्विय स्त्रियाम् ॥ ९९६ ॥
 चक्रवाकारयविहगजातौ वाके पुनर्द्वयो ।
 अथात्र रभसेनोक्तमस्तभ्य तत्र रोचते ॥ ९९७ ॥
 नटे षोडशले पुसि चारणे केयलेऽपि च ।
 नर्तकः स्यात् करेण्वा च लसिकाया च नर्तकी ॥ ९९८ ॥
 न्यस्तनृत्त्वस्त्रियामर्थनिक्षेपे धनिभि हृते ।
 त्रिस्तु स्थानिहिते स्त्री तु रेवारयसरिदन्तरे ॥ ९९९ ॥

नर्मदा नर्मणस्तु त्रिर्दायके नकुलो द्वयोः ।
 वधौ कनिष्ठे तु पुमान् सुधिष्ठिरमहीपतेः ॥ १००० ॥
 ऋषिभेदे वर्णभेदे यो वर्णो नकुले स्थितः ।
 तद्वति त्रिरथो क्लीवं पुंस्यन्ये नमतं विदुः ॥ १००१ ॥
 ऊर्णास्तरणके ना तु धूमे दिनकरेऽपि च ।
 त्रि तु ह्रस्वे त्रिषु पुनर्नवानां पूरणे भवेत् ॥ १००२ ॥
 नवमं नवमी तु स्त्री दुर्गादेव्यास्तियो स्मृता ।
 रभसेनात्र पठितः श्लोकोऽयमिह पठ्यते ॥ १००३ ॥
 सुरलायां वरीभान्दुनीरजःस्त्रीषु नर्मरां ।
 क्लीवं स्याद् द्रुमकूपरे नाराचै मानवैऽर्जुने ॥ १००४ ॥
 नहुपस्तु पुमान् पूर्वराजभेदे द्वयोः पुनः ।
 मनुष्ये न्यैशुकस्तु स्याच्चन्द्रे वेणौ पुमांस्तथा ॥ १००५ ॥
 रणरेणौ प्रवरणेऽप्यथ स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ।
 प्रवासशाले नादेयं पुनः स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ॥ १००६ ॥
 नदीभवादी स्त्री तु स्यान्नादेयी जलचेतसे ।
 कर्कर्या भूमिजम्बवां च महीद्र्यांस्त्र्यमुस्तके ॥ १००७ ॥
 *कङ्गुष्ठेऽपि च नादेयीत्येवं रभसभाषितम् ।
 क्लीवं तु सैन्धवे क्ली तु नागरं विश्वमेपजे ॥ १००८ ॥
 चुके राजकशेरुण्यप्यथ स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ।
 पुनर्भवादी नारकस्तु नरके ना त्रिषु त्वयम् ॥ १००९ ॥
 नरकस्य हि सम्बन्धिन्यथ नासिक्यवाक् त्रिषु ।
 स्यान्नासिकाभवे स्तस्तु नासिन्यावश्चिनोर्नरि ॥ १०१० ॥

१. 'लिख्यते' ग. पाठः. २. 'दा' ग. पाठः. ३. 'जे' ग. पाठः. ४. 'र' ग.
 पाठः. ५. 'न' क ड. च. पाठः. ६. 'प्र' ग. च. पाठः. ७. 'प्रा' ग. पाठः.

नायकस्त्रिः प्रभौ ना तु हारमध्यगते मणौ ।

क्रीवं त्वासनभेदे स्यान्नाकुलं तस्य लक्षणम् ॥ १०११ ॥

ऊर्ध्वज्ञोरूपविष्टस्य भुजाभ्यां जङ्घयोर्द्वयम् ।

बद्धासनमिति स्त्री तु राक्षसायां नाकुली तथा ॥ १०१२ ॥

रभसः कुक्कुटीकुन्दे स्त्री च(यै'न्ये) चेत्यथ त्रिषु ।

भवेन्नकुलसम्बन्धिन्यथ नाराचवाद् नरि ॥ १०१३ ॥

अयोमयशरे स्त्री तु नाराची कथिता बुधै ।

लेखन्यां नाटकं तु क्री रूपकान्यतमे भवेत् ॥ १०१४ ॥

स्त्रियां तु नाटिकान्यत्र नाटकाद् रूपकान्तरे ।

भेदलिङ्गं तु नटितृनाटयित्रोरथ त्रिषु ॥ १०१५ ॥

तरीतृत्तारयित्रोः स्यान्नावा नाविक इत्ययम् ।

अम्बष्टाद् ब्राह्मणीजाते मर्त्यजात्यन्तरे द्वयो ॥ १०१६ ॥

नापितस्तु द्वयोर्विप्रवेश्याजे व्यभिचारत ।

मर्त्यजात्यन्तरेऽम्बष्टाज्जाते राश्या च नप् पुन ॥ १०१७ ॥

नालीकमम्बुजे ना तु शरे नालीकिनी पुन ।

पद्मिन्यां स्त्री त्रिषु पुनर्नालीकवति कीर्तिता ॥ १०१८ ॥

नालीकी स्याद् गृहं तु क्री निशान्तं नृनपोः पुन ।

अन्ते निशायास्त्रिषु तु शान्तेऽथ निधनोऽभियाम् ॥ १०१९ ॥

कुले नाशे सामभक्तौ पञ्चम्यामथ भेषवत् ।

न्यस्ते निमृष्टः स्त्री तु स्यान्निमृष्टा कन्यकान्तरे ॥ १०२० ॥

व्यङ्गे पुमास्तु निषधो दक्षिणे कुलपर्वते ।

मेरोर्नावृत्प्रभेदे च तस्य राजनि च त्रि त्तु ॥ १०२१ ॥

कठिनेऽथ निपादो ना सप्तानां कुत्रचित् स्वरे ।

स्वराणां द्वे तु मर्त्यानां जातिभेदे तथा वितुः ॥ १०२२ ॥

विप्राज्जाते क्रमोढायां शूद्रायां यस्य चापरम् ।

स्यात् पारशव इत्येवं नामधेयमधीयते ॥ १०२३ ॥

निलिम्पस्तु द्वयोर्देवे निलिम्पा तु स्त्रियामियम् ।

‡(जाश्यां ?) निवेपस्तु पुमान् कृषे वृक्ष इतीतर ॥ १०२४ ॥

वृक्षजातापिति त्वन्य आकाशे तु नपुंसकम् ।

निम्नगा तु स्त्रियां नद्यां त्रि तु निम्नस्य गन्तवि ॥ १०२५ ॥

निपुरं तु कठोरे त्रि परुपाक्षरवाच्यपि ।

स्त्रियां तु निष्टुरा मुद्राविशेषे हस्तनिर्मिते ॥ १०२६ ॥

पदभङ्गनशास्त्रे तु निरुक्तं स्त्री त्रिषु त्वद ।

कृतनिरेचने शब्दे या तु मन्त्रेऽभिधीयते ॥ १०२७ ॥

दन्द्रादिर्देवता तस्यामुक्ताया स्यात् स्वसंज्ञया ।

तद्देवताके च तथा स्यात् प्रात मत्रनादिके ॥ १०२८ ॥

निर्वाणं निर्दृता मोक्षे विनाशे गजमञ्जने ।

स्त्री त्रिस्तु मुनिवह्यादीं शब्दत्रिभिर्निर्भूयितम् ॥ १०२९ ॥

निरुधा तु त्रिषि स्त्री स्वात् त्रि त पणममेऽभ्यतु ।

निर्माल्याभ्रकयोस्तु स्त्री निर्मलं विमले त्रिषु ॥ १०३० ॥

निर्वेदस्तु पुमान् गेदे वेदहीने पुनस्त्रिषु ।

निर्वेशस्तु पुमाञ्छ्रेय जाजायां कथनेऽपि च ॥ १०३१ ॥

भेदलिङ्गस्तु विज्ञेयो देवहीने ऽनीपिभि ।

निर्वादः परिव दे ना वादहीने तु भेद्यन् ॥ १०३२ ॥

निलेपस्त्वन्नुजे स्त्रीवं लेपहीने पुनस्त्रिषु ।

निर्यामः कर्मधारे ना यामहीने तु भेद्यन् ॥ १०३३ ॥

१. 'र' ग. पाठ. २ ग' ड पाठ ३ 'पुनस्त्रिषु' द. च पाठ.

‡ 'चाया' इति द. ग्रन्थे पठ्यते । पशुद्वयस्य तु द्वयम् । उभयवादाक्षरगवादात् 'क-
स्याम्' इति पाठ कथयितुं शक्यते । वैजयन्त्या तु 'जनइत्यनदुशुवा तस्या तस्या निधि-
श्रवा' (पृ. ६८. श्लो. ४०) इति ग'रि निलिम्पितासद् यदिति ।

निर्माल्यं तूपयुक्ताया मालाया स्यान्नपुसकम् ।
 माल्यहीने पुनस्त्रि स्यान्निःसङ्गा तु स्त्रियामियम् ॥ १०३४ ॥
 अतिमुक्तकसजायां लताया भेषवत् पुनः ।
 स्यात् सङ्गवर्जिते चापि निर्लज्जा देवरेऽपि या ॥ १०३५ ॥
 नियुक्तान्य नरं याति तस्या म्याद् भेषवत् पुनः ।
 लज्जाहीनेऽथ निस्त्रिगः सत्रे नाथाभिषेयवत् ॥ १०३६ ॥
 मूरे स्यान्निष्कला तु स्त्री विगतात्तवयोपिति ।
 अथ त्रिर्नष्टबीजे च कलाहीनेऽप्यथ त्रिषु ॥ १०३७ ॥
 निष्फोशः फोशहीने म्यात् कुक्षिम ये तु हस्तिन ।
 पुष्टिज्ञो भाषित सद्भिर्गजशास्त्रे च निष्कृष्टः ॥ १०३८ ॥
 शृङ्गागमे पुमान्निम्नु निष्प्रान्तादीं कुटादथ ।
 गलाया निष्कृष्टी स्त्री म्यात्त्रिप्रान्तादीं उट्टेऽत्रिषु ॥ १०३९ ॥

स्त्रीभूमनि शतानां स्याच्चतुर्णां कुत्रचिच्छते ।
 नृपाहं त्वगुरौ क्लीवं स्याद् राजार्हे पुनस्त्रिषु ॥ १०४६ ॥
 नेपालस्त्रिभुभेदे ना नीवृद्धेदे च भूमि च ।
 रभसोक्ता तु सुवहानवमालिकयोः स्त्रियाम् ॥ १०४७ ॥
 मनःशिलायां च प्रोक्ता नेपाली बहुवेदिना ।
 नैगमस्तूपनिषदि पुमानुक्तो दृतावपि ॥ १०४८ ॥
 वणिङ्नागरयोस्तु स्याद् भेचलिङ्गं तथैव च ।
 भवेन्निगमसम्बन्धिमात्रे क्लीवं तु नैपधम् ॥ १०४९ ॥
 निषधद्रेरुचरस्मिन् वषं हरिवर्षसंज्ञके ।
 निषधस्य तु सम्बन्धिन्येतत् त्रिरथ नैर्ऋतः ॥ १०५० ॥
 राक्षसे द्वे तु निर्ऋतिसम्बन्धिनि पुनस्त्रिषु ।
 अथ पुंसि पवित्रः स्याद् वासुदेवे पुरन्दरे ॥ १०५१ ॥
 पावके पवने सोमे वृषौ यवविचस्वतोः ।
 त्रि तु पूते क्ली तु ताम्रे गोमथे सलिले कुशे ॥ १०५२ ॥
 मन्त्रे दक्षि ब्रह्मसूत्रे हेम्यर्थे कलशेऽम्बुजे ।
 क्षीरे दर्माङ्गुलीये तु पुन्नपुंसकयोरथ ॥ १०५३ ॥
 पृष्ठोऽस्त्री किसलये पत्रमात्रप्रकोष्ठयोः ।
 विस्तारे विटपेऽथाह रभसोऽमुं बलेऽपि च ॥ १०५४ ॥
 पुष्टिङ्गस्तु भवेत् पिङ्गे पतङ्गस्तु पुमानयम् ।
 सूर्ये शालिप्रभेदे च मार्जारे तु द्वयोरयम् ॥ १०५५ ॥
 शड्भे पक्षिमात्रे च स्यादथे च स्त्रियां पुनः ।
 युचिकायां पतङ्गी स्याद् ऋषिभेदे तु पुंस्ययम् ॥ १०५६ ॥
 पञ्चालः स्याच्च पुम्भूमि नीवृद्धेदेऽस्य राजनि ।
 स्यात् सर्ववचनस्तस्य पाञ्चालीति स्त्र्यपत्यके ॥ १०५७ ॥

नस्पत्रे किञ्चुकस्य प्रसूने द्वे तु राशसे ।
 पन्नगस्त्वोपधीभेदे पुमान् सर्पे तु स द्वयो ॥ १०६० ॥
 परुलम्बु द्वयोरश्वे पार्वत्या परुला स्त्रियाम् ।
 पवनस्तु पुमान् वायौ किरणे भेद्यवत् पुन ॥ १०७० ॥
 पवक्रियासाधनेऽथ पृथात्वथे नपुसकम् ।
 प्राकस्थाने कुलालस्याप्यथ स्यात् पत्रं नपि ॥ १०७१ ॥
 अनुलेपनविन्यासभेदे स्यात् पत्तिमजम् ।
 यमहारगताना च लेख्यभेदेऽपि पुमि स ॥ १०७२ ॥
 यमक्षारत्रिणे स्याद् यामश्चाह्वये त्रि तु ।
 मृते परेती द्वे तु स्याद् भूतजात्यन्तरे त्रि तु ॥ १०७३ ॥
 पर्याप्तशब्द स्याच्छक्तं यथेष्टे तु नपुसकम् ।
 विचारणे च वृत्ता च पत्रल तु नपुसकम् ॥ १०७४ ॥
 अवने दधिभेदे स्यात् तालीवृत्तं तु पत्रला ।
 स्त्रिया सजातपत्रे तु त्रिप्यथ स्यात् नपुसकम् ॥ १०७५ ॥
 पत्रोर्णं धातकोशेये ना तु दुण्डुस्पादयो ।
 पद्मारस्तु पुमान् वास्तुदेवभेदेऽत्रिभृत्पि ॥ १०७६ ॥
 नपुसकं तु विज्ञेय पातालित्थे त्रिचक्षण ।
 पत्तेश्च पुमान्ज्ञेय पत्रे द्वे तु पक्षिणि ॥ १०७७ ॥
 पयस्या तु स्त्रिया विद्यादाभिधाया तयोपधौ ।
 काकोलीनामानि त्रिस्तु दध्याज्यादौ पयोभवे ॥ १०७८ ॥
 पयोहिते पय साधापित्याहु अब्दचित्तमा ।
 खर्जुरे तु परुषो ना ह्यत्रलिङ्गं तु तत्फले ॥ १०७९ ॥

१ इ-क' क इ न रा

† 'दुण्डुस्त्रिभृत्पयोः ।' 'पद्मार्णं धातकोशेये ह्यत्र स्याच्छाणकं पुमान् ।' इति तु मदिनी ।

पटहस्त्वानके न स्त्री निर्घोषे युद्धवाद्यजे ।

रभसस्तु समासभे प्रोक्तवाञ्छन्दवित्तमः ॥ १०८० ॥

पर्पटी तु स्त्रियां लक्षे द्वे तु ऋद्धाम्यपक्षिणि ।

स्त्री(द्विःखे)† तु रभसेनोक्ता पूगादेर्नूतने फले ॥ १०८१ ॥

ह्रीं तु पूगफलेऽथो ना पर्पटीऽपूपभेदके ।

भेषजस्तम्बभेदे च पर्पटी तु स्त्रियामियम् ॥ १०८२ ॥

भवेद् दारुहरिद्रायामाढकीसंज्ञमृद्यपि ।

पण्डितस्तु द्वयोज्ञेयः स्यान्मृगं सूकराकृतौ ॥ १०८३ ॥

रभसस्तु नरि प्राह निर्यासे सिल्हफाहये ।

त्रि तु स्याद् विदुषि स्त्री तु पतिव्री कन्यकान्तरे ॥ १०८४ ॥

वैधव्यलक्षणोपेते त्रि तु हन्तर्यमानुषं ।

पत्युः स्यात् प्रवगस्तु द्वे कर्पो भेकेऽप्यथ द्वयो ॥ १०८५ ॥

प्रवद्गः स्यात् कर्पो भेकेऽप्यथ म्यत् प्रवको द्वयोः ।

कर्पो भेकेऽप्यथ द्वे स्यात् प्रवद्गः कर्पिमकयो ॥ १०८६ ॥

पद्मगस्त्वोपर्धाभेदे पुमान् द्वे तु भुजङ्गमे ।

प्रवालस्त्वस्त्रियां वृक्षपङ्कवस्याङ्गरे भवेत् ॥ १०८७ ॥

नवपल्लव इत्यन्ये बीणादण्डेऽपि विद्रुमे ।

प्रलम्बस्तु पुमान् दंत्यविशेषे च लनाङ्गरे ॥ १०८८ ॥

प्रलम्बे तु नृश्री स्यात् प्रलम्बितरि तु त्रिषु ।

प्रधानं साद्गुणतत्त्वे ह्रीं प्रकृत्याएयेऽजयः पुनः ॥ १०८९ ॥

परमात्मनि बुद्धौ च महानात्रेऽप्यर्थात्पुनः ।

मुख्ये मुख्ये पुनः केचिन् विभाषे ॥ १०९० ॥

प्रतापिनि प्रचण्डास्त्रिर्ना श्वेतनरवीरके ।
 प्रकाण्डस्त्वस्त्रिया मूलस्मन्धयोगन्तरे तरो ॥ १०९१ ॥
 प्रशस्तेऽप्यजयस्त्वाह विटपेऽथ प्रकाशनाम् ।
 पुस्यचिपि च दीप्तो च तुल्येऽपि त्रि स्फुटेऽपि च ॥ १०९२ ॥
 प्रक्षरं ह्रीं तुरङ्गादे सन्नाहे प्रसराहये ।
 त्रिपु त्वत्तिक्षरितरि मखरस्त्वस्त्रियामयम् ॥ १०९३ ॥
 प्रक्षरे त्रिस्त्वत्तिस्त्ररे खलेऽथ प्रवरस्तु ना ।
 कृष्णमुद्गेऽब्धिलवणे पुन ह्रीं त्रि तु सत्तमे ॥ १०९४ ॥
 प्रतीकोऽवयवे ना त्रि प्रतिलूलानुरूपयो ।
 प्रग्रीवमस्त्री कलशे प्रात्राप्रासादयोरपि ॥ १०९५ ॥
 प्रकरस्ततपुष्पादो म्यात् प्रकीर्णसमूहयो ।
 ह्रीं त्वगुरुसजे म्याद् गन्धद्रव्येऽथ पुम्वयम् ॥ १०९६ ॥
 प्ररूढो यवभेदे स्यान्महायव इति श्रुते ।
 त्रिन्तु प्राप्तप्ररोहेऽथ प्रत्यूपोऽस्त्री प्रभातके ॥ १०९७ ॥
 प्रत्यूपितरि तु त्रि स्यात् प्रसूत त्वभिधेयवत् ।
 स्यात् कृतप्रसवे जाते प्रेरिते कुसुमे तु नप् ॥ १०९८ ॥
 सारथो तु पुमास्त्री तु प्रसूता सतिमस्त्रियाम् ।
 प्रतिभस्तु पुमान् नाट्यप्रसिद्धे म्याद् विष्णुपदे ॥ १०९९ ॥
 स्त्रिया तु प्रतिभासे स्यात् प्रतिभा नेत्रवन् पुन ।
 प्रतिभातर्यथ पुमान् दत्तस्य तु नपुमन्म् ॥ ११०० ॥
 प्रसभ म्याद् नलात्कारे ना तु वेग त्रिपु त्वयम् ।
 स्यात् प्रकृष्टसभातौ च प्रवणस्तु चतुष्पथ ॥ ११०१ ॥
 ना त्रि तु क्रमनिम्नोर्वातले प्रहेऽप्यथो पुमान् ।
 वणिग्गृहे स्यात् पाणिनो यान्तिराना तु विद्युते ॥ ११०२ ॥

पुरोडाशस्य प्रथमे नप्यथ प्राहितोऽस्त्रियाम् ।
 मुद्गादिभिक्तानिवृत्ते सूषेऽथ प्रेषिते त्रिषु ॥ ११०३ ॥
 प्रमथा श्रीं हरीतभ्यां हरपारिषदे नरि ।
 पनसः कण्टकिफलसंज्ञवृक्षे पुमान् स्मृतः ॥ ११०४ ॥
 रभसस्त्वाह शब्दज्ञ कण्टकेऽपि स्त्रिया पुनः ।
 रोगभेदेऽथ वृक्षस्य पनसस्य फले नपि ॥ ११०५ ॥
 प्रद्युम्नो मन्मथे पुसि प्रकृष्टद्युम्नके त्रिषु ।
 प्रसृता तु स्त्रिया जह्वासजाङ्गे पुनपो पुन ॥ ११०६ ॥
 द्विमुष्टिकेऽर्धकुडुवमाने म्याद् वेणुर्षपटे ।
 निकुञ्जपर्णा च त्रिस्तु वेगिने विस्मृतेऽपि च ॥ ११०७ ॥
 प्रदोषस्तु पुमान् दोषे रात्रे प्रथमव्यामके ।
 त्रिस्तु प्रकृष्टदोषादौ प्रमदा तु स्त्रिया स्त्रियाम् ॥ ११०८ ॥
 श्रीविशेषे परे प्राह रभसस्तुत्तमस्त्रियाम् ।
 ना तु हर्षे समासार्थलिङ्गान्युभयानि नप् पुन ॥ ११०९ ॥
 प्रच्छन्नमन्तर्हारे म्याद् गृहम्यच्छादिते पुन ।
 त्रिषु प्रभिन्नस्तु पुमान् सत्तहस्तिन्यथ त्रिषु ॥ १११० ॥
 विदारिते प्रसन्ना तु श्रीं सुगयामथ त्रिषु ।
 अनारिलेऽथ प्रसवोन्सुदाया सुरभौ स्त्रियाम् ॥ ११११ ॥
 प्रस्तुता प्रकृते तु त्रि प्रथमे तु त्रिषु स्मृतम् ।
 आद्यप्रधानयोः श्रीं तु प्रथमा प्रतिपत्तिश्चौ ॥ १११२ ॥
 आद्याया च विभक्ता च म्यात् पुनमित्त्विभक्तिषु ।
 आदितमित्तये पुमि प्रधानस्तु पुमानयम् ॥ १११३ ॥
 मुद्गे द्वीप तु विस्मृतावना तु म्याद् विसाण्ये ।
 प्रकाशनाया प्रथना द्वीपे तु प्रधानं युधि ॥ १११४ ॥

त्रिः प्रकृष्टधने ना तु पदाजि(द्युःयु)र्द्धिमार्गयोः ।
 त्रिस्तु स्यात् पदगेऽथादौ प्रभृतिः स्यात् स्त्रियामियम् ॥ १११५ ॥
 त्रि तु प्रकृष्टभृत्यादौ पर्णसिस्तु पुमानयम् ।
 उद्धखले बहुत्वे च श्वाकादौ चाथ शब्दवित् ॥ १११६ ॥
 धनञ्जयः शाकवर्य इत्याह क्री तु वारिणि ।
 प्रदाकुस्तु द्वयोर्व्याघ्रे भेकाजगरयोरपि ॥ १११७ ॥
 प्रस्तोता तु पुमान् ऋत्विग्मेदे साम्नो हि गातरि ।
 प्रस्तावभक्तेः प्रस्तावकरे तु त्रिर्द्वयोः पुनः ॥ १११८ ॥
 परभृद् वायसे (स्त्री तु? त्रिस्तु) परभर्तरि ना पुनः ।
 पथिकृद् वर्महोमाम्नौ त्रि तु मार्गस्य कर्तरि ॥ १११९ ॥
 अथ त्रिषु पयस्वत् स्यात् पयस्विन्यथ सा स्त्रियाम् ।
 पयस्विनी निशानद्योः प्रजावत् तु त्रि सप्रजे ॥ ११२० ॥
 स्त्री तु प्रजावती भ्रातृभार्यायां वैजयन्तिके ।
 पुनः पताकी त्रिः स्त्री तु सेनायां स्यात् पताकिनी ॥ ११२१ ॥
 प्रलोभशीले तु त्रिः स्यात् प्रलोभी स्यात् तु पुंस्ययम् ।
 *किङ्कराताह्वये पुष्पस्तम्भे प्रत्यर्धिवाक् तु ना ॥ ११२२ ॥
 शत्रौ स्याद् भेद्यलिङ्गं तु प्रतियोगिति ना पुनः ।
 पलाशी पादपे द्वे तु राक्षसे भेद्यवत् पुनः ॥ ११२३ ॥
 मांसादिनि प्रसत्त्वा तु वार्यौ नाथ प्रसत्त्वरी ।
 मातरि प्रतिपचौ च स्त्री प्ररीत्त्वा तु मारुते ॥ ११२४ ॥
 पुमांस्त्री तु विधिज्ञायां स्त्रियां ज्ञेया प्ररीत्वरी ।
 प्रचेता वरुणे बहौ ना त्रिस्तूत्कृष्टचेतासि ॥ ११२५ ॥

१. 'व' ग. पाठः. २. 'दु' क. ड. च. पाठः. ३. 'तुर्भो' ड. च पाठः.

† पदाजियुधि मार्गे च' (पृ. २४३. श्लो. ५४) इति वैजयन्ती । * 'किङ्कराते किङ्कि-
 राटः प्रलोही चापि लातक.' (पृ. ६०. श्लो. १८९) इति तु वैजयन्ती ।

प्राकाशस्तु पुमान्ज्ञेय कुण्डलाभरणे त्रि तु ।
 प्रकाशसम्बन्धिनि हि प्राणदस्तु चिकित्सके ॥ ११२६ ॥
 ना प्राणस्य पुनस्त्रि स्याद् दातरि प्राणदा पुन ।
 हरीतक्यामृद्धिनाम्न्यामोषथा च नपि त्वद ॥ ११२७ ॥
 प्रालम्बमृजुलम्बिन्या घण्टात् स्यात् कुसुमसज्जि ।
 स्त्री तु प्रालम्बिका स्वर्णललन्यामथ पार्थिवः ॥ ११२८ ॥
 पुमान् नृपे त्रिषु पुन पृथिव्या विदिते तथा ।
 पृथिव्याश्च विचारे म्यादिदमर्थादिरेऽपि च ॥ ११२९ ॥
 तत्र स्वयं यदा वृत्ति पार्थिवा पार्थिवीति च ।
 रूपद्वय तथा त्रेय पानीयं तु जले नपि ॥ ११३० ॥
 त्रि पातव्येऽथ पादात् क्रीन म्यात् पत्तिसहर्ता ।
 पदादिसम्बन्धिनि तु त्रि पदात्तौ च कीर्तित ॥ ११३१ ॥
 पादपम्तु पुमान् वृक्षे पादपाठेऽप्यथ स्त्रियाम् ।
 पादपा पादुकाया म्यान् पादरक्षे तु भेद्यत् ॥ ११३२ ॥
 सहस्रदण्डसजे तु पाठीनो द्वे ज्ञपान्तेर ।
 गुल्गुले तु नृलिङ्ग स्यादित्याह रभस कवि ॥ ११३३ ॥
 पारदः पारने कैश्चित् कथित पुंसि मृद्धि तु ।
 उदीच्यनोवृद्धे म्युम्बि तु पारस्य दातरि ॥ ११३४ ॥
 प्राणवस्तु प्राणिनि त्रि ना तु स्याज्जीवन्मृते ।
 पायसोऽश्वी दुग्धसिद्ध जोदने पुम्बि त गृत ॥ ११३५ ॥
 श्रीविष्टाहयनिर्यामे पय सम्बन्धिनि त्रिषु ।
 पारुष्यस्तु पुमानुक्तो गीष्पतौ रभसेन वै ॥ ११३६ ॥
 परपत्वे शक्रवने तेनैव क्रीवर्णारितम् ।
 पांसुला तु त्रिया भूमौ उलटोदकययोस्त्रि तु ॥ ११३७ ॥

पासुमत्यथ नव्वलिङ्गमूपजे लवणे त्रि तु ।

पांसुजः पांसुजातेऽथ द्वयोः पाल्लैरा इत्ययम् ॥ ११३८ ॥

दृतेऽन्धराज्येनगरभेदे क्लीवमथो नपि ।

रक्तोत्पले पाणिकं ना त्वशीतौ पणनामनि ॥ ११३९ ॥

कपर्दीनां पावनं तु प्रायश्चित्ते जले च नप् ।

त्रि तु स्यात् पावयित्ति पत्रितर्यप्यथो नपि ॥ ११४० ॥

सोमोन्माने याजिकाना पाटकस्त्वस्त्रियामयम् ।

ग्रामा(र्थे धे) * त्रि पटितरि तथा पाटयितर्यपि ॥ ११४१ ॥

पाटलस्तु पुमानाशुसन्नर्वाद्यन्तरे भवेत् ।

श्वेतलोहितसम्भिभ्रवर्णभेदेऽथ तद्वति ॥ ११४२ ॥

त्रि स्त्री तु तद्वर्णाख्याया पाटला पाटलिद्वये ।

पुष्ये तु तस्य नप् स्त्री स्यात् पाटलं पाटलेति च ॥ ११४३ ॥

पात्रदंस्तु कृत्रे त्रि स्यात् कर्परे † तु पुमानयम् ।

पाण्डुरं क्ली मरुके शुक्ले ना तद्वति त्रिषु ॥ ११४४ ॥

पालकस्तु पुमान् हस्तिशिरोमध्यस्य पार्श्वयो ।

गजज्वरे द्वयोस्त्वथे क्ली तु कुष्ठान्यभेपजे ॥ ११४५ ॥

पाचलो राधनद्रव्ये पुमान् स्यात् पंचने तु नप् ।

पारिन्दस्तु पुमान् वृक्षे गाथके त्वभिधेयवत् ॥ ११४६ ॥

पालिकस्तु पुमान् वृक्षे नृपतौ चाथ भेद्यवत् ।

गाथके रक्षके मुल्ये पूज्ये चाप्यथ पालकः ॥ ११४७ ॥

१ 'लु' क इ च. पाठः २. 'ज' ग पाठ ३ 'क' क. च. पाठ.. ४. 'व' क.
१., 'वने' इ. पाठ .

† पालक इति दासपर्यायो वैजयन्त्याम् । ‡ 'पाटला गेजति ग्रामिकदेशेऽन्धादिपातके'
नि हेमचन्द्र । † 'पात्रद. कपटे पुत्रि कृत्रे स्यात्पार्श्वयन्त्र' इति तु मैत्रिणी ।

लघुवाचिनि सूत्रे ना स्यादध्वर्यो च स त्रिषु ।
 सूपकारे पार्वतस्तु पुमान् निम्नद्रुमे त्रि तु ॥ ११४८ ॥
 स्यात् पर्वतभवाद्दौ स मनुष्ये स्त्री तु पार्वती ।
 उमायामादकीसंज्ञमृद्देदे रभसः पुनः ॥ ११४९ ॥
 गोपालपत्रिकायां च गजभक्ष्याख्यभूरुहे ।
 पातकस्त्वस्त्रियां पापे त्रिस्तु पातयितर्यपि ॥ ११५० ॥
 पतितर्यप्यथ स्त्री स्यात् पादिका मन्दिरस्य या ।
 अल्पा स्थूणा भवेत् तस्यां त्रिस्तु पत्तर्यथो भवेत् ॥ ११५१ ॥
 पाटलिः पाटलासंज्ञपुष्पवृक्षे नरस्त्रियोः ।
 विवाहार्थे पुनः शङ्खपात्रे स्यात् पाटली स्त्रियाम् ॥ ११५२ ॥
 म्रियकस्तु पुमान् वृक्षे कदम्बाख्येऽसनद्रुमे ।
 फलाध्यक्षाह्वये चापि फलिनीसंज्ञके तथा ॥ ११५३ ॥
 तेषां तु प्रसवे क्लीबं मृगभेदे तु स द्वयोः ।
 तस्य लक्षणमप्युक्तं मृगजैः पूर्वस्त्रिभिः ॥ ११५४ ॥
 धनैर्मूदूचमसृणै रोमभिश्चापि संयुतः ।
 नीलपाण्डुररेखावाञ्छेत्तचन्द्रक एव वा ॥ ११५५ ॥
 इत्येवमथ पुंसि स्यात् पिङ्गलः कमलासने ।
 ऋषिभेदे रवेः पारिषार्थिऋण्यतमेऽपि च ॥ ११५६ ॥
 रभसस्त्वाह बहो च मुकुन्दे च बहुश्रुतः ।
 पिशाङ्गवर्णे च त्रिस्तु तद्वति स्त्री तु पिङ्गला ॥ ११५७ ॥
 दिग्गजान्यतमस्य स्यात् करिण्यां च जलौकसाम् ।
 पण्णामन्यतमायां स्यान्निर्विषाणाभिति स्मृतिः ॥ ११५८ ॥
 शरीरनाडिभेदे च पश्चिजात्यन्तरेऽपि च ।
 महाभास्तविख्यातवेद्याभेदे च मापितः ॥ ११५९ ॥

ब्रह्मरीतिसमाख्ये च लोहभेदे नपि त्वदः ।

ह्रीवरे द्वे तु मार्जारे नकुले मर्कटेऽप्यथ ॥ ११६० ॥

पिनाकोऽस्त्री महादेवचापे शूलाहयायुधे ।

रजोवर्षे च दण्डे च पिण्याकस्त्वस्त्रियामयम् ॥ ११६१ ॥

श्रीपिष्टाख्ये च निर्यासे कुङ्कुमे हिङ्गुकिण्वयोः ।

तुरुष्काख्ये च निर्यासे यवानीतिलकल्कयोः ॥ ११६२ ॥

पिशाचस्तु द्वयोर्देवजातिभेदेऽथ भेदवत् ।

उन्मादिनीत्ययं चार्थः शारुटायनभापितः ॥ ११६३ ॥

पियालस्तु पुमान्ज्ञेयः सन्नकट्टरिति श्रुते ।

राजादनाख्यवृक्षे स्याद् स्त्री तु तत्प्रसवेऽथ सा ॥ ११६४ ॥

द्राक्षायां स्यात् पियालाथ पिशितं स्यान्नपुंसकम् ।

मांसे स्त्रियां तु मांस्यां स्यात् पिण्डिलस्तु प्रमानयम् ॥ ११६५ ॥

मेघे हिमे तु स्त्री त्रिस्तु गणके पिण्डितस्तु ना ।

तुरुष्कसंज्ञनिर्यासे त्रिस्तु स्याद् गणिते घने ॥ ११६६ ॥

पिण्डिकस्तु पुमान् गेहावयवेऽलिन्दसंज्ञके ।

पिण्डिका तु स्त्रियां नाभौ रथचक्रस्य हस्तिनः ॥ ११६७ ॥

पादावयवभेदे च जङ्घापिण्डेऽथ पिञ्जरम् ।

हरिताले भवेत् स्त्रीयं मिश्रवर्णान्तरे तु ना ॥ ११६८ ॥

पीतरक्ते तद्वति तु त्रिप्लथो पिशुनास्त्रियु ।

खलमूचकयोर्हर्यनन्दी त्वेनमवोचत् ॥ ११६९ ॥

मन्त्रभेदे ऋवचने परेषां चापवादिनि ।

स्त्रीयं तु कुङ्कुमे रूपे कपिवक्त्रे त्वमापत् ॥ ११७० ॥

रभसः शब्दविच्छेष्टः पिशुनां तु स्त्रियामियम् ।

शृङ्गायां स्यात् पिशीलं तु स्त्रीवमसद्वयान्तरे ॥ ११७१ ॥

विभीली तु स्त्रियां वीणाभेदे त्रिषु तु पिच्छिलः ।
 निष्ठास्वगुणसंयुक्ते विजिलाह्वयः स्त्रियां पुनः ॥ ११७२ ॥
 पिच्छिला दादापायां च पोतक्यां शल्मलावपि ।
 तिन्धुभेदे च रभसः कीर्तयामास ना पुनः ॥ ११७३ ॥
 पिच्छोलः सरलाभिल्यतरौ कटाविशेषके ।
 कटोलसंज्ञे वंशे च वीणाभेदे तु सा स्त्रियाम् ॥ ११७४ ॥
 पिच्छोला ना तु पिच्छुलो राशौ लिङ्गत्रये पुनः ।
 पिच्छूली स्यात् वृणस्तम्बे पिप्पलं तु जले नपि ॥ ११७५ ॥
 बलच्छेदप्रभेदे च सूचीमूत्रे पि च्चुक्रे ।
 वृक्षाणां च फले ना तु स्यादश्वत्थेषु पिप्पली ॥ ११७६ ॥
 इस्तिनः कर्णमूले च कणायां च स्त्रियामियम् ।
 मृज्यमानेति वर्गस्य सामभेदे च सप्तमे ॥ ११७७ ॥
 इमां निरङ्गुले पक्षिभेदे च रभसोऽब्रवीत् ।
 पिपिदारस्तु क्षणके नृलिङ्गः परिकीर्तितः ॥ ११७८ ॥
 द्वयोस्तु विद्याद् गोपे च महिषीरक्षकेऽपि च ।
 पिप्परस्तु पुमान् वृक्षभेदे स्यात् स्त्री तु पिप्परी ॥ ११७९ ॥
 अन्यत्र पिप्परा वृक्षभेदे स्यात् पितरं तु नप् ।
 मन्थानदण्डेऽपि प्राह रभसः शब्दवित्तमः ॥ ११८० ॥
 मुस्तके पितरी तु स्यात् स्यात्यां स्त्री शण्डलिङ्गकः ।
 स्यात्यां नूक्ता वृभग् ब्रूत उखायां शाकटायनः ॥ ११८१ ॥
 पित्तलं त्वारसंज्ञे स्त्री लोहभेदे स्त्रियां पुनः ।
 पित्तला तोयपिप्पल्यां त्रिस्तु पित्तकरे भवेत् ॥ ११८२ ॥

१. 'कीलकः' क. त. 'कीलकः ।' च. पाठः.

† 'अथ पिच्छिलः । विजले' इति तु हेमचन्द्रः । † 'पिप्पारः क्षणके गोपे महिषीरक्षके
 दुमे । इति तु मेदिनी ।

प्रियङ्गुस्तु फालिन्यां स्त्री कङ्कुधान्ये च नन् पुनः ।
 कुङ्कुमे पाँवरं त्वेतत् स्थूले स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ॥ ११८३ ॥
 शतावरीति विख्याता यौषधिसूत्रे पीवरी ।
 स्त्रियामथ पुमाञ्ज्येयः पीतनः पादपान्तरे ॥ ११८४ ॥
 आम्रातकास्ये क्लीवं तु हरितालेऽपि कुङ्कुमे ।
 पीनसस्तु प्रतिश्याये नाऽथ मण्डलिसंज्ञिनाम् ॥ ११८५ ॥
 षड्विंशतेः सर्पजातिभेदानां स्याद् द्वयोरथम् ।
 एकत्र भेदेऽथ क्लीवं पुराणं पञ्चलक्षणे ॥ ११८६ ॥
 ग्रन्थभेदे पुमांस्तु स्यात् कापिके त्रिश्चिरन्तने ।
 यदा तत्र स्त्रियां वृत्तिः पुराणा च पुराण्यपि ॥ ११८७ ॥
 रूपद्वयं तदाऽथ स्याद् विमाने धनदस्य हि ।
 पुष्पकोऽन्त्री द्वयोस्तु स्याद् द्वादशानां तु भोगिनाम् ॥ ११८८ ॥
 निर्दिषाणामेकजातौ त्रिषु पुष्पितरि स्यूतः ।
 पुष्पाढ्यस्तु स्वयं शीर्णपुष्पमूलफलाशने ॥ ११८९ ॥
 व्रतिभेदे त्रिषु पुनः समृद्धे कुसुमैरथ ।
 पुल्कसः स्याद् द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे यदुद्भवः ॥ ११९० ॥
 करण्यामपि चण्डालात् क्षत्रियायां च शूद्रतः ।
 पुष्करं करिहस्ताग्ने जले वाद्यमुत्प्रे युधि ॥ ११९१ ॥
 खेऽञ्जे दिव्यसिधारायां तीर्थभेदजभेदयोः ।
 पटहे मुरवे त्वन्ये पुमांस्त्वाँर्वे च मारुते ॥ ११९२ ॥
 शेषे च शोभने तु स्याद् भेद्यलिङ्गमिति स्मरेत् ।
 पुष्कलं भेद्यवच्छुद्धे प्रभूते शोभनेऽप्यथ ॥ ११९३ ॥
 भिक्षाचतुष्टये च स्याद्वपिभेदे च पुंस्यथम् ।
 भुक्षष्टकाष्टके तु क्ली तथा धान्यहिरण्ययोः ॥ ११९४ ॥

पिशीली तु स्त्रियां वीणाभेदे त्रिषु तु पिच्छिलः ।
 पिच्छाल्यगुणसंयुक्ते विजिलाख्येऽ स्त्रियां पुनः ॥ ११७२ ॥
 पिच्छिला शिंशपायां च पोतन्यां शल्मलात्रपि ।
 सिन्धुभेदे च रभसः कर्तयामास ना पुनः ॥ ११७३ ॥
 पिच्छोलः सरलाभिख्यतरौ कटविशेषके ।
 कटोलसंज्ञे वेशे च वीणाभेदे तु सा स्त्रियाम् ॥ ११७४ ॥
 पिच्छोला ना तु पिच्छूला राशौ लिङ्गत्रये पुनः ।
 पिच्छूला स्यात् तृणस्तम्बे पिप्पलं तु जले नपि ॥ ११७५ ॥
 वक्त्रच्छेद्रूपभेदे च सूचीमूत्रे पि चतुक्ते ।
 वृक्षाणां च फले ना तु स्यादधत्थेऽथ पिप्पली ॥ ११७६ ॥
 हस्तिनः कर्णमूले च कणायां च स्त्रियामियम् ।
 नृज्यमानोति वर्गस्य सामभेदे च सप्तमे ॥ ११७७ ॥
 हमां निरद्गुले पक्षिभेदे च रभसोऽत्रयीत् ।
 पिट्टारस्तु क्षपणके नृलिङ्गः परिकीर्तितः ॥ ११७८ ॥
 द्वयोस्तु विद्याद् गोपे च महिषीरक्षकेऽपि च ।
 पिप्परस्तु पुमान् वृक्षभेदे स्यात् स्त्री तु पिप्परी ॥ ११७९ ॥
 अन्यत्र पिप्परा वृक्षभेदे स्यात् पिट्टरं तु नप् ।
 मन्थानदण्डेऽपि प्राह रभसः शब्दविचमः ॥ ११८० ॥
 मुस्तके पिट्टरी तु स्यात् स्वाख्यां स्त्री शण्डलिङ्गकः ।
 स्वाख्यां तूक्त्वा पृथग् भूत् उलायां शाकटायनः ॥ ११८१ ॥
 पित्तलं त्वारसंज्ञे स्त्री लोहभेदे स्त्रियां पुनः ।
 पित्तला तीयपिप्पल्यां त्रिस्तु पित्तकरे भवेत् ॥ ११८२ ॥

१. 'कोलकः' क. ग. 'कोलसः' । च. पाठः.

‡ 'अथ पिच्छिलः । विजले' इति तु हेमचन्द्रः । † 'पिप्पराः क्षपणे गोपे महिषीरक्षके इमे ।' इति तु मेदिनी ।

स्यात् पूरमितृपूरिभोः पूत्यण्डस्तु द्वयोरयम् ।
 क्षुद्रपक्षिविशेषे स्यादण्डकारकसंज्ञके ॥ १२०६ ॥
 गन्धकीटे तु रभसः कथयत्यथ पूर्णिका ।
 स्त्री पौर्णमास्यां स्यात् पक्षिजातिभेदेऽप्यथ त्रिषु ॥ १२०७ ॥
 परिपूर्णसुखादौ स्याद् विन्दौ तु पृपतः पुमान् ।
 देहवैकृतभेदे च पृथिसंज्ञे त्रिषु त्वमुम् ॥ १२०८ ॥
 श्वेतविन्दुयुते प्राह रभसोऽथ द्वयोरयम् ।
 मृगभेदे तस्य चोक्तं लक्षणं प्रकृते मृगे ॥ १२०९ ॥
 ताम्रस्तु हरिणः भोक्त इत्युक्त्वा हरिणं ततः ।
 शम्बरस्त्वल्पहरिणः पृपतस्तु स विन्दुमान् ॥ १२१० ॥
 इत्येवं पृथुकस्तु स्यात् पुमांश्चिपिटसंज्ञके ।
 भक्षभेदे द्वे तु बाले पृदाकुस्तु पुमानयम् ॥ १२११ ॥
 कक्षिभेदे गोत्रकृति द्वे तु वृश्चिकसर्पयोः ।
 पेचको ना हस्तिपुच्छमूलोपान्ते द्वयोः पुनः ॥ १२१२ ॥
 उल्लेके पेचिका तु स्त्री पिङ्गलासज्ञपक्षिणि ।
 पेटकस्तु द्वयोर्वन्दे पिटके तु पुमानयम् ॥ १२१३ ॥
 पेलवं तु त्रिषु मृदौ मरिचे तु नपुंसकम् ।
 प्रेरित्वा तु समुद्रे ना स्त्री तु प्रेरित्वरी पुरि ॥ १२१४ ॥
 पोगण्डस्तु द्वयोर्यूनि विकलाङ्गे तु भेद्यवत् ।
 प्रोक्षण्यस्तु स्त्रियो यज्ञकारिणामप्सु कासुचित् ॥ १२१५ ॥
 प्रोक्षणं तु वधे यज्ञपशोरभ्युक्षणेऽम्भसा ।
 पौरुषं तु नपि भोक्तं पुंसः स्याद् भावकर्मणोः ॥ १२१६ ॥
 शौर्ये रेतसि च त्रिस्तु पुंसः सम्बन्धिवस्तुषु ।
 ऊर्ध्वविस्तृतदोःपाणिनृमानेऽथ वृद्धिङ्गकः ॥ १२१७ ॥

पुरुषस्तु द्वयोर्मर्त्यं ना तु जन्तौ सशोफके ।
 पुत्रागवृक्षे दृष्टिणे क्षेत्रज्ञे साङ्गचवेदिनि ॥ ११९५ ॥
 पुलिन्दस्तु द्वयोर्मर्त्यजातिभेदेऽस्य लक्षणम् ।
 किरात्यां निष्ठचपूर्वायां शवराज्जात इत्यदः ॥ ११९६ ॥
 निष्ठयादनन्यपूर्वायां किरात्यां जनितेऽपि च ।
 पुत्रागस्तु पुमान् पूज्यपुरुषे पुङ्गवे तथा ॥ ११९७ ॥
 पुंसर्षे च तथा वृक्षे देववल्लभसंज्ञके ।
 स्त्री तु तत्प्रसवेऽथो ना पुलको रोमहर्षणे ॥ ११९८ ॥
 रत्नभेदे च खट्वादिस्यिताखण्डु राजिषु ।
 रभसस्त्वाह ष्मत्त्वर्कमणिदोषप्रभेदयो ॥ ११९९ ॥
 हरितालेऽप्यथ द्वे स्यात् कृमिभेदेऽथ शब्दावित् ।
 शाकृतायन आह स स्वशास्त्रे पुरुटः पुमान् ॥ १२०० ॥
 स्त्रीपुंसयोश्च दम्पत्योः परैरसंहने भवेत् ।
 संला(पस्तु?पे च) द्वयोस्तु न्याज्जलजन्तावथ त्रिषु ॥ १२०१ ॥
 पुटितं पाटिते स्यूते स्त्री तु वस्तिपुटे त्रि तु ।
 पुष्पवत् स्यात् सकुसुमे स्त्री तु पुष्पवती भवेत् ॥ १२०२ ॥
 रजस्वलायां स्त्री च तु पूरणं पूर्तिकर्मणि ।
 अना तु पूरयत्यर्थे पूरणा स्त्री तु पूरणी ॥ १२०३ ॥
 पुनर्नवाजातिभेदे स्वरूपेऽथो शस्त्रमलावपि ।
 पुनर्नवायां तु पुमान् पूरणं पूर्यते पुनः ॥ १२०४ ॥
 येन त्रि तत्र ना तु स्यात् कलायाह्वयधान्यके ।
 पूरकोऽपूपभेदे तु शूरिका स्त्री त्रिषु त्वदः ॥ १२०५ ॥

१. 'हसने' ग. पाठ .

स्यात् पूरयितृपूरित्रोः पूत्यण्डस्तु द्वयोरयम् ।
 शुद्रपक्षिविशेषे स्यादण्डकारकसंज्ञके ॥ १२०६ ॥
 गन्धकीटे तु रमसः कथयत्यथ पूर्णिका ।
 स्त्री पौर्णमास्यां स्यात् पक्षिजातिभेदेऽप्यथ त्रिषु ॥ १२०७ ॥
 परिपूर्णसुखादौ स्याद् विन्दौ तु पृषतः पुमान् ।
 देहवैकृतभेदे च पृथिसंज्ञे त्रिषु त्वमुम् ॥ १२०८ ॥
 श्वेतविन्दुयुते प्राह रभसोऽथ द्वयोरयम् ।
 मृगभेदे तस्य चोक्तं लक्षणं प्रकृते मृगे ॥ १२०९ ॥
 ताम्रस्तु हरिणः प्रोक्त इत्युक्त्वा हरिणं ततः ।
 शम्बरस्त्वल्पहरिणः पृषतस्तु स विन्दुमान् ॥ १२१० ॥
 इत्येवं पृथुकस्तु स्यात् पुमांश्चिपिटसंज्ञके ।
 भक्षभेदे द्वे तु बाले पृदाकुस्तु पुमानयम् ॥ १२११ ॥
 ऋषिभेदे गोत्रकृति द्वे तु वृश्चिकसर्पयोः ।
 पेचको ना हस्तिपुच्छमूलोपान्ते द्वयोः पुनः ॥ १२१२ ॥
 उल्लूके पेचिका तु स्त्री पिङ्गलासंज्ञपक्षिणि ।
 पेटकस्तु द्वयोर्वृन्दे पिटके तु पुमानयम् ॥ १२१३ ॥
 पेलवं तु त्रिषु मृदौ मरिचे तु नपुंसकम् ।
 प्रेरित्वा तु समुद्रे ना स्त्री तु प्रेरित्वरी पुरि ॥ १२१४ ॥
 पोगण्डस्तु द्वयोर्युनि विकलाङ्गे तु भेद्यवत् ।
 प्रोक्ष्यस्तु स्त्रियो यज्ञकारिणामप्सु कासुचित् ॥ १२१५ ॥
 प्रोक्षणं तु वधे यज्ञपशोरभ्युक्षणेऽम्भसा ।
 पौरुषं तु नपि प्रोक्तं पुंसः स्याद् भावकर्मणोः ॥ १२१६ ॥
 शौर्ये रेतासि च त्रिस्तु पुंसः सम्बन्धिवस्तुषु ।
 ऊर्ध्वविस्तृतदोःपाणिनृमानेऽथ नृलिङ्गकः ॥ १२१७ ॥

स्वाद् रसवणे वैश्रवणे पौलस्त्योऽयं द्वयोः पुनः ।
 पुलस्त्यवंदये विज्ञेयः स्त्री तु युद्धेऽप्यथास्त्रियाम् ॥ १२१८ ॥
 काष्ठासने स्यात् फलकं शस्त्राणा च निवारणे ।
 खेटकाण्येऽथ फलकी मत्स्यजात्यन्तरे स्त्रियाम् ॥ १२१९ ॥
 भवेच्चित्रफलीसंज्ञे तथा स्याच्चन्दनेऽपि च ।
 क्षुमासंज्ञे तु ना धान्ये फल्गुनी तु स्त्रियामियम् ॥ १२२० ॥
 भगदैवतनक्षत्रे तथैवार्यमदैवते ।
 ताम्बा युक्ते कालमात्रे जाते त्वत्र त्रि फल्गुन ॥ १२२१ ॥
 स्व्यर्थे वृत्तिर्यदा तत्र तदा स्यात् फल्गुनी स्त्रियाम् ।
 फल्गुनस्तु पुमानेव ज्ञेयो मध्यमपाण्डवे ॥ १२२२ ॥
 फक्किा तु स्त्रियामेकग्रन्थे गौरे च सर्षपे ।
 त्रिस्तु फक्कितरि त्रिस्तु फलकी चर्मपाणिके ॥ १२२३ ॥
 स्त्री त्वजायां फलकिनी पौर्णमास्या तु फाल्गुनी ।
 फल्गुन्या सद्युताया स्त्री सा तु मासेऽस्ति यत्र हि ॥ १२२४ ॥
 तत्र ना फाल्गुन स्त्री तु तृणजात्यन्तरेऽथ नप् ।
 फाणितं गौडविकृतिभेदेऽथ काथिते त्रिपु ॥ १२२५ ॥
 फेनिलस्तु पुमान् वृक्षविशेषेऽरिष्टसंज्ञके ।
 त्रिस्तु फेनवति स्त्री तु विज्ञेय बदरीफले ॥ १२२६ ॥
 बन्धुरस्तु द्वयोर्हीसे त्रिस्तु सुन्दरनग्रयो ।
 उन्नतानत इत्यन्ये रमसस्त्वस्त्रिया(मित्म)यम् ॥ १२२७ ॥
 बन्धूके पक्षिभेदे चेत्यथ बन्धुर इत्यमुम् ।
 पण्डेदार्येषु रमसस्तत्तल्लिङ्गमवोचत ॥ १२२८ ॥
 बहुलस्तु पुमानसौ कृष्णपक्षे च नीर्षके ।
 त्रिस्तु कृष्णे प्रभूते च कृत्तिकाकालजातके ॥ १२२९ ॥

स्त्रियां तु बहुला भूम्यामेलानां सुरमावपि ।
 श्वेतायां चाथ रोदस्यौ द्विवचो बहुले इति ॥ १२३० ॥
 स्त्रीभूमि कृत्तिकासु स्याद् बहिर्णिं तु नपुंसकम् ।
 ज्ञेयं भारतवर्षस्यद्वीपभेदे द्वयोः पुनः ॥ १२३१ ॥
 मयूरे बर्हवति तु भेद्यवद् वदरी पुनः ।
 अजगन्धाह्वयस्तन्मे कुवलीसंज्ञपादपे ॥ १२३२ ॥
 ईश्वरस्थानभेदे च स्त्रियां स्याद् वदरा पुनः ।
 विष्वक्सेनप्रियासंज्ञस्थावरे परिकीर्तिता ॥ १२३३ ॥
 कार्पासीति प्रसिद्धे च गुल्मे स्याद् वदरं तु नप् ।
 एषां स्यात् प्रसवेऽथ स्यान्म्लेच्छजात्यन्तरे द्वयोः ॥ १२३४ ॥
 बर्वरो बर्वरा तु स्त्री स्तन्मे यस्याह्वयान्तरम् ।
 अजगन्धेति ना तु स्याद् भाङ्गिसंज्ञकभेषजे ॥ १२३५ ॥
 बन्धूकस्तु पुमान् बन्धुजीवाख्ये पुष्पगुल्मके ।
 रभसस्तवसनाभिल्यपादपेऽप्यपठीदिदम् ॥ १२३६ ॥
 प्रसवे त्वनयोरेतलबुलिङ्गमवधारयेत् ।
 पशुबन्धनरजौ तु बन्धनी स्त्री नपि त्वदः ॥ १२३७ ॥
 बन्धनं स्यात् संयमने त्रि तु बन्धस्य साधने ।
 बन्धे तु रभसः प्राह बन्धकी तु स्त्रियामियम् ॥ १२३८ ॥
 कुलटायां तथानाप्तसत्कृतिर्वेशगामिनी ।
 अर्थाय या स्त्री तस्यां च करिण्यां चाह शब्दवित् ॥ १२३९ ॥
 निघण्टुकारो रभसो बन्धरि त्वेप भेद्यवत् ।
 आधौ तु बन्धकं क्लीबे बद्धरस्तूपले पुमान् ॥ १२४० ॥
 स्तने च द्वे तु मत्स्येऽथ बहिर्णिं स्यान्नपुंसकम् ।
 ह्रीवरे त्रिस्तु महति काके तु बलिभुग् द्वयोः ॥ १२४१ ॥

बलेस्तु भोक्तारि त्रि स्याद् विभे तु ब्राह्मणो द्वयोः ।
 आत्मज्ञे च नपि त्वेतद् वेदभागेऽभिधायके ॥ १२४२ ॥
 तस्यावयवभेदे च भाङ्गर्था तु ब्राह्मणी स्त्रियाम् ।
 हरेणुस्पृक्षयोश्चापि ब्रह्मरीत्यास्त्वलोहेके ॥ १२४३ ॥
 पिपीलिङ्गाजातिभेदे पिङ्गे महति किञ्च ताम् ।
 विद्यादङ्गनिकासङ्गजन्तोर्जात्यन्तरेऽपि च ॥ १२४४ ॥
 रक्तपुच्छे चाभ्रवं तु बभ्रुसम्बन्धिनि त्रिषु ।
 बभ्रोस्तु वश्ये द्वे स्त्री तु पार्वत्या बाम्बवी मृता ॥ १२४५ ॥
 अधात्र रभसेनोक्ता न स्त्री दृक्कर्णयोर्मले ।
 गणिस्थराजे (१) पुच्छिङ्ग इत्येव बहुवेदिना ॥ १२४६ ॥
 बाहुदा तु नदीभेदे स्त्री त्रिषु त्वेव दातरि ।
 बाहोर्बहुप्रदस्यापि सम्बन्धिन्यत्र तु म्मरेत् ॥ १२४७ ॥
 स्न्यर्थे वृत्तिर्यदा रूप बाहुदीति तदा भवेत् ।
 बाहुभस्तु द्वयोः कीरे क्षत्रिये च पुमान् पुन ॥ १२४८ ॥
 स्वयङ्गाततिले बाहुसम्भवे त्वभिधेमवत् ।
 बाढीकं तु नपि प्रोक्त हिङ्गुकुङ्कुमयोस्तथा ॥ १२४९ ॥
 कश्चित् त्वाह कुसुम्भेऽपि पुम्भूमनि तु बोधत ।
 नीवृद्धेदेऽथ तद्देशजातजन्तुषु स द्वयोः ॥ १२५० ॥
 विशेषात् त्वाह तद्देशजातेष्वथेपु कश्चन ।
 अधानेन समानार्थेस्तुश्यालिकृश्च याचिकः ॥ १२५१ ॥
 बाह्वैरस्तु पुमान् मेलानन्दायां दिवमे(पि'तु) नप् ।
 बालकस्तु पुमान् कृष्णशाली त्रिस्त्वतिबालिदे ॥ १२५२ ॥

१. 'पि त्वा' च. पाठ. २. 'ह' ग. पाठ. ३. 'त्रि' ग. पाठ.

† 'मिलानन्दो मापिपटा' (ध. १०६, श्लो १५) इति विजयन्ती ।

बालेयो गर्दभे द्वे स्याद् दैत्ये चाथ खले त्रिषु ।
 मृदौ बलिहिते चेति रमसेन समीरितम् ॥ १२९३ ॥
 बाहुलस्तु पुमान् मासि कार्तिकेऽथ नपुंसकम् ।
 ब्राह्मिणाणकयन्त्रे हि योधानां भेद्यवत् पुनः ॥ १२९४ ॥
 भवेद् बहुलसम्बन्धिन्यथ क्लीं चार्हतं फले ।
 बृहत्या बृहतीसंज्ञच्छन्दस्यप्यथ भेद्यवत् ॥ १२९५ ॥
 बृहत्या बृहत्श्चापि सम्बन्धिन्यथ चान्धवः ।
 द्वे बन्धौ त्रि तु बन्धोः स्यात् सम्बन्धिन्यथ न स्त्रियाम् ॥ १२९६ ॥
 विदलैः पाटिते काष्ठे परे वेणुदले विदुः ।
 द्विधाकृते तु मुद्रादौ कश्चिदाक्षय ना पुनः ॥ १२९७ ॥
 बीभत्सैः कथितः पार्थे नाट्यस्थे च रसान्तरे ।
 तद्वदर्थे पुनस्त्रि स्यात् कूरे चाथ स्त्रियामियम् ॥ १२९८ ॥
 बीभत्सा स्याज्जुगुप्सायां बुक्कणस्तु शुनि द्वयोः ।
 वावदूके पुनस्त्रि स्यादथ स्याद् बुद्धिमान् द्वयोः ॥ १२९९ ॥
 धूम्याटाख्यस्य शकुनेर्भेदे यस्याह्वयान्तरम् ।
 राजभृङ्ग इति त्रिस्तु बुद्धियुक्तेऽथ नप्यदः ॥ १२९० ॥
 बृहत्कं सामभेदे स्यादागन्तेत्यृचि गीयते ।
 यत् साम तस्मिन् ना तु स्यान्मणिभेदेऽस्य लक्षणम् ॥ १२९१ ॥
 अत्र भर्तृहरेः श्लोकं ब्रुवते पूर्वसूरयः ।
 प्रविकासिप्रभोऽल्पोऽपि महान् य उपलक्ष्यते ॥ १२९२ ॥
 बृहत्क इति तत्रैष मणौ शब्दः प्रयुज्यते ।
 इत्येवमथ नब्लिङ्गं वृञ्चूकं स्याज्जले द्वयोः ॥ १२९३ ॥
 मातृवाहकसंज्ञे स्याज्जन्तौ सद्योङ्कुरे पुनः ।
 वैजिको ना शिशुतैलहेत्वोस्तु रभसो नपि ॥ १२९४ ॥

वैजिकादभिसम्बन्धा(दिनिः)* वीजनिमित्तके ।
 प्रयोगस्तत्र मेघस्य लिङ्ग भवनवाक् तु नप् ॥ १२६१ ॥
 उत्पत्तौ च गृहे चान्ये पुन पुस्त्यपि मन्वते ।
 द्वयोस्तु म्याच्छुनि शुनि पुनर्द्वे भषणोऽथ नप् ॥ १२६६ ॥
 बुक्कनाल्पक्रियाया म्याद् भरर्णं तु नपुसकम् ।
 वेतने धारणे चैव पोषणे भर्त्सनेऽपि च ॥ १२६७ ॥
 ऋचादेर्मृणाते स्यात् स्त्री तु नदात्रे यमदेवते ।
 भरणी भृञ्चि च प्राहुरन्येऽथो भर्त्सते द्वयो ॥ १२६८ ॥
 वानरेऽप्यृक्षसज्ञे च मृगेऽथर्क्षमृगे द्वयो ।
 भल्लूको ना पुनष्टण्डुसज्ञवृक्षेऽथ नपुस्त्रियां ॥ १२६९ ॥
 भक्षणाभ्यवहारे स्त्री पुनर्धान्ये हि भक्षणी ।
 गवीथुकासमाख्येऽथ भविलं स्त्री गृहेऽथ ना ॥ १२७० ॥
 मुनिप्रमेदे भव्ये तु त्रिग्रथो भटिलो द्वयो ।
 शुनि स्यात् सेवैके तु त्रिर्भण्डिलस्तु शुनि द्वयो ॥ १२७१ ॥
 पुत्रे चाथ पुमान् वृक्षे गिरीपाल्येऽथ भञ्जनम् ।
 आमर्दने स्त्रीबलिङ्ग जानीयाद् भञ्जना त्वना ॥ १२७२ ॥
 अर्थ भञ्जयते स्त्री तु विवृत्य वचने भवेत् ।
 भञ्जना भरजस्तु द्वे सगाले पुस्त्रियो पुन ॥ १२७३ ॥
 भक्षभेदे जेहमृष्टतण्डुले तत्र च स्त्रियाम् ।
 यदा वृषिस्तदा रूप मरुजी भरजेति च ॥ १२७४ ॥
 भ्रमकस्तु द्वयो क्रोष्टौ सूर्याचरेते तु पुम्ययम् ।
 अयस्कान्तविशेषे च लौहैर्ममणकारिणि ॥ १२७५ ॥

१ 'द' क, 'दे' ग घट २ 'नु' ग पाठ ३. 'च' च पाठ
 मका' क क च. पाठ .

रभसस्त्वेषु वाच्येषु दीर्घादिं आमकं जगौ ।
 शब्दस्मृतिविरुद्धत्वात् तदस्माभिरुपेक्षितम् ॥ १२७६ ॥
 भ्रमणं तु नपि भ्रान्तौ स्त्रीनपुंसकयोः पुनः ।
 भ्रमणा भ्रान्त्येतेर्हेतुव्यापारेऽथ स्त्रियामियम् ॥ १२७७ ॥
 कारुण्डिकायां भ्रमणी* क्रियाद्यायामधीशितुः ।
 भ्रमरस्तु द्वयोर्भृङ्गे कामुके त्वाभिधेयवत् ॥ १२७८ ॥
 भटालं तु कपोले क्ली भेद्यलिङ्गं तु सेवके ।
 भट्टाट्स्तु द्वयोर्ऋक्षमृगोऽथो वाम्तुवासिनाम् ॥ १२७९ ॥
 देवानां स्यादन्यतमे म च ज्ञातव्य ईदृशः ।
 उदक्पार्श्वस्थकोष्ठानां प्रत्यगारभ्य यो भवेत् ॥ १२८० ॥
 कोष्ठश्चतुर्थस्तत्रासौ तिष्ठतीत्यथ भेद्यवत् ।
 भण्डीरो योद्धरि स्त्री तु शाकवल्लचन्तरे भवेत् ॥ १२८१ ॥
 मण्डूकपर्णासज्ञे हि भण्डीरी पुंसि तु स्मृतः ।
 शाक्यक्षपणकानां स्याद् भदन्तः पूजनीयके ॥ १२८२ ॥
 सर्वसन्यासिनि त्वाह हर्षनन्दी स सूक्ष्मदृक् ।
 ताराभदन्तयुक्ते तु त्रिर्भवन्तस्तु ना पुनः ॥ १२८३ ॥
 काले भवितरि त्वेष त्रिस्तत्रापि यदा स्त्रियाम् ।
 तदा भवन्ती भरुटः पुनर्द्वे कुम्भकारके ॥ १२८४ ॥
 कपर्दे तु पुमान् ना तु भगवान् हरशार्ङ्गिणोः ।
 बुद्धे च त्रि तु पूज्येऽथ पार्षत्यां भगवत्ससौ ॥ १२८५ ॥
 स्त्रियामथ भविष्यत् त्रिर्भाविति क्ली तु वारिणि ।
 भारतं त्वस्त्रियामसिन् वर्षेऽथो भरतस्य हि ॥ १२८६ ॥
 सम्बन्धिनि त्रिषु स्त्री तु सरस्वत्या हि भारती ।
 रभसस्त्वाह पक्षिण्यामित्यर्थस्तत्र चिन्त्यताम् ॥ १२८७ ॥

* 'भ्रमणी स्यादधीशितुः । श्रीदार्ढे कारुण्डिकायाम्' इति तु हेमचन्द्रः ।

तुलसीनाम्नि च स्तम्भे नाथ्यदृत्त्यन्तरेऽप्यथ ।
 क्ली महाभारते ना तु भार्गवो गजघन्विनो ॥ १२८८ ॥
 शुक्रे परशुरामे च भार्गवी तु स्त्रियामियम् ।
 हरिप्रियाया दूर्वाया पार्वत्या चाथ भाषणम् ॥ १२८९ ॥
 वचने नवुपालम्भवाचि तु स्त्री हि भाषणी ।
 भालाङ्गस्तु शिवे शाकभेदेऽपि करपत्रके ॥ १२९० ॥
 महालक्षणसम्पन्नपुरूपे रोहिते च ना ।
 कच्छपे तु द्वयोस्त्रिस्तु रोहिते गुणिनि स्मृत ॥ १२९१ ॥
 भावाटस्तु त्रिषु ज्ञेयो भावके कामुकेऽपि च ।
 ना तु साधुनिवेशे* स्याद् रभसेनेदमीरितम् ॥ १२९२ ॥
 †भारद्वाजी तु वन्याया कार्पास्या स्त्री पुमान् पुन ।
 भारद्वाजो द्रोणाचार्ये द्वे भरद्वाजवशजे ॥ १२९३ ॥
 भारुण्डस्तु नपि ज्ञेय सामभेदेषु केषुचित् ।
 एकोदरपृथग्भ्रूवे त्वन्धिचारिणि पक्षिणि ॥ १२९४ ॥
 द्वयो स्याद् भावना तु स्त्रीनपोस्तपादने तथा ।
 गन्धाधिवासनाया च भाट्टास्तु प्रतिजानते ॥ १२९५ ॥
 प्रवर्तनाया भावज्ञः पुनस्त्रिर्भाववेदिनि ।
 प्रियङ्गुसज्ञवृक्षे तु भावज्ञो स्त्री द्वयो पुन ॥ १२९६ ॥
 भ्रातृव्यो भ्रातृपुत्रे ना पुन शत्रो नपि त्वद ।
 भ्रामरं भ्रमरैर्ज्ञेय कृते मधुनि सा पुन ॥ १२९७ ॥
 पार्वत्या भ्रामरी स्त्री(तुः स्याद्) व(स्त्रेः ज्ञे) तु भिदकं नपि ।
 परशौ तु पुमान् स्त्री तु भेदके भिदुरं तु नप् ॥ १२९८ ॥

१. 'लम्भस्तु' क च, 'लाकस्तु' ग पाठ २ 'ण्ट' ग, 'ण्डि' ल पाठ. ३. 'य
 ना ।' ग. पाठ ४ 'ज्ञो' ग. पाठ

* 'भावाटो भावके साधो निवेशे कामुके नटे' इति तु मेदिनी । † अथ श्लोक इदं
 प्रमादात्लिखितो जाति ।

कुलिशे भेद्यत् तु स्याद् भेत्तर्यपि भिदेलिमे ।

भीषणं तु त्रिषु ज्ञेयं भीमे स्त्रीशब्दयो पुनः ॥ १२९९ ॥

भीषणा भापनायां स्यात् स्त्री तु स्यात् सङ्कीरमे ।

कवाटे चेति रमसो भुवने तु नपुंसकम् ॥ १३०० ॥

पुंस्यप्येके विदुर्लोके स्त्रीयमेव जले विदुः ।

भुजिष्यस्तु द्वयोर्दामे धने तु (स' टी) पुमान् पुनः ॥ १३०१ ॥

आचार्येऽप्यौदने चापि रमभां हम्नमाके ।

त्रिस्तु भोक्तारि विज्ञेयमनवीन-दानयोः ॥ १३०२ ॥

भुजङ्गस्तु विद्रे पुमि तथैवान्यतमे भयेत् ।

चण्डवृष्टिप्रयात्तादिदण्डकानां द्वयो-त्वयोः ॥ १३०३ ॥

भुलिङ्गस्त्वपिभेदे ना नीवृद्धेदे तु भूमि च ।

स्यात् सास्त्रावयवे द्वे तु पत्रिजात्यन्तरेऽपि ना ॥ १३०४ ॥

* भुरण्यां भास्करे त्रिणो वहौ त्रिप्रे पुनस्त्रिषु ।

भूमिजस्तु पुमान् देलाभेदे नरकसज्जक ॥ १३०५ ॥

अङ्गारेके च स्त्री तु स्यात् मीताया भूमिजाय तत् ।

यत्किञ्चिद् भूमिममृत तत्र स्याद् भेगलिङ्गम् ॥ १३०६ ॥

अस्त्री त्वाभरणे ज्ञेयं भूपर्णं भूषणा त्वनः ।

अलङ्कृणावथ स्त्री स्याच्चतुर्दश्यां त्रिषु तथा ॥ १३०७ ॥

भूतेषां वैञ्जिते तु त्रिभूतानामथ सा त्रिषाम् ।

तीक्ष्णार्जकान्यमन्त्रे स्याद् भूतस्त्री त्रिषु हन्त्रि ॥ १३०८ ॥

१. 'वो' क. ग ड च पाठ २. 'य' ग. पाठः ३ 'वु' क पाठ. ४.

'लज्जिते' र च पाठ

भूतानाममनुष्येऽथ भूमिस्पृग् वैश्यमर्त्ययो ।
 द्वयो स्पष्टरि तु त्रि स्याद् भूमेरथ नृलिङ्गक ॥ १३०९ ॥
 भृङ्गारः फलकात्त्र स्याद् भृङ्गारी तु स्त्रियामियम् ।
 क्षिप्रिकासजके कीटे चक्रे तु भृमलं नपि ॥ १३१० ॥
 ना तु वायो द्वयो तु म्यात् कृमिजात्यन्तरेऽथ नप् ।
 भेषजं स्यात् सुखे तोये घ्रापधे तु हि भेषजी ॥ १३११ ॥
 स्त्रीनगेर्भेरत्रं तु त्रि(हर्भा)भे स्याद् भैरवी पुन ।
 सप्तानामपि मातृणामेक्या मात्रि स्मृता ॥ १३१२ ॥
 भोजनं तु धने भुक्तौ कृीन स्याद् भोजना पुन ।
 नपक्षियोभोजयत्यथ भोगवत् तु त्रिपु स्मृतम् ॥ १३१३ ॥
 भोगयुक्ते द्वयो तु स्याद् भुजगे भोगवानथ ।
 नद्या नगर्यां नागानामिथ भोगवती स्त्रियाम् ॥ १३१४ ॥
 दैवयन्ती तु पातालगङ्गायामित्यभाषत ।
 भौरिकः कनकायक्षे त्रि पुम्भृञ्चि तु भौरिका ॥ १३१५ ॥
 प्रादेशाप्रस्थिते नीरुद्धेदे समतटाह्वये ।
 अथ मङ्गलमस्त्री स्यत् कन्याणे त्रि तु सद्भवति ॥ १३१६ ॥
 मल्लिनाग धसदृशगन्धयुक्ते च वस्तुनि ।
 मङ्गरा सितदूर्वाया स्त्रियां रभस उक्तवान् ॥ १३१७ ॥
 क्वाप तु मल्लिनापुष्पगन्धे लब्धार्थरक्षणे ।
 पुमास्त्रङ्गारके आमवास्तुभेदे च केचन ॥ १३१८ ॥
 मङ्गल्य तु निमित्ते म्यान्मङ्गलस्याभिधेयवत् ।
 मातृनापुष्पगन्धन युक्ते वस्तुनि चाथ नप् ॥ १३१९ ॥
 ज्ञेय नर्पोपधिसूने दग्नि चाथ नृलिङ्गक ।
 बिल्वे मसूरसने च धान्ये म्याद् रभस पुन ॥ १३२० ॥

अश्वत्थे त्रायमाणायामप्याचष्ट स्त्रियां पुनः ।
 मङ्गल्या स्याद् वचायां च मल्लिकापुष्पगन्धिनि ॥ १३२१ ॥
 कालागुरुविशेषे च गन्धभेदे च यः स्थितः ।
 मल्लिकाकुमुमे तस्मिन् रभसस्तु बहूक्तवान् ॥ १३२२ ॥
 रोचनाशम्यधःपुष्पीमसीशुक्लवचास्त्रपि ।
 इत्येवमथ विज्ञेया शब्दज्ञैर्मण्डली त्रयी ॥ १३२३ ॥
 विन्धे चाप्युपसूर्ये च कुष्ठरोगान्तरेऽपि च ।
 समूहमात्रे ग्रामौघे देशे द्वादशराजके ॥ १३२४ ॥
 युग्मे च शुनि तु द्वे स्यान्मण्डपोऽस्त्री जनाश्रये ।
 मण्डस्य तु पिवे त्रि स्यादथ स्यान्नपि मण्डनम् ॥ १३२५ ॥
 विद्यादाभरणे भूषिक्रियायां तु न ना स्मृता ।
 मण्डना रभसस्तु त्रिः शब्दज्ञोऽलङ्कारिष्णुनि ॥ १३२६ ॥
 मत्सरा तु स्त्रियामाह मक्षिकायां पुमान् पुनः ।
 भवेत् परशुभद्वेषे लोभे कोपेऽजयोऽपठीत् ॥ १३२७ ॥
 यागसाधनसोमाख्यद्रव्ये च कृपणे पुनः ।
 भेद्यवत् परसम्पत्तेरसोऽर्धजयः पुनः ॥ १३२८ ॥
 निष्कयेऽप्याह मदनः पुनः पुंसि मनोभवे ।
 पिण्डीतकतरौ स्याच्च धुर्धूरे वनकोद्रवे ॥ १३२९ ॥
 वृक्षे कुरवकाभिल्ये मधूच्छिष्टवसन्तयोः ।
 कस्तूरिकाभृगस्याण्डे पुनः स्त्री मदनी तथा ॥ १३३० ॥
 सुरायां च नपि त्वेतत् प्रसवेऽत्रोकशाखिनाम् ।
 मदनं माद्यत्तेश्वर्ये मदना त्वपुमानसी ॥ १३३१ ॥
 धातोर्मदयतेरर्थे मन्मथस्तु पुमानयम् ।
 रभसः कामचिन्तायामित्यध्वैष्ट महामतिः ॥ १३३२ ॥

वन्द्ये च वपित्ये च ह्यी तु तत्प्रसवेऽथ नप ।
 मधुकं मधुयष्ट्याख्यमेपनेऽजयोऽवदत् ॥ १३३३ ॥
 स्त्रियमेनाममुत्राय जातिभेदे तु स द्वयो ।
 मैत्रेयायोगदीनाते वन्दिन्यप्यथ सा स्त्रियाम् ॥ १३३४ ॥
 मयुक्ता श्यामगङ्गा स्थान्मधुपर्ण्या च भाषिता ।
 रभसेन बहुजेन मधुरन्तु पुमान् रसे ॥ १३३५ ॥
 स्वादुसत्ते तद्वति तु त्रिषु स्वाच्छोभने प्रिये ।
 स्त्रिया तु मनुरासनपुत्रामित्याह यादव ॥ १३३६ ॥
 दूधाया मधुयष्ट्या च भिक्षेयाशतपुष्पयो ।
 मधुमुकुटिकातजनातुलुहान्तरे तथा ॥ १३३७ ॥
 मेद्राया चेति रभस ह्यीन तु गरलेऽभ्यधा ।
 अना तु राज्ञिकेऽथ स्यात् त्रयोऽश्या नि ॥ स्त्रियाम् ॥ १३३८ ॥
 महोशा भेद्यन्तु तु स्वादत्युत्रऽथ नृगण्डया ।
 मलयः शैलेभेदे स्याद् उशेऽप्यवयवे गिर ॥ १३३९ ॥
 आरामे चाप्रथ ज्ञेय मञ्जुलं त्रिषु मुन्तरे ।
 द्वयोस्तु पक्षिभेदे स्याज्जगरङ्गाद्वय ॥ १३४० ॥
 इंजराज्ञे निरुत्रे च नपुमन्मुखाद्वयत् ।
 मध्यमन्तु नुशण्ट स्वाच्छरी त्रयवान्तरे ॥ १३४१ ॥
 अवलगाहये ना तु मध्यदेशधर नृपे ।
 मसाना च म्बराणा स्यात् षण्वाणाना त्रिषु स्त्रिये ॥ १३४२ ॥
 त्रि तु मय्यन्तरे गी तु म यणा म यमाह्लो ।
 स्त्रिया च दृष्टरजसि रगमत्साह शब्दवन्ति ॥ १३४३ ॥

१ या ग पा

१ मञ्जुलं च जगन्नाथे न तु हनवद्, जगन्नाथ स्वतो वारिनिर्गमे शैवलेऽपि च
 शत भिदिनी ।

कर्णिकायां च तस्याश्च बह्वर्थत्वं निरूप्यताम् ।
 मर्कटस्तु कपौ द्वे स्याद्वृक्षायां च स नृपस्त्रियोः ॥ १३४४ ॥
 क्वाटबन्धनार्थायाः सूचेर्विष्कम्भयन्त्रके ।
 मर्कटं मर्कटी चेति स्त्रियां त्वेव हि मर्कटी ॥ १३४५ ॥
 आत्मगुप्ताख्यवल्ग्यां च करञ्जाख्यस्य शाखिनः ।
 भेदेष्वेकत्र भेदे च मुद्गभेदे तु पुंस्ययम् ॥ १३४६ ॥
 वन्यसंज्ञे तुरुष्काख्यनिर्यासे चाथ मन्थरम् ।
 मन्दे वक्रे पृथौ च त्रिः सूचके मन्दगामिति ॥ १३४७ ॥
 ना तु वाधे बले कोपे मन्थदण्डेऽप्यथो नपि ।
 कुसुम्भ्यां मन्थरा तु स्त्री कैकेय्याश्चेटिकान्तरे ॥ १३४८ ॥
 मन्दिरं तु पुरे गेहे क्लीवमव्यौ तु पुंस्ययम् ।
 मथितं तु क्लीबलिङ्गं निर्जले गोरसे कृते ॥ १३४९ ॥
 त्रिस्तु मन्थतिमश्रातिकर्मभूतेषु वस्तुषु ।
 मन्दारस्तु पुमान् देववृक्षभेदेऽर्कनाम्नि च ॥ १३५० ॥
 गुल्मे स्यात् पारिमद्राख्यवृक्षतद्भेदयोरपि ।
 तेषां तु प्रसवे क्लीवमरविन्देऽप्यथ द्वयोः ॥ १३५१ ॥
 मदारो हस्तिनि त्रि स्याद्वलसेऽथ नृलिङ्गकः ।
 एकाहकतुभेदे स्यान्मरायो मूर्त एव च ॥ १३५२ ॥
 कुसूलेऽमरदत्तेन कथितस्तस्य नेक्षितम् ।
 मूलमस्माभिरर्थे नृप साम्नोः स्यादुभयोरपि ॥ १३५३ ॥
 अग्निं नरो दीधितिभिरित्यस्यामृचि गीतयोः ।
 महार्घस्त्रिर्महामूले द्वे तु लावकपक्षिणि ॥ १३५४ ॥
 मरालस्तु द्वयोर्हसे मिश्रवर्णे पुनः पुमान् ।
 स चाल्पपीतरक्ते स्याद् भेद्यलिङ्गं तु तद्वति ॥ १३५५ ॥

मन्त्रज्ञस्तु पुमांश्चारे त्रिस्तु मन्त्रविदि स्मृतः ।
 †मकणस्तु पुमान् कालेऽप्यजातरदहस्तिनि ॥ १३९६ ॥
 निःश्मश्रुपुरुषेऽप्याह रभसः शब्दवित्तमः ।
 ह्रस्वाङ्गे च गजे द्वे तु शय्याकीटेऽथ नप्यदः ॥ १३९७ ॥
 जङ्घात्राणार्थयन्त्रे स्याद् योधानां मर्दनी पुनः ।
 योधानां पादरक्षार्थयन्त्रे स्त्री स्त्री तु मर्दनम् ॥ १३९८ ॥
 मृदात्सर्धे स्त्रियां तु स्यात् क्षुमाधान्ये मसृष्यथ ।
 अकर्कशे (च ? त्रि) † मसृषं स्त्रिभे च मकरस्तु ना ॥ १३९९ ॥
 निधिभेदे च राशौ च दशमे स्याद् द्वयोः पुनः ।
 जपसंज्ञे जलचरे मलिनं तु मलीमसे ॥ १३६० ॥
 त्रि स्त्री पुनरुदक्यायां मलिना मलदस्तु ना ।
 मापधान्ये भृष्टि चासौ सौराल्ये नीष्टुदन्तरे ॥ १३६१ ॥
 भेद्यलिङ्गं तु विज्ञेयं मलस्य स्यात् प्रदातरि ।
 मशकस्त्वृषिभेदे ना द्वयोस्तु क्षुद्रपक्षिणि ॥ १३६२ ॥
 मलिम्लुचसमाख्ये च मरुजा स्त्री मृगान्तरे ।
 यथोक्तं मरुजा तूच्चमृदुपाण्डररोमिका ॥ १३६३ ॥
 रोमराजिमती मध्ये द्वादशाङ्गुलसम्मिता ।
 इत्यस्या लक्षणं भेद्यलिङ्गं तु मरुसम्भवे ॥ १३६४ ॥
 मल्लिको नृत्तियोर्दीपाधारपात्रे स्त्रियां पुनः ।
 मल्लिका पुष्पवल्ग्यां स्याद् यस्या आख्यापि भूपदी ॥ १३६५ ॥
 मर्मरस्तु पुमान् बखपर्णानां स्तनिते तथा ।
 मर्मर भक्षभेदे स्त्री मौडीसंज्ञेऽथ मस्तकः ॥ १३६६ ॥

१. 'ध्व' च. पाठः. २. 'दी' क. द. च. पाठः.

† 'मन्त्रुणो निर्विपाणेषु निःश्मश्रुपुरुषेऽपि च । उद्देशे नारिकेले च' इति तु मेदिनी ।
 ‡ 'मसृषोऽकर्कशे स्त्रिभे त्रिषु' इति मेदिनी ।

अस्त्री शिरसि विद्वांस पुनरन्ये प्रचक्षते ।
 शिरस पूर्वभागस्य मध्य इत्यथ विद्विषि ॥ १३६७ ॥
 मर्लीको ना नपि त्वेतदङ्गने सम्प्रचक्षते ।
 मर्लीको द्वे पक्षिमात्रे सरोजशकुनौ पुन ॥ १३६८ ॥
 शाकटायन आहैन मण्डूकस्तु द्वयोरयम् ।
 मेकेऽपि पिकभेदे च मण्डूकी तु खियामियम् ॥ १३६९ ॥
 गजस्थापरपादस्य कृतस्य दशधा तथा ।
 उपरिष्ठात् समारभ्य तुर्यभागे तथैव च ॥ १३७० ॥
 मण्डूकपर्णामप्याह रभस शब्दवित्तम ।
 लाङ्गलावयवस्यापि भेदेऽथो राजरक्षिभि ॥ १३७१ ॥
 कृते पुरस्य दुर्गस्य बहिर्भूमौ नृलिङ्गक ।
 यन्त्रभेदे मयूखस्तु नृखियो किरणेऽथ ना ॥ १३७२ ॥
 ज्वालादीप्त्यो रथस्याक्षे त्रङ्गी चाथ द्वयोरयम् ।
 मयूरो बहिणे ना तु स्यादपामार्गसञ्ज्ञके ॥ १३७३ ॥
 स्तम्बे च तुलसीभेदे चाल्पपत्रसुगन्धिके ।
 त मयूरशिखासञ्ज्ञमेपजे रभसोऽपठीत् ॥ १३७४ ॥
 स्त्री तु तुत्थाङ्गनेऽथो ना धान्ये मङ्गलमञ्ज्ञके ।
 केयाञ्चित् स्यान्मयूरोऽथ तथा चर्मासनान्तरे ॥ १३७५ ॥
 व्रीहिरुङ्गाख्यधान्ये तु मसूरी स्त्री तथा भवेत् ।
 मारिसजे रोगभेदे वेद्याया रभसोऽपठीत् ॥ १३७६ ॥
 अथ ना मसूरो धान्यभेदे चर्मासनेऽपि च ।
 रभसस्त्वाह वेद्याया खिया व्रीहन्तरेऽपि च ॥ १३७७ ॥
 अथो नपुंसक विद्यान्मधूर्ल शब्दकोविद ।
 सारधादिमर्षौ ना तु मधूके गिरिसम्भवे ॥ १३७८ ॥

रसे च मधुराभिर्ये भेद्यलिङ्ग तु तद्वति ।
 मठरस्त्वपिभेदे ना भेद्यवत् त्वलसे पुन * ॥ १३७९ ॥
 मठर तु द्रवीभूते दध्यतीव नपुंसकम् ।
 त्रि तु कण्ठगतप्राणे कृमिजात्यन्तरे द्वयो ॥ १३८० ॥
 ना त्वसौ मरतो जन्तो द्वे मन्डाक्ष पुनर्नपि ।
 रज्जाया मन्ददृष्टो तु त्रिषु मन्देन्द्रियेऽपि च ॥ १३८१ ॥
 मत्स्याक्षी तु खिया द्रावीसज्जानृपतृणान्तरे ।
 मत्स्याक्षस्तु पुमान्छान्तस्त्वपे पत्तंसज्जके ॥ १३८२ ॥
 पुखियोस्तु मरीचिः स्याद् गमस्तिमृगतृणयो ।
 अष्टके त्रसरेणूना लिक्षान्प्रपरिमाणेन ॥ १३८३ ॥
 सप्तानामृपिभेदानामयमन्यतमे पुमान् ।
 मधुवाक् तु द्वयोरज्य कोकिले भेद्यवत् पुन ॥ १३८४ ॥
 मधुरा यस्य वाक् तत्र मत्स्यराद् तु द्वयोरमम् ।
 मकरारये जलचरे मत्स्यानां त्वधिपे पुमान् ॥ १३८५ ॥
 मण्डली तु द्वयो सर्पजातिभेदेषु तेषुचित् ।
 पट्विशतौ मण्डलवदर्थे तु त्रिष्वथ ।स्रियाम् ॥ १३८६ ॥
 आवर्त्ता मालिकाप्याद्यजनाना मन्दिरान्तरे ।
 सप्तलासज्जके पुष्पवाह्यिभेदेऽप्यसा स्मृता ॥ १३८७ ॥
 भूयोऽपि रभसेनोक्ता चतुर्विधेषु मालिका ।
 त्रैवेयके पुष्पमालये पत्रिकाहस्तिमलयो ॥ १३८८ ॥
 आकारान्ताथ सर्वासु पुष्पवलीषु मात्रा ।
 ईकारान्ताथ न स्त्री म्यामात्रक खेटकाद्वये ॥ १३८९ ॥

१ 'जावमी' क च पाठ २ 'इवा ज' च 'रता च' ग पाठ ३ 'त्' च पाठ ४ 'नामाध' ग पाठ

वनदुर्गनिवासे स्याद् भेद्यलिङ्गं तु धारुके ।
 मागधी तु स्त्रियां यूथीपिप्पल्योः स्याद् द्वयोः पुनः ॥ १३९० ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे वैश्याज्जाते ब्राह्मणयोपिति ।
 वैश्यात् क्षत्रियकन्यायां जाते च स्याच्च वन्दिति ॥ १३९१ ॥
 मगधानां तु ना राज्ञि जीरुकेऽप्यथ माधवः ।
 त्रिप्यौ वैशाखमासे च वसन्ते चाजयो नरि ॥ १३९२ ॥
 मध्वासवसमाख्ये तु मधभेदे नृशण्डयोः ।
 स्त्रियां तु माधवी पुष्पवह्निजात्यन्तरे भवेत् ॥ १३९३ ॥
 अतिमुक्तकसंज्ञे स्यात् सुरायां च तथा विदुः ।
 कोशातक्याः प्रभेदे च भवेद् दीर्घफलाह्वये ॥ १३९४ ॥
 जयन्त्यामिति च प्रोक्तं केनचित् तन्निरूप्यताम् ।
 रमसः शतपुष्प्यां च ब्रवीति मधुशर्कराम् ॥ १३९५ ॥
 अर्भत्वेनास्य राज्ञस्तु मधोः पुत्रादिषु त्रिषु ।
 मार्ताण्डो रभसेनोक्तः खगे दंष्ट्रिणि च द्वयोः ॥ १३९६ ॥
 रवौ तु पुंसि मार्तण्डमार्ताण्डौ यादवोदितौ ।
 माकन्दस्तु पुमानाग्रे स्त्री स्यादामलकीतरौ ॥ १३९७ ॥
 माणिक्यं तु भवेद् रत्नवरे क्लीव स्त्रियां पुनः ।
 गृहगोधासमाख्ये स्यान्माणिक्या जन्तुमेदके ॥ १३९८ ॥
 मार्गारस्तु द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे यद्बुद्धवः ।
 आयोगव्यां निपादात् स्यात् कैवर्तेऽप्यथ भेद्यवत् ॥ १३९९ ॥
 मार्गन्य दातरि त्रिस्तु मार्गणो याचकेऽथ ना ।
 वाणे च स्त्रीनपोर्याञ्छाद्वेषयोर्मार्गिणाय ना ॥ १४०० ॥
 मार्जनः केहसंज्ञे स्याद् गुणे र्माशण्डयोः पुनः ।
 मार्जनं मार्जना चेति मार्ष्टं विद्वद्भिरीरितम् ॥ १४०१ ॥

मारिपस्तु पुमानयं नाद्योक्तिविषये तथा ।
 जीवशाक इति ख्याते शाकभेदेऽपि सा पुनः ॥ १४०२ ॥
 दक्षमातरि विज्ञेया स्त्रीलिङ्गा मारिषा बुधैः ।
 मार्जिता तु रसालाया स्त्री तस्या लक्षणं विदुः ॥ १४०३ ॥
 अषकतक्रं सव्योपचतुर्जातगुडार्द्रकम् ।
 सजीरकं रसाला स्यादित्येव त्रि तु शोधिते ॥ १४०४ ॥
 मार्जारस्तु विडाले द्वे पुमांस्त्रिङ्गुदपादपे ।
 अगस्त्यवृक्षे च स्त्री तु मार्जारी स्यान्मृगान्तरे ॥ १४०५ ॥
 काद्रङ्गसङ्घे त चाहुर्मृगशाश्वमगङ्कतिम् ।
 कस्तूरिकाभृगम्यापि म्यादण्डे द्वे तु हस्तिनि ॥ १४०६ ॥
 मातङ्गः स्याच्च चण्डाले मारुतस्तु पुमानयम् ।
 वार्यो च भीमसेने च हनुमति च नप् पुनः ॥ १४०७ ॥
 पुरा भिन्दुर्यवेत्यम्यामृचि गीते हि सामनि ।
 त्रिर्मरुद्योगिनि स्यात् तु धुधूरं मातुलः पुमान् ॥ १४०८ ॥
 भदनात्यद्भुभे चाथ रभस शब्दवित्तमः ।
 मातुर्जातरि च स्त्री तु भार्याया तस्य मातुली ॥ १४०९ ॥
 मातुलानी च भङ्गाख्यधान्ये स्यान्मातुलान्वसौ ।
 द्वयोस्तु मातुधानाख्यसर्पजात्यन्तरे स्मृतः ॥ १४१० ॥
 माहेन्द्री तु स्त्रियां ज्ञेया सप्तानामेकमातरि ।
 मातृणा कदलीजातिभेदे च पृथुदीर्घकम् ॥ १४११ ॥
 तत्र यस्य फलं त्रिस्तु स्यान्महेन्द्रस्य योगिनि ।
 महेन्द्रदेवते चाथ माहूरः पुंसि पर्वते ॥ १४१२ ॥
 पूजके तु त्रिषु ज्ञेयो माहूरस्तु नृलिङ्गकः ।
 इन्द्रे स्त्रीर्षं तु शयने वाले च स्त्री तु मानसम् ॥ १४१३ ॥

चित्ते हैमवते चापि सरोभेदेऽपि यज्वनाम् ।
 प्रसिद्धे स्तोत्रभेदेऽपि यज्ञगे मनसः पुनः ॥ १४१४ ॥
 सम्बन्धिनि त्रिषु क्त्वा तु मासिकं पुंसि केचन ।
 मासि श्राद्धे त्रिषु पुनर्मासं भूतमृतादिषु ॥ १४१५ ॥
 मानवस्तु मनुष्ये द्वे मनुसम्बन्धिनि त्रिषु ।
 माणवस्तु पुमान् हारभेदे षोडशयष्टिके ॥ १४१६ ॥
 द्वे तु वाले कुपुरुषेऽप्यथ पुंभूम्नि मालवाः ।
 अवन्त्यास्ये जनपदे तन्निवासजने द्वयोः ॥ १४१७ ॥
 सर्वैश्च वचनैर्योगी मर्त्यजात्यन्तरे तथा ।
 पुरातने तु मधुनि माधुकं क्त्वा त्रिषु त्वदः ॥ १४१८ ॥
 यत् स्यान्मधुकसम्बन्धि तसिन्नथ नृलिङ्गकः ।
 माधुरः षोडशेऽरत्नौ मूलादारभ्य यस्य हि ॥ १४१९ ॥
 अरत्नयः सप्तदश तस्य यूपस्य स त्रि तु ।
 सम्बन्धे मधुरेणाथ मालाकारे हि मालिकः ॥ १४२० ॥
 द्वे मालावति तु त्रि स्यान्मासिकं तु नपुंसकम् ।
 सारथे मधुनि स्याच्च शैलधात्वन्तरे तथा ॥ १४२१ ॥
 चक्रसंज्ञे मक्षिकायाः पुनः सम्बन्धिनि त्रिषु ।
 मापाशी तु तुरङ्गे द्वे मापस्य त्वाशके त्रिषु ॥ १४२२ ॥
 मिहिरस्तु पुमान् सूर्यवायुभेदेषु न च जले ।
 मिथुनं तु क्लीबलिङ्गं स्त्रीपुंसयुगले तथा ॥ १४२३ ॥
 मधुसर्पिर्द्वये राशौ तृतीये स्याद् द्वयोर्योगे ।
 पुग्मास्ये तद्वति पुनस्त्रिषु स्यान्मिथुनैः* पुनः ॥ १४२४ ॥

१. 'ने पु' इ. च पाठः.

* 'जायापती तु मिथुने जम्बती दम्पती इति' (पृ. १७७, श्लो. ४८) इति तु वैजयन्ती ।

दम्पत्योः पुंसि नवलिङ्गं पुनः स्याच्च घृताज्जने ।
 मिथकं यजमानस्य त्रि तु मिश्रयितर्यसौ ॥ १४२६ ॥
 मिथुनी तु द्वयोः खज्जरीटाल्ये पक्षिणि त्रि तु ।
 भोरेन्मिथुनवत्येव सुसलस्तु नृशण्डयोः ॥ १४२६ ॥
 अवघातोपकरणदण्डे स्त्री तु सुसल्यसौ ।
 गृहगोधासमारूपे स्याज्जन्तौ कुम्तुम्बुरुण्यपि ॥ १४२७ ॥
 तालमूलीसमारूपे च स्तम्बेऽथ मुन्निरः पुमान् ।
 सूर्ये मेघे च धर्मं च त्रि तु दातरि ना पुनः ॥ १४२८ ॥
 मुद्गरः पृष्णि कन्दर्पे ह्रीव तु तमसि स्मृतम् ।
 मुखरन्तु त्रिषु जेयो दुर्मुखे स्त्री तु पक्षिणि ॥ १४२९ ॥
 मुखरा शारिफासजे मुण्डितं त्वभिधेयवत् ।
 उसदेशे स्त्रिया ल्येया श्रमणीति हि मिश्रुते ॥ १४३० ॥
 भेषज्यशाकस्तम्बेऽथ मुद्गरो वृद्धिणे नरि ।
 मल्लिकाया च रमस पुनर्वन्वादिभेदने ॥ १४३१ ॥
 कर्त्तुं तु मल्लिकाभेदे त्रिषु मुद्गस्य दातरि ।
 मुष्टिकन्तु पुमान् स्वर्णकारे स्यात् स्त्री तु मुष्टिका ॥ १४३२ ॥
 कर्मारम्योपकरणभेदे ना तु सुसल्यसौ ।
 यलभेदेऽथभेदे च यम्येनो 'धैतिक (१) ++ ॥ १४३३ ॥
 त्रि स्यान्मुमन्वत्यर्थं मृषिकन्तु द्वयोरयम् ।
 आगुजाती यदा तु स्नान त्रिया वृत्तिस्तदा भवेत् ॥ १४३४ ॥
 मूषिका निरिपाणा च जातिभेदे जलौक्याम् ।
 अनिष्टगन्धे विज्ञेयो मूषिकं महद्गाह्वरी ॥ १४३५ ॥

१ 'तस्व' च च पाठ. २ 'प' ह च च पाठ. ३. 'य' विक । यत्
 इया' य, 'दमिक. त्रि' च पाठः.

क्लीवं तु मूर्च्छनं मोहेऽभिव्याप्तौ च स्त्रियां पुनः ।
 मूर्च्छना गीतिधर्मे स्यात् कचित् स्त्रीशण्डयोः पुनः ॥ १४३६ ॥
 मूर्च्छना मूर्च्छयत्यर्थे पुत्रपुंसकयोः पुनः ।
 मूलको वुस्तिकासंज्ञशाकस्तन्वे त्रिषु त्वयम् ॥ १४३७ ॥
 मूलनक्षत्रसंयुक्तकालजातेऽथ पुंस्ययम् ।
 वनस्पतौ स्यान्मूलेरो हर्षनन्दी त्वभापत ॥ १४३८ ॥
 शब्दार्थवेदिनामग्र्य आपणीयवनस्पतौ ।
 क्ली तु पण्ये मृणाली तु विसे लिङ्गत्रयी भवेत् ॥ १४३९ ॥
 शाकटादन आह स पद्माङ्कुर इतीदृशम् ।
 पद्मकोरक इत्याह हर्षनन्द्यथ सज्जनः ॥ १४४० ॥
 दयितेऽपि मृणालं त्रिमृदङ्गस्तु पुमानयम् ।
 महाकोशातकी स्वल्पफलकोशातकीति च ॥ १४४१ ॥
 ख्यातयोर्लतयोर्वाधभेदे च सुरजाह्वये ।
 प्रसवे तूक्तलतयोः क्लीवं स्यान्मृदुलं पुनः ॥ १४४२ ॥
 भेद्यवन्मृदुनि क्लीं तु प्रसिद्धे गन्धवस्तुनि ।
 अगुर्विति मृगाक्षी तु स्त्रीलिङ्गा स्याल्लतान्तरे ॥ १४४३ ॥
 इन्द्रवारुणिकासंज्ञे गृगनेत्रेषु तु त्रिषु ।
 अथ प्राहुर्मृदुत्वक् स्याद् मूर्जाह्वयमहीरुहे ॥ १४४४ ॥
 मुञ्जे च त्रि तु मृदुलत्वचि मेचकवाक् तु ना ।
 कृष्णश्यामलयोर्ज्ञेयो गुणमात्रे त्रिषु त्वयम् ॥ १४४५ ॥
 काष्ण्ययुक्ते श्यामलत्वयुक्ते चाथ नृशण्डयोः ।
 मयूरचन्द्रके चापि स्तनस्यापि च चूचुके ॥ १४४६ ॥
 मेनादस्तु द्वयोदछागे स्यान्मार्जारमयूरयोः ।
 मेहघ्नी तु हरिद्रायां स्त्री त्रिमहस्य हन्तरि ॥ १४४७ ॥

दम्पत्यो पुंसि नञ्लिङ्ग पुन स्याच्च घृताङ्गने ।
 मिश्रकं यजमानस्य त्रि तु मिश्रयितर्यसौ ॥ १४२५ ॥
 मिथुनी तु द्वयो लज्जरीयस्ये पक्षिणि त्रि तु ।
 भोग्मिथुनवत्येव मुसलस्तु नृशण्डयो ॥ १४२६ ॥
 अवघातोपकरणदण्डे स्त्री तु मुसल्यसौ ।
 गृहयोगासमाख्ये स्याज्जन्तौ कुस्तुम्बुरूप्यपि ॥ १४२७ ॥
 तालमूलीसमाख्ये च स्तम्भेऽथ मुचिरः पुमान् ।
 सूर्ये मेघे च धर्मे च त्रि तु दातरि ना पुन ॥ १४२८ ॥
 मुहिरः पूष्णि कन्देपे क्लीब तु तमसि स्मृतम् ।
 मुखरस्तु त्रिपु ज्ञेयो दुर्मुखे स्त्री तु पक्षिणि ॥ १४२९ ॥
 मुखरा शारिकासजे मुण्डित^१ त्वभिधेयवत् ।
 उसकेये स्त्रिया त्वेषा श्रमणीति हि विश्रुते ॥ १४३० ॥
 भैषज्यशाकस्तम्भेऽथ मुद्गरो दुर्हिणे नरि ।
 मल्लिकाया च रमस पुनवेण्वादिभेदने ॥ १४३१ ॥
 क्लीब तु मल्लिकाभेदे त्रिपु मुद्गस्य दातरि ।
 मुष्टिकस्तु पुमान् स्पर्णकारे स्यात् स्त्री तु मुष्टिका ॥ १४३२ ॥
 कर्मारस्योपकरणभेदे ना तु मुसल्यसौ ।
 बलभद्रेऽथभेदे च यस्येरो^२ दैतिक (१) ++ ॥ १४३३ ॥
 त्रि स्यात्मुसलवत्यथ मूपिकस्तु द्वयोरयम् ।
 आखुजातो यदा तु स्यात् स्त्रिया वृचिस्तद्वा भवेत् ॥ १४३४ ॥
 मूपिका निर्दिपाणा च जातिभेदे जलोकसाम् ।
 अनिष्टगन्धे विज्ञेयौ मूपिके सदृशाकृता ॥ १४३५ ॥

१ तस्त्व' क च पाठ २ घ' क इ च पाठ ३ घ सिक । यत्
 स्या ग 'घनिद्व ४ इ च पाठ

* मुसल्य-यग्रमेदादाध्र' (पृ ११२ स्त्रा ९७) इत्यथभेदे वैजयन्ती ।

यशोदा त्वमिचित्याया इष्टकासु च कासुचिन् ।
 नन्दगोपस्य भार्यायां त्रिस्तु कीर्त्तेः प्रदातरि ॥ १४९९ ॥
 यवनस्तु द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे यदुद्भवः ।
 शूद्रायां क्षत्रियादन्ये पुनराहुर्मनीषिणः ॥ १४६० ॥
 वैश्यायां क्षत्रियाज्जात इति पुम्भूम्नि तु स्मृतः ।
 नीवृद्धेदे हि यवना हुरुर्करसमाख्यके ॥ १४६१ ॥
 तद्देशजातमर्त्ये तु द्वयोः सर्ववचस्पि ।
 क्लीबं तु मिश्रणेऽथ स्याद् यजत्रं क्लीबलिङ्गकम् ॥ १४६२ ॥
 अग्निहोत्रे च यज्ञोपकरणे चाथ भेद्यवत् ।
 यजनीयेऽथ नञ्लिङ्गं यमकं कवयो विदुः ॥ १४६३ ॥
 भिन्नार्थवर्णसङ्घातावृत्तिरूपे व्यवस्थिते ।
 काव्यालङ्कारभेदे स्यात् तैलसर्पिर्द्वयेऽपि च ॥ १४६४ ॥
 रभसस्तु वदत्येतत् संयमे यमलेऽपि च ।
 अधो यमयितर्येतद् भेद्यवत् स्याद् द्वयो पुनः ॥ १४६५ ॥
 यज्ञार्हः कृष्णसाराख्यमृगे त्रिर्यागयोम्यके ।
 यज्ञियस्तु पुमान् मुञ्जे यज्ञकर्माहके त्रिषु ॥ १४६६ ॥
 यविष्टः सवनाहुत्पर्येऽमौ ना भेद्यवत् पुनः ।
 भवेद् युवतमेऽथ स्याद् याजकः पुंसि ऋत्विजि ॥ १४६७ ॥
 स्याद् यष्ट्याजयित्रोन्निरथ स्यात् पुंसि याज्ञिकः ।
 कुशे च याजके चापि रभसः प्रोक्तवानमुम् ॥ १४६८ ॥
 यज्ञविद्यामधीयाने विदत्यप्यथ भेद्यवत् ।
 यज्ञेन जयतीत्यादौ याजन्यस्तु पुमानयम् ॥ १४६९ ॥
 यज्ञे द्वे तु क्षत्रियेऽथ यापना नप्स्त्रियोर्भवेत् ।
 प्रस्थापने निरसने वर्तने रभसः पुनः ॥ १४७० ॥

मांसस्य च स्यान्निष्कौथे भेद्यलिङ्गं तु कर्तारि ।
 धातो रसयतेः स्यात् तु रसज्ञे रसिकस्त्रिपु ॥ १४८२ ॥
 ना तु मद्यविशेषे स्यादपक्वैक्षुरसैः कृते ।
 रसितं मेघनिर्घोषे रुते च स्यान्नपुंसकम् ॥ १४८३ ॥
 त्रिपु त्वास्वादिते चैव स्वर्णादिखचितेऽपि च ।
 वस्त्रनिर्घोषके तु द्वे शुके च रजकस्त्रि तु ॥ १४८४ ॥
 मृगाणां स्याद् रमयितर्यथ क्ली रजतं विदुः ।
 पुंस्यप्येके विदू रूढ्यहारयोः शोणिते ह्रदे ॥ १४८५ ॥
 त्रि तु श्वेतेऽथ रजनं रागद्रव्ये नपुंसकम् ।
 रजनी तु हरिद्रायां स्त्री नील्यां चौपधौ निशि ॥ १४८६ ॥
 वल्लिभेदे च जतुकृत्संज्ञे क्लीबं तु रज्जनम् ।
 स्याद् रक्तचन्दने स्त्री तु नीलीति प्रथितौपधौ ॥ १४८७ ॥
 मनःशिलायां च ज्ञेया हरिद्रायां च रज्जनी ।
 स्यात् तु रज्जयतेरर्थे रज्जना स्त्रीनपुंसकम् ॥ १४८८ ॥
 रसालस्तु पुमानिक्षौ चूते च चरुणद्रुमे ।
 सम्मिश्ररसभेदे च कटुतिक्तकषायके ॥ १४८९ ॥
 त्रि तु स्यात् तद्वति स्त्री तु रसाला पानकान्तरे ।
 अपक्वतक्रं सव्योर्पंचतुर्जातगुडार्द्रकम् ॥ १४९० ॥
 सजीरकं रसाला स्यादिति तस्याश्च लक्षणम् ।
 जिह्वायामपि दूर्वायां रभसः प्रोक्तवानि माम् ॥ १४९१ ॥
 रज्जकस्तु पुमाञ्ज्ञेयः कम्बले स्याद् द्वयोः पुनः ।
 मृगभेदे रसोनस्तु पुमाल्लंशुनमेपजे ॥ १४९२ ॥
 रसहीने पुनसि स्याद् रक्ताक्षस्तु द्वयोरयम् ।
 राक्षसे महिषे चापि रमसस्त्वाह शब्दवित् ॥ १४९३ ॥

कालक्षेपेऽप्यभाषिष्ट शब्दज्ञो यामुनं पुन ।
 झीवमङ्गनभेदे स्यात् खोतोऽन्नमिति श्रुते ॥ १४७१ ॥
 यमुनाया पुनस्त्रि स्यात् सम्बन्धिन्यथ यामकौ ।
 म्त् पुनर्वसुनक्षत्रे त्रि तु यन्तरि ना पुन ॥ १४७२ ॥
 यावक्तो यवभेदे स्यात् कुल्माषाख्ये परं पुन ।
 अलक्तकेऽपि त्रिस्तु स्याद् यवितर्यथ यावनाः ॥ १४७३ ॥
 ना तुरुष्णाख्यनिर्यासे खीनपोस्तु हि यावना ।
 अर्थे याम्यतेर्ना तु युद्धानः सारथौ त्रि तु ॥ १४७४ ॥
 योक्तारि ब्राह्मणे तु द्वे युतैर्कं तु नपुंसकम् ।
 योतके युगले चापि सश्रये वसनाञ्चले ॥ १४७५ ॥
 शूर्पाभ्रे योषितो वस्त्रभेदे युक्ते तु भेद्यत् ।
 युग्मावयवयोश्चाथ योजनं परमात्मनि ॥ १४७६ ॥
 क्वचध्वमाने चतुष्प्रोशे मगधादिषु भूमिषु ।
 अष्टकोश तु देशेषु कोसलादिषु मन्वते ॥ १४७७ ॥
 तथा युक्तिक्रियाया च लतापूगे तु पुंस्यथ ।
 पित्रादे कन्ययासार्थे लेख्ये च नपि यौतकम् ॥ १४७८ ॥
 त्रिम्ब्वार्त्तमयेऽथ रसनं ङी कपायद्रवाद्ययो ।
 खेटे त्रिषे फले चापि निर्यासे हेमरूप्वयो ॥ १४७९ ॥
 आस्वादने तु जिह्वायामपि स्याद् रसना न ना ।
 शब्दने च रसज्ञा तु जिह्वाया खी त्रिषु त्वसौ ॥ १४८० ॥
 रसस्य जातरि स्यात् तु (न वे) वृन्त* दति विश्रुते ।
 अयोभेदे पुमान् सारि त्वयसौ रसकः पुमान् ॥ १४८१ ॥

१ 'क' ग पाठ २ 'क्त' ग पाठ

* 'वृन्त' स्याद् रसपरा रसज्ञा व्यामधारण' (पृ १३ खो ३) इति विजयन्ती ।

स एवाह नृलिङ्गं तं चेश्यावेश्मान्दवासिनि ।
 राघवस्तु महामत्स्यविशेषे द्वे तथा रघोः ॥ १५०६ ॥
 चंद्रये द्वे रघुसम्बन्धिमात्रे तु त्रिषु भाषितः ।
 राजीवं त्वम्बुजे क्लीवं त्रिस्तु तद्वर्णवस्तुनि ॥ १५०७ ॥
 अजयस्त्वाह राजोपजीविनि द्वे तु मन्यताम् ।
 मत्स्यभेदे पक्षिभेदे मृगभेदे स चेदृशः ॥ १५०८ ॥
 हरिणाख्यो राजियुतो राजार्हो तु नपुंसकम् ।
 कस्तूर्यण्डे भेद्यवत् तु राजयोग्ये स्त्रियां पुनः ॥ १५०९ ॥
 राजिका क्षवसंज्ञाके विज्ञेया सर्पपान्तरे ।
 केदारेऽपि च पद्मौ च राजकं तु नपुंसकम् ॥ १५१० ॥
 राजवृन्दे राजितरि पुनस्त्रिरथ राक्षसः ।
 द्वे यालुधाने स्त्री तु स्याद् राक्षसी गन्धवस्तुनि ॥ १५११ ॥
 चण्डासंज्ञे त्रिषु पुना रक्षःसम्बन्धिनि स्मृतः ।
 शिशिरर्तुनिशायां तु राजसी स्त्री त्रिषु त्वयम् ॥ १५१२ ॥
 रजःसम्बन्धिनि क्ली तु रात्रिजं तारके त्रि तु ।
 रात्रिजाते रामकस्तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयोः ॥ १५१३ ॥
 त्रि तु रन्तरि ना तु स्याद् रागवान् पूगपादये ।
 त्रि तु रागयुते ना तु रुचको मृषणान्तरे ॥ १५१४ ॥
 निष्के तु रमसः प्राह, मालुलुङ्गाख्यभूरुहे ।
 फले तु तस्य विज्ञेयं नब्लिङ्गं रुचिरैः पुनः ॥ १५१५ ॥
 सुन्दरे भेद्यवच्छन्दोवृत्तभेदे तु सा स्त्रियाम् ।
 रुचिरातिजगत्यां स्यात् तद्वृत्तमथ पुंस्ययम् ॥ १५१६ ॥
 रुधिरोऽङ्गारके क्ली तु शोणिते कुङ्कुमेऽपि च ।
 रुचिष्णं तु स्वादमाने त्रिः सद्योते पुनर्द्वयोः ॥ १५१७ ॥

पारावते चकोरे च बहुव्रीहौ तु भेषवत् ।
 रक्ताङ्गस्तु पुमान् भौमे विट्टमे तु नपुसकम् ॥ १४९४ ॥
 काम्बिल्यजीवन्त्योस्त्वाह स्त्रीलिङ्ग रमस कवि ।
 अर्थलिङ्गसमासाश्च तर्कयेदिह पूर्ववत् ॥ १४९५ ॥
 रहस्या तु नदीभेदे स्त्रिया त्रिस्तु रहोभवे ।
 रवणस्तु पुमान्छब्दे पटोलाख्यलतान्तरे ॥ १४९६ ॥
 वह्ममे रमस ग्राह तस्य मूल निचिन्त्यताम् ।
 कास्यसञ्जकलोहे तु क्ली रते रमस पुन ॥ १४९७ ॥
 पटोलमूलेऽप्यपठीत् त्रिस्तु शब्दनशीलेके ।
 उद्भृगर्दभयोस्तु द्वे अमरे चाप्यधीयते ॥ १४९८ ॥
 रषेठस्तु द्वयोर्ज्ञेयो मण्डूके विटुपि त्रि तु ।
 रभसस्तु पुमान् वैगे हर्षसरम्भयोरपि ॥ १४९९ ॥
 त्रिस्तु स्यान्महति द्वे तु म्लेच्छे रमठ इत्ययम् ।
 त्रिस्तु क्रीडनशीले स्याद् रमण तु नपुसकम् ॥ १५०० ॥
 क्रीडाया पुंसि तु धवे स्त्रीभेदे तु स्त्रियाभियम् ।
 रमणा रमयत्यर्थे पुन स्याद् रमणा न ना ॥ १५०१ ॥
 रथाङ्ग रथचक्रे क्ली स्यन्दनावयवेऽपि च ।
 चक्रवाकाहये चापि पक्षिभेदे द्वयोरयम् ॥ १५०२ ॥
 अथ विद्याद् रक्तिका तु कृष्णगलाख्यलतान्तरे ।
 स्त्रीलिङ्गा ना तु वन्दूके ब्रूते म्लाने तु कश्चन ॥ १५०३ ॥
 रक्षोघ्नस्तु पुमान्ब्रूतसर्पे त्रि तु हन्तरि ।
 अमनुष्ये रक्षस स्याद् रसवत् त्वभिधेयवत् ॥ १५०४ ॥
 रसयुक्ते रसवती पुन स्त्री स्यान्महानसे ।
 पञ्चरात्रे तु नबन्दिङ्ग रात्रकं रमसोऽपठीत् ॥ १५०५ ॥

१ 'रुद्रि'नी क ह च पाठ २ 'दा क च पाठ ३ 'ब्रू' क ह च, पाठ.
 ४. गदे ह' क ह च पाठ ५ 'दि' क पाठ

मनःशिलायां काम्बिल्यसंज्ञवृक्षे च ना पुनः ।
 रोचनः कूटशाल्मल्यां^१ रोचनं तु नपुंसकम् ॥ १५२९ ॥
 रोचत्यर्थे रोचयतेः पुनरर्थे न ना मता ।
 रोचना रोहितस्तु स्याद् वृषभे रक्तवर्णके ॥ १५३० ॥
 रक्ते च वर्णे त्रिस्तु स्यात् तद्वदर्थे यदा तदा ।
 तत्रापि स्यात् स्त्रियां वृत्ती रोहिता रोहिणीति च ॥ १५३१ ॥
 द्वयोस्तु मत्स्यभेदे स्यान्मृगभेदे च यो मृगः ।
 स्याच्छ्वेतराजिमांस्तत्र शाश्वतस्तु ब्रवीत्यमुम् ॥ १५३२ ॥
 ऋश्यसंज्ञमृगे स्त्री तु रोहिणी सुरभौ स्मृता ।
 पाण्डितै रक्तवर्णायां रोहितं तु नपुंसकम् ॥ १५३३ ॥
 स्याद्द्वौ शक्रचापे च तृणे च स्त्री तु रोदनम् ।
 रुदितेऽश्रुणि च स्त्री तु दुःस्पर्शे रोदनी स्मृता ॥ १५३४ ॥
 रोहन्तस्तु पुमान् वृक्षे रोहन्ती तु स्त्रियामियम् ।
 लतायां भेद्यवत् तु स्याद् रोहतादिति कर्तरि ॥ १५३५ ॥
 रोचकस्तु पुमान् हस्तिकर्ण इत्यतिविश्रुते ।
 कम्बलस्य प्रभेदे स्यात् त्रि तु रोचितरि स्मृतः ॥ १५३६ ॥
 रोषाणस्तु पुमान् स्वर्णकपणम्राणि पारदे ।
 रोषणे भेद्यवत् प्रोक्तो रोषशीलो हि रोषणः ॥ १५३७ ॥
 ऊषणे* रमसः प्राह तस्य मूलं विचिन्त्यताम् ।
 रोमशस्त्वृषिभेदे ना निम्बवृक्षेऽप्यथ द्वयोः ॥ १५३८ ॥
 मेपे स्याल्लोमशे तु त्रि स्त्रियां तु रमसोदिता ।
 काकजङ्घासहामेदामांसीपु पुनरप्ययम् ॥ १५३९ ॥

१. 'म' ग. पाठः.

१ 'अथ कूटशाल्मली' । रोचनः (पृ. ५२ श्लो. ९१) इति तु वैजयन्ती । * 'रोषाणो रोषणे हेमचर्षे पारद ऊषरे' इति तु हेमचन्द्रः ।

रुवथो ना ध्वनौ द्वे तु कुट्टे शाकटायन. ।
 पुनरमृत शकुनौ रेवटं तु नपुसकम् ॥ १९१८ ॥
 दक्षिणावर्तशङ्खे च रेणुवातूलयो पुमान् ।
 विपवैद्ये पुनर्द्वे स्याद् रेचनं तु नपुसकम् ॥ १९१९ ॥
 रिक्तौ रेचयतेस्त्वर्भे रेचना न पुमानथ ।
 रेचनी स्त्री त्रिवृत्सञ्जलताया रभस पुन ॥ १९२० ॥
 दन्तिकासञ्जे गुल्मे कम्पिलेऽप्यथ रेचितम् ।
 क्लीब विमोजने चापि तथा सपर्चनेऽपि च ॥ १९२१ ॥
 तथा रेचयतेरथे कृतायामेकया भुजा ।
 म्रुकुटौ तुरगाणा च गतिभेदेऽपि पञ्चसु ॥ १९२२ ॥
 धारासञ्जेऽपि कस्मिंश्चिद् गतिभेदेऽस्य लक्षणम् ।
 आवक्रद्वृत्तगत्यास्मेत्यथ तद्भ्रति भेद्यत् ॥ १९२३ ॥
 कर्मभूते रेचयते सम्पृक्ते च वियोजिते ।
 रैवतस्य पुमान् वारिणाद्भूधरयो स्मृत ॥ १९२४ ॥
 आरग्वधे शैलभेदे शङ्करे रभसोऽपठीत् ।
 रेवतीकालजाते च तथा भेद्वति स्मृत ॥ १९२५ ॥
 नपुसकपदाथे तु शण्डडिङ्ग स्त्रिया पुन ।
 जातार्थे रेवतीत्येव लुप्यते ह्यत्र तद्धित ॥ १९२६ ॥
 सम्बन्धिनि तु रेवत्या भेद्यलिङ्ग हि रैवतम् ।
 रोचना तु स्त्रिया रक्तकल्हारेऽपि वरास्त्रियाम् ॥ १९२७ ॥
 ईकारात्ता तु सञ्जेया रोचनी त्रिवृद्राहये ।
 लताभेदे परेऽप्ये तु शृण्वन्निश्चि मन्वते ॥ १९२८ ॥

अन्ये तु सारसस्यैनां प्रियायां लक्ष्मणां विदुः ।
 स्त्रियां लतान्तरे पुत्रजननीनाम्नि लक्ष्मणा ॥ १५५३ ॥
 ज्योतिष्मतीसंज्ञके तु स्थावरे रभसोऽपठीत् ।
 त्रि तु लक्ष्मवति ज्ञेयं लडहस्तु पुमानयम् ॥ १५५४ ॥
 विलासे भेद्यलिङ्गं तु सुन्दरे शब्दवित् पुनः ।
 व्याचष्टे हर्षनन्दीमं विलासवति नप् पुनः ॥ १५५५ ॥
 ललन्तिकासमाख्ये स्याद् भूषण लम्बनं तथा ।
 स्यालम्बनक्रियायां च शकुने तु द्वयोरयम् ॥ १५५६ ॥
 ललितं हारभेदे क्ली लसितेऽथ त्रिरीप्सिते ।
 लङ्गनं तु गतौ क्लीबं लङ्गनी तु स्त्रियामियम् ॥ १५५७ ॥
 वल्लम्बनदण्डे स्यात् तिरश्चीने गृहादिषु ।
 लङ्गनं तूपवासे स्यान्न नातिक्रमणेऽपि च ॥ १५५८ ॥
 रङ्गोपजीविनि पुनर्लङ्गको द्वे त्रिषु त्वयम् ।
 स्यालङ्घितरि लज्जालुः पुनर्लज्जनशीलके ॥ १५५९ ॥
 त्रिषु स्त्री तु नमस्कारीसंज्ञलुद्रलतान्तरे ।
 अनूपजे जलोद्भूतवह्निभेदे च यस्य वै ॥ १५६० ॥
 शमीफलेति संज्ञा स्याल्लक्ष्मीवांस्तु मृलिङ्गकः ।
 कतकाख्यद्वये त्रिस्तु श्रीमति क्ली तु लाङ्गलम् ॥ १५६१ ॥
 गृहदारुविशेषे च पुष्पभेदे हलेऽपि च ।
 अथ स्याल्लाङ्गली तोयपिप्पलीसंज्ञभेपजे ॥ १५६२ ॥
 स्त्रियामग्निशिखासंज्ञलतायां च पुमान् पुनः ।
 शालिप्रभेदेऽथ क्लीबं लाङ्गलं भेदपुच्छयोः ॥ १५६३ ॥
 लाङ्गली तु स्त्रियां पृथिपर्ण्याख्यस्थावरान्तरे ।
 लालसा तु न नौत्सुक्ये प्रार्थनायां च दौह्दे ॥ १५६४ ॥

कासीसे शकशिम्ब्यां च रोपणस्तु शरे पुमान् ।
 रोहणासाधने तु त्रिरथो स्याद् रोपणा न ना ॥ १९४० ॥
 रोपणायां रोहिपस्तु मृगभेदे द्वयोरयम् ।
 विज्ञेयो गर्दभाभासे मत्स्यभेदे च नप् पुनः ॥ १९४१ ॥
 कनूणाकाशयोः स्त्री तु वात्यायां रोहिणी स्मृता ।
 रोहिणां त्वष्टसङ्ख्यानां लेख्यानामेकभेदेके ॥ १९४२ ॥
 ह्रीं रोहिण्यृक्षजाते तु पुंसि भेदवति स्मृतः ।
 ह्रीं च तु शण्डे स्व्यर्थे तु रोहिण्येव न तद्वितः ॥ १९४३ ॥
 रोहिणस्तु पुमान् वारिवाहभूधरयोः स्मृत ।
 मेघलिङ्गं तु रोहिण्या सम्बन्धिन्यथ रौरवः ॥ १९४४ ॥
 पुमान् नरकभेदे स्यात् ह्रीं तु सामान्तरे त्रि तु ।
 हृत्सम्बन्धिनि तथा रभसस्तु भयङ्करे ॥ १९४५ ॥
 ललामस्त्वस्त्रियां ज्ञेयः प्रभावे पुरुषे नृपे ।
 ध्वजे चिह्ने च पुच्छे च पशुशृङ्गे च भूपणे ॥ १९४६ ॥
 छत्रे धामनि पुण्ड्रे च मेघलिङ्गं तु लिङ्गिनि ।
 श्रेष्ठे च द्वे तु घोटिऽथ नकारान्तं ललाम वै ॥ १९४७ ॥
 एभ्येवार्थेषु विज्ञेयं ललनं तु नपुंसकम् ।
 विलासे ललना तु स्त्री कामिन्यां रभसः पुनः ॥ १९४८ ॥
 जिह्वायां नाडिभेदे च लवणस्तु पुमानयम् ।
 दैत्यभेदे पट्टरसे त्रि तु तद्वति वस्तुनि ॥ १९४९ ॥
 लवणद्रव्यसंसृष्टेऽप्यथ ह्रीं सैन्यवादिषु ।
 उताभेदे तु लवणी स्त्रियां स्यादथ लक्षणात् ॥ १९५० ॥
 जानीयात् कार्पके चिह्ने नाम्नि मुद्राक्तसम्पदोः ।
 ह्रीं च स्यात्क्षणा तु स्त्री मक्त्यां स्यादपुमान् पुनः ॥ १९५१ ॥
 दर्शने च विजानीयादङ्कने चाथ लक्ष्मणः ।
 रामानुजे पुमान् द्वे तु सारसाभिरुपपक्षिणि ॥ १९५२ ॥

लोचन लोचना चेति स्त्रियामेव तु लोचना ।
 विचारोक्ताविद् प्रोक्त वैजयन्त्या मनीषिणा ॥ १९७६ ॥
 लोहलम्बु त्रिरव्यक्तभाषिणि स्यात् पुमान् पुन ।
 शृङ्खला(वीथ्या)र्था इत्याह रभस शब्दवित्तम ॥ १९७७ ॥
 लोटना तु स्त्रिया सानुसारवाचि नपि तद ।
 विलोटेने लोहितं तु रुधिरे क्ली द्वयो पुन ॥ १९७८ ॥
 आवतारिकसजे म्यान्मत्स्यभेदे पुमान् पुन ।
 रक्तशालौ रक्तार्णेऽप्यथ म्यात् तद्वति त्रिषु ॥ १९७९ ॥
 तत्रापि स्व्यर्थवृत्तिविवक्षास्ति यद्वा तदा ।
 लोहिनी लोहिता चेति द्वैरूप्य लोचकस्तु ना ॥ १९८० ॥
 रक्ताशुके मासपिण्डे नीलिन्या चर्मणि भ्रुवि ।
 अजयन्तु पठत्येन नीलीरक्ताशुके त्रि तुं ॥ १९८१ ॥
 दुष्टबुद्ध्यावथ प्राह निवृद्धावजयस्तथा ।
 म्याल्लोचितर्यथ क्लीन लोहे म्यात् कास्यमजके ॥ १९८२ ॥
 लोहजं भेद्यवत् तु स्याल्लोहमम्भूतवस्तुनि ।
 लोमशा तु स्त्रिया माम्या लोमशस्तु त्रि गोमजे ॥ १९८३ ॥
 वर्णकोऽस्त्री प्रकारे स्यात्तन्दनेऽङ्गविलेपने ।
 प्रकारे तु स्त्रिया चाह वर्णिका आङ्गदायन ॥ १९८४ ॥
 त्रिस्तु वर्णयितयेष चलजा तु स्त्रियामियम् ।
 अपृतधान्यरामौ स्याद् रूपवत्या च योपिति ॥ १९८५ ॥
 अना तु पुरगेहद्वेर्द्वारे क्षेत्रेऽप्यधापर ।
 सस्येऽप्याहाथ रभस क्लीन युद्धेऽप्यभापत् ॥ १९८६ ॥

१. 'पु' क च पाठ २ 'त त्रिस्तु रो' व च पाठ

† 'लोहगेऽङ्कुटवादिनि । वृद्धतापर्य' इति दमनद्र ।

अतिमात्रामिलये च लावणस्तु पुमानयम् ।
 लवणाब्धौ त्रि लवणसम्बन्धिन्यथ लासिका ॥ १५६५ ॥
 स्त्री नर्तक्या लासकस्तु त्रिषु स्याल्लसितर्यथ ।
 बालानुकृतिशब्दे ना लालकः स्त्री तु लालिका ॥ १५६६ ॥
 नासारजा तुरङ्गाणा स्यात् त्रिस्तु ललितर्यथ ।
 लालनो ना सर्जरसे ललना त्वपुमानियम् ॥ १५६७ ॥
 क्रियाया स्याल्ललयतेर्लाञ्छनं तु नपुसकम् ।
 अङ्कने चैव चिह्ने च सजाया रभसोऽपठीत् ॥ १५६८ ॥
 लाञ्छनी तु स्त्रियामेषा मुद्राया लाङ्गली तु ना ।
 नालिकेरद्दुमे चापि बलमद्रेऽप्यथ त्रिषु ॥ १५६९ ॥
 विद्याल्लाङ्गलवत्यर्थे लुशंभं तु वने नपि ।
 ना तु भक्तगजे स्त्री तु वाद्यभेदे हि लुम्बिका ॥ १५७० ॥
 मक्षभेदेऽप्युलुम्बाख्ये त्रि तु लुम्बितरि स्मृत ।
 लुम्बन त्वेदेन त्रेय लेखनी तु स्त्रियामियम् ॥ १५७१ ॥
 स्याच्चित्रतुलिकाया स्त्री पुनर्लखनमित्यद् ।
 क्रियाया लिखतेस्त्रिस्तु साधने लेखकर्मण ॥ १५७२ ॥
 लेहनस्तु शुनि द्वे स्याच्चौर्यग्रासिनि तु त्रिषु ।
 सौवर्चलद्रवे त्वक्षा (लेहितो ? लोहिते)* जारणाह्वये ॥ १५७३ ॥
 त्रिस्तु लेहयते कर्मभूते म्याल्लेडिकर्तरि ।
 लोभन तु सुवण स्त्री लोभे लोभयते पुन ॥ १५७४ ॥
 अर्थे स्त्रीशण्टयोऽवद्यालोभन लोभनेति च ।
 लोचनं त्वक्षणि स्त्रीन पश्यत्यर्थे तु सा न ना ॥ १५७५ ॥

१ 'भक्त तु' क ह च पाठ २ 'क्ष' य पाठ

* 'सौवर्चल इवस्तु स्यात्कारण जादित्वाऽस्त्रियाम्' (पृ १३३ स्त्री. १२६) इति
 वक्ष्यन्ती ।

वनोद्भवे तु त्रिप्वेतद् चलनं तु नपुसकम् ।
 आवर्तने स्यात् तन्त्वादे सञ्चतौ चलनेऽपि च ॥ १५९९ ॥
 अना तु वलयत्यर्थे चलनात् द्वयोर्मृगे ।
 हरिणादौ वत्सलस्तु त्रिषु प्रेमवति स्मृत ॥ १६०० ॥
 स्त्रिया तु वत्सला वत्सकामाया गवि नप् पुन ।
 वलितं वल्गनेऽधाना गतिभेदेऽप्यथ त्रिषु ॥ १६०१ ॥
 तद्वत्यथ वदालो द्वे मत्स्यभेदे यदाह्वय ।
 सहस्रदष्ट इत्येव तथा मत्स्यान्तरेऽपि च ॥ १६०२ ॥
 पाठीन इति यस्यान्त्या वञ्जयत्या हि क्रीर्तितौ ।
 सहस्रदष्टपाठीनशब्दौ भिक्षाभिवेयमौ ॥ १६०३ ॥
 वराङ्गं मृद्धिं गुह्ये च हस्ते चोचास्त्यभेदजे ।
 क्ली वराङ्गा चतुर्वर्षसुरभौ स्त्री द्वयो पुन ॥ १६०४ ॥
 वरुटः प्रारूपसूतम्बजालौ म्यात् क्षत्रियस्त्रियाम् ।
 मर्त्यजात्यन्तरे ब्राह्मजातेऽथो शाकटायन ॥ १६०५ ॥
 निरुच्योश्चयवकारादिभेन तस्यार्थमाह हि ।
 भेद भेदो हि वैदेहान्निपाया जात उच्यते ॥ १६०६ ॥
 वल्लवस्तु द्वयो सूषमारगोपालयोर्भवेत् ।
 वर्तकस्तु पुमानश्वत्सुर्वे पश्यन्तरे पुन ॥ १६०७ ॥
 वतिजा व(र्ति'र्त)का च स्त्री त्रि तु वर्तितरि स्मृत ।
 वर्तन तु तुरङ्गम्य क्ली धूलिलुठने तथा ॥ १६०८ ॥
 जीविकाया प्रवृत्तौ च सुहूर्वचन एव च ।
 व्यावर्तने कुटीपिण्डे वर्तना तु न ना भवेत् ॥ १६०९ ॥
 पातोर्वर्तयतेरथे पिण्डीररुण एव च ।
 म्याद् भेद्यत् तु वतिष्णौ वरेण्यं तत्रभिवेयत् ॥ १६१० ॥

अथ पुंसि भवेन्मिश्ररसभेदेऽस्य लक्षणम् ।
 लवणोष्णकटुस्वादुतिकार्ष्ण्यं त्रिषु त्वद् ॥ १९८७ ॥
 तद्वति स्यात् तथैवाय वलजालेऽपि ना पुन ।
 रज्जौ वराटः पद्मस्य बीजकोशेऽप्यधीयते ॥ १९८८ ॥
 खड्गभेदेऽपि चैरण्डबीजाभपुलकावली ।
 नीचेऽथ द्वे कपर्दाख्यजलजन्तौ त्रिषु त्वयम् ॥ १९८९ ॥
 सेवकेऽथ वरालो ना मिश्रवर्णान्तरे भवेत् ।
 सितपिङ्गाणरूपेऽथ तद्वति त्रिषु सा पुन ॥ १९९० ॥
 वराला हसकान्ताया स्त्री मैषज्यान्तरे तु नप् ।
 वमनस्तु पुमान् वृक्षे विज्ञेयोऽङ्गोर्ध्वसङ्गके ॥ १९९१ ॥
 छर्दानार्दनयोस्तु स्यात् स्त्रीत्येव रमतोऽपटीत् ।
 वयःस्था तु स्त्रिया ब्राह्मीकाकोल्यामलकीषु च ॥ १९९२ ॥
 सूक्ष्मैलाया हरीतक्या तरुणे त्वभिधेयवत् ।
 व्यलीकन्त्वप्रिये पुंसि स्यादकार्यं च नप् पुन ॥ १९९३ ॥
 पीडाया च विलक्षे चाप्यपराधे विपर्यये ।
 केचित् त्वाहुर्भेद्यलिङ्गमप्रिये व्यञ्जनं पुन ॥ १९९४ ॥
 स्त्रीव श्मश्रुणि निष्ठाने चिद्भाववयवयोरपि ।
 व्यनक्त्यर्थेऽथ ना यज्ञपटुसम्काररन्मणि ॥ १९९५ ॥
 अस्त्री हलसमाग्येषु वणेषु स्यादथास्त्रियाम् ।
 बलपं कटके ना तु महोदर्याग्यमुन्तके ॥ १९९६ ॥
 तथा पश्चिमराश्यर्थे वनजं तु नपुसकम् ।
 स्यादुत्पलप्रभेदे हि कसौत्पलमिति श्रुते ॥ १९९७ ॥
 पक्षे च स्त्री तु वनजा मुद्रपर्णाह्वयौषधी ।
 रमतस्त्याट् पुच्छिङ्ग मुन्तके शब्दवित्तम ॥ १९९८ ॥

सिंहोक्तो हस्तिपिप्पल्या कार्पासास्त्रि तु वर्वरः ।
 लुब्धके ना पारसीकजने तु द्वे स्त्रिया पुन ॥ १६२२ ॥
 भार्यायां वर्वरी नद्या केशविन्यमनान्तरे ।
 भेद्यवत् त्वधमे वक्रकेशे च वरकस्तु ना ॥ १६२३ ॥
 वनमुद्गे कोद्रवम्य प्रभेदे रूक्षणाह्वये ।
 अस्त्रिया तु द्विखण्डाख्ये भवेत् प्रावरणान्तरे ॥ १६२४ ॥
 बडरम्तु शठे स्थूले त्रिपु वर्षे तु पुम्ययम् ।
 चघकस्तु पुमान् व्याधौ पद्मनीजे तु नप्यद ॥ १६२५ ॥
 भेद्यवद् धानके ना तु वरणः पादपान्तरे ।
 तिक्तशाकाह्वये चैव प्राकारे चैव नप्यद ॥ १६२६ ॥
 सम्भक्तावृत्तौ चाथ वरुणो ना प्रचेतसि ।
 वरुणाह्वयवृक्षे च महोदररुजान्तरे ॥ १६२७ ॥
 जलोदराख्ये ह्रीं त्रपु प्रसवेऽत्रोक्तशारिण ।
 वसन्तम्बुतुभेदे ना सुरभ्याख्ये त्रिपु त्रयम् ॥ १६२८ ॥
 क्रियाया वसतेर्धातो कर्नर्यत्रापि च स्त्रियाम् ।
 यदा वृत्तिस्तदा रूप वसन्तीति पुमान् पुन ॥ १६२९ ॥
 बहन्तो रधरेणौ स्यात् त्रि तु बाह्निकियाकृति ।
 तत्र म्प्रथं यदा वृत्तिर्बहन्तीति तदा भवेत् ॥ १६३० ॥
 ना विम्बृतक्रे ह्मते ह्रीं ताम्रे मकरेऽपि च ।
 बहूरं तु वनक्षेत्र ऊपरे बाहने च नम् ॥ १६३१ ॥
 बहूरा तु त्रयी शुष्कमासमूकरमासयो ।
 वधूलम्तु गजे द्वे स्यादपिभेदे तु पुम्ययम् ॥ १६३२ ॥
 स्याद् रसायनतन्त्रस्य कर्नरि स्यात् तु भेद्यवत् ।
 वरिष्ठः स्यादुरुतमे तथा बरतमेऽपि च ॥ १६३३ ॥

श्रेष्ठे नपुंसक त्वन्ये वराहस्तु पुमान् गिरौ ।
 भेषेऽङ्गिरसु प्रचरेऽप्यहनि द्वे तु मूकरे ॥ १६११ ॥
 वर्धनं छेदने वृद्धिक्रियायां भेषवत् पुनः ।
 स्याद् वृद्धिमाधने चापि वर्धिष्णौ च स्त्रियां पुनः ॥ १६१२ ॥
 गलन्तिकायामपि च सम्मार्जन्यां च वर्धनी ।
 वर्धना तु न ना धातोरर्थे वर्धयतेरथ ॥ १६१३ ॥
 वशिकं भेषवत् तुच्छे क्लीबं तु गुरुणि स्मृतम् ।
 वंशिकं स्वगुणं क्लीबमभवमानान्तरे तु ना ॥ १६१४ ॥
 दशस्तोमात्मके द्वे तु वेर्नादात्ममुद्धरे ।
 मर्त्यजान्यन्तरे स्त्री तु वशिका वशवाचके ॥ १६१५ ॥
 कश्चित् तु वंशजालेऽपि व्रूतेऽथ वपनं नपि ।
 बीजत्रापे मुण्डने च वपनी तु स्त्रियाभियम् ॥ १६१६ ॥
 †स्वरुकुश्चास्यवपनशालाया वयुनस्तु ना ।
 यजे क्ली तु प्रशस्ते च वैदुष्येऽप्यथ स द्वयो ॥ १६१७ ॥
 देवब्राह्मणयोः †क्ली तु प्रजाकान्त्योरथ त्रिषु ।
 स्याद् धूर्ते चञ्चको द्वे तु सगाले ना तु चञ्चथः ॥ १६१८ ॥
 मार्गे काले च दम्भे च द्वे तु कार्गौ च कौकिले ।
 व्रथनं छेदने क्लीन ना पत्रपरशौ त्रि तु ॥ १६१९ ॥
 साधने छेदनम्याथ चर्चुष्यं तु ति वक्तुरि ।
 नकुले तु द्वयोराह कश्चिच्छब्दविचक्षण ॥ १६२० ॥
 वसिरं त्वद्विजे क्लीब लयणे रभम पुन ।
 किणिहीहन्तिपिप्पल्योरपि प्राह पुमान् पुन ॥ १६२१ ॥

१. 'णी' क ड च पाठ २. 'पु' ग ड व ड.

† 'वपनी स्थानं चण्डुडी शिल्पा' (पृ १, १. स्त्री. ५०) इति तु वैजयन्ती । † 'स्त्री तु' इति स्थाने ।

सिंहेक्तो हस्तिपिप्पल्या कार्पासाश्चि तु वर्वरः ।
 लुब्धके ना पारसीकजने तु द्वे स्त्रिया पुन ॥ १६२२ ॥
 भार्यायां वर्वरी नद्या केशविन्यसनान्तरे ।
 भेद्यवत् त्वधमे वक्रकेशे च वरकस्तु ना ॥ १६२३ ॥
 वनमुद्गे कोद्रवस्य प्रभेदे रूक्षणाह्वये ।
 अस्त्रिया तु द्विरण्डाख्ये भवेत् प्रावरणान्तरे ॥ १६२४ ॥
 वठरम्तु शठे स्थूले त्रिषु वर्षे तु पुम्ययम् ।
 चयकस्तु पुमान् व्याधौ पद्मबीजे तु नप्यद ॥ १६२५ ॥
 भेद्यवद् घातके ना तु चरणाः पादपान्तरे ।
 तिकशाकाह्वये चैव प्राकारे चैव नप्यद ॥ १६२६ ॥
 सम्भक्तावावृतौ चाथ वरुणो ना प्रचेतसि ।
 वहणाह्वयवृक्षे च महोदररुजान्तरे ॥ १६२७ ॥
 जलोदराख्ये क्ली त्वप्यु प्रसवेऽत्रोक्तशाखिन ।
 वसन्तस्त्वृतुभेदे ना सुरभ्याख्ये त्रिषु त्रयम् ॥ १६२८ ॥
 क्रियाया वसतेर्धातो कर्नर्यत्रापि च स्त्रियाम् ।
 यदा वृत्तिस्तदा रूप वसन्तीति पुमान् पुन ॥ १६२९ ॥
 वहन्तो रथरेणो म्यात् त्रि तु वाहक्रियाकृति ।
 तत्र स्वयं यदा वृत्तिर्हन्तीति तदा भवेत् ॥ १६३० ॥
 ना विम्वृतकरे हस्ते क्ली ताग्रे मंकरेऽपि च ।
 वह्नूरं तु वनक्षेत्रे उपरे वाहने च नप् ॥ १६३१ ॥
 वह्नूरा तु त्रयी शुष्कमासमूकरमासयो ।
 वधूलस्तु गजे द्वे म्यादपिभेदे तु पुम्ययम् ॥ १६३२ ॥
 स्याद् रसायनतन्त्रस्य कर्तारि म्यात् तु भेद्यवत् ।
 वरिष्ठः स्यादुरुतमे तथा वग्तमेऽपि च ॥ १६३३ ॥

द्वे तु तित्तिरिसत्रे स्यात् पक्षिजात्यन्तरेऽथ सा ।
 वहवा घोटकान्तायां स्त्रीभेदेऽपि च विश्रुते ॥ १६३४ ॥
 कामतन्त्रविदां कुम्भदास्यां च रभसस्त्वमुम् ।
 द्विजाङ्गनायां च प्राह शब्दज्ञोऽथ नृलिङ्गकः ॥ १६३५ ॥
 यं पुमांसं वृषं सन्तमारोहन्ति वियप्सवः ।
 गावस्तत्र गुदे तु स्याद् वनिर्दुर्ना द्वयोः पुनः ॥ १६३६ ॥
 अग्ने त्रिषु तु सम्भक्ते *वचनुंस्तु पुमानयम् ।
 आचार्ये श्रोत्रिये चाथ ब्राह्मणे द्वे त्रि वाग्मिनि ॥ १६३७ ॥
 बन्दना तु न ना स्तुत्यामभिवादन एव च ।
 वर्षाभूस्तु द्वयोर्भेदे वर्षाभ्वीति यदा तदा ॥ १६३८ ॥
 वृत्तिः स्याद् योनिमत्यर्थे तथा गण्डूपद्रेऽपि च ।
 भेदोक्तन्यायभाव स्यात् परेषां तु मत विदुः ॥ १६३९ ॥
 पुनर्नवासमाख्यायामोपधौ स्त्रीति तत् पुन ।
 स्यात् सशयितमस्माभिर्यतश्छन्दसि दृश्यते ॥ १६४० ॥
 अनादिसम्प्रदायात्ते प्रयोगे कण्ठजोष्मवान् ।
 व्युत्पन्नो ह्यथतेर्धातोर्धर्पाह्मण्डत् एष वै ॥ १६४१ ॥
 उन्नम्भयेति वर्षाहा जुहोतीति ततश्च स ।
 अपभ्रष्ट उताहोस्विद् वर्षागृरिति चापर ॥ १६४२ ॥
 पुनर्नवाया शब्दोऽस्ति व्युत्पन्नो भवतेरिति ।
 व्युत्पाद्यमानो भवतेर्मण्डके सावकाशक ॥ १६४३ ॥
 तस्मात् पुनर्नवाया म्यादयमोप्यम्भकारवान् ।
 सन्दिग्धोऽथ त्रिषु जैयो वसुमान् वसुसंयुते ॥ १६४४ ॥

१. 'क ना' क पाठ २. 'क' क. पाठ ३. 'दि' ग पाठ

* वचनगुरिति अभिधानान्तरे लिखितम् ।

भूम्यां तु स्त्री वसुमती बलभित् तु पुमानयम् ।
 पुरन्दरे तथैकाहकतुभेदे च नयं पुनः ॥ १६४५ ॥
 स्यादावरण्यकयोः सामभेदयोर्ऋचि गीतयोः ।
 उपस्वाजामयोगिर इत्यस्यामथ स द्वयोः ॥ १६४६ ॥
 वनश्वा क्रोष्टरि व्याघ्रे रमसोक्तोऽथ स द्वयोः ।
 वयोधा यून्यथ त्रि स्याद् वयसो धातरि त्रि तु ॥ १६४७ ॥
 वनौका वनवास्तव्ये मर्कटे तु द्वयोरयम् ।
 वासन्तस्तु पुमान्ज्ञेयो वृक्षे कुरवकाहये ॥ १६४८ ॥
 वासन्ती तु स्त्रियां पुष्पवल्लीभेदेऽतिमुक्तके ।
 यूथिकायां च रमसोऽवहिते तु त्रिषु स्मृतः ॥ १६४९ ॥
 वसन्तजाते च तथा वसन्ते पुष्पजातिषु ।
 वसन्तसम्बन्धिनि च वार्ताकी तु स्त्रियामियम् ॥ १६५० ॥
 त्रिष्वित्येके शाकफलस्तम्बे वातिङ्गणाहये ।
 प्रसहान्ये क्षुद्रफलस्तम्बे च प्रसवे पुनः ॥ १६५१ ॥
 तयोः क्लीबमथ द्वे स्याद् वानरो मर्कटेऽथ ना ।
 तुरुष्कसंज्ञे निर्यासे वाटिका तु स्त्रियामियम् ॥ १६५२ ॥
 पूगवृक्षे त्रिषु पुनर्वाटको वेष्टकेऽथ ना ।
 वाडवो वडवावहौ ब्राह्मणे तु द्वयोस्त्रि तु ॥ १६५३ ॥
 वडवायोगिनि प्राह रभसः पुत्रपुंसकम् ।
 वडवानां गणे द्वे तु चारणः कुञ्जरे त्रि तु ॥ १६५४ ॥
 विकारे वरणाख्यस्य तरोर्वरणयोगिनि ।
 ना तु सेतौ स्त्रीनपोस्तु चारणा स्यान्निवारणे ॥ १६५५ ॥
 अथात्र रभसेनोक्तः श्लोकोऽयं पठ्यते यथा ।
 विशारदे ग(दाःता)तङ्गे मुमुक्षौ वडवेष्टके ॥ १६५६ ॥

निजेरेऽपि विशाले च वा(गु?ग)*रो वारके पुमान् ।
 इत्येवमत्र लिङ्गानि व्यवस्थाप्यानि यत्नतः ॥ १६५७ ॥
 क्ली तु स्याद् वाहनं युग्ये वाहनी तु स्त्रियामियम् ।
 पुरस्य राजमार्गे स्यादुपनिष्करसंज्ञके ॥ १६५८ ॥
 अना तु वाहयत्यर्थे वाहना वागुरा पुनः ।
 स्त्रियां स्यान्मृगवन्धन्यां मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ॥ १६५९ ॥
 वैश्यवेर्नासमुद्भूते वानकं तु नपुंसकम् ।
 ब्रह्मचर्ये त्रिपु पुनर्वनितर्यथ वापनी ॥ १६६० ॥
 स्त्रियामोदनभिक्षायां आसमान्वायमना पुनः ।
 वापना वापयत्यर्थं वार्तिकस्तु द्वयोरयम् ॥ १६६१ ॥
 दूते विवाहविद्यानधूलिभक्ते तु तत्रापि ।
 व्याख्याग्रन्थविशेषे च वारुणी तु स्त्रियामियम् ॥ १६६२ ॥
 उमायां च प्रतीच्यां च सुरायां च लतान्तरे ।
 भेद्यलिङ्गं तु वरुणसम्बन्धिन्यथ वारिजम् ॥ १६६३ ॥
 पक्षे सासुद्रलवणे क्लीबं शङ्खे तु पुंस्ययम् ।
 वामनेस्तु पुमान् विष्णोरवतारान्तरे बलेः ॥ १६६४ ॥
 द्वेष्टरि द्रुमभेदे च मदनाख्ये तथा भवेन् ।
 दिग्गजे यमकाष्ठास्ये हस्वे तु त्रिष्वथ स्पृष्टः ॥ १६६५ ॥
 वातूलः पुंसि वात्यायां त्रि तु वातासहे तथा ।
 वातलेऽप्यथ काके द्वे वायसः स्त्री तु वायसी ॥ १६६६ ॥
 काकोद्गुम्बरिकायां च काकमाच्यां च भाषिता ।
 भेद्यलिङ्गं तु विज्ञेय वयस्सम्बन्धिमात्रके ॥ १६६७ ॥

† 'वागस्तु गतातद्वे सुमुक्षा वातवेष्टके । विशारदे विषाणेऽपि निर्णये वारकेऽपि च ॥'
 इति मैदिनी, 'वागरो वारके शाणे जिनेरे वाडवे वृके । सुमुक्षां पण्डिते चापि चरित्यक्तमर्थेऽपि
 च ॥' इति हेमचन्द्रश्च ।

बालकं त्वस्त्रियां ज्ञेयं बलयेऽप्यङ्गुलीपके ।
 ह्रीन्बिरे तु नपि स्त्री तु बालिका सिकृतासु च ॥ १६६८ ॥
 ऊर्णो च कर्णपृष्ठस्ये विज्ञेया भूषणान्तरे ।
 बलये चाङ्गुलीये च पुमांसं रभसोऽजनीत् ॥ १६६९ ॥
 वासुकस्तु पुमानर्कनामधेयमहीरुदे ।
 रौमकाल्ये तु लवणे विज्ञानीषान्नपुंसकम् ॥ १६७० ॥
 क्ली तु सन्देशवानि स्याद् वाचिकं त्रि तु वाकृते ।
 गिरा चाभिनये ना तु वातघ्नो भूरुहान्तरे ॥ १६७१ ॥
 परण्डसंज्ञे त्रिषु तु वातघ्नी वातघातके ।
 अमनुष्ये वाजिनं तु नवामिक्षाजयस्तुनि ॥ १६७२ ॥
 वाजिसम्बन्धिनि त्वेतत् त्रिरथो वासिकं नपि ।
 गृहच्छदिष्काष्टमेदे सन्धिऋष्टाद्वयेऽथ सा ॥ १६७३ ॥
 वासिका स्त्री मात्यदाग्निं वापिकं तु नपुंसकम् ।
 त्रायमाणासमाल्ये स्यात् स्थावरे भेद्यवत् पुनः ॥ १६७४ ॥
 वर्षासु भवजातादौ निर्वृत्तं यच्च किञ्चन ।
 वर्षेण वर्षाभिर्वा स्यात् तत्राधीष्टादिकेऽपि तत् ॥ १६७५ ॥
 वासवस्तु पुमानिन्द्रे द्वादशे चाप्यरक्षिके ।
 भवेत् सप्तदशारक्षेयूस्य स्यात् तु भेद्यवत् ॥ १६७६ ॥
 वसुसम्बन्धिनि द्वे तु वातिको विप्रवैद्यके ।
 त्रि तु वातस्य शमने कोपने चापि वस्तुनि ॥ १६७७ ॥
 बालुका तु स्त्रियामुक्ता सिकृतासु नपि त्वदः ।
 एलाबालुकसंज्ञे स्याद् भेद्यजेऽपि विपान्तरे ॥ १६७८ ॥
 पुण्डरीकसमाल्येऽथ चाचालो भेद्यलिङ्गकः ।
 नटुगर्भगिरि च्ची तु शारिकासंज्ञपक्षिणि ॥ १६७९ ॥

वाचाला वासरस्त्वस्त्री दिवसे ना तु पार्वके ।
 कामे प्रावृषि चाथ स्युर्वाहिकाः पुंनि भूमि च ॥ १६८० ॥
 ट्कसंज्ञे* जनपदे बाहिकं तु नपुंसकम् ।
 तुलासंज्ञोन्मानभेदादृक्षं दशगुण स्मृतम् ॥ १६८१ ॥
 वृद्ध्या दशगुणं तस्मात् स्थितेष्वचित्काद्रिषु ।
 अष्टासु परिमाणेषु षट्के स्यात् परिमाणके ॥ १६८२ ॥
 बाहकस्तु द्वयोः सर्पप्रभेदेऽजगराह्वये ।
 ना त्वग्रौ मुनिपण्णारण्यशाके च जञ्जनिर्गमे ॥ १६८३ ॥
 भेद्यलिङ्गस्तु बहनकर्माजीवे बुधै स्मृत ।
 वारङ्गस्तु द्वयोर्ज्ञेय शकुनौ पुमि तु स्मृत ॥ १६८४ ॥
 खड्गैकदेशे वाराहं पुत सामसु कैपुचित् ।
 क्लीवं वराहमुनिना पुनर्ग्रन्थे कृते त्रिषु ॥ १६८५ ॥
 वराहसम्बन्धिनि च वाराही तु स्त्रियामियम् ।
 निष्वक्सेनप्रियानामन्योपधौ च लतान्तरे ॥ १६८६ ॥
 वाराहरुन्दसज्ञे स्यादन्यस्या कापि चोपधौ ।
 सप्तानां चैव मातृणामेकन्यौमपि मातरि ॥ १६८७ ॥
 वाशु(कीर)स्तु द्वयोर्ज्ञेय शकुनौ स्त्री तु वाशुरा ।
 रात्रौ क्लीवं तु वादित्रं वाचनिर्घोषनाम्नयो ॥ १६८८ ॥
 वदितुस्तु त्रि सम्बन्धिन्यथ स्याद् वादना न ना ।
 अर्थे वादयतेः क्ली तु वाचनिर्घोष ईरितिम् ॥ १६८९ ॥
 वाधे तु वादिकं क्लीव भेद्यलिङ्ग तु कर्तरि ।
 अप्यन्तनदतेर्ष्यन्तवदतेः कर्म य. स्मृत ॥ १६९० ॥

१ 'द्वे १' ग. पाठ २. 'भकव' ड., 'षट्कम्' ग. पाठ. ३. 'स्यां वापि' ग. पाठ

* "ट्कवाहीनकास्मीरतुरुकेषु सतिषुषु । वार्दिका वाहिना. कीरा शाखयो दारदा. क-
 मात्" (पृ. ३७ श्लो २७) इति तु वैजयन्ती । † 'वाशुरा वासिताराभ्यो.' इति तु हेमचन्द्र ।

वासना तु न ना गन्धधूपार्धैर्भावनाविधौ ।
तथा निवासयत्यर्थे वसेर्हेतुहृतावपि ॥ १६९१ ॥
वासनस्तु पुमान् गेह्वावयवे विन्दुसंज्ञके ।
वासनासाधने तु त्रि स्त्रीलिङ्गा तु स्मृता बुधैः ॥ १६९२ ॥
वार्षुपिमृण्वृद्धौ स्त्री वृष्ट्यार्जवे तु भेषवत् ।
वारिणिस्तु पशौ द्वे स्यात् पशुवृत्त्यां तु सा स्त्रियाम् ॥ १६९३ ॥
विजयस्तु जये मुंसि तथा मध्यमपाण्डवे ।
खड्गे च स्त्री तु विजया हरीतम्यामथ त्रिषु ॥ १६९४ ॥
विद्युधो विदुषि द्वे तु देवेऽथो पुत्रनुमरुत् ।
विलम्बं मध्यसंज्ञे स्याच्छरीरावयवे त्रि तु ॥ १६९५ ॥
सक्तेऽथ विरलं त्रि स्यादघने विरला स्त्रियम् ।
स्त्रियां गृध्रनस्त्रीसंज्ञलताजातावथ स्त्रियाम् ॥ १६९६ ॥
विशल्याग्निशिखानाम्न्यामोषधौ स्यान् तथैव सा ।
दन्तिक्रायां गुडूच्यां च निद्रशाल्ये त्वभिधेयवत् ॥ १६९७ ॥
विशिखन्तु पुमान् बाणे विशिखा तु स्त्रियामियम् ।
रथ्यायां रमसस्त्वेनां खनिन्याभिति चोक्तवान् ॥ १६९८ ॥
भगवद्यादबोक्तं तु चेतसि ङीदलिङ्गकम् ।
निदिशसे तु त्रिषु स्त्री तु विशाखा तारकान्तरे ॥ १६९९ ॥
धारासंज्ञे पादपस्थावयवान्तर एव च ।
ना तु देवविशेषे स्यात् स्कन्ददेवस्य वृत्ते ॥ १७०० ॥
स्कन्ददेवे वदन्त्यन्ये विशाखाङ्गालङ्गे पुनः ।
भेषवत् स्याद् विषाणा तु पशुशृङ्गेभदन्तयोः ॥ १७०१ ॥
लिङ्गत्रये स्त्रियां तु स्यादजशृङ्गीति विश्रुते ।
लताभेदे विषाणीति ङ्यन्ता स्त्री तु विषध्न्यर्ज्ञौ ॥ १७०२ ॥

गुल्फ्या वृश्चिकाल्या च *भार्ङ्गीनाम्नि च भेषजे ।
 त्रिवृतासज्ञवल्लया च शिरीषे तु पुमानयम् ॥ १७०३ ॥
 श्लेष्मातकाल्ये च तरौ विपन्नसि तु हन्तरि ।
 अमनुष्ये विपस्य स्याद् विनयस्तु शमे भवेत् ॥ १७०४ ॥
 त्रि तु वीतनये*स्त्री तु वलाया विनयाथ स ।
 विहृणो भेषलिङ्ग स्याच्छठे स तु वृश्चिके ॥ १७०५ ॥
 ऋषिभेदे भवेन्नो तु विपक्षः शत्रवे तथा ।
 पक्षिपक्षे भेषवत् तु वीतपक्षे पुमान् पुन ॥ १७०६ ॥
 पितृकं आशङ्कया स्याद् वीतकं तु भेषवत् ।
 विपिनं ह्रीं वने हर्षनन्दी तु विवृणोत्यद ॥ १७०७ ॥
 जलदुर्गे भेषवत् तु गहने विभियं तु नप् ।
 अपराधे भेषवत् तु विज्ञेय विगतप्रिये ॥ १७०८ ॥
 विष्किरस्तु द्वयो पक्षिमात्रे कुक्षुटपक्षिणि ।
 मयूरे च विरागस्तु वैराग्ये ना त्रिषु त्वयम् ॥ १७०९ ॥
 वीतरागे त्रिपादस्तु विपस्यात्तु भेषवत् ।
 विचावसादे तु पुमान् त्रिभस्ता तु खियाभियम् ॥ १७१० ॥
 विपधाया शाश्वतस्तु त्रिषु विधासयोग्यके ।
 विपन्नस्तु द्वयो सर्पे भेषवत् तु विपद्गते ॥ १७११ ॥
 अथो वितुन्नमान्प्रशावन्त्वथे नपुंसन्म् ।
 सुनिपण्णाहये तुस्थाज्जनाल्ये चाज्ञानान्तरे ॥ १७१२ ॥
 तामलक्या तु ना ना तु त्रिदण्डो भार्गरोधिनि ।
 अर्गलासज्ञकाष्ठे च वीतदण्डे तु भेषवत् ॥ १७१३ ॥

१ 'भार्ङ्गीना' क र च पाठ. २ 'ना' ग पाठ. ३ 'यः खियाम्' क क च पाठ.

* 'भार्ङ्गीना' इति ११११११ ।

विलेपस्तु पुमाञ्ज्ञेयः स्यात् क्रियायां विलिम्पते ।

तथानुलेपनद्रव्ये विलेपी तु स्त्रियामियम् ॥ १७१४ ॥

घनद्रवायां विज्ञेया यवाग्वामथ सा स्त्रियाम् ।

घनद्रवयवाग्नां स्याद् विलेप्या भेद्यवत् पुनः ॥ १७१५ ॥

विलेसव्ये विशेषस्तु ना भेदेऽतिशये त्रि तु ।

वीतशेषे पक्षिमात्रशेषेऽप्यथ नृभूमनि ॥ १७१६ ॥

विदेहास्तीरभुक्त्याख्यनीवृद्धेदे त्रिषु त्वयम् ।

वीतदेहे विद्वृतं तु क्लीबं विद्रवणे त्रि तु ॥ १७१७ ॥

पलायिते विलीने च विकृतं तु नपुंसकम् ।

वैजयन्त्यां तु पुंस्याह वीभत्सारुये रसे त्रि तु ॥ १७१८ ॥

तद्वत्यर्थं पक्षिकृतविकारापन्नयोरपि ।

तथा वीतकृतेऽपि स्याद् रोगिदूरूपयोरपि ॥ १७१९ ॥

नानाविधक्रिये चाथ क्लीबं नानाविधे कृते ।

विकृतौ चोचितस्यापि लज्जादिभिरभाषणे ॥ १७२० ॥

स्त्रीणां भावप्रभेदेऽथ विभ्रमः संशये पुमान् ।

शृङ्गारचेष्टाभेदे च द्राग्विपर्यासरूपके ॥ १७२१ ॥

शोभायामपि च भ्रान्तौ वेर्भ्रमे च त्रिषु त्वयम् ।

वीतभ्रमे विग्रहस्तु विस्तारे युद्धदेहयोः ॥ १७२२ ॥

वेर्भ्रहे चाजयस्त्वाह विस्तारात् पृथगेव वै ।

वाक्यप्रभेदेऽप्येतत् तु केचिन्नेच्छन्ति सूरयः ॥ १७२३ ॥

विस्तारेण गतार्थत्वात् त्रि तु स्याद् विगतग्रहे ।

विभूतिस्तु द्वियामूलौ विभोरैश्वर्यसम्पदोः ॥ १७२४ ॥

भेदलिङ्गा तु कथिता शब्दागमविचक्षणैः ।

वीतमूलौ विभक्तिस्तु खौ त्रिभागेऽपि मुत्तिलोः ॥ १७२५ ॥

प्राग्दिशीयप्रत्यये च वीतभक्तौ तु भेषवत् ।
 विद्रूपतिस्तु द्वयोर्देवे ना तु जामातरि त्रि तु ॥ १७२६ ॥
 विदां पत्थी विधाता तु विरिञ्चे (तु^२ ना) त्रिषु त्वयम् ।
 कर्तृभेषाविनोः स्वान् तु विषुवन्नृनपोरयम् ॥ १७२७ ॥
 समराग्निन्दिबे काले ऋतुभेदे तु पुस्ययम् ।
 विवस्वांस्तु पुमान् सूर्ये द्वे तु देवे नरेऽपि च ॥ १७२८ ॥
 वायुदिग्गजहस्तिन्या पुन स्त्री स्याद् विवस्वती ।
 विश्वात्मा तु पुमान् सूर्ये विरिञ्चेऽप्यथ भेषवत् ॥ १७२९ ॥
 बहुधीर्ही विजन्मा तु मर्त्यजात्यन्तरे द्वयो ।
 शूद्रपूर्वैर्ऋष्याथा मात्वाज्जातं त्रिषु त्वयम् ॥ १७३० ॥
 †(सूर्ये^२) जन्मन्ययो पुंभि विरैर्था शान्त्रे त्रि तु ।
 विरोद्धरि विपाकी तु यत्रारि पुमाभि तु ॥ १७३१ ॥
 विपाकवति ना तु स्याद् विषाणी वृषभे गले ।
 विषाणवति तु त्रि स्याद् विषयी तु महीपतौ ॥ १७३२ ॥
 विषयप्रजने पुंसि मन्मथेऽप्यथ भेषवत् ।
 विज्ञेयो विषयोपेने ब्रूते स्वजय ईदृशम् ॥ १७३३ ॥
 विष्यामन्तुगुण इति नन् विन्द्रियेऽथ ना ।
 विषर्मा स्थिते हर्षमन्दी त्वाद् महामति ॥ १७३४ ॥
 व्यर्ताचार इति त्रिभु भेदे विगतर्मके ।
 सामप्रभेदे तु द्वौ पुनतुगुणयो पुन ॥ १७३५ ॥
 विहार्यो विचरि द्वे तु विर्ये महति त्रिषु ।
 मने च ना तु वीरिगोत्रा योऽर्जिहोत्रं मयं नदि ॥ १७३६ ॥

१. पत्थीय १११ ॥ २. १११ ॥ ३. 'दी' १. १११.

१. 'पत्थीय' १११ ॥

अग्निहोत्री जुहोत्यब्दं *तस्मिन्(?) वीरस्य तृज्जके ।
 मेघवद् वीरहा तु स्यादुत्सन्नान्यग्निहोत्रिणि ॥ १७३७ ॥
 पुमांस्त्रिषु तु वीरस्य हन्तरि स्यादथ द्वयोः ।
 वृषलो (द्वेऽश्वे)† भवेच्छूद्रे वृषभे तु पुमांस्त्रि तु ॥ १७३८ ॥
 स्याल्लातरि वृषार्थस्य वृजिनं तु बले नपि ।
 पापे च ना तु केशे स्यात् कुटिले त्वभिधेयवत् ॥ १७३९ ॥
 वृश्चिकस्तु द्वयोः क्षुद्रजन्तौ दुष्ण इति श्रुते ।
 पुच्छकण्ठकसंयुक्ते तथा स्याच्छूककीटके ॥ १७४० ॥
 स्त्रीपुंसयोस्तु सर्जूरसंज्ञके विपक्रीटके ।
 द्राघिष्ठे वृश्चिका ना तु राशिभेदेऽपि चाष्टमे ॥ १७४१ ॥
 भौमाय सूर्यदत्ते स्याद् या तु श्वेता पुनर्नवा ।
 तस्यां च वेदना तु स्याज्ज्ञानेऽनुभवपीडयोः ॥ १७४२ ॥
 अना क्लीबं तु सत्तायां भवेलाभविचारयोः ।
 वेणुकं गजतोत्रे क्ली वेणुकां तु स्त्रियामियम् ॥ १७४३ ॥
 बाधभेदे वंशसंज्ञे मर्त्यजात्यन्तरे पुनः ।
 द्वे निपादीक्षत्रियजे वेजनस्तु पुमानयम् ॥ १७४४ ॥
 भवेत् सप्तदशारत्नेर्यूपत्यारत्निके तथा ।
 मूलात् सप्तदशे क्ली तु भये च चलनेऽपि च ॥ १७४५ ॥
 अना तु वेजयत्यर्थे वेधकं तु नपुंसकम् ।
 लवणे सैन्धवाभिष्ये त्रि तु व्यद्धरि नप् पुनः ॥ १७४६ ॥
 वेधनं व्यधने क्ली तु वेधनी था तु विश्रुता ।
 आस्फोटनीति तत्र स्याद् चैत्रवांस्त्वभिधेयवत् ॥ १७४७ ॥

१. 'तद्दीरस्तस्य' ख. ग., 'दीरस्य' ड. घ. पाठः.

* 'तस्मिन् वीरस्य तृज्जके' इति पाठः समग्रतः । † 'वृषलस्तुरगे श्वे' इति हेमचन्द्रः ।

वेत्रयुक्ते वेत्रवती पुनः स्त्री निम्नगान्तरे ।
 वैदर्भी तु स्त्रियां काव्यरीतिभेदे दुरालभा ॥ १७४८ ॥
 इति प्रतीतस्तन्वे च वैदर्भं त्वभिधेयवत् ।
 विदर्भदेशसम्बन्धे वैदेही तु स्त्रियामियम् ॥ १७४९ ॥
 रोचनायामपि प्राह रभसः शब्दवित्तमः ।
 मैथिल्यामपि पिप्पल्यां स्याद् विदेहनृपे तु ना ॥ १७५० ॥
 मर्त्यजात्यन्तरे तु द्वे वैश्यायां शूद्रजे तथा ।
 ब्राह्मण्यां वैश्यजाते च वैतसस्तु पुमानयम् ॥ १७५१ ॥
 स्यात् पुंस्प्रजनने त्रिस्तु विकारे वेतसस्य हि ।
 वैदिकस्तु पुमान् ब्रह्मचारिणि स्यादधीतवान् ॥ १७५२ ॥
 यो वेदं तत्र वेदे तु भवे स्याद् भेद्यलिङ्गकः ।
 वैशाखस्तु पुमान् मन्थदण्डे माधवमासि च ॥ १७५३ ॥
 अस्त्री तु धानुष्काणां स्यात् स्थितिभेदे स चेदृशः ।
 त्रिवितस्त्यन्तरौ पादौ यत्र तत्र स्त्रियां पुनः ॥ १७५४ ॥
 पौर्णमास्यां विशाखाख्यनक्षत्रयुजि सा तथा ।
 गजस्य पूर्वपादस्य नसादूर्ध्वं हि सप्तधा ॥ १७५५ ॥
 कृतस्योर्ध्वस्थभागे च भेद्यलिङ्गं तु वैष्णवम् ।
 विष्णुभक्ते तथा विष्णुदेवते विष्णुयोगिनि ॥ १७५६ ॥
 ना तु सप्तदशारलेर्यूपत्यारभ्य मूलतः ।
 ज्ञेयस्त्रयोदशेऽरलौ वैष्णवी तु स्त्रियामियम् ॥ १७५७ ॥
 सप्तानामपि मातृणामेकस्यां स्यात् तथैव सा ।
 नवानां विष्णुशक्तीनामेकस्यामपि नप् पुनः ॥ १७५८ ॥
 तवाहंसोमवर्गस्य साम्नोः प्रथमयोः स्मृतम् ।
 वैष्णवस्तु द्वयोर्मर्त्यजातिभेदे यदुद्भवः ॥ १७५९ ॥

ब्राह्मण्यां तत्र माहिष्यात् त्रिस्तु वेणुविकारके ।

क्ली तु स्वर्णविशेषे स्याद् वेणूतटसमुद्भवे ॥ १७६० ॥

कर्णिकारप्रभेऽथो ना शम्बरो गिरिमेघयोः ।

दैत्यभेदे च विशेषो यो विभर्त्युरसा स्त्रियम् ॥ १७६१ ॥

द्वे तु स्यान्मृगभेदेऽल्पहरिणे मत्स्य एव च ।

क्लीं तु सलिले बौद्धव्रतभेदे बलेऽप्यथ ॥ १७६२ ॥

श्वरो मर्त्यजातेर्द्वे प्रभेदे यस्य सम्भवः ।

शूद्राद् भिल्लस्त्रियां स्त्री तु श्वरी तापसस्त्रियाम् ॥ १७६३ ॥

रामायणप्रसिद्धायां पुल्लिङ्गस्तु महेश्वरे ।

नपुंसकं तु सलिले श्वलस्तु नृलिङ्गकः ॥ १७६४ ॥

चित्रवर्णवृषे चित्रवर्णे च त्रि तु तद्वति ।

श्वली तु स्त्रियां चित्रवर्णगन्यामथ द्वयोः ॥ १७६५ ॥

शफरो मत्स्यभेदे स्यात् प्रोष्ठीसंज्ञे स्त्रियां पुनः ।

शफरी वृक्षभेदे स्यादश्मन्तक इति श्रुते ॥ १७६६ ॥

शलली नपुंसकयोः श्वाविलोमि श्वाविधि तु द्वयोः ।

शण्डिलस्तृष्णपिभेदे ना पार्वत्यां शण्डिली स्त्रियाम् ॥ १७६७ ॥

जलशुकौ तु शम्बूको द्वे शम्बूका तु सा स्त्रियाम् ।

गजस्य मुखमध्यस्य पार्श्वोभोदेशयोरथ ॥ १७६८ ॥

ना सूक्ष्मे तण्डुलकणे तण्डुलस्य मलेऽपि च ।

शल्यकस्तु पुमान्श्लेतखदिरे कदराह्वये ॥ १७६९ ॥

शल्यकी तु द्वयोर्जया मृगभेदेऽथ शस्त्रकः ।

पुंसि स्यादृक्कणक्षारे क्ली त्वयस्पथ स द्वयोः ॥ १७७० ॥

शरभः सिंहशत्रौ स्यादष्टपालसंज्ञके मृगे ।

मृगान्तरे च रभसः करभे चोक्तवानमुम् ॥ १७७१ ॥

त्रिया तु शरभा वन्याम्वविद्यासु वुत्रचित् ।
 विशीर्णाक्षया द्वयोन्तु स्याच्छकुलो मत्स्यभेदके ॥ १७७२ ॥
 स्त्री तु कूरमाण्डवल्क्या स्याच्छकुला शमनस्तु ना ।
 यमे हीन तु शान्तौ स्यादना तु शमना भवेत् ॥ १७७३ ॥
 वषेऽपि शमयत्यर्थे त्रि तु स्याच्छान्तिसाधने ।
 श्वसनस्तु पुमान् बायो मदनाख्ये च पादपे ॥ १७७४ ॥
 स्त्री तु ध्वासत्रियाया स्याच्छूषचन्तु द्वयोरयम् ।
 मर्त्यजात्यन्तरे विप्राचण्डालप्रभवे तथा ॥ १७७५ ॥
 निष्ठचादनन्यपूर्वाया किरात्या जनिते त्रि तु ।
 शुन पक्षर्यथ द्वे स्याच्छूषाको मनुजान्तरे ॥ १७७६ ॥
 विप्रचामग्रष्ठजे क्षत्तुर्जाते चोप्रास्त्रियामथ ।
 उग्रत् क्षत्रत्रिया जात इति केचित् पुमान् पुन ॥ १७७७ ॥
 शुन पाके पुमास्तु स्याच्छूषाकौ जनके भवेत् ।
 भार्या(मातरि १ या अपि) पत्युश्च रभसस्त्वत्र भापते ॥ १७७८ ॥
 स्त्रीलिङ्गा श्वशुरा ब्राह्मचामित्येव शब्दज्ञोविद ।
 देवरे तु श्वशुर्यो ना द्वे तु स्याले पुमान् पुन ॥ १७७९ ॥
 शशाङ्के शयुनः स्वमे द्वयोस्त्वजगरेऽथ ना ।
 प्रदोषे शयथो मृत्यौ मत्स्ये त्वजगरे द्वयो ॥ १७८० ॥
 भेद्यलिङ्गस्तु निद्रालौ शयनं तु नृशण्डयो ।
 शय्याया ह्यौ तु सुरते सावेशे शरठं तु नप् ॥ १७८१ ॥
 आयुधे चैव ज्ञापे च क्रीडाशीले तु भेद्यवत् ।
 शकलस्त्वपिभेदे ना खण्डं तु नरशण्डयो ॥ १७८२ ॥
 रागद्रव्यविशेषे च वल्कलेऽप्यथ भेद्यवत् ।
 शकलो मूर्खधनिनेर्भावृद्धेदे नृभूमनि ॥ १७८३ ॥

शकुंठस्तु पुमान्छाफस्तम्बभेदे स्त्रियां पुनः ।
 हस्तिनः पश्चिमं भागं विभज्य दशधोर्ध्वतः ॥ १७८४ ॥
 आरभ्य पञ्चमे भागे शकुंटाथ शकोट्याक् ।
 बाहौ ना भेद्यवच्छक्ते शताङ्गस्तु रथे पुमान् ॥ १७८५ ॥
 पूर्ववत् स्यात् समासादि श्रपणा तु न पुंस्यसौ ।
 धातोः श्रपयतेरथे श्रपणी तु स्त्रियामियम् ॥ १७८६ ॥
 स्यात् सुग्विशेषेऽग्निहोत्रहवर्णासंज्ञकेऽथ नप् ।
 श्रान्तौ स्याच्छ्रमणं स्त्री तु श्रमणी मुण्डिकाहये ॥ १७८७ ॥
 भैषज्यस्तम्बभेदे स्याद् रभसस्त्वाह शब्दवित् ।
 दध्याल्यारल्यलताया च द्वे तु क्षपणकेऽथ नप् ॥ १७८८ ॥
 श्रवणं स्याच्छृणोत्यर्थे श्रोत्रे चाथ नृलिङ्गकः ।
 विष्णुदेवतनक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ॥ १७८९ ॥
 श्रवणा तु स्त्रियां रात्रिविशेषे पूर्णिमान्तरे ।
 प्राणिभेदे पुनर्द्वे स्याच्छ्रविष्टा तु स्त्रियामियम् ॥ १७९० ॥
 वसुदेवतनक्षत्रे तद्युक्ते कालमात्रके ।
 जाते तु तत्र त्रिरथो शत्रुघ्नो ना कनीयासि ॥ १७९१ ॥
 काकुत्स्थस्य सुमित्राजे त्रिस्तु शत्रोर्निहन्तरि ।
 शर्वरो ना महादेवे चन्द्रे च तमसि स्वदः ॥ १७९२ ॥
 स्त्री स्त्री तु शर्वरी रात्रौ सन्ध्यत्यामपि योषिति ।
 अथ स्त्री शर्मिता चूर्णे गोधूमस्येति यादवः ॥ १७९३ ॥
 असाधिव तदाभाति शब्दज्ञानां यदग्रणीः ।
 गोधूमचूर्णे समिधं धान्तं पुल्लिङ्गमुक्तवान् ॥ १७९४ ॥
 शाकटायन आचार्यस्तस्योपभ्रंश इत्ययम् ।
 भासते सौपि साध्वी चेदीप्स्ये शमयतेस्त्रिषु ॥ १७९५ ॥

शकुन्तस्तु द्वयोः पक्षिमात्रे मासाख्यपक्षिणि ।
 शकुन्तस्तु विहङ्गे द्वे पुंसि त्वजय उक्तवान् ॥ १७९६ ॥
 मित्रे क्ली तु निमित्ताख्ये शुभादेः सूचकेऽथ ना ।
 शकुनिर्धृतराष्ट्रस्य पक्ष्ये पूर्वनृपान्तरे ॥ १७९७ ॥
 द्वे तु पक्षिणि चित्ताख्ये पक्षिमात्रेऽप्यथ द्वयोः ।
 शयालुः क्रौष्टरि त्रिस्तु निद्रालवथ पुंस्ययम् ॥ १७९८ ॥
 उदुम्नरद्भुमे ज्ञेयः शयालुरपरे पुनः ।
 वृक्षावयवभेदे च क्ली तूदुम्नरजे फले ॥ १७९९ ॥
 गन्धद्रव्यविशेषे च फले त्वामे त्रिं शाखिनाम् ।
 श्रद्धालुस्तु त्रिषु श्रद्धाशीले स्त्रीलिङ्गवाक् पुनः ॥ १८०० ॥
 स्त्रीविशेषे विजानीयात् प्राज्ञो दोहदत्तंयुते ।
 शकैल्लुद्धेवताभेदे स्त्रियां पुंसि त्वधीयते ॥ १८०१ ॥
 वनस्पतिविशेषेऽथ शब्दभाद् शिष्यके द्वयोः ।
 त्रि तु शब्देऽथ शतपाच्छताद्घ्नौ त्रि स्त्रियां पुनः ॥ १८०२ ॥
 ज्ञेया शतपदी कर्णजलौकायामथ द्वयोः ।
 मत्स्ये स्याच्छकली त्रिस्तु शकलेन समायुते ॥ १८०३ ॥
 शारदस्तु पुमान् पीतमुद्गे संवत्सरेऽपि च ।
 त्रिस्त्वधृष्टे च शुद्धे च शरत्पर्कादिकेषु च ॥ १८०४ ॥
 शारस्य दातर्यपि च रभसोऽप्रतिभेऽपि च ।
 प्रत्यग्रे च स्त्रियां तु स्यात् सप्तपर्णाख्यपादमे ॥ १८०५ ॥
 शारदी तोषषिप्पक्ष्यामप्यथो शार्चरं नपि ।
 स्यादन्धतमसे त्रिस्तु घातुकेऽथ त्रि शार्करः ॥ १८०६ ॥
 शर्करावति नपु तु स्याद् योनोवर्गसमुत्थयोः ।
 साम्नोर्गाष्ठीकसंज्ञे तु मधुमये पुमानयम् ॥ १८०७ ॥

१. 'धामे' क. च. पाठः. २. 'त्र' क. च. पाठः. ३. 'तन्धुद्धे' ग. पाठः.
 ४. 'क्ष' क. द. च. पाठः.

दुग्धे फेने च रभसः प्रोक्तवान्छब्दवित्तमः ।
 शाण्डिल्यस्त्वृषिभेदे ना स्याद् विले पावकान्तरे ॥ १८०८ ॥
 शाण्डिलस्य त्वपत्ये द्वे गोत्रे स्त्री तत्र शाण्डिली ।
 शारिका तु स्त्रियां शारीसंज्ञे पक्ष्यन्तरे तथा ॥ १८०९ ॥
 वाद्यवादनदण्डे च *शाकटस्तु त्रि हिंसके ।
 शालेयस्तु पुमान्ज्ञेयो मिश्रेयासंज्ञभेषजे ॥ १८१० ॥
 चाणक्यमूलकेऽप्याह कश्चित् क्षेत्रे तु भेषवत् ।
 शाल्युद्भवोचिते स्त्री तु चर्मपर्णीसमाह्वये ॥ १८११ ॥
 शार्ङ्गाष्टं स्यात्तत्ताभेदे शार्ङ्गाष्टा तु स्त्रियामियम् ।
 प्रसिद्धे स्थावरे दासीपडश्रादिपदैरथ ॥ १८१२ ॥
 श्यामलोऽश्वत्थवृक्षे ना काष्ण्ये च त्रि तु तद्वति ।
 श्यामिका मृगभेदे स्त्री श्यामला षोडशाङ्गुला ॥ १८१३ ॥
 श्वेतविन्दुरिति प्रोक्तं लक्षणं तस्य सा तथा ।
 ज्ञेया हेममले ना तु श्यामाकाह्वयघान्यके ॥ १८१४ ॥
 श्यामकः शाकटस्तु स्यात् पुमान् पलशतात्मनः ।
 तुलासंज्ञस्य मानस्य विशत्यात्मकमारके ॥ १८१५ ॥
 शाकटीनापराभिख्ये यत् तु मानं व्यवक्षितम् ।
 उक्ता(द्) दशगुणं तस्मात् तथा दशगुणं हि यत् ॥ १८१६ ॥
 तस्माच्च यद् दशगुणं तस्मिन् स्त्री भेषवत् पुनः ।
 शकटेः शकटस्यापि सम्बन्धिनि तथा स्मरेत् ॥ १८१७ ॥
 वाहके शकटस्याथ शाकटी स्त्रीति बुध्यताम् ।
 अर्धे निदानकारेण प्रयुक्ते शाकरस्तु ना ॥ १८१८ ॥

१. 'तु' ग, ड, च, पाठः. २. 'रि' ग, ड, पाठः.

वृषभे शकरीसन्नच्छन्दासि त्वेतदीरितम् ।
 स्त्री त्रिस्तु शकरीयोगिन्यथ स्याच्छाम्बरं त्रिषु ॥ १८१९ ॥
 शम्बरेण हि सम्बद्धे शम्बरी तु स्त्रियामियम् ।
 मायायामथ पुल्लिङ्गं श्रावकः कण्ठजे गुणे ॥ १८२० ॥
 गायकानां गुणश्चाय यो दूराच्छ्रावयेद् ध्वनिम् ।
 स स्यात् त्रिस्तु मवेच्छ्रोतृश्रावयित्त्रोरथ द्वयो ॥ १८२१ ॥
 व्याघ्रे सिंहे च गार्दूलो ना भागोत्तरवर्धिनाम् ।
 हिङ्गादीनां दशानां स्याच्चूर्णेऽथो पुंसि शाररः ॥ १८२२ ॥
 लोभ्रे क्ली त्वपराधे च पापे च शबरस्य तु ।
 सम्बन्धिनि त्रि ना तु स्यान्मासि श्रावणिके तथा ॥ १८२३ ॥
 श्रावणः श्रावणी तु स्त्री पौर्णमास्या हि या भवेत् ।
 श्रवणाह्वयनक्षत्रयुक्ता तस्या तथा भवेत् ॥ १८२४ ॥
 मुण्डीसन्नकर्मैपज्यस्तम्बेऽथ रभसोऽपटीत् ।
 दध्या(दि १ ली)सन्नकं बलिभेदेऽथ श्रवणम्य यत् ॥ १८२५ ॥
 सम्बन्धि तत्र त्रि शीतगुणे तु शिशिरः पुमान् ।
 त्रि तु तद्गति शैखान्ये त्वृतुभेदे नृशण्डयो ॥ १८२६ ॥
 शिखरोऽथी गिरे शृङ्गे वृक्षाग्रे रभस पुन ।
 पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्यशकलेऽभ्यधात् ॥ १८२७ ॥
 पुलकेऽपि स एवाह भेचलिङ्गं तु बोधत ।
 वर्तुले यत् त्विदं प्रोक्तं कश्चिच्छोभनमाचके ॥ १८२८ ॥
 बुधे शिखरशब्दोऽयमित्यसत् तद्गमूलकम् ।
 शिशुकस्तु द्वयोर्बलि शिशुमारं तथैव च ॥ १८२९ ॥

१. 'रक्षिपु' ग. ङ च पाठ २ 'कम् ग पाठ

‡ 'दध्यात्या धाव(शः १ णी) सता' इति नैदिनी ।

उल्लपीसंज्ञके चापि जलजन्तौ पुमान् पुनः ।
 द्रुमभेदे स्त्रियां तु स्याच्छिशुका + + + + + ॥ १८३० ॥
 शिथिलं त्वद्वे त्रि स्याच्छिथिली तु स्त्रियामियम् ।
 वप्रिकासदृशे पिङ्गवर्णे कीटान्तरे भवेत् ॥ १८३१ ॥
 अयोमले तु शिङ्गुणं क्लीबलिङ्गं प्रतीयताम् ।
 नासामले तु स पुमान् शिखण्डस्तु पुमानयम् ॥ १८३२ ॥
 मयूरपिञ्छे स्त्री तु स्याच्छिखायां हि शिखण्ड्यसौ ।
 शिखण्डी तु द्वयोर्ज्ञेयो मयूरेऽपि च कुक्कुटे ॥ १८३३ ॥
 शिखण्डिनी तु स्त्री यूथ्यां गुञ्जायां च पुमान् पुनः ।
 कलायसंज्ञे धान्येऽपि रभसः प्रोक्तवानमुम् ॥ १८३४ ॥
 ऋषिभेदे क्वचिच्चापि पुरुषे भारतश्रुते ।
 शिखण्डवति तु त्रि स्याच्छिखरी तु पुमान् गिरौ ॥ १८३५ ॥
 अपामार्गसमाख्ये च स्तम्भे रभस उक्तवान् ।
 तरौ च स्त्री तु विज्ञेया छन्दस्यत्याष्टिसंज्ञके ॥ १८३६ ॥
 वृत्तभेदे शिखरिणी मार्जितासंज्ञके तथा ।
 संस्कृते तकभेदे स्याच्छीतकस्त्वलसे त्रिषु ॥ १८३७ ॥
 ज्वालाभेदे शीतिका स्त्री शीकरस्तु पुमानयम् ।
 *वाताद्य(स्ते) स्नेह(कणे) हस्त्यायुर्वेदिनः पुनः ॥ १८३८ ॥
 हस्तिहस्तसमुद्भूतदानवारिण्यधीयते ।
 गुणे च शबले शीतगुणे च स्यात् त्रिषु त्वयम् ॥ १८३९ ॥
 गुणयोरेतयोरेकयुक्ते स्याच्छीतलस्तु ना ।
 चम्पकाख्ये पुष्यतरौ तथा शीतगुणे त्रि तु ॥ १८४० ॥
 तद्वत्यथ स्त्रियां रक्तवर्णायां गवि शीतला ।
 श्रीफलस्तु पुमान् बिल्वे श्रीफली तु स्त्रियामियम् ॥ १८४१ ॥

* 'शीकर सरले नानघृताम्बुकणयोः पुमान्' इति भेदिनी, 'अथ शीकरः । वातास्त-जलेऽम्बुकणे' इति हेमचन्द्रः ।

नील्याख्यायामोषधो स्यादामलक्या तु शब्दवित् ।
 रमसोऽथ श्रीघनः स्याद् बुद्धे ना क्ली तु दक्षचद ॥ १८४२ ॥
 श्रीपर्णं त्वभिमन्थाख्यस्थावरे कमले च नप् ।
 श्रीपर्णां तु खिया वृक्षे कार्मण्ये कट्फलेऽपि च ॥ १८४३ ॥
 श्रीर्षण्यं ३तु शिरस्त्राणे योधाना शीर्षकाह्वये ।
 केशे १तु विशदे त्रि स्यान्मुख्ये मूर्धभवेऽपि च ॥ १८४४ ॥
 अवैदिकास्तु शब्दज्ञम्भन्या केचिदधीयते ।
 तालव्योष्मादिरस्त्रीति शु(पुं० पि)रध्वनिरस्य ते ॥ १८४५ ॥
 अर्थं वदन्ति विवर रमसस्तु नखाह्वये ।
 भेषजेऽप्यपठीद् वाद्यभेदे त्वजय उक्तवान् ॥ १८४६ ॥
 पाशादिके छिद्रयुक्ते पुनस्त्रिपिति चोक्तवान् ।
 एतच्चासाम्प्रत यस्मात् * (तालव्योष्मादिरेव १) हि ॥ १८४७ ॥
 वैदिका अनुमन्यन्ते तस्य चार्था पृथक् कृता ।
 शुनकस्तृपिभेदे ना शुनि द्वे ३(तु वृल्लिङ्ग १) ॥ १८४८ ॥
 मर्त्यजात्मन्तरे विप्राच्छूद्राया व्यभिचारत ।
 जाते शूलवति त्वेतत् विरथो मृङ्गला त्रयी ॥ १८४९ ॥
 कटिसूत्रे भवेत् पुसा पादबन्धनवस्तुनि ।
 अपि स्याद् दन्तिना ना तु मृद्धारः स्याद् रसान्तरे ॥ १८५० ॥
 नवाना नात्रविख्यातरसानामुज्ज्वलाह्वये ।
 गजमण्डनभेदे च क्लीन तु रमसोऽपठीत् ॥ १८५१ ॥
 लम्पटे चापि सिन्दूरचूर्णे चाय नपुसमम् ।
 मृद्घाटं यन्त्रभेदे च योधाना स्याच्चतुष्पथे ॥ १८५२ ॥

१ 'श्री' ङ च पाठ २ '१४' ग पाठ

१ 'श्री' इति स्यात् । २ 'ना' इति स्यात् । * 'द-तजोष्मादिरेव' इति पठितव्यं भाति । ३ 'ना तु शूलिक' इति स्यात् ।

पुष्टिङ्गं तु विजानीयात् स्तम्भे सलिलसम्भवे ।
 दन्तबीज इति ख्याते शृङ्गारी तु पुमानयम् ॥ १८९३ ॥
 पूगवृक्षे सुवेपे तु त्रिरथो श्लेष्मलः पुमान् ।
 गोधूमधान्ये त्रिपु तु श्लेष्मवच्छ्लेष्मकारिणोः ॥ १८९४ ॥
 श्लेष्मघ्नी तु खियामुक्ता पिण्यामल्ल्योर्मनीषिणा ।
 रभसेन त्रिपु त्वेष श्लेष्मणो हन्तरि स्मृतः ॥ १८९५ ॥
 शैलूपस्तु नटे द्वे स्यात् कितवे च पुमान् पुनः ।
 शण्डजातौ च विल्वे च शैशवं तु नपुंसकम् ॥ १८९६ ॥
 शिशुत्वेषुप्युमयोः साम्नोरुर्ध्वतागीतयोश्चि तु ।
 शिशुसम्बन्धिनि क्ली तु शैलेयं तार्क्ष्यशैलके ॥ १८९७ ॥
 कालानुसौर्यसंज्ञे च धातुभेदे तथैव तत् ।
 सिन्धूरथलवणे द्वे तु मधुपे स्यात् त्रिपु त्वतः ॥ १८९८ ॥
 शैवली शैवलवति स्त्री तु शैवलिनी धुनौ ।
 शैलारस्तु द्वयोः सिंहे किराते च पुमान् पुनः ॥ १८९९ ॥
 देवले शुक्लकाचे च रभसेनेदमीरितम् ।
 अथ क्ली शोभनं हेमि धातोरथे च शोम(नेःतेः) ॥ १८९० ॥
 त्रि तु स्यात् सुन्दरे क्ली तु शोधनं शुद्धिकर्मणि ।
 अना तु शोधयत्यर्थे शोधना ना तु शोधनः ॥ १८९१ ॥
 अङ्गोलवृक्षे स्त्री तु स्यात् सम्मार्जन्यां हि शोधनी ।
 त्रिस्तु स्यात् साधने शुद्धेः शोषकस्तु पुमानयम् ॥ १८९२ ॥
 वास्तुदेवविशेषे स्यात् कोष्ठश्रेणौ हि पश्चिमे ।
 आरभ्य दक्षिणात् कोष्ठात् कोष्ठे तिष्ठति सप्तमे ॥ १८९३ ॥
 यस्तत्र त्रिः पुनः शोषुशोषयित्रोरथो पुमान् ।
 करञ्जभेदे पङ्गन्थः पङ्गन्था तु भ्रियामियम् ॥ १८९४ ॥

भेषजे पिप्पलीमूलसज्ञे स्यादपरे पुन ।
 आहु शुक्लवचाया ता वचापात्रे परे विदु ॥ १८६९ ॥
 शैत्या चाय पडश्रा स्त्री स्यादागलरूपादपे ।
 प्रसिद्धे चापि शार्ङ्गाद्यादासीप्रभृतिभि पदै ॥ १८६६ ॥
 स्थाव(रै स्त्री रे त्रि) तु पट्कोणे षाड्वस्तु पुमानयम् ।
 गतिप्रभेदे स्यादग्लमधुरोभिप्रिते रसे ॥ १८६७ ॥
 एतद्रससमायुक्त यत् तत्राय त्रिपु स्मृत ।
 पाण्मासी तु त्रिया श्राद्धे कर्त्तव्ये मासि सप्तमे ॥ १८६८ ॥
 प्रेतस्य त्रि तु सन्धेदे षण्मास्या पाष्टिकं तु नत् ।
 व्रतभेदे पण्डालभोजने च प्रवर्तेते ॥ १८६९ ॥
 भेषजत् तु क्रतुहंतपष्टाहभयस नि ।
 सर्वज्ञो ना महादेवे बुद्धेऽप्येकेऽथ भेषवत् ॥ १८७० ॥
 सर्ववेदिन्यथो पुंसि समयो नपि चापर ।
 सङ्केताचारसिद्धान्तशालेऽु नप नत् ॥ १८७१ ॥
 त्रियाकारे चाजयस्तु मूत्रे निदेऽसम्पदो ।
 भाषाया च वय त्वेन मूमहे रुद्रं नरि ॥ १८७२ ॥
 सद्गुरस्तु प्रतिज्ञाया त्रियाकारे च नापदि ।
 बुद्धे त्रिपे तु रभय म्नि तु रयाच्छर्माफले ॥ १८७३ ॥
 सगरस्तु पुषार् पूर्वरात्रभेदे नपि त्वद् ।
 व्योम्नि त्रिर्गरेलेन स्यात् सहितेऽथ नृत्तिङ्ग ॥ १८७४ ॥
 सन्नाहः उत्रे बुद्धयोग्येऽथो भेषजिङ्ग ।
 सन्नद्धव्ये स्पन्दनं तु क्त्विचिचर्त्तं नत् ॥ १८७५ ॥
 त्रिमिशाप्र्यट्टमे ङी तु स्पन्दनं सत्रणे तले ।
 ग्थे तु ना म्यन्दनी तु स्रिचिचर्त्तं स्यात् प्रहभ्रमे ॥ १८७६ ॥

स्पर्शनं तु नपि स्पृष्टौ दाने च प(त^२व)ने तु ना ।
 अना तु स्पर्शयत्पर्ये स्पर्शना परिनीता ॥ १८७७ ॥
 ऽसर्गकं त्वतिर्नाले स्याद् (नधी^२दधि)* यतोत्तमात्रकम् ।
 सयावन्न तत्र भेद्यलिङ्गं तु सष्टरि मृत्नम् ॥ १८७८ ॥
 अथात्र रमस प्राह पुल्लिङ्गे वचन वथा ।
 नालिकेरस्य सस्याभमणौ खड्गे च सस्यकः ॥ १८७९ ॥
 भागवृत्तिकृता तूक्त सस्यसम्पन्नवस्तुषु ।
 ब्रीहिशाल्याब्जिकेष्वेव स्थानरेष्वत्र भेद्यत् ॥ १८८० ॥
 यत् त्विद गुणसम्पन्ने जगादित्येन भाषितम् ।
 अतिलोकतया तस्य विरसत्वाद्दुपेक्षितम् ॥ १८८१ ॥
 संहितं तु त्रि सच्छिष्टे सहिता तु स्त्रियाभिवम् ।
 शास्त्रग्रन्थजातिभेदे वेदभागेऽपि च क्वचिन् ॥ १८८२ ॥
 अतीव सतिकर्षे च वर्णानां क्ली तु सामानि ।
 पद्ये च नद्यमे चैव स्वादिष्ठावर्गगातके ॥ १८८३ ॥
 सप्तकस्तु पुमान् सङ्घे सप्तानां क्ली तु सप्तकम् ।
 मृगयाक्षादिषु स्त्री तु सप्तकी काञ्चिदाननि ॥ १८८४ ॥
 सप्तमं तु त्रि सप्तानां पूरणे सप्तमी पुन ।
 न्यात् सप्तमविभक्तौ च दुर्गादेव्यास्त्रिभाषि ॥ १८८५ ॥
 सङ्कोचने तु सङ्कोचः पुमान् क्लीन तु कुङ्कुमे ।
 सम्वाधस्तु भगे स्त्रीणां पुमान् मेद् च सज्जन ॥ १८८६ ॥
 काराया सङ्कटेऽन्ये तु सङ्कटे त्रिषु मन्वते ।
 संस्कृत त्नाहितोत्कर्षे कृत्रिमे निर्मल्लज्जने ॥ १८८७ ॥

१ 'मात्रे स्या ग पाठ . २ प' क च पाठ .

§ सङ्कोचमिति स्यात् । * यजुर्वेदे इममात्रे प्राक्स्वर्यात् यत्कं दधि' (प्र १३४. ५).
 १४०) इति वैजयन्ती ।

त्रिषु स्याल्लक्षणोपेते भाषाभेदे तु पण्डिताः ।
 नपुंसकं विजानन्ति संसर्पस्तु पुमानयम् ॥ १८८८ ॥
 अहीनक्रतुभेदे स्यात् संसृती च नपि त्वद् ।
 महासर्पसमाह्वयेषु सामसु स्याद् दशस्वपि ॥ १८८९ ॥
 सञ्जयस्तु पुमान्ज्ञेयः पुरुषे भारतश्रुते ।
 क्लीबं तु सामभेदे स्यादिन्द्रवरुणचि स्थिते ॥ १८९० ॥
 विश्वामनानीत्यारभ्य तथाहीनमखान्तरं ।
 सहस्रं पुनरस्त्री स्याच्छताना दशके भवेत् ॥ १८९१ ॥
 बहुन्यापि सहायस्तु द्वे सख्यौ त्रि तु सेवके ।
 सर्वौघस्तु पुमान् राज्ञां सर्वसन्नहनेऽथ नप् ॥ १८९२ ॥
 मधुभेदे समासाना भेदाल्लिङ्गादि योजयेत् ।
 समङ्गस्तु त्रि भङ्गेन सहितेऽथ नृलिङ्गकः ॥ १८९३ ॥
 प्राणियूते समङ्गा तु स्त्री नमन्कारिकाह्वये ।
 आनुपवलिस्त्वन्वे स्यात् क्षुद्रेऽथ सचिवः पुमान् ॥ १८९४ ॥
 मन्त्रिणि स्यात् सहाये च चेटे चैत्यथ संवृतम् ।
 क्लीबं सवरणे वर्णधर्मभेदे च तत् त्रि तु ॥ १८९५ ॥
 तद्वतिच्छादिते चाथ सवनं क्लीबलिङ्गकम् ।
 सोमाभिपवणे खाने काण्डेऽथो शाकटायन ॥ १८९६ ॥
 आह कालविशेषेऽमुं स्यात् प्रातस्सपनादिषु ।
 यज्ञस्य ना तु यागेऽथ वनेन महिते त्रिषु ॥ १८९७ ॥
 संहारो नरकस्य स्याद् भेदे संहरणे च ना ।
 स्यान्महाप्रलये चाथ स्त्री संहारी कर + + * ॥ १८९८ ॥

१. 'व श्वय' इ. पाठः.

* 'मण्डियस्तु कुश्वरुणदिभो वाकावायनिका कथा । अरसात्ता तु सहाय' (पृ १६२. खो. ३८) इति वैजयन्ती ।

सरकोऽस्त्री मणौ शीधुपाने चपकशीधुनो ।
 भेद्यवत् तु भवेत् साधु सर्तर्यथ सगोत्रमाक् ॥ १८९९ ॥
 एरुगोत्रे द्वयोस्त्रिस्तु गोत्रेण सहितेऽथ नय् ।
 सहजं स्यात् स्वभावे क्लीपुस्येन रभसोऽभ्यधात् ॥ १९०० ॥
 सहोत्पन्ने विजानीयात् सग(ह्यै / भ्यै) चापि भेद्यवत् ।
 अथात्र धीरै सन्दष्टमब्द पुसि प्रकीर्तित ॥ १९०१ ॥
 गाथकाना कण्ठदोषभेदे सम्भिन्नरूपके ।
 त्रिस्तु सन्दशनम्य स्यात् कर्मभूते तथैव च ॥ १९०२ ॥
 यमकम्य प्रभेदे च सरटस्तु द्वयोरयम् ।
 कृकलासे स्त्रिया तु स्यात् सरटी नीलिकाह्वये* ॥ १९०३ ॥
 लोहभेदेऽथ सरलः पृथिव्याहाह्वयद्रुमे ।
 पुमान् विदग्धे तु त्रि स्यादृजौ च प्रियवादिनि ॥ १९०४ ॥
 पुनर्हर्ष समाचष्टे सरण्डस्तु पुमानयम् ।
 तृणाना समवायेऽथ कृमिजात्यन्तरे द्वयो ॥ १९०५ ॥
 स्तम्बजं तु क्लीपलिङ्गमुशारे भेद्यवत् पुन ।
 स्तम्बजातेऽथ पुसि स्यात् स्रवणः कतकाह्वये ॥ १९०६ ॥
 वृक्षे क्ली तु सुतौ ङी तु सलज्जं स्यात् सुगन्धिके ।
 स्तम्बे दमनकाख्ये स्याल्लज्जावति तु भेद्यवत् ॥ १९०७ ॥
 समुद्रस्तु पुमानब्धौ छन्दस्युच्छ्रितिसङ्के ।
 आकाशे च तथा सङ्ग्याभेदे चैवविध स च ॥ १९०८ ॥
 शताद् दशगुण या स्यात् सङ्ग्या यत्र त्रयोदश(?) ।
 शाश्वतस्तु नपि प्राह समुद्र देहलक्षणे ॥ १९०९ ॥

१. 'द्विध स' क. ड च पाठ. २. 'तु' क. ड च. पाठ ३. 'ल' क च. पाठ

* 'नीलिकायां तु सरटी' (पृ ४३ खो. २७) इति तु वैजयन्ती । † 'अथ परे दशगुणोत्तरा । शत सहस्रमयुते निपुत प्रयुताशुदे । न्यसुंद वृन्दधर्ष च निस्सर्वे दह्ममन्बुजम् । समुद्रो मध्यमन्व च परार्थे च यथाक्रमम् ।' (पृ १८८ खो. २७, २८, २९) इति वैजयन्ती

त्रिस्तु स्यान्मुद्रया युक्ते समुद्रस्तु पुमानवम् ।
 मम्पुटे त्रिस्तु सहिते मुद्देनाथ नपुंसकम् ॥ १९१० ॥
 शरस्यारोपणे चापे सन्धानं काञ्जिकादिनः ।
 अभिपुत्यां काञ्जिके च श्लेषे चाथ मा स्त्रियाम् ॥ १९११ ॥
 सन्धानी रूप्यशालायां वार्तोऽस्याश्च तथान्तरे ।
 गिरिमियाममाख्येऽथ भेद्यवत् सन्धिसाधने ॥ १९१२ ॥
 समानस्तु पुमान् वायुभेदे देहान्तरस्थिते ।
 त्रिस्तु साध्वेऋतुल्येषु मानेन सहिते तथा ॥ १९१३ ॥
 सज्जनस्तु पुमान् सार्धं कृत्येन भेद्यलिङ्गकम् ।
 क्लीबं तु रमसो ब्रूत उपरक्षणघट्टयो ॥ १९१४ ॥
 स्त्रियां तु सज्जना हृष्टिकल्पनायामथो पुमान् ।
 सर्पपम्बोपधीभेदे तुन्तुभाख्ये स्त्रिया पुन ॥ १९१५ ॥
 मर्षपी फलिनीसंज्ञरूक्षे व्याध्यन्तरे तथा ।
 स्वस्तिकस्तु पुमान् गेहवास्तुविन्यमनान्तरे ॥ १९१६ ॥
 त्रिकोणसंज्ञके चापि स्त्रीणां स्याद् भुषणान्तरे ।
 मुनिपद्माह्वये चाकलम्बे पद्मसमुद्भवे ॥ १९१७ ॥
 द्वे तु चापममाख्ये स्यान् पक्षिभेदेऽथ पुष्यवम् ।
 स्वरितः स्वरभेदे स्यादुद्यनीनद्वयात्मके ॥ १९१८ ॥
 त्रि तु तद्रत्यपि स्याद्य सर्गेन स्त्र(रमरीसर)स्तु ना ।
 भातरि क्ली तु द्वियमे गेदे चाथ द्वयोश्चम् ॥ १९१९ ॥
 सवर्णो ब्राह्मणाज्जाते धप्रियाया सिरास्त ।
 मर्त्यजात्यन्तरे त्रिस्तु मर्त्यं स्यादेकवर्णके ॥ १९२० ॥

तुल्यवर्णकमात्रे च संक्रमस्त्वस्त्रियामयम् ।
 स्याद् दुर्गसञ्चरे ना तु पूर्वाधिष्ठितमाश्रयम् ॥ १९२१ ॥
 उज्जित्वान्याश्रयप्राप्तौ शब्दशास्त्रविदामपि ।
 गुणवृद्धिनिषेधस्य निमित्ते प्रत्यये तथा ॥ १९२२ ॥
 अथात्र पठ्यते सद्भिः पुत्रपुंसकयोरयम् ।
 सङ्गमो मेलके ना तु व्रतभेदे तपस्विनाम् ॥ १९२३ ॥
 पञ्चरात्रं पयःपाने सङ्ग(मःत)*स्तु पुमानयम् ।
 दिवसस्य विभक्तस्य चतु(र्था!र्थां)शे द्वितीयेके ॥ १९२४ ॥
 पञ्चरात्रपयःपानव्रतेऽथ मिलिते त्रिषु ।
 सङ्करोऽग्निचट्टकारे सम्मार्जन्यवपुञ्जिते ॥ १९२५ ॥
 सङ्कीर्णे सङ्करीं तु स्त्री कन्याभेदे नृदूषिते ।
 †सहर्षस्तु पुमान् वायौ त्रि स्पर्धनसमानयोः ॥ १९२६ ॥
 सरणिस्तु पुमान् सूर्ये स्त्री तु स्यात् पङ्क्तिमार्गयोः ।
 सङ्घाते च सिरायां च संकृतिस्तु पुमानयम् ॥ १९२७ ॥
 ऋषिभेदे द्वयोस्तु स्यात् तद्वश्येषु स्त्रिया पुनः ।
 पण्णवत्यक्षरे छन्दोभेदेऽपि द्वादशाक्षरे ॥ १९२८ ॥
 क्ली त्वारण्यकसाग्नि स्यात् स्वादारित्थेत्युचि स्थिते ।
 समाधिस्तु पुमान् ध्याने नीवाके च नमर्थने ॥ १९२९ ॥
 प्राणियूते प्रतिज्ञायां तुल्यत्वे भेद्यवत् पुनः ।
 सम आधिर्भवेद् यस्य तत्र स्यात् तु द्वयोरयम् ॥ १९३० ॥

१. 'दोषे नृ' क ड. च. पाठः.

* 'पञ्चरात्र पयःपान सङ्गम. सज्जतश्च सः' (पृ. ९५. श्लो. १४७) इति, 'दिनार्दा प्राङ्पूर्वाङ्गी ततः सङ्गतसङ्घातं' (पृ. २२. श्लो. ६४) इति च धेजयन्ती । † 'सङ्घारी भुक्तकन्यायाम्' इति तु हेमचन्द्रः, 'नवदूषितकन्यायां सङ्घारी पुनदृश्यते' इति मेदिनी च । ‡ 'सहर्षस्तु प्रभोदेऽपि स्पर्धाया च प्रमज्जने' इति तु मेदिनी, 'सहर्षः पवने मुदि । स्पर्धायां च' इति हेमचन्द्रश्च ।

साधनं तु धने शेफे सिद्धावनुगतौ गतौ ।

मारणे मृतसंस्कारेऽप्युपायेऽप्यर्थदापने ॥ १९४३ ॥

सेनाङ्गे यातनायां च क्लीवं स्यात्पुमान् पुनः ।

निर्वर्तनायां मन्त्रादेरभीष्टफलदीकृतौ ॥ १९४४ ॥

साधनं साधना चेति रूपद्वयमिह स्मरेत् ।

साहसं (तु^१त्व)स्त्रियां षण्डशब्दपर्यायके वने ॥ १९४५ ॥

क्ली तु तत् स्याद् बलात्कारे वय तु ब्रूमहे परम् ।

अतर्कितप्रवृत्तौ च साहस क्लीत्यश्वाजय ॥ १९४६ ॥

कृतकार्ये त्रिरित्येवं साहसं तु नपुसकम् ।

सहस्राणां समूहेऽथ त्रि सहस्रमति स्मृतम् ॥ १९४७ ॥

सहस्रेण च निर्वृत्त एकाहकतुषु त्वयम् ।

चतुर्षु पुंसि साहस सामजन्तु द्वयोर्गजे ॥ १९४८ ॥

त्रि तु सामसमुद्भूते साधनन्तु पुमानयम् ।

संवत्सरविशेषे म्यात् पष्टित्रिंशत्वासरे ॥ १९४९ ॥

सयनस्य तु सम्बन्धिन्येष त्रि सहिते तथा ।

अवनेनाथ सामुद्रमब्धिसम्बन्धिनि त्रिषु ॥ १९५० ॥

क्ली देहलक्षणेऽथ त्रि सावित्रः मवितुर्भवेत् ।

सम्बन्धिनि स्त्रिया तु म्यात् सावित्री द्विजविश्रुते ॥ १९५१ ॥

विश्वामित्रेण दृष्टे स्याद्गभेदेऽनाभिकाङ्गुलौ ।

सायकन्तु शरे खड्गे वज्रे ना त्रिस्तु (षा?सा)तरि ॥ १९५२ ॥

सारिका तु स्त्रियां *काश्यवीणाशब्देन विश्रुते ।

वीणाभेदे त्रिषु त्वेष सारकः सतरि स्मृतः ॥ १९५३ ॥

* "काण्डवीणा सुवीणा च दहरी किन्नीति च । सारिका कुस्तुणी च" (पृ. १४६ खो. १२८) इति तु कैशवन्ती ।

तथा सारयितर्येप सारणी तु श्रियाभियम् ।
 ग्रन्थे पद्यत्मके ना तु सारणो विवरणात्मजे ॥ १९५४ ॥
 शरद्वायौ चापुमास्तु सारणा सारिकर्मणि ।
 स्थायुकस्तु त्रिषु स्थासो ना तु आमाधिकारिणि ॥ १९५५ ॥
 स्थापनी तु श्रिया पाठासन्नवल्ल्यामना पुन ।
 स्थापना म्थापयत्यर्थे त्रि तु तत्साधनेऽथ ना ॥ १९५६ ॥
 (सित^१ स्यात्) मप्ये च सिद्धार्थो बुद्धेऽर्थेन युतेऽ(ख^२ न्य)वत् ।
 सिताभ्रस्तु स कर्पूरे ना ङी त्वत्रे मिते म्प्रत ॥ १९५७ ॥
 सिन्मला तु श्रिया मत्स्यविक्रितौ रभसोदिता ।
 कस्याच्चिदोपधावन्ये त्रि तु मिध्मवति म्मृत ॥ १९५८ ॥
 सिंहास्यस्त्वटरूपे ना मिहस्य तु मुये नपि ।
 सलम्बम्त्वृषिभेदे ना तन्तुवाये पुनर्ह्यो ॥ १९५९ ॥
 सिलिन्ध्रस्तु पुमान् रूक्षभेदे छत्राक ष्व च ।
 छत्राके तु नपि प्राह रभसोऽथ द्वयोऽयम् ॥ १९६० ॥
 मत्स्यभेदे नपि त्रेतत् कदलीकुमुमे तथा ।
 मिलिन्ध्रगृक्षप्रसवे स्त्री तु गण्डपदीमृदि ॥ १९६१ ॥
 स्त्रीभियस्तु पुमान्प्रपादपंशोऽरुपादपे ।
 ङी तयो प्रमये त्रिस्तु बहुव्रीहौ तथा भवेत् ॥ १९६२ ॥
 स्त्रीणा मिये सीमिकं तु स्त्री वर्त्मकि तथा तमे ।
 शास्त्राया च द्वयोऽम्पेप विज्ञेय सलिल्किमौ ॥ १९६३ ॥
 * सीद्गुण्डस्तु पुमान् म्नुज्ञा मर्त्यजात्यन्तरे पुन ।
 पगजकथा द्वयोर्जाते ब्राह्मणान् सीवनी पुन ॥ १९६४ ॥

१ 'सारणान' न पाठ. २ 'त मत्स्य' इ च पाठ.

† 'सारणो राधशान्तर' इति मेदिनी । * 'गण्ड' इति त्वस्यसिद्ध ।

स्त्रियामुपस्थस्याघस्तास्त्रे सूच्या च नप् पुनः ।
 स्यूतौ सीवनमेतच्च केपाश्चिन्मतभीरितम् ॥ १०.६५ ॥
 अथो परमशोभाया सुपमा स्त्री त्रि मुन्दरे ।
 सुपिरं तु नपिच्छद्रे वैजयन्त्या समीरितम् ॥ ११.६६ ॥
 वाद्यभेदे च वशादौ सुपियुक्ते तु भेद्यवत् ।
 स्याद् विट्टमलतायां तु सुपिरा स्त्री नटे तु ना ॥ ११.६७ ॥
 सर्पाण्डे तु सुनारो ना शुनीस्तनपथम्भपि ।
 विद्याच्छोभननारादौ समासादीनि पूर्ववत् ॥ ११.६८ ॥
 गरुडे तु सुपर्णो ना किरणे च द्वयो पुनः ।
 अथे गरुडवै(द्) ज्ञेयः पक्षिजात्यन्तरेऽथ सा ॥ ११.६९ ॥
 सुपर्णा विनताया स्त्री सुवर्णस्त्वस्त्रियामयम् ।
 हेन्नि हेन्नश्च कर्णे † + + + + + + + स्त्रियाम् ॥ ११.७० ॥
 सुकन्दस्तु पलण्डो ना त्रि तु शोभनकन्दके ।
 सुव्रता सुखसन्दोढा या गोस्तत्र स्त्रिया त्रि तु ॥ ११.७१ ॥
 सद्गते †सुव्रहा तु स्त्री सहस्रीरास्त्रयोरपि ।
 शेफालिकायामपि च तथा गोधापदीति या ॥ ११.७२ ॥
 ओषधि + + + + + + + सुकेश्यसौ ।
 स्त्रियां स्यादप्सरोभेदे त्रि तु शोभनमूर्धजे ॥ ११.७३ ॥
 स्त्री तु स्यात् सुकृतं पुण्ये सत्क्रियाया च तत् त्रि तु ।
 कृते सुष्ठु पुमांस्तु स्याद् बुद्धे सुगत इत्ययम् ॥ ११.७४ ॥
 त्रि शोभनगते स्त्री तु (सुरूपं शालमलीफले) ।
 स्त्रियां तु मल्लिकाभेदे सुरूपा वैश्यसंज्ञके ॥ ११.७५ ॥

१. 'च' ग. पाठ २. 'वि' ग. पाठ .

‡ 'स्यात् ऋतुभेदे तु सा' इति पूरणीय भाति । 'सुपर्णा च मयान्तरे' इति विश्व ।

† 'सुव्रहा सहस्र्यैलपर्णागोधापदीषु धागायाम् ।

राधासौकालिकयोः स्त्री सुव्रहायेऽन्वलिङ्गं स्यात् ॥' इति मेदिनी ।

सुलभं तु त्रिष्वयत्नलभ्ये ना तु द्विजन्मनाम् ।
 विशेषः पाकयज्ञासौ सुनीथस्तु पुमानवम् ॥ १९७६ ॥
 पूर्वं राजानि कसिञ्चित् कश्चित् त्वाह + + + + ।
 + + + + + + + + + + ऋभेदे यदाह्वयः ॥ १९७७ ॥
 बीजपूर इति त्रिभुतु बहुव्रीहावधो पुमान् ।
 सुपार्श्वी गर्दभाण्डाल्यपादपे सम्प्रकीर्तितः ॥ १९७८ ॥
 मेरोरुत्तरविष्कम्भपर्वतेऽप्यथ भेषवत् ।
 बहुव्रीहौ सुगन्ध + + + + + + + + + ॥ १९७९ ॥
 + + + + + वाया च सुभिक्षा तु स्त्रियामियम् ।
 धातकीसंज्ञके वृक्षे त्रिस्त्रिनाब्देऽथ नप्यद् ॥ १९८० ॥
 मुनालं रक्तकुमुदे बहुव्रीहौ तु भेषवत् ।
 अथो लतावृ + + + + + + + + + + ॥ १९८१ ॥
 + + + + क्षयतनयनागराजविशेषयोः ।
 सुराष्ट्रः पतिसुद्रे ना न ह्यौ राष्ट्रे हि शोभने ॥ १९८२ ॥
 नीवृद्धे तु पुंभूति सुराष्ट्रा पश्चिमोदधे ।
 ममीषे सुरसा तु ह्यी महाजम्बूसमास्यके ॥ १९८३ ॥
 जम्बु + + + + + + + + + + + + + + + + ।
 सुपेणस्तु पुमान् विष्णौ करमर्दाख्यपादपे ॥ १९८४ ॥
 सुमीवैवेऽप्यार्हत् रमसौ नप् प्रसूनके ।
 करमर्दरोः क्लीषं सुपेणा तु स्त्रियामियम् ॥ १९८५ ॥
 कृष्यात्रिवृत्समास्यायां लतायामथ सा स्त्रियाम् ।
 सू + + + + + + + + + + + + + + + + ॥ १९८६ ॥
 याम्बुदेवविशेषे च कौष्ठश्रेणी हि पश्चिमे ।
 आरभ्य दक्षिणान् कोमान् तराण्ये तत्र यः सिन्धुः + +

इत्याह रभसो ना तु मृदाङ्गुः पावके मत ।
 गोत्रकृत्यूपिभेदे च शकुनां तु दयोरयम् ॥ २००० ॥
 क्ली तु तोये सेवनं तु क्लीन स्यात् स्यूतिमैत्रयो ।
 अना तु सेवयत्यर्थे सेवना सेवकः पुन ॥ २००१ ॥
 स्मृते प्रसेवसत्रे ना त्रि तु सेनितरि स्मृत ।
 सेनानीस्तु पुमान् स्कन्दे त्रि तु सेनापता स्मृत ॥ २००२ ॥
 स्वेदनी तु स्त्रिया कन्दुसज्रमाण्डे नपि त्यद ।
 स्विचौ स्यात् स्वेदन नर्त्ती पुन ह्यात् स्वेदना तथा ॥ २००३ ॥
 अर्थे स्वेदयतेरस्त्री पुन स्याल्लग्नोत्तमे ।
 सैन्धवं पुंसि तु प्राहुर्धामन्तस्तज्जयद्वथे ॥ २००४ ॥
 द्वे त्वथेऽध्रप्रभेदे च सिन्धुदेशजमानुषे ।
 क्ली तु बल्ले च जाले च राष्ट्रे चाह त्रिषु त्रयम् ॥ २००५ ॥
 सिन्धुसम्बन्धिनि द्वे तु सेरिन्ध्रो मानुषान्तरे ।
 दस्योराभोगर्बीजते सैरिन्ध्री तु त्रियामियम् ॥ २००६ ॥
 परबेदमस्थिता या स्त्री म्ववशा शिल्पकारिका ।
 तस्यामथाह रभसो नामार्थज्ञानकोविद ॥ २००७ ॥
 ता श्रीमतल्लिकाया च सैकतं तु त्रिषु स्मृतम् ।
 सिक्तापति नप् तु स्यात् पुलिने सिक्तापये ॥ २००८ ॥
 सैरिक्तस्तु पुमान् स्वंगे त्रिस्तु मीरस्य योगिनि ।
 सौरस्य वीदर्यपि च स्रोतस्त्री त्वभिनेयवत् ॥ २००९ ॥
 स्रोतोयुक्ते स्त्रिया तु स्यान्नद्या स्रोतस्त्रिनीत्यथ ।
 सौवीरं काञ्जिकं स्रोतोपने वदरिकाफले ॥ २०१० ॥
 पुमास्तु गोपघोण्टाया सार्नागस्तु नृभूमनि ।
 नीवृद्धेऽथ सौरभ्यं सौगध्ये गुणगौरवे ॥ २०११ ॥

मनोज्ञताया च क्लीन भेद्यलिङ्ग तु कीर्तिनम् ।
 मनोज्ञे सौरतस्तु स्यान्मृदुवायो नृलिङ्गक ॥ २०१२ ॥
 त्रिस्तु सम्बन्धिनि रते सौमिकस्तु त्रिषु स्मृत ।
 सोमयागमवे स्त्री तु सौमिकी याज्ञिके स्मृता ॥ २०१३ ॥
 इष्टौ स्याद् दीक्षणीयाया सौराष्ट्री तु स्त्रियामियम् ।
 सौराष्ट्रदेशविख्याते मृद्भेदे हि यदाह्वय ॥ २०१४ ॥
 आढकीति नपि त्वेतत् साराष्ट्र काम्प्रसङ्गने ।
 लोहेऽथ हरितः पुंसि स्यान्मुद्गराभिभेदयो ॥ २०१५ ॥
 पालाशवर्णे च त्रिस्तु तद्व्यर्थे हि तत्र च ।
 यदा तदा स्त्रिया वृत्तिर्हरिता हरिणीति च ॥ २०१६ ॥
 द्वे तु सिंहेऽथ हरिता हरे स्त्री भागकर्मणो ।
 हरिणस्तु द्वयोर्ज्ञेयस्ताम्रवर्णमृगेऽथ सा ॥ २०१७ ॥
 प्रतिमाया हिरण्मग्या हरिणी स्त्री तथैव सा ।
 चारु स्त्रिया च कथिता रभसेन हरिण्यसौ ॥ २०१८ ॥
 अत्यष्टिच्छन्दसि ज्ञेया वृत्तभेदेऽथ क्रीतिता ।
 पूर्वं हरितशब्दे हि स्व्यर्थे वर्णे तु पाण्डुरे ॥ २०१९ ॥
 पुमास्तद्वति तु त्रि म्यात् तत्र स्व्यर्थे कथ भवेत् ।
 अन्तोदात्ततया (ङीणा न हि भा)व्यमसशयम् ॥ २०२० ॥
 हरिणे (ग्रीन / ङीप)जन्त(त्वाञ्चित्)स्वरोऽन्तेऽस्य हि स्थित ।
 उदात्तो द्वे तु हर्मक्ष मिहे वैश्रवणे तु ना ॥ २०२१ ॥
 त्रि पुन कपिलाक्षेऽथ ह^१(र्ष?र्षु)लो न्ना बुधग्रहे ।
 द्वे पुन शिल्पिनि मृगे भेद्यलिङ्ग तु कामिनि ॥ २०२२ ॥
 हर्षशीले हासर्शाले हरण तु नपुंसकम् ।
 नाट्यप्रसिद्धे करणसत्रे चेष्टान्तरे तथा ॥ २०२३ ॥

१ 'अथ इमुं । तु' (उ १९ अ ३२) इति 'हपुला युगकामिना' (पु ३६५
 ओ ५३) इति च वचनं ता ।

हेमलस्तु ई(ह)द्भेदे नाथ द्वे कृत्वासके ।

प्रित्तु स्वर्णा . द्वे तु हेरम्बो मतिपेऽथ ना ॥ २०४४ ॥

प्रमथानां प्रभेदे च हेरम्बो विज्ञनायके ॥ २०४४३ ॥

इति श्वशरकाण्डे गणत विज्ञानायः ॥

श्वशरकाण्डः समाप्तः ।

हेमलस्तु ३(हो)द्वेदे नाथ द्वे कृकलासके ।

त्रिरतु स्वर्णर्हा, द्वे तु हेरम्यो महिपेऽथ ना ॥ २०४४ ॥

प्रमथानां प्रमेदे च हेरम्यो विघ्ननायने ॥ २०४४३ ॥

इति त्र्यक्षरकाण्डे नानार्याण्यवन्तेपे ॥

त्र्यक्षरकाण्डः समाप्तः ।

TRIVANDRUM SANSKRIT SERIES.

NO. XXXI.

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

(चतुर्थपञ्चमपट्टकाण्डः)

THE

NÂNÂRTHÂRṆAVASAMKSHĒPA

OF

KESAVASWÂMIN

EDITED

BY

T. GANAPATI SÂSTRÎ

Curator of the Department for the Publication of Sanskrit manuscripts,

TRIVANDRUM

Part III — 4th, 5th & 6th Kandas.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE.

TRIVANDRUM.

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS

1913

(All Rights Reserved)

TRIVANDRUM SĀNSKRIT SERIES.

NO XXVI

THE
NĀNĀRTHĀRṆAVASAMKŚĪEPA

OR

KESAVASWĀMIN

EDITED

BY

T. GAṆAPATI SĀSTRĪ

Custodian of the Department for the Publication of Sanskrit Manuscripts,

TRIVANDRUM

Part III— 4th, 5th & 6th Bandas

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE

TRIVANDRUM

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS

1913

अनन्तशयनसंस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः ३१.

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्त्रामिप्रणीतः ।

संस्कृतग्रन्थप्रकाशनकार्याध्यक्षेण

त. गणपतिशास्त्रिणा

मंशोधितः ।

तृतीयः सम्पुटः— ४, ५, ६. काण्डाः ।

स च

अनन्तशयने

महामहिमश्रीमूलकरामवर्मकुलशेखरमहाराजशासनेन

राजकीयमुद्रणयन्त्रालये

मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

कोलम्बाप्याः १०८९, कैम्ब्रिज्प्याः १९१३.

॥ श्रीः ॥

राजराजीयापरनामा

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

चतुरक्षरकाण्डः ।

स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथ प्रस्तूयते काण्ड नाम्नां चतुरचामिदम् ।
तत्रापि तावत् स्त्रीलिङ्गशब्दाध्यायः प्रदर्श्यते ॥ १ ॥
अक्षमाला स्त्रियां विद्यादरुन्धत्यां तथापि च ।
जपसङ्ख्यापरिच्छिद्यै रुद्राक्षस्फटिकादिभिः ॥ २ ॥
सूत्रस्यूतैः कृते चापि बलयेऽथ निबोधत ।
अजमोदा यवानीति प्रसिद्धे भेषजान्तरे ॥ ३ ॥
शरमलेरपि निर्यासेऽथान्तशय्या श्मशानके ।
तथैव भूमिशय्यायामथो अपचितिः क्षये ॥ ४ ॥
व्ययनिष्कृतिपूजामु श्यादप्येकाहयज्ञयोः ।
अथ विद्यादनुमतिमनुज्ञायां तथैव च ॥ ५ ॥
पौर्णमास्यां कलाहीनचन्द्रायामजयः पुनः ।
आम्ले चेति पठत्येनामभिः शस्तिपदं पुनः ॥ ६ ॥
प्रार्थने चाभिशापे च वैजयन्त्यां तु पठ्यते ।
दूषणे प्रार्थने चाथो अजयस्यार्धमुत्तरम् ॥ ७ ॥

॥ श्रीः ॥

राजराजीयापरनामा

नानार्थार्णवसंक्षेपः

केशवस्वामिप्रणीतः ।

चतुरक्षरकाण्डः ।

स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथ प्रस्तूयते काण्ड नाम्नां चतुरचामिदम् ।
तत्रापि तावत् स्त्रीलिङ्गशब्दाध्यायः प्रदर्श्यते ॥ १ ॥
अक्षमाला स्त्रियां विद्यादरुन्धत्यां तथापि च ।
जपसङ्घचापरिच्छित्त्यै रुद्राक्षस्फटिकादिभिः ॥ २ ॥
सूत्रस्यूतैः कृते चापि बलयेऽथ निबोधत ।
अजमोदा यवानीति प्रसिद्धे भेषजान्तरे ॥ ३ ॥
शल्मलेरपि निर्यासेऽधान्तशर्या श्मशानके ।
तथैव मृमिशय्यायामथो अपचितिः क्षये ॥ ४ ॥
व्ययनिष्कृतिपूजासु स्यादप्येकाहयज्ञयोः ।
अथ विद्यादनुमतिमनुज्ञायां तथैव च ॥ ५ ॥
पौर्णमास्यां कन्याहीनचन्द्रायामजयः पुनः ।
आम्ले चेति पठत्येनामभिशास्तिपदं पुनः ॥ ६ ॥
प्रार्थने चाभिशापे च वैजयन्त्यां तु पठ्यते ।
दूपणे प्रार्थने चाथो भजयस्यार्थमुत्तरम् ॥ ७ ॥

अङ्गपालिः परीरम्भे पालौ धान्या कटध्वनि (१) ।
 इत्येवमनपान्तिस्तु धान्या पाल्या गददृहि ॥ ८ ॥
 सेनामात्रे वशाशे चाप्यक्षौहिण्या अनीकिनी ।
 अर्धसूची तु सूच्या स्वादर्धे चाप्यामनान्तरे ॥ ९ ॥
 तस्य लक्षणमप्याहुरित्यमासनवेदिन ।
 ऊ र्वज्ञो सहता पाणितलौ चेदित्युपक्रमे ॥ १० ॥
 अर्धसूची तु तौ द्वौ चेत् प्रादेशान्तरतो मुखात् ।
 इत्येवमिच्छुगन्धा तु कोकिलाक्ष इति श्रुते ॥ ११ ॥
 जानूपे कण्टनिरतम्भे विदारीनाशयोरपि ।
 भवेदितिकथापार्थवागश्रद्धेयवाक्ययो ॥ १२ ॥
 इरावती नदीमात्रे नदीभेदेऽप्यशोच्यते ।
 उपचर्या चिन्तित्वाया पूजाया चेति मन्वते ॥ १३ ॥
 प्रजनप्रातःफालायामुपसर्या गवि स्मृता ।
 व्याचष्टे कश्चिदप्येना सामान्यजनसेवने ॥ १४ ॥
 ऋणोलेऽपि तथोक्तं (ण्डे षण्ठ्ये) भवेदुत्कृष्टलिङ्गाध्वनि ।
 उपलब्धिस्तु औमुप्या प्रातिविज्ञानयोरपि ॥ १५ ॥
 रहस्यार्थे तूपनिपद् धर्मवेदान्तयोरपि ।
 रहसीत्यपरे प्राहु प्रथमर्तौ न योपिताम् ॥ १६ ॥
 ऋक्षगन्धा तु शुक्लाया विडार्या वृद्धदारके ।
 छगलास्त्री(१)नि* दिग्यात भपज्य वृद्धदारक ॥ १७ ॥
 ऋष्यप्रोक्ता यतानयीमृद्धिमजे न भेदने ।
 आत्मगुणातिनलयोगेकयोश्चाथ बुध्यताम् ॥ १८ ॥

१ 'न' क च पाठ २ 'नी' तु क च पाठ ३ 'पक' क क पाठ ४ 'दी' क च पाठ

* 'छगलास्त्री' इति पाठः स्यात् । इत्यत्र ऋक्षगन्धा छगलास्त्रीवर्गी वृद्धदारक इत्यमरसिंह । 'छगलास्त्री' इति भातुर्जर्द इति । छारस्वामी तु 'छगलास्त्रीवर्गाणि अर्धयानि यस्या' इति व्युत्पाद्य छगलास्त्री इति ।

काकजङ्घा पडथेति प्रसिद्धस्थावरान्तरे ।
 गुडासमाख्यवल्ल्यां च जङ्घायां करटस्य च ॥ १९ ॥
 काकनासा तु विज्ञेया काकाङ्गाप्यलतान्तरे ।
 वसुभट्ट इति ख्यातपुष्पस्तम्भे तथैव च ॥ २० ॥
 नासिकायां (चकोरस्य ? च काकस्य) ज्ञेया कुटिलिकां पुनः ।
 मायायामपि चाङ्गारापकर्षण्या च शिल्पिनाम् ॥ २१ ॥
 कर्मरना(म?झां) धान्यं तु कर्षकाणां च मृदताम् ।
 पूलोत्क्षेपणवेणौ च परिभ्राजां तु भूतले ॥ २२ ॥
 निधानस्य निषिद्धत्वाद् दण्डानां धारणाय यत् ।
 स्यात् कश्चिग्रहणं तत्राप्यथ चोरजनस्य हि ॥ २३ ॥
 यच्छ्रमप्रतिबद्धोऽन्यशरणारोहणाय य ।
 लोहकर्कटकस्तत्राप्यथ विघात् कुनालिकाम् ॥ २४ ॥
 कुत्सितायां नालिकायां शालायामपि पक्षिणाम् ।
 अथ गन्धफली वृक्षे प्रियङ्गुरिति विश्रुते ॥ २५ ॥
 कलिकायां च सा ज्ञेया चम्पकाभिस्त्वशाग्निन ।
 गिरिकर्णिलताजातिभेदे यस्यापराजिता ॥ २६ ॥
 इति संज्ञा वैजयन्त्यां त्वस्य भेदे सिनेऽपठीत् ।
 पृथिव्यां चाथ वादित्रकोणे घर्घरिका तथा ॥ २७ ॥
 वाद्यभेदेऽप्यथो तुण्डिकेरी कण्ठरुजान्तरे ।
 क्लार्पास्यामपि बिम्बीति प्रसिद्धे च लतान्तरे ॥ २८ ॥
 श्रृंगेष्टे तैलपर्णी स्याद् धवलेऽपि च चन्दने ।
 गौरीदिशोर्दक्षकन्या दीर्घवल्ली तु वेत्रके ॥ २९ ॥
 लतायामपि दीर्घायां देवसेना तु सैन्यके ।
 देवानां पण्डुत्वस्यापि देव्यां देववधुः पुनः ॥ ३० ॥

दिशि देवस्य वन्ना च नागजिह्वां तु बोधत ।
 मन शिलाशारिणयोर्नागस्य रसने तथा ॥ ३१ ॥
 निद्रिग्धिका तु पठिता वैजयन्तीकृता यथा ।
 गिरिप्रियोति विख्यातक्षुद्रवातिङ्गिनान्तरे ॥ ३२ ॥
 कण्टकार्या च प्रियया मतिपत्तिस्तु गोरवे ।
 प्रासौ प्रवृत्तौ प्रागल्भ्ये प्रतिभाजानपौरपि ॥ ३३ ॥
 प्रायुक्त प्रत्यये भट्टिविश्वास प्रत्ययो मत ।
 प्रतिमाया प्रतिकृतिः प्रतिकारेऽप्यथो शृणु ॥ ३४ ॥
 *प्रत्यक्च्छ्रेणी नागदन्त्या गिरिकर्णा तथैव ताम् ।
 ।वद्यान्मूषिकपर्णामप्यथ ज्ञेया प्रचोदनी ॥ ३५ ॥
 कण्टकार्यामना तु स्यात् प्रेरणाया प्रचोदना ।
 गयाया त्नाम्रसे(के'को) ईयन्तत्र ज्ञेया पितृमया ॥ ३६ ॥
 पितु प्रपायामप्येषा पीलुपर्णी तु कथ्यते ।
 मूर्च्छार्णवा)या विम्बिकाया च पुटग्रीवा तु कथ्यते ॥ ३७ ॥
 गर्गीयां ताम्रघट्या च मूर्वापयिक्रयो पुन ।
 ज्ञेया मधुरसाथ स्यान्मृगतृष्णाम्यतेजसि ॥ ३८ ॥
 मरीचिका तथा लिक्षासज्ञमानेऽप्यद पुन ।
 त्रसरेष्वष्टक म्यात् तु हरिद्राया मनःशिला ॥ ३९ ॥
 एयाते मन शिलेत्येव धातावध महाशिला ।
 शस्त्रप्रभेदे तस्योक्त लक्षण शस्त्रवेदिभिः ॥ ४० ॥
 शतग्री तु चतुस्ताला लोहकण्टकसञ्चिता ।
 अय कण्टकमच्छला शतान्येव महाशिला ॥ ४१ ॥

* 'प्रत्यक्च्छ्रेण्यपराजिता' (पृ. ५६. श्लो १३३) इति द्व वैजयन्ती । अपराजिता = गिरिकर्णी । † 'अम्रसेकस्तु यस्त्रेण मा श्वरी मा पितृप्रया' । (पृ ८८ श्लो ६७) इति वैजयन्ती । ‡ 'देव्यां मूर्वां वनुरप्रेणी गोरुणा पितुसार्थिका ।' (पृ. ५४. श्लो ११४) इति वैजयन्ती ।

इत्येवं पृथुपापाणे प्रसिद्धैव महाशिला ।
 महासहा मापपर्था स्तम्बे चाम्लानसंज्ञके ॥ ४२ ॥
 मधुपर्णा तु काष्मर्यगुडूचीनीलिनीषु च ।
 मन्दाकिनी स्यादाकाशमङ्गायामापमान्तरे ॥ ४३ ॥
 मुखशोभा वेदशालिमुखे कान्तौ मुखस्य च ।
 रङ्गमाता तु कुट्टन्यां लाक्षायां चाजयोदिता ॥ ४४ ॥
 राजकन्या तु कन्यायां राज्ञोऽपि च नपुसके ।
 नपुंसकस्य संज्ञासु वररुच्युदिता ह्यसौ ॥ ४५ ॥
 (शास्ते ?)केसरमालाख्ये स्यात् तु राजसभाध्वनिः ।
 राष्ट्रैऽपि राज्ञ आस्थाने व्याख्याकारेण केनचित् ॥ ४६ ॥
 व्याख्यातोऽमरकोशस्य ह्यशालार्थेषु का कथा ।
 ललाटिका ललाटस्थपत्राङ्गुल्यां तथैव च ॥ ४७ ॥
 सा भवेत् पत्रपाश्यायामथापि स्याद् वराङ्गना ।
 मुल्यायामङ्गनायां च तालीसंजमहाद्रुमे ॥ ४८ ॥
 वरस्त्रियां वरारोहा महोदर्याख्यमुस्तके ।
 मल्लिकाया विशेषे च देवमहतीति विश्रुते ॥ ४९ ॥
 अत्रोक्तं सज्जनेनेदं व्यर्था इत्यधिकृत्य यत् ।
 वरिवस्या परीष्टौ स्यादिति तत् संशयास्पदम् ॥ ५० ॥
 विष्णुकान्ता तु सुमुखीगिरिकर्णिकयोरपि ।
 शतद्रुदा तु तडिति तद्भेदे मरिचे पुनः ॥ ५१ ॥
 श्यामवल्ली लतायां च श्यामायामथ कथ्यते ।
 मल्लिकायां (शेष ? श्लेष्म)घना केतक्यां चाजयेन हि ॥ ५२ ॥

१. 'तु' ग. पाठः. २. 'ना' क. च. पठः.

† 'अथ श्लेष्मपत्रा मरुतां केतक्यामपि योऽस्ति' इति मेदिनी । 'श्लेष्मपत्रा तु केतक्या मरुताम्' इति हेमचन्द्र ।

समुद्रान्ता तु दुःस्पर्शं कार्पासीस्पृकयोरपि ।
 स्ववासिनी चिरण्ड्यां स्थान्नववध्वां च सज्जनः ॥ ५३ ॥
 सामिधेनीति तस्यां स्याद् यथा चाधीयते समित् ।
 समिध्यप्यपठीदेनां शाश्वतः शब्दवित्तमः ॥ ५४ ॥
 सिनीवाली तु पार्थत्यां दृष्टचन्द्रे च दर्शके ।
 सुवर्चला तु सूर्यस्य प्रभादेव्यां क्षुमाहये ॥ ५५ ॥
 धान्ये शाकविशेषे च सोमवल्ली त्ववल्गुजे ।
 ब्राह्मीगुडूच्योश्वाथ स्याद् विद्युद्विशुद्धिशेषयोः ॥ ५६ ॥
 सौदामनीति च चतुर(न्)स्यध्यायः समाप्तवान् ॥ ५६ ॥

इति चतुरक्षरकाण्डे श्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथ चतुरक्षरकाण्डे पुष्टिङ्गाध्यायः ।

अथो चतुःस्वराः शब्दाः कीर्त्यन्तेऽत्र वृलिङ्गकाः ।
 अपवर्गः क्रियासाध्यफलाप्तौ त्यागमोक्षयोः ॥ १ ॥
 अपदेशस्तु लक्षे स्यान्निमित्तव्याजयोरपि ।
 अपवादस्तु निन्दायामाजायां च द्वयोरपि ॥ २ ॥
 अपभ्रंशोऽपशब्दे स्याद् भाषामेदप्रपातयोः ।
 अभिमानस्त्वहङ्कारे हिंसाप्रणययोरपि ॥ ३ ॥
 ऐश्वर्यहेतुके दर्पे ज्ञाने चाथाभिहारवाक् ।
 अभियोगे सन्नहने चैत्ये वैरेऽपि सज्जनः ॥ ४ ॥
 * + + + + + + + + + + परोऽभ्यधात् ।
 गजशापनकालेऽपि गजशास्त्रेषु दृश्यते ॥ ५ ॥

१. 'तु चतुरस्यध्यायः पूर्णमनयम् ॥' इ. पाठः.

* अन्वपानतराने 'सन्धेयनेऽभिरुमणे मेलने च' इति पठनीयं भवति ।

कुले त्वभिजनो जन्मभूर्मा चाभिषवः पुनः ।
 सवने मद्यसन्धाने (स्नाने चाथाभियो)गवाक् ॥ ६ ॥
 अन्यायघर्षितनरैः प्राट्टिवाकाय वेदने ।
 अभिमाते (?) पृतनया परिक्षेपेपुणा तथा ॥ ७ ॥
 तथा परिचयेऽपि स्यादभिषङ्गस्तु कथ्यते ।
 आक्रोशशापाभिषवसङ्गेष्वह तु सज्जन- ॥ ८ ॥
 दु-खे परामवे त्वाह सिंहोऽधिक्रमवाक् पुन ।
 आरोहणक्रियाया चाभिमुखक्रमणेऽपि च ॥ ९ ॥
 अवग्रहो वृष्टिरोधे प्रतिबन्धे गजालिके ।
 अवगाहो जलद्रोण्या तैलाङ्काद्यैवगाहने ॥ १० ॥
 अवगाथोऽक्षसङ्घाते रथयाने तथा पथि ।
 स्यात् प्रात म्वने चापि केचित् त्ववगथध्वनिम् ॥ ११ ॥
 अम्य स्थाने पाठित्वाहुरम्यैवार्थान् विचक्षणा ।
 अवतारोऽवतरणे तीर्थे भृतादिके ग्रहे ॥ १२ ॥
 इत्युक्तं शाश्वतेनापि तदयुक्त यतो मुनि ।
 कर्णे चाधिकरणेऽप्यवतारं अशास स ॥ १३ ॥
 अवपातस्तु हस्त्यर्थं गर्भे छन्ने तृणादिना ।
 शैलप्रपातेऽप्यन्ये तु गर्तमात्रे वदन्ति तम् ॥ १४ ॥
 अवरोहोऽवतरणे पादपस्य लतोद्गमे ।
 मूलादग्र गताया च लताया किञ्च शाखिन ॥ १५ ॥
 शाखाजातशिफाया चाप्यथ म्याटवरोधवाक् ।
 अन्तःपुरे स्वीकृतौ चाप्यवलेपस्तु लेपने ॥ १६ ॥
 गर्भेऽथान्नक्रयो मूल्ये सूत्रनिर्दिष्टवैक्ये ।
 क्रयभेदेऽप्यदत्तार्थाधिक्रमूल्ये परे विदु ॥ १७ ॥

सज्जनो हाटकेऽवादीदवष्टम्भस्तु काञ्चने ।
 समालम्बे तथा स्तब्धौ स्तम्भे चाप्यजयोऽवदत् ॥ १८ ॥
 नैतद् रुचितमस्मभ्यं यतः पत्रम्य साधुता ।
 आलम्बनादाविदूर्याच्चान्यत्र विपयेऽस्य न ॥ १९ ॥
 अवस्करस्तु विष्ठायां गुह्ये चाथो धनजयः ।
 रहस्य इत्यभाषिष्ट यत्रं तु ब्रूमहे परम् ॥ २० ॥
 मलप्रक्षेपणस्थानेऽप्यथावकर इत्ययम् ।
 धर्मशास्त्रविदां स्यातेऽवकीर्णित्वेऽवचूर्णने ॥ २१ ॥
 सम्मार्जनीनिरस्तस्य तृणपांम्वादिवस्तुन ।
 रौशां वृत्कटाभिख्येऽप्यथावस्कन्द इत्ययम् ॥ २२ ॥
 सौप्तिकेऽपि नगर्यादिरपहारे बलोद्धतै ।
 अथावयव इत्येष एकदेशाप्रधानयोः ॥ २३ ॥
 पृथग्भूते पृथग्भावेऽप्यत्र (घा'स्वा) * तस्तु गर्तके ।
 जलाशये च कीर्णालये वैजयन्त्यामभाषण ॥ २४ ॥
 दोषोत्पादेऽनुबन्धः स्यात् प्रकृत्यादेर्विनश्वरे ।
 मुग्धानुयायिनि शिशौ प्रकृतम्यानुवर्तने ॥ २५ ॥
 क्रोधेऽपि सज्जनः प्राह दोषेऽप्यमरदत्तक ।
 अधार्नुद्वेष इत्येष दीर्घद्वेषानुबन्धयोः ॥ २६ ॥
 पश्चात्तापे च केचित् तु द्वेषमात्रे परः पुनः ।
 व्याख्यातामरकोशस्य देशभेदेऽप्यभाषत ॥ २७ ॥
 अनुपङ्गस्तु कारुण्ये प्रकृतस्यानुवर्तने ।
 अनुकूर्पन्त्वधस्ये स्माद् रथकाष्टेऽनुकूर्पणे ॥ २८ ॥

१. 'सम्भेदेऽय' क च पाठ. २. 'वग्गा' क स च पाठ. ३. 'काकुम्कुमुटा'
 क च. पाठ. ४ 'नि' क. ग च पाठ. ५ 'त्व' क ग च पाठ. ६. 'नुद्वय इ'
 घ. च, 'यवाय इ' ग. पाठ.

अनुतर्पस्तु चपके मये चाथानुभाववाक् ।
 सूचके चापि भावस्य सतां च मतिनिश्चये ॥ २९ ॥
 प्रभावेऽप्यधिवासस्तु गन्धवृग्नादिसंस्कृतौ ।
 निवासेऽप्यग्निमन्यस्तु श्रीपर्णमिति विश्रुते ॥ ३० ॥
 वृक्षभेदेऽग्निमथनेऽप्यङ्गहारस्तु नृत्यताम् ।
 अङ्गविक्षेपणेऽङ्गस्य हरणेऽथो अलम्बुसः ॥ ३१ ॥
 भेषजस्रम्बभेदे च प्रहस्ताख्ये च राक्षसे ।
 अपांगर्भो मरुद्बह्वचोरथाथर्वागिरित्वयम् ॥ ३२ ॥
 पुरोहितेऽप्यथर्वज्ञेऽप्यथाश्वरिपुरित्वयम् ।
 महिषे करवीरे चा(प्यऽप्या)वसथ्यध्वनिः पुनः ॥ ३३ ॥
 ज्ञेय आवसथे चाग्निभेदे चाहनीयतः ।
 प्रादेशस्थेऽयातनयोनिः स्मरे स्मरहरेऽनिले ॥ ३४ ॥
 विरिञ्चनेऽप्यथाग्नीन्द्रोराशौचनिरिति ध्वनिः ।
 इन्द्रवृक्षस्तु ककुभे कुटजे देघदारुके ॥ ३५ ॥
 उपक्रमाश्चकिरतायामुपधारम्भयोरपि ।
 उपायपूर्वे त्वारम्भेऽमरसिंहः शरेऽप्यथो ॥ ३६ ॥
 अङ्गीकृतानुपगमः समीपगमनेऽपि च ।
 अथो उपशयः स्थाने यत्र स्थित्वा हि लुब्धकाः ॥ ३७ ॥
 गूदात्मानो मृगान् भ्रन्ति तत्र यूषे तु याशिकाः ।
 एकादशकपक्षे यः शैते दक्षिणतो भुवि ॥ ३८ ॥
 दशानामपि भूपानां तत्रायुर्वेदिनः पुनः ।
 औषधान्नविहारणामुपयोगे सुखावहे ॥ ३९ ॥
 व्याघ्रेः सात्म्यमितिदं च तत्त्वर्षाग्रमधीयते ।
 समीपशयने चापि विदन्ति विदितागमाः ॥ ४० ॥

उपरागस्तु राहौ च रुक्त्याख्यव्यमने तथा ।
 सूर्यचन्द्रग्रहे च स्यादुप कौ च कीर्तितः ॥ ४१ ॥
 उपसर्गः क्रियायुक्तमात्रे संसर्ग एव च ।
 उत्पाते चाप्यथोत्सजे ग्रहे च द्रव्ययोगे ॥ ४२ ॥
 राहौ चोपप्लवोऽध्वामे चेति धीराः प्रवक्षते ।
 उपग्रहस्तु व दौ न्याद् ग्रहेऽग्ननुकृते ॥ ४३ ॥
 स्यात् परस्मैपदेऽप्येष आहनेऽद् एव च ।
 उपस्पर्शस्तु संस्पर्शं खानाचमनशेरनि । ४४ ॥
 उपकारस्तूपकृतौ विधी कृत्मादिषु ।
 इत्युक्तं कैश्चिदस्माक भासंते तदयुक्तम् ॥ ४५ ॥
 उपचारस्तु तत्र स्यात् सकरो यो निरीयो ।
 विसर्जनीयस्य स्थाने प्राभू(नौ)न चाप्युपासने ॥ ४६ ॥
 उपनाहस्तु वैरानुबन्धे वीणानिवन्धने ।
 पद्मलोचनसन्धिस्वरोगभेदे च मन्वते ॥ ४७ ॥
 व्रणार्द्धभेषजे वीजेऽप्युपतापस्तु दीर्यते ।
 रोमे तापेऽप्यथ प्रोक्तो वासिवाहनहेन्द्रयोः ॥ ४८ ॥
 ऋद्धसानः श्मशाने च त्रिपर्यंतु मनीषिभिः ।
 कारस्करो राजगृहे गिरिभेदे च दागत ॥ ४९ ॥
 कौरालिको वृक्षनात्रे पठितः + टिलज्जपोऽ ।
 कारोत्तरः* सुरामण्डे मूरे कामोत्सवः पुनः ॥ ५० ॥

१. 'व' क. च. पाठः. २. 'दा' क. ग. च. पाठः. ३. 'रा' छ. पाठः.
 पत्रवीजे' क. ड. च. पाठः. ५. 'क' ग. ड. च. पाठः. ६. 'वि' ग. ड. पाठः.
 ग. पाठः.

§ सत्रिचक्रयोः इति स्यात् । 'सत्रिचक्र' इति (पृ ३६६. श्लो. २०)
 यन्ती । * 'कारोत्तरे नम विराट्शरितो भावनसिद्धेय, वासिन्नु सुरा
 कियते' इति ऋग्भाष्यम् । 'कारोत्तर. सुरामण्डः' इति यादवानुसिद्धी ।

कामाद्धर्षे तथा कामस्योत्सवे चैत्रि दग्धितः ।
 अथ कामगुणो रामे विषयामोगशोगि ॥ ११ ॥
 कालयर्म तु कालस्य धर्मेऽपि मरणेऽपि च ।
 क्रियाकारः संविदि च क्रियायाः करणेऽपि च ॥ १२ ॥
 कुरुविन्दो रत्नभेदे सु तत्रे िःगुले तथा ।
 आरण्यक्षुद्रान्यानां रसानामेकान्यान्यक ॥ १३ ॥
 ग्रहराजस्तु विज्ञेयो भान्करे चन्द्राभ्यनि ।
 शक्रे घातुकमत्तेभे दर्पुकाब्दे घनाद्यनः ॥ १४ ॥
 घनसारस्तु कर्पूरे दक्षिणावर्षपारने ।
 चन्द्रोदयः स्यादुल्लोभे शशाङ्कन्योदयेऽपि च ॥ १५ ॥
 चन्द्रह्रांसोऽसिमात्रे स्याद् दशास्यस्याप्यनावसौ ।
 खल्लभेदेऽपि तं प्राहुर्बैजयन्त्या यथाभटीत् ॥ १६ ॥
 चन्द्रह्रांसोऽर्चन्द्राभ इति शब्दार्थेऽपि च ।
 चित्रभानू स्वौ बहौ देशे जनपदो जने ॥ १७ ॥
 जनक्षयस्तु सङ्गमे जनस्यापि क्षये मतः ।
 तमोनुदः सहस्रांशौ शीतांशौ पात्रकेऽपि च ॥ १८ ॥
 तनूनपात् तु यास्कोक्त आज्ये चाग्नौ च निश्चिनः ।
 तिरस्कारः परिभरेऽप्यन्तर्वहपचारन ॥ १९ ॥
 अन्तर्धौ चाथ विज्ञेयस्त्रिरुण्डरु इति ध्वनिः ।
 गोकुद्रे च त्रिपत्रायां लुह्यां चाथ निनोधत ॥ २० ॥
 हिन्तालतालद्रुमयोस्तृणराज इति ध्वनिः ।
 दर्दरीकन्तु वादिप्रविशेषे टाटमे तथा ॥ २१ ॥
 अनिले चन्द्र इत्यन्ये दधिपायवन्तु सर्षपे ।
 पुपत्यतीति केपाश्चिन्मतमेतन्न तच्छुभम् ॥ २२ ॥

द्रुमामयन्तु लाक्षायां द्रुमस्याप्यामये तथा ।
 अथ देवस्थो ना(न्यैः ख्ये)राते रामस्य भूतिकाम् ॥ ६३ ॥
 देवानां च रथे जैत्रो देवधूपन्तु गुल्गुली* ।
 देगनामपि घ्नो स्यादिति नानात्रिदो विदुः ॥ ६४ ॥
 धनञ्जयस्तु शक्रेऽमौ तथा मध्यमपाण्डवे ।
 शारीरवायुभेदे च काद्रवेये च भगुरिः ॥ ६५ ॥
 धनाध्यक्षो वैश्रवणे धनाधिकृतपूरुषे ।
 वैवस्वते च बुधे च धर्मराजो युधिष्ठिरे ॥ ६६ ॥
 धन्वन्तरिः काशिराजे भास्करेऽप्यथ बुधपताम् ।
 कौशातक्यामगामार्गे घामार्गव इति ध्वनिः ॥ ६७ ॥
 धूमकेतुन्तु विज्ञेय उत्पाते पावकेऽप्यथ ।
 यज्ञे मन्त्रविशेषे च नैराशंसोऽनलेऽप्यथ ॥ ६८ ॥
 सोमे समुद्रेऽनभृथे निजुन्पुण इति ध्वनिः ।
 निपङ्गधिस्तु विज्ञेयो रुद्रेऽपि च धनुर्धरे ॥ ६९ ॥
 नृपयज्ञन्तु सङ्ग्रामे राजसूयादिकेष्वपि ।
 प्रतिग्रहः क्रियाकारे सैन्यपृष्ठे पतद्ग्रहे ॥ ७० ॥
 द्विजेभ्यो विधिवद् देये तद्ग्रहे स्वीकृतावपि ।
 प्रतिग्राह्यतेस्त्वय्ये प्रतिग्राह्य तद्ग्रहे ॥ ७१ ॥
 प्रतिपन्नस्तु संस्कार उपग्रहणलिप्सयोः ।
 प्रतिश्रयस्तु विज्ञेयः स्थाने गोष्ठ्यां च सूरिभिः ॥ ७२ ॥
 मत्वाहारे तथा सन्नशाले च विदितागमैः ।
 आश्रये शाश्वतः प्राह मण्डपेऽप्यजयोऽपठोत् ॥ ७३ ॥

१. 'य' क. द. च. पाठः. २. 'न' ग. पाठः.

अथ प्रतिक्रियामात्रे प्रतीकारोऽ(पि ? हि) भूभुजाम् ।
वैरनिर्यातने चापि प्रतिहारस्तु कच्छपे ॥ ७४ ॥

द्वारे च द्वारपाले च प्रतीकाशस्तु कथ्यते ।
गजानां पूर्वपादस्य मूलस्याधःप्रदेशके ॥ ७५ ॥

सादृश्येऽप्युत्तरपदभूतोऽथायुधकोशके ।
प्रत्याकृतौ प्रत्याकारः प्रत्याहारस्त्वणादिषु ॥ ७६ ॥

अप्यक्षरसमाह्वये प्रत्यानयनकर्मणि ।
वाद्यवादकसामग्रीविन्यासे नाख्यगोचरे ॥ ७७ ॥

विषयेभ्यः समाहृत्याभिन्द्रियाणामर्थोच्यते ।
प्रत्यासारो व्यूहपाष्णौ प्रत्यासंरणकर्मणि ॥ ७८ ॥

उक्तस्त्वमरदत्तेन चमूकट्यामिति ह्ययम् ।
प्रजागमस्तु विज्ञेयः प्रजाया आगमे गमे ॥ ७९ ॥

एकाहाहीनसत्राख्ययज्ञक्रतुषु चाप्यथ ।
पराशरो व्यासताते शक्रे चाथ प्रभाकरः ॥ ८० ॥

रविवह्योरथो पङ्कुरसः शीघ्रौ तथा रसे ।
पङ्कस्याथाम्बुदे स्त्रीणां स्तने मु(क्ते ? स्ते) *पयोधरः ॥ ८१ ॥

परिस्पन्दः परिजने स्पन्देऽथ परिवर्वापवाक् ।
द्विदीर्घेण परर्वापशब्देनैकात्मिका हि सा ॥ ८२ ॥

इयं तु लाजेष्वप्युक्ता शिष्टैरथ परिच्छदे ।
पर्युक्तावालवाले च परिवापोऽत्र शाश्वतः ॥ ८३ ॥

१. 'ति' ग. पाठः. २. 'ति' क. ट. च. पाठः. ३. 'भ्ये' क. च. पाठः. ४. 'न्त'
क. ड. च. पाठः. ५. 'वा' क. च. पाठः. ६. 'वा' क. ग. च. पाठः. ७. 'वा' क.
ग. च. पाठः.

‡ इत उत्तरं 'महीभुजाम्' इति स्यात् । * 'पयोधरः षोडशकारे नारिकेले स्तनेऽपि च ।
करोरुमेघयोः धृति' इति मेदिनी । कशेरु मुस्ताविशेषः ।

आरोहेऽपीत्यभापिष्ट स्थाप्ये बज्जिऽपि चाजयः ।
 परिवारः परिजने प्रावारे सङ्गकोशके ॥ ८४ ॥
 स्याज्जमे परीवारः सङ्गकोशे परिच्छदे ।
 परिग्रहस्तु शपथे मूले परिजने तथा ॥ ८५ ॥
 आदानपत्न्योरैकैन्द्रो राहुवक्रस्त्वोरथ ।
 वीणया वादनोपाये निर्वादे परिवादवार् ॥ ८६ ॥
 परिणाहो विशालत्वे परितो बन्धनेऽपि च ।
 अथ प्रतिदिवाहि स्यादपराहेऽपि पठ्यते ॥ ८७ ॥
 पाञ्चजन्यो हरेः शङ्खे शङ्खमात्रे हुताशने ।
 पारिजातस्तु पञ्चानामेकस्मिन् देवशाखिनाम् ॥ ८८ ॥
 वृक्षभेदे च मन्दारपारिभद्रादिभिः पदै ।
 प्रसिद्धे पारिभद्रस्तु मन्दाराह्वयपादये ॥ ८९ ॥
 तद्भेदे देवदारौ चाप्यथ पारस्करध्वनिः ।
 देशभेदे तथानर्तनीवृत्स्वनगरान्तरे ॥ ९० ॥
 पादावर्तः पुनः पादस्वावर्तेऽप्यैरघट्टके ।
 प्राणनाथस्तु विज्ञेयो धर्मरात्रे तथा प्रिये ॥ ९१ ॥
 पाणिग्रहो विवाहे स्यात् पाणेश्च ग्रहणे तथा ।
 स्यात् तु पुण्यजनो यातुधाने साधुजनेऽपि च ॥ ९२ ॥
 पुरुभोजस्तु मेघे च गिरौ चाथ पृथग्जनः ।
 मूर्खे नीचे तथा पोटगलस्तु नडसंज्ञके ॥ ९३ ॥
 आनूपलम्बभेदे च काशसंज्ञे च कीर्तितः ।
 ब्रह्मगर्भस्तु विज्ञेयश्चतुर्भुजे च मन्मथे ॥ ९४ ॥
 अथो मरुवक्रो वृक्षभेदे मदनसंज्ञके ।
 पाणिर्जकाख्यस्तम्बे च मणिबन्धव्वनिः पुनः ॥ ९५ ॥

पाणिप्रकोष्ठसन्धौ च मणेरन्धेऽप्यथोदितः ।
मनोरथोऽभिलाषेऽन्यैर्वाञ्छितार्थे तथा परैः ॥ ९६ ॥
महाकालस्तु किम्पाके हरे बाणासुरे तथा ।
शाश्वतः प्रमथेऽप्याह महाराजस्तु कीर्तितः ॥ ९७ ॥
(मःन)खेां वैश्रवणे राज्ञि महत्यथ महाबुसः ।
यवे हायनसंज्ञे च धान्येऽथ स्यान्महामुनिः ॥ ९८ ॥
रुद्राक्षे च महर्षौ च मृत्युपुष्पस्तु मस्करे ।
इक्षौ चाथो मृगरिपुः सिंहे व्याघ्रेऽप्यथोदितः ॥ ९९ ॥
मेघनादो मेघघोष इन्द्रजित्पण्डुलीययोः ।
वेणौ तु स्याद् यवफलस्तथा कुटजपादपे ॥ १०० ॥
महिषे स्याद् यमरथो यमस्य म्यन्दनेऽपि च ।
यादःपतिस्तु वरुणे समुद्रेऽथ युधिष्ठिरः ॥ १०१ ॥
धर्मपुत्रेऽपि शक्रेऽथ रत्नाकर इति ध्वनिः ।
रत्नानामाकरेऽन्मोघौ रञ्जसानस्तु वारिदे ॥ १०२ ॥
धर्मे च राजराजस्तु धनदे राजसत्तमे ।
तृणजातौ तु दात्रे च काले चापि लवाणरुः ॥ १०३ ॥
लक्ष्मीपतिर्नृपे विष्णौ लोकपालस्तु राजनि ।
इन्द्रादौ वह्निगर्भस्तु समुद्रे पादपेऽपि च ॥ १०४ ॥
वनहुमस्त्वगुरुणि वनस्थविटपिन्यपि ।
त्रिष्वेदे वत्सनाभो वृध्रमेदे च दृश्यते ॥ १०५ ॥
व्यवहारो वाक्प्रयोगे सम्बन्धे सूतदण्डयोः ।
शासने वित्तसंवादे विवादेऽसिधणिज्ययोः ॥ १०६ ॥

१. 'य कप्यते' क. छ. च. पाठः.

† 'पुनर्भवः पाणिहृष्टो महाराजः पुनर्भवः' (पु. १७९. श्लो. ७६) इति वैजयन्ती ।

व्यवच्छेदस्तु विज्ञेयो धनुषः शरमोक्षणे ।
 व्यावर्तनायां चाथ स्याद् व्यसनव्यतिपङ्क्तयोः ॥ १०७ ॥
 ज्ञेयो व्यतिकरोऽत्राह सज्जनः शब्दवित्तमः ।
 व्याजप्रस्तावसम्पर्कार्युक्ति(व्यः र्थ्य)तिकरध्वनिः ॥ १०८ ॥
 इत्येवम(र्थः न)शब्दार्थी विविच्यन्तां मनीषिभिः ।
 विनायको गणपतौ सुगतेऽथ विरोचन ॥ १०९ ॥
 अर्केन्दुवह्निप्रसुरराजेऽप्यथ विभीषणः ।
 पुरन्दरे रावणस्य कनिष्ठेऽप्यथ कथ्यते ॥ ११० ॥
 विप्रलापो विरोधोक्तौ विप्रलम्भोपमर्दयोः ।
 विप्रस्य भाषणे चाथ विशोलिम इति ध्वनिः ॥ १११ ॥
 चन्द्रे सूर्येऽप्यर्थो बिन्दुतन्त्र इत्यजयोऽपठीत् ।
 चतुरङ्गे पाशके च विश्वगोप्ता तु शार्ङ्गिणि ॥ ११२ ॥
 शकेऽप्यथो विश्वकर्मा देववर्धकिसूर्ययोः ।
 अब्जजे वैजयन्त्याह विरिञ्चोऽब्जज उच्यते ॥ ११३ ॥
 विश्वदेवास्तु सूर्येऽग्नौ वृकधूपध्वनिः पुनः ।
 श्रीपिष्टाहयनिर्यासे निर्यासे कृत्रिमाह्वये ॥ ११४ ॥
 धृधसानस्तु पुरुषे मृत्यौ भूमिधनेऽपि च ।
 चेश्वारः पिष्टमांसविशेषे चाप्युपस्करे ॥ ११५ ॥
 शरवारिः शरमुत्ते पातक्येशरजीविनोः ।
 शिशिम्बिष्टस्तु मेघे स्याद् भारद्वाजेऽप्यभाषत ॥ ११६ ॥
 समूहे स्यात् समुदयः समरे च समुद्रमे ।
 समुदायस्तु युद्धे स्यात् समूहंऽथ समुच्छ्रयः ॥ ११७ ॥

१. 'द्व' व्यक्ति' क. ड. च. पाठः. २. 'ज्ये' क. ग. च. पाठः. ३. 'स्वर्गे' क. ड. च. पाठः. ४. 'य' क. ड. च. पाठः. ५. 'विदुस्तत्र द' क. ड. च. पाठः. ६. 'श' ग. ड. पाठः. ७. 'दी' ग. पाठः. ८. 'वात्यक्य' ग. पाठः. ९. 'इय' क. च. पाठः. १०. 'रि' क. च., 'रिम्बिरस्तु' ड. पाठः.

उन्नतौ च विरोधे च समुन्नयपदं पुनः ।
 समुत्क्षेपे समुदये पृष्ठस्थायिवलेऽपि च ॥ ११८ ॥
 आचारे(नुःतु)समारम्भः सम्यगास्मभणेऽपि च ।
 (साःस)म्परायस्तु सद्गामे विपदुत्तरकालयोः ॥ ११९ ॥
 सम्प्रयोगस्तु सुरतेऽर्प्यन्वयेऽप्यभिधीयते ।
 संस्तुवानस्तु सोमे स्यान्महर्षौ चापि होतरि ॥ १२० ॥
 कश्चिदुद्गातरीत्याह संवत्सरपदं पुनः ।
 अद्भमात्रेऽब्दभेदे च स्यात् तु संवसथध्वनिः ॥ १२१ ॥
 ग्रामे संवसने चाथ सत्यङ्कारः करार्क्षणे ।
 सत्याकृती चाथो सर्पराजो राजिलभोगिनाम् ॥ १२२ ॥
 भेदेष्वेकत्र भेदेऽपि सर्पभुक्संज्ञभोगिनि ।
 वासुकौ स्तनयित्नुस्तु भेधे भेधस्य गर्जिते ॥ १२३ ॥
 सुयामुनो वत्सरा(जःजे)* प्रासादवसुदेवयोः ।
 स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये नागानां मध्यमे गते ॥ १२४ ॥
 स्नेहपूरः क्षमायां स्यात् स्नेहस्यापि च पूरणे ।
 सोमवल्कस्तु धवलखदिरे कट्फले तथा ॥ १२५ ॥
 हन्तकारस्तु भिक्षासु पौडशस्त्रापि भाषितः ।
 प्रासमात्रौदनं भिक्षा हन्तशब्दकृतावपि ॥ १२६ ॥
 हस्तिमल्लो गणपतौ महेन्द्रस्य च कुञ्जरे ।
 हस्तिकर्णो रोचकाख्यकम्बले हस्तिनः श्रुतौ ॥ १२७ ॥
 निवारणार्थं शस्त्रस्य भटानां फलकान्तरे ।
 हस्तिचारो गजत्रासहेतौ शरभसन्निभे ॥ १२८ ॥

१. 'सस्तवेऽप्य' ग. पाठः. २. 'नाम्' क च. पाठः. ३. 'म' क. ड. च. पाठः.

* 'सुयामुनो वत्सराजे प्रासादेऽप्रान्तरेऽच्युते' इति मेदिनी ।

शस्त्रभेदे हस्तिनश्च चारे स्यात् तु धनुर्मृताम् ।
 हस्तावापः शरादाने व्यधनार्थेऽपि पाणिना ॥ १२९ ॥
 आवापे धान्यबीजादेर्हराहरपदं पुनः ।
 योग्याचारं तथा प्राणवियोगावसरोत्थिते ॥ १३० ॥
 निःश्वासे हरिमन्थस्तु पीतमुद्गे हरेरपि ।
 मन्थेऽथ हरिरोमः स्यात् पुरुहूते विरिञ्चने ॥ १३१ ॥
 हिमारातिस्तु विज्ञेयः पावके मास्करेऽपि च ॥ १३१३ ॥

इति चतुरक्षरकाण्डे पुँल्लिङ्गाध्यायः ।

अथ चतुरक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथो ऋतुःस्वरनपामध्यायो वर्णयिष्यते ।
 अधिष्ठानं तु नगरे रथचक्रप्रभावयोः ॥ १ ॥
 बध्म्यासने चै कैश्मीरप्रसिद्धनगरान्तरे ।
 कश्चित् त्वारोपणेऽप्याह व्यवस्थापन एव च ॥ २ ॥
 अभ्याधानमभिन्यासे बह्वचर्थं चेध्मसङ्ग्रहे ।
 अत्याहितं महाभीत्यां प्राणानांकाङ्क्षिकर्मणि ॥ ३ ॥
 *अवदातं कर्मणि स्यादिति वृत्तेऽवखण्डने ।
 सज्जनस्त्वप्रधानेऽथो अरविन्दं जलेऽम्बुजे ॥ ४ ॥
 अन्वाहार्यममावास्याश्राद्धमिष्टेश्च दक्षिणा ।
 अपैस्तानं घृतखाने येन स्नातं च वारिणा ॥ ५ ॥

१. 'ये' क. ड. च. पाठः. २. 'वृ' ट. पाठः. ३. 'का' क. ड. च. पाठः. ४. 'ना
 ग. पाठः. ५. 'व' क. ग. च. पाठः.

* 'अपदान कर्मणि स्यादिति वृत्तेऽवखण्डने' (घ. २७३, खो. १) इति वृत्तवैजयन्ती ।

त(स्याःत्रा)पि स्यात् तु भूतानां स्वपक्षप्रभवे भये ।

भयमात्रेऽप्याहिभयमथो आयतनध्वनिः ॥ ९ ॥

देवालये शरव्ये च गृहमात्रे च तौरणे ।

स्थानमात्रे च विज्ञेयमातञ्चनपदं पुनः ॥ ७ ॥

आप्यायने च जवने प्रतीचापेऽपि दृश्यते ।

आस्कन्दनं स्यादास्कन्दे युद्धेऽप्यास्तरणं पुनः ॥ ८ ॥

आस्तीर्णौ च कुथे चापि दर्भाद्यास्तीर्णवस्तुनि ।

आयोधनं वधे युद्ध आवेशनपदं पुनः ॥ ९ ॥

ऋकुवशे शिल्पिशालायामथोद्धरणमुन्नये ।

(खाताःवान्ता)न्ने* शाश्वतस्तून्मूलने भुक्तोज्झितेऽपि च ॥ १० ॥

अथोत्पतनमुत्पत्तावूर्ध्वं गमन एव च ।

उत्सर्जनं तु दाने च परित्यागे च कीर्तितम् ॥ ११ ॥

उन्मीलनं स्यादुन्मेये विकासे कुसुमस्य च ।

उपधानमुपष्टम्भ उपष्टम्भनसाधने ॥ १२ ॥

उच्छीर्षकेऽधोपमानमुपमायां च येन च ।

उपमायेत् तत्रापि कपिशीर्षि पुनः कपेः ॥ १३ ॥

मूर्ध्नि प्राकारशिखरेऽप्यथ कामपदं भगे ।

कामस्यापि पदे क्रोकनदं तु कथितं बुधैः ॥ १४ ॥

रक्ताब्जे रक्तकुमुदेऽप्यथ ज्ञेयं गृहोदकम् ।

काञ्जिके गृहसम्बन्धिजले गोदारणं पुनः ॥ १५ ॥

कुहूले लाङ्गले चाथ चामीकरमिति ध्वनिः ।

चामरे कनके चाथ च्युतादानमिति ध्वनिः ॥ १६ ॥

१. 'का' क. ग. च. पाठः. २. 'ति' ग. ड. पाठः.

‡. 'आवेशनं शिल्पिशाले भूतावेशप्रवेशयोः' इति विश्वनेदिन्यौ ।

* 'स्याद्धरणमुद्धान्त-

मक्तेऽप्युत्पादनेऽपि च' (पृ. २७३, स्त्रो. ६) इति वैजयन्ती ।

कन्दुपादानदण्डे स्याच्च्युतस्य ग्रहणे(नऽपि) च ।
 जपापुष्पं बुद्धमे स्याज्जपाया बुभुमेऽपि च ॥ १७ ॥
 जलाझलं स्वतां वारिर्गमे शैवलेऽपि च ।
 त्रिवर्णकं त्रिगन्धे स्यात् त्रिफलाया फट्टये ॥ १८ ॥
 षोडशाहोपमासे तु + + + + + ।
 + + + नाम्ने देवमुने सप्त चाप्यथ कीर्तितम् ॥ १९ ॥
 देवधान्यं यावनाले देवानामपि धान्यके ।
 निःश्रेयसं तु कल्याणे मोक्षे निःसरणं पुन ॥ २० ॥
 उपाधे निर्धने द्वारे मरणे भयनिर्गतौ ।
 याने पुरगृहादीना मुखे निस्तरणं पुन ॥ २१ ॥
 उपाधे तैरणे चाथ स्यान्निर्हरणमित्यद ।
 निर्हितो मुष्टिमान्ये च वन्दु निरसनं पुन ॥ २२ ॥
 निरासे च वधे चाथ मरणे स्यान्निमीलनम् ।
 निर्धने मुकुलीभावेऽप्यथो निवसनं वनि ॥ २३ ॥
 वसनक्रिययोर्वस्त्रे गृहेऽपि स्यात् त्वलक्तके ।
 निर्धर्त्सनं गलीकारेऽप्यथ स्यान्निहुरुम्बवाक् ॥ २४ ॥
 अङ्गुरे च समूहे च नृपलक्ष्म तु भूपते ।
 छत्रे नृपस्य चिह्ने च प्रयोजनपद पुन ॥ २५ ॥
 कार्यं हेतौ प्रवचनं पुनर्थाख्यानैवेदयो ।
 प्रशस्तवचने च स्याच्छास्त्र इत्याह सज्जन ॥ २६ ॥
 अथ प्रकर्षणं प्रोक्तं प्रकीर्णं रूपके क्वचित् ।
 दशाना रूपकाणा स्याद् दृश्यते च प्रषट्ठके ॥ २७ ॥
 स्यात् तु प्रहरणं शस्त्रे युद्धे प्रवहणं पुन ।
 कर्णारथे प्रकृष्टे च वर्हनेऽथ प्रमन्थने ॥ २८ ॥

१ 'गृहपुरादी' क इ च पाठ २ क' च पाठ ३ 'प्रमेह' ग पाठ
 'च' क च पाठ

४ अत्र 'तुरमत्रपदं तथा । तुर' इति पाठ स्यात् ।

हिंसायां च प्रमथनं भवेत् प्रजननं पुनः ।
 उपस्थयोः प्रजातौ च विधात् प्रहसनं पुनः ॥ २९ ॥
 रूपकाणामन्यतमे प्रहासेऽथ प्रदेशनम् ।
 प्रदिष्टौ प्राभृते दाने प्रस्फोटनपदं पुनः ॥ ३० ॥
 शूर्पे शूर्पेण पवने पद्मपत्रपदं पुनः ।
 भवेत् पुष्करमूलाख्यभेषजेऽब्जस्य चच्छदे ॥ ३१ ॥
 प्रतिदानं परीवर्ते न्यासद्रव्यस्य चार्पणे ।
 प्रतिमानं प्रतिकृतौ गजदन्तद्वयान्तरे ॥ ३२ ॥
 परिधानमधोवस्त्रे तदाच्छादनकर्मणि ।
 परासनं निरसने वधे चाथ परायणम् ॥ ३३ ॥
 चतुर्मासोपवासे च साकल्यासङ्गयोरपि ।
 अथ पारायणं ध्याने तत्परेऽधीष्ट आश्रये ॥ ३४ ॥
 साकल्यासङ्गयोश्च स्यादद्भुशस्य च बैन्धने ।
 जलेन चतुरो मासाञ्जीवनेऽप्यथ पाप्मनः ॥ ३५ ॥
 निष्कृतौ रुक्चिकित्सायां प्रायश्चित्तमथोदितम् ।
 पीतदारुपदं पीतचन्दने देवदारुणि ॥ ३६ ॥
 अथ पुंसवनं गर्भक्रियाः संस्कारकर्मणि ।
 क्षीरे पुंसश्च सवने विधात् पुष्परजः पुनः ॥ ३७ ॥
 कुङ्कुमे च परागेऽथ सरले देवदारुणि ।
 पूतिकाष्ठमथो शुण्ठ्यां लशुनेऽपि महौषधम् ॥ ३८ ॥
 विद्यादतिविषायां च शकटे तु महानसम् ।
 पाकस्थानेऽप्यथो भावकर्मणोर्मिथुनस्य च ॥ ३९ ॥
 मिथुनत्वं रते चाथ कालशेये रसायनम् ।
 रसस्याप्ययने दीर्घजीवित्वकरभेषजे ॥ ४० ॥

अथो रत्नवरं स्वर्णे रत्नानां प्रवरेऽपि च ।
 रत्तधिकं सुखे खाने दिनमङ्गलयोरपि ॥ ४१ ॥
 रागसूत्रं तुलासूत्रे पट्टसूत्रेऽजयोऽन्नवीत् ।
 शब्दशास्त्रे व्याकरणं ज्याटङ्कारे स्फुटीकृतौ ॥ ४२ ॥
 विसर्जनं परित्यागे दाने विहननं पुनः ।
 पिञ्जने च वधे च स्यात् पिञ्जनं प्रविसारणम् ॥ ४३ ॥
 विघात् कार्पासतूलादेर्विघातेऽप्यथ कथ्यते ।
 वैकक्ष्यकमुरःस्थानतिर्यग्धिक्षिप्तमाल्यके ॥ ४४ ॥
 प्रावारे शृङ्गिवेरं तु शुण्ड्यामप्याद्रिकेऽप्यथ ।
 संसारे स्यात् संसरणमसम्बाधेचमृगतौ ॥ ४५ ॥
 घण्टापथे जन्मनि च वारणेऽप्याह सज्जनः ।
 संसार उक्त्वा भूयोऽपि संसृतावजयोऽन्नवीत् ॥ ४६ ॥
 शरीरे स्यात् संहननं घटनेऽप्यथ कथ्यते ।
 वशीकृतौ संवेदनं सम्भक्तौ याचनेऽप्यथ ॥ ४७ ॥
 उल्लौ स्यात् स्वस्त्ययनं क्षेमेण गमनेऽप्यथ ।
 मेखलायां सारसनसुरस्त्राणेऽपि केचन ॥ ४८ ॥
 सकञ्चुका भटा मध्ये यद् वध्नन्त्यधिकाङ्गकम् ।
 इति नाम्ना परे तत्र समाप्तोऽध्याय ईत्ययम् ॥ ४९ ॥

इति चतुरक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ चतुरक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथो चतुःस्वराः शब्दा भेदलिङ्गाश्च ये स्मृताः ।
तेषामयमिहाध्यायः स्पष्टः प्रस्तूयतेऽधुना ॥ १ ॥

अभिजातः कुलीने च न्याय्यपण्डितयोरपि ।
अभिनीतः संस्कृते च न्याय्ये चामर्षवत्यपि ॥ २ ॥

अभिरूपो बुधे चारावभिपन्नं त्वभिद्रुते ।
अभिप्रस्तेऽपराद्धे च तथैवोक्तं विपद्गते ॥ ३ ॥

अभियुक्तः परिचिते परिक्षिप्तेऽरिसेनया ।
व्यवहारप्रवृत्तानां तथैवोत्तरवादिनि ॥ ४ ॥

अभिज्ञस्तोऽभिज्ञस्ते स्याद् विवाद्युत्तरवादिनि ।
अत्यारूढं समारूढे दृश्यतेऽभ्यधिकेऽपि च ॥ ५ ॥

अधिक्षिप्तं प्रणिहिते प्रेक्षिते भर्त्सितेऽपि च ।
अथाध्यक्षेऽप्यधिकृतः स्वरितेनानुवर्तिते ॥ ६ ॥

अवदातः सिते पीते प्रधाने शुद्ध एव च ।
अविदूरेऽप्येत्स्व)वष्टब्धमवलम्बित एव च ॥ ७ ॥

अपध्वस्तं धिकृते स्यादुज्झितेऽप्यवचूर्णिते ।
केचित् तु निन्दिते प्राहुर्धिकृतार्थमशासतः ॥ ८ ॥

निश्चिते स्यादवासितं समाप्त उपितेऽपि च ।
अवाचीनं विपर्यस्तेऽप्यवागर्थेऽपि दर्शितम् ॥ ९ ॥

अतिबेलं भृशे वेलामतिक्रान्तेऽप्यथोच्यते ।
सहाये स्यादनुचरस्तथैवाप्यनुगन्तरि ॥ १० ॥

असम्पृक्तस्त्वसंस्पृष्टे रहस्यन्तर्गतः पुनः ।
विस्मृतेऽन्तःप्रविष्टेऽथो अवकीर्णमिति ध्वनिः ॥ ११ ॥

अवज्ञातेऽप्यवाकीर्णेऽप्यथानूचान इत्ययम् ।
 विनयावनते साङ्गवेदाधीतिनि च द्विजे ॥ १२ ॥
 अभियोक्ता विवादेषु पूर्ववादिन्यपि द्विषः ।
 परिक्षेप्तरी सैन्येन स्यादथो अनुजीविवाक् ॥ १२ ॥
 सहाये सेवके चाथो आक्षारित इति ध्वनिः ।
 विवादेष्वभियुक्ते चासाविते चाभिषस्तके ॥ १४ ॥
 अथो आपणिकः ख्यातो वणिकपूतनवासिनोः ।
 शाकटायननिर्णीतस्तथैव व्यवहारके ॥ १५ ॥
 उद्ग्राहितमुपन्यस्ते बद्धग्राहितयोरथ ।
 उत्कीर्णे स्यादुल्लिखितमनुपक्ते तनूकृते ॥ १६ ॥
 फक्ष्यापालस्त्वौपरिके शूरपालेऽजयोदित ।
 कौकूटिको दाम्भिके च स्याद्यादूरेरितेक्षणे ॥ १७ ॥
 दशर्षीस्थो नष्टबीजे ग्मविरे च धृताशने ।
 प्रतिशिष्टं निरस्ते स्यादाह्वय प्रेषिते तथा ॥ १८ ॥
 स्यात् तु प्रणिहितं प्राप्ते न्यस्तेऽपि च समाहिते ।
 विद्विष्टे तु प्रतिहनं प्रतिम्लितवस्तुनि ॥ १९ ॥
 अथ प्रज्वलितं दग्धे दीप्ते दीपिते च ।
 अथो परिगतं व्याप्ते विज्ञाने परिवेष्टिते ॥ २० ॥
 स्यात् तु पक्षचरो यूयमष्टेऽप्येकचरेऽपि च ।
 प्राप्त्यरूपः सुन्दरे स्यात् तथैव च विचक्षणे ॥ २१ ॥

१. 'नु' ग पाठ २. 'कु' ग, 'कूटिको' क, 'कूटिक' च पाठ. ३. 'मि' क च पाठ ४. 'व' क. क. च. पाठ.

१. 'कौकूटिको दाम्भिक' इत्यन्त (३. ३००. अं. १) इति तु वैश्वानरा. • 'दशर्षी' इत्यन्तु इत्यन्तरे नारदो जे स्यात्तने' (३. ३००. अं. ५) इति तु वैश्वानरा.

पुरस्कृतः पूजिते स्यादभियुक्ते च शत्रुभिः ।
 अमृतश्च कृते कश्चित् त्वभिपिक्तेऽप्यभापत ॥ २२ ॥
 पुण्यश्लोकः पुण्यकीर्त्तौ सज्जनस्तु प्रियंवदे ।
 ब्रह्मवन्धुरधिक्षिप्य निर्देश्यै ब्राह्मणाधमे ॥ २३ ॥
 मत्तनागैर् मर्दकलो मदेनाव्यक्तवाचि च ।
 यातयामं तु जीर्णे स्यात् परिमुक्तोज्झितेऽपि च ॥ २४ ॥
 लालाटिकः प्रभुच्छन्ददर्शिकार्यासमर्थयोः ।
 विशारदो बुधे धृष्टे तथा विगतशारदे ॥ २५ ॥
 विवक्षितं तु रुचिरे वक्तुमिष्टे च भाषितम् ।
 विलम्बितं वञ्चिते स्यान्मन्दे शाकुनिकः पुनः ॥ २६ ॥
 वैतंसिके निमित्तज्ञे समाहितपदं पुनः ।
 प्रतिज्ञाते समाधिस्थे तथा परिहृतेऽप्यथ ॥ २७ ॥
 गविते पण्डितम्भन्ये समुन्नद्ध उदीरितः ।
 समर्यादं समीपे स्यान्मर्यादासहिते तथा ॥ २८ ॥

इति चतुरक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथ चतुरक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

अथो चतुःस्वराः शब्दा नानालिङ्गाश्च ये स्मृताः ।
 तेषामयमिहाध्यायः स्पष्टः प्रस्तूयतेऽधुना ॥ १ ॥
 अम्बरीषः पुमान् सूर्ये राजर्यौ च चिरन्तने ।
 तथाश्वसाधके तैलपर्ण्या च क्ली तु संयुगे ॥ २ ॥
 तृणजातिविशेषे च वर्षे रोधसि वाससि ।
 केचिद्बुध्यां महाभ्राष्ट्रेऽप्याहुरन्ये कुलेऽपि च ॥ ३ ॥

अस्त्रिया आष्ट्रमात्रेऽन्ये किशोरे तु द्वयोरयम् ।
 अकूपारस्तु नादित्ये समुद्रे कूर्मराजि च ॥ ४ ॥
 अकूपारा तु कस्याश्चित् पुत्र्यामङ्गिरसः स्त्रियाम् ।
 अक्षुरूपस्तु सप्तशे स्मृतस्त्रियु मनीषिभिः ॥ ५ ॥
 स्याद् बहिष्पवमानस्य द्वितीये च तृचे पुमान् ।
 ना त्वव्यर्थेषु आदित्ये समुद्रे च सुखेऽपि च ॥ ६ ॥
 क्षेत्रज्ञेऽव्यथिपी तु स्त्री पृथिव्या रजनावपि ।
 द्वयोस्त्वनिमिषो देवे मत्स्ये त्रिस्त्वनिमेषके ॥ ७ ॥
 अनिमेषो द्वयोर्देवे मत्स्ये त्रिस्त्वनिमेषके ।
 अविशेषस्त्ववे शेषे विशेषादितरत्र च ॥ ८ ॥
 ना यस्य न विशेषोऽस्ति तत्र स्याद् भेद्यलिङ्गक ।
 अन्तरिक्षं तु गगने ह्यी साम्नोरुभयोरपि ॥ ९ ॥
 वैष्णवाष्टकवर्गस्य ये साम्नी उपरि स्थिते ।
 वास्तुदेवविशेषे तु पुंसि स्यात् सर्वदक्षिणे ॥ १० ॥
 कोष्ठे यो वर्तते प्रार्च्येनोष्ठपद्मेर्हि वास्तुन ।
 ह्ये त्वग्निशिखमासात् उगुम्भे कुङ्कुमेऽपि च ॥ ११ ॥
 म्रिया त्वग्निशिखा शत्रुपुष्पाति प्रथितार्पणौ ।
 लाङ्गलन्याहयाया च वद्रेश्चापि तथाविधि ॥ १२ ॥
 अग्निज्वाला पुन स्त्री स्याद् धातनीमत्रपादये ।
 स्त्रीपुमयोस्तु वद्रे स्याज्ज्वालेश्यो अग्निगन्धवान् ॥ १३ ॥
 फणवीरणनाम्ना स्यान् प्रमित्ते सूक्ष्मजीर्णे ।
 अग्नेर्गन्धे च पुम्यामितुल्यगन्धे तु म त्रिषु ॥ १४ ॥
 अग्निहोत्रं स्वाहिनामेतिन्वशोमे नपुमनम् ।
 होमेषुनौ त्रिमिहोत्री अन्यवनमस्तु पुत्रपो ॥ १५ ॥

शेखरे कर्णपूरे चाप्यथ स्यादवहारवाक् ।
 ग्राहाख्ययादासि द्वे स्यात् त्रिषु चोरे पुमान् पुनः ॥ १६ ॥
 निमन्त्रणोपनेतव्यद्रव्येऽवहरणेऽपि च ।
 घृतयुद्धादिर्विश्रान्तादथ स्यादवगीतवाक् ॥ १७ ॥
 निर्वादे क्ली त्रिषु पुनर्मुहुर्दृष्टेऽपि गर्हिते ।
 अवलग्नं तनोर्मध्ये न स्त्री सक्ते पुनस्त्रिषु ॥ १८ ॥
 अवखातस्तु पुंसि ऽस्याच्छूरीसंज्ञजलाशये ।
 खाते त्रिरतिमुक्तस्तु पुमांस्तिमिशपादपे ॥ १९ ॥
 माधवीसंज्ञकुसुमलतायां चाप्यथ त्रिषु ।
 अतीव मुक्तेऽत्याकारस्त्वधिकेपे परे पुनः ॥ २० ॥
 अवज्ञायां त्रिषु पुनरत्याकृतिनि नप् पुनः ।
 काञ्जिकेऽभिपवे चाभिपुतं स्यात् त्वन्यलिङ्गकम् ॥ २१ ॥
 कर्मण्यभिपवस्याथो अभिपिक्तपदं द्वयोः ।
 क्षत्रियायां समुद्भूते ब्राह्मणाद् च्वभिचारतः ॥ २२ ॥
 कृताभिषेके तु त्रि स्यादभिधानं तु पुत्रपोः ।
 नास्ति क्लीबं तु वचने बन्धने च स्त्रियां पुनः ॥ २३ ॥
 अभिधानी पशो रज्जावभिर्ध्ववपदं पुनः ।
 पुमानभिमुखद्भृत्यां यज्ञस्याहर्गणान्तरे ॥ २४ ॥
 त्रिः पुनः सेवकेऽथ स्यादनुदात्तः पुमान् स्वरे ।
 निधाताख्ये तद्वति तु त्रिरुदात्तात् परत्र च ॥ २५ ॥
 अनुक्रोशः कृपायां ना स्यादनुक्रोशनेऽपि च ।
 क्ली तु सामान्तरेऽथ स्यादस्थिरत्वाद्ः शुनि द्वयोः ॥ २६ ॥

१. 'प' क. ग. ड. पाठः. २. 'व' क. ग. ड. पाठः. ३. 'प्लुतप' ग. पाठः.

† 'विश्रान्तावथ' इति स्यात् । 'अवहारस्तु युद्धादिविश्रान्ती ग्राहचौरयोः' इति हैमः ।
 § 'अवखातस्तु कीर्णैः स्यादुरकीर्णश्च पुरी क्षियाम् ।' (पृ. १५४. खो. ७) इति तु वैजयन्ती ।

त्रिष्वंशः खादकेऽश्वस्तु खादने पुंस्त्रियोरथ ।
 अहिच्छत्रं तु नव्लिङ्गं छत्राके स्यान्नृभूमि तु ॥ २७ ॥
 *प्रत्यग्रथा इति स्याते स्यातो जनपदान्तरे ।
 अनिरुद्धः पुमान् पत्यावुपायासि त्ववारिते ॥ २८ ॥
 अर्धहस्तस्तु ना पञ्चहस्तमाने नृनप् पुनः ।
 हस्तस्यार्धेऽर्धचन्द्रा तु मसूरविदलाहये ॥ २९ ॥
 लताभेदे स्त्रिया ना तु क्षुरप्राख्यायुधान्तरे ।
 चन्द्रस्यार्धेऽप्यथो अम्बुप्रियो ना वेतसष्टुमे ॥ ३० ॥
 त्रि तु प्रियजलेऽधास्त्रिप्रियो ना चूतनीपयोः ।
 काकजम्बूसमाख्ये च जम्बूभेदे स्त्रियां त्वयम् ॥ ३१ ॥
 अलेः प्रियाया त्रिपु तु पिथे मधुलिहस्तथा ।
 अलिर्धस्य प्रियस्तत्राप्यथो अश्वप्रियो यवे ॥ ३२ ॥
 पुमान् समासभेदेषु त्वर्थो लिङ्गं च पूर्ववत् ।
 अश्वत्रालस्तु काशे ना बाले त्वश्वस्य पुन्नपोः ॥ ३३ ॥
 अश्वपण्यस्त्रनूढाया वैद्यया क्षत्रिया(न्त'त्र)रे ।
 जाते द्वयोस्त्रिपु पुनर्वहुव्रीर्हा नपि त्वदः ॥ ३४ ॥
 ज्ञेयं तत्पुरुषेऽथ स्यादपक्रम इति त्रिपु ।
 गैर्हन्तमयुते पुंसि त्वपगत्या पलायने ॥ ३५ ॥
 त्रिपु त्वपशदो नीचे द्वे तु पद्सु नृजातिपु ।
 वर्णानामानुलोम्येन जातास्त्रथ पराक्रमे ॥ ३६ ॥
 अपदानं नपि त्रिस्तु बहुव्रीहावथो पुमान् ।
 अपसव्यः सूतकादो प्रतिकूले तु स त्रिपु ॥ ३७ ॥

१. 'स्रा' ट. पाठः. २. 'शुश्रू' क. ट. च. पाठः.

* 'मात्वावयवप्र'प्रथमकल्वृत्ताश्नकादिभू' (४. १. १७३) इति सूत्रानुरोभात् 'प्रत्यग्रथा' इति पाठो युक्तः प्रतिभाति ।

दक्षिणे च तनोर्ना तु चारभेदेऽपसर्पवाक् ।
 अपसृतौ बहुव्रीहौ त्वेष त्रिः क्ली त्वपासनम् ॥ ३८ ॥
 वधे निरसने चापि बहुव्रीहौ तु तत् त्रिषु ।
 अपाभ्रयस्तु ना मत्तवारणेऽपाश्रितावपि ॥ ३९ ॥
 अन्येषु च समासेषु लिङ्गार्थो पूर्ववत् स्मरेत् ।
 अ(प्री)हृष्टस्तु कके द्वे त्रि त्वप्रमुदिते भवेत् ॥ ४० ॥
 अष्टापदोऽस्त्री कनके तथा शारिफलेऽपि च ।
 अष्टवर्गस्तु ना राज्ञामारम्भाद्यष्टके तथा ॥ ४१ ॥
 अष्टके भेषजानां च मेदादीनां भिषक्श्रुते ।
 समानामपि चाष्टानां समूहे भेषवत् पुनः ॥ ४२ ॥
 बहुव्रीहावनीकस्थत्वनीके स्यातरि त्रिषु ।
 ना तु राज्ञां रक्षिवर्गे *गजशिक्षाक्रमेऽपि च ॥ ४३ ॥
 अधिकाङ्गं सारसनसंज्ञे कवचधारिभिः ।
 मध्यवद्वेऽधिके चाङ्गे क्ली त्रि त्वन्यपदार्थकम् ॥ ४४ ॥
 अङ्गारकस्तु ना भौमे द्वयोस्तु विहगान्तरे ।
 अश्मन्तकं तु नप्स्त्रीत्वे चुल्ल्यां वृक्षान्तरे तु ना ॥ ४५ ॥
 अङ्गुलीयं तूर्मिकाख्ये क्लीवमङ्गुलिभूपणे ।
 स्यादङ्गुलिभवे तु त्रिरव्रह्मण्यं तु नप्यदः ॥ ४६ ॥
 †नाट्यावधौक्तिषु त्रिस्तु ब्रह्मण्यादन्यवस्तुनि ।
 अरोचको नारुच्यास्थरोगेऽरोचितरि त्रिषु ॥ ४७ ॥

१. 'क' ग. द. पाठः. २. 'धे' ग. द. पाठः. ३. 'लो' ग. पाठः.

* 'नृपराक्षिष्वनीकरयो हस्तिशिक्षाविवक्षणे' (पृ. २६६. श्लो. १४) इति तु वैजयन्ती ।
 † 'अत्रब्रह्मण्यमवधं स्याद्' (पृ. १४४. श्लो. १०५) इति वैजयन्ती । 'अत्रब्रह्मण्यमवधौचौ'
 इति त्वमरसिंहः ।

यत् तु सर्वोपधिकानं तत्र क्लीबमलोचकम् ।
 अलोचितरि तु त्रि स्यात् तथालोचयितर्थपि ॥ ४८ ॥
 अमावास्या स्त्रियां दर्शे जाते त्वत्र त्रिषु स्मृता ।
 त्रिषु त्वसहनः शत्रौ बहुव्रीहौ च नप् पुनः ॥ ४९ ॥
 ज्ञेयं तत्पुरुषेऽथार्कपुष्पमर्कास्थशास्त्रिनः ।
 पुष्पे नृशण्डयोः साम्नोस्तूभयोः स्यान्नपुंसकम् ॥ ५० ॥
 अरुष्करस्तु पुंसि स्याद् भङ्गातकमहीरुहे ।
 त्रि तु व्रणकृति त्रि स्याद्दजुगामिन्यजिह्वगः ॥ ५१ ॥
 असंपे तु द्वयोर्ना तु शरेऽथो अर्शसानवाक् ।
 नाम्नौ मनसि च द्वे तु ब्राह्मणे कश्चिदन्नवीत् ॥ ५२ ॥
 अन्नपानस्तु पुंसि स्याद्दपिभेदेऽस्त्रियां मुजे ।
 अविसोढं त्ववेर्दुग्धे क्ली विसोदात् परे त्रिषु ॥ ५३ ॥
 अशिरस्कः कन्नधे ना वाहौ चामूर्ध्नि तु त्रिषु ।
 अबलोर्णे तु शण्डे स्यात् ताम्बूलस्य विचर्षिते ॥ ५४ ॥
 चूर्णे ना त्वस्फुटाया स्याद् वाचि त्रिषु पुनर्भवेत् ।
 उपर्युर्दान्यश्रेष्ठानां विपरीतेष्वनुत्तरः ॥ ५५ ॥
 श्रेष्ठे च विपरीते तु प्रतिवाक्यस्य नप्ययम् ।
 अयोमयस्त्वयस्कान्ते पुमान् क्लीपुंसयोः पुनः ॥ ५६ ॥
 अयोमयमणौ त्रिस्तु नाथेऽधिपतिरित्यथम् ।
 पुमांस्तु मूर्ध्नि आवर्ते ब्राह्मणे त्वग्रजन्मवाक् ॥ ५७ ॥
 द्वयोर्येष्ठे च सहजे स्यादन्तेवासिवाक् पुनः ।
 शिष्ये त्रिषु द्वे चण्डाले स्यादित्येवं विदुर्बुधाः ॥ ५८ ॥
 आदम्बरोऽर्द्धा संरम्भे गजगर्जिततूर्ययोः ।
 बुद्धवादित्रनिर्घेपि केचित् क्रोधे तु सज्जनः ॥ ५९ ॥

आभोगे चाथ पुंसि स्यादारोहण इति ध्वनिः ।
 रथे क्ली त्वधिरोहस्य साधने चाधिरोहणे ॥ ६० ॥
 स्त्रियामाश्वयुजी पौर्णमासीभेदेऽश्वयुग्युते ।
 ना तु मास्याश्विने त्रिस्तु जातेऽश्विन्याख्यकालके ॥ ६१ ॥
 द्वयोस्त्वाखनिकौ वारिचरपक्षिणि सूकरे ।
 तटाककरे तु त्रि स्यात् त्रिपु त्वापतिकध्वनिः ॥ ६२ ॥
 पादोष्णके वणिजि च द्वे तु श्येनमयूरयोः ।
 पुंसि कालेऽध्यापदिकौ वणिजि त्रि पुमान् पुनः ॥ ६३ ॥
 इन्द्रनीले भवेदिन्द्रकीले चाथो पुमान् भवेत् ।
 इन्द्रनीले चेन्द्रनीले* तथापनिक इत्ययम् ॥ ६४ ॥
 वणिजि त्रिष्वथो आस्यमिया निष्पावसंज्ञके ।
 धान्यभेदे स्त्रियां वक्रप्रिये तु त्रिष्वना पुनः ॥ ६५ ॥
 आवर्तना स्यादभ्यासे सूत्रस्य लवनेऽ तथा ।
 आवृत्तौ तु नपि स्यात् तु क्लीवमास्फोटनध्वनिः ॥ ६६ ॥
 आस्फोटे स्त्री तु वेधन्यामास्फोटन्यथ नर्तने ।
 रसभावाङ्गहाराद्यैः शास्त्रोक्तै रूपकाश्रये ॥ ६७ ॥
 आभ्यन्तरं क्ली त्रि त्वेतदभ्यन्तरभवादिषु ।
 आत्मनीनः सुते स्याले प्राणधारिणि दूपके ॥ ६८ ॥
 अजयस्य त्वय पाठः प्राणधारे विदूपके ।
 अर्थयोः पूर्वयोर्लिङ्गं द्वे त्रि तूचरयोर्भवेत् ॥ ६९ ॥
 आत्मने च हिते ना तु मद्यर्थस्या विदूपकः(?)ऽ ।
 अना त्वाकलना बन्धे सहजानजानयोरपि ॥ ७० ॥

१. 'व' ग. पाठः. २. 'वा' क. इ च. पाठः. ३. 'र' क. च., 'रणद' ड. पाठः.

* 'इन्द्रकीले' इति स्यात् । § 'लवने' इति स्यात् । 'आवर्तनं तु घटनम्' (पृ. १३६. श्लो. ११) इति वैजयन्ती । § 'मद्यर्थः स्याद्विदूपकः' इति पाठः स्यात् ।

क्ली शब्दने समूहे च स्यादधाराधना न ना ।
 सन्तोषणायां तृप्तौ च संसिद्धौ चाप्यथो न ना ॥ ७१ ॥
 आमन्त्रणं स्यादाह्वाने स्यादनुज्ञापनेऽपि च ।
 कामचाराभ्यनुज्ञानेऽप्यथो आमन्त्रिता न ना ॥ ७२ ॥
 सम्बोधनविभक्तौ स्यात् त्रि त्वनुज्ञापिते तथा ।
 अनुज्ञाते च श(ब्दः)स्तु स्यादामन्त्रणकर्मणि ॥ ७३ ॥
 आघारणः स्रुवे पुंसि न तु ना क्षारणेऽथ ना ।
 आघापकः †परीहार्ये स्यादावतरि तु त्रिषु ॥ ७४ ॥
 आध्यात्मिकस्तु योगे स्यात् पुमान् ध्यानात्मके त्रि तु ।
 स्यादध्यात्मभवेऽथ स्यादाधर्वणामिति ध्वनिः ॥ ७५ ॥
 अधर्वणां समूहेऽपि तेषामाम्नायधर्मयोः ।
 इदं शान्तिगृहेऽपि स्यात् साम(वेः)भे)देऽप्यधर्वणा ॥ ७६ ॥
 शन्नो देवीरिति ह्यस्यामृचि दृष्टे नपुंसकम् ।
 वाच्यलिङ्गं तु सम्बन्धिमात्रे विधादधर्वणः ॥ ७७ ॥
 आयोगवो द्वे वैश्यायां शूद्राज्जाते निपादतः ।
 शूद्रायामपि जातेऽथो त्रिष्वयोरुभयपत्रिणः ॥ ७८ ॥
 सम्बन्धिनि स्त्रियां तु स्याद् विद्युत्याकालिकीपदम् ।
 अहो वा रजनेर्वापि भागमारभ्य कञ्चन ॥ ७९ ॥
 आ तस्मात् परतो भागाद् भवे द्वाकालिकं त्रिषु ।
 आर्यपुत्रो द्वयोरार्यतनये ना तु भर्तरि ॥ ८० ॥
 नाद्योक्तिविषयेऽत्रैव देवरेऽप्यथ वेष्टके ।
 त्रि स्यादावेष्टको वाटे पुनर्नाथापुमानयम्* ॥ ८१ ॥
 आयतस्तू(र्?) पुमान् कश्चित् त्वात्तष्टे ब्राह्मणे द्वयोः ।
 श्रीवमिन्द्रायुधं शक्रचाप इन्द्रायुधा पुनः ॥ ८२ ॥

† 'आघापकः परीहार्ये' इत्यमरः । * इत उपरि क्रियाविद् प्रन्वोऽपेक्षित इव भाति

अचिकित्स्यविषायां स्यात् सविषाणां जलौकसाम् ।
पणामेकजलकायां स्त्रियामश्वान्तरे पुनः ॥ ८३ ॥

कृष्णैर्नेत्रैः समायुक्ते द्वयोरिन्द्रमहः पुनः ।
शुनि द्वे ना तु शकस्य महेऽथो इन्द्रकोशवाक् ॥ ८४ ॥

तमङ्गकारुयेऽवयवे गृहस्यास्त्री तथा हरेः ।
कोशेऽपीन्दीवरं तु स्यात् क्लीवं नीलोत्पलेऽथ सा ॥ ८५ ॥

इन्दीवरा शतावर्यां स्त्रियां ना त्विध्मवाहवाक् ।
दृढच्युत्संज्ञकमुनौ त्रिषु त्विध्मस्य वाहके ॥ ८६ ॥

इन्द्रवृद्धिस्तु निर्मुष्कहथे पुंसि स्त्रियां पुनः ।
इन्द्रस्य वृद्धौ द्वे स्त्रीहामृगो वृक इति श्रुते ॥ ८७ ॥

मृगभेदे पुमांस्त्वेप दशरूपकमध्यगे ।
स्याद् रूपकप्रभेदेऽथो पुमानेप उदुम्बरः ॥ ८८ ॥

वृक्षे जन्तुफलाभिरुये देहल्यां च नृमृन्नि तु ।
नीवृतः साल्वसज्ञस्यावयवे शुद्रनीवृति ॥ ८९ ॥

क्लीं तु ताम्रे च हेमाशेऽप्युग्रगन्ध्या पुनः स्त्रियाम् ।
वचायामजमोदायां सिते तु लशुने पुमान् ॥ ९० ॥

फलवर्ष्णविशेषे(ण ? च) चीर्णमृन्त इति श्रुते ।
उपहरोऽश्री रहसि समीपेऽथो उपासना ॥ ९१ ॥

शुश्रूपायां शराभ्यासे समीपासन एव च ।
न नाथो उपकार्या स्त्री राजगेहे त्रिषु त्विदम् ॥ ९२ ॥

उपकर्तव्यकेऽथ स्यादुपग्रायं त्रिषु स्मृतम् ।
विद्यादुपग्रहीतव्ये प्राभृते तु नपुंसकम् ॥ ९३ ॥

उपोदका स्त्रियां शाकवल्लिभेदे मुताहये ।
जलं तूपगते त्रि स्यात् पुमांस्तु स्यादुपद्रवः ॥ ९४ ॥

चतुर्थ्यां सामभक्तां स्याद्भुमरे चाप्युपद्रुतां ।
 प्रधानरोगानुचरे रोगभेदे त्रिषु त्वयम् ॥ ९९ ॥
 उपयाते द्रव क्ली तु द्रवस्य स्यात् समीपके ।
 उपलिङ्गं तु डमरे क्ली लिङ्गोपगतादिषु ॥ ९९ ॥
 डिङ्गार्थां पूर्ववज्जेयानुपसर्गस्तु ना बुधैः ।
 डमरेऽपि क्रियायुक्तप्रादिप्रभृतिषु स्मृतः ॥ ९७ ॥
 संसर्गे च समाप्तार्थलिङ्गाद्यस्यापि पूर्ववत् ।
 उपप्लवस्तु डमरे राहौ चान्यन् तु पूर्ववत् ॥ ९८ ॥
 उपरक्तौ तु पुंसि स्तो राहुग्रस्तेन्दुमूर्ययोः ।
 उपरक्तं पुनस्त्रि स्याज्जपापुष्पादिवस्तुनः ॥ ९९ ॥
 प्रभोपरजिते द्रव्ये स्फटिकादावथ त्रियाम् ।
 न्यग्रोधीसंज्ञगुल्मे स्यादुपचित्रान्न कश्चन ॥ १०० ॥
 नामदन्तीपृश्निपण्योरोपध्योरिति पूर्ववत् ।
 समासाद्युपकण्ठं तु सामीप्याख्यगुणे नपि ॥ १०१ ॥
 अथस्यास्कन्दिताभिरुयगतौ च त्रि तु तद्वृत्ति ।
 समीपगुणयुक्ते च स्याद्दुपाध्यायवाक् पुनः ॥ १०२ ॥
 अध्यापके पुमांस्तस्य पत्न्यां रूपद्वयं भवेत् ।
 उपाध्यायान्युपाध्यायीत्यथ स्यात् स्वयमेव वा ॥ १०३ ॥
 अध्यापयित्री तस्यां स्यादेवं रूपद्वयं तथा ।
 उपाध्यायाप्युपाध्यायीत्युपाहितपद तु ना ॥ १०४ ॥
 अग्न्युत्पाते त्रिषु त्वेतत् स्यादारोपितवस्तुनि ।
 उरुक्रमस्तु ना विष्णौ विक्रमत्रयशालिनि ॥ १०५ ॥
 अर्थलिङ्गसमासादि पूर्वत्रेवात्र तर्कयेत् ।
 स्याद्दुद्धननमुत्पत्तौ क्लीवं स्त्रीशण्डयोः पुनः ॥ १०६ ॥

स्फ्यसंज्ञकाष्टकुदाले भवेदुद्धननीत्यथ ।
 उदास्थितस्तु भिक्षाकवेपथारस्पशे पुमान् ॥ १०७ ॥
 अजयः शूरभेदेऽमुं प्राह द्वाःस्ये पुनस्त्रिषु ।
 उत्साहना (न) नाङ्कार्थवाचघोपे तथैव च ॥ १०८ ॥
 उत्साहेतुव्यापारेऽप्यथो उत्साहना न ना ।
 उद्वर्तने मलस्य स्यादुन्नत्युच्छेदयोरपि ॥ १०९ ॥
 उद्वर्तना न नाङ्गस्य मलोन्मर्दनकर्मणि ।
 उद्वृत्तेतुव्यापारे क्ली तूद्वृत्तावथो न ना ॥ ११० ॥
 उद्वासना वधेऽन्यत्र न्यासेऽन्यत्र स्थितस्य च ।
 आवाहितस्य देवादेरुत्सर्जनविधावपि ॥ १११ ॥
 उदञ्चनं क्ली स्थाह्यादिपिधाने स्यात् तथोद्धमे ।
 स्त्रीनपुंसकयोस्तूर्ध्वं गमनायामुदञ्चना ॥ ११२ ॥
 उन्मीलितं त्रि स्यात् फुल्ले सोन्मेपे चापि नप् पुनः ।
 उन्मीलनेऽथोन्मिपितं त्रिः सोन्मेपे च फुल्लिते ॥ ११३ ॥
 क्लीवं तून्मेपणे क्ली तु चित्त उत्कलितं त्रिषु ।
 उत्कम्पितेऽथोत्तराङ्गं द्वारस्योपरिदारुणि ॥ ११४ ॥
 तिर्यङ्न्यस्ते समासादि पूर्वेष्विव समुन्नयेत् ।
 उष्णवीर्यो जलकपौ द्वे समासादि पूर्ववत् ॥ ११५ ॥
 उल्लखलं तु सन्धौ क्ली कक्षाया वङ्क्षणस्य च ।
 उल्लखलां स्त्री त्वश्वस्य दन्तच्छिद्र उल्लखलां ॥ ११६ ॥
 पुमांस्तु व्रतिनो दण्ड उदुम्बरतरुद्भवे ।
 पुमांस्तूपनिधिर्न्यासे धनस्थार्थादि पूर्ववत् ॥ ११७ ॥
 उच्चैःश्रवास्तु नेन्द्राश्वे घोटमात्रे तु स द्वयोः ।
 इहापि पूर्ववज्ज्ञेयमर्थलिङ्गादि पुंसि तु ॥ ११८ ॥

ऊर्ध्वमूलः स्तम्भभेदः उलूकाख्येऽत्र पूर्ववत् ।
 समासाद्यूर्ध्वधन्वा तु नेन्द्रे लिङ्गादि पूर्ववत् ॥ ११९ ॥
 ऋपिसृष्टा त्वृद्धिसञ्जभेपजे स्त्री तथात्र च ।
 लिङ्गाद्यमृश्यजिह्वं तु कुष्ठव्यायन्तरेऽपि च ॥ १२० ॥
 स्त्रिया त्वृश्यस्य जिह्वाया स्त्रिया ऽस्वेकपदेऽपठति (१) ।
 इहापि पूर्वत्रजेय समासाद्यव्यय पुन ॥ १२१ ॥
 विद्यादेकपदेशब्दमेकारान्तममुप्य च ।
 तत्क्षणे इत्यसार्थ * एकाक्षीला पुन स्त्रियाम् ॥ १२२ ॥
 पाठायानां तु विख्याते शिचमल्लीति पादपे ।
 एकादशस्तु त्रिप्नेकादशाना पूरणे भवेत् ॥ १२३ ॥
 एकादशी तु स्त्रीन्द्रम्य तिथौ वीणान्तरे तथा ।
 स्यादेकादशतन्त्रीक एकादेशः पुन पुमान् ॥ १२४ ॥
 विज्ञेयोऽवयवेऽत्रापि स्युरर्थादीनि पूर्ववत् ।
 अधो एकायनं त्रि स्यादेकात्रे स पुनर्नपि ॥ १२५ ॥
 शास्त्रे भागवतानां तैत् कैश्मरिप्वेर्वे विश्रुतम् ।
 अधो एणीकृतः पुंसि वर्णदोषे त्रि तद्वति ॥ १२६ ॥
 आपादितैणभावे च स्त्री त्र्यणीकरणेऽथ ना ।
 ऐरावतो महेन्द्रम्य कुञ्जरे पादपान्तरे ॥ १२७ ॥
 नागरङ्गाहये स्त्री तु तत्फलेऽपि शचीपते ।
 ऋजुदीर्घे व्योमचापे स्थाने च व्योमगोचरे ॥ १२८ ॥

१. 'चारेया' ग रु च पा २ 'च व' ग, पा ३ 'जा' क ट च पा
 'क' क ट च पा

‡ 'उलूकस्तूलो दर्भ ऊर्ध्वमूल' (पृ ५४ श्लो २-२९) इति तु वैजयन्ती । ६ 'तत्र
 पदा पथि' इति स्यात् । * 'एकाष्टीया पापचर्ला स्यापनी वननिष्ठिका । पागम्बष्टा' (पृ ५५
 श्लो १३०, १३१) इति, 'शिवमलिका एकाष्टीयाऽम्बुका वय' (पृ ६१ श्लो १५, १६)
 इति च वैजयन्ती ।

अश्विन्याद्यृक्षनवकवल्लसवीथीत्रयात्मनः ।

दे(वया)नाख्यमार्गस्य स्त्रियां त्वैरावती भवेत् ॥ १२९ ॥

वीथ्यां पुनर्वस्वाद्यैश्च कलसायामुडुभिस्त्रिभिः ।

आचक्षते च तामेनां विद्युद्विद्युद्विशेषयोः ॥ १३० ॥

सम्बन्धिनि त्विरावत्यास्त्रिष्वर्थोऽदुम्बरं नपि ।

कुष्ठरोगान्तरे केचित् पुनस्ताम्रेऽप्यर्थायते ॥ १३१ ॥

वानप्रस्थविशेषे तु पुमानस्याह लक्षणम् ।

औदुम्बरस्तु पण्माससङ्गती तुयकालभुम् ॥ १३२ ॥

उदुम्बरस्य सम्बन्धिन्येतत् स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ।

और्विशेषस्तत्रगस्त्यर्थो ना द्वयोस्तूर्वशीमुते ॥ १३३ ॥

कलधौतं रूप्यहेम्नोः क्ली त्रि तु स्यात् कलध्वनौ ।

कलकण्ठः कोकिले द्वे समासार्थादि पूर्ववत् ॥ १३४ ॥

कलकाणस्तु दात्यूहे भ्रमरे च द्वयोः स्मृतः ।

तत्राप्यर्थसमासादि पूर्ववत् तर्क्येदथ ॥ १३५ ॥

पारावते कलरवो द्वे समासादि पूर्ववत् ।

कलहंसस्तु कादम्बसंज्ञके विहगे द्वयोः ॥ १३६ ॥

राजहंसेऽप्यथो पुंमि विज्ञेयः श्रेष्ठभूमुजि ।

कलेवरं तु क्ली काये शवे त्वन्ये स्त्रियां पुनः ॥ १३७ ॥

नवानां शम्भुशक्तीनामेकस्यां स्यात् कलेवरा ।

कर्णपूरस्तु पुष्पाद्यैः कृतकर्णविभ्रपणे ॥ १३८ ॥

अशोकवृक्षे च तथा तिलकाख्यतरौ च ना ।

कर्णपूरा तु कर्णस्य पूर्तो त्वीपुमयोर्भवेत् ॥ १३९ ॥

नपुंसकं तु विज्ञेयं स्यात् सौगन्धिक उत्पन्ने ।

ना तु कद्द्रुमुखो जेयः मन्दंशे लोहकाणिनाम् ॥ १४० ॥

अत्रापि पूर्ववद् विद्यात् समासार्थादि पण्डितः ।
 कङ्कपत्रस्तु ना चाणभेदेऽत्रार्थादि पूर्ववत् ॥ १४१ ॥
 कङ्कणीकस्तु ना घण्टाजाले प्रतिसरे पुनः ।
 कङ्कणीका स्त्रियामेतदौणादिकनिरूपितम् ॥ १४२ ॥
 कलविद्धस्तु चटके तद्भेदे पीतमुण्डके ।
 द्वयोः स्यात् कपर्णीपस्तु चम्पकारयमहीरुहे ॥ १४३ ॥
 नाथ कामयितव्ये त्रि. स्त्रिया तु म्यात् कपिप्रिया ।
 तिन्त्रिणीकाख्यवृक्षे स्यात् प्रियायाः च कपेस्तथा ॥ १४४ ॥
 अर्धलिङ्गसमासास्तु विद्यादत्रापि पूर्ववत् ।
 कपीतनस्तु ना ज्ञेयस्त्रिषु वृक्षेषु सूरिभिः ॥ १४५ ॥
 गर्दभाण्डाह्वयवृक्षेऽप्यान्नातकशिरीषयो ।
 फलप्रसूनयोस्तेषां विद्यादेतन्नपुमरुम् ॥ १४६ ॥
 करमर्दस्तु ना ज्ञेयो मर्दने कग्धस्तुन ।
 कृष्णपाकाख्यवृक्षे च करमर्दा तु सा स्त्रियाम् ॥ १४७ ॥
 तस्य जात्यन्तरे स्वरूपे *कलहाट्टः पुनर्नरि ।
 मदनागव्यद्वये पद्मरुन्देऽप्याह तु आश्वत ॥ १४८ ॥
 पुष्पजातौ च लिङ्ग तु तत्र स्त्री मदनस्य च ।
 प्रसूनफलयोः पुंसि करवीरि महीरुहे ॥ १४९ ॥
 अश्वमारकसजेऽस्य पुनः पुष्पे नपुसरुम् ।
 मन शिलायां तु भवेत् करवीरि स्त्रियामियम् ॥ १५० ॥

१. 'ङ्' ग. पाठ = 'ल' ग. पाठ ३ 'न' क. च. पाठ

* 'कलहाट्ट' इति स्यात् । 'कग्हाट्ट' शिफावन्दे पद्मस्य मदनद्वये इति मेदिनी ।

१ [आढक्रीसंज्ञधान्ये चाप्यथो ना करपल्लवः ।
 बाहौ किसलयप्रस्यकैरे त्वेष नृगण्डयोः ॥]
 करपाली खियामीलीसजे शस्त्रे पुमान् पुन ।
 करपालो भवेत् स्वङ्गे पालके तु करस्य स ॥ १९१ ॥
 त्रि स्यात् पुनर्नवाया तु रक्ताया स्यात् कठिलकः ।
 कारवेष्टे च (टस्तु^१ नप्तु) म्यात् फलेऽम्याथो नपुंसकम् ॥ १९२ ॥
 कश्मीरर्ज कुङ्कुमे स्यात् त्रि तु कश्मीरसम्भवे ।
 क्रमेलको द्वे स्यादुष्टे मर्त्यजात्यन्तरे तथा ॥ १९३ ॥
 उभ्यां निष्ट्यात् समुद्रूते स्यात् तु कर्पफला खियाम् ।
 आमलक्यां *पुनस्त्वेप विभीतकमहीरुहे ॥ १९४ ॥
 कुलत्थे स्त्री कफहरिः श्लेष्मघ्ने तु त्रिषु सृष्टा ।
 कदम्बकं समूहे स्त्री सर्पे तु पुमानयम् ॥ १९५ ॥
 कटूत्कटं तु स्त्री व्योपेऽप्यार्द्रकेऽपि त्रिषु त्वद ।
 उत्कटे कटुनाऽथो ना शालिभेदे कलापकः ॥ १९६ ॥
 कलमाख्ये नपि त्वेतज्जानीयाद् विश्वभेषजे ।
 स्याद् विट्टमलतायां तु कपोताङ्घ्रिः खियामियम् ॥ १९७ ॥
 कपोतस्य तु पाठे ना द्वयोस्तु स्यात् कमण्डलुः ।
 चतुष्पाज्जातिभेदे स्त्रीपुंसोः कुण्ड्यां द्वयोः पुनः ॥ १९८ ॥
 म्यात् कालकण्ठो दात्यूहे समासार्थादि पूर्ववत् ।
 कालकुण्डस्तु ना विष्णौ यमे चापि द्वयोः पुनः ॥ १९९ ॥
 मनुष्यजातिभेदे स्यात् क्षत्रियायां निपादजे ।
 कालस्कन्धस्तमाले ना तिन्दुके चाथ कश्चन ॥ १६० ॥

१. 'तरी त्वे' ग पाठ. २ 'क्वे' ट. पाठ. ३ 'क्षिऽक्षिया पुनः' ट. पाठः.

† इहास्य श्लोकस्य पाठो लेखकप्रमादाद्यत इति भाति । पञ्चाक्षरस्य नरपाक्षवपस्व
 चतुरक्षरकाण्डपाठासन्नत्वे । * 'पुनस्त्वेय.' इति पाठ. स्यात् ।

आह च श्यामखदिरे क्लीवं त्वेषां फले भवेत् ।
 अत्रापि लिङ्गमर्थश्च समासश्चापि पूर्ववत् ॥ १६१ ॥
 स्त्रियां तु कालमेपी स्यान्मसूरविदलाहये ।
 लताजात्यन्तरे सोमराजिमज्जिष्ठयोरपि ॥ १६२ ॥
 द्राक्षया च द्वयोस्तु स्यात् काले मेपे द्वयोः पुनः ।
 कालपुच्छो हि चमरमृगे स्यात् कृष्णवालधौ ॥ १६३ ॥
 पूर्वत्रेवात्र लिङ्गादि कालशेषं तु गोरसे ।
 क्लीं भेदवत् तु कलशिभवेऽथो काकतुण्ड्यसौ ॥ १६४ ॥
 तापिच्छे स्त्री पुमांस्त्वेपोऽगुर्वाख्ये गन्धवस्तुनि ।
 काकशीर्षस्तु ना पुष्पस्तम्भमेदे शिवप्रिये ॥ १६५ ॥
 वसुभट्ट इति स्याते क्लीं तु काकस्य मूर्धनि ।
 काकोदरस्तु द्वे सर्पमात्रे सर्पान्तरे तथा ॥ १६६ ॥
 पट्टिंशतेरन्यतमे दर्वीकरफणाभृताम् ।
 ना तु कापटिकश्छात्रवेपथोरे स्पशान्तरे ॥ १६७ ॥
 संस्याचराणां पञ्चानामेकस्मिन्नि तु दाम्भिके ।
 कामिकान्तं तु माध्वीकसंज्ञे मद्यान्तरे नपि ॥ १६८ ॥
 पूर्ववच्चात्र लिङ्गादि तर्क्य कामध्वजस्तु ना ।
 ज्ञेयो वादित्रनिर्घोपि तथा कामोत्सवेऽप्यथ ॥ १६९ ॥
 ध्वजे कामस्य नृनपोः कामरूपास्तु नीवृति ।
 प्राग्योतिपाख्ये पुम्भूमि लिङ्गाद्यत्रापि पूर्ववत् ॥ १७० ॥
 कारस्करो ना स्त्रीत्थेके वृक्षभेदे परे पुनः ।
 क्लीं नगर्यन्तरे प्राहुः काकपीलुस्त्वसौ स्त्रियाम् ॥ १७१ ॥
 गुजायां ना तु काकेजुसंज्ञे स्यात् त्रि खुरान्तरे ।
 कामरूपी द्वयोर्नानावर्णे च कृकलासके ॥ १७२ ॥

१. 'जा' क. ग. च. पाठः. २. 'ल' क. च. पाठः.

† 'काकेजुसंज्ञे' इति स्यात् । 'काकेर्दे वाद्यपुंलुः स्यात्' (पृ. ४९. ख. ५५) इति वचयन्ती ।

विम्बाल्ये पूर्ववद् विद्यादत्राप्यर्थादिकं बुधः ।

अथ किम्पुरुषो द्वे स्यात् किन्नरे क्ली तु भारतात् ॥ १७३ ॥

उत्तरेऽनन्तरे वर्णे हेमकूटापराहये ।

किकिदीविस्तु ना वर्णे द्वे तु चापाहये स्वगे ॥ १७४ ॥

भीरशुक्ला विदार्या क्ली ना तु शृङ्गाटकाहये ।

कन्दार्थजलजस्तम्बे लिङ्गाद्यत्रापि पूर्ववत् ॥ १७५ ॥

कुदन्नटस्तु ना गुण्डुसंज्ञवृक्षे नपि त्वदः ।

गोनर्दसंज्ञके मुस्ताभेदे कुरवकः पुनः ॥ १७६ ॥

पुमानरुणाक्षिण्ड्यां स्यात् पीतक्षिण्ड्यां तथैव च ।

शोणाम्लाने च केचित् तु प्राहुः कुरवकेऽपि तम् ॥ १७७ ॥

क्लीचं त्वेषां भवेत् पुष्पे स्त्रियां तु स्यात् कुलत्थिका ।

कुलाल्यादिपदैः ख्याते भेषजे नृस्त्रियोः पुनः ॥ १७८ ॥

कुलत्थधान्ये द्वे तु स्याद् दर्वीकरफणाभृताम् ।

एकत्र भेदेऽथ क्ली स्यात् कुम्भका(स्त्वर्हीरीत्य)यं ध्वनिः ॥ १७९ ॥

कुलत्थिकाख्येभेषज्ये कुलाले तु द्वयोरथ ।

कुम्भीनसः सर्पमात्रे द्वयोर्दर्वीकरान्तरे ॥ १८० ॥

कुशीलवस्तु द्वे मर्त्यजातिभेदे यथावदत् ।

वैदेहाज्जनितेऽम्बष्ठ्यां लङ्घनप्लवनादिना ॥ १८१ ॥

वर्तमाने नटानां च प्रसिद्धे चारणे तथा ।

कुशीसंज्ञायोविकारत्वे तु स्यात् पुमानयम् ॥ १८२ ॥

अथोत्पले कुवल्यं क्ली समासादि पूर्ववत् ।

कुशेशयं तु पद्मे क्ली वासुदेवे तु पुंस्ययम् ॥ १८३ ॥

कुचन्दनोऽस्त्रियां पीतचन्दने रक्तचन्दने ।

कुकुटाक्षः पुमानल्पतुम्ब्यामर्थादि पूर्ववत् ॥ १८४ ॥

कूलङ्कपा स्त्रियां नद्यां त्रि तु कूलस्य कापके ।
 कृतमालस्तु ना गन्धद्रव्ये तक्रोलसंज्ञके ॥ १८५ ॥
 आरम्बधे च द्वे तु स्यादुल्लूकाह्वयपक्षिणः ।
 विशेषे कृष्णवर्णे च मृगभेदे च पूर्ववत् ॥ १८६ ॥
 अर्थाद्यथो कृष्णफला सोमराज्याह्वयौषधौ ।
 स्त्री ना तु कर्मदाह्वयतरावर्थादि पूर्ववत् ॥ १८७ ॥
 कृष्णवर्णस्तु ना धान्ये *चरास्येऽर्थादि पूर्ववत् ।
 कृष्णवृन्ता तु पाटल्यां मापपर्ण्याह्वयौषधौ ॥ १८८ ॥
 कार्म्ये च स्त्रियां ना तु कुलत्थेऽर्थादि पूर्ववत् ।
 कृष्णसर्पस्तु कृष्णेऽहौ द्वयोर्दर्वकिरान्तरे ॥ १८९ ॥
 कृकवाकुः कुकुटे द्वे कृकलासे च केचन ।
 खञ्जरीटे क्षेपणीयः पुनर्ना भिण्डपालके ॥ १९० ॥
 क्षेप्तव्ये त्रिः केशपाशौ पुनश्चूडार्थके स्त्रियाम् ।
 ना तु केशकलापेऽथ पुमान् केलिकिलः स्मृतः ॥ १९१ ॥
 कूर्मपाण्डास्ये भृत्यगणे हेरम्बस्य मियङ्करे ।
 स स्यात् केलिसहाये च क्रीडाशीले तु स त्रिषु ॥ १९२ ॥
 स्त्री तु कोशफला राजकोशातक्याह्वये भवेत् ।
 कोशातक्रीविशेषे सा तिक्तकोशातकीति च ॥ १९३ ॥
 प्रसिद्धे ना तु सामान्ये कोशातक्या नपि त्वदः ।
 तक्रोले स्याज्जातिफलेऽप्यथ स्यात् क्रोदिवर्षवाक् ॥ १९४ ॥
 देविकोट इति ख्याते पुरभेदे नपुंसकम् ।
 स्त्री कोदिवर्षा स्पृक्कायामत्राप्यर्थादि पूर्ववत् ॥ १९५ ॥

१. 'ध्मे' क. इ. च. पाठः. २. 'पु' क. इ. च. पाठः.

* 'चरास्ये' इति ख्याते । 'कृष्णवर्णः सर्वानां वानुलक्षणः' (पृ. १२६. खो. ३३) इति संक्षयन्ती ।

कौलेयकः शुनि द्वे स्यात् कुलीने त्रिद्वयोः पुनः ।
 कौलटेयः कौलटेरः पर्या(येःयौ) वन्धकीसुते ॥ १९६ ॥
 कुलान्यटन्त्या भिक्षुक्याः सत्या एव च यः सुतः ।
 तस्मिन् कौलटिनेयाख्ये कुलटायाः सुतेऽप्यथ ॥ १९७ ॥
 कुलत्थे ना खलकुलः खलस्य तु कुले नपि ।
 खरच्छदः पुमानूर्ध्वमूलसंज्ञे तृणान्तरे ॥ १९८ ॥
 अत्रापि पूर्ववज्ज्ञेयमर्थलिङ्गाद्यथो नपि ।
 शृङ्गवाद्ये खरमुखं लिङ्गाद्यत्रापि पूर्ववत् ॥ १९९ ॥
 स्त्रियां तु स्यात् खरकुटी शालायां वपनस्य हि ।
 अत्रापि पूर्ववज्ज्ञेयमर्थलिङ्गादि सूत्रिभिः ॥ २०० ॥
 स्त्री तु गन्धवाहा प्राणे ना तु वायौ मृगे द्वयोः ।
 गन्धवाहस्तु ना वायावत्राप्यर्थादि पूर्ववत् ॥ २०१ ॥
 गवीधुका तु स्त्री क्षुद्रधान्यभेदे पुरे तु नप् ।
 गवादिर्नी स्त्री गिरिकर्ण्यभिधानलतान्तरे ॥ २०२ ॥
 अर्थादि पूर्ववत् स्त्री तु सल्लक्यां स्याद् गजप्रिया ।
 श्यामाके तु पुमानत्राप्यर्थलिङ्गादि पूर्ववत् ॥ २०३ ॥
 गजच्छाया स्त्रियां सूर्यग्रहणे कैश्चिदीरिता ।
 सांवत्सरास्तु ब्रुवते गजच्छायां सलक्षणाम् ॥ २०४ ॥
 हस्तनक्षत्रगे सूर्ये कृष्णपक्षे त्रयोदशी ।
 मखाभिश्च समायुक्तेत्यपुमांस्तु गजस्य सा ॥ २०५ ॥
 छायायामत्र पूर्वत्रेवार्थाद्यथ गलस्तनी ।
 अजायामर्थलिङ्गादि पूर्वत्रेवात्र बुध्यताम् ॥ २०६ ॥
 गदयित्नुस्तु पर्जन्ये पुमांस्त्रिर्वावदूकके ।
 गार्हपत्यः पश्चिमाग्नौ पुमान् गृहपतेः पुनः ॥ २०७ ॥

भावे कर्मणि च क्त्वावमथ स्त्री भ्याद् गिरिमिया ।
 सन्धानीसत्रके क्षुद्रफलवातिन्नान्तरे ॥ २०८ ॥
 पूर्ववच्चत्र लिङ्गादि द्वयोस्तु स्याद् गुहाशयः ।
 ऋक्षाखुसिहकर्मेषु समासाच्चत्र पूर्ववत् ॥ २०९ ॥
 दीपे गृहमपिः पुंसि स्त्री गृहस्य मणावसी ।
 पुमान् गृहपतिर्वहौ गार्हपत्याह्वये तथा ॥ २१० ॥
 कृषीवले छद्मवेपस्पथे भ्यात् सत्रयाजिनाम् ।
 प्रधाने यजमाने च गृहस्य त्वधिपे त्रिषु ॥ २११ ॥
 गोवन्दनी फलिन्या स्त्री गोस्तु गोवन्दना न ना ।
 वन्दनेऽथ द्वयोगोलाङ्गुलैः कृष्णमुखे कपौ ॥ २१२ ॥
 नपुसकैस्तु पुच्छे गौरथो घनरसां नृनप् ।
 जले पूर्ववदत्रापि समासादि स्त्रिया पुन ॥ २१३ ॥
 घण्टारवा प्रसिद्धाया *चणुपुष्पीति चोपधा ।
 पूर्ववत् स्यात् समासाद्यमथ क्ली घोषसत्रके ॥ २१४ ॥
 लोहे घण्टास्वनं लिङ्गसमासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 चराचरं क्ली भुवने जङ्गमे तु त्रिषु स्मृतम् ॥ २१५ ॥
 चरस्याप्यचरस्यापि समासाद्यत्र तर्क्यताम् ।
 चतुरन्ता स्त्रिया भूमौ समासादिकमूढताम् ॥ २१६ ॥
 जथो चतुर्वशाना त्रि पूरणे स्याच्चतुर्वशः ।
 स्त्रिया तु धीणाभेदे भ्याद् यम्भ तन्त्र्यश्चतुर्वश ॥ २१७ ॥
 चतुर्वशी सा तत्रासौ महेशस्य तिथावपि ।
 चतुष्पथं क्ली शृङ्गादे ब्राह्मणे तु पुमानयम् ॥ २१८ ॥

१. 'ल' ग. पाठ. २. क तु पु' ग पाठ.

* 'अथो घण्टारवाया चणुपुष्पिका' (पृ ५३. श्लो. ६०) इति तु वैजयन्ती ।

चतुर्वर्गः पुमान् धर्मकामार्थादिचतुष्टये ।
 समासादिकमुन्नेयं चक्रपादस्तु ना स्थे ॥ २१९ ॥
 गजे द्वे चक्रवालस्तु लोकालोकगिरौ पुमान् ।
 क्लीं तु दिङ्मण्डलेऽथ क्लीं चतुःसममिति ध्वनिः ॥ २२० ॥
 चन्दनागरुकर्पूरकुङ्कुमैः कृतकर्दमे ।
 अर्थलिङ्गसमासाश्च कल्प्यन्तामत्र पूर्ववत् ॥ २२१ ॥
 चतुर्गतिर्द्वयोः कूर्मे समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 चक्रवर्ती तु ना सार्वभौमे स्त्री चक्रवर्तिनी ॥ २२२ ॥
 स्थावरे जन्तुकृत्संज्ञे समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 चन्द्रभागस्तु ना शैलविशेषेऽशे च शीतगोः ॥ २२३ ॥
 स्त्रियां तु देवताभेदे चन्द्रभागाथ केचन ।
 चन्द्रभागा चन्द्रभागीत्येवं द्वैरूप्यमभ्यधुः ॥ २२४ ॥
 अवृद्धप्रातिपदिकान्नदीभेदे च केचन ।
 चान्द्रभागा चान्द्रभागीत्येवं वृद्धाद् द्विरूपताम् ॥ २२५ ॥
 नदीभेदे विदुश्चान्द्रभागं तु त्रिषु भूभृतः ।
 चन्द्रभागस्य सम्बन्धिन्व्यत्राप्यर्थादि पूर्ववत् ॥ २२६ ॥
 चाद्गुकारस्तु ना हारभेदे हेमगुडैः कृते ।
 यष्टिमात्रे त्रिषु त्वेष विज्ञेयः स्यात् प्रियंवदे ॥ २२७ ॥
 चारुनालं रक्तपद्मे क्ली समासादि पूर्ववत् ।
 मत्स्यभेदे चिलिचिमो द्वयोर्हैभवते तु ना ॥ २२८ ॥
 वृक्षभेदे तस्य पुष्पफलयोः स्यान्नपुंसकम् ।
 *चन्द्रे चित्ररथः पुंसि राजभेदे चिरन्तने ॥ २२९ ॥

१. 'विद्याद्' क. ग. च. पाठः. २. 'गस्तु त्रि' क. ग. च. पाठः.

† 'जन्तुकृत्संज्ञे' इति स्यात् । 'जनीं जत्का रजनीं जतुकृचक्रवर्तिनीं' इत्यमरः, 'जन्या...
जतुकृचक्रवर्तिनी' (पृ. १३०. श्लो. ८९) इति वैजयन्ती च । * 'अथ चित्ररथः
 सूर्यगन्धर्वान्तरयोः पुमान्' इति तु मेदिनी ।

पूर्ववत् स्यात् समासादि चित्रपर्णी पुनः स्त्रियाम् ।
 लताजात्यन्तरे पृथिव्यर्ण्याल्येऽर्थादि पूर्ववत् ॥ २३० ॥
 चित्रपक्षः पक्षिभेदे द्वे कपिञ्जलसंज्ञके ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि चिरजीवी विरिञ्चने ॥ २३१ ॥
 पुंसि द्वयोस्तु काके स्यात् समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 चिरमेही गर्दभे द्वे समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ २३२ ॥
 चूडामणिः स्त्री गुञ्जायां पुंस्त्रियोस्तु शिरोमणौ ।
 उद्याने राजराजस्य क्लीवं चैत्ररथं विदुः ॥ २३३ ॥
 अहीनकतुभेदे तु द्विरात्रे मन्मथे च ना ।
 त्रि तु चित्ररथस्य स्यात् सम्बन्धिन्यथ ना भवेत् ॥ २३४ ॥
 छायाकरश्छत्रधारे समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 जलाशयमुशीरे क्ली जलाधारे तु पुंस्ययम् ॥ २३५ ॥
 जडौभिप्रायके तु त्रिरथ द्वे स्याज्जलप्रियः ।
 बराहेऽत्र समासादि पूर्ववत् स्यादथ स्त्रियाम् ॥ २३६ ॥
 गवेषौ स्याज्जतुफला पुंसि तूदुन्वरद्वभे ।
 अथ ऽजन्तुरथः क्षुद्रमृगभेदे द्वयोरपि ॥ २३७ ॥
 कोद्रङ्ग इति विल्याते समासादीह पूर्ववत् ।
 जघन्यजस्तु द्वे शूद्रे त्रि तु स्यादनुजे तथा ॥ २३८ ॥
 जाते जघन्यादथ ना ताते जनयिता तथा ।
 जलशिखी मत्सरि स्त्री त्रि तूष्णद्वकपालके ॥ २३९ ॥
 जातरूपं मुवर्णे क्ली रूप्ये चार्थादि पूर्ववत् ।
 जालपादो द्वयोर्हसे राजहसे तु दत्तकः ॥ २४० ॥

१. 'ल' क. ड. पाठः.

कुक्कुटे व्रजयन्त्यां तु तं पठत्यम्बुकुक्कुटे ।

जालाकारस्तु पादोऽस्ति येषां त्रिस्तेषु पक्षिषु ॥ २४१ ॥

जारद्वी तु स्त्री योगियानमार्गस्य दक्षिणा ।

या वीथिस्तत्र मार्गस्य पुनस्तस्यान्तरिक्षगे ॥ २४२ ॥

स्थाने जारद्ववं क्रीवं त्रिर्जरद्ववयोगिनि ।

जीवनीया तु जीवन्तीसंज्ञशाकलतान्तरे ॥ २४३ ॥

काकाङ्गीसंज्ञके च स्त्री जीवितव्ये जले च नप् ।

जीवितेशः प्रेतनाथे दयिते द्रविणागमे ॥ २४४ ॥

पुल्लिङ्गोऽत्राप्यर्थलिङ्गसमासाः पूर्ववत् स्मृताः ।

जुहुराणस्तु ना बह्नावध्वर्यावनडुदापि ॥ २४५ ॥

अधे द्वे कुटिले तु त्रिरथ जैवामृकः पुमान् ।

चन्द्रे च परिखायां च परिघेऽथ द्वयोः शुके ॥ २४६ ॥

धने तु स्त्री त्रिरायुष्मत्कृषीवलभिषधु सः ।

तपनीयं सुवर्णं स्त्री शालिभेदे तु पुंस्ययम् ॥ २४७ ॥

तप्तव्ये त्रिरथो तन्तुवायो वृताकिमौ द्वयोः ।

कुविन्देऽप्यथ कामस्य तिथौ स्त्री स्वात् त्रयोदशी ॥ २४८ ॥

स्यात् त्रयोदशतन्त्रीके वीणाभेदेऽप्यथ त्रिषु ।

त्रयोदशानां वस्तूनां पूरणेऽथाह यादवः ॥ २४९ ॥

तरवारिः स्त्रियां यष्टिनामधेयायुधान्तरे ।

पुमांसं सायके प्राह शैपिकोऽथोप्यन्दीधितेः ॥ २५० ॥

असरेणुः प्रमाख्यायां (पल्यां) स्त्री रजसि स्वयम् ।

जालसूर्यमरीचिस्ये त्रिरथो तालपपर्णमौ ॥ २५१ ॥

स्त्री मुरासंज्ञभैषज्ये समासाद्यत्र पूर्ववत् ।

तालपत्री ग्नियां वाद्यविदोषे तालसंज्ञके ॥ २५२ ॥

कर्णाभरणसंज्ञे तु नष्टिहयोः सादि पूर्ववत् ।
 स्यादरे त्रायमाणा स्त्री त्रायन्तीसंज्ञके त्रिपु ॥ २९३ ॥
 रक्षके ताम्रचूडस्तु द्वयोः कुबुटपक्षिणि ।
 पूर्ववच्चात्र लिङ्गादि ताम्रवृन्तस्तु पुंस्ययम् ॥ २९४ ॥
 कुलत्थेऽत्र समासादि पूर्ववच्चात्र(२)तर्कयेत् ।
 †तिन्दिडीका स्त्रियां पुंसि चिञ्चासञ्जकपादपे ॥ २९५ ॥
 क्लीवे तु वैजयन्त्याह वृक्षे तस्मात् त्रिलिङ्गता ।
 स्त्री तु वृक्षाम्लसंज्ञेऽस्य फले म्याच्चांमुवेतसे ॥ २९६ ॥
 त्रिसुगन्धं तु जानीयादेलात्वकपत्रकत्रये ।
 नपुंसकं *समासाद्यलिङ्गान्यत्रापि पूर्ववत् ॥ २९७ ॥
 त्रिविक्रमस्तु ना विष्णोरवतारान्तरेऽत्र च ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि शुद्धिङ्गस्तु त्रिकण्टकः ॥ २९८ ॥
 शृङ्गाटक इति ख्याते जलजस्थायवगन्तरे ।
 गौक्षुरेऽपि स्त्रियां स्नुह्यामत्राप्यर्थादि पूर्ववत् ॥ २९९ ॥
 त्रिवलीकं गुदे क्लीवमत्राप्यर्थादि पूर्ववत् ।
 तिर्यग्गामी तु ना शुक्रग्रहेऽर्थाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ३०० ॥
 तीक्ष्णगन्धस्तु ना शिग्रौ तथा श्वेतकटिञ्जरे ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि तुलाकोटिस्तु नृपुरे ॥ ३०१ ॥
 पुमानत्रापि लिङ्गादि पूर्ववत् स्यादथो पुमान् ।
 वसुभट्ट इति ख्याते तूलपुष्पो ह्रमान्तरे ॥ ३०२ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि तृणराजस्तु पुंस्ययम् ।
 हिन्ताले तालवृक्षे च समामाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ३०३ ॥

† तिन्दिडीका तिन्दिडीका इति च दृश्यते । * 'समामाद्य' इति ख्यात् ।

तृणशून्यं मल्लिकायां क्ली समासादि पूर्ववत् ।
 मुंसि त्वम्लगुणे दन्तशठो भव्यकपित्थयोः ॥ २६४ ॥
 जम्बूरे च खियां तु स्याच्चाङ्गेरीतिन्तिडीकयोः ।
 इयं दन्तशरेऽमीषा वृक्षाणां स्यात् फले नपि ॥ २६५ ॥
 त्रिषु त्वम्लगुणोपेतद्रव्ये दधिमुखस्तु ना ।
 सुभीवानुचरे कापि कपिमात्रेऽपि स द्वयोः ॥ २६६ ॥
 खियां तु स्याद् दधिमुखी कालराव्यामथो नपि ।
 दण्डाहतं कालशेये दण्डेन त्वाहते त्रिषु ॥ २६७ ॥
 दक्षिणस्थः सारथौ ना समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 दन्दशूको द्वयोः सर्पे दंशके तु त्रिषु स्मृतः ॥ २६८ ॥
 दर्वाकरो द्वयोः सर्पे सर्पजात्यन्तरेऽपि च ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि दाक्षायणपद पुनः ॥ २६९ ॥
 दक्षापत्ये द्वयोः स्त्री तु पार्वत्यामवनौ खियाम् ।
 दाक्षायणी स्यादश्विन्याद्युडौ च क्ली तु हाटके ॥ २७० ॥
 दाक्षिणात्यस्तु ना नालिकेरसंज्ञमहीरुहे ।
 दक्षिणापथजातादिष्वेपं त्रि स्यादथ खियाम् ॥ २७१ ॥
 द्राक्षायां स्याद् दारुफेला समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 दिवाचरस्तु ना शुक्रे समासादि च पूर्ववत् ॥ २७२ ॥
 दिवाभीत उल्लके द्वे पुमांस्तु कुमुदाकरे ।
 त्रिस्तु चोरे व्यवहितेऽप्यथ दिव्येलको द्वयोः ॥ २७३ ॥
 त्रयोदशसु भेदेषु राजिलाख्यफणाभृतः ।
 एकत्र भेदे सर्पस्य वैकरज्जाह्वयस्य च ॥ २७४ ॥

१. 'तत् त्रि' इ. पाठः. २. 'न्त' क इ. पाठः.

एकत्र त्रिषु भेदेषु द्विजपोतः पुनर्द्वयोः ।
 शब्दे पक्षिशिखौ चात्र समासार्थादि पूर्ववत् ॥ २७९ ॥
 चण्डाले नापिते चापि दिवाकीर्त्तिर्द्वयोर्मतः ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि दीर्घचृन्तस्तु पुंस्ययम् ॥ २७६ ॥
 टुण्डुसंज्ञटुमेऽत्रापि समासार्थादि पूर्ववत् ।
 अथो पुनर्नवाजातिभेदेऽल्पे दीर्घपत्रचसौ ॥ २७७ ॥
 कदल्यां च स्त्रियां ना तु दीर्घपत्रः पलण्डुके ।
 दशत्येकत्र लिङ्गार्थसमासाश्चात्र पूर्ववत् ॥ २७८ ॥
 दीर्घनादो द्वयोः कङ्कसमाल्ये विहगा-तरे ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि दीर्घनादो द्वयोः शुनि ॥ २७९ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि दीर्घनिद्रा मृतौ स्त्रियाम् ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि दीर्घरोमा पुनर्द्वयोः ॥ २८० ॥
 ऋक्षाख्यधापदेऽत्रापि समासार्थादि पूर्ववत् ।
 दुरोदरस्तु नृनपोः पणे सूते नपुंसकम् ॥ २८१ ॥
 ना तु सूतकरेऽथामौ पुच्छिङ्गः स्याद् दुरासदः ।
 दुष्पापे त्रिरथो पुंसि शिशिरतो ह्रुमार्दनः ॥ २८२ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि दूरदर्शी पुनर्द्वयोः ।
 गृध्रसंज्ञरगो त्रिस्तु (दूर)दर्शमनीपिणोः ॥ २८३ ॥
 स्त्रियां दृढदला तालीपादपे बल्वजेषु च ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि देशरूपस्तु पुलपोः ॥ २८४ ॥
 ऽन्यासे पूर्ववदत्रापि देवभिन्नस्त्वयं द्वयोः ।
 पङ्क्तिशतौ स्याद् भेदेषु मण्डलाह्वयभोगिनः ॥ २८५ ॥
 एकत्र भेदे विद्यात् तु समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 देवदण्डस्तु नृनपोर्दण्डाकारायुधान्तरे ॥ २८६ ॥

अरक्षेमात्रे लिङ्गादि पूर्ववत् स्यादिहापि च ।
 ना तु देवमणिर्वीरगलदेशम द्वय ॥ २८७ ॥
 रोमावर्ते समासादि पूर्ववत् यादथ खियाम् ।
 स्याद् देवासिन्धुर्गङ्गाया समासश्च पूर्ववत् ॥ २८८ ॥
 अष्टाङ्गुलप्रमाणे तु पुल्लिङ्गं स्याद् गुरुः ।
 चापस्य ग्रहण चाथ त्रिर्भूतितरि ध्वज ॥ २८९ ॥
 चतुर्हस्तप्रमाणे तु धनुर्दण्डः पुमानयम् ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि धर्मपाल तु सङ्गक ॥ २९० ॥
 पुल्लिङ्गं स्यात् समासादि पूर्वत्रेमात्र कल्पयत् ।
 त्रिराब्धे स्याद् धनपती राजराने तु पुन्ययम् ॥ २९१ ॥
 धार्तराष्ट्रो द्वयोश्चञ्चूचरणैरसितै सितै ।
 हस्तभेदेऽप्यपत्ये च घृतराष्ट्रस्य ना पुन ॥ २९२ ॥
 नागराजे सुरे त्रिस्तु घृतराष्ट्रस्य योगिनि ।
 धामार्गवस्त्वपामार्गे कोशातक्या च पुन्ययम् ॥ २९३ ॥
 तत्प्रसूने तु शण्डं स्यात् पुंसि तु स्याद् धुरन्तरः ।
 धवसज्ञद्रुमे त्रिस्तु धूर्ध्वे स्यादथो पुमान् ॥ २९४ ॥
 विन्यासभेदे वेश्मादेर्नन्त्रावर्तोऽपि नामभि ।
 तगराद्यै प्रसिद्धे च पुष्पगुल्मे नपि त्रयम् ॥ २९५ ॥
 तत्पुष्पे नन्दयन्तस्तु पुमान् राक्षि क्रिया पुन ।
 नन्दयन्ती मृडान्या स्यात् सुत्रणऽपि सुखेऽपि च ॥ २९६ ॥
 त्रि तु नन्दयितयेष क्लीपे तु स्यान्नदीभवम् ।
 लवणे सैन्धवामिष्ये समासाच्च पूर्ववत् ॥ २९७ ॥
 नवनीत तु शण्डे स्याद् घृतप्रवृत्तिवस्तुनि ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि नमस्कारी पुन खियाम् ॥ २९८ ॥

खदिरीसंज्ञके शाके नमस्कारस्तु ना नतौ ।
 नक्तञ्चर उल्लूके द्वे राक्षसे च त्रिषु त्वयम् ॥ २९९ ॥
 स्याद् रात्रिचरमात्रे च नक्तूवारस्तु देवरे ।
 पुमान् निराश्रये तु त्रिर्ना तु नारायणो हरौ ॥ ३०० ॥
 तस्यावतारभेदे च नरस्य सहचारिणि ।
 स्त्री तु नारायणी लक्ष्म्यां पार्वत्यां चाथ पठ्यते ॥ ३०१ ॥
 सुपार्श्वस्थानवासिन्या पार्वत्यां च विशेषतः ।
 महेश्वरस्यायतनं सुपार्श्वस्थं प्रतीयताम् ॥ ३०२ ॥
 नारायणी शतावर्यामपि नागोदरी पुनः ।
 स्त्रियां भटानामुदरत्राणंसन्नाह ईरिता ॥ ३०३ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि नागदन्तस्तु पुंस्ययम् ।
 निर्यहसंज्ञके वेस्मभित्तिशङ्कौ तथौ दरे* ॥ ३०४ ॥
 नागस्य क्लीबलिङ्ग तु जानीयाद्रासनान्तरे ।
 लक्षणं चोक्तमूर्ध्वज्ञोर्जानुस्थौ प्रसृतौ भुजौ ॥ ३०५ ॥
 इत्येवं नागदन्ती तु स्त्री निकुम्भादिनामभिः ।
 प्रसिद्धे भेषजस्तन्चे द्वयोस्तु स्यान्निशाचरः ॥ ३०६ ॥
 सर्पे च राक्षसे चापि स्त्रिया तु स्यान्निशाचरी ।
 सगालजातिभेदे च शिवाख्ये दुष्टयोपिति ॥ ३०७ ॥
 स्यान्निशाचारिमात्रे त्रि स्त्रियां तु स्यान्निरञ्जना ।
 एकत्र शक्तौ शक्तीनां नवानामपि शार्ङ्गिणः ॥ ३०८ ॥
 पौर्णमास्यां द्वयोस्तु स्यात् कृष्णसाराहये मृगे ।
 त्रिर्निर्गताञ्जनादौ स्यादथ निर्भर्त्सनं नपि ॥ ३०९ ॥

१. 'वा' ग. पाठः. २. 'ने' ग. च. पाठः. ३. 'यो' क. ग. पाठः.

अलक्तकेऽथ सीत्कारे न ना निर्भर्त्सनाथ वै ।
 बहुव्याकरणजेन शाश्वतेभेदमीरितम् ॥ ३१० ॥
 दर्शनेऽपि च मित्संज्ञामङ्गीकृत्य शगेर्यथा ।
 दर्शने श्रवणे चापि *नता निशमनेत्यथ ॥ ३११ ॥
 रज्जुत्रयप्रमाणे स्यात् क्लीयलिङ्गं निवर्तनम् ।
 उक्ताष्टहस्ता रज्जुश्च निवृत्तौ च निवर्तनम् ॥ ३१२ ॥
 निवर्तना तु न पुमान् निवर्तयतिकर्मणि ।
 नियामकस्तु ना पोतवाहे त्रि तु नियन्तरि ॥ ३१३ ॥
 निघातिका त्वयस्कारैर्यत्र निक्षिप्य हन्यते ।
 कूटेन लोहं तत्र स्त्री त्रिषु तु स्यान्निहन्तरि ॥ ३१४ ॥
 निदेशनस्तु पुंसि स्याद् दशहस्ते प्रमाणके ।
 क्ली त्वाज्ञायां च दाने च न तु ना ण्यन्तकर्मणि ॥ ३१५ ॥
 निषद्वरस्तु ना पक्के बह्वाविन्द्रे च मन्मथे ।
 निषद्वरी तु स्त्री दृश्या प्रभाया रजनावपि ॥ ३१६ ॥
 निरूपणा तु न पुमान् विचारे दर्शनेऽपि च ।
 निश्चारकस्तु पुल्लिङ्गः पुरीषोत्सर्जिमारुते ॥ ३१७ ॥
 निर्गन्तरि तु स त्रि स्यादथ निर्वाप्रणा न ना ।
 तापप्रशमनायां च घधे चाप्यपुमान् पुनः ॥ ३१८ ॥
 निर्वासना वधे चापि पुरादेश्च बहिष्कृतौ ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि निर्यातनपदं पुनः ॥ ३१९ ॥
 न्यासद्रव्यार्पणे दाने वैरशुद्धावधापरे ।
 आहुः प्रतीकारमात्रे नानार्थाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ३२० ॥
 स्त्री तु निर्व्ययनं रन्ध्रे समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 त्रिर्निराकृतिराकृत्या हनि स्वाध्यायवर्जिते ॥ ३२१ ॥

स्त्री निराकरणे नित्यशङ्की तु स्याद् द्वयोर्मृगे ।
 नित्यं यः शङ्कते तत्र त्रिरथो नीलकण्ठवाक् ॥ ३२२ ॥
 पुमान् हरे मूलकाख्यशाके च द्वे तु बर्हिणे ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि नीलग्रीवस्तु ना हरे ॥ ३२३ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि नीलशीर्षः पुनर्द्वयोः ।
 गोलाङ्गुलाह्वयकपौ समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ३२४ ॥
 नीलकेशी स्त्रियां नील्यां समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 नीलवासास्तु पुंस्येव धलभद्रे शनैश्चरे ॥ ३२५ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि स्त्रियां तु स्यान्नृपात्मजा ।
 कटुतुम्ब्यां पुमांस्तु स्यात् कूडमाण्डे द्वे तु भूपतेः ॥ ३२६ ॥
 पुत्रे प्रतिसरस्तु स्याद्धस्तसूत्रे नृशण्डयोः ।
 स्याच्चमूजघने चापि ना त्वारक्षे च मण्डने ॥ ३२७ ॥
 व्रणशुद्धौ च केचित् तु स्त्रियां प्रतिसरां विदुः ।
 असतीच्छन्नदूत्यामप्येकदेशे च वेदमनः ॥ ३२८ ॥
 भेद्यवत् तु नियोज्ये स्यात् त्रिषु तु स्यात् प्रतिष्कशः ।
 प्रतिगन्तरि प्रष्टे च सहायेऽप्यथ पुंस्ययम् ॥ ३२९ ॥
 वैजयन्ती समाज्ञासीद् ब्रूते प्रतिभयं पुनः ।
 भये नपुंसक विद्यात् त्रिषु तु स्याद् भयानके ॥ ३३० ॥
 प्रतिहारो द्वारपाले द्वारे प्रतिहृतावपि ।
 साहस्रस्तृतीयभक्तौ च ना स्त्री तु प्रतिहार्यसौ ॥ ३३१ ॥
 तत्र या स्त्री महीपालं सम्भावयति सर्वदा ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि प्रत्याहारस्त्वणाद्रिषु ॥ ३३२ ॥
 अप्यक्षरसमाप्तये प्रत्यानयनकर्मणि ।
 वाद्यवादकसामग्रीविन्यासे नाट्यगोचरे ॥ ३३३ ॥

विषयेभ्यः समाहृत्यामिन्द्रियाणामथेह च ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि प्रचलाकः पुनः पुमान् ॥ ३३४ ॥
 मयूरस्य शिखण्डे स्यात् कृकलासान्तरे पुनः ।
 नानावर्णकरे द्वे स्याद् विम्ब्याख्ये च प्रभञ्जनः ॥ ३३५ ॥
 पुमान् समीरणेऽत्रापि समासार्थादि पूर्ववत् ।
 उत्से प्रस्रवणं क्लीबं प्रसूलौ चाथ पर्वते ॥ ३३६ ॥
 माल्यवानिति विख्याते समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 प्रतारिका तु स्त्री नामौ बच्चके त्रिः प्रतारकः ॥ ३३७ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि पुमांस्तु स्यात् प्रजाकरः ।
 ष्वङ्गेऽत्रापि समासार्थलिङ्गान्यूह्यानि पूर्ववत् ॥ ३३८ ॥
 प्रतापसो ना श्वेतार्के द्वयोस्तु स्यान्मृगान्तरे ।
 *मृगशृङ्गे समासार्थलिङ्गाद्यत्रापि पूर्ववत् ॥ ३३९ ॥
 प्रद्योतनस्तु ना सूर्ये दीप्तौ क्लृप्तार्थादि पूर्ववत् ।
 न ना प्रसरणी स्यात् आसारे युद्धकारिणांम् ॥ ३४० ॥
 क्लीबं विसरणेऽत्रापि समासार्थादि पूर्ववत् ।
 प्रकीर्णकं चामरे क्ली द्वयोस्त्वश्चे त्रिषु त्विदम् ॥ ३४१ ॥
 सङ्कीर्णे पूर्ववत् सादिरत्राथ स्यात् प्रवासना ।
 न ना विवासने चापि वधेऽप्यर्थ्यादि पूर्ववत् ॥ ३४२ ॥
 प्रमापणा तु न पुमान् ज्ञापने (उ?च) वधेऽपि च ।
 प्रबोधना तु न पुमान् ज्ञापनेऽप्यनुबोधने ॥ ३४३ ॥
 आलेपविषये क्ली तु प्रबुद्धौ सादि पूर्ववत् ।
 प्रसाधना तु न पुमानभ्यङ्गप्रतिकर्मणोः ॥ ३४४ ॥

शुश्रूपायां च नृस्त्री तु कङ्कते स्यात् प्रसाधनी ।
 प्रसादनस्तु प्रासादे पुमान् स्यादोदने तु नप् ॥ ३४९ ॥
 न ना प्रसन्नीकरणे स्त्री तु प्रसहनी भवेत् ।
 लतावृहत्यां क्लीबे तु भवेत् प्रसहनं तथा ॥ ३४६ ॥
 अभिभूतौ समासादि पूर्ववत् स्यादथो पुमान् ।
 प्रसर्पको दर्शनाय यज्ञस्थानमुपागते ॥ ३४७ ॥
 प्रसर्त्तरि पुनस्त्रि स्यादर्थलिङ्गादि पूर्ववत् ।
 प्रचङ्गमः कपौ भेके द्वे द्वे तु कपिभेकयो ॥ ३४८ ॥
 पुवङ्गमोऽथ स्त्री दण्डहीनस्तुचि परिप्लवा ।
 चञ्चले पुनरेप त्रिरथो परिणतः पुमान् ॥ ३४९ ॥
 तिर्यग्दन्तप्रहारे स्याद् गजे प्रौढे तु स त्रिपु ।
 †परिशुष्कं पुनर्मासे घृते सित्तोष्णवारिणि ॥ ३५० ॥
 पके मृदुनि युक्ते स्यात् कणादिभिरिद नपि ।
 शुष्कमात्रे तु तत् त्रि स्यादथोपकरणे पुमान् ॥ ३५१ ॥
 परिच्छदो जातिभेदे श्वरीविप्रजे द्वयोः ।
 पटच्चरं तु जैर्णे क्ली बस्त्रे भ्रात्रे तु पुंस्यदः ॥ ३५२ ॥
 मध्यदेशगते नीवृद्धिशेषे स्युः पटच्चराः ।
 परम्परा तु वस्तूनां सन्ताने स्त्री द्वयोः पुनः ॥ ३५३ ॥
 पुत्रपौत्रादिमात्यां स्याद् गृहम्यस्य पञ्चमे ।
 पष्ठे च मृगभेदे च गोरुर्ण इति विश्रुते ॥ ३५४ ॥
 पलङ्गपा पुनः स्त्री स्याद् गोलुरे गुल्गुलौ तु ना ।
 पचम्पचा तु स्त्री दाव्या ना तु चम्पकपादपे ॥ ३५५ ॥

१. 'दी' क. ग च. पाठ .

† 'मांष बहुवृत्तिर्भ्रष्ट सिक्क चेदम्युना मुहुः । जीरकार्थे. शमास्तु च परिशुष्कं तदुच्यते ॥'
इति धान्दवान्दिका ।

पर्परीकस्तु ना वहौ भक्षे च द्वे तु कुकुरे ।
 कुररे पर्परीकां स्तु पुंस्यऽनापाकरे(?) त्रि तु ॥ ३५६ ॥
 जप्रत्तौ(?) परंजातस्तु द्वे दासे सादि पूर्ववत् ।
 परैधितस्तु द्वे दासे लिङ्गाद्यत्रापि पूर्ववत् ॥ ३५७ ॥
 पञ्चाङ्गुलस्तु पुंसि स्यादेरण्डाह्वयपादपे ।
 पञ्चाङ्गुलिप्रमाणे तु त्रिष्वथो वह्निवातयोः ॥ ३५८ ॥
 पवमानो विशेषाच्च गार्हपत्याख्यपावके ।
 यज्ञस्तोत्रविशेषेषु त्रिष्वप्येष पुमांस्त्रि तु ॥ ३५९ ॥
 कारके पवनाख्यस्य कर्मणोऽथ नपुंसकम् ।
 पर्याणे स्यात् पल्पयनं द्वे तु पुत्रस्य पञ्चमे ॥ ३६० ॥
 परम्पराख्ये सन्ताने पलगण्डस्तु लेपके ।
 भित्त्यादेः सुधया मर्त्यजातिभेदेऽपि च द्वयोः ॥ ३६१ ॥
 किरातात् करणीजाते पट्टबन्धः पुनर्द्वयोः ।
 पत्न्यौ जीवति जारेण जनितः क्षत्रियेण यः ॥ ३६२ ॥
 क्षत्रियायां भवेत् तस्मिन् नाम्ना क्षत्रियकुण्डके ।
 पूर्ववत् स्यात् समासाद्यमथो परकुलो द्वयोः ॥ ३६३ ॥
 भिन्त्राख्ये जलमार्जरे समासार्थादि पूर्ववत् ।
 पयोगर्भस्तु ना मेघे समासार्थादि पूर्ववत् ॥ ३६४ ॥
 पचेलिमस्तु ना वहौ मापे च द्वे तुरङ्गमे ।
 पद्मासनो विरिञ्चे ना क्री तु स्यादासनान्तरे ॥ ३६५ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि *प्रत्यग्दृष्टिः पुनः स्त्रियाम् ।
 मीमांसने समासादि पूर्ववत् स्यादथो पुमान् ॥ ३६६ ॥

१. 'कास्तु' क. पाठः.

§ 'पामाकरे' इति स्यात् । † 'उग्राख्ये' इति स्यात् । 'उदस्तु जलमार्जरः पारी परकुलो
 वरी' (पृ. १५२. श्लो. ५४) इति वैजयन्ती । * 'प्रत्यग्दृष्टिः' इति स्यात् । 'मीमांसा तु
 विजिज्ञासा प्रत्यग्दृष्टिर्विकुण्डना ।' (पृ. १७. श्लो. १७५) इति वैजयन्ती ।

यस्याकृतविवाहस्य कनीयान् दारसङ्गही ।
 परिविचिः स्मृतस्तस्मिन् स्त्रियां तु परिवेदने ॥ ३६७ ॥
 प्रतिहर्ता त्रिषु ज्ञेयः प्रतिनेतरि तस्करे ।
 साम्प्रस्तु प्रतिहारारुवभक्तेर्नत्विजि गातरि ॥ ३६८ ॥
 अथो परशुभृद् विघ्नराजे ना त्रिः कुठारिणि ।
 परमेष्ठी विरिञ्चे ना स्युमायां परमेष्ठिनी ॥ ३६९ ॥
 त्रिरुत्तमेऽन्यः कश्चित् तु निर्वृतेऽन्यो हरादिषु ।
 परिवादिध्वनिस्तु स्यात् परिवादवति त्रिषु ॥ ३७० ॥
 तथापवादश्ले च स्त्रियां तु परिवादिनी ।
 वीणायामथ पुंसि न्यात् पारावत इति ध्वनिः ॥ ३७१ ॥
 अतस्यां ब्रीहिभेदे च तरुभेदेन्द्रनीलयोः ।
 पारावते^३ वर्णभेद ईपत्पाण्डावथ त्रिषु ॥ ३७२ ॥
 तद्युक्तार्थे च नीचे च क्ली तु (वैमेंऽपि?) शाखिनः ।
 अत्रोक्तस्य फले द्वे तु कपोते गृह्वार्तिनि ॥ ३७३ ॥
 द्वे तु पारशवो विमत्स्योदशद्रामुतेऽथ ना ।
 मौक्तिके नृनपोस्तु स्याहोहे कालायसाह्वये ॥ ३७४ ॥
 शस्त्र इत्यभिधेयोक्तिर्दृष्टा पारशवध्वनेः ।
 पूर्वशास्त्रेषु (शस्त्र ? शस्त्रे च) तत्रायोर्थो विवक्षितः ॥ ३७५ ॥
 अनालोच्यैव कथितं यादवैरिदमीदृशम् ।
 अयोर्थमुक्त्वा भूयोऽपि ह्यर्थमस्त्रतया पृथक् ॥ ३७६ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि ना तु पाशुपतध्वनिः ।
 मूरुहे शिवमस्तीति प्रसिद्धे (व)कसंज्ञके ॥ ३७७ ॥
 अतभेदे त्वदः क्लीबं तथा पशुपतेः पुनः ।
 सम्बन्धिनि त्रिर्ना त्यञ्चीं पारावारो नपि त्विमे ॥ ३७८ ॥

पारावारे परार्वाचोः कूलयोरसमाहृतौ ।
 समाहारे त्वेकवचः प्राजापत्यं पुनर्नपि ॥ ३७९ ॥
 द्वादशाहकृते कृच्छ्रे गर्भाधानाल्यसंस्कृतेऽतौ ।
 प्रजापतित्वे पत्यन्ताद् यक्प्रत्ययविधानतः ॥ ३८० ॥
 केषुचित् सामभेदेषु कृतोद्गाहद्विजे तु ना ।
 विवाहभेदेऽप्यष्टासु द्वितीये गौतमोदिते ॥ ३८१ ॥
 प्रजापतेस्त्वपत्ये द्वे तत्सम्बन्धिनि तु त्रिषु ।
 पत्युत्तरपदप्येन प्राणियूतं तु पुत्रपोः ॥ ३८२ ॥
 युद्धे पश्चहिपक्ष्याद्यैर्युद्धमात्रेऽप्यथो पुमान् ।
 प्रावृषेण्यः कदम्बद्रौ त्रिषु प्रावृड्भवादिषु ॥ ३८३ ॥
 जातार्थादितरत्राथ प्राचेतस इति ध्वनिः ।
 ना वाल्मीकिमुंनौ त्रिस्तु सम्बन्धे स्यात् प्रचेतसः ॥ ३८४ ॥
 पितामहो विरिञ्चे ना पितुश्च जनके तथा ।
 पितामही तु स्त्री तत्र जनयिष्यामथ द्वयोः ॥ ३८५ ॥
 म्रियापत्यः कङ्कसंज्ञे शकुनौ सादि पूर्ववत् ।
 म्रियंवदा पुष्पवल्ख्यां मालतीनाम्नि सा स्त्रियाम् ॥ ३८६ ॥
 म्रियस्य वक्तुरि त्रि स्यादथ पिण्डफला स्त्रियाम् ।
 अलावुवल्ख्यामत्रापि समासादिकमुन्नयेत् ॥ ३८७ ॥
 पिण्डारफो ना पिण्डीकसंज्ञवृक्षे द्वयोः पुनः ।
 चित्राङ्ग इति विख्याते व्याघ्रभेदे द्वयोः पुनः ॥ ३८८ ॥
 पक्षिणि स्यात् पिपतिपत् पतिषुं त्विच्छति त्रिषु ।
 पीनस्कन्धो बराहे द्वे समासादि तु पूर्ववत् ॥ ३८९ ॥
 पीतपुष्पस्तु ना कासमर्दे कृश्माण्डकेऽपि च ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि पीलुपर्णी पुनः स्त्रियाम् ॥ ३९० ॥

दूर्वायां तुण्डिकेयां च समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 पीतदारु पुनः क्लीव देवदारुणि चन्दने ॥ ३९१ ॥
 ताम्रसारोऽथ लिङ्गादि पूर्ववत् कल्पयेदिह ।
 पुण्डरीकं सिते छत्रे कुष्ठव्याध्यन्तरे तथा ॥ ३९२ ॥
 पद्ममात्रे सिताम्भोजे बालुकाख्यविपान्तरे ।
 स्यादाम्रस्य फले गन्धद्रव्ये मदनकाह्वये ॥ ३९३ ॥
 क्लीवं ना स्वमिदिग्भागजे हस्तिज्वरान्तरे ।
 इक्षुजातिप्रभेदे च शालिजात्यन्तरेऽपि च ॥ ३९४ ॥
 इतिहासप्रसिद्धे च विष्णुभक्ते द्विजान्तरे ।
 द्वयोस्तु सर्पभेदाः स्यू राजिलाख्यास्त्रयोदश ॥ ३९५ ॥
 तेषामेकत्र भेदे च व्याघ्रे च कथितो बुधैः ।
 अनूपमासवर्गस्थ मध्ये यः प्लवसंज्ञकः ॥ ३९६ ॥
 हसादिर्गण उद्दिष्टस्तत्र चैकत्र पक्षिणि ।
 पुष्पदन्तस्तु ना वायुदिग्गजे शार्ङ्गधन्वन ॥ ३९७ ॥
 चतुर्णामपि चाश्वानामेकस्मिन्धन्त्रसूर्ययोः ।
 सहोक्तौ पुष्पदन्तौ स्तः समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ३९८ ॥
 कथित्ये ना पुष्पफलः क्ली तु द्वन्द्वे समाहृतौ ।
 कूड्माण्डे तु पुमान् पुष्पफलो लिङ्गादि पूर्ववत् ॥ ३९९ ॥
 पुनर्वसुर्वररुचौ पुमान् नारायणे तथा ।
 अदितेस्त्वपि नक्षत्रे द्विवचोन्तः पुनर्वसू ॥ ४०० ॥
 तद्युक्ते कालमात्रे च तत्र जाते त्रिषु स्मृतः ।
 तस्मिन्नर्थे यथायोगं सर्वाणि वचनान्यपि ॥ ४०१ ॥
 पुरोगामी शुनि द्वे स्यात् त्रिषु तु स्यात् पुरस्सरे ।
 पूर्णपात्रस्तु नृनपोरुत्सवेषु सुहृद्जनैः ॥ ४०२ ॥

गृह्यते बलमाल्यादि बलादाकृष्य तत्र यत् ।
 यस्य प्रमाणमुष्टीनां षट्पञ्चाशच्छतद्वयम् ॥ ४०३ ॥
 तत्रापि तण्डुलाद्येऽथ पूर्णे पात्रे जलादिना ।
 लिङ्गत्रयं स्यादत्रार्थे पूर्णानकपदं पुनः ॥ ४०४ ॥
 उत्सवेषु सुहृद्भिर्यद् बलादाकृष्य गृह्यते ।
 वस्त्रमाख्यादि तत्र क्ली न तु स्त्री पूर्ण आनके ॥ ४०५ ॥
 पूर्णकोशा प्रशस्तायां कचित् स्यादोषधौ स्त्रियाम् ।
 अपूपे तु पुमानत्र समासादीनि पूर्ववत् ॥ ४०६ ॥
 पूर्णकूटो द्वयोः कूटपूरिसंज्ञे विहङ्गमे ।
 चापसंज्ञे च लिङ्गार्थसमासाः पूर्ववत् स्मृताः ॥ ४०७ ॥
 पूतिपुष्पी मातुलङ्ग्यां स्त्री समासादि पूर्ववत् ।
 स्त्री तु पूतिफली सोमराजीति प्रथितौषधौ ॥ ४०८ ॥
 पूर्वत्रेवात्र लिङ्गादि पुल्लिङ्गस्तु पृपातकः ।
 साज्ये दधि क्ली तु दुग्धे निषिक्तघृतके भवेत् ॥ ४०९ ॥
 पृथुच्छदस्तु ना शाकसंज्ञवृक्षेऽथ पूर्ववत् ।
 समासादिकमत्रापि पृथुहस्तस्तु हस्तिनः ॥ ४१० ॥
 ऊर्ध्वं कृत्वाङ्गुलेः सप्त भागान् भागे च सप्तमे ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि पृथुचित्रः पुनर्नरि ॥ ४११ ॥
 कुण्डप्रमितधान्यस्य गृह्ये सद्गृहीतरि ।
 सादि पूर्ववदत्रापि पृथुरोमा पुनर्क्षिपे ॥ ४१२ ॥
 पूर्ववत् स्यात् समासादि ना तु प्रेतालयो हुमे ।
 शाकोटाख्ये समासादि पूर्ववन्ना पुनर्नडे ॥ ४१३ ॥
 काशे च स्यात् पोडगलो वैकरञ्जाख्यमोगिनाम् ।
 भवेत् त्रयाणामेकत्र द्वे अथो पीपयित्स्ववाक् ॥ ४१४ ॥

ना मेघे कोकिले तु द्वे पौरुषेयं पुनस्त्रिषु ।
 पुरुषेण कृते तस्य विकारे च वधेऽथ नप् ॥ ४१५ ॥
 वृन्दे पौरोहितं तु त्रि सम्बन्धिनि पुरोधसः ।
 अथर्ववेदे तु क्लीबं द्वयोस्तु स्यात् फलाशनः ॥ ४१६ ॥
 शुक्रे पूर्ववदत्रापि पाठल्यां तु फलेरुहा ।
 स्त्री ना तु तालवृक्षे स्याद् वन्धुजीवः पुनर्नरि ॥ ४१७ ॥
 वन्धुके तस्य पुष्पे क्ली समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 शतावर्या बहुसुता स्त्री समासादि पूर्ववत् ॥ ४१८ ॥
 बहुरूपो महादेवे पुंस्यराल इति श्रुते ।
 म्यान्निर्यासविशेषे च समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४१९ ॥
 बहुमजो द्वे वराहे समामादि च पूर्ववत् ।
 वलिषुष्टो द्वयोः काके समासादीनि पूर्ववत् ॥ ४२० ॥
 ब्रह्मघोषस्तु गरलविशेषे पुत्रपुंसकम् ।
 वेदघोषे तु पुल्लिङ्गः समासादीनि पूर्ववत् ॥ ४२१ ॥
 ब्राह्मदण्डः पुनः पुंसि भनुर्भेदे स्त्रियां पुनः ।
 भार्ग्वसिंज्ञापधे ब्रह्मदण्डी म्यादोपधौ षष्ठि ॥ ४२२ ॥
 सादि पूर्ववदत्रापि ब्रह्मपुत्रस्तु ना विषे ।
 ब्रह्मवाञ्छुकर्मज्ञे म्याद् रुद्रे केतुमहेऽपि च ॥ ४२३ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि ब्राह्मचारी पुनर्नरि ।
 उपनीते तथा स्कन्दे स्त्रियां तु ब्रह्मचारिणी ॥ ४२४ ॥
 दुर्गायां त्रिषु तु ज्ञेयः म्यादमपुनकारिणि ।
 बाहुलेयस्तु ना स्कन्दे द्वयोस्तु बहुत्वानुते ॥ ४२५ ॥
 बालवन्मो द्वयोस्तु कपोनाद्यपिद्वयमे ।
 पारावकास्यादन्मस्मिन् समासादीनि पूर्ववत् ॥ ४२६ ॥

विलखण्डं रक्तपद्मे क्लीं समासादि पूर्ववत् ।

विलेशयो द्वे नकुले मूपिके भुजगेऽपि च ॥ ४२७ ॥

विलेशया तु गोधायां स्त्री स्याद् वृन्दारकः पुनः ।

द्वे देवे त्रि तु मुख्येऽपि सुन्दरेऽथ बृहच्छदः ॥ ४२८ ॥

ना शोथशत्रुसज्ञे स्यात् स्तम्बे सादीनि पूर्ववत् ।

बोधनीया स्त्रियां वृद्धिसंज्ञके भेषजान्तरे ॥ ४२९ ॥

त्रि तु बोधयित्तथे च बोद्धव्ये चाप्यथ द्वयोः ।

भयानको दराहेऽपि व्याघ्रे स्थान्मूपिकान्तरे ॥ ४३० ॥

भट्टारको ना नाट्योक्तौ राशि पूज्ये च पूरुषे ।

स्त्री तु भट्टारिका ज्ञेया नाट्योक्तावेव मातरि ॥ ४३१ ॥

भ्रमरेष्टु पुंस्याम्ने नीपे जम्बूटपादपे ।

पूर्ववत् स्यात् समासादि भारद्वाजः पुनर्द्वयोः ॥ ४३२ ॥

व्याघ्राटाख्ये पक्षिभेद ऋषिभेदे तु पुंस्ययम् ।

स्त्रियां तु वन्यकार्पास्यां भारद्वाजी द्वयोः पुनः ॥ ४३३ ॥

भरद्वाजस्य वंश्येषु सम्बन्धिनि पुनस्त्रिषु ।

भागधेयं तु भाग्ये क्लीं दायदे तु पुमानयम् ॥ ४३४ ॥

राजदेयकरे च क्लीं भागधेयी द्वयोः पुनः ।

जाते भागवतो ब्राल्याद् वैश्या क्षत्रियपूर्विका ॥ ४३५ ॥

या तस्यां त्रिस्तु भगवत्सम्बन्धिनि पुमान् पुनः ।

भारस्य वहने भारवाहः क्लीवं तु वाजिनः ॥ ४३६ ॥

रेचिताख्यगतां त्रिस्तु तद्वति स्याच्च चोढरि ।

भारस्य भासयन्तस्तु भास्करे पुंस्यथ त्रिषु ॥ ४३७ ॥

१. 'वे' ग. पाठः.

१ 'विलखण्डम्' इति स्यात् । 'रक्ते तु पद्मे कण्डारं विलखण्डम्' (पृ. १५७. श्लो. १९)
इति वैजयन्ती ।

विज्ञेयो भासयितरि^१ स्यर्थे तत्रापि शीष्यथ ।
 भासयन्ती भिन्नकुम्भः पुनस्त्रिदास्यमोचिते ॥ ४३८ ॥
 पूर्ववत् स्यात् समासादि भीरुचेताः पुनर्द्वयोः ।
 मृगे पूर्ववदत्रापि भूतकेशी पुनः स्त्रियाम् ॥ ४३९ ॥
 (शिते!) शोफालिकायां स्याद् गोलोम्यां तु पुमानयम् ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि ज्ञेयं भूरिफला पुनः ॥ ४४० ॥
 अन्यस्मिन् पुष्पवलेः स्त्री स्थावरे सप्तलाह्वये ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि भृङ्गराजः पुनः पुमान् ॥ ४४१ ॥
 वास्तुदेवविशेषे स्याद् यो दक्षिणपदावलेः ।
 वास्तुनः सप्तमपदे प्राक्त आरभ्य वर्तते ॥ ४४२ ॥
 स्थावरे †मार्कराल्ये च द्वे तु धूम्याटभृङ्गयोः ।
 द्वयोस्तु भृज्जकण्ठः स्यान्मर्त्यजात्यन्तरे द्विजात् ॥ ४४३ ॥
 वैश्यायां जनिते जाते व्रात्याश्च द्विजयोपिति ।
 भोजनीयं तु सामुद्रलवणे क्ली त्रिषु त्वदः ॥ ४४४ ॥
 भोक्तव्यादौ महादेवः पुनर्ना परमेश्वरे ।
 पार्वत्यां तु महादेवी स्त्रियां राज्ञश्च योपिति ॥ ४४५ ॥
 ज्ञेया कृताभिषेकायां समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 महानटस्तु ना भर्गे समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४४६ ॥
 महाव्रतस्तु शम्भौ ना क्ली त्वेकाहमखान्तरे ।
 व्रते तु महति क्लीने पुंसि चार्थादि पूर्ववत् ॥ ४४७ ॥
 महेश्वरस्तु ना मृत्युञ्जये स्याद् गुल्गुलावपि ।
 महेश्वरी तु स्त्री ब्रह्मरीतिसंज्ञकलोहके ॥ ४४८ ॥
 महावीरो महादेवे पावके गरुडे च ना ।
 सोमवंशसमुद्भूते बृहद्रथसुते नृपे ॥ ४४९ ॥

† 'मार्कवे भृङ्गराजः स्यात्' (पृ. ५३. श्लो. १०७) इति तु वैजयन्ती ।

प्रत्यर्घपात्रे सुमटे वीरे वज्रेऽप्यथ त्रिषु ।
 प्रवरे द्वे तु हसे च श्वेनार्धं च गगोऽपि च ॥ ४९० ॥
 अत्रापि पूर्ववत् मादि महासेनस्तु ना गुहं ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि * महापुत्र, पुनस्त्रिषु ॥ ४९१ ॥
 समृद्धे कथित मद्भिर्स्त्रागोहाधिषे तु ना ।
 अत्रापि पूर्ववत् मादि महासर्पः पुनर्द्वयो ॥ ४९२ ॥
 षड्विंशतिप्रभेदाना द्वाकारफणावृताम् ।
 एकभेदे नपि त्पेतत समर्पाथेयु सामसु ॥ ४९३ ॥
 दशस्त्रपि समामादि पूर्वत्रेयात्र तर्कयेत् ।
 महापशो द्वयोर्द्वारिग्मजफणाभृताम् ॥ ४९४ ॥
 एकभेदेऽथ ना ज्ञाष्टे ओथजतुगिति श्रुते ।
 क्रीं त् रक्तश्वे स्यात् समामाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४९५ ॥
 महाकायो गजे द्वे स्यात् समामाद्यत्र पूर्ववत् ।
 महाग्रीवो द्वयोरुष्टे समामाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४९६ ॥
 महासुग्वो द्वयोर्नित्रे समामाद्यत्र पूर्ववत् ।
 महाशल्को द्वयोर्मत्स्यभेद एत्थान् पञ्जे ॥ ४९७ ॥
 श्रिया तु स्यान्महाशल्का देविकासजके भवेत् ।
 मातुलुङ्गप्रभेदे च समामाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४९८ ॥
 महावेगः कर्पा द्वे स्यात् समामाद्यत्र पूर्ववत् ।
 महानाटो द्वयो सिंहे गजे चानापि पूर्ववत् ॥ ४९९ ॥
 महादंष्ट्रो द्वयोर्व्याघ्रभेदे चित्राङ्गसजके ।
 अत्रापि पूर्ववत् मादि महापशुः पुनर्द्वयो ॥ ४९० ॥

१ 'श्वेतम्' क च पाठ २ 'सुद क' क ग च पाठ

* 'महामात्र' इति स्वतः । महामात्र गमूद्र चमय इतिवरुभिश्च इति गणिनी ।

कारणवास्यविहगे समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
महारसा तु स्त्री द्रोणपुष्पीमंजौषधी तथा ॥ ४६१ ॥
नीलीनाम्नि च ना त्विक्षां रज्जूराम्भ्ये च पादपे ।
अत्रापि पूर्ववत् सादि मापपर्ण्या महासहा ॥ ४६२ ॥
अम्लानसंज्ञकशटे च स्त्री समाम्नादि पूर्ववत् ।
महाफला स्त्री कूरमाण्डे महाजम्बवां च पूर्ववत् ॥ ४६३ ॥
महाभ्वेता स्त्रियां क्षीरविदार्या था तु बल्लिका ।
गिरिकर्णीति त्रिल्याता नीलायां तत्र किं च सा ॥ ४६४ ॥
कण्टकिन्नततीभेदेऽप्यत्राप्यर्थादि पूर्ववत् ।
महाबुसस्तु ना धान्ये हायनास्त्रो र्यवे च ना ॥ ४६५ ॥
अत्रापि पूर्ववत् सादि महाक्रन्दं पुनर्नपि ।
शुण्ठ्या पुशण्डयोस्तु स्याल्लशुनेऽर्थादि पूर्ववत् ॥ ४६६ ॥
महाजानी स्त्रिया पीते घोषसजे लतान्तरे ।
अत्रापि पूर्ववत् सादि महापत्रः पुन पुमान् ॥ ४६७ ॥
तालसज्जद्दुमेऽत्रापि समामादिक्रमुन्नयेत् ।
महोदरी तु स्त्री मुस्तभेदे नाट्टेयिकाद्वये ॥ ४६८ ॥
राणस्य त्रमात्ये ना क्लीं तूदररुजान्तरं ।
अत्रापि पूर्ववत् सादि क्लीवे तु स्यान्महापधम् ॥ ४६९ ॥
शुण्ठ्यामतिविषाया च लशुने चाथ पुन्नपो ।
औषधे महति स्यान् त् दशम्बपि पलण्डुपु ॥ ४७० ॥
अन्यस्मिन्नेत्रे लशुनादेवत्याथ महावनम् ।
युद्धे क्ली पूर्ववत् सादि पुमान्तु स्यान्महालयः ॥ ४७१ ॥
ईश्वरस्थानभेदे च विहारे परमात्मनि ।
अत्रापि पूर्ववत् सादि न तु * ना स्यान्महोदर्यो ॥ ४७२ ॥

१. 'जं' च' ट. पाठ २ 'नृ' ग. पाठ ३ 'य' र ग. च पाठ.

* 'नप' इति रत्ना. । 'महोदय' गान्यद्वन्द्वे' इति मेदिनी ।

कन्याकुब्जाख्यनगरे कन्याया तु म्रियामियम् ।

प्रौढायां किञ्चिदत्रापि समासादिकमुच्यते ॥ ४७३ ॥

महत्तरी तु स्त्री राज्ञो या वृद्धा परिचारिका ।

आर्शा.स्वस्त्ययनाभिजा तस्यां त्रिस्तु वृहत्तरे ॥ ४७४ ॥

पुमान् * मधुरिकः प्रोक्तो जीवकाह्वयभेषजे ।

गालेयाम्ब्रे शीतशिवे स्त्रियां मधुरिका मता ॥ ४७५ ॥

मधूलकस्तु गिरिजे मधूकाख्यतरौ पुमान् ।

मधूकपुष्पविहितमुराया तु मधूलिका ॥ ४७६ ॥

स्त्री मूर्वायां च कश्चित् तु तां याष्टिमधुकेऽभ्यर्धति ।

मधुच्छदस्तु ना वृक्षे विकङ्कत इति श्रुते ॥ ४७७ ॥

अत्रापि पूर्ववत् सादि स्त्रियां तु स्यान्मधुव्रता ।

इत्याहुः श्वेतगुञ्जायां ना फलाध्यक्षपादपे ॥ ४७८ ॥

अत्रापि पूर्ववत् सादि पुल्लिङ्गस्तु मयूरकः ।

फणिर्जकविशेषे स्यात् सुगन्धौ यस्य चापरम् ॥ ४७९ ॥

मञ्जीरक इति प्राहुर्नामधेयं विचक्षणाः ।

अपामार्गं च नप् तु स्यात् तुत्थाञ्जनमिति श्रुते ॥ ४८० ॥

अञ्जने मदमत्तस्तु धुर्धरेऽस्त्री पुरे पुमान् ।

मदेन मत्ते त्रि स्त्री तु मदयन्ती प्रकीर्तिता ॥ ४८१ ॥

मल्लिकायां त्रिषु त्वेष मदयन्तः प्रयोजके ।

§ मद्रास्त्रिणां (?) मण्डयन्तस्तु पुमान्नादर्ज ओदने ॥ ४८२ ॥

त्रिस्तु प्रसाधके वित्तपालेऽप्यर्थमयेऽत्र च ।

स्वयर्थे स्यान्मण्डयन्तीति मण्डलाग्रः पुनर्नरि ॥ ४८३ ॥

१. 'शाले स्त्रि' क. क. च. पाठः. २. 'दू' ग. पाठः. ३. 'प्यशान्' क ग च. पाठः.

४. 'ने' क. ग. च. पाठः.

* 'मधुरकः शूद्रहस्वाङ्गजीवका.' इति रवमरः । § 'मायनेः' इति स्यात् ।

सङ्गे स्वविशेषे तु यादवो(रऽव)र्णनामत ।
 जत्रापि पूर्ववत् मादि मस्तुलुङ्गस्तु पुनपो ॥ ४८४ ॥
 शिर ऋहे नपि त्वेतद् द्रधिमण्डस्य पुम स ।
 मर्षरीणोऽनले शर ह्ये तु न्येनेऽम सा खियाम् ॥ ४८५ ॥
 मनोजत्रादिजिह्वासु सप्तसंज्ञत्र * तत्र पुन ।
 पितृधमणि पुत्रे ह्ये समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४८६ ॥
 मनोहरा तु पिप्पल्या स्त्री मनोहारणि त्रिपु ।
 मद्रोत्कटस्तु ह्ये पाराधतमजविहङ्गमे ॥ ४८७ ॥
 मद्रोत्कटा तु पार्वत्या स्त्री चेत्ररथनामनि ।
 महेश्वरालये या स्वाद् वास्त या तत्र तत् पुन ॥ ४८८ ॥
 मनोद्धते त्रिप मद्रकल्स्तु द्विगुणे पुमान् ।
 मद्रोत्कटे समामादि पूर्ववत् स्याद् द्वयो पुन ॥ ४८९ ॥
 मद्रिकाशः भित्तेनत्रयुक्ते जयस्तुगङ्गम ।
 हसे च चञ्जुचरणैर्मङ्गिर्नैरुपस्थितं ॥ ४९० ॥
 मलिम्लुचस्तु पृथुक्तोऽधिकमाय मनीषिणि ।
 गृहस्थसपञ्चयजे च तन्वरे तु त्रिपु मृत ॥ ४९१ ॥
 मशोक शारके च ह्ये चातके रजवेऽपि च ।
 मञ्जुत्रोपाप्तगोभेदे समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ४९२ ॥
 मन्दसानस्तु नात्रेऽना चन्द्रे जात्रेऽप्यथ द्वयो ।
 हमे महीपतिस्तु स्यान्नृपे भव्याम्वपत्पे ॥ ४९३ ॥
 नात्रापि पूर्ववत् सादि महानर्मा पुनर्द्वयो ।
 मन्वचात्य तरे चार्याश्वत्रजे सादि पूर्ववत् ॥ ४९४ ॥

१ 'पुनवत् स्यात् समासाद्' न पाठ ० 'उ म पाठ ३ 'ध' न पाठ

* सा' इ न स्यत् । † मालिन्मपयधित' इति स्यात् ।

महापक्षी पुनर्द्वे स्यादुलूके सादि पूर्ववत् ।
 मातामहस्तु ना मातुस्ताते मातुस्तु भृत्ति च ॥ ४९५ ॥
 पूर्वजातेषु वश्येषु स्यात् तु मातामही स्त्रियाम् ।
 मातुर्जन-यामथ ना हागे षोडशयष्टिके ॥ ४९६ ॥
 भवेन्माणवको द्वे तु बाले तत्र यदा स्त्रियाम् ।
 तदा भागविका गर्ह्यपुरुषेऽथ नृलिङ्गरुः ॥ ४९७ ॥
 मार्जालीयो भवेदङ्गशोधने धौतिदेशके ।
 ओतां तु द्वे चारुणि त्रिमार्गशीर्षी पुन स्त्रियाम् ॥ ४९८ ॥
 मृगशीर्षभयुक्तायां पैर्णिसाम्या पुमान् पुन ।
 तद्युक्तमासे ना तु स्यान्मातुलुङ्गः सुविश्रुते ॥ ४९९ ॥
 रुचकादिपदैर्गुल्ले फलाद्यं स्त्री त्वमुप्य वै ।
 भेदेऽप्यम्लफले मातुलुङ्गी क्ली तु फले तयो ॥ ५०० ॥
 मित्राधिन्दा स्त्रियामिष्टिविशेषे यज्वविश्रुते ।
 कृष्णप्रधानपत्नीना सप्तानामेकयोपिति ॥ ५०१ ॥
 पुल्लिङ्गस्त्वपिभेदेऽसौ कोहलम्य मुने सुते ।
 मुमुचान्तु ना मेघे त्रि तु मोक्षरि केचन ॥ ५०२ ॥
 मुमुक्षितरि तु स्मान्ये पुल्लिङ्गस्तु मुनिप्रियः ।
 श्यामाके पूर्ववत् सादि मुचुकुन्दस्तु कुत्रचित् ॥ ५०३ ॥
 पूर्वस्मिन् क्षत्रिये पुष्पवृक्षभेदेऽपि नप् पुन ।
 तस्य प्रनूनयोरत्र लिङ्गाद्यं पूर्ववत् स्मरेत् ॥ ५०४ ॥
 मृगशीर्षे पुनः क्लीं नक्षत्रे सोमदेवते ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि द्वयोस्तु स्यान्मृगादनः ॥ ५०५ ॥
 तरक्षी पूर्ववत् सादि मृगाजीवः पुनर्द्वयोः ।
 तरक्षी पूर्ववत् सादि मृदुगोमा जगे द्वयोः ॥ ५०६ ॥

अत्रापि पूर्ववत् सादि क्लृप्ते मृगशिरो भवेत् ।
 मृगशीर्षाभ्यनक्षत्रे तत्र जाते त्रिषु स्मृतम् ॥ ५०७ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि मेपशृङ्गस्तु पुत्रयो ।
 विपभेदे स्त्री तु मेपशृङ्गी वृक्षान्तरे स्मृता ॥ ५०८ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि म्लेच्छभोज्यः पुन पुमान् ।
 गोधूमधान्ये लिङ्ग च समानोऽर्थश्च पूर्ववत् ॥ ५०९ ॥
 मेघनादस्तु पुल्लिङ्ग इन्द्रजित्पण्डुरीययो ।
 मेघघोषेऽप्यत्र तु म्यादाखुजात्यन्तरे द्वयो । ५१० ॥
 द्वे तु मैथुनिकः स्यात् स्यात् पाणिग्रहणे पुन ।
 स्त्रीलिङ्गा स्यान्मैथुनिका त्रि तु मैथुनवत्यसौ ॥ ५११ ॥
 अथो यवफलो वेणौ कुटजाभ्यट्टमे च ना ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि पुमान् तु स्याद् यथासुखः ॥ ५१२ ॥
 चन्द्रेऽत्र पूर्ववत् सादि यवनेष्टस्तु पुष्ययम् ।
 पलाण्डुभेदेषु दशश्लेषभेदेऽत्र पूर्ववत् ॥ ५१३ ॥
 युयुधानस्तु कस्मिंश्चिद् राजि पुसि त्रिषु त्रयम् ।
 ज्ञेय साहसिके योद्धर्यन्त्येऽन्ये तु युयुत्सके ॥ ५१४ ॥
 युगन्धरस्तु नृनपार्जेय स्यन्दनकुरे ।
 पुम्भूति तु क्वचित् सात्त्वाययवे म्यात् स्त्रिया पुन ॥ ५१५ ॥
 रक्तदन्तीति पार्वत्या समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 रक्तपुष्पस्तु ना कीचिद्वारेऽप्यमनपाटपे ॥ ५१६ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् साद्यमथ रक्तफला स्त्रियाम् ।
 बिम्बीसङ्गलताजाती समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ५१७ ॥
 रक्तशीर्षस्तु नियासे श्रीपिष्टान्ये पुमानथ ।
 पूर्ववत् स्यात् समासात् रक्तपुष्पी पुन स्त्रियाम् ॥ ५१८ ॥

ब्राह्मणासंज्ञके कीटभेदे साद्यत्र पूर्ववत् ।
 वर्षकौ रथकारस्त्रिर्नर्नजात्यन्तरे द्वयोः ॥ ५१९ ॥
 जाते करण्यां माहिष्यात् समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 रङ्गाजीवश्चित्रकरे त्रिः समासादि पूर्ववत् ॥ ५२० ॥
 रत्नगर्भा तु भूमौ स्त्री ना तु वैश्रवणे मतः ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि द्वयोस्तु स्याद् रजस्वलाः ॥ ५२१ ॥
 महिषे स्यादुदक्यायां स्त्रियामेव रजस्वला ।
 रजस्वति तु तत् त्रि म्याद् रजःपूता तु सा स्त्रियाम् ॥ ५२२ ॥
 †सुरस्यां पूर्ववत् सादि रक्तदृष्टिः पुनर्द्वयोः ।
 पारावते समासादि पूर्ववन्तृनपोः पुनः ॥ ५२३ ॥
 राजादनः फलाध्यक्षसंज्ञके पादपान्तरे ।
 ना पलाशद्रुमे क्लीं तु प्रियालाहयपाशुपे ॥ ५२४ ॥
 पूर्ववत् साद्यथो राजपुत्री स्त्री भूपिकान्तरे^१ ।
 चुच्छुन्दरीति विख्याते मालत्यामपि केचन ॥ ५२५ ॥
 तित्कालान्वां च लिङ्गादि पूर्ववद् द्वे तु राक्षसे ।
 भवेद् रात्रिचरस्त्रिस्तु रात्रिचारिणे तत्र च ॥ ५२६ ॥
 म्यर्थे रात्रिचरीति स्याद् रूक्षणीयस्तु शीधुनि ।
 ना स्त्री गवीधुकायां म्यात् त्रिस्तु रूक्षयितव्यके ॥ ५२७ ॥
 स्याद् रूक्षणाहिते चाथ जेयो रूक्षस्वरो द्वयोः ।
 गर्दभे पूर्ववत् सादि रोहिणेयस्तु ना बुधे ॥ ५२८ ॥
 बलभद्रे च रोहिण्यात्त्वपर्ये स्याद् द्वयोरयम् ।
 लक्ष्मीपुत्रो द्वयोरथे लक्ष्म्याः पुत्रे च स त्रि तु ॥ ५२९ ॥

१. 'ला' ड. पाठः. २. 'के' ड. पाठः. ३. 'तु' क. ग. च. पाठः.

आढ्येऽथ लब्धवर्णमि पण्डिते सादि पूर्ववत् ।
 लम्बोदरस्तु ना विघ्नराजे लिङ्गादि पूर्ववत् ॥ १३० ॥
 लम्बरुर्णो द्वयोऽङ्गो समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 लेलिहानो द्वयो मर्षे यन्तु लेदा मुहुर्भृशम् ॥ १३१ ॥
 तत्र त्रिव्यथ शृष्टे स्यात् पञ्चगगाह्वये मणौ ।
 जेष लोहितकं त्रिस्तु र्क्तेऽयं कोपनादिभि ॥ १३२ ॥
 तत्राप्यथं यदा स्त्री स्यात् तदा रूपद्वय विदु ।
 लोहितिका लोहिनिनेत्यथ द्वे लोहिताक्षवाक् ॥ १३३ ॥
 त्रयोदशानामेकस्मिन् गजिलाह्वयभोगिनाम् ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि वर्धमानस्तु पुत्रयो ॥ १३४ ॥
 शराणे स्यात् त पुच्छिङ्ग ण्ण्टे नपत्रेऽमनाम् ।
 त्रिच्छन्दकप्रभेदे चाप्येधमाने पुनश्चिपु ॥ १३५ ॥
 अथ वद्विमुसं ऋच कुमुम्भे सादि पूर्ववत् ।
 वरासोदा म्रियागुक्ता पण्डितेऽन्तमत्रियाम ॥ १३६ ॥
 मल्लिकार्था विशेपे च देवमल्लीनि स्थिते ।
 महोदरीसमाख्ये च मुस्ताभेदेऽत्र पूर्ववत् ॥ १३७ ॥
 वराङ्गना तु स्त्री तार्त्तासमाख्ये स्यात् तृणट्टमे ।
 पूर्ववत् स्यात् समामादि पुमान्तु स्याद् वराणकः ॥ १३८ ॥
 वात्स्यायने द्वयोस्तु स्यात् तीरर्गटोऽग्रयो सुने ।
 मर्त्यजात्यन्तरेऽथ स्यादभस्वस्य वरप्रदा ॥ १३९ ॥
 लोपाभुद्राण्यभार्याया म्रिया ना तु त्रिगिञ्जने ।
 बन्दीमुखः र्णा द्वे स्याद् दधिभेदे त नप्यद ॥ १४० ॥
 गात्राम्याग्ने वरादे तु वरदंष्ट्रो द्वयोर्भव ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि द्वयोस्तु स्याद् वनप्रियः ॥ १४१ ॥

कौकिले पूर्ववत् सादि वंगवर्णः पुनः पुमान् ।

चणकाह्वयधान्येऽत्र समासादीनि पूर्ववत् ॥ ९४२ ॥

वंशपत्रं पुनः क्लीवं हरितालेऽत्र पूर्ववत् ।

बलाहकस्तु ना मेवे गिरौ वायौ च शार्ङ्गिणः ॥ ९४३ ॥

चतुर्णामपि चाश्वानामेकस्मिन् स्याद् द्वयोः पुनः ।

दर्वीकराख्यसर्पाणां भेदे षड्विंशतेः क्वचित् ॥ ९४४ ॥

कृष्णसर्प इति ख्याते निर्विपेद्वादशस्वपि ।

एकभेदे स्त्रियां तु स्यादायुधीयजनश्रुते ॥ ९४५ ॥

अन्तर्लोहेन वद्धान्ते फलके स्याद् बलाहका ।

* वर्बरीका सरस्वत्यां स्त्री द्वयोस्तु पतत्रिणि ॥ ९४६ ॥

उरणे केससस्थानभेदे क्ली त्रि तु कश्चन ।

ब्रूते वचनकारेऽथ पुमान् वरयिता धवे ॥ ९४७ ॥

त्रिः स्याद् वरयतेः कर्तर्यथ त्रिर्वनवस्तरि ।

वनवासी पुमांस्त्वेव वानप्रस्थेऽथ वै त्रिषु ॥ ९४८ ॥

वशवर्तनशीले स्याद् वगवर्ती स्त्रियां पुनः ।

कस्मिंश्चिदोपधीभेदे विज्ञेया वशवर्तिनी ॥ ९४९ ॥

वासतेयी तु रात्र्यां स्त्री साधौ तु वसतौ त्रिषु ।

वासुदेवस्तु ना विष्णौ द्वयोस्तु स्यात् तुरङ्गमे ॥ ९५० ॥

वारवाणस्तु नृनपोः कञ्चुके कवचेऽपि च ।

वालवायः पुमाञ्छैलविशेषे भेद्यवत् पुनः ॥ ९५१ ॥

वालैः कार्यस्य वस्त्रस्य यः कर्ता तत्र कीर्तितः ।

वाडवेयस्तु वृषभे पुमान् स्यादश्विनोरपि ॥ ९५२ ॥

१. 'ती' ग. च. पाठः. २. 'दि' क. ग. च. पाठः.

* 'वर्बरीकः केशविन्यासकर्मणि । शकभेदे महाकाले' इति तु हेनचन्द्रः ।

द्वे तु विप्रैऽथ ना वानप्रस्थो बैखानसे तथा ।
 मधुकवृक्षे वृक्षे च पलाशाख्ये तयोस्तु नप् ॥ ५५३ ॥
 प्रसूने वार्ध्राणसस्तु द्वयोः स्वप्नमृगे तथा ।
 कृष्णप्रीवे रक्तशीर्षे श्वेतपक्षे विहङ्गमे ॥ ५५४ ॥
 त्रि वि + त्विन्द्रियक्षीणे श्वेते चाज्ञापतौ पुमान् (?) ।
 व्याघ्रनखं तु क्लीवं स्याद् व्यालायुधमिति श्रुते ॥ ५५५ ॥
 भेषजे नृनपोरुत्तु स्याद् व्याघ्रस्य नखरेऽथ ना ।
 एरण्डे व्याघ्रपुच्छः स्यात् पुच्छे व्याघ्रस्य पुत्तपोः ॥ ५५६ ॥
 व्यापादना तु न पुमान् वधे द्रोहस्य चिन्तने ।
 व,सनीयं तु शण्डे स्यात् कुड्डुमे भेषवत् पुनः ॥ ५५७ ॥
 ज्ञेयो वासयितव्याश्चै वेद्याचार्ये पुनः पुमान् ।
 ज्ञेयो वातसुतोऽत्रापि समासादीनि पूर्ववत् ॥ ५५८ ॥
 च,रिपिण्डस्तु मण्डूके द्वयोः पापाणगर्भजे ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि द्वे तु वातप्रपीर्हये ॥ ५५९ ॥
 स्याच्च वातमृगे स्त्री तु वात्यायामथ पक्षिणि ।
 वातगामी द्वयोर्ज्ञेयो वातथायिनि तु त्रिषु ॥ ५६० ॥
 विश्वम्भरा पृथिव्यां स्त्री ना तु विष्णौ हुताशने ।
 विश्वरूपो महादेवे वासुदेवे बृहस्पतौ ॥ ५६१ ॥
 अथे त्वाद्रासुरे चापि ना स्त्री तु सुरभावियम् ।
 विधरु ॥ स्त्रियां भूक्ति गायत्रेऽह्यसामनि ॥ ५६२ ॥
 त्रिरभ्यासेन गीते (च) * न्यु-जे वाचंशतेरवृत्ति (!) ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि ज्ञेय त्रिष्णुपदं पुनः ॥ ५६३ ॥

१. 'ते' क. च. पाठः. २. 'न्या' य पाठः.

* 'न्यु-जे वाचंशतेरवृत्ति' इति स्यात् ।

पुण्यस्थानविशेषे चाप्याकाशे च स्त्रियां पुनः ।
 गङ्गायां स्याद् विष्णुपदी रविसङ्क्रमणेषु तु ॥ १६४ ॥
 वृषवृश्चिककुम्भेषु सिंहे च स्त्रीनपुंसकम् ।
 सादि पूर्ववदत्रापि विष्णुकान्ता पुनः स्त्रियाम् ॥ १६५ ॥
 गिरिकर्ण्यां तृणस्तम्बे सुमुखीति च विश्रुते ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि विष्णुगुप्तस्तु पुंस्ययम् ॥ १६६ ॥
 कौटल्याख्यमहाप्राज्ञे समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 विष्वक्सेना फलिन्या स्त्री ना तु नारायणेऽत्र च ॥ १६७ ॥
 पूर्ववत् स्यात् समासादि विजिज्ञासा पुनः स्त्रियाम् ।
 मीमांसने समासादि पूर्ववत् संशये पुनः ॥ १६८ ॥
 विचिकित्सा समासादि पूर्ववत् स्त्री विचक्षणा ।
 कृष्णाशिम्यौ पण्डिते तु त्रिर्ना तु न विदारणा ॥ १६९ ॥
 भेदे विडम्बने चाथ स्त्रियासुक्ता विभागिनी १ ।
 सप्तलासंज्ञके पुंस्त्वल्लिभेदेऽथ नो पुमान् ॥ १७० ॥
 विभावना साधनायामुपलब्धौ च पूर्ववत् ।
 विभाजनस्तु पुल्लिङ्गो देवमारिपसंज्ञके ॥ १७१ ॥
 शाकजातिविशेषस्य भेदे मारिपसंज्ञिनः ।
 विभागहेतुव्यापारे पुनर्ना न विभाजना ॥ १७२ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् साद्यमथो विशसनः पुमान् ।
 खञ्जे क्लीबं तु हिंसायां नृनपोस्तु विशेषकम् ॥ १७३ ॥
 पुण्ड्रे विशेषयितस्ति पुनस्त्रिश्च विशेषरि ।
 विजृम्भितं विकसिते त्रिः सनृम्भे च नप् पुनः ॥ १७४ ॥
 जृम्भणेऽथ द्वयोः सपे विपन्धर इति ध्वनिः ।
 ना तु मेघे विकसुकैः परित्तोत्तरये पुमान् ॥ १७५ ॥

१. 'त' ग. पाठः.

१. 'विभावनी' इति स्यात् । 'सप्तलाया विभावनी' (पृ. ६०. खं. १८५) इति विसयन्ती ।

गुणवादिनि तु त्रि स्यात् पुमांस्तु स्याद् विकर्तनः ।
 र्थो ना कर्तने तु क्ली तत्प्रयुक्तौ तु नो पुमान् ॥ १७६ ॥
 विट्कान्ता हरिद्रायां स्त्री समासादि पूर्ववत् ।
 भिचुत्ताक्षः पुनर्द्वे स्यात् कुक्कुटे सादि पूर्ववत् ॥ १७७ ॥
 विभावमुत्तु ना सूर्ये चन्द्रे वहौ द्वयोः पुनः ।
 शतपत्रेऽथ गन्धर्वभेदे विश्वावसुः पुमान् ॥ १७८ ॥
 शर्भर्या तु स्त्रियामुक्ता चिपचाती पुनर्द्वयोः ।
 आशुजातिविशेषे स्यात् समासादीनि पूर्ववत् ॥ १७९ ॥
 वृश्चिकाली स्त्रियामुष्ट्रधूम* इत्यादिभिः पदैः ।
 प्रसिद्ध ओषधीभेदे वृश्चिकालं पुनर्नपि ॥ १८० ॥
 वृश्चिकस्य भवेत् पुच्छकण्टके स्त्री तु वेदमनः ।
 द्वारस्याधःस्वर्काष्ठस्य वृकवाला च पार्श्वके ॥ १८१ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि वृथाजातस्तु ना द्विजे ।
 यज्ञत्यागिनि तत्र त्रिर्निष्फल जन्म यस्य वै ॥ १८२ ॥
 वृपलण्डी पुनः स्त्री स्यात् पिप्पल्या नृनपो. पुनः ।
 वृपलण्डी वृपस्य स्याद् गूढे† राजियुते दृढे ॥ १८३ ॥
 वृपाकपिस्तु पुंसि स्यादन्नौ सूर्ये हरे हरौ ।
 रूक्तस्य विहिसोतोश्लिवस्य द्रष्टरि चाप्यृषौ १८४ ॥
 स केन्द्रपुत्ररतेनापि दृष्टे सूक्तेऽत्र मन्वते ।
 द्वयोरस्तु वृपदंशे श्रीगौरीस्वाहास्तु तु स्त्रियाम् ॥ १८५ ॥
 वृपाकपायी क्लीलिङ्गा पुनः कस्तूरिकाहये ।
 गन्धद्रव्ये वैधमुख्या ना तु कर्बूरकेऽत्र च ॥ १८६ ॥

१. 'वे.' इ. पाठः. २. 'व.' क. ग. इ. पाठः.

* 'वृश्चिकाल्यामुष्ट्रधूमपुच्छिका' (पु. ५५. श्लो. १२६) इति तु विजयन्ती । † 'गूढे'
इति स्यात् ।

पूर्ववत् स्यात् समासादि वैजयन्ती पुनः स्त्रियाम् ।
 पताकायां च तर्करीसंज्ञद्रौ केशवस्रजि ॥ १८७ ॥
 वैजयन्तः पुनः पुंसि प्रासादे स्थाच्छचीपतेः ।
 तस्य ध्वजे च देवे च देवदेवसुते गुहं ॥ १८८ ॥
 इमं पठन्ति द्वे तु स्याद् वैश्यायां शूद्रसम्भवे ।
 वैदेहको मर्त्यजातिभेदे वणिजि चाप्यथ ॥ १८९ ॥
 स्त्रियां वैपयिकी या स्त्री गता वैश्यात्वमात्मनः ।
 भोगाय तत्र विषयभवादौ तु त्रियु स्मृता ॥ १९० ॥
 वैहायसं तु धानुष्कस्थितिभेदे नपुंसकम् ।
 प्रत्यालीढाह्वये त्रिस्तु सम्बन्धिनि विहायसः ॥ १९१ ॥
 वैखानसस्तु ना वानप्रस्थेऽप्यृषिषु केषुचित् ।
 सामभेदे पुनः स्त्री स्याच्छतमानं तु पुन्नपोः ॥ १९२ ॥
 शतोन्मिते तण्डुलानां व्रीहेः कर्पद्वये परे ।
 आढके त्याह कश्चिद् वै शतपत्रं तु पङ्कजे ॥ १९३ ॥
 स्त्री दार्वाघाटशकुनी पुनर्द्वे अजयः पुनः ।
 मयूरे सारसेऽप्याह समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ १९४ ॥
 शतवीर्या स्त्रियां श्वेतदूर्वायां साद्रि पूर्ववत् ।
 शतहृदा तडिद्वेदे तडित्यप्यत्र पूर्ववत् ॥ १९५ ॥
 शतानन्दस्तु ना विष्णौ विरिञ्चे गोमयेऽ तथा ।
 अत्रापि पूर्ववत् तर्क्यां समासार्थो सलिङ्गकौ ॥ १९६ ॥
 शतावर्ता तु तडिति म्रियां विष्णौ तु पुंस्ययम् ।
 अत्रापि पूर्ववत् सादि श्रेया शतमुखी स्त्रियाम् ॥ १९७ ॥

पार्वत्यां पूर्ववत् मादि नके शङ्कुमुखो द्वयोः ।
 अर्थलिङ्गसमासास्तु ज्ञेयाः पूर्ववदत्र च ॥ १९८ ॥
 शङ्कुकर्णस्तु पुंसि म्यात् पुगणप्रथिते मुनौ ।
 विज्ञेयस्तु द्वयोरुष्ट्रे गर्दभेऽपि स्त्रिया पुनः ॥ १९९ ॥
 शङ्कुकर्णां प्रतोल्यां म्यात् परिषे लोहकीलिनि ।
 शङ्कपालः पुनर्द्वे स्याद् दर्वीकरफणाभ्रताम् ॥ ६०० ॥
 पङ्क्तिशतरेकमेते समासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 शशरीकस्तु पुष्पाख्ये द्वयोर्लावाख्यपक्षिणि ॥ ६०१ ॥
 क्रिमौ च भेद्यलिङ्गस्तु विकलेन्द्रियजन्तुषु ।
 शरीरजो ना मदने द्वे पुत्रे सादि पूर्ववत् ॥ ६०२ ॥
 शयानकस्तु ना शैले द्वयोस्त्वजगरं तथा ।
 कृकलासे शतधृतिः पुन पुंसि विरिञ्चने ॥ ६०३ ॥
 पूर्ववत् म्यात् समासाद्यमथो शतभिषक् पुमान् ।
 (गुदे^१) दैवतनक्षत्रे तद्युक्ते काल एव च ॥ ६०४ ॥
 जाते तु तत्र त्रिलिङ्गसमासाद्यत्र पूर्ववत् ।
 शतपर्वा तु ना वेणौ स्त्री दूर्वावचयोरपि ॥ ६०५ ॥
 कलम्ब्यां च त्रिसे तु क्ली स्त्रौणियाख्ये च भेषजे ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि शतमूर्धा पुनः पुमान् ॥ ६०६ ॥
 घल्मीके पूर्ववत् सादि पुमांस्तु स्याच्छिवमियः ।
 वसुमह इति स्याते स्थावरे सादि पूर्ववत् ॥ ६०७ ॥
 मिश्रमिथं तु कल्हारे सौगन्धिकमिति श्रुते ।
 क्ली पूर्ववत् समासादि ना तु मूढे शिवङ्करः ॥ ६०८ ॥
 शिवकारिणि तु त्रि म्याच्छिवपिविष्टः पुनः पुमान् ।
 ईश्वरे खलतो तु त्रिदुश्चर्मणि च निर्धने ॥ ६०९ ॥

रश्मिभिर्विहिते चाथ पुलिङ्गः स्याच्छिलीमुखः ।
 शरे मधुकरे तु द्वे शिशुमारः पुनः पुमान् ॥ ६१० ॥
 तारामयाच्युते द्वे तु जलजन्वन्तरेऽथ सः ।
 शिशुमारो जलकपौ द्वे समासादि पूर्ववत् ॥ ६११ ॥
 शिष्विदानः पुनर्द्वे स्यात् कृकलासे त्रिषु त्वयम् ।
 कृष्णकर्मणि विज्ञेयः शिल्पाचार्या पुन स्त्रियाम् ॥ ६१२ ॥
 ज्ञेया वपनशालायां समासादीनि पूर्ववत् ।
 शिरोरुहा तु स्त्री काकनासासञ्जलतान्तरे ॥ ६१३ ॥
 केशे तु ना सुवर्णे तु ह्रीवलिङ्गं शिलोद्भवम् ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि श्रीवत्साङ्गः पुनः पुमान् ॥ ६१४ ॥
 वासुदेवे ष्टके तु द्वे समासादीनि पूर्ववत् ।
 सैन्धवे ह्री शीतशिवं ना तु शालेयसंज्ञके ॥ ६१५ ॥
 भेषजे शीतकुम्भस्तु करवीरे नृलिङ्गकः ।
 ह्री तु तत्प्रसवेऽत्रापि समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६१६ ॥
 शीतपङ्कस्तु ना शीथौ समासादीनि पूर्ववत् ।
 शुकपत्रस्तु ना कुन्दे तथा कुरवकेऽपि च ॥ ६१७ ॥
 पूर्ववत् स्यात् समासादि शुकपत्रः † पुनर्द्वयोः ।
 एकस्मिन् निर्विषाणां स्याद् द्वादशाना फणाभृताम् ॥ ६१८ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि शुकपुष्पः पुनः पुमान् ।
 (कुन्दे कुरवके चापि समासाद्यत्र पूर्ववत्) * ॥ ६१९ ॥
 शुकपाद्भो मयूरे द्वे समासादीनि पूर्ववत् ।
 शुकनासस्तु ना दुण्डुबृक्षेऽगस्त्याख्यपादपे ॥ ६२० ॥

१. 'शि' ड. पाठः. २. 'ह' क. पाठः.

† 'अजगरः शुकपोत्रो बलाहरकः' (पृ. १२९. श्लो. १७) इति तु वैजयन्ती । * 'कुन्दे मास्यः शुकपुष्पः' (पृ. ६०. श्लो. १९१) इति, 'शुकपुष्पः कुरवकः' (पृ. ५०. श्लो. ६१) इति च वैजयन्ती ।

अत्रापि पूर्ववत् सादि श्रुतकर्मा शनैश्चरे ।
 पुमानर्थसमासादि पूर्ववत् तर्कयेदिह ॥ ६२१ ॥
 शूर्पकर्णस्तु मातङ्गे द्वे समासादि पूर्ववत् ।
 श्रोत्रकान्ता पुनः स्त्री स्याद् वृद्धिसंज्ञकभेषजे ॥ ६२२ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् साद्यमथो षोडशिका न ना ।
 पलमाने द्वये त्वस्य पुत्रपुंसकयोर्भवेत् ॥ ६२३ ॥
 समाहारस्तु संक्षेपेऽप्येकत्र करणे च ना ।
 समानाहारकादौ तु लिङ्गाद्यं पूर्ववत् स्मरेत् ॥ ६२४ ॥
 समाघातस्तु ना युद्धे वधेऽप्यर्थादि पूर्ववत् ।
 समाह्वयस्तु ना प्राणियूते नास्ति च यादवः ॥ ६२५ ॥
 युद्धेऽप्याह समासादि पूर्ववत् सनातनः ।
 विष्णौ त्रिरिञ्चे च त्रिस्तु ज्ञातव्योऽयं सनातने ॥ ६२६ ॥
 समापना तु न पुमान् वधे चाप्यवसायने ।
 क्लीवलिङ्गं समाप्तौ स्यादथ पुंसि समीरणः ॥ ६२७ ॥
 वायौ फणिर्जकारुये च स्तम्बेऽप्याहरणे त्वना ।
 सरीमृपस्तु द्वे सर्पे तथैवोदरसर्पिषु ॥ ६२८ ॥
 संवर्तकस्तु बडवानले ना क्ली तु सीरिणः ।
 सीरे संवर्तिका तु स्त्री पश्चिन्या नवपल्लवे ॥ ६२९ ॥
 वेष्टितेऽथ द्वादशाहश्चाद्धे सम्प्रेषणी स्त्रियाम् ।
 सम्यक् तु प्रेषणे क्लीवं तत्प्रयुक्तौ पुनर्न ना ॥ ६३० ॥
 सम्प्रेषणा वितर्के तु न ना सम्भावना तथा ।
 उत्पादने च सम्माने पात्रस्यान्तश्च मापने(?) ॥ ६३१ ॥
 तत्प्रयुक्तौ च विज्ञेयः पुनः सङ्कसुकः पुमान् ।
 श्रद्धामौ(?) त्रि तु सङ्कीर्णे व्यक्ताव्यक्तेऽपि चास्थिरे ॥ ६३२ ॥

तथापवादश्ले च स्यात् तु सञ्चारिका स्त्रियाम् ।
 या स्त्री नियुक्ता भूपस्य कथायां द्रविणादिषु ॥ ६३३ ॥
 महाकार्ये च तस्यां स्याद् दूत्यां च त्रिषु तु स्मृतः ।
 सञ्चारकः सञ्चारितर्यथ सञ्चारितो द्वयोः ॥ ६३४ ॥
 दासे सङ्गमिते तु त्रिरथ सङ्घातिका स्त्रियाम् ।
 भरणौ सङ्घातकस्तु सङ्घातयितरि त्रिषु ॥ ६३५ ॥
 संहन्तरि च भूपाले पुनः संयद्वरः पुमान् ।
 नपुंसकं तु सङ्घामे त्रि तु स्यादभयप्रदे ॥ ६३६ ॥
 कश्चित् त्वनूप इत्याह स्यात् तु संवेशनं नपि ।
 इत्याहुः कर्मशालायामना तु सहवासने ॥ ६३७ ॥
 स्त्रियां तु मुखशालायां विद्यात् संवेशनीपदम् ।
 संवेशन तु शयने क्लीब संवेशना न ना ॥ ६३८ ॥
 सम्मार्जनी स्त्री शोधन्यां स्त्रिया सम्मार्जना पुनः ।
 संशोधनायां सम्मृष्टौ तथा सङ्कुचितः पुनः ॥ ६३९ ॥
 हंसे द्वयोरल्पीभूते पुनश्चिरथ पावके ।
 संस्पर्शनो ना चित्ते क्ली क्ली तु सन्निहितं रवे ॥ ६४० ॥
 ग्रहणे त्रिः समीपस्थे न तु पुत्ति समर्थना ।
 स्यात् सम्प्रधारणाया च समर्थीकरणेऽपि च ॥ ६४१ ॥
 आक्षिप्तस्य पुनश्चापि स्थापनायामथो नपि ।
 प्लालवङ्गत्वकूपत्रनागकेसरसिलहका ॥ ६४२ ॥
 तकोलागरुर्कपूरा. सर्वगन्धमिहाष्टके ।
 पूर्वत्रेव समासादि सर्वभक्षा पुनः स्त्रियाम् ॥ ६४३ ॥
 अजायामर्थलिङ्गादि पूर्ववत् स्त्री स्वयंवरा ।
 पतिवरायां ना तु स्यात् स्वयवरणकर्मणि ॥ ६४४ ॥

अथानीहादिधानुष्कस्थितिभेदेषु पञ्चसु ।
 एफस्मिन् स्यात् समपदं समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६४५ ॥
 सहदेवा स्त्रिया स(त्त्वत्त्वे) दण्डोत्पल इति श्रुते ।
 धर्मपुत्रकनिष्ठे तु ना समासादि पूर्ववत् ॥ ६४६ ॥
 समूहनं तु क्लीबं स्यात् सहतीकरणे तथा ।
 शरस्य योजने मौर्व्या स्त्रिया तु स्यात् समूहनी ॥ ६४७ ॥
 सम्भार्जन्यामना प्यन्तसमूहार्थे समूहना ।
 स्त्रीपुंसयो सहचरी पीतलिण्ट्याख्यज्ञाटके ॥ ६४८ ॥
 सहचारिणि तु त्रि. स्यात् सहसानः पुनर्द्वयो ।
 मघरे यजमाने तु त्रिद्वेष्टस्य सकृत्प्रजः ॥ ६४९ ॥
 द्वे सिंहकार्णयोर्न्याये पुन क्लीबं समञ्जसम् ।
 अजयस्तु त्रिरभ्यस्तेऽप्युचितेऽप्याह ना पुन ॥ ६५० ॥
 स्वप्ने निशात्ययोद्भूते सद्यःपाक्तोऽत्र पूर्ववत् ।
 सर्पदंष्ट्री पुन स्त्रीत्वे वृश्चिकालीति विश्रुते ॥ ६५१ ॥
 जानीयादोषधीभेदे समासादीनि पूर्ववत् ।
 सर्पराजः पुन पुस्त्वे बासुकौ द्वे तु भोगिनाम् ॥ ६५२ ॥
 त्रयोदशानां गर्जलिनाम्नामन्यतमेऽथ ना ।
 उदुम्बरद्रुमे नालिकेरे च स्यात् सदाफलः ॥ ६५३ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् सादि पुमास्तु स्यात् सदागतिः ।
 वायौ सूर्ये च सादीनि पूर्ववद् व्रुचते पुन ॥ ६५४ ॥
 सहसानुर्मघरे च सर्पे चेत्यपरे द्वयो ।
 स्तब्धरोमा पुनर्द्वे स्याद् वराहे सादि पूर्ववत् ॥ ६५५ ॥
 सङ्घचारी द्वयोर्मत्स्ये समासादीनि पूर्ववत् ।
 'समवर्ती तु ना वैवस्वते सादीनि पूर्ववत् ॥ ६५६ ॥

सहरक्षा दवामौ ना दैत्यानामपि पावके ।
 सरक्षसि पुनस्त्रिः स्यात् सार्वभौमः पुनः पुमान् ॥ ६९७ ॥
 चक्रवर्तिनि कौबेरदिग्गजे विदिते पुनः ।
 वाच्यलिङ्गाः सार्वभौमा अथ सालावृको द्वयोः ॥ ६९८ ॥
 श्ववृककोष्ठेषु ज्ञेयः सारमेयः पुनर्द्वयोः ।
 शुनके मूषिकायां च समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६९९ ॥
 सारस्वतः पुनः पुंसि वैल्वे दण्डे नपि त्वदः ।
 सत्रयागविशेषेषु सम्बन्धिनि पुनस्त्रिषु ॥ ६९० ॥
 स्यात् सरस्वत्सरस्वत्योरथ सांयात्रिकं नपि ।
 प्रभाते पोतवणिजि ना (तु ! थ) साव्वत्सरस्त्रिषु ॥ ६९१ ॥
 संवत्सरभवादौ स्याद् विज्ञेयः फलपर्वणोः ।
 विद्याज्ज्यौतिषिके चैनं कृष्णशालौ पुनः पुमान् ॥ ६९२ ॥
 स्त्री तु साव्वत्सरी श्राद्धे कर्तव्ये वत्सरात्यये ।
 स्त्री तु स्वादुरसा द्राक्षाकाकौलीमदिरानु च ॥ ६९३ ॥
 स्वादौ तु स्याद् रसे पुंसि बहुव्रीहौ तु भेद्यवत् ।
 साधारणं तु साधान्ये त्रिस्तत्रापि यदा स्त्रियाम् ॥ ६९४ ॥
 साधारणा साधारणी चेति रूपद्वयं भवेत् ।
 क्वाटवन्धमोक्षार्थकुञ्चिकायां पुनः स्त्रियाम् ॥ ६९५ ॥
 साधारणी स्वादुगन्धा पुनः स्त्री मधुशिष्टके ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि स्थालीविल्यस्तु तण्डुले ॥ ६९६ ॥
 पुमान् स्थालीविलार्हे^१त्रिः सितापाद्गः पुनर्द्वयोः ।
 मयूरे पूर्ववत् साद्यमथो पुंसि सितासितः ॥ ६९७ ॥
 बलभद्रे पुमान् सादि पूर्ववत् स्यात् सितच्छट्टः ।
 द्वे हंसे पूर्ववत् सादि द्वयोस्तु स्यात् सितायुधः ॥ ६९८ ॥

एत्थालास्ये मत्स्यभेदे समासादीनि पूर्ववत् ।
 स्थिरजिह्वस्तु मत्स्ये द्वे समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६६९ ॥
 स्थिरदंष्ट्रस्तु ना विष्णौ वराहाकृतिधारिणि ।
 भुजङ्गमे तु द्वे अत्र समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६७० ॥
 सिंहपुच्छी पुनः स्त्रीत्वे वृश्चिपर्णाति विश्रुते ।
 श्लेषा स्यादोपधीभेदे माषपर्ण्या तु यादवः ॥ ६७१ ॥
 अत्रापि पूर्ववत् साद्यमथो सिंहमलं नपि ।
 †नीलिकासजलोहे स्यात् समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६७२ ॥
 अथ सिद्धरसः पुंसि पारदे भेद्यवत् पुनः ।
 रससिद्धे समासार्थलिङ्गा-यत्रापि पूर्ववत् ॥ ६७३ ॥
 अथ सिन्धुद्भवं क्रीवे सैन्धवे सादि पूर्ववत् ।
 सुव्रज्जप्यन्तु ना रुन्द ऋत्विग्भेदे तु नृत्विग्योः ॥ ६७४ ॥
 निगदान्ययजुर्वेदविशेषे तु स्त्रियामियम् ।
 सुव्रज्जप्यात्र सादीनि पूर्ववत् स्यात् सुदर्शनः ॥ ६७५ ॥
 पुन पुसीशवाकुवशप्रभये क्षत्रियान्तरे ।
 शङ्खगम्य सुते त्रिष्णुचक्रे चा-यन्तु तत्रापि ॥ ६७६ ॥
 तदप्रमाणमाप्ताना कृत्तिभिर्हि विरुप्यते ।
 स्त्रीवभेषामरावत्या स्त्रियां तु स्यात् सुदर्शना ॥ ६७७ ॥
 द-यालीमजके वर्लीजातिभेदे द्वयोः पुनः ।
 गृध्राह्वये पक्षिभेदे समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६७८ ॥
 सुचरित्रा पुनः स्त्रीत्वे कुस्तम्बुर्यामिहापि च ।
 पूर्ववत् स्यात् समासादि शुभतीकः पुनः पुमान् ॥ ६७९ ॥
 ईशानदिग्गजेऽत्रापि पूर्ववत् साद्यमथो नपि ।
 सुविदत्रं कुटुम्बे च धनलाङ्गलयोरपि ॥ ६८० ॥

† 'नीलिकासा तु गरुडो निपुर दादकण्टकम् । शुभज्येष्ठ सिंहमल पत्रालोहान्यलो (शु ६१ श्लो २७. २८) इति तु वैजयन्ता ।

शुद्धज्ञाने सुविद्ये त्रिः सुनिपण्णं पुनर्नपि ।
 स्वस्तिकादिपदैः ख्याते शाकभेदेऽत्र पूर्ववत् ॥ ६८१ ॥
 सुखोदयस्तु ना मद्यभेदे माध्वीकसंज्ञके ।
 अपकेक्षुरसैः सिद्धे समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६८२ ॥
 सुराष्ट्रा पुनः स्त्रीत्व आढकीसंज्ञभेपजे ।
 सौराष्ट्रद्विशेषस्तत् समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६८३ ॥
 स्त्रियां तु स्यात् सुलवणा गवीधुरिति विश्रुते ।
 सुद्रधान्यान्तरेऽत्रापि समासादीनि पूर्ववत् ॥ ६८४ ॥
 स्थूलनासः पुनर्द्वे स्याद् वराहे सादि पूर्ववत् ।
 क्लीबं त्वासनभेदे स्यात् सूचीमुखमिति ध्वनिः ॥ ६८५ ॥
 ऊर्ध्वशोर्जानुर्बाहू प्रसार्य करयोस्तलौ ।
 संहत्य च स्थितिः स स्यात् समासाद्यत्र पूर्ववत् ॥ ६८६ ॥
 स्पृष्टीयामं (?) पुनः क्लीबे स्यादहस्तु तृणेषु च ।
 नर्मदायां पुनः सोमभवा स्त्री सादि पूर्ववत् ॥ ६८७ ॥
 सोमयोनिर्द्वयोर्विप्रे सुरे चार्थादि पूर्ववत् ।
 सौगन्धिकं तु क्ली पक्षे कल्हारे ध्यामसंज्ञके ॥ ६८८ ॥
 गन्धद्रव्ये गन्धकाख्ये धातौ तु स्यात् पुमानसौ ।
 सौरभेयस्तु वृषभे ना स्त्री तु सुरभावियम् ॥ ६८९ ॥
 सौरभे(यंथी) प्रसिद्धे तु धातुभेदे नपुंसकम् ।
 हरितालं स्त्रियां तु स्याद् दूर्वायां हरिताल्यसौ ॥ ६९० ॥
 हलिभ्रिया सुरायां स्त्री कदम्बाल्ये तु पादपे ।
 ना पूर्ववत् समासादि हस्तिचारः पुनः पुमान् ॥ ६९१ ॥
 शरभामे गजत्रासहेतौ यन्त्रेऽत्र पूर्ववत् ।
 हस्तिकर्णस्तु ना शस्त्राणार्थफलकान्तरे ॥ ६९२ ॥

ज्ञेयः कम्बलभेदे च रोचकाख्येऽत्र पूर्ववत् ।
 ना तु हस्तिनखः पुर्या द्वारकूटेऽत्र पूर्ववत् ॥ ६९३ ॥
 हर्षयित्नुः पुना रज्जोपजीविन्यनुवर्तके ।
 प्रियंवदे च त्रिः क्ली तु हिरण्येऽथ हिरण्यम् ॥ ६९४ ॥
 पर्वतादुत्तरे वषे (त्रेऽथै)ताख्या(त्) क्ली त्रिषु त्वदः ।
 सौवर्णे हृद्यगन्धस्तु पुमान् स्यात् सूक्ष्मजीरके ॥ ६९५ ॥
 हृद्यस्येव तु यस्य स्याद् गन्धस्तर्हिमस्त्रिषु स्मृतः ।
 हेमपुष्पः पुनः पुसि चम्पकद्रौ स्त्रियां पुनः ॥ ६९६ ॥
 पीतायां यूथिकायां स्याद्धेमपुष्पत्र पूर्ववत् ।
 हेमकुड्यं पुनः क्लीवे द्वीपभेदेऽम्बुधीकृते ॥ ६९७ ॥
 खेते भारतवर्षस्य प्रदेशे सगरं स्थिते ।
 अत्रापि पूर्ववत् साद्यमथो हेमवती स्त्रियाम् ॥ ६९८ ॥
 पार्श्वत्यामपि गङ्गाया हरीतक्या वचान्तरे ।
 शुक्ले स्यादोपधीभेदे म्वर्णक्षीरीति विश्रुते ॥ ६९९ ॥
 क्ली तु हेमवतं वषे भारते भेद्यवत् पुनः ।
 हिमवद्द्विरिसम्बन्धिमात्रे काण्डमपूर्यत ॥ ७०० ॥

इति चतुरक्षरभागे नानालिङ्गायाय ।

पञ्चमस्कन्धः समाप्तः ।

अथ पञ्चाक्षरकाण्डः ।

स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरे स्त्रीणामध्यायो वर्ण्यतेऽधुना ।

अङ्गारवल्ली भाङ्गीति प्रसिद्धे भेषजान्तरे ॥ १ ॥

करञ्जानां च भेदेषु कचिद् भेदेऽर्धजाह्नवी ।

कावेर्यामर्धगङ्गायामथ स्यादुपकुञ्चिका ॥ २ ॥

सूक्ष्मैलायां च कृष्णे च जीरकेऽथोपजिह्विका ।

जिह्वारोगान्तरे वम्रचामप्यथो काचमालिका ॥ ३ ॥

मये च काचशब्दार्थमालिकायां च वर्ण्यते ।

गोरक्षजम्बूगोधूमधान्ये गोरक्षतण्डुले ॥ ४ ॥

गोरक्षतण्डुलो नागबलासंज्ञं हि भेषजम् ।

चिलीमलिका त(डन? डिति) * खद्योते कण्ठभूषणे ॥ ५ ॥

अथ नक्षत्रमाला स्याद्धस्तिमस्तकभूषणे ।

स्थासकारुये तथा सप्तविंशत्या मौक्तिकैः कृते ॥ ६ ॥

एकयष्टौ हारभेदे नक्षत्राणां तथाबलौ ।

अथ स्यान्मालिकायां च नवायां नवमालिका ॥ ७ ॥

पुष्पवल्लीविशेषे च सप्तलानामन्यथो मुवि ।

नरेन्द्रपत्नी पत्न्यां च राज्ञोऽथ प्राट्टपायणी ॥ ८ ॥

शोफैघ्न्यामात्मगुप्तायां शोफैघ्नी स्यात् पुनर्नवा ।

अत्र स्यात् पुरुष्प्रातिः सेतुपानार्त्तं सामनि ॥ ९ ॥

१. 'गं' ग. पाठः. २. 'धन्वामा' ग. पाठः. ३. 'धनी स्या' ग. पाठः. ४. 'म' क. ग. च. पाठः.

* 'चिलीमलिका तु कण्ठीभेदे खद्योतवियुतोः' इति तु मेदिनी । 'चिलीमलिकातसी स्यात् खद्योते कण्ठभूषणे चापि' (पृ. २७२. श्लो. १२) इति वैजयन्ती च ।

महमस्मीत्यृगुत्पन्ने पुरुषस्य गतावपि ।

अथ योजनगन्धरा स्याज्जानक्यां व्यासमातरि ॥ १० ॥
कस्तूर्यां चाथ कथिता कविभिर्वरवर्णिनी ।

वरस्त्रियां हरिद्रायामथ स्याच्छकुलादनी ॥ ११ ॥
रोहिण्यां तोयपिप्पल्यां रोहिणी कटुरोहिणी ।

इति प्रसिद्धं भैषज्यं स्याच्छ्रेतसुरसा त्वियम् ॥ १२ ॥
(भवेत् सु)गन्धौ तुलसीसंज्ञके च कठिञ्जरे ।

सितशेफालिकायामप्यथो दूल्यां शिरःस्रजि ॥ १३ ॥
भवेत् सुरततालीति शब्दोऽध्यायोऽप्यपर्ययम् ॥ १३ ॥

इति पञ्चाक्षरकाण्डे धीलिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरकाण्डे पुल्लिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरनरा अभिनिष्ठान इत्यमुम् ।

विद्याद् विसर्जनीये च वर्णमात्रेऽप्यथोभयोः ॥ १ ॥

उत्साहेऽध्यवसायः *स्या+++++रः ।

सर्व्वेत्सर इति क्षेत्रे तद्वेद इति चापरे ॥ २ ॥

अस्थिसद्वात इत्येष समूहेऽस्मां लतान्तरः ।

अस्थिमानिति विल्यातेऽप्यथ स्यादाद्युशुक्षणिः ॥ ३ ॥

पावके भास्करे च स्यादथोपवसथध्वनिः ।

भ्रामोपवासयोः कच्यवाहनस्त्वग्निमात्रके ॥ ४ ॥

* 'स्याभिषयेऽथावत्सर.' इति पाठ. स्यात् ।

पितृणामपि वह्नौ स्यादथ स्यात् करपल्लवः ।
 बाहौ किसलयाकारपाणौ चाथ महेश्वरे ॥ ९ ॥
 खण्डे च परशौ खण्डपरशुः स्यात् तु केतके ।
 आम्रे चामरपुष्पः स्यात् काशे च ज्योतिर्पापतिः ॥ १० ॥
 अर्के चन्द्रेऽप्यथ तुलापुरुषः स्याद् व्रतान्तरे ।
 पिण्याकाचामतक्राम्बुसक्तूनां भोजनात् क्रमात् ॥ ११ ॥
 एकैकस्य व्यहं यत् स्यात् तुलायाः पुरुषे तथा ।
 दशनोच्छिष्ट उच्छ्रित्से चुम्बने दशनच्छदे ॥ १२ ॥
 भ्रातृर्मृतस्य जाश्यायां संसक्ते दिधिपूषतिः ।
 पुनर्भ्रश्च धवेऽथ स्याद् वरुणस्य फले तथा ॥ १३ ॥
 धूलीकदम्बोऽपि तरुविशेषे नीपसंज्ञके ।
 स्यान्नागवारिकत्त्वेप गणस्थे हस्तिपालके ॥ १४ ॥
 परिचत्सरशब्दस्तु कैश्चित् सर्व्वत्सरे मतः ।
 अन्यैस्तु तद्विशेषेऽथ तत्रेऽपि परमे रमे ॥ १५ ॥
 विज्ञेयः परमरसः स्यात् तु पर्यनुयोगवाक् ।
 अनुयोगेऽप्युपालम्भेऽप्यथ वह्नौ पुरन्दरे ॥ १६ ॥
 प्राचीनवर्हिः शम्भौ तु शक्रे स्यान्मेघवाहनः ।
 यक्षकर्दम इत्येष यक्षाणामपि कर्दमे ॥ १७ ॥
 कर्पूरागरुकस्तूरीतक्रोलैः साधितेऽपि च ।
 गन्धयुक्तिविशेषेऽन्ये कुङ्कुम चात्र युञ्जते ॥ १८ ॥
 उत्कण्ठे रणरणको वियोगे त्वाह सज्जनः ।
 मदनेऽमरदत्तोऽमुमाचष्टे शब्दवित्तमः ॥ १९ ॥
 गीतचम्पकशब्दोऽयं दीपदर्पणयोर्मतः ।
 अथ स्यात् सर्वसन्नाहः सन्नद्धौ सर्व्वमिणाम् ॥ २० ॥

अहमस्मीत्यृगुत्पन्ने पुरुषस्य गतावपि ।

अथ योजनगन्धा स्याज्जानक्यां व्यासमातरि ॥ १० ॥

कस्तूर्यां चाथ कथिता कविभिर्वरवर्णिनी ।

वरस्त्रियां हरिद्रायामथ स्याच्छकुलादनी ॥ ११ ॥

रोहिण्यां तोयपिप्पल्यां रोहिणी कटुरोहिणी ।

इति प्रसिद्धं भैषज्यं स्याच्छ्रेतसुरसा स्त्रियम् ॥ १२ ॥

(भवेत् सु)गन्धौ तुलसीसंज्ञके च कटिञ्जरे ।

सितशेफालिकायामप्यथो दूत्यां शिरःसजि ॥ १३ ॥

भवेत् सुरसतालीति शब्दोऽध्यायोऽप्यूर्ययम् ॥ १३३ ॥

इति पञ्चाक्षरकाण्डे व्रीहिकाण्डाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरकाण्डे पुल्लिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरनरा अभिनिष्ठान इत्यमुम् ।

विद्याद् विसर्जनीये च वर्णमात्रेऽप्यथोभयोः ॥ १ ॥

उत्साहेऽध्यवसायः *स्या+++++रः ।

सर्व्वेत्सर इति श्लोके तद्वेद इति चापरे ॥ २ ॥

अस्थिसङ्घात इत्येष समूहेऽस्मां लतान्तरे ।

अस्थिमामिति विल्यातेऽप्यथ स्यादाशुशुक्षणिः ॥ ३ ॥

पावके भास्करे च स्यादथोपवसधध्वनिः ।

ग्रामोपवासयोः कच्यचाहनस्त्वग्निमात्रके ॥ ४ ॥

* 'स्याभिश्चयेऽधातुवत्सर.' इति पाठ. स्यात् ।

पितृणामपि वहौ स्यादथ स्यात् करपल्लवः ।
 बाहौ किसलयाकारपाणौ चाथ महेश्वरे ॥ ९ ॥
 खण्डे च परशौ खण्डपरशुः स्यात् तु केतके ।
 आग्ने चामरपुष्पः स्यात् काग्ने च ज्योतिपांपतिः ॥ ६ ॥
 अर्के चन्द्रेऽप्यथ तुलापुरुषः स्याद् व्रतान्तरे ।
 पिण्याकाचामतक्राम्बुसक्तूनां भोजनात् क्रमात् ॥ ७ ॥
 एकैकस्य व्यहं यत् स्यात् तुलायाः पुरूपे तथा ।
 दशानोच्छिष्ट उच्छ्वासे चुम्बने दशनच्छदे ॥ ८ ॥
 भ्रातुर्मृतस्य जायायां संसक्ते दिधिपूपतिः ।
 पुनर्भवश्च धवेऽथ स्याद् वरुणस्य फले तथा ॥ ९ ॥
 धूलीकदम्बोऽपि तरुविशेषे नीपसङ्गके ।
 स्यान्नागवारिकस्त्वेय गणस्थे हस्तिपालके ॥ १० ॥
 परिवत्सरशब्दन्तु कैश्चित् सर्वैस्समे मतः ।
 अन्यैस्तु तद्विशेषेऽथ तत्रेऽपि परमे रसे ॥ ११ ॥
 विज्ञेयः परमरसः स्यात् तु पर्यनुयोगवाक् ।
 अनुयोगेऽप्युपालम्भेऽप्यथ वहौ पुरन्दरे ॥ १२ ॥
 प्राचीनबर्हिः शम्भौ तु शक्रे स्यान्मेघवाहनः ।
 यक्षकर्दम इत्येव यक्षाणामपि कर्दमे ॥ १३ ॥
 कर्पूरागरुकस्तूरीतर्बोलैः साधितेऽपि च ।
 गन्धशुक्तिविशेषेऽन्ये कुङ्कुम चात्र युज्यते ॥ १४ ॥
 उत्कण्ठे रणरणको वियोगे त्वाह सज्जन ।
 मदनेऽमरदत्तोऽमुमाचष्टे शब्दवित्तमः ॥ १५ ॥
 ग्रीतचम्पकशब्दोऽयं दीपदर्पणयोर्मतः ।
 अथ स्यात् सर्वसन्नाहः सन्नद्धौ सर्ववर्णिणाम् ॥ १६ ॥

सर्वात्मन्यप्यथ स्वादुकण्टकः स्याद् विकृङ्कते ।
 कोल्यां च गोक्षुरे चापि स्यादथो हृद्यवाहनः ॥ १७ ॥
 भवेदाहवनीयामौ देवाग्नावग्निमात्रके ।
 हिङ्गुनिर्यासशब्दोऽयं निम्बे हिङ्गुरसेऽपि च ॥ १८ ॥
 हिरण्यवाहुः शोणाख्यनद्रे विपमलोचने ॥ १८३ ॥

इति पञ्चाक्षरकाण्डे पुँड्रिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरनपामध्यायो रचयिष्यते ।
 अनुनाथंनशब्दोऽयं याच्नादिषु चतुर्व्यपि ॥ १ ॥
 अधातिसर्जनं दाने (वधे)* चाधापवर्जनम् ।
 परित्यागे च दाने चाप्यधावहननध्वनिः ॥ २ ॥
 मुमले चावधाने चाप्यधावतरणध्वनिः ।
 अयतीर्णां च मृतादिमते निवसनाश्ले ॥ ३ ॥
 अभिमन्थानशब्दोऽयं शरव्येऽप्यभिमन्धिके ।
 उपसर्जनमित्येतद् यत् स्यात् प्रथमयोदितम् ॥ ४ ॥
 समामन्थाने तत्र स्यात्प्रधानेऽपि तत् तथा ।
 उपगृष्टो तथावाह निदाने षोडशित्थवे ॥ ५ ॥
 स्यादुपसर्जनं स्वर्गे कानाचमनयोगि ।
 उपसर्जनमित्येतद्धानां लुट्ठने शिर्षा ॥ ६ ॥

१. 'वधे' ग. षट्. २. 'वि' ग. षट्.

* 'अधा'सर्जनं दाने वधेऽपि च 'उपसर्जनं' इति संज्ञितम् ।

राष्ट्रेऽप्यधोपयमनं विवाहे स्त्रीकृतावपि ।
 कालानुसार्यं शैलेये जावकाख्ये त्रिलेपने ॥ ७ ॥
 केशवायुधमित्येतत् केशवस्यायुधे तथा ।
 रथचक्रेऽप्यथ ज्ञेयं ग्रामणीकुलमित्यदः ॥ ८ ॥
 शुद्रद्वीपा हि बहवः सगरैः सागरीकृते ।
 भागे भारतवर्षस्य तेषामन्यतमे तथा ॥ ९ ॥
 ग्रामण्यां च कुलेऽथ स्याद् गुणसामान्यमित्यदः ।
 साङ्ख्यतत्त्वे प्रधानाख्ये गुणशब्दार्थवस्तुनः ॥ १० ॥
 समानत्वेऽप्यथो पत्रे तमालाख्यमहीरुहः ।
 तमालपत्रं भस्मादिरचिते च विशेषके ॥ ११ ॥
 दुग्धाम्रे दुग्धतालीयं स्यात् फेनेऽपि च दुग्धजे ।
 धनधारणामित्येतत् स्वापतेयस्य धारणे ॥ १२ ॥
 व्यवहारप्रवृत्तानां लेख्यभेदेऽप्यथो भवेत् ।
 नगभूषणमित्येतन्नगानां भूषणेऽपि च ॥ १३ ॥
 हरितालेऽप्यथ ज्ञेयं नियमे परिभाषणम् ।
 निन्द्रात्मकेऽप्युपालम्भे स्यादालापेऽप्यधो भवेत् ॥ १४ ॥
 परिवेषणशब्दोऽयं भोजनायां च वेष्टने ।
 पादबन्धनशब्दस्तु बन्धने पादवस्तुनः ॥ १५ ॥
 स्याच्च जीवधनाभिर्ग्ल्यं गोमहिष्यादिवस्तुनि ।
 मणिसोपानशब्दोऽयं सोपाने मणिनिर्मिते ॥ १६ ॥
 चाटुकार इति ख्यातेऽप्येकवह्न्या समे कृते ।
 सौवर्णैर्गुडकैर्विद्यादलशरान्तरेऽ(थःपि) तत् ॥ १७ ॥

मुखभूषणमित्यतन् स्यात्त्रोहे वङ्गसंज्ञके ।

मुखस्य भूषणे चाथ रसकेसरमित्यङ्कः ॥ १८ ॥

वेधके वक्रुले नागपुष्पेऽथ वरचन्दनम् ।

देवदासणि कालीयेऽप्यथो (या)तिभयप्रदा ॥ १९ ॥

१ + + + + + स्याद् वीराशंसनमित्यङ्कः ।

आशसने च वीरस्य समुद्धरणवाक् पुनः ॥ २० ॥

वान्नाम्नेऽप्युज्जये चेत्यमध्यायो गतवानयम् ॥ २०३ ॥

इति पञ्चाक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथाभिधेयलिङ्गा ये शब्दा पञ्चाक्षराः स्मृताः ।

तेषां समेषामध्यायः स्पष्ट प्रस्तूयतेऽधुना ॥ १ ॥

अनेलमूकः स्यादन्धे वक्तुं श्रोतुमशिक्षिते ।

श्रुतिवर्जिते हृत्थेके शब्दे चार्थोदनादिषु ॥ २ ॥

सुमंस्कृतेषु पर्याप्ते प्रमितप्राप्तयोरपि ।

उपसम्पन्नशब्दोऽयं तथाथोदयनीयवाक् ॥ ३ ॥

यागान्तकर्मभेदेऽपि तद्योगादहरादिषु ।

कथाप्रसङ्गस्तु विषयैश्च वाताधिकेऽपि च ॥ ४ ॥

अथ प्रवचनीये स्यात् प्रवक्तव्ये प्रवक्तारि ।

स्यात् पर्यवसितं लब्धे विरतिं प्राप्तवत्यपि ॥ ५ ॥

१. 'द' क. ग. पाठः. २. 'त' ग. पाठः.

१. 'तस्थामाजेः पृथिव्याम्' इति स्यात् । 'वीराशंसनमाजेभूः' (पृ. १२१).
इति विजयन्ती ।

बहुलीकृतमित्येतन्नीति बहुलतामपि ।

पृतधान्येऽप्यथो शौन्याद(सिःनि)कृत्स्करे तथा ॥ ६ ॥

औत्थिताशनिके चायमित्यध्यायः समाप्तवान् ॥ ६३ ॥

इति पञ्चाक्षरकाण्डे नाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

अथ पञ्चाक्षराः शब्दा नानालिङ्गाश्च ये मताः ।

तेषां समेषामध्यायः स्फुटः प्रस्तूयतेऽधुना ॥ १ ॥

अथापराजितः पुंसि हरे विष्णो स्त्रियां पुनः ।

ब्रह्मणो ब्रह्मलोकस्थपुरे छान्दोग्यकीर्तिते ॥ २ ॥

विद्यादसनपण्यास्यक्षुद्रवृक्षे लतान्तरे ।

गिरिकर्णासमाख्ये स्यादीशानदिशि च त्रि तु ॥ ३ ॥

अजिते राजितं यस्मादपतं तत्र यस्य च ।

गर्हितं राजितं तत्र राजिते गर्हितेऽथ नप् ॥ ४ ॥

गर्हिते राजने स्यादित्यथ स्यादमृतोद्भवम् ।

लघुने क्ली त्रिषु त्वेतत् सर्वस्मिन् स्यात् सुधोद्भवे ॥ ५ ॥

अष्टमङ्गलशब्दो द्वे घोटभेदेऽस्य लक्षणम् ।

†पुच्छोरःपुरकेशास्यैः सितैः स्यादष्टमङ्गलः ॥ ६ ॥

इति तक्षागमस्याते पूर्णकुम्भादिके नपुम् ।

द्विगौ तु प्राप्तलिङ्गं स्यात् समासेऽथात्ररोहकः ॥ ७ ॥

१. 'भ्यांसदितस्त' ग. पाठः. २. 'त्रिषु' क. पाठः.

† 'पुच्छोरःपुरकेशास्यैः सितैः स्यादष्टमङ्गलः' (पृ. ११९. खं. ९३) इति तु वैजयन्ती ।

कृष्णशाली पुमांसिस्तु यत्रकाप्यवरोदरि ।
 अथाप्रतिरथो ज्ञेय ऋषिभेदे नृलिङ्गकः ॥ ८ ॥
 'आशुशिशान'इत्यादिसूक्ते तु स्यान्नपुंसकम् ।
 यस्य प्रतिरथो नास्ति तत्र त्रिव्येप कीर्तितः ॥ ९ ॥
 स्त्री त्वक्षेपणी घोट(रुः कु)*श्यायां भर्त्सने पुनः ।
 क्लीबेऽवक्षेपणं क्लीबं त्ववदारणमित्यदः ॥ १० ॥
 खनित्रे भेदने तु स्यात् स्त्री च नप् चावदारणा ।
 अथाधिकरणं द्रव्य आधारेऽधिकृतौ च नप् ॥ ११ ॥
 अधिके तु रणे न स्त्री बहुव्रीहौ तु भेद्यवत् ।
 अधिरोहणमारोहे क्ली स्त्रियां त्वधिरोहणी ॥ १२ ॥
 निःश्रेण्यामथ पाठाख्यलताजात्यन्तरे सियाम् ।
 अविद्धकर्णी त्रिषु तु यस्य विद्धौ न कर्णकौ ॥ १३ ॥
 अपेतो वारणो यस्मात् तस्मिन्निष्वपचारणः ।
 न नापवारणान्तर्धां स्त्रीलिङ्गे त्वभिसारिका ॥ १४ ॥
 कान्तार्थिनी स्त्री या याति सङ्केत तत्र सा त्रिषु ।
 अभिगन्तरि पुल्लिङ्गे त्वङ्गनामिष इत्ययम् ॥ १५ ॥
 आम्रवृक्षेऽङ्गनानां तु भिये त्रिर्यस्य वाङ्गनाः ।
 प्रियास्तत्राब्धिमण्डूकी पुनः स्त्री शुक्तिसंज्ञके ॥ १६ ॥
 सामुद्रजन्तौ सामुद्रदरुरे तु द्वयोरसौ ।
 स्त्री त्वधिश्रयणी सुल्ल्यां सुल्ल्यामारोपणे पुनः ॥ १७ ॥
 क्लीबेऽधिश्रयणं पक्तुं स्थाल्यादेरथ नो पुमान् ।
 संस्कारे गन्धमाल्याद्यैः पटादेरधिवासना ॥ १८ ॥
 निवासनेऽप्यथारिष्टनेमिर्विष्णौ पुमांसि तु ।
 अरिष्ठा यस्य नेमिः स्यात् तत्राग्नेदिधिपूः पुनः ॥ १९ ॥

* 'वल्गावक्षेपणी पुशा' (पृ. ११३. श्लो. ११४) इति वृजयन्ती ।

या ज्येष्ठायामनूढायामूढा तस्यां स्त्रियां स्त्रियाम् ।
 ना तु भ्रातुः प्रमीतस्य जायया रमतेऽनुजः ॥ २० ॥
 यस्तस्मिन्नमुमेवास्मिन्नर्थे ह्रस्वान्तमप्यवक् ।
 अग्नेदिधिपुरित्येप पठितोऽर्थान्तरे परैः ॥ २१ ॥
 यथा पुनर्मूर्ध्निर्व्यूढा सैव यस्य कुट्टुम्बिनी ।
 स स्याद् द्विजोऽग्नेदिधिपुरित्यथान्तावसायिवाक् ॥ २२ ॥
 द्वयोर्निपाद्यां चण्डालाज्जाते जात्यन्तरे नृणाम् ।
 सिंहस्तु नापिते प्राह चण्डाले प्राह शाश्वतः ॥ २३ ॥
 अथासुतीवलः पुंसि विज्ञेयः सोमयाजिनि ।
 भेद्यलिङ्गस्तु विज्ञेयः कल्याणाले मनीषिभिः ॥ २४ ॥
 अथाशितो येन भवेत् करणेनौदनादिना ।
 स्यादाशितम्भवं तत्र निर्मावे त्वाशितस्य हि ॥ २५ ॥
 अत्राधितानां भावोक्तकृत + + + + + (?) ।
 इद चोदाहरच्छण्डं स्वशास्त्रे शाकटायनः ॥ २६ ॥
 वैजयन्त्यां तु पुंस्युक्तं तन्मूल चिन्त्यतां बुधैः ।
 स्यादाग्रहायणी स्त्रीत्वे मृगशीर्षारुयतारके ॥ २७ ॥
 तद्युक्ते कालमात्रे च पौर्णमास्यामपि क्वचित् ।
 मार्गशीर्षीति यस्य स्यात् समाख्या भेद्यत् पुनः ॥ २८ ॥
 कालयोरेतयोर्जाते भवे चा* + + + + + ।
 (आप)न्नसत्त्वा तु स्त्रीत्वे गर्भिण्यामथ स त्रिषु ॥ २९ ॥
 प्राप्तसत्त्वे विपन्न च सत्त्वं यस्यास्ति तत्र च ।
 पुंस्याग्निमारुतोऽगस्त्यमुनौ त्रिषु तु देवता ॥ ३० ॥

१. 'न्या' ग. पाठ .

* 'चार्थादि पूर्ववत्' इति स्यात् ।

यस्यामामरुतौ तत्र द्वे तु स्यादीश्वरमियः ।
 तित्तिर्याख्ये पक्षिभेदे त्रिषु त्वीश्वरवल्लभे ॥ ३१ ॥
 अथोपकारिका स्त्रीत्वे राजावासेऽथ सा त्रिषु ।
 उपकारक इत्येष उपकर्तर्यथ द्रुमे ॥ ३२ ॥
 उल्लेखनीयं कतकसंज्ञेऽथो भेद्यलिङ्गकम् ।
 उल्लेखितव्येऽथ ब्रह्मचारिभेदे नृलिङ्गकः ॥ ३३ ॥
 उपकुर्वाण इत्येष त्रि तु स्यादुपकर्तरि ।
 स्यात् पुनर्हरिमन्थाख्यमुद्गजात्यन्तरे पुमान् ॥ ३४ ॥
 ऊर्ध्वरूपक इत्येष यस्योर्ध्वं रूपमस्ति हि ।
 तत्र त्रिः परवल्लिङ्गं षष्ठीतत्पुरुपादिषु ॥ ३५ ॥
 बलभद्रे कुबेरे चाप्येककुण्डल इत्ययम् ।
 पुंसि त्रिषु तु यस्यैकं कुण्डलं तत्र नप् पुनः ॥ ३६ ॥
 औपरिष्टकमित्येतत् कामशास्त्रेषु विश्रुते ।
 क्रियाभेदे त्रिषु त्वेतदूर्ध्वजे प्राह सज्जनः ॥ ३७ ॥
 कमलच्छदशब्दोऽयं कमलस्यच्छदे पुमान् ।
 द्वे कङ्काख्यखगेऽथौ ना नारदे कलहमियः ॥ ३८ ॥
 त्रिलिङ्गस्तु मियो यस्य कलहस्तत्र वस्तुनि ।
 स्यात् कण्टकिफलः पुंसि पनसे गोकुरेऽपि च ॥ ३९ ॥
 त्रि तु स्यात् तत्र यस्यापि फलं कण्टकवद् भवेत् ।
 कलशोदक इत्येष पुमान्म्लानसंज्ञिनः ॥ ४० ॥
 स्तम्भस्य भेदे स्याच्छ्लोणपुष्पे श्लाटाकृतावथ ।
 कलशस्यजले स्त्रीवमथ ना कर्णपूरणः ॥ ४१ ॥
 मुस्तके स्त्री तु कर्णस्य पूर्तो पूरयतेः पुनः ।
 अर्थे न ना भवेत् कर्णपूरणार्थो नृलिङ्गकः ॥ ४२ ॥

कृतवेधनशब्दोऽयं कोशातक्याह्वयस्य हि ।
 लताजातिप्रभेदस्य भेदे पृथुफले तथा ॥ ४३ ॥
 अन्यसिन्नपि च स्वल्पफलभेदे त्रिषु त्वयम् ।
 कृतो यस्य व्यधस्तत्र येन वान्नाप्यथ स्त्रियाम् ॥ ४४ ॥
 स्यात् केशवानुजा दुर्गादेव्यां त्रिषु तु केशवः ।
 यस्यानुजस्तत्र ये तु कनिष्ठाः केशवस्य हि ॥ ४५ ॥
 तत्र द्वयोरथ पुमान् केशवप्रिय इत्ययम् ।
 वेङ्कटाख्यगिरौ त्रिभु केशवो यस्य बल्लभः ॥ ४६ ॥
 बल्लभे केशवस्यापि स्यात् तु द्वे गद्गदस्वरः ।
 महिषे त्रि तु यस्यास्ति तत्र स्याद् गद्गदः स्वरः ॥ ४७ ॥
 गन्धमादनशब्दस्तु नृनपोः पर्वतान्तरे ।
 रामायणप्रसिद्धे च काचित् स्यात् कपिकुञ्जरे ॥ ४८ ॥
 द्वयोस्तु गात्रसङ्कोची जाह्नकाख्येषु जन्तुषु ।
 गात्रं सङ्कोचयेद् यश्च तच्छीलस्तत्र स त्रिषु ॥ ४९ ॥
 द्वयोस्तु गृहवलिभुम् वायसे चटकेऽपि च ।
 चन्द्रिकामिय इत्येव चकोराख्यस्वगे द्वयोः ॥ ५० ॥
 यस्येष्टा चन्द्रिका तत्र त्रिरथो चतुरङ्गुलः ।
 पुमानारम्बधे मानविशेषे †शरसंज्ञके ॥ ५१ ॥
 त्रिस्तु तद्वत्यथ स्त्री स्यात् पादपे जघनेफला ।
 काकोदुम्बरिकासंज्ञे पनसे तु पुमानथ ॥ ५२ ॥
 पुनर्नवायां स्त्री जीववोधनी नप्सियो पुनः ।
 जीवस्य ज्ञापने जीववोधनावगतौ पुनः ॥ ५३ ॥
 क्लीबे यवनिकायां तु स्यात् तिरस्कारिणी स्त्रियाम् ।
 क्ली छान्दनेऽथ ना दन्तधावनः खदिरद्रुमे ॥ ५४ ॥

१. 'र' ग. पाठः.

† 'गम' इति स्यात् । तथा च वैजयन्ती । 'अह्नयोऽग्नी यत्र अर्था गमस्तु चतुरङ्गुलः'

(पृ. ३९. अं. ५२) इति ।

(उपान)हि स्त्रियां पादरक्षणी क्लृप्तद्विरक्षणे ।

स्त्री तु मङ्गलवाद्यस्य निर्घोषे प्रियवादिता ॥ ६७ ॥

प्रियस्य वक्तरि त्रि स्यादथ स्त्री पीततण्डुला ।

कङ्गुधान्ये त्रिपु पुनः पीतो यस्यास्ति तण्डुलः ॥ ६८ ॥

पुष्टिवर्धनशब्दोऽयं चापाख्याविहगे द्वयोः ।

त्रि तु (वर्धन)के पुष्टेरन्यचेदशमूढताम् ॥ ६९ ॥

पुरुषव्याघ्रशब्दोऽयं गृध्राख्याविहगे द्वयोः ।

पुमांस्तु पुरुषश्रेष्ठे पुमास्तु पृथिवीपतिः ॥ ७० ॥

यमे भौमे त्रि तु क्षमापे तालीसजे तु पादपे ।

स्त्रियां स्यात् फलपाकान्ता त्रि तु व्रीहियवादिषु ॥ ७१ ॥

मुद्गमापतिलाद्येषु फलपाकविनाशिषु ।

अथ चापभेदे स्यान्नब्लिङ्ग विभ्विसारकम् ॥ ७२ ॥

वाणभेदे तु विजेयो ना द्वापञ्चाशदङ्गुले ।

नाट्योक्तौ युवराजे स्यात् पुल्लिङ्गो भर्तृदारकः ॥ ७३ ॥

राजपुत्र्यां तु नाट्योक्तौ स्त्रीलिङ्गा भर्तृदारिका ।

दुण्डुवृक्षे तु मण्डूकपर्णः पुंसि स्त्रिया पुन ॥ ७४ ॥

मण्डूकपर्णी भण्डीरीसंज्ञवल्गुया द्वयोः पुन- ।

महाशकुन उल्लेके महत्यपि विहङ्गमे ॥ ७५ ॥

*अजोपचारकुशले पुंसि स्यान्मलहारकः ।

मलस्य हर्तारि त्रि स्यादथ ना मधुरस्वनः ॥ ७६ ॥

शङ्खे त्रिपु तु यस्यास्ति तन्नार्थे मधुरः स्वनः ।

निर्यूहेऽपाश्रये च स्त्री मत्तचारणमित्यदः ॥ ७७ ॥

ना तु मत्तगजे ना तु चतुष्कीसंज्ञके कृते ।

वाससः विद्धि मशकहरीं मशककुन्धये ॥ ७८ ॥

मशक क्षिपतेऽन्यो यस्तत्र त्रि म्यादथ त्रिपु ।
 तत्र मन्दविसर्पी स्याद् य शनैम्सृत्तिशीलक ॥ ७९ ॥
 †(शिर)किमौ तु यूकास्ये स्त्रिया मन्दविसर्पिणी ।
 स्त्रिया तु मन्वद्वासा उदकवाया त्रिपु त्वसौ ॥ ८० ॥
 मलिन यस्य वख स्यात् तत्र तत्पुरुषे तु नप् ।
 ना तु मातुलपुत्रः स्याद् धुर्धूरस्य फले तथा ॥ ८१ ॥
 मातुलम्य त्रपत्ये द्वे ना तु स्यान्मुनिसेवितः ।
 नीवारे यस्तु मुनिभि सेवितस्तत्र स त्रिपु ॥ ८२ ॥
 मुखमण्डनशब्दोऽय तिलकारुच्यतरौ पुमान् ।
 मुखस्य भूषणे क्लीब वर्ण्यते येन वस्तुना ॥ ८३ ॥
 मुख तत्र त्रिपु स्त्री तु विज्ञेया मुक्तवन्धना ।
 मल्लिकाया बहुजीह्वौ त्वेतत् म्याद् मेघलिङ्गकम् ॥ ८४ ॥
 मूर्धाभिपिक्तो ना राज्ञि क्षत्रिये तु द्वयोस्त्रि तु ।
 प्रधाने वैजयन्त्या तु प्रभाविति समीरितम् ॥ ८५ ॥
 मूर्धावसिक्तो द्वे विप्रात् क्षत्रियाजे त्रिपु त्वयम् ।
 योऽवसिक्तो भवेन्मूर्ध्नि तत्राय मृदुकण्टकः ॥ ८६ ॥
 मत्स्ये पाठीनसजे द्वे त्रि तु यस्यास्ति कण्टकः ।
 मृदुस्तत्राय रुद्रस्य नाश्रे ना भूमिका गते ॥ ८७ ॥
 रङ्गावतारी त्रिपु तु नटेऽथो रात्रिजागरः ।
 शुनि द्वे त्रि तु जागर्ति रात्रौ योऽत्राय न स्त्रियाम् ॥ ८८ ॥
 अर्धत्या वदने क्लीबलिङ्ग तु म्याद् रसातले ।
 वडवामुखशब्दोऽय पुल्लिङ्गस्त्वौर्वपावके ॥ ८९ ॥
 वरचन्दनमस्त्री म्याद् देवदारुमहीरहे ।
 कालेये चन्दने चापि वरेऽथो वामलोचना ॥ ९० ॥

† 'यूक्स्तु शिरसि किमि' (पृ १५१ श्लो ३८) इति वैजयन्ती ।

स्त्री स्त्रीभेदे त्रि तु बहुव्रीहौ स्त्री कर्मधारये ।
 विलेपनीया स्त्रीलिङ्गा चारुभूषणयोपिति ॥ ९१ ॥
 स्त्री तु (दाःधा)तावथो वृद्धदारकः पुंसि भेदजे ।
 छगलान्त्रीसमाख्ये त्रिः पुनर्वृद्धस्य भेदके ॥ ९२ ॥
 जीर्णभार्येऽप्यथो वृद्धावस्कन्दी ना पुरन्दरे ।
 यस्तु वृद्धानवस्कन्देत् तच्छीलस्तत्र स त्रिषु ॥ ९३ ॥
 गन्धद्रव्ये तु कस्तूर्यामस्त्री स्याच्छित्तिचन्दनम् ।
 शितौ च चन्दने शूलनाशकं तु नपुंसकम् ॥ ९४ ॥
 सौवर्चलाख्यलवणे त्रि तु शूलस्य नाशके ।
 पट्टिहायनशब्दोऽयं गजे स्याद् द्वे स्त्रियां पुनः ॥ ९५ ॥
 समाहारद्विगौ पट्टिहायनी भेदवत् पुनः ।
 बहुव्रीहौ हि तत्रापि स्त्रियां ङीप् पट्टिहायनी ॥ ९६ ॥
 वयस्येवात्र ङीवुक्तः शालाद्रौ पट्टिहायना ।
 स्त्री सर्वमङ्गला शैलतनयायां त्रिषु स्त्रियम् ॥ ९७ ॥
 बहुव्रीहौ तत्पुरुषे परवल्लिङ्गता स्मृता ।
 अथ ना सर्वतोभद्रो गृहविच्छन्दकान्तरे ॥ ९८ ॥
 निम्बवृक्षे च विषमकान्यालङ्कारभेदके ।
 स्त्रियां तु सर्वतोभद्रा काश्मर्याभिरुष्यपादपे ॥ ९९ ॥
 यत् तु सर्वप्रकारे स्याद् भद्रं तत्र त्रिषु स्मृतम् ।
 सर्वतोमुखशब्दस्तु ऋतुभेदे विरिञ्चने ॥ १०० ॥
 ना नीरे स्त्री त्रिषु पुनर्यस्य स्यात् सर्वतो मुखम् ।
 अथो सहस्रवीर्या स्त्री दूर्वायामपरः पुनः ॥ १०१ ॥
 आचष्टे श्वेतदूर्वायां स वै' नाम भिषग्धरः ।
 आहोर्ध्वकण्टका* + + + + + त्रिषु ॥ १०२ ॥

१. 'एवैना मि' च. पाठ .

* 'कामिहयलताभेदेऽथ स त्रि' इति स्यात् । ऊर्ध्वकण्टकासहस्रवीर्यापदे ज्ञातावीर्यापदे दृश्यते ।

बहुव्रीहावथान्यत्र समासे पूर्ववत् स्मरेत् ।
 राखासंज्ञे तु भैषज्ये स्त्रियां स्यात् सर्पलोचना ॥ १०३ ॥
 यथासमासमन्यत्र लिङ्गार्थावधारयेत् ।
 सहस्रपत्रं कमले क्ली समासान्तरेषु तु ॥ १०४ ॥
 प्रतीयात् पूर्ववल्लिङ्गमथ पुंस्यम्लवेतसे ।
 सहस्रवेधी क्लीवं तु हिङ्गुनि क्ली तु संयुगे ॥ १०५ ॥
 + + + + + पुलिङ्गस्तु रथे त्रिपुः ।
 सिंहविक्रम इत्येष द्वे विज्ञेयस्तुरङ्गमे ॥ १०६ ॥
 समासभेदेष्वन्येषु लिङ्गाद्यर्थोऽत्र पूर्ववत् ।
 सिंहकेसरशब्दोऽयं वकुले नाथ पुत्रपोः ॥ १०७ ॥
 सटे सिंहस्य पुल्लिङ्गः पुनः स्यात् सितकुञ्जरः ।
 शक्रे समासभेदेषु त्वर्थो लिङ्गं च पूर्ववत् ॥ १०८ ॥
 सुरवल्लभ इत्येष पुत्रागाख्यद्रुमे पुमान् ।
 त्रि तु देवप्रियेऽथो ना सुरभिच्छद इत्ययम् ॥ १०९ ॥
 कपित्थे राजजम्बवाख्यजम्बूभेदे च स स्मृतः ।
 वाच्यलिङ्गं तु तत्र स्याद् यस्यास्ति सुरभिच्छदः ॥ ११० ॥
 हरिचन्दनमल्ली स्याद् देवानां पादपान्तरे ।
 चन्दने ताम्रसारे च पीतचन्दनसंज्ञके ॥ १११ ॥
 हरिमन्थज इत्येष ना घान्ये चणकाहये ।
 पठितोऽमरसिंहेन वैजयन्त्यां त्वपाठि सः ॥ ११२ ॥
 कृष्णमुद्गे त्रिपु त्वेष हरिमन्थसमुद्भवे ।
 हरिलोचन इत्येष उल्लेके स्याद् द्वयोरेथ ॥ ११३ ॥
 सम्भवत्सु समासेषु लिङ्गमर्थश्च पूर्ववत् ।
 नाधित्वा परवलिङ्गं गङ्गायां हरदोखरा ॥ ११४ ॥

१. 'स्यु' ग. च. पाठः.

• नाम्बरराधिवनिन्नेवत् इति पाठः श्यात् । † इतःपर किञ्चिदिकोपेक्षित भावि ।

त्रियां हरस्य त्वस्त्री स्याच्छेस्वरेऽथ खियामियम् ।
हिरण्यवर्णा नद्यां स्याद् बहुव्रीहौ तु भेद्यवत् ॥ ११५ ॥
लिङ्गं समासेऽप्यन्यत्र लिङ्गार्थो पूर्ववत् स्मरेत् ॥ ११५३ ॥

इति पञ्चाक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ॥

पञ्चाक्षरकाण्डः समाप्तः ।

अथ षडक्षरकाण्डः ।

स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथैक एव शब्दः स्त्री हृष्टोऽस्माभिः षडक्षरे ।
सा ख्यातेऽञ्जनकेशीति स्त्रियां हृष्टविलासिनी ॥ १ ॥
भैषज्यभेदे हृष्टस्थविलासिन्यां च सा स्मृता ॥ १३ ॥

इति षडक्षरकाण्डे स्त्रीलिङ्गाध्यायः ।

अथ षडक्षरकाण्डे पुल्लिङ्गाध्यायः ।

अथ षडक्षरपुल्लिङ्गशब्दाध्यायः प्रदर्शयते ।
देवानां ऋचोः शैलभेदेऽप्यमरकङ्कटः ॥ १ ॥
ऋष्यन्तरे कृतोद्वाहद्विजे चाँदुम्बरायणः ॥ १३ ॥

इति षडक्षरकाण्डे पुल्लिङ्गाध्यायः ।

अथ षडक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथो षडक्षरनपुंसकलिङ्गाध्यायः कथ्यतेऽधुना ।
उपसंग्रहणं पादग्रहणेनाभिरादने ॥ १ ॥
उपेत्य संग्रहे चाथ भवेत्क्ष्मीनिकेतनम् ।
सुगन्धामलकैः खाने लक्ष्म्याश्चाद्यतने भवेत् ॥ २ ॥
विशुद्धलवणं तु म्यात् सैन्धवे लवणे शुचौ ॥ २३ ॥

इति षडक्षरकाण्डे नपुंसकलिङ्गाध्यायः ।

अथ पडक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथो पडक्षराः शब्दा वाच्यलिङ्गाश्च ये स्मृताः ।

तेषामयमिहाध्यायो यथादृष्टं प्रणेप्यते ॥ १ ॥

एकायनगतस्तु स्यादेकाम्रेऽप्येकमार्गके ॥ १३ ॥

इति पडक्षरकाण्डे वाच्यलिङ्गाध्यायः ।

अथ पडक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

अथो पडक्षराः शब्दा नानालिङ्गाश्च ये स्मृताः ।

तेषामयमिहाध्यायः सम्प्रति प्रतिपाद्यते ॥ १ ॥

* + + + + + अञ्जलिकारिका ।

क्षुद्रजन्तुविशेषे च गजायुर्वेदभाषिते ॥ २ ॥

नमस्कारीसमाल्ये च क्षुद्रवह्लचन्तरे त्रि तु ।

अञ्जलेः कारके(स्वा'ऽथा)स्यसङ्घात इति विश्रुते ॥ ३ ॥

अस्थिसन्नहनः पुंसि वल्लिजात्यन्तरेऽथ नप् ।

अस्थनां सन्नहनेऽथ स्यादाग्रहायणिकः पुमान् ॥ ४ ॥

मार्गशीर्षाह्वये मासे यत् तु देयं + + + + ।

+ + + + + हायण्या तत्र विधानपुसकम् ॥ ५ ॥

अत्र त्वाभायते सद्भिः पुमानानकदुन्दुभिः ।

वसुदेवेऽथ तत् क्लीवमानकस्य च दुन्दुभेः ॥ ६ ॥

१. 'म' न. पाठः २. 'म' म. पाठः

† 'मार्गसे' इति स्यात् । * 'लेप्यमथ्या त्रिया प्रोक्ता त्रियाम्' इति पाठ्य स्यात् । तथा च वैजयन्ती 'या तु लेप्यमयी नारी सा स्यादञ्जलिकारिका' (पृ. १३७. श्लो. १२) इति । † 'यमृण भवेत् । मार्गे चाप्याग्र' इति पाठ्य भाति । 'स्रवन्मरामदायर्षाभ्यां ऽम' (४. १. ५०) इति देवार्थं ठप्विधानात् ।

समाहारे (चःऽथ) शण्डे च स्त्रियां चोपनिमन्त्रणा ।

श्वैतनौथसयोः साम्नोर्यद् गानं यज्ञकर्मणि ॥ ७ ॥

तत्र स्यादर्थलिङ्गादि तर्कणीयं विचक्षणैः ।

९+ + + + + त्वे कौहलायामथ स्मरेत् ॥ ८ ॥

सम्भवत्सु समासेषु लिङ्गान्यर्थाश्च पूर्ववत् ।

तोयमसादनः पुंसि कतकाख्यमहीरुहे ॥ ९ ॥

यथासमासमन्यत्र लिङ्गार्थावधारयेत् ।

दक्षिणाशारतोऽगस्त्यमुनौ पुंसि त्रिषु त्वयम् ॥ १० ॥

सक्तो यो दक्षिणाशयां तत्रान्यत्र तु पूर्ववत् ।

पारावतपदी *+ + + + + भेषजे ॥ ११ ॥

पारावतस्य पादे स्यात् पारावतपदं नपि ।

पानीयसम्भवं तु क्ली (रूःकू)प्याख्यलवणान्तरे ॥ १२ ॥

त्रि तु यत् किञ्चिदन्यत् स्यात् तत्र नीरसमुद्भवम् ।

पुण्याभिकीर्णकस्तु द्वे स्याद् दर्वीकरसंज्ञिनाम् ॥ १३ ॥

भुजङ्गमानां भेदे च वैकरञ्जाख्यभोगिनाम् ।

भेदे च यस्तु पुण्यैः स्यादभिकीर्णस्त्रि तत्र हि ॥ १४ ॥

+ + + + + + + + + + + र्थश्च पूर्ववत् ।

१+ + + कीर्णं दीर्घं(?) पुनः सामान्तरे नपि ॥ १५ ॥

त्रिषु तु स्याद् दिवाकीर्त्ये महतीत्यवधारयेत् ।

अथ स्यात् करुणाभिरुये मल्लिकाकुसुमः पुमान् ॥ १६ ॥

फलवृक्षे च जानीयालिङ्गमर्थं च पूर्ववत् ।

सम्भवत्सु समासेषु मृत्युसंयमनः पुनः ॥ १७ ॥

१. 'कहला' ट. पाठः.

९ 'कण्डकोलाहला स्त्री' इति पुरणीय स्यात् । 'काहला तु कहाला स्यात् च' (पृ. १४६. श्लो. १२६) इति वैजयन्ती । * 'स्त्री स्यात्कीर्णान्तरेण' इति 'पारावतपदी पिण्या जीवन्ती' (पृ. ५६. श्लो. १४०) इति वैजयन्ती । न्यैशब्दः पुं इति पाठः स्यात् ।

पुंस्यासनप्रभेदे स्यात् तस्य लक्षणमुच्यते ।
 भुजवेष्टितजङ्घोरो(श्चूलिकाश्लेषितावनेः) ॥ १८ ॥
 पृष्ठतो भुजपाशश्चेन्मृत्युसंयमनो हि सः ।
 इत्येवमथ लिङ्गार्थसमासान् पूर्ववत् स्मरेत् ॥ १९ ॥
 कुङ्कुमे तु विजानीयात् क्लीबे लोहितचन्दनम् ।
 अस्त्री तु लोहिते विद्याचन्दनेऽथ स्त्रियां भवेत् ॥ २० ॥
 ऋद्धिसंज्ञकभेषज्यभेदे सर्वजनप्रिया ।
 सम्भवत्सु समासेषु लिङ्गार्थावपि पूर्ववत् ॥ २१ ॥
 अथो नपुंसकं क्षीरे ज्ञेयं सोमरसोद्भवम् ।
 यत् त्वन्यत् सोमरसजं तत्र स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ॥ २२ ॥
 हिरण्यकाशिपुः पुंसि महादपितरि स्मृतः ।
 हिरण्यचित्रितकुम्भे पुनः स्यात् पुत्रपुंसकम् ॥ २३ ॥
 हिरण्मयं तु यत् किञ्चित् काशिप्वर्थतया स्मृतम् ।
 तत्राप्यपूरि चाध्यायः काण्डं चापि ह्यपूर्यत ॥ २४ ॥

इति पडक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

इति द्रमिडवात्स्यायनभट्टकृष्णपुरदेवमूर्तोर्भवस्कन्दशिष्यस्य

केदारस्यामिनः कृती नानार्थार्णवसंक्षेपे

राजराजीयसंज्ञे

•पडक्षरकाण्डः समाप्तः ।

समाप्तश्चायं ग्रन्थः ।

शुभं भूयात् ।

समाहारे (चः) शण्डे च स्त्रियां चोपनिमन्त्रणा ।

श्वैतनौथसयोः साम्नोर्यद् गानं यज्ञकर्मणि ॥ ७ ॥

तत्र स्यादर्थलिङ्गादि तर्कणीयं विचक्षणैः ।

§ + + + + + त्वे कौहलायामथ स्मरेत् ॥ ८ ॥

सम्भवत्सु समासेषु लिङ्गान्यर्थाश्च पूर्ववत् ।

तोयमसादनः पुंसि कतकाख्यमहीरुहे ॥ ९ ॥

यथासमासमन्यत्र लिङ्गार्थावधारयेत् ।

दक्षिणाशारतोऽगस्त्यमुनौ पुंसि त्रिषु त्वयम् ॥ १० ॥

सक्तो यो दक्षिणाशयां तत्रान्यत्र तु पूर्ववत् ।

पारावतपदी * + + + + + मेपजे ॥ ११ ॥

पारावतस्य पादे स्यात् पारावतपदं नपि ।

पानीयसम्भवं तु क्ली (रू'कू)प्याख्यलवणान्तरे ॥ १२ ॥

त्रि तु यत् किञ्चिदन्यत् स्यात् तत्र नीरसमुद्भवम् ।

पुष्पाभिकीर्णकस्तु द्वे स्याद् दर्वीकरसंज्ञिनाम् ॥ १३ ॥

भुजङ्गमानां भेदे च वैकरञ्जाख्यभोगिनाम् ।

भेदे च यस्तु पुष्पैः स्यादभिकीर्णसि तत्र हि ॥ १४ ॥

+ + + + + + + + + + + र्थश्च पूर्ववत् ।

‡ + + + कौर्ण दीर्घः पुनः सामान्तरे नपि ॥ १५ ॥

त्रिषु तु स्याद् दिवाकीर्त्ये महतीत्वधारयेत् ।

अथ स्यात् करुणाभिख्ये मल्लिकाकुसुमः पुमान् ॥ १६ ॥

फलवृक्षे च जानीयाल्लिङ्गमर्थं च पूर्ववत् ।

सम्भवत्सु समासेषु मृत्युसंयमनः पुनः ॥ १७ ॥

१. 'कहला' ट. पाठः.

§ 'वण्डकोलाहला ह्री' इति पूरणीय स्यात् । 'वाहला तु वहाला स्याद्वण्डकोलाह
न' (पृ. १२६. श्लो. १२६) इति वैजयन्ती । * 'ह्री स्याद्धीवन्तीसङ्ग' इति पाठः स्य
'पारावतपदी पिण्या जीवन्ती' (पृ. ५६ श्लो. १२०) इति वैजयन्ती । ‡ 'महादि
न्यंशब्द' पु' इति पाठः स्यात् ।

पुस्त्यासनप्रभेदे स्यात् तस्य लक्षणमुच्यते ।
 मुजवेष्टितजङ्घोरो(श्चूलिकाश्लेषितावनेः) ॥ १८ ॥
 पृष्ठतो मुजपाशश्चेन्मृत्युसयमनो हि सः ।
 इत्येवमथ लिङ्गार्थसमासान् पूर्ववत् स्मरेत् ॥ १९ ॥
 कुङ्कुमे तु विजानीयात् क्लीबे लोहितचन्दनम् ।
 अस्त्री तु लोहिते विद्याचन्दनेऽथ स्त्रियां भवेत् ॥ २० ॥
 ऋद्धिसङ्गकभैषज्यभेदे सर्वजनप्रिया ।
 सम्भवस्तु समासेषु लिङ्गार्थावपि पूर्ववत् ॥ २१ ॥
 अथो नपुंसकं क्षीरे ज्ञेयं सोमरसोद्भवम् ।
 यत् त्वन्यत् सोमरसजं तत्र स्याद् भेद्यलिङ्गकम् ॥ २२ ॥
 हिरण्यकशिपुः पुंसि प्रह्लादपितरि स्मृतः ।
 हिरण्यचित्रितकुथे पुनः स्यात् पुत्रपुंसकम् ॥ २३ ॥
 हिरण्यमयं तु यत् किञ्चित् कशिप्वर्थतया स्मृतम् ।
 तत्राप्यपूरि चाध्यायः काण्डं चापि ह्यपूर्यत ॥ २४ ॥

इति षडक्षरकाण्डे नानालिङ्गाध्यायः ।

इति द्रमिडवात्स्यायनभट्टकृष्णपुरदेवसूनोर्भवस्कन्दशिष्यस्य

केशवस्वामिनः कृतौ नानार्थार्णवमक्षेपे

राजराजीयसज्ञे

•षडक्षरकाण्डः समाप्तः ।

समाप्तश्चायं ग्रन्थः ।

शुभं भूयात् ।